Дніпропетровська обласна державна адміністрація
Дніпропетровська обласна рада

ЧЕРВОНА КНИГА

ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

(ТВАРИННИЙ СВІТ)

м.Дніпропетровськ
2011

ББК 28.688(4Укр-4Дні)
Ч-45
УДК 502.172:502.211:592/599](477.63)

Відповідальний редактор:
заслужений діяч науки і техніки України, д.б.н., проф. О. Є. Пахомов
Рецензенти:
д.б.н., академік НАНУ Монченко В. І.
д.б.н., член-кореспондент НАНУ Ємельянов І. Г.

За сприяння Дніпропетровської обласної організації Всеукраїнської екологічної ліги

Ч-45 Червона книга Дніпропетровської області. (Тваринний світ) / Під редакцією О. Є. Пахомова. – Дніпропетровськ: ТОВ “Новий Друк”, 2011. - 488 с. - Укр. мовою.

ISBN 978-617-635-012-5

Наведені відомості про 424 видів рідкісних і зникаючих тварин Дніпропетровської області (серед яких 171 вид занесений до списку МСОП, 202 види – до Червоної книги України). Представлена таксономічна належність кожного виду; природоохоронний статус; особливості поширення в межах ареалу, в Україні та Дніпропетровської області; біоекологічна характеристика кожного виду; практичне значення; чисельність та причини її зміни; кольорова фотографія або рисунок, картосхема поширення в області. Виявлено ряд нових для Дніпропетровської області рідкісних і зникаючих видів тварин.
Для зоологів, екологів, працівників лісового господарства, фахівців з охорони природи, студентів, вчителів, школярів, юнатів та громадськості.

ISBN 978-617-635-012-5

© Дніпропетровська обласна державна адміністрація
© Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара
© Дніпропетровська обласна організація Всеукраїнської екологічної ліги

Склад редакційної колегії Червоної книги Дніпропетровської області (тваринний світ)

Голова редакційної колегії:

ПАХОМОВ О. Є.
д. б. н., професор кафедри зоології та екології, заслужений діяч науки і техніки України, декан факультету біології, екології та медицини Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара

Заступники голови редакційної колегії:

ГАССО В. Я.
к.б.н., завідувач кафедри зоології та екології ДНУ ім. Олеся Гончара

ГОЛОБОРОДЬКО К. К.
к.б.н., доцент кафедри зоології та екології ДНУ ім. Олеся Гончара

Члени редакційної колегії:

ПОЛЯКОВ М. В.
ректор ДНУ ім. Олеся Гончара

ГРИЦАН Ю. І.
голова Дніпропетровської обласної організації Всеукраїнської екологічної ліги

БУЛАХОВ В. Л.
професор кафедри зоології та екології ДНУ ім. Олеся Гончара

БРИГАДИРЕНКО В. В.
доцент кафедри зоології та екології ДНУ ім. Олеся Гончара

КЛЮЧКО З. Ф.
провідний науковий співробітник Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України

МЕЖЖЕРІН С. В.
завідувач відділу Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України

НОВІЦЬКИЙ Р. О.
доцент кафедри зоології та екології ДНУ ім. Олеся Гончара

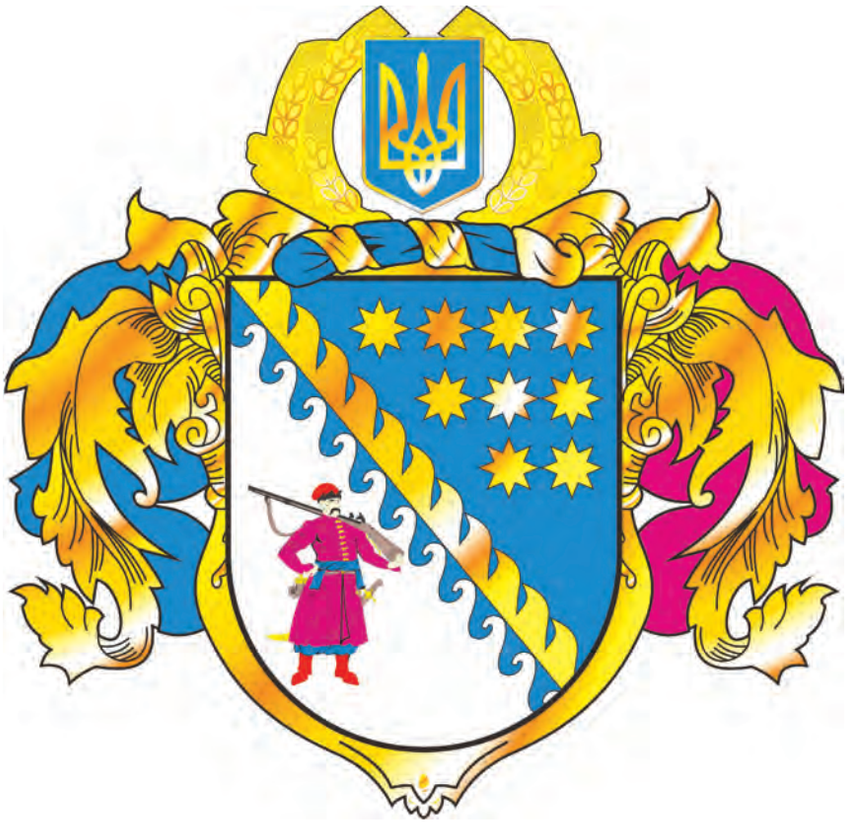
ПІСАНЕЦЬ Є. М.
завідуючий Зоологічним музеєм Національного науково-природничого музея НАН України

ПЛЮЩ І. Г.
старший науковий співробітник Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України

ПОНОМАРЕНКО О. Л.
доцент кафедри зоології та екології ДНУ ім. Олеся Гончара

ПУЧКОВ О. В.
завідувач відділу Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України

РАДЧЕНКО В. Г.
директор Наукового центру екомоніторингу та біорізноманіття мегаполісу НАН України

Збережемо багатство рідного краю!

Дніпропетровщина – унікальний регіон нашої держави. Значні запаси корисних копалин загальнодержавного значення, якими володіє наша область, складають майже 50% від запасів всієї України. Це забезпечує потужну сировинну базу для постійно зростаючого виробництва багатьох галузей промисловості і є запорукою сталого економічного розвитку не лише регіону, а й усієї країни. Сприятливі природно-кліматичні умови та велика площа сільськогосподарських угідь дозволяють вирощувати всі види зернових культур, отримувати продовольче зерно найвищого ґатунку та забезпечувати потреби у високоякісних продуктах харчування значної частини населення нашої держави. Враховуючи інтенсивність розвитку промисловості та агропромислового комплексу, наша природа потребує особливо дбайливого ставлення та охорони.

У 2010 році Президент України Віктор Янукович підписав прийнятий Верховною Радою України закон, що затверджує довгострокову державну екологічну політику, спрямовану на зниження рівня техногенного навантаження та поліпшення стану довкілля. Завдяки спільній, наполегливій праці влади та науковців понад 55 000 га, на території яких екологами виявлено рідкісні види тваринного та рослинного світу, надано статус земель природно-заповідного фонду області.

Ця книга є результатом багаторічної роботи провідних науковців України та узагальнює інформацію про кожен рідкісний вид тваринного світу Дніпропетровщини, який потребує захисту з боку громадян та держави. Її публікація стала продовженням раніше виданої «Червоної книги Дніпропетровської області. Рослинний світ» та є одним із показників послідовної, цілеспрямованої роботи влади, науковців, представників громадських організацій щодо збереження природних багатств нашого краю. Впевнений, що наведена інформація буде корисною для кожного мешканця нашої області, стане підґрунтям для подальших робіт науковців та дозволить ефективніше розробляти та реалізовувати заходи, спрямовані на охорону та відтворення природи.

«Червона книга Дніпропетровської області. Тваринний світ» - наша пам'ятка про те, що ми є часткою унікального на території Європи природного комплексу, який потребує дбайливого ставлення, та за стан якого ми несемо відповідальність не лише перед самими собою, а в першу чергу – перед наступними поколіннями!

Голова
Дніпропетровської обласної
державної адміністрації
О. Ю. ВІЛКУЛ

Спільними зусиллями відродимо природу Дніпропетровщини!

Дніпропетровщина посідає провідне місце серед інших областей України як потужна індустріально-аграрна адміністративна одиниця. Але за цей величезний економічний потенціал природним середовищем регіону було сплачено високу ціну. За останні 100 років на території області майже не залишилось недоторканих природних екосистем, тотально розорані степи, втрачені значні лісові масиви, видобуток корисних копалин докорінно змінив цілі ландшафтні системи. У результаті цих процесів територія нашої області опинилась на межі екологічної катастрофи.

Із повним розумінням всієї складності екологічної ситуації, що склалась у регіоні, депутати обласної ради спрямовують значні зусилля на виправлення ситуації. З метою збереження та покращення природного середовища обласною радою затверджено сім регіональних програм екологічного спрямування. Проводиться безпрецедентна робота щодо розширення природно-заповідного фонду Дніпропетровської області.

Сьогодні наш регіон відчуває вагому підтримку природоохоронних заходів з боку Президента України Віктора Януковича. Впевнений, спільними зусиллями ми відродимо природну унікальність нашого краю. Адже перед нами стоїть важливе завдання – зберегти для наших нащадків неповторну й колоритну природу Придніпров'я.

Видання «Червоної книги Дніпропетровської області. Тваринний світ» не тільки допоможе зафіксувати унікальну фауну нашого краю, а й сприятиме збереженню природного середовища, захисту неповторного тваринного світу нашого регіону.

Голова
Дніпропетровської
обласної ради
Є. Г. УДОД

Охорона природи області – пріоритет влади

Охорона природного багатства та різноманіття нашого краю є одним із приорітетних завдань влади, виконання якого потребує злагодженої роботи її органів, науковців, громадськості. Поява «Червоної книги Дніпропетровської області. Тваринний світ», над створенням якої працювали провідні фахівці України в галузі біології, стала одним із етапом виконання цього завдання.

Повний, актуальний перелік рідкісних видів тварин, що викладений в цьому виданні відповідно до звітів науковців, дає можливість ближче ознайомити громадян нашої області з її багатством. Адже поряд з усіма заходами спрямованими на збереження та примноження біорізноманіття регіону, вирішального значення набуває екологічне виховання та формування нової екологічної свідомості у населення. Зміст цієї книги буде корисний для школярів, студентів, науковців, фахівців природоохоронної справи.

За останні 2 роки, за підтримки голови облдержадміністрації Олександра Вілкула значних темпів набули роботи по збільшенню заповідних територій Дніпропетровщини. Дані, які наведені в цій книзі, дозволять ефективніше вести природно-заповідну справу, що сприятиме збереженню, відновленню зникаючих видів тварин та ареалів їх розповсюдження.

Впевнений, що «Червона книга Дніпропетровської області. Тваринний світ» - зіграє велику роль у природоохоронній справі, об'єднає всіх мешканців нашого краю навколо збереження та примноження природного багатства Дніпропетровської області.

Начальник
Державного управління
охорони навколишнього
природного середовища
в Дніпропетровській області
О. Ф. ОКСАМИТНИЙ

ЗМІСТ

Передмова професора О. Є. Пахомова . . . . . 9 стор.

Вступ . . . . . 10 стор.

Картосхема Дніпропетровської області . . . . . 12 стор.

Кишковопорожнинні . . . . . 13 стор.

Круглі черви . . . . . 14 стор.

Кільчасті черви . . . . . 15 стор.

Ракоподібні . . . . . 18 стор.

Багатоніжки . . . . . 44 стор.

Комахи . . . . . 45 стор.

Молюски . . . . . 248 стор.

Круглороті . . . . . 251 стор.

Риби . . . . . 252 стор.

Земноводні . . . . . 283 стор.

Плазуни . . . . . 291 стор.

Птахи . . . . . 302 стор.

Ссавці . . . . . 395 стор.

Червоний список тварин Дніпропетровської області . . . . . 439 стор.

Література . . . . . 458 стор.

Покажчик латинських назв тварин . . . . . 472 стор.

Покажчик українських назв тварин . . . . . 477 стор.

Покажчик російських назв тварин . . . . . 482 стор.

Передмова

Існування людини протягом всієї її еволюції пов'язане із різноманітними зв'язками з тваринами. У біологічному сенсі, власне й сама людина може вважатись біологічним видом із царства тварин. Стрімкий цивілізаційний розвиток, науково-технічна революція та декілька століть інтенсифікації природокористування значною мірою призвели до необхідності появи нових форм взаємовідносин людини із тваринами – охорони тваринного світу. Особливого значення цей процес набув із середини XX ст., коли зникнення окремих видів тварин набуло планетарного масштабу. У першу чергу проблемами охорони тварин почали перейматись в Європі, адже антропічний вплив за останні сторіччя тут набув тотального характеру.

Територія України масштабного перетворення зазнала ще майже 200 років тому. Саме у цей час розпочинається поступове розорювання лісостепової та степової зон. У результаті на початку XX ст. окрім цілинних ділянок у декількох природних заповідниках, майже не залишилось не перетворених степових екосистем. Нажаль територія Дніпропетровської області винятком не стала. На початку другого десятиріччя XXI століття умовно не перетворені екосистеми за сукупною площею не перевищують три відсотки території області. За таких умов тваринний світ регіону щоденно зазнає перетворюючого впливу людини, адже знищення місць існування вважається головною перешкодою для виживання будь якого біологічного виду.

Обов'язковою методологічно вірною передумовою збереження фауни регіону є складання кадастру видів тварин. На сучасному етапі досліджень тваринного світу області, вже зроблено величезну й фундаментальну роботу – започатковано та успішно видається широковідома серія монографій присвячених біорізноманіттю тварин Дніпропетровщини. Саме завдяки, цій багаторічній і копіткій праці видатних вчених-зоологів та екологів, провідних регіональних фахівців вдалось виділити перелік рідкісних і зникаючих видів тварин і обґрунтувати заходи їх збереження, охорони та відтворення. Всі вони увійшли до Червоного списку тварин Дніпропетровської області.

Всього до списку внесено 424 види рідкісних і зникаючих тварин регіону, серед яких не тільки види, що мають рідкісний статус у регіоні, а й тварини рекомендовані до охорони такою поважною світовою організацією як Міжнародний союз охорони природи. До цього видання, також, включено 202 види фауни області, занесених до Червоної книги України, адже сучасний стан їх популяцій у масштабі нашої країни вважається загрозливим.

Вирішальна роль у підготовці цього видання належить губернатору Дніпропетровщини О. Ю. Вілкулу. Ралізуючи «Стратегію національної екологічної політики України на період до 2020 року», яку започаткував у 2010 році Президент України Віктор Федорович Янукович, губернатором ініційовано старт цього суспільно важливого для області проекту.

Це унікальне регіональне видання, аналогів якому в Україні ще немає. Сподіваюсь, що ця книга стане вирішальною та незамінною у справі охорони, збереження, вивчення та відтворення рідкісних і зникаючих видів фауни Дніпропетровщини.

Доктор біологічних наук,
професор кафедри
зоології та екології,
заслужений діяч
науки і техніки України,
декан факультету біології,
екології та медицини
Дніпропетровського
національного університету
ім. Олеся Гончара
О. Є. Пахомов

ВСТУП

Фауна Катеринославської губернії, як невід'ємний компонент існування людини на цих теренах, привертала увагу дослідників ще з кінця XVIII ст., адже перші друковані відомості про комплекс тварин регіону можна знайти у відомих класичних працях російських академіків Й. А. Гюльденштедта (1879) та В. Ф. Зуєва (1787), які здійснили експедиції територією губернії (включно із сучасною територією області) у 1774–1775 рр. та 1781–1782 рр. відповідно. У цей час з'являється й перша спеціалізована робота статського радника Й. де Бебера (Böber, 1793), присвячена лускокрилим.

У XIX ст. розпочався новий етап – комплексне вивчення губернії поступово переходить на новий рівень наукових пошуків – відбуваються спеціалізовані наукові дослідження. У першу чергу слід згадати відомого професора Київського університету К. Ф. Кеслера. Вчений наводить фундаментальні відомості про птахів (Кеслер, 1851, 1852) та риб (Кеслер, 1856, 1860) регіону. Потрібно звернути особливу увагу, що у своїх роботах Кеслер зазначав, що всі рибалки скаржаться на поступове зменшення у Дніпрі «красної» риби, особливо осетрів. Український учений-рибовод І. Н. Фалєєв у 1895 році відмічав, що зменшення рибних багатств Дніпра відбувається щорічно. Отже можна зробити висновок, що скорочення чисельності окремих видів тварин у регіоні, привертало увагу вчених вже починаючи із середини XIX ст. Майже одночасно відбуваються перші фауністичні дослідження безхребетних тварин – метеликів (Czernay, 1854; Ярошевский, 1880), бджіл (Bramson, 1879) та павуків (Thorell, 1875; Фрейберг, 1897).

Становлення Катеринославу як губернського центру відображається й на рівні місцевих науковців. У першу чергу слід згадати праці відомого катеринославського ентомолога К. Л. Брамсона (1881, 1883, 1894, 1896), які можна вважати першими монографічними роботами по зоології, друкованими у Катеринославі. Початок XX ст. відзначається публікацією вже певних підсумкових фауністичних праць – присвячених орнітофауні (Вальх, 1900, 1911) та іхтіофауні (Емельяненко, 1914).

Планомірні й цілеспрямовані зоологічні дослідження були пов'язані з організацією в Катеринославі у 1918 році Інституту народної освіти (з 1933 року Дніпропетров-ський державний університет) з кафедрою зоології, заснованою відомим ученим – професором Л. В. Рейнгардом. На першому етапі свого розвитку були організовані фауністичні дослідження по вивченню комплексів тварин із розробленням рекомендацій по їх раціональному використанню та охороні. У цей час друкується монографія співробітника кафедри І. І. Барабаша-Нікіфорова "Нариси фауни степової Наддніпрянщини" (1928), яка по суті стала першою зведеною роботою, присвяченою ссавцям фауни регіону. А у 1930 р. відомий вчений-зоолог професор М. П. Акімов вперше ставить питання про охорону тварин та їх місць існування, організації об'єктів природно-заповідного фонду (Акімов, 1930).

Наступний етап був пов'язаний із масштабними роботами по будівництву гідроелектростанцій на Дніпрі. У цей час було організовано перші в Радянському Союзі дослідження формування фауністичних водно-болотних комплексів в умовах водосховищ. Під керівництвом професорів Г. Б. Мельникова, І. П. Лубянова, П. О. Журавля, С. П. Федія та В. Л. Булахова проводяться масштабні комплексні гідробіологічні дослідження фауни та її змін, що відбулись під впливом зарегулювання р. Дніпро. За багаторічну історію цих експедицій, у них брала участь велика кількість провідних і визнаних фахівців – С. М. Тарасенко (Цегер), Л. Д. Бєляєв, О. М. Чапліна, Ф. Д. Великохатько, Й. І. Короткий, Т. Б. Паншина, Ю. П. Бобильов, О. О. Христов, В. М. Кочет, Р. О. Новіцький, О. В. Федоненко, О. І. Бєрєстов, Н. І. Загубіженко, Т. В. Миколайчук та інші.

Значний обсяг зоологічних та екологічних досліджень проведено у складі Комплексної експедиції по вивченню штучних і природних степових лісів, під керівництвом професора О. Л. Бельгарда. Починаючи із 1949 року експедицією було охоплено всі основні за площею та ступенем збереження лісові екосистеми області. У результаті вдалось з'ясувати доволі детальну картину фауни долин р. Самара із основними притоками, Оріль, Базавлук, Інгулець та ін. Проводиться значна дослідницька робота на територіях рекультивації Західного Донбасу, Криворіжжя, Орджонікідзевських і Марганецьких рудорозробок, на кризових територіях окол. міст Жовті Води та Дніпродзержинськ. Особливу увагу приділяється дослідженням існування фауни в умовах урбоекотопів Дніпропетровської агломерації.

Дослідженнями було охоплено майже всі таксони тварин: ссавців досліджували В. Л. Булахов, О. Є. Пахомов, М. Ю. Пісарева, О. А. Рева, О. В. Міхєєв та ін.; птахів – В. В. Стаховський, В. Л. Булахов, О. Д. Колєсніков, А. А. Губкін, О. М. Мясоєдова, Н. С. Романєєв, О. Л. Пономаренко та ін.; амфібій та рептилій – В. П. Гончарова, В. Л. Булахов, Н. Ф. Константинова, Ю. П. Бобильов, А. М. Місюра, В. Я. Гассо та ін.; ґрунтова мікро- та мезофауна – Л. Г. Рейнгард, І. К.

Булік, О. Г. Топчієв, М. О. Шимкіна (Фатовенко), О. Ф. Пилипенко, Ю. Л. Кульбачко, О. В. Жуков, О. М. Кунах та ін.; комах – О. В. Бондарєв, Л. Г. Апостолов, В. Є. Боченко, В. О. Барсов, Г. В. Харакоз, О. П. Груша, В. В. Бригадиренко, К. К. Голобородько, Л. І. Фали та ін.; кліщів – С. М. Бровко та А. М. Корабльов.

Підсумковою роботою цих довготривалих досліджень фауни Дніпропетровщини, можна вважати вихід 10 томів серії "Біорізноманіття України. Дніпропетровська область", під загальною редакцією професора О. Є. Пахомова. Серію присвячено: дощовим черв'якам, метеликам (3 томи), павукам, рибам, амфібіям і рептиліям, птахам (2 томи) та ссавцям. Слід відзначити, що дослідження різних груп тварин продовжуються, а отже, слід чекати появи нових видань серії. Така фундаментальна робота великого авторського колективу стала основою для підготовки й виходу цього видання.

У «Червоній книзі Дніпропетровської області. Тваринний світ» представлений критичний аналіз попередніх списків рідкісних і зникаючих видів тварин області, з доповненням багатьох видів, та включенням нових, знайдених при масштабних експедиціях останніх років.

Опис кожного виду подається згідно структурі, прийнятій у «Червоній книзі України, 2009» із деякими змінами, враховуючи специфіку регіонального видання.

Латинська, українська та російська назви виду подаються згідно із останніми таксономічними розробками. У разі наявності, у межах області, підвиду, вказується і його повна назва. Для повноти уявлення таксономічної належності кожного виду, наводиться інформація про належність до основних таксонів (клас, ряд, родина).

Природоохоронний статус

Категорії охорони тварин наведено за п'ятибальної шкалою (від 0 до 4):

0 - зниклі (види, про які після неодноразових пошуків, проведених у типових місцевостях або в інших відомих та можливих місцях поширення, відсутня будь-яка інформація про їх існування у природних умовах);

1 - зникаючі (види, що перебувають під загрозою зникнення, збереження яких є малоймовірним, якщо триватиме згубна дія факторів, які впливають на їх сучасний стан);

2 - вразливі (види, які у найближчому майбутньому можуть бути віднесені до категорії «зникаючих», якщо продовжиться дія факторів, що впливають на їх стан);

3 - рідкісні (види, популяції яких невеликі, та у даний час не належать до категорії «зникаючих» чи «вразливих», хоча їм і загрожує небезпека);

4 - не визначені (види, про які відомо, що вони належать до категорії «зникаючих», «вразливих» чи «рідкісних», однак достовірна інформація, яка б дозволяла визначити, до якої із зазначених категорій вони належать, – відсутня).

Ареал виду, поширення в області

Загальний ареал виду, розповсюдження в межах України, особливості поширення на території Дніпропетровської області – за літературними даними, колекціями, усними повідомленнями фахівців із реального місцезнаходження.

Біоекологічна характеристика

Надається характеристика основних біологічних та екологічних особливостей існування виду, його взаємозв'язків із іншими тваринами та оточуючим середовищем.

Наукове та практичне значення

Основна наукова та практична цінність виду на наш час.

Чисельність і причини її зміни

Оцінка сучасного стану популяцій та основні причини змін чисельності.

Заходи охорони

Де вид реально охороняється (об'єкти ПЗФ). Рекомендації та заходи охорони. Види, яким надана категорія охорони – 0 (зниклі), внесені до цього видання та «Списку рідкісних і зникаючих видів тварин області», адже існує імовірність, що при подальших дослідженнях їх вдасться знайти знову, або існує можливість штучного відновлення та подальшого повернення їх у колишні місця існування.

Дане видання є правовою основою для охорони тваринного світу регіону та формування екомережі.

«Червона книга Дніпропетровської області. Тваринний світ» має науково-прикладне значення і буде корисною для фахівців в галузі зоології, екології, заповідної справи, охорони навколишнього середовища, лісового та садово-паркового господарств, викладачів, вчителів, аспірантів, студентів і школярів за багатьма спеціальностями напрямку біологія.

Заступники голови ред. колегії
В. Я. Гассо
К. К. Голобородько

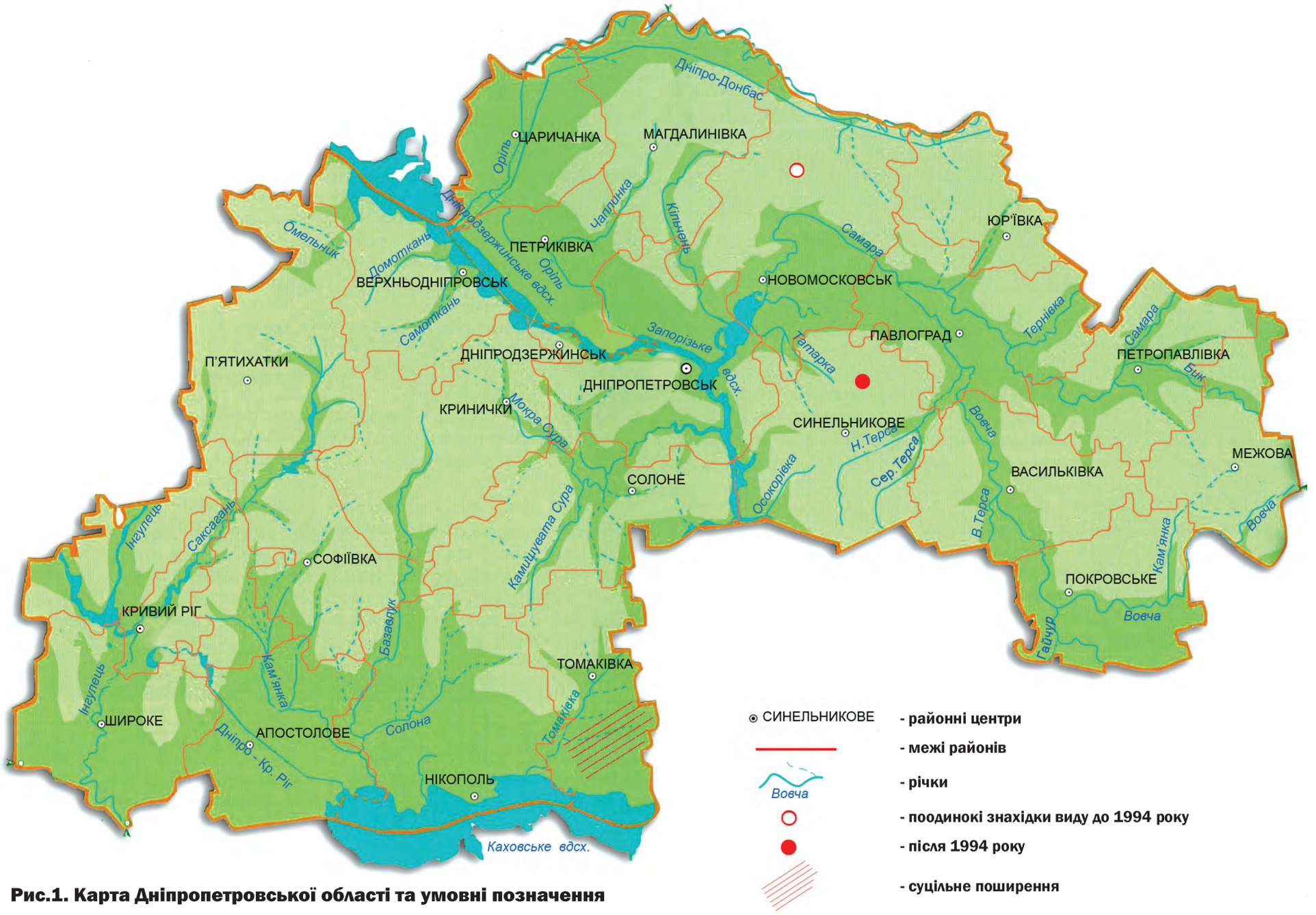

Рис.1. Карта Дніпропетровської області та умовні позначення

Cordylophora caspia (Pallas, 1771)

Корділофора каспійська
(Кордилофора каспийская)

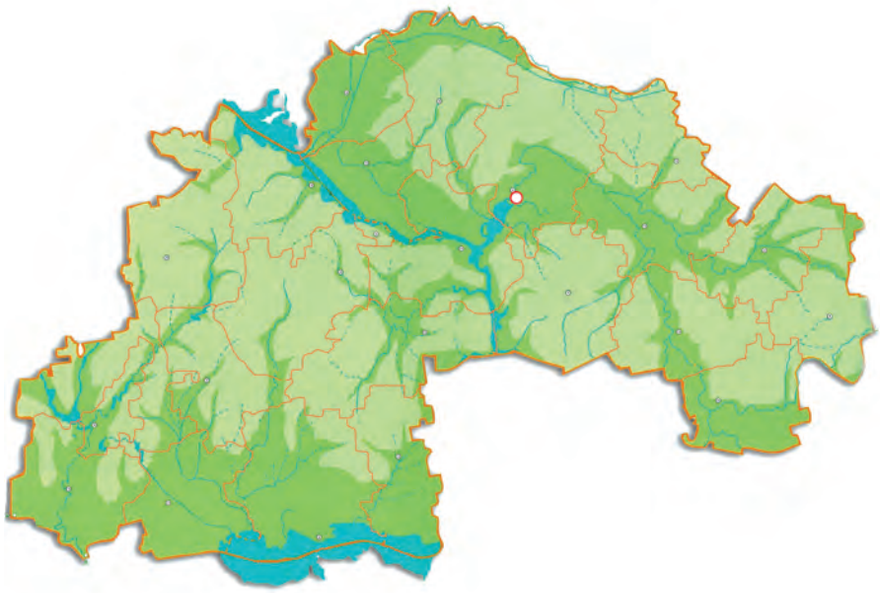

Таксономічна належність
Клас - Гідрозої (*Hydrozoa*), ряд - Філіфера (*Filifera*), родина - Океаніди (*Oceanidae*).

Природоохоронний статус
Не визначений.

Ареал виду, поширення в області
Мешкає в Каспійському, Азовському морях, північній частині Чорного моря, в Балтійському морі (окрім Ботніческої затоки), зустрічається у всіх материках. У Дніпропетровської області знайдена у верхній і середній ділянках затоки р. Самари.

Біоекологічна характеристика
Населяє солоноватоводні сильно опріснені водоймища. Віддає перевагу глибині до 20 м. Зустрічається серед обростань на палях, плотах, в дночерпательних пробах на раковинах молюсків, на гілках, стеблах рослин. Евригалинний, евритермний вид. Каспійський релікт. Пріуроченность до гирл річок свідчить про його завезення людиною з обростаннями водного транспорту. Є перифітоном, поселяється переважно на жорстких субстратах (палі, раковини молюсків, занурена рослинність і т. ін.). Літо(фіто-)філ. Колоніальний неправильно розгалужений гідроїд, має форму поліпа. Гидроріза ниткоподібна, колонія заввишки до 10 см. Поліпи веретеновидної форми, до субстрата прикріплюються за допомогою ніжки. Поліпи складаються з 2 шарів кліток - ектодерми і ентодерми. Епітелій характеризується наявністю особливих жалких або кропив'яних кліток (книдобластів). Оральний кінець поліпа з ротовим отвором (ротовий конус) розташований на особливо диференційованій передній частині тіла. Над ротовим конусом знаходяться ниткоподібні щупальця в кількості 12-15 ближче до дистального кінця тіла поліпа, відсутні в його підстави і на гипостоме. Ротовий хоботок чотиригранний, забезпечений 4 ротовими губами, густо покритими жалкими клітками. Гонофори еліпсовидної форми знаходяться під підставою поліпа і на гілках.

Наукове та практичне значення
Корділофора як перифітон завдає шкоди гідротехнічним спорудам і водоводам.

Чисельність і причини її зміни
Незначна (поодинокі особини). Причини зміни чисельності: антропогенний вплив.

Заходи охорони
Збереження біотопів.

Основні джерела інформації
Журавель, 1958, 1974; Наумов, 1960.

Автор: Загубіженко Н. І.
Рисунок: Лоза І. М.

Chromadorina bioculata (Schultze in Carus, 1857)

Хромадорина двоока
(Хромадорина двуглазая)

Таксономічна належність
Клас – Нематоди (*Nematoda*), ряд – Арелайміди (*Araelaimida*).

Природоохоронний статус
4 (не визначений), ЧКУ – зникаючий.

Ареал виду, поширення в області
Річки та озера Євразії. В Україні - р. Дніпро та Прут. У Дніпропетровській області в Дніпродзержинському водосховищі.

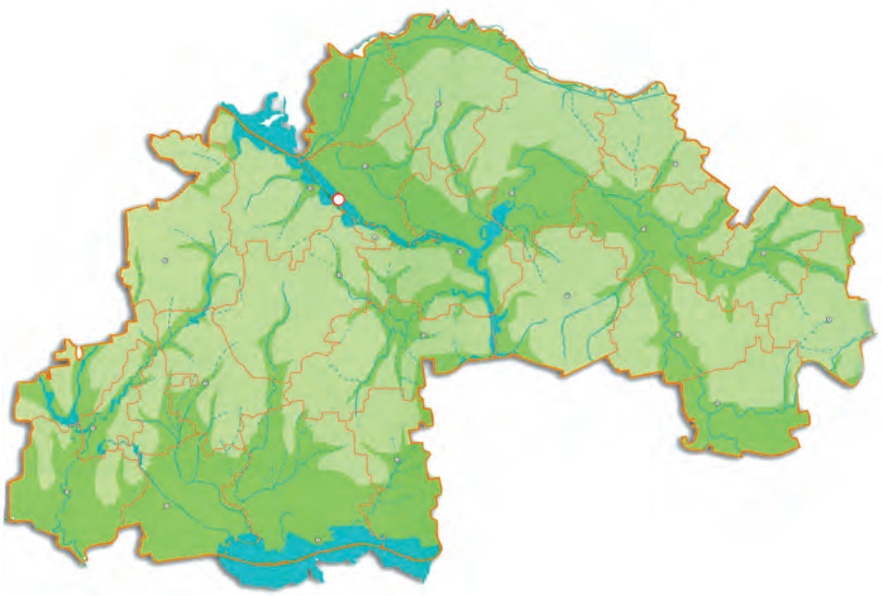
Біоекологічна характеристика
Епіфітон на прибережних вищих водяних рослинах. Прісноводний, киснелюбний вид. Живиться водоростями. Співвідношення самок і самців – 1:1.

Наукове та практичне значення
Вид вважається біологічним індикатором екологічного стану екосистем узбережжя.

Чисельність і причини її зміни
Трапляється рідко, поодинокими екземплярами.

Заходи охорони
Не здійснювались.

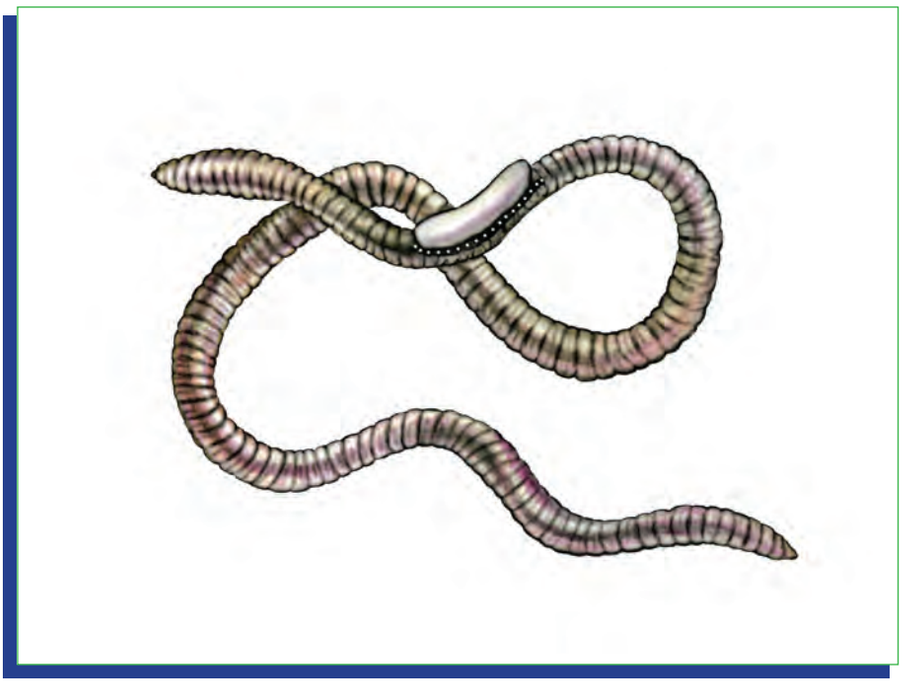
Основні джерела інформації
Дехтяр, 1994, 2009.

Автори: Загубіженко Н. І., Пахомов О. Є.
Фото: Довгаль І. В.

Eisenia gordejeffi Michaelsen, 1899

Ейзенія гордєєва
(Эйзения гордеева)

Таксономічна належність
Клас – Малощетинкові черви (*Oligochaeta*), ряд – Дощовики (*Lumbricomorpha*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий), ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Ендемік басейну р. Дон та Дніпро. Всі знахідки зроблено на південному сході Російської рівнини. На території України відомий з Приазов'я, долини р. Оріль (Харківська та Дніпропетровська обл.) та на Дніпропетровщині. На території області вид знайдено на Лівобережжі.

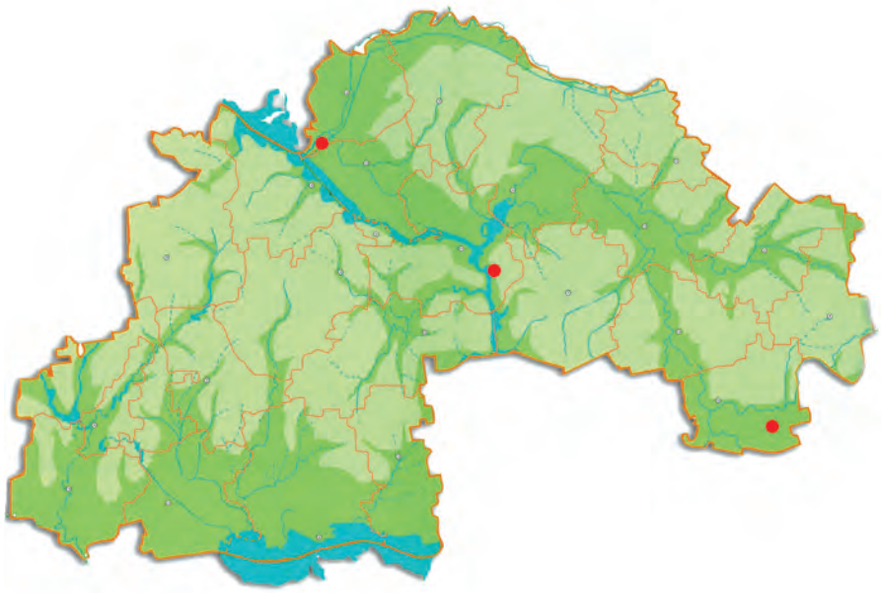
Біоекологічна характеристика
Норний дощовий черв'як. Мезофіл. Сапрофаг, первинний руйнівник та гуміфікатор.

Наукове та практичне значення
Відомостей не має.

Чисельність і причини її зміни
Трапляється рідко, поодинокими екземплярами.

Заходи охорони
Не здійснювались.

Основні джерела інформації
Зражевский, 1957; Попов, 1998; Жуков та ін., 2007; Піндрус, 2009.

Автор: Пахомов О. Є.
Рисунок: Лоза І. М.

Fadejewobdella quinqueannulata (Lukin, 1929)

Псевдотрохета п'ятикільчаста
(Пятиколечная псевдотрохета)

Таксономічна належність
Клас *Clitellata* – Пояскові, ряд *Hirudinida* – П'явки, родина *Erpobdellidae* – Глоткові п'явки. Єдиний вид роду.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Червона книга України – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Ростовська обл. та Краснодарський край (Російська Федерація). В Україні ареал охоплює Харківську, Сумську, Дніпропетровську та Чернігівську області.

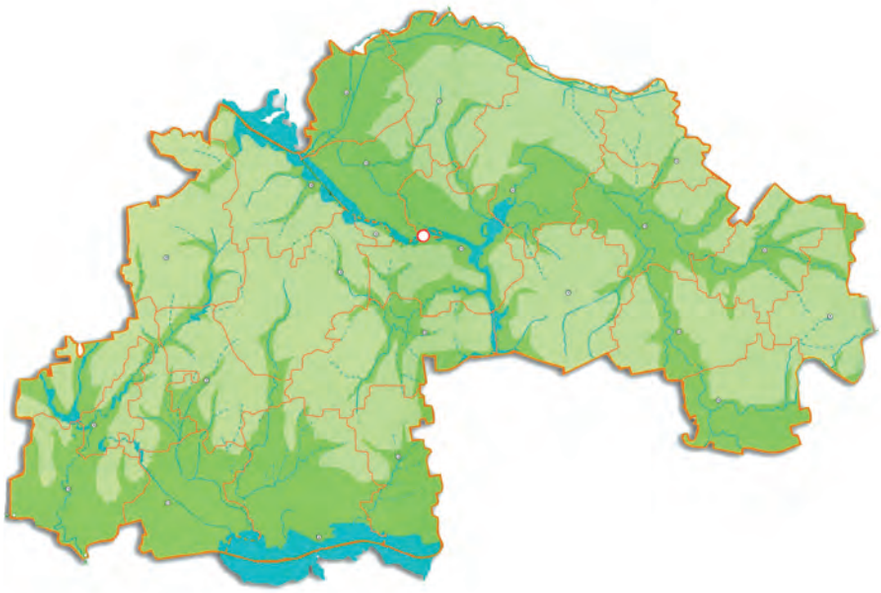
Біоекологічна характеристика
Тіло широке, потовщене, проте до переду від пояска поступово звужується. Задня присоска велика. Поверхня тіла гладенька, на спинній стороні є маленькі сосочки. Тіло коричневе або темно-сіре. Довжина тіла до 136 мм при ширині 11 мм. Мілкі водойми, які частково або повністю пересихають на початку осені. Істотною умовою для псевдотрахети п'ятикільчастої є наявність вищих водних рослин *Sparganium erectum* та *Sagittaria sagittifolia*. Пазухи їхнього листя, як правило, є притулком для п'явок цього виду.

Наукове та практичне значення
Може використовуватися у філогенетичних і екологічних дослідженнях.

Чисельність і причини її зміни
Одна, рідше дві особини на 5-8 рослин *Sparganium erectum*. Причини зміни чисельності: зникнення та знищення тимчасових водойм, перетворення їх на постійні водойми, які не пересихають. Ворогом є хижа велика псевдокінська п'явка Haemopis sanguisuga. Негативним фактором може бути забруднення водойм свинцем з мисливського дробу.

Заходи охорони
Збереження біотопів, штучне відтворення.

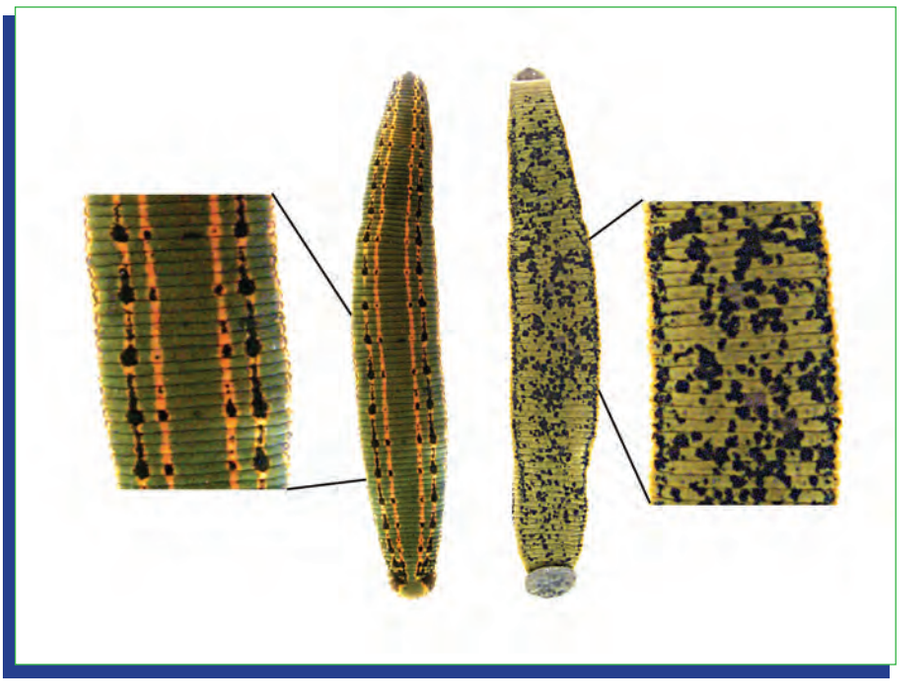
Основні джерела інформації
Лукин, 1929; Лукін, 1962; Утевский и др., 1998.

Автор: Утєвський С. Ю.
Фото: Утєвський С. Ю.

Hirudo medicinalis Linnaeus, 1758

П'явка медична
(Медицинская пиявка)

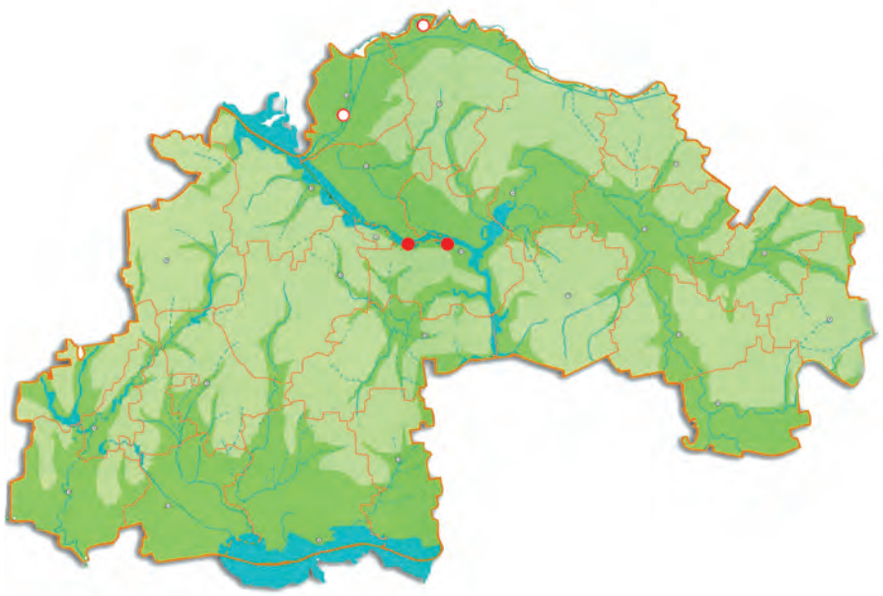

Таксономічна належність
Клас *Clitellata* – Пояскові, ряд *Hirudinida* – П'явки, родина *Hirudinidae* – Медичні п'явки. Один з п'яти видів роду, два види роду в фауні України.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Червона книга України – вразливий. МСОП – NT.

Ареал виду, поширення в області
Від Британії та південної Норвегії до південного Уралу й, імовірно, до Алтайських гір, тобто займає зону листопадних лісів. В Україні у Поліссі та Лісостепу. В Дніпропетровській області реєструвалась в Запорізькому водосховище тільки у верхній ділянці та в долині р. Оріль.

Біоекологічна характеристика
Тіло сплющене, до переду звужується. Поверхня тіла вкрита маленькими сосочками. Колір тіла варіює від рудого до темно-зеленого. На спинній стороні тіла є характерний малюнок - комбінація кольорових смуг і чорних плям. Поздовжніх кольорових смуг шість - парамедіальні, парамаргінальні і латеральні. Колір смуг варіює від жовтого до червоного. На черевній стороні тіла латерально розташовані чорні поздовжні смуги, між якими розкидані чорні плями. Довжина тіла 100-140 мм. Ширина близько 20 мм. Перебуває у ставках, водоймах, що періодично пересихають, заплавних водоймах, невеликих озерах, річках з повільною течією. Існуванню виду сприяють наявність у водоймі жаб та відвідування його великими ссавцями (великою рогатою худобою та конями), відсутність ворогів - хижої великої псевдокінської п'явки *Haemopis sanguisuga*, наявність сприятливої для відкладання коконів узбережної смуги, достатнє прогрівання води.

Наукове та практичне значення
Використовується в медицині, є джерелом цінних біологічно активних речовин.

Чисельність і причини її зміни
В окремій водоймі популяція може досягати кількох тисяч особин. Причини зміни чисельності: масовий вилов, забруднення і знищення водойм, меліоративні заходи.

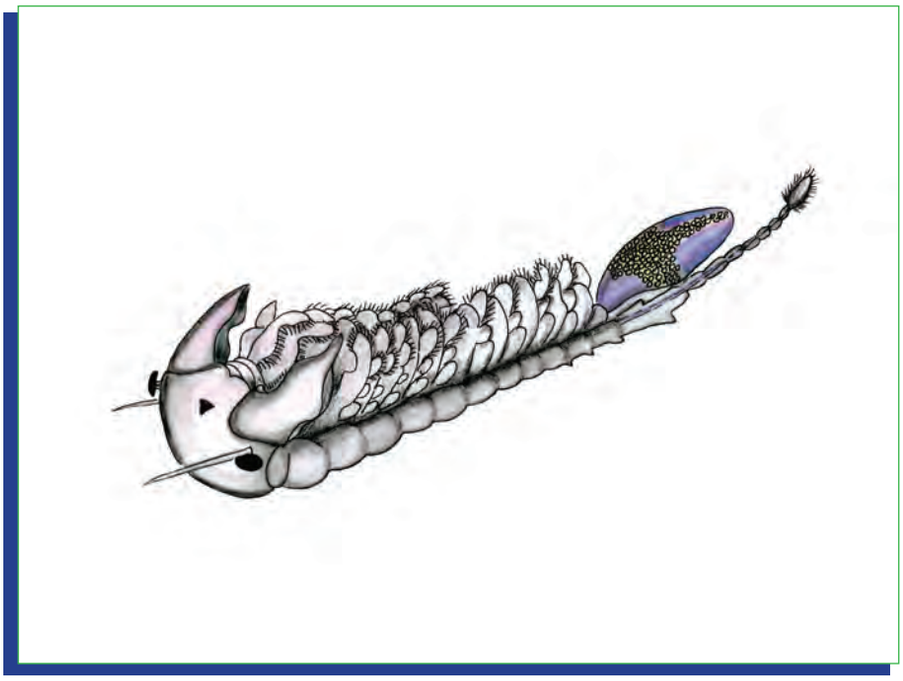
Заходи охорони
Збереження біотопів, штучне відтворення.

Основні джерела інформації
Лукин, 1976; Nesemann, Neubert, 1999; Utevsky et al., 2010

Автор: Утєвський С. Ю.
Фото: Утєвський А. Ю.

Branchinecta minuta (S. Smirnov, 1948)

Бранхінекта маленька
(Бранхинекта маленькая)

Таксономічна належність
Клас – Ракоподібні (*Crustacea*), ряд – Голі зяброногі (*Anostraca*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ – рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Росія (Саратовська обл.), інтродукований у водойми Челябінської обл. В Україні тільки у р. Самара, Дніпропетровської обл. На території області знайдений в околицях м. Новомосковськ.

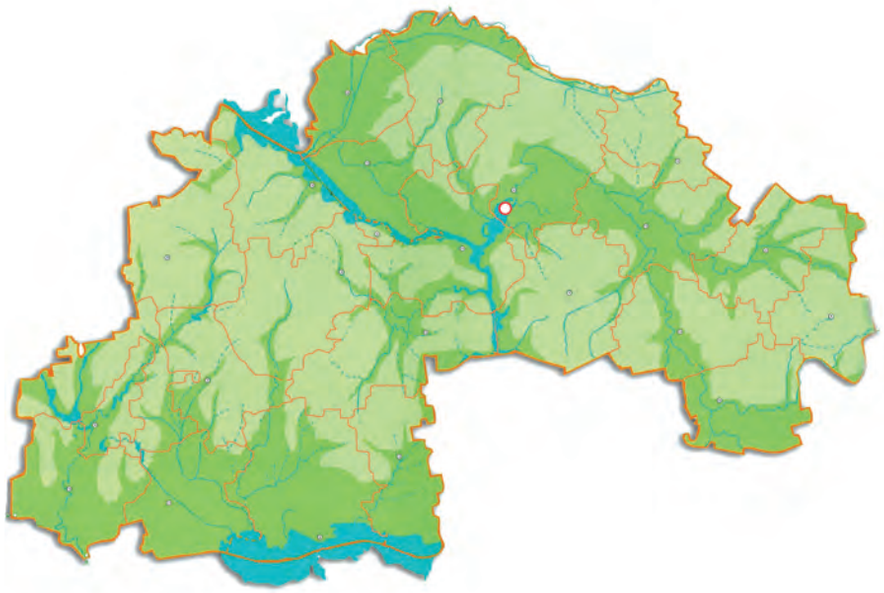
Біоекологічна характеристика
Особини незначних розмірів – сягають 4–8 мм. Мають 11 торакальних сегментів, кожний несе пару листоподібних ніжок. Другі антени двосегментні. У самців на внутрішньому боці базального членика антени проксимальне розширення, далі по краю – пластинко подібний виріст. Заселяє переважно весняні тимчасові водойми, ставки. Фільтратор. Живиться фітопланктоном, детритом, органічними зависями й бактеріями. Статевозрілих рачків виявлено в квітні.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Данні про чисельність відсутні.

Заходи охорони
Не здійснювались.

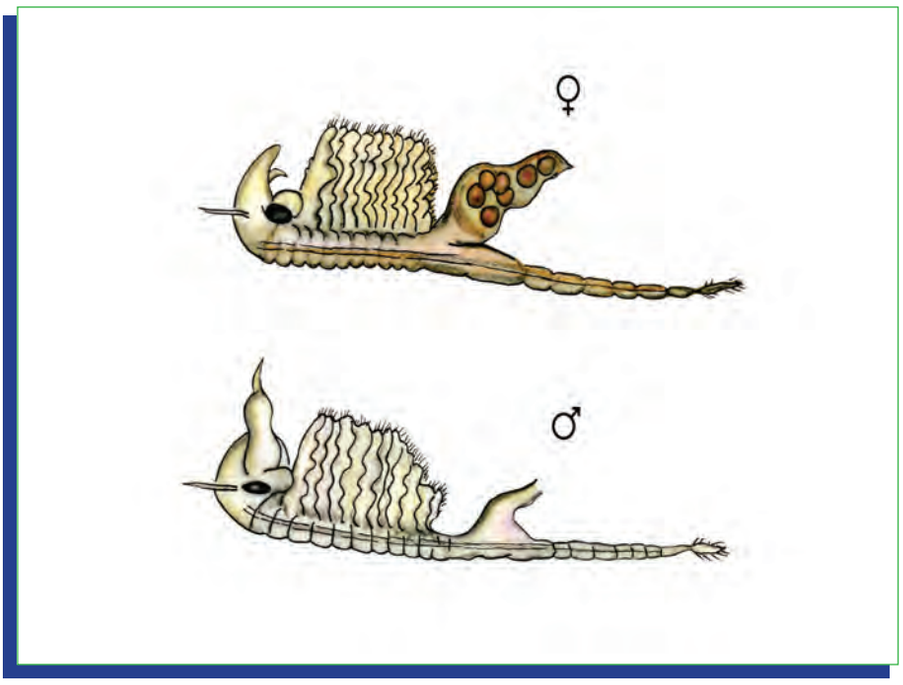
Основні джерела інформації
Смирнов, 1948; Вєхов, 1994; Самчишина, 2009.

Автори: Загубіженко Н. І., Пахомов О. Є.
Рисунок: Лоза І. М.

Branchinectella media (Schmankewitsch, 1873)

Бранхінектела середня
(Бранхинектела средняя)

Таксономічна належність
Клас – Ракоподібні (*Crustacea*), ряд – Голі зяброногі (*Anostraca*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Північна Африка (Марокко та Алжир), Північний Казахстан, Азербайджан. В Україні в акваторіях Чорного та Азовського морів. На території області – в окол. м. Дніпропетровськ.

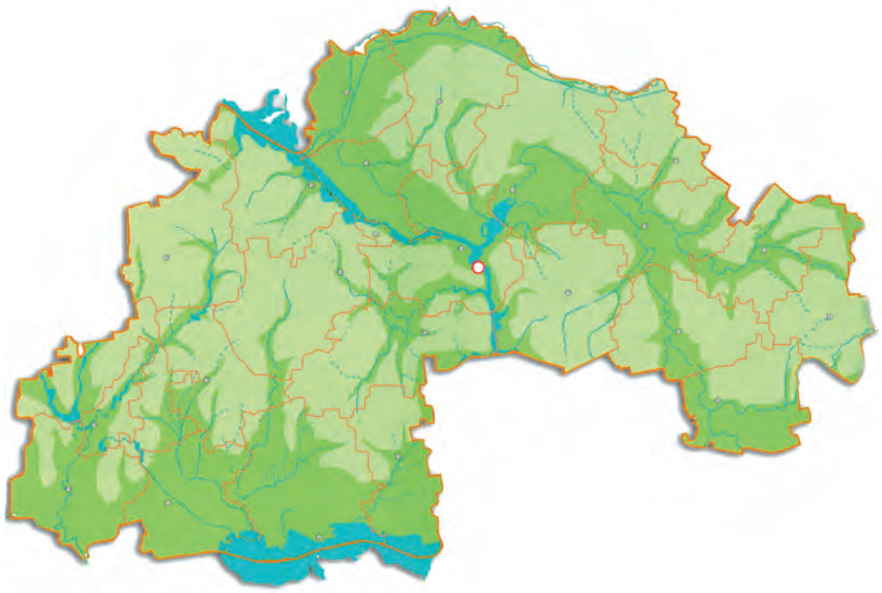
Біоекологічна характеристика
Тіло видовжене, очі на стебельцях, ноги листоподібні, мають преекзоподити. Сегменти абдомену на вентральному боці озброєні парними групами маленьких зубчиків, церкоподи короткі. Довжина тіла (без фуркальних члеників) самців – 5,1–13,6 мм, самок – 6,5–12,2 мм. Галобіонт. Фільтратор. Живиться фітопланктоном, детритом, органічними зависями та бактеріями. Активні за температури води 4–24 °С (кінець березня–травень). Яйця латентні. Кількість кладок від 3 до 6 (у кожній 12–120 яєць). Тривалість періодів життєвого циклу: наупліального – 10–14, передрепродуктивного – 12–17, репродуктивного – 26–34 діб.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Данні про чисельність відсутні.

Заходи охорони
Не здійснювались.

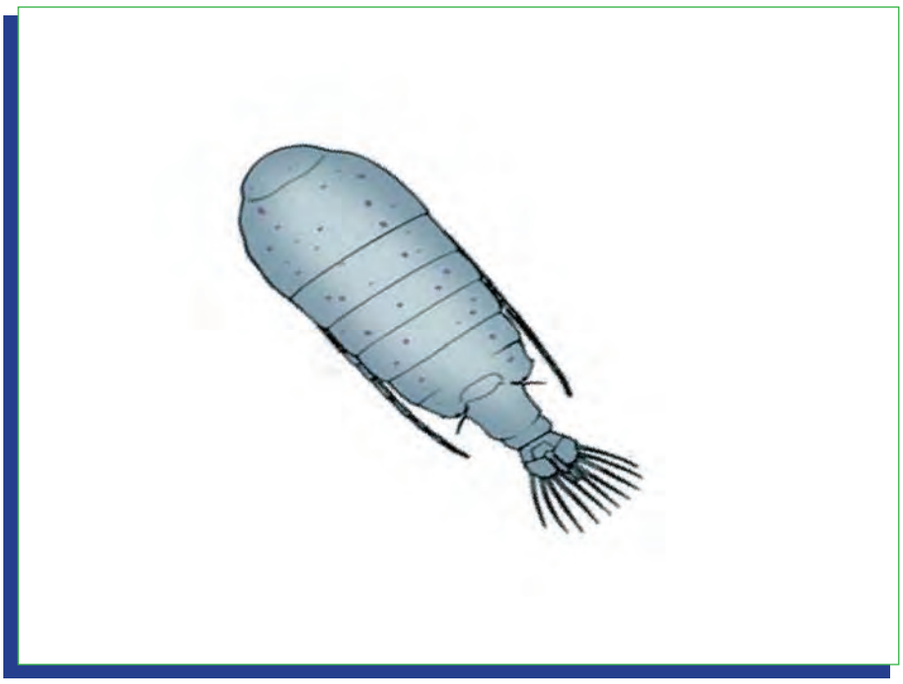
Основні джерела інформації
Смирнов, 1940; Вєхов, 1994; Довгаль, 2009.

Автори: Загубіженко Н. І., Пахомов О. Є.
Рисунок: Лоза І. М.

Hemidiaptomus rylowi (Charin, 1928)

Гемідіаптом Рилова
(Гемидиаптомус Рылова)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Каланоїди (*Calanoida*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
В Україні в 50-х роках реєструвався в Дніпропетровській обл. в заплаві р. Самара (поблизу м. Дніпропетрівськ та м. Новомосковськ). Степова зона сх. Європи: Росія (Воронезька обл., Саратовська обл.), Молдова.

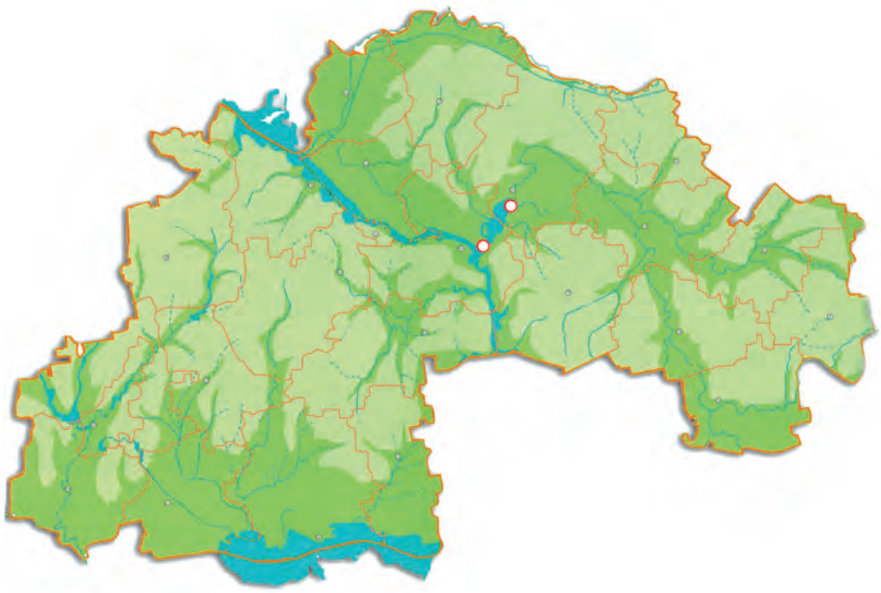
Біоекологічна характеристика
Особини біля 5–7 мм завдовжки. Третій з кінця сегмент правої антени самця має пальцеподібний виріст. Проксимальна частина внутрішнього краю базиподіту 5 пари торакальних ніг самця з округлим кутикулярним виростом. Базиподит лівої ноги цієї пари розширений із значним випуклим внутрішнім краєм. Мешканець весняних снігових калюж, також невеличких прісних водойми з підвищеною мінералізацією.

Наукове та практичне значення
Даних не має.

Чисельність і причини її зміни
Антропогенний прес (трансформація ландшафту, забруднення, знищення біотопів. Дані по чисельності дорослих особин виду в Україні відсутні, науплії можуть мати щільність до 60–80 тис. екз./м^3

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги України. Збереження біотопів.

Основні джерела інформації
Мончeнко, 1974; Мончeнко, 2003; Мончeнко, 2009.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Alonella exigua Lillieborg, 1853

Алонела ексігва
(Алонелла эксигва)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Гіллястовусі (*Cladocera*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Зустрічається рідко по всій Україні в заростих водоймах, які не піддаються антропогенному забрудненню. Росія, Ц. та Південна Європа, провсюдно, доволі рідко. В Дніпропетровській обл. – природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», озера Сомівка, Грузьке, Оступ.

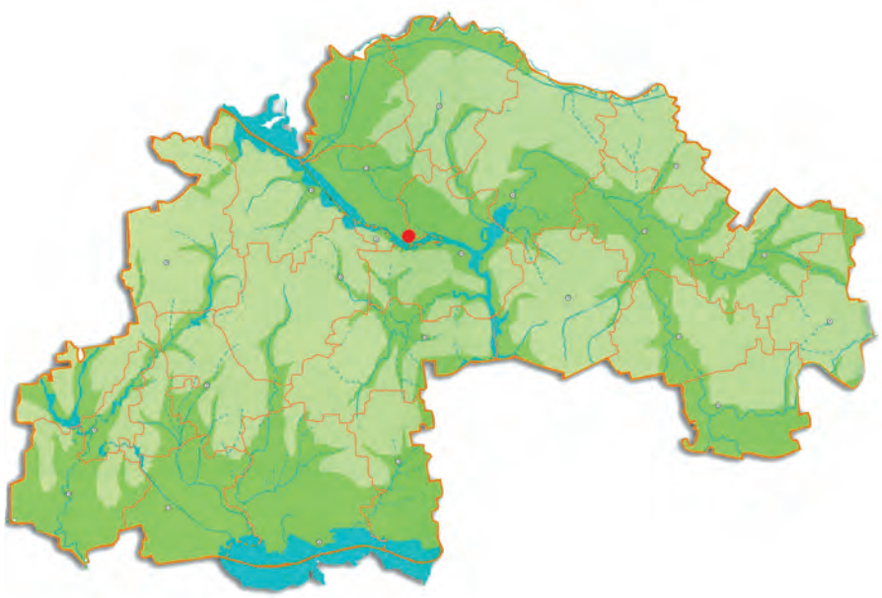
Біоекологічна характеристика
Черепашка жовтувата, коричнева, з ретикуляцією. Довжина самки 0,34-0,42 мм, самця – 0,27 мм. Стулки з опуклим спинним краєм. Задній край стулок з 1-2 зубцями. Чарунки на стулках без поздовжніх насічок. На постабдомені кігті з двома базальними шипами, один з яких дуже маленький. Олігосапроб, біоіндикатор доброї якості води. Мешканець заростей макрофітів великих і малих озер, надає перевагу слаболужним або слабокислим і мілким водоймам.

Наукове та практичне значення
Кормовий об'єкт для молоді фітофільної іхтіофауни.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність в Україні незначна. Зміна чисельності залежить від якості води водойм, де вид мешкає.

Заходи охорони
Збереження біотопів.

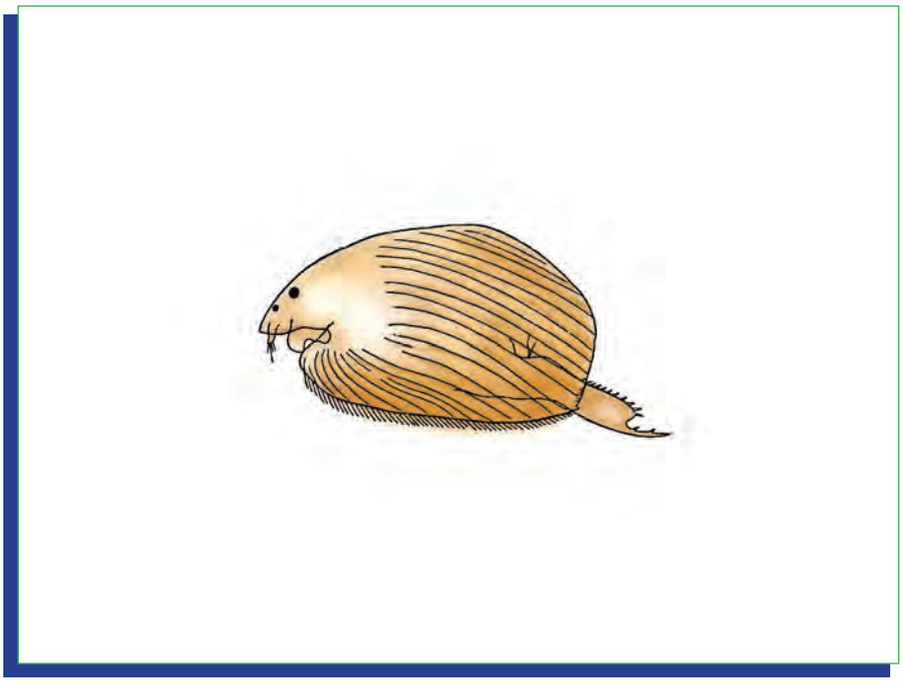
Основні джерела інформації
Ліпін, 1950; Мануйлова, 1964; Щербак, 1989; Миколайчук, Барановський, 2003; Миколайчук, 2006.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Alonopsis elongata Sars, 1862

Алонопсіс елонгата
(Алонопсис элонгата)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Гіллястовусі (*Cladocera*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Зустрічається рідко по всій Україні в крупних дещо заростих водоймах. За межами України - провсюдно, Росія, Європа, Пн. Америка. В Дніпропетровській обл. – природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», Єлізаветівський кар'єр.

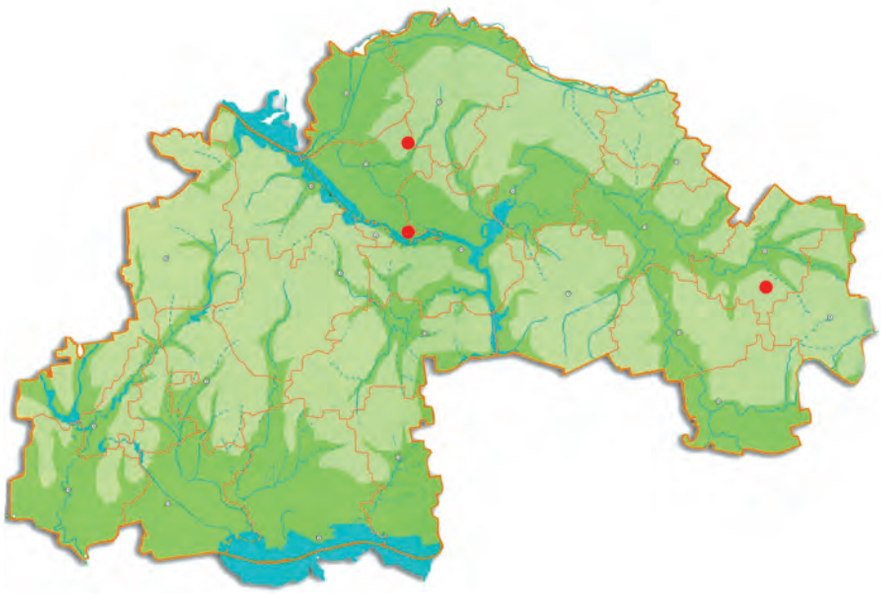
Біоекологічна характеристика
Черепашка коричнева, має скульптуру у вигляді поперечних паралельних смужок. Довжина самки 0,9-1,0, самця – 0,6 мм. Стулки видовженоовальні з опуклим спинним краєм і сильно виступаючим переднім краєм. Задній край стулок з 1-2 зубцями. Чарунки на стулках без поздовжніх насічок. На постабдомені кігті з двома базальними шипами, один з яких дуже маленький. Олігосапроб, біоіндикатор високої якості води. Мешканець заростей макрофітів великих озер, може розвиватись в солонуватих водах.

Наукове та практичне значення
Даних немає.

Чисельність і причини її зміни
Невизначена. Зміна чисельності залежить від забруднення водойм, знищення угруповань макрофітів.

Заходи охорони
Збереження біотопів

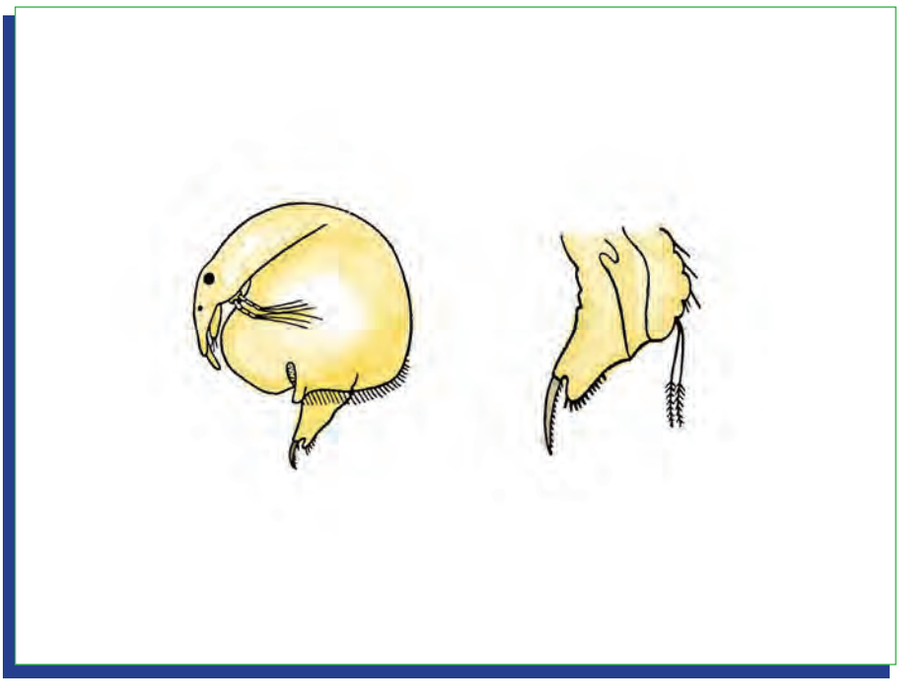
Основні джерела інформації
Мануйлова, 1964; Щербак, 1989; Миколайчук, Барановський, 2003; Барановський, Загубиженко, Миколайчук, 2003.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Anchistropos emarginalis Sars, 1862

Анхістропус емаргіналіс (зазублений)
(Анхистропус эмаргиналис (выщербленный))

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Гіллястовусі (*Cladocera*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Зустрічається рідко тільки в Європі колишнього СРСР, Пн. половина Європи, Пн. Америка. В Дніпропетровській обл. - Єлізаветівський кар'єр.

Біоекологічна характеристика
Черепашка жовтувато-світло-брунатна з чарунковою ретикуляцією. Довжина самки 0,4-0,5, самця – 0,27-0,40 мм. Стулки майже круглі, з сильно опуклим спинним краєм. Черевний край стулки попереду гладенький, в задній частині покритий щетинками, має посередині глибоку виїмку (зазублину), яка є характерною ознакою для роду. Рострум серповидно загнутий. Постабдомен короткий, в дистальній частині має невеликий виріст. На постабдомені кігті довгі, загострені, вкриті щетинками. Олігосапроб, біоіндикатор доброї якості води. Веде сидячий спосіб життя на гідрах, до яких прикріплюється за допомогою зубовидного виросту черевного краю і крючковидного шипа першої пари ніг. Мешкає в придонній частині озер поміж рослинності.

Наукове та практичне значення
Даних немає.

Чисельність і причини її зміни
Даних по чисельнті немає, зустрічаються поодинокі особини. Причини зміни чисельності - забруднення водойм, знищення угруповань макрофітів:

Заходи охорони
Збереження біотопів

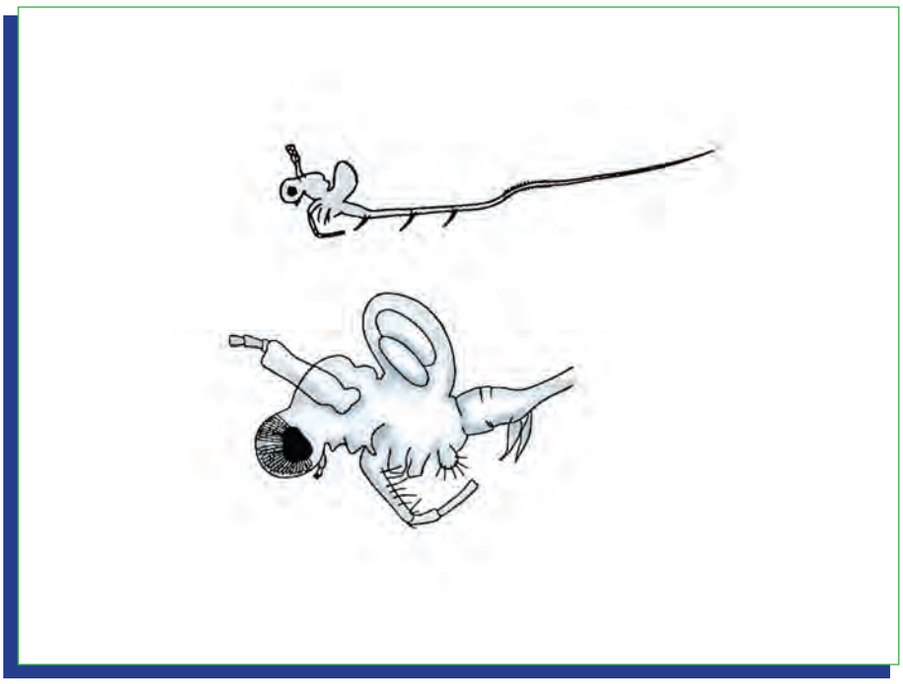
Основні джерела інформації
Мельников, 1937; Ліпін, 1950; Щербак, 1989; Галінський, 1985; Миколайчук, 2006.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Bytotrephes cederstroemii Shoeder, 1877

Бітотрефес цедерстремі
(Битотрефес цедерстреми)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Гіллястовусі (*Cladocera*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Західний Сибір, Запорізьке, Каховська водосховище, природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», озеро Грузьке.

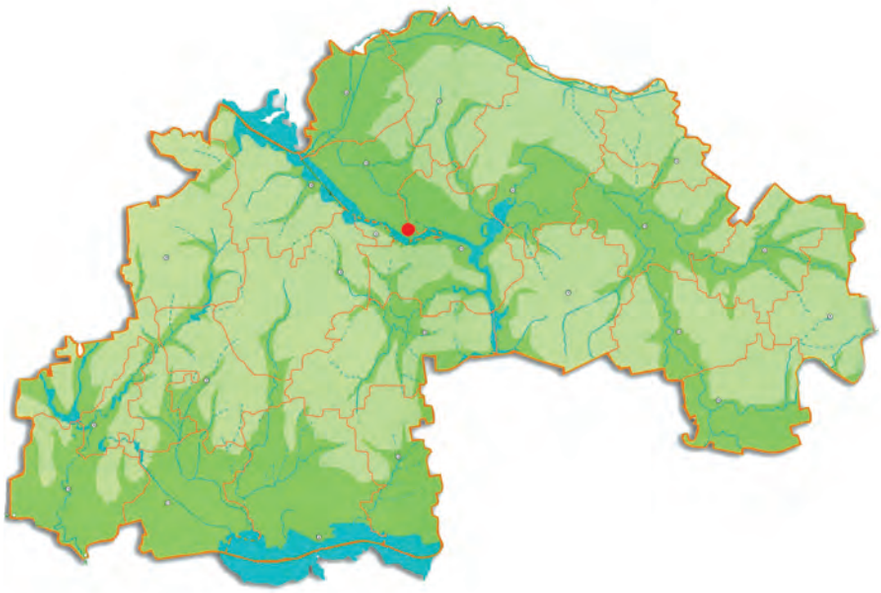
Біоекологічна характеристика
Тіло прозоре, блідно-блакитне. Довжина самки 1,1-4,0, самця – 1,0-3,80 мм. Має редуктованиу черепашку у вигляді овальної виводкової камери, направленої вгору. Голова нахилена до низу, відділена від тулуба глибокою виємкою. Перша пара ніг відносно коротка. Постабдомен дуже короткий. Верхня гілка плавальних антен має 8 , а нижня - щетинок. Хвостова гілка має S–подібний добре виражений вигин.Олігосапроб. Мешканець пелагіалі (відкритої частини) великих озер та водосховищ, може розвиватись в солонуватих водах.

Наукове та практичне значення
Даних немає.

Чисельність і причини її зміни
Невизначена. Зміна чисельності залежить від забруднення водойм.

Заходи охорони
Збереження біотопів, запобігіння забрудненню пелагіалі великих озер та водосховищ,

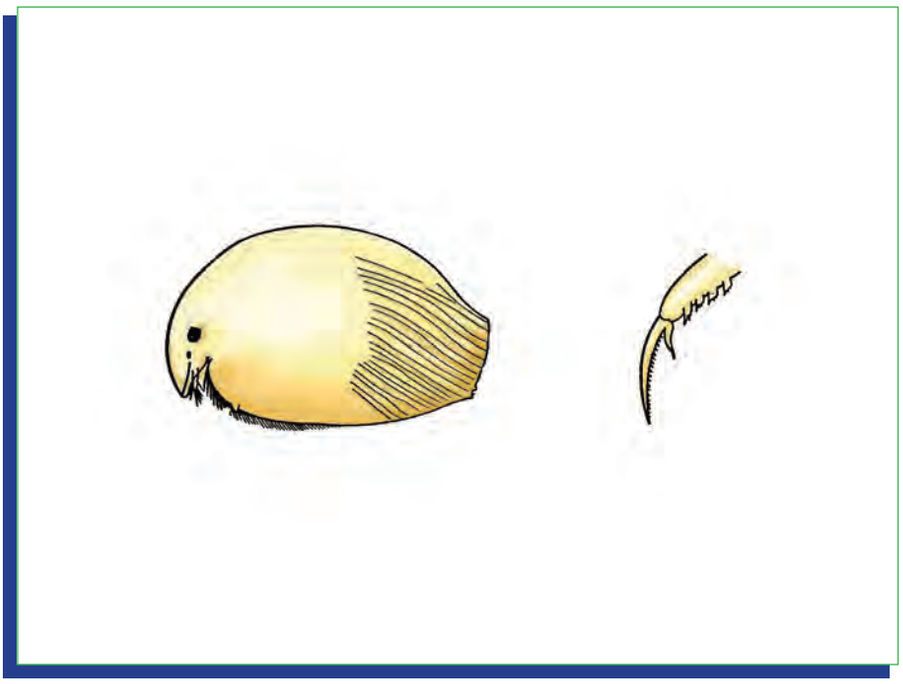
Основні джерела інформації
Мануйлова, 1964; Галинський, 1985;Барановський,Загубіженко, Миколайчук, 2003; Миколайчук, 2006.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Camptocercus lillieborgi Shoeder, 1863

Камптосеркус Лілієборга
(Камптоцеркус Лилиеборга)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (Crustacea), ряд - Гіллястовусі (Cladocera).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Північна половина Європейської частини СНГ, Норвегія, Швеція,Фінляндія, Данія, Германія, майже вся Україна, рідко. В Дніпропетровській обл. – природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», озера Сомівка, Грузьке, Оступ, Хомутці, Литвинове, Відлоге, Ялівське, Річища.

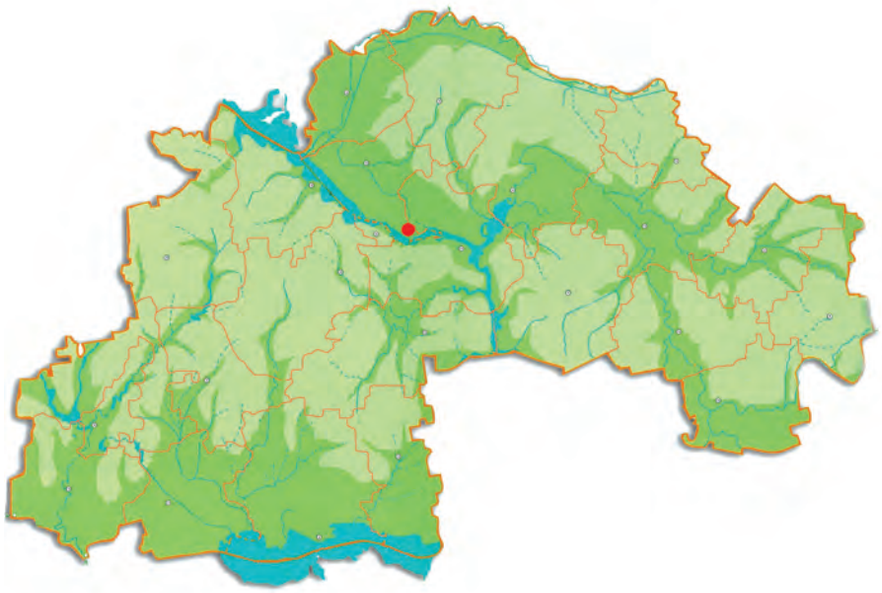
Біоекологічна характеристика
Тіло дуже стиснуте з боків. Черепашка жовта, з мало помітними смужками. Довжина самки 0,9-1,0, самця – 0,7-0,74 мм. Стулки з рівномірно опуклими спинним і черевним краями. Голова сильно нахилена до низу. Рострум тупий, направлений до низу. Постабдомен дуже довгий, трохи вигнутий, його верхній край озброєний 24-30 короткими зубцями. На постабдомені кігті довгі, майже прямі з велики вигнутим базальним шипом. Олігосапроб, біоіндикатор високої якості води. Мешканець заростей макрофітів ставків і озер.

Наукове та практичне значення
Кормовий об'єкт молоді риби.

Чисельність і причини її зміни
Зустрічаються поодинокі особини. Причини зміни чисельності - забруднення водойм, знищення угруповань макрофітів.

Заходи охорони
Збереження біотопів.

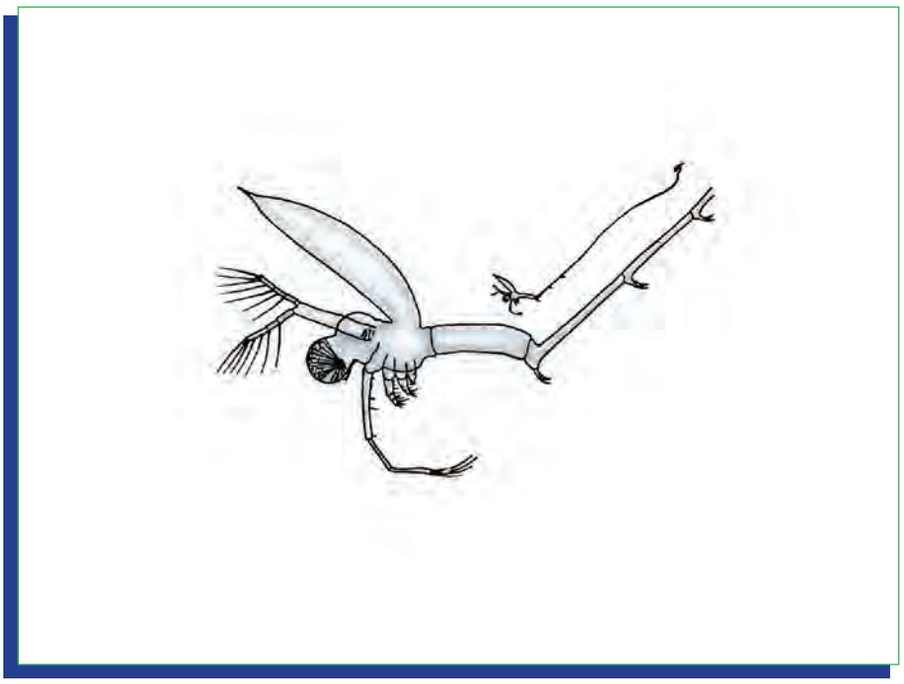
Основні джерела інформації
Ліпін, 1950; Мануйлова, 1964; Миколайчук, Барановський, 2003; Миколайчук, 2006.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Cercopagis tenera Sars, 1897

Церкопагіс тенера
(Церкопагис тенера)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Гіллястовусі (*Cladocera*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Каспійське море. В Україні відмічений в гирлі Дунаю, Інгулу, Дніпровсько-Бузькому лимані, Київське, Кременчуцьке, Дніпродзержинське, Запорізьке, Каховське вдсх.

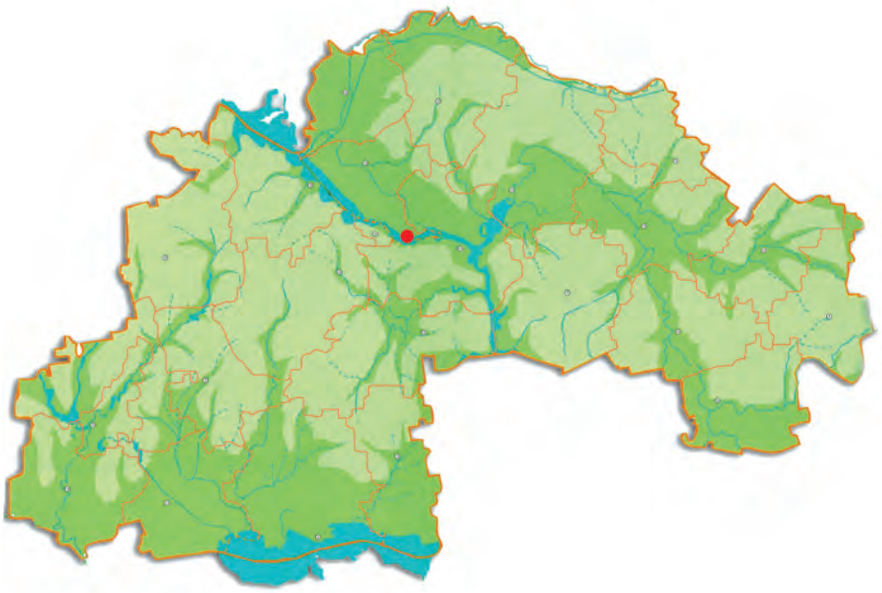
Біоекологічна характеристика
Тіло прозоре, блідно-блакитне. Довжина самки 1,5 мм, самця – 1,3 мм. Виводкова камера вузька, закінчується голковидним виростом, відділена від тулуба і спрямована вперед. Постабдомен довгий, витягнутий в дуже довгий голковидний виріст, який довше тіла в 6 разів і наприкінці вигнутий петлею. Верхня і нижня гілки плавальних антен мають по 7 щетинок. Мешканець пелагічної частини великих водосховищ, морів.

Наукове та практичне значення
Може бути добрим кормовим об'єктом для іхтіофауни.

Чисельність і причини її зміни
В окремі сприятливі роки може формувати помітну чисельність. Причини зміни чисельності - антропогенне забруднення водосховищ.

Заходи охорони
Збереження біотопів, запобігіння забрудненню пелагіалі великих водосховищ.

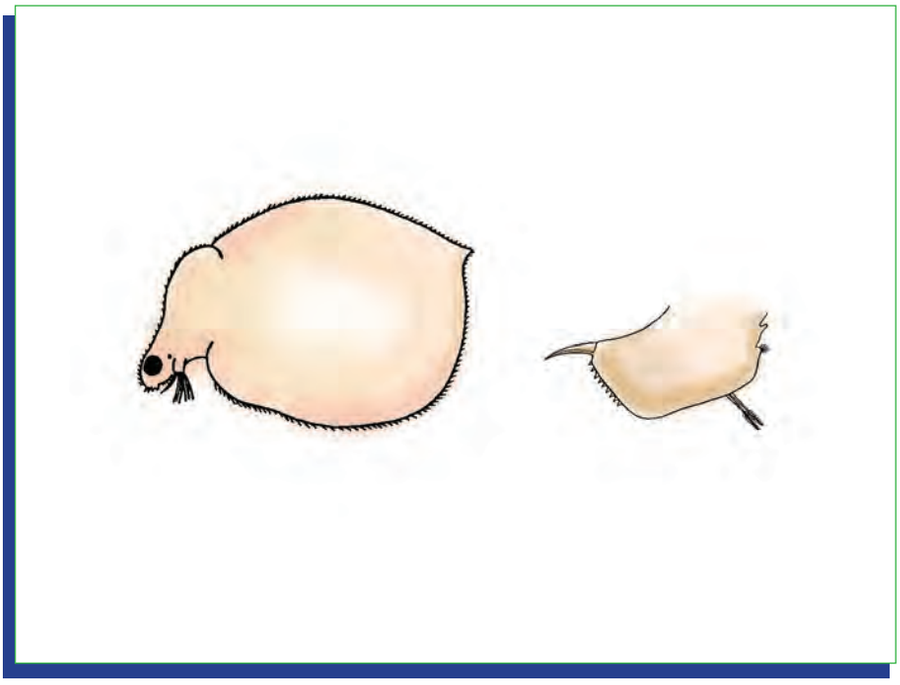
Основні джерела інформації
Мануйлова, 1964; Щербак, 1989; Галинський, 1985; Миколайчук, 2006.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Ceriodaphnia rotunda Sars, 1862

Церіодафнія куляста
(Цериодафния шаровидная)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Гіллястовусі (*Cladocera*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Вид, який рідко зустрічається. Європейська частина СНГ, західна Європа, Північна Америка, Україна, рідко. В Дніпропетровській обл. – малі водойми Миколаївського степу, який входить в охоронну зону природного заповідника «Дніпровсько-Орільський.

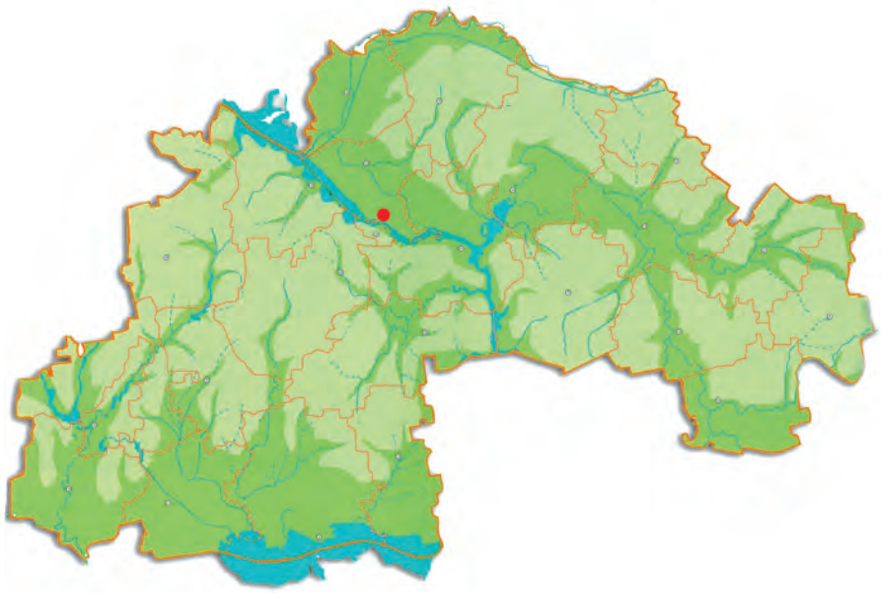
Біоекологічна характеристика
Черепашка краснувата, має мілкочарункову ретикуляцію. Довжина самки 0,8 - 1,0, самця – 0,6 мм. Задньо-верхній кут стулки колючковидно загострений. Голова дуже маленька. Нижній і предній краї голови вкриті мілкими колючками, що є характерною ознакою виду. Постабдомен видовжений, з найбільшою висотою в середній частині, озброєний 7-9 рівними за розміром зубчиками.Вид, який дуже рідко зустрічається. Мешканець природних малих водойм, рівчаків, малих запруд, ставків, зустрічається поміж заростей макрофітів.

Наукове та практичне значення
Даних немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність виду дуже незначна, зустрічається поодинокими особинами. Причиною зміни чисельності є антропогенна трансформація ландшафтів, забруднення водойм.

Заходи охорони
Збереження біотопів

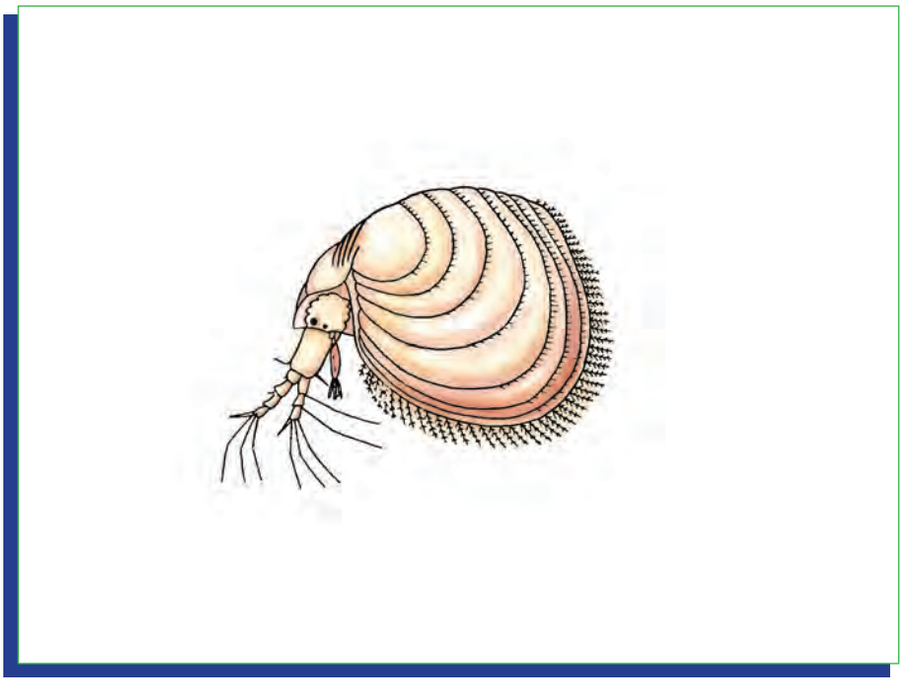
Основні джерела інформації
Ліпін, 1950; Мануйлова, 1964; Миколайчук, Барановський, 2003; Миколайчук, 2006.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Ilyocryptus sordidus Lievin, 1848

Іліокриптус сордідус
(Илиокриптус сордидус)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Гіллястовусі (*Cladocera*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Вид розповсюджений в багатьох природних водоймах Європи, Азіії, Пн. Америки. В Україні зустрічається майже по всій території, в великих і малих водоймах. Дніпроп. обл – гирло р. Оріль, природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», озера Ковбасене, Лопата.

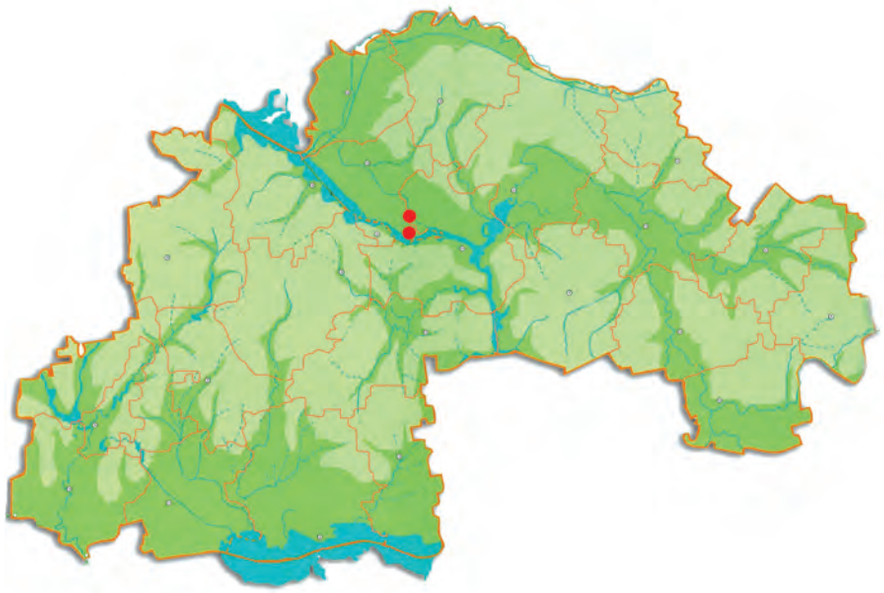
Біоекологічна характеристика
Черепашка темна, червонувата, згрубою ретикуляцією і концентричними смугами. Довжина самки 0,9-1,05, самця – 0,4-0,650 мм. Спинний край стулок опуклий. Голова трикутна, око маленьке. Постабдомен з прямим нижнім краєм і опуклим верхнім, який утворює зазублину біля проксимального кінця анального отвору. На постабдомені 6–20 колючок. Вид мешкає, переважно в мулі серед заростей вищої водної рослинності в річках, озерах, заплавних водоймах, водосховищах.

Наукове та практичне значення
Практичне значення не встановлено.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність виду незначна. Причини її зміни - забруднення водойм, руйнування біотопів бентосу.

Заходи охорони
Збереження біотопів, запобігання надходженню антропогенних забруднювачів в придонні шари водойм.

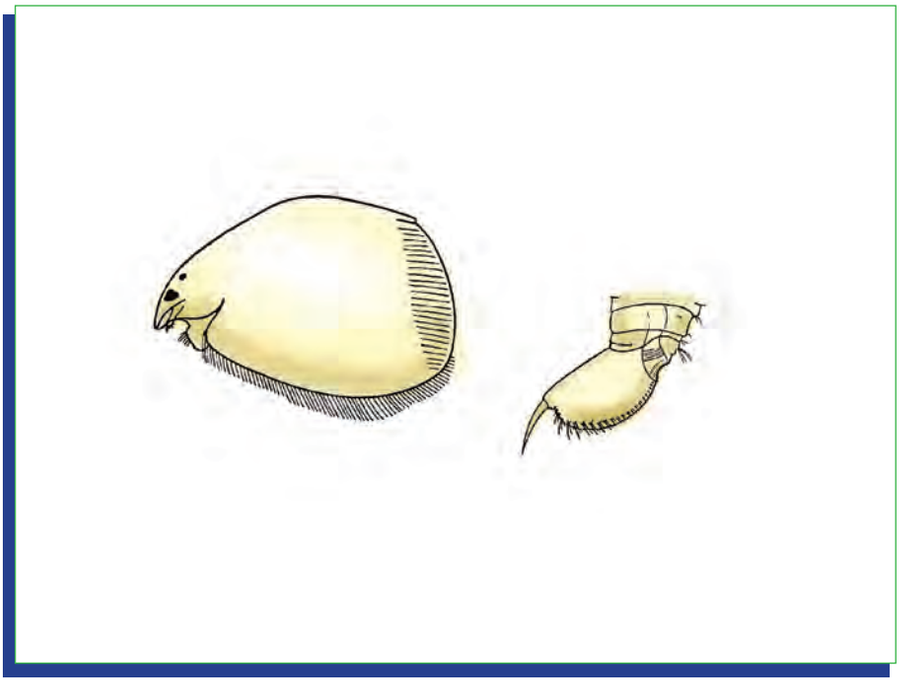
Основні джерела інформації
Мельников, 1937; Ліпін, 1950; Мануйлова, 1964; Щербак, 1989; Барановський, Бондаренко, Миколайчук, 2000; Миколайчук, Барановський, 2003.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Leydigia acanthocercoides Fischer, 1854

Лейдігія акантоцеркоідес (колючехвоста)
(Лейдигия акантоцеркоидес (колючехвостая))

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Гіллястовусі (*Cladocera*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
За межами України трапляється провсюдно: Росія, Європа, Пн. Америка. Зустрічається рідко по всій Україні в дещо заростих водоймах з мулистим дном. В Дніпропетровській обл. – природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», озера Жовтеньке, Відлоге, р. Домоткань (середина течії), ставок побл. с.Скотувате.

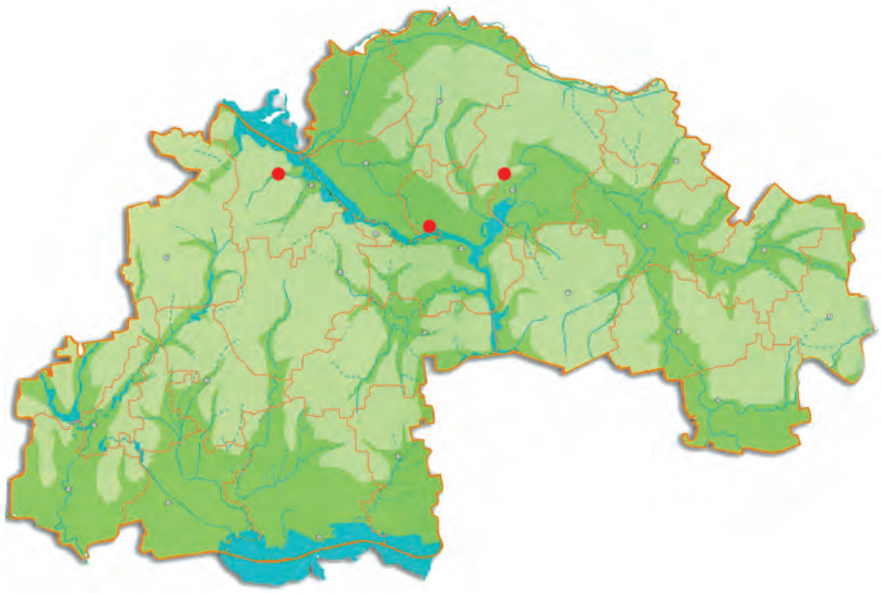
Біоекологічна характеристика
Черепашка світло-жовто-брунатна з хвилястими повздовжніми лініями Довжина самки 1,0-1,1, самця – 0,7-1,0 мм. Спинний край стулок опуклий. Голова трикутна, не відділена від тулуба, око маленьке. Постабдомен з прямим нижнім краєм і опуклим верхнім, який утворює зазублину біля проксимального кінця анального отвору. На постабдомені 6 – 20 колючок. Оліго-бета-мезосапроб. Надає перевагу водоймам з органічним осадом природного автохтонного походження. Мешканець мулистих грунтів, трапляється протягом року.

Наукове та практичне значення
Є кормовим об'єктом для планктоноядних риб.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність виду незначна. Причини її зміни - забруднення водойм, руйнування біотопів бентосу.

Заходи охорони
Збереження біотопів, запобігання надходженню антропогенних забруднювачів в придонні шари водойм.

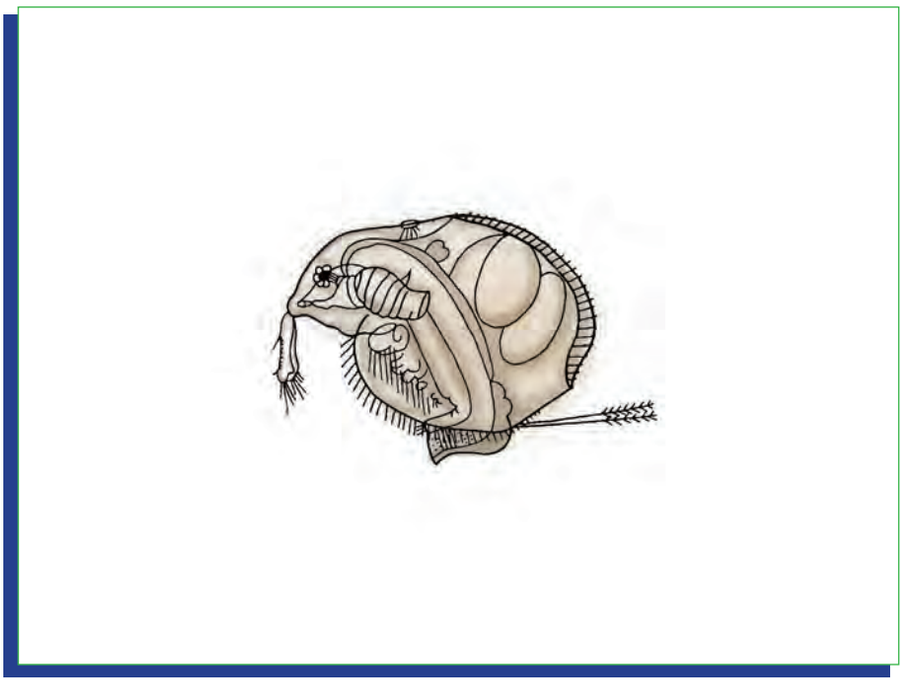
Основні джерела інформації
Ліпін, 1950; Мануйлова, 1964; Миколайчук, 2003; Миколайчук, Барановський, 2003.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Macrotrix laticornis Jurine, 1820

Макротрикс латікорніс (широкогрудий)
(Макротрикс латикорнис (широкогрудый))

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Гіллястовусі (*Cladocera*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Трапляється провсюдно: Росія, Європа, Азія, Пн. Америка, окрім Заполяр'я. Зустрічається рідко по всій Україні в дещо заростих водоймах з мулистим дном. В Дніпропетровській обл. – природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», озера Сомівка, Жовтеньке, Литвинове, Ковбасяне, Ялівське, р. Оріль с Сорочино.

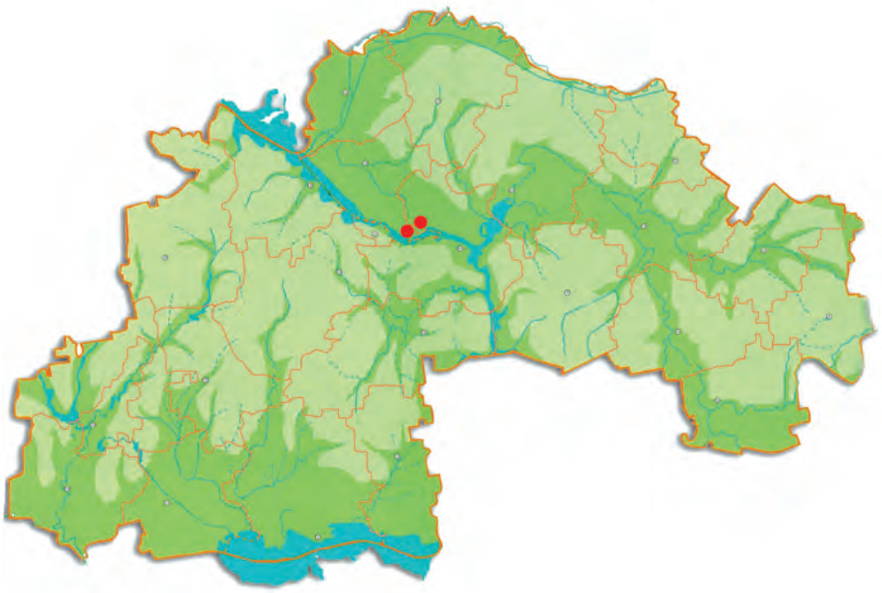
Біоекологічна характеристика
Черепашка сірувата, з ретикуляцією. Довжина самки 0,6-0,7, самця – 0,4 мм. Стулки овальні, їх спинний край опуклий. Черевний край трохи зазублений і вкритий парними щетинками, які зменшуються в задній частині стулок. Передні антени розширені на кінці, мають 7 насічок. Дистальна частина основи передніх антен утворює невеликий виступ, вкритий щетинками. Верхній край постабдомена опуклий, озброєний зубчиками в проксимальній частині і прямий в дистальній. Кігтики на постабдомені гладенькі, розташовані на невиликому виступі. Бета-мезосапроб. Мешканець мулистих грунтів великих річок і заплавних водойм. Моноциклічний. Самці розвиваються у другій половині літа.

Наукове та практичне значення
Даних немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність виду незначна, трапляється поодинокими особинами. Чисельність буде скорочуватись під впливом антропогенної трансформації водойм.

Заходи охорони
Збереження біотопів, запобігання надходженню антропогенних забруднювачів в придонні шари водойм.

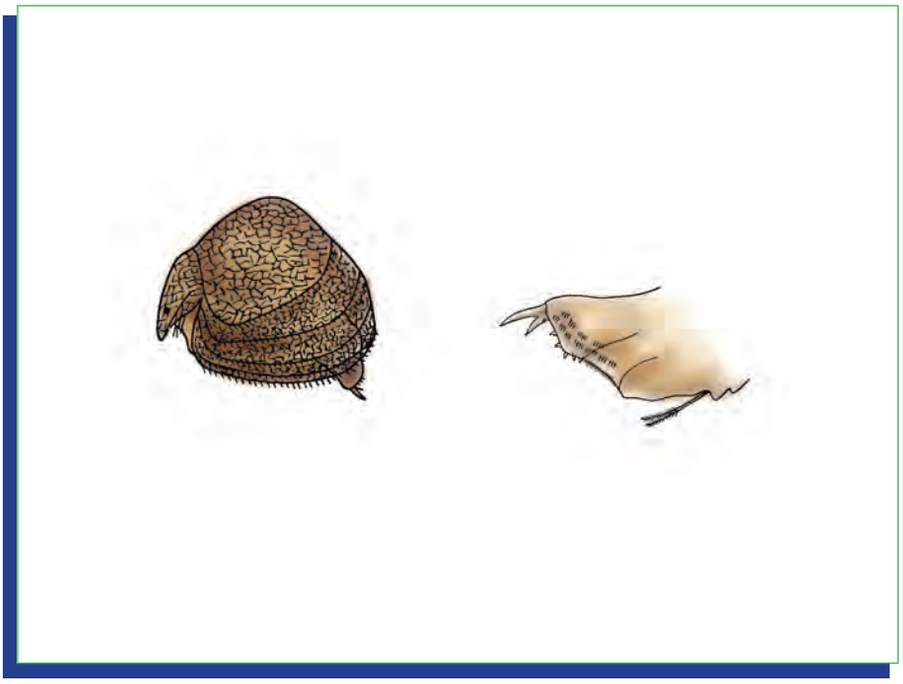
Основні джерела інформації
Ліпін, 1950; Мануйлова, 1964; Целоліхін, 1994; Барановський, Бондаренко, Миколайчук, 2000; Миколайчук, 2006.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Monospilus dispar Sars, 1862

Моноспілюс непарний
(Моноспилюс непарный)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Гіллястовусі (*Cladocera*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Вид розповсюджений в багатьох природних водоймах Європи, Азіії, Пн.Америки. В Україні зустрічається в озерах, гирлах великих і малих річок Дніпроп. обл., природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», гирло р. Оріль, озера Миколаївського уступу.

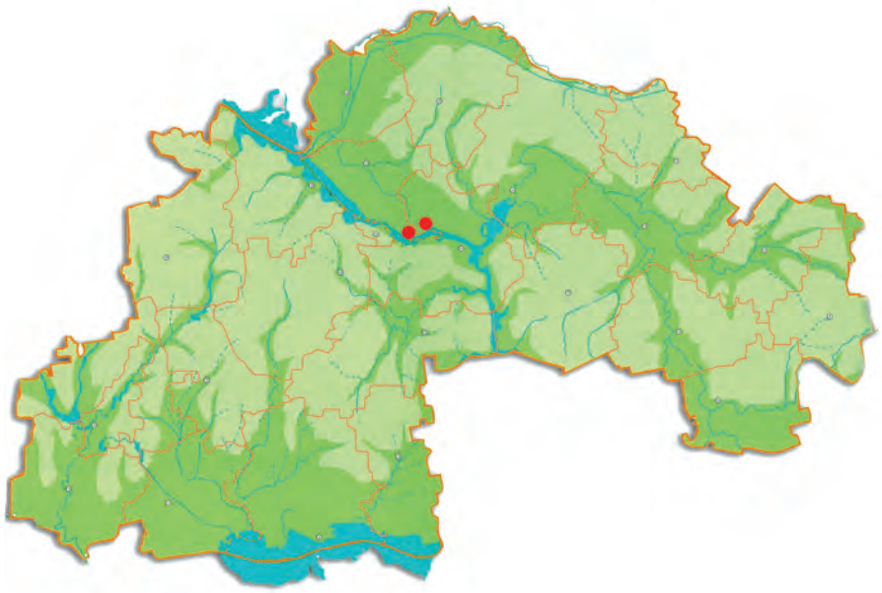
Біоекологічна характеристика
Черепашка темно-жовто-брунатна з грубою чарунковою ретикуляцією і паралельними черевному краю боріздками, вкритими щетинками. Довжина самки 0,36-0,52, самця – 0,3-0,42 мм. Під час линяння черепашка не скидається, а накладається на стару, в наслідок чого загальна черепашка тварини складається з декількох черепицеподібно накриваючих одна одну черепашок з концентричними краями. З-під найменшої черепашки виглядає вузька голова. Голова відділена від тулуба виїмкою. Око відсутнє, є лише пігментна пляма, яка знаходиться в основі роструму. Постабдомен з тупим, помітно виступаючим кутом в проксимальній частині верхнього краю. Дистальна частина постабдомену озброєна 5-7 короткими грубими зубцями, боки постабдомену густо вкриті пучками щетинок. Кігтики великі, товсті при основі, мають великий шип. Олігосапроб, мешканець літоралі озер, мулистих і піщаних грунтів. Моноциклічний.

Наукове та практичне значення
Даних немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність виду незначна.

Заходи охорони
Збереження біотопів.

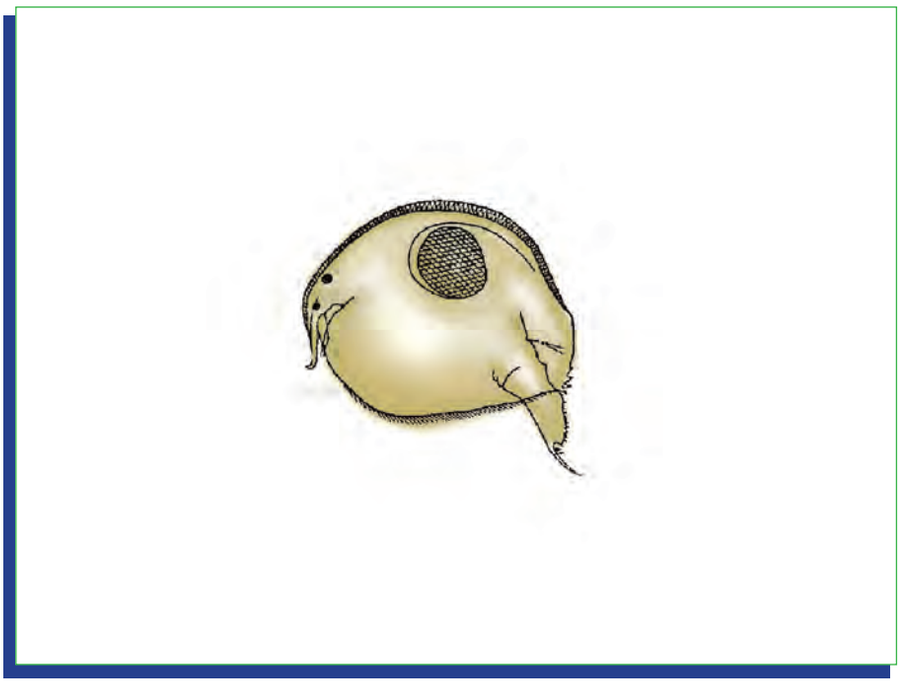
Основні джерела інформації
Рожко-Рожкевич, 1937; Ліпін, 1950; Мануйлова, 1964; Щербак, 1989; Барановський, Бондаренко, Миколайчук, 2000.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Pleuroxus uncinatus Baird, 1850

Плеуроксус унцинатус (гачкуватий)
(Плеуроксус унцинатус (крючковатый))

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Гіллястовусі (*Cladocera*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Північна півкуля, Європа, Азія. Зустрічається дуже розріджено. В Україні достовірних даних про поширення немає. В Дніпроп. обл – природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», озера Сокілки, Ільково, р. Самара до впад. р. Бик, водойма-накопичувач б. Тараново.

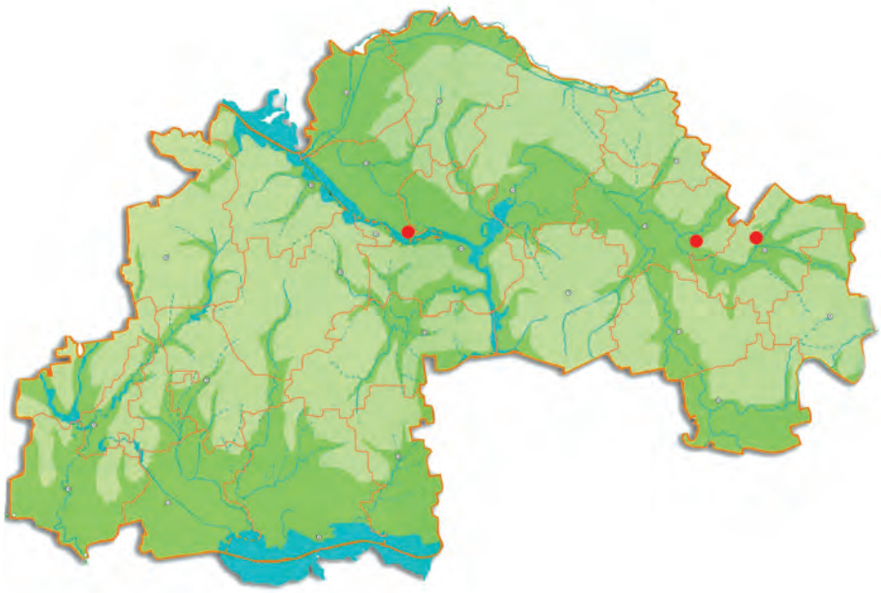
Біоекологічна характеристика
Черепашка з помітною ретикуляцією. Довжина самки 0,62-0,50, самця – 0,56-0,46 мм. Стулки з опуклим спинний краєм і низьким майже прямим заднім. Черевний край опуклий в передній частині і вкритий щетинками. Голова з покрученим нижнім краєм. Рострум, зазвичай, на кінці гачковидно загнутий, вкритий щетинками. Постабдомен короткий,викривлений, має кігтик з двома базальними колючками. Оліго-бета-мезосапробсапроб, мешканець ставків, боліт, узбережжь великих водойм, і піщаних грунтів. Моноциклічний.

Наукове та практичне значення
Кормовий об'єкт молоді іхтіофауни.

Чисельність і причини її зміни
Вид зустрічається поодинокими особинами, малочисельний.

Заходи охорони
Збереження біотопів.

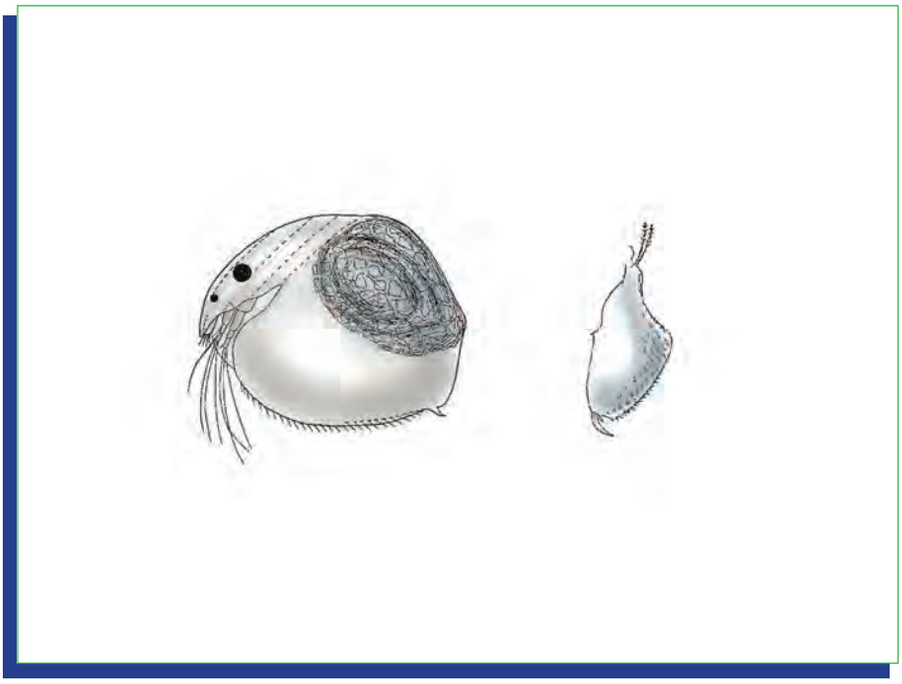
Основні джерела інформації
Рожко-Рожкевич, 1937; Ліпін, 1950; Мануйлова, 1964; Барановський, Загубиженко, Миколайчук, 2005.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Dunhevedia crassa King, 1853

Дунхеведія товста
(Дунхеведия толстая)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Гіллястовусі (*Cladocera*).

Природоохоронний статус
4 (не визначений)

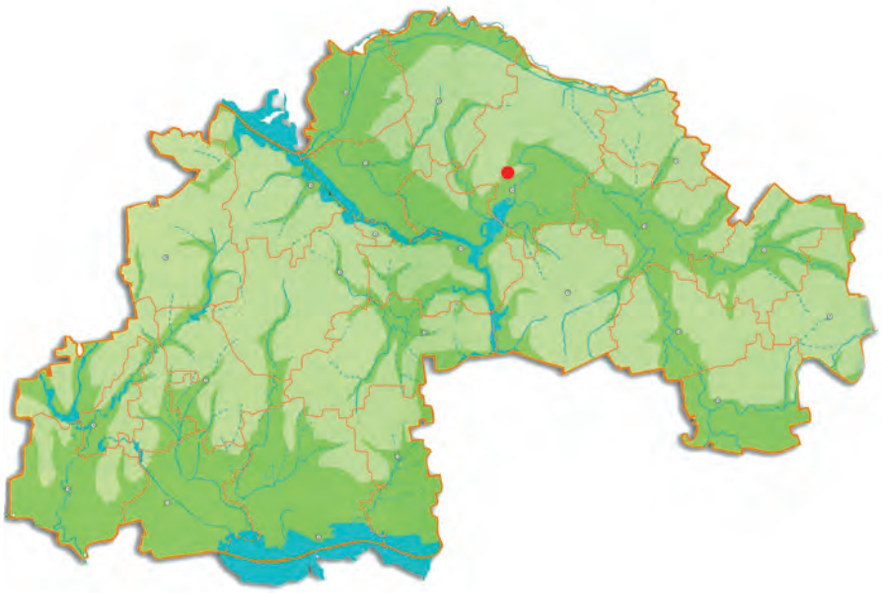
Ареал виду, поширення в області
Субтропічні і тропічні зони земної півкулі. Кавказ, Середня Азія. В Україні даних про поширення немає. В Дніпропетровській області – балка з малим зарослим макрофітами водотоком поблизу села Губініха.

Біоекологічна характеристика
Черепашка з слабою чарунковою ретикуляцією. Довжина самки 0,4-0,55, самця – 0,3-0,36 мм. Стулки високі з опуклим спинний краєм, черевний край вкритий щетинками. Постабдомен масивний, в середній частині його верхній край утворює великий майже прямокутний виступ. Бокова поверхня постабдомену вкрита поперечними рядами пучків малих щетинок. Кігтики товсті з одною колючкою. Мешканець тимчасових водойм, рисових чеків. Розвивається в солонуватих водах. Теплолюбивий. Не характерний для області.

Наукове та практичне значення
Дані відсутні.

Чисельність і причини її зміни
Дані по чисельності виду в області відсутні.

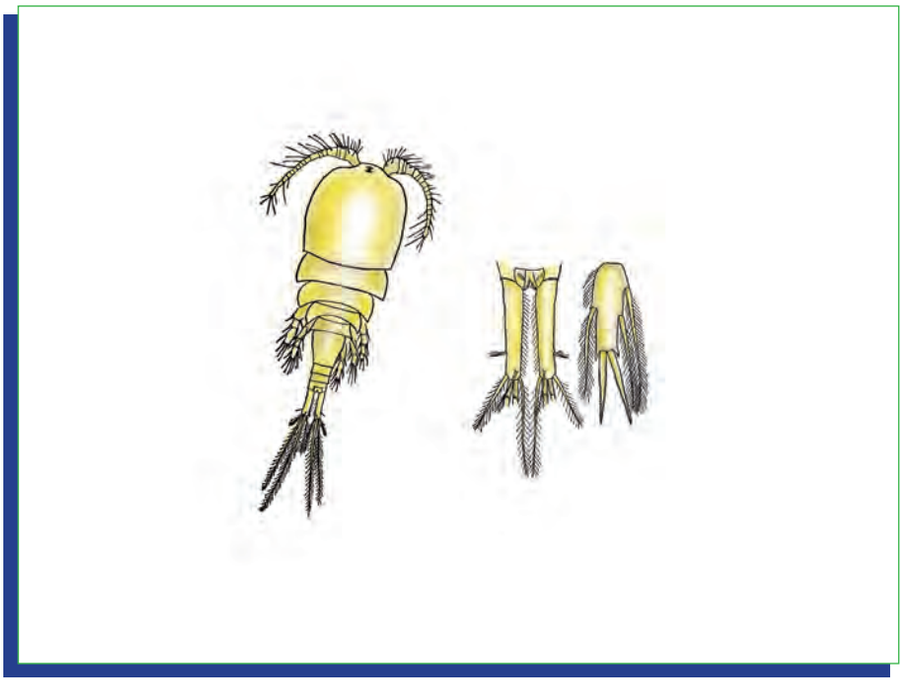
Основні джерела інформації
Мануйлова, 1964.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Acanthocyclops gags Claus 1857

Мегациклоп гігантський
(Мегациклоп гигантский)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Циклопи (*Cyclopoida*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює переважно північні райони Палеарктики і Неарктики, Півн.Африка, Півн. Америка, Норвегія, Швеція, Кавказ. В Україні – Полісся, Лісостеп, Півд. Буг, Дністер. В Дніпроп. обл. – природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», р. Кільчень с. Починo–Софієвка.

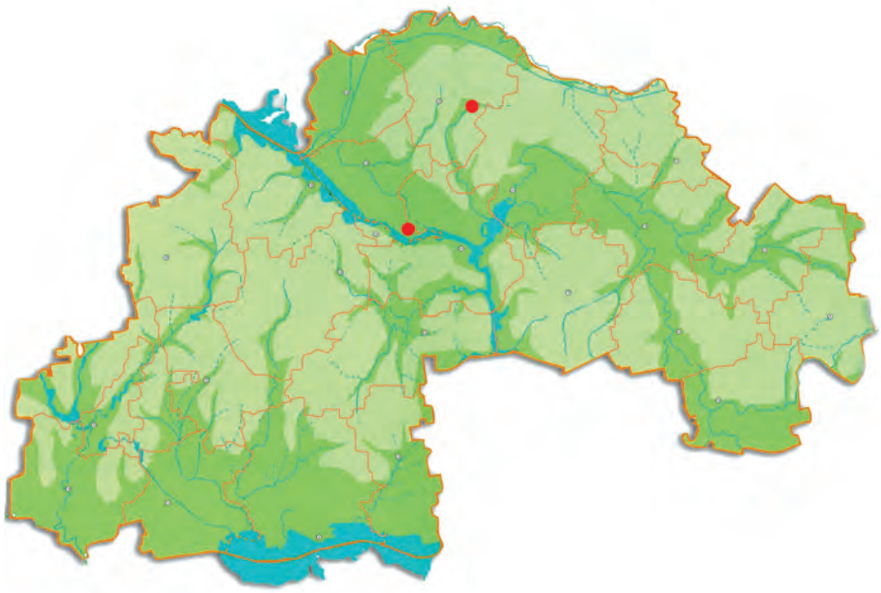
Біоекологічна характеристика
Особини 3,2- 2,6 мм завдовжки (навіть 4мм). Це найбільші циклопи нашої фауни. Жовтувато-брунатні за кольором. Фуркальні гілки видовжені, їх довжина перевищує ширину в 5-6 разів. Бокова щетинка прикріплюється на початку чверті довжини зовнішнього краю. Антенули 17-членисті. Населяє різноманітні водойми, заплавні озера, болота, ставки, виключно прибережні та придонні частини водойм, віддає перевагу заростям макрофітів. Має сезонність розвитку, уникає високих температур.

Наукове та практичне значення
Кормовий об'єкт для іхтіофауни, який може харчуватись личинками риби. Носій личинок гельмінтів.

Чисельність і причини її зміни
В заростях макрофітів може утворювати високу чисельність, загалом малочисельний. Чисельність змінюється в природних умовах за сезонами року, в умовах забруднення скорочується.

Заходи охорони
Збереження біотопів.

Основні джерела інформації
Мельников, 1937; Мончeнко, 1974; Моченко, 2003; Миколайчук, 2006.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Cyclops insignis Claus, 1857

Циклоп примітний
(Циклоп примечательный)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Циклопи (*Cyclopoida*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює північні і помірні зони Європейської і частково сибірської зони Палеарктики. Відомий з Скандинавії, Болгарії, Польщі, Естонії, Карелії, Росії. В Україні – Полісся, Лісостеп, Степ, пониззя Дунаю, Дніпровсько-Бузький лиман. В Дніпроп. обл. – природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», озера Горбово, Плоскувате.

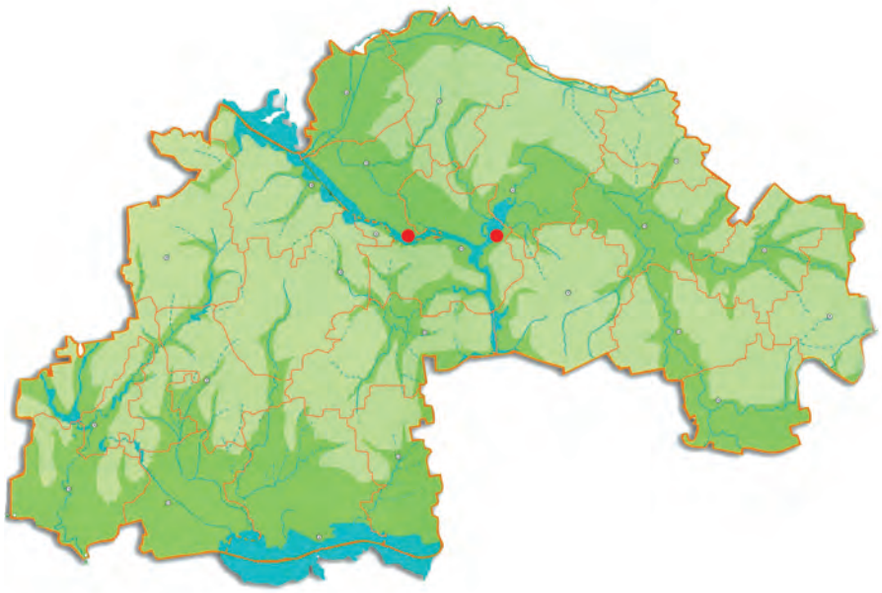
Біоекологічна характеристика
Особини 2,5-2,8 мм завдовжки. Великі циклопи з відносно струнким цефалотораксом. Колір мінливий: світло-брунатний або бурий. Фуркальні гілки паралельні, їх довжина перевищує ширину в 7-8 разів. Бокова щетинка прикріплюється на початку чверті довжини зовнішнього краю. Антенули 14-членисті. Населяє прибережні частини різних водойм, віддає перевагу заростям макрофітів або їх решткам. Має дуже виражену сезонність розвитку, належить до холодноводних стенотермів, уникає високих теіператур (вище $+10^0$C «випадає»).

Наукове та практичне значення
Кормовий об'єкт для іхтіофауни. Є проміжним хазяїном деяких гельмінтів.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність невисока, переважно трапляється поодинокими особинами.

Заходи охорони
Збереження біотопів, природних масивів макрофітів.

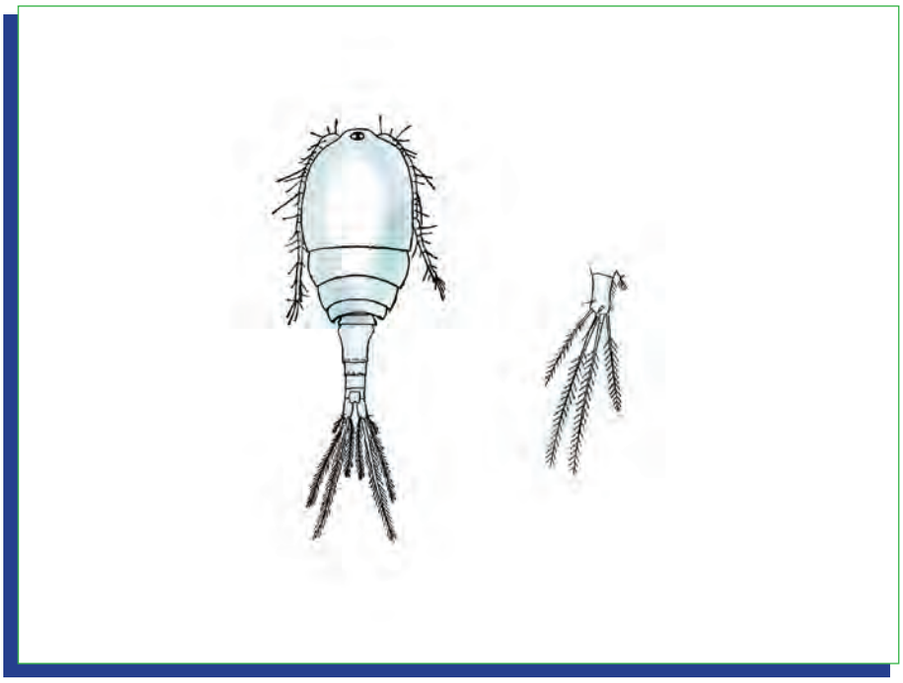
Основні джерела інформації
Мончeнко, 1974; Щербак, 1989; Мончeнко, 2003; Миколайчук, 2006.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Macrocyclops fuscus Jurine, 1820

Макроциклоп бурий
(Макроциклоп бурый)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Циклопи (*Cyclopoida*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Один із звичайних циклопів Європи. Ареал охоплює Палеарктику і Неарктику, Півн. Африку, Півн. Америку, Кавказ. В Україні – Полісся, Карпати, Лісостеп, Півд. Буг. Дністер, Дніпро. В Дніпроп. обл. – природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», озера Горбово, Горіхове, Ількове, Вербоватське водосховище.

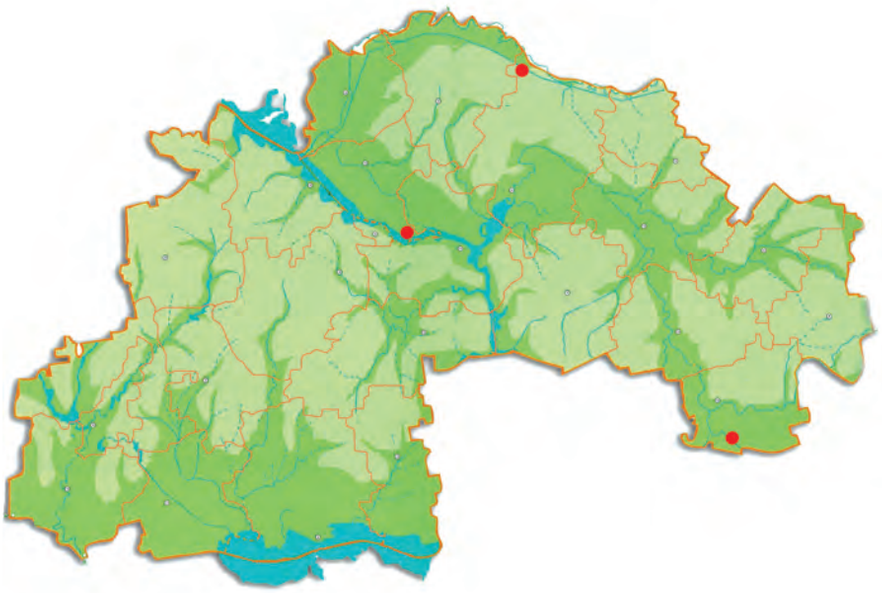
Біоекологічна характеристика
Особини 1,9-2,4 мм завдовжки. Синювато-зелені за кольором. Фуркальні гілки помітно розходяться, їх довжина перевищує ширину в 2-2,3 рази, внутрішні боки опуклі, вкриті густо розміщеними волосками. Антенули 17-членисті. Переважно населяє узбережні частини рік, озер, часто виявляється в струмках. Зустрічається поодиноко, є еврітермним видом. Інколи трапляється в солонуватих водах.

Наукове та практичне значення
Кормовий об'єкт для іхтіофауни. Проміжний хазяїн деяких гельмінтів.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність невисока, переважно трапляється поодинокими особинами.

Заходи охорони
Збереження біотопів, природних масивів макрофітів.

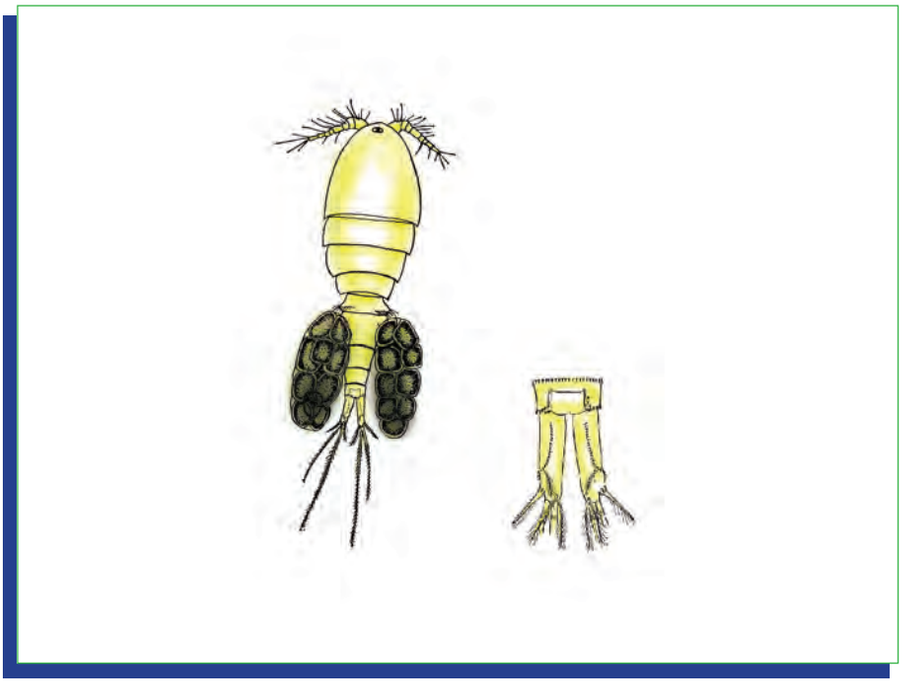
Основні джерела інформації
Монченко, 1974; Щербак, 1989; Монченко, 2003; Миколайчук, Барановський, 2003; Миколайчук, 2006.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Paracyclops poppei Rehberg, 1880

Парациклоп рідкісний
(Парациклоп редкостный)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Циклопи (*Cyclopoida*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює північні і помірні зони Європейської зони Палеарктики, але є досить рідкісним. Відомий з Скандинавії, Польщі, Франції, Естонії, Росії. В Україні – Полісся, р. Тетерів, Лісостеп. В Дніпропетровській обл. – природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», озера Сомівка, Чернече.

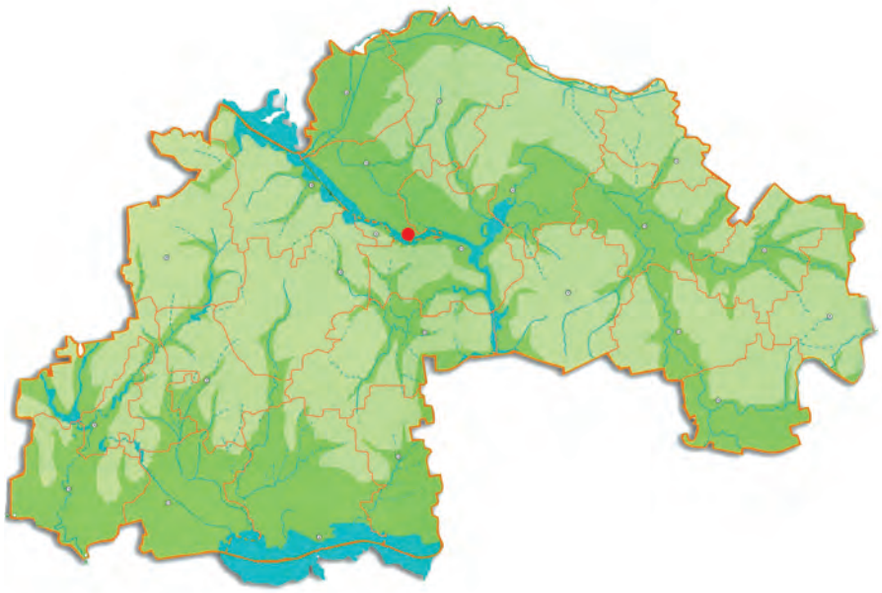
Біоекологічна характеристика
Особини 0,6–0, 95 мм завдовжки. Неликі струнке циклопи. Колір мінливий. Фуркальні гілки короткі, мало розходяться, їх довжина перевишує ширину в 2-3 рази. На латеральному боці фурки розташований ряд видовжених шипиків. Антенули 8-членисті. Переважно населяє заболочені водойми. Зустрічається поодинако, концентрується на заростях макрофітів, може зустрічатись і в пересихаючих водоймах. Є евритермним видом. Інколи трапляється в солонуватих водах.

Наукове та практичне значення
Дані відсутні.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність невисока

Заходи охорони
Збереження біотопів, природних масивів макрофітів

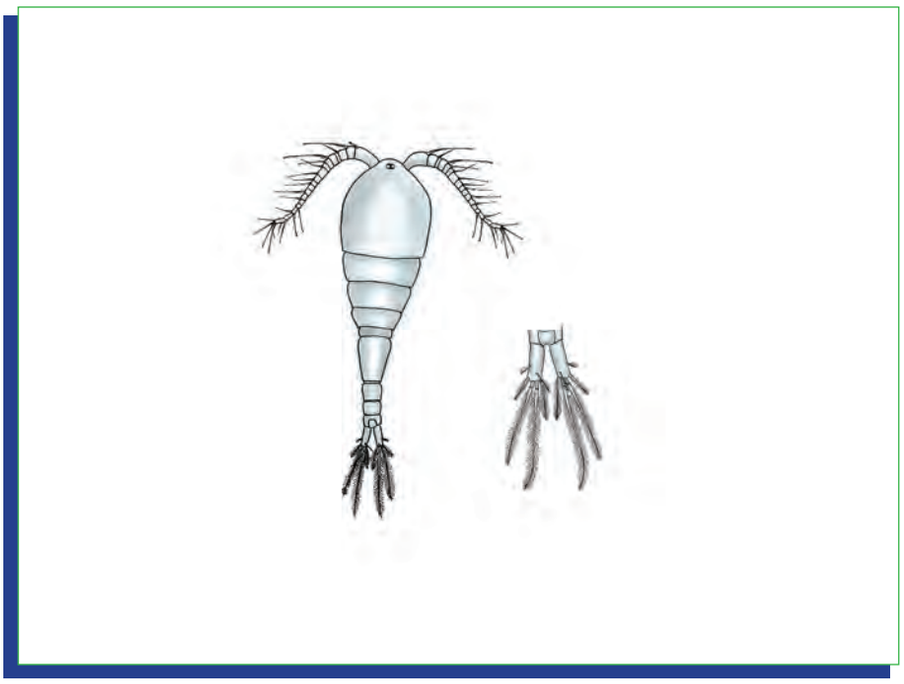
Основні джерела інформації
Монченко, 1974; Монченко, 2003; Миколайчук, Барановський, 2003; Миколайчук, 2006.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Thermocyclops dybowsky Lande, 1890

Термоциклоп Дибовського
(Термоциклоп Дыбовского)

Таксономічна належність
Клас - Ракоподібні (*Crustacea*), ряд - Циклопи (*Cyclopoida*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Зустрічається не дуже часто, але відомий з різних природно-географічних зон світу. Росія, Казахстан, Середня Азія, Далекий Схід, Англія, Румунія, Греція. В Україні – басейн середнього Дніпра, Дніпровсько-Бузький лиман. В Дніпроп. обл. – балка з малим заростим макрофітами водотоком поблизу с. Губініха.

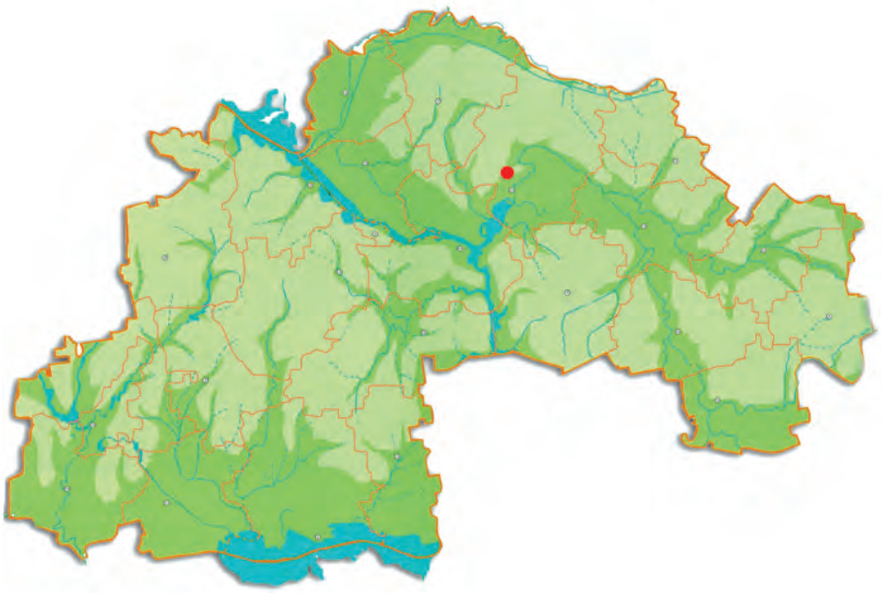
Біоекологічна характеристика
Особини 0,9–1,8 мм завдовжки. Циклопи мають масивний цефалоторакс. Колір буруватий або з синім відтінкоммінливий. Фуркальні гілки короткі, помітно розходяться, їх довжина перевищує ширину в 2,4-3 рази. Антенули 17-членисті. Населяє переважно заплави рік, болота, ставки. Рачок пов'язаний з мулистим дном, зустрічається в підсолених водах. Рідкісний вид.

Наукове та практичне значення
Проміжний хазяїн гельмінтів.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність невисока, переважно трапляється поодинокими особинами.

Заходи охорони
Збереження біотопів

Основні джерела інформації
Мончeнко, 1974; Мончeнко, 2003.

Автор: Миколайчук Т. В.
Рисунок: Миколайчук Т. В.

Hemimysis anomala G. O. Sars, 1907

Гемізіс аномальний
(Гемизис аномальный)

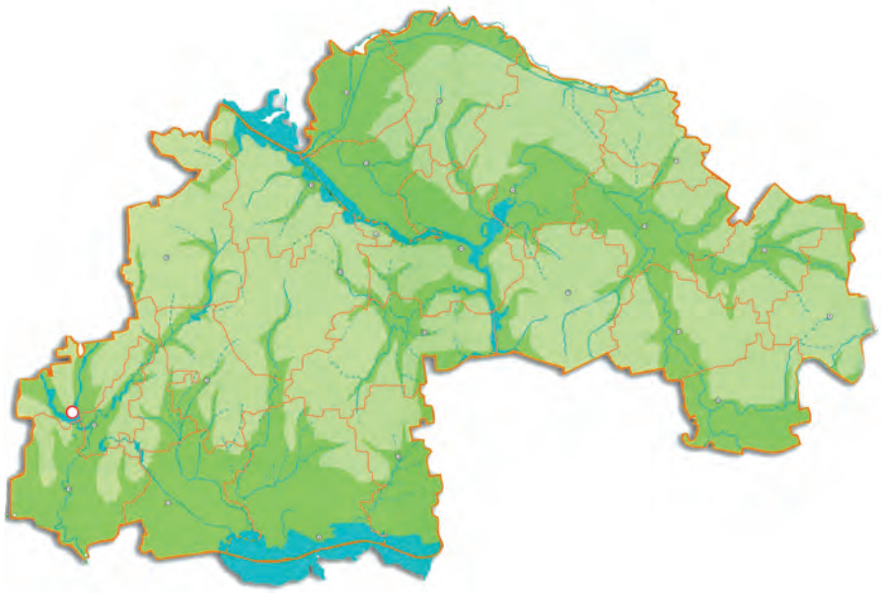

Таксономічна належність
Клас Ракоподібні (*Crustacea*), ряд Мізиди (*Mysidacea*), родина Мізиди (*Mysidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Вид занесений до Червоної Книги України - 1 категорія.

Ареал виду, поширення в області
Каспійське море, Чорне море, Румунія. Ендемік Азовського, Чорноморського та Каспійського басейнів. Зустрічається також в пониззях Дніпра і Дністра. Акліматизован в Запорізькому, Сімферопольському і Чорноріченському водосховищах (Червона Книга України, 1994). Один з 3-х видів роду. Єдиний вид в Україні та в Дніпропетровській області. Акліматизована в Запорізькому водосховищі, де зустрічається на значній глибіні. З нижньої (лимоноподібної) частини р. Інгульця ця мізида проникла в Миколаївське водосховище. Прижилася вона також в Карачуновському водосховищі, була вселена туди в 1960-1961 рр.

Біоекологічна характеристика
Глибоководна форма. Живе на кам'янистих або черепашкових, іноді на глинистих ґрунтах. Робить добові вертикальні міграції. Усі плеоподи самки, 1 і 2 самця рудиментарні. Зябра як у всіх мізид відсутні. Дає не менше 2 генерацій на рік. Евригалінна форма, еврифаг. Тіло задоволене струнке, до 11 мм. Очі дуже великі, майже кулясті. Фарбування тіла криваво-червоне. Тіло розділене на покриту панциром головогрудину і черевце. Будівля тіла подібно з попередніми видами. Тельсон дистально звужений, по краях 15-17 шипів. Задній край прямий з 12-15 пластинчастими зубчиками.

Наукове та практичне значення
Висококалорійний корм для молоді риб.

Чисельність і причини її зміни
Незначна. Причини її змін: забруднення та замулення водойм.

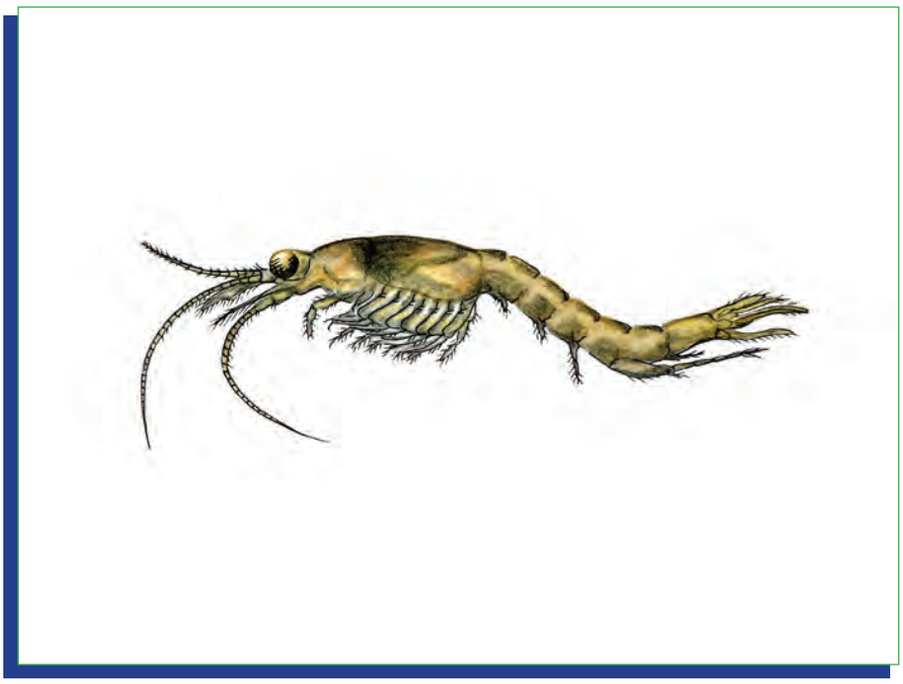
Заходи охорони
Збереження біотопів.

Основні джерела інформації
Паули, 1957; Журавель, 1960; 1963.

Автор: Загубіженко Н. І.
Рисунок: Лоза І. М.

Katamysis warpachowskyi G. O. Sars, 1893

Мізида Варпаховського
(Мизида Варпаховского)

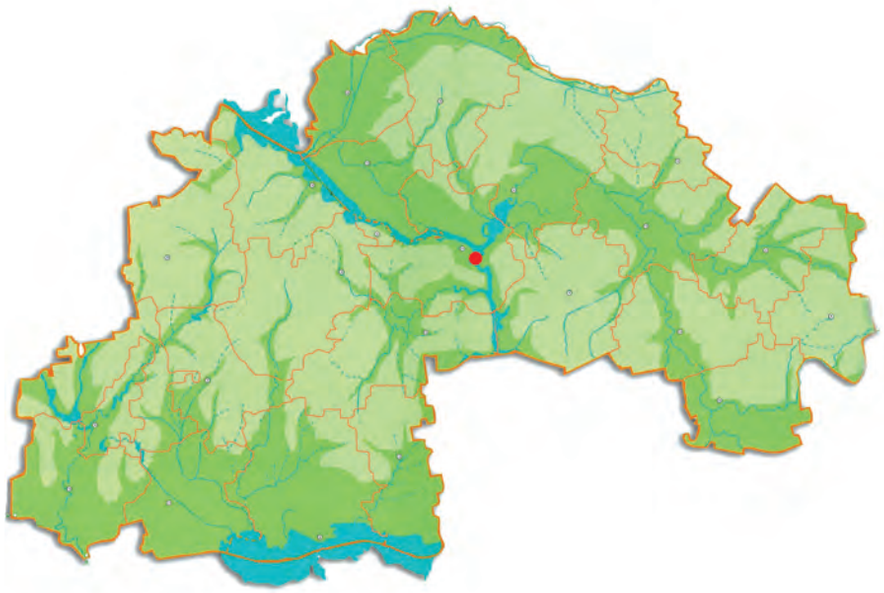

Таксономічна належність
Клас Ракоподібні (*Crustacea*), ряд Мізиди (*Mysidacea*), родина Мізиди (*Mysidae*).

Природоохоронний статус
Зникаючий. Вид занесений до Червоної книги України. 1 категорія.

Ареал виду, поширення в області
Ендемік Чорноморського і Каспійського басейнів. Естуарні системи Волги, Дніпра, Бугу, Дністра, Дунаю. Єдиний вид роду в Україні та Дніпропетровській області. У Дніпропетровській області вперше знайдений нами на правому березі верхньої частини Запорізького водосховища (у районі житлового масиву «Перемога» у 2007 році).

Біоекологічна характеристика
Населяє дельти рік і лимани, на твердих ґрунтах, переважно на піщаному та черепашковому грунті. Бенто-планктонна форми, ведуть придонний спосіб життя, здійснюють добові вертикальні міграції. Евріфаг. Розмножуються з початку березня до жовтня. Тіло креветкоподібне, очі циліндричні виступаючі за край панциря. Головогрудина вкрита гладким панциром (карапакс). Останні два грудних сегменти не зростаються з карапаксом. Черевце подовжене, складається з циліндричних сегментів, постачено хвостовим віялом із пластинчастих двугілкових уроподів і закінчується тельсоном. Груди складаються з восьми сегментів. Передня пара ніг – ногощелепи, слугує для уловлювання їжі, інші грудні ноги – ходильні. Дві останні пари ходильних ніг утворюють марсупіальну сумку (вивідкова сумка), що містить яйця і ембріонів. Має шість пар черевних ніжок або переоподів. Тельсон і пара добре розвинутих уроподов утворюють хвостовий плавець. Тельсон є найважливішою систематичною ознакою, має язикоподібну форму і з кожної сторони позначений 9-12 латеральними шипами.

Наукове та практичне значення
Висококалорійний корм для риб.

Чисельність і причини її зміни
Незначна. Причина її змін: забруднення водойм.

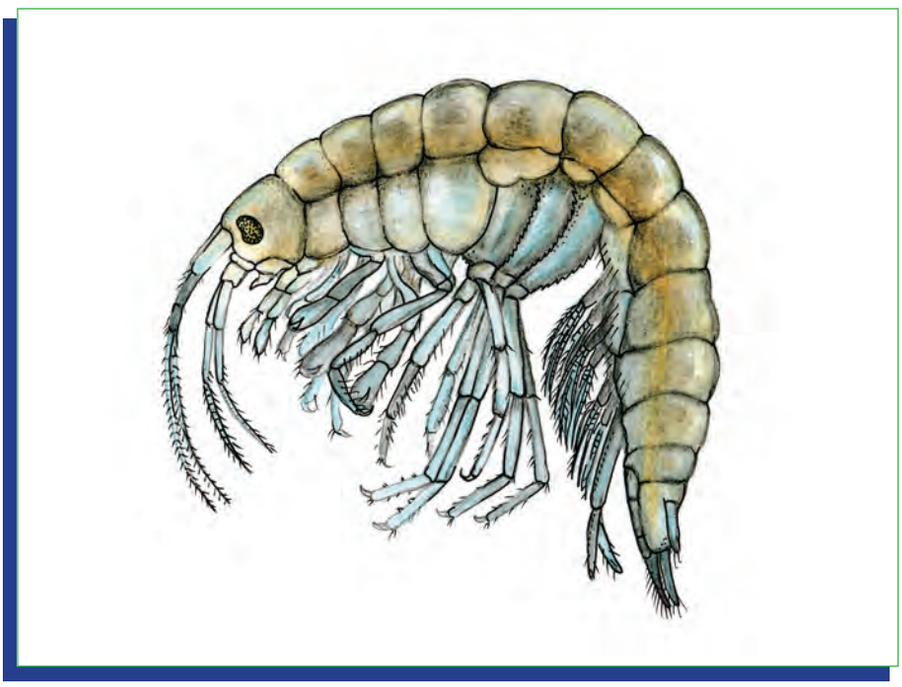
Заходи охорони
Збереження биотопів.

Основні джерела інформації
Паули, 1957.

Автор: Загубіженко Н. І.
Рисунок: Лоза І. М.

Rivulogammarus kischineffensis Schellenberg, 1937

Рівулогамарус кишинівський
(Ривулогаммарус кишиневский)

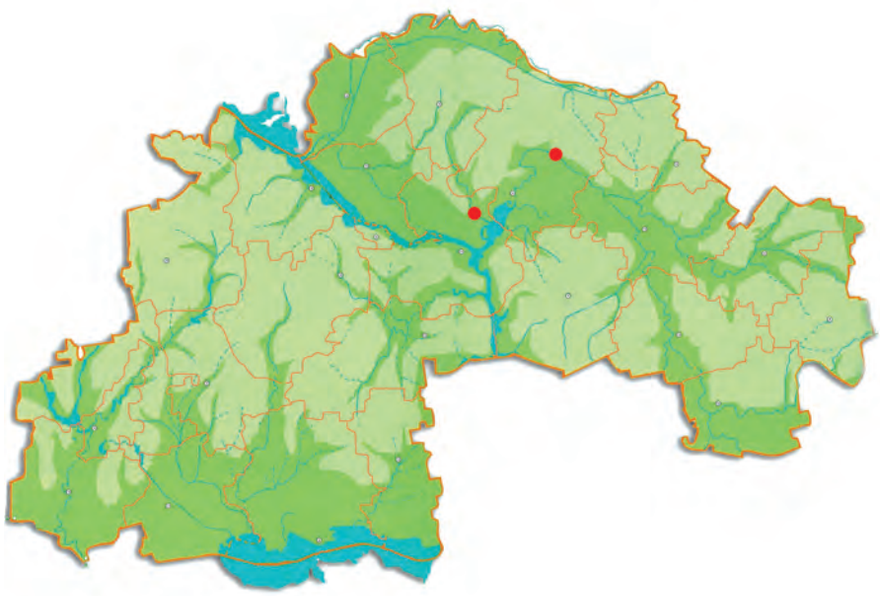
Таксономічна належність
Клас Ракоподібні (*Crustacea*), ряд Бокоплави (*Amphipoda*), родина Бокоплавові (*Gammaridae*).

Природоохоронний статус
Рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Румунія, гористі райони Молдавії, верхнього басейна річки Дунай, басейни річок Дністер і Лозина, Чернівецька і Одеська області. Один з 4 видів роду в фауні України, один з видів роду у Дніпропетровській області. У Дніпропетровської області знайдений в р. Кильчень і озері Княгиня.

Біоекологічна характеристика
Населяє малі річки, струмки, джерела. Заходить в підземні води, зустрічається в біотопах вищої водної рослинності і обростаннях на каменях, палях. Живе під камінням, уникає сильних течій, оксифіл. Взимку перестає харчуватися. Тіло типове для роду ривулогамарус з чітко відмежованими сегментами урозома. Самці більші за самок, довжина самців 12-15 мм, самок - 8-10 мм. Основний джгут першої антени налічує 23-30 члеників, додатковий - 2-4 членика. Внутрення гілка (эндоподит) третього уропода рівна 2/3 довжини зовнішньої гілки экзоподита. Ендоподіт з обох боків, внутрішня сторона экзоподита і друга половина зовнішньої сторони покриті рядами шипа і перистих щетинок. У самців довжина тельсона дещо більше ширини, самки з тельсонами квадратної форми. На кінці лопаті тельсона 2-3 шипа, по краях поодинці потужному шипу і більш.

Наукове та практичне значення
Корм для риб.

Чисельність і причини її зміни
Незначна. Антропогенний прес є причиною зміни чисельності виду.

Заходи охорони
Збереження біотопів.

Основні джерела інформаціїї
Дедю, 1980, 1984; Барановский, Загубиженко и др., 2002.

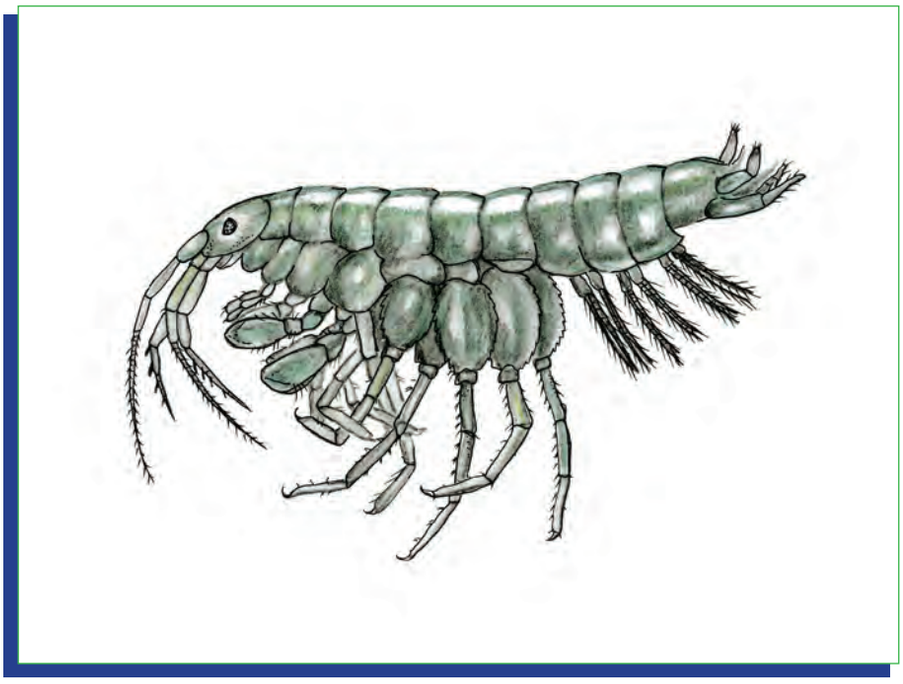
Автор: Загубіженко Н. І.
Рисунок: Лоза І. М.

Synurella ambulans Muller, 1846

Сінурела амбуланс
(Синурелла амбуланс)

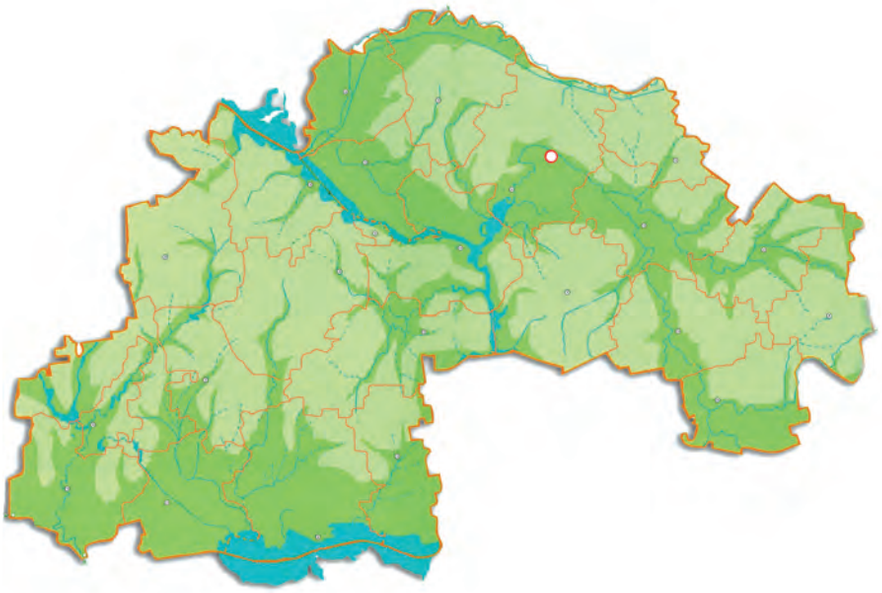
Таксономічна належність
Клас Ракоподібні (*Crustacea*), ряд Бокоплави (різноногі) (*Amphipoda*), родина Бокоплавові (*Gammaridae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Сінурела зустрічається в ключах Мещерської низовини, у ключах біля Ростову-на-Дону, у Криму. У Молдавії широко поширена в колодязях, джерелах, тимчасових водоймах. Carausu указує на зустрічальність S. ambulans у Румунії, Польщі, Німеччині, Угорщині, Італії , Моравії, Чехословаччини, Камчатці. Один з 30 видів найдрівнішого в Євразії та Північній Америці рід. В Україні та Дніпропетровській області єдиний вид. Нами S. ambulans вперше була виявлена в травні 2000 р. у заплавних озерах р. Самари Дніпропетровської області. Невеликі озерця, що розташовані вище о. Гайдамацького, відрізняються слабкою проточністю, мілководні й у період вегетації інтенсивно заростають макрофітами. Характер харчування озер у весняний період поверхневий, а в інший час – в основному підземний.

Біоекологічна характеристика
Напівпідземний рачок, що живе як у підземних водах (колодязі, джерела), так і у водоймах на поверхні землі, безпосередньо зв'язаних з підземними водами. В Україні *S. ambulans* дотепер відзначена в заплавних пересихаючих водоймах верхнього Дніпра (Безхребетні і риби, 1989). Звичайними місцеперебуваннями S. ambulans є злегка замулені піски з домішкою детриту серед вищої водної рослинності. Дуже чуттєві до дефіциту кисню, витримують коливання температури в межах 2-16 градусів Цельсію. Активно харчуються в теплий час року. Тіло пофарбоване в попелястий або попелясто-зеленуватий колір. Довжина дорослої особини до 7 мм. Самки крупніше самців на 1-2 мм. Джгут першої антени нараховує 14-16, додатковий – два членики. Джгут другої антени в самок 6-7 члениковий, у самців 5-члениковий. Відмітною морфологічною особливістю є наявність на перших члениках підстави і перших члеників джгутика другої антени в самців чуттєвих утворень, схожих на довгі пелюстки – органів Валетта, що служать імовірно, основним органом орієнтації в підземних умовах. Друга відмітна ознака синурели – це зрощування трьох останніх абдомінальних сегментів без шва. Третій уропод одногіллястий, з короткою конічною гілкою. Тельсон злегка розщеплений, з майже паралельними краями, озброєними 1-2 чуттєвими щетинками, на кінці лопат з 5-6 шипами.

Наукове та практичне значення
Служать кормом для риб.

Чисельність і причини її зміни
Незначна. Причина: перетворення водойми, де зустрічаються ці бокоплави.

Заходи охорони
Збереження біотопів.

Основні джерела інформації
Жизнь пресных вод, Т.1, 1950; Барановский, Загубиженко и др., 2002.

Автор: Загубіженко Н. І.
Рисунок: Лоза І. М.

Jaera sarsi (Valkanov, 1936)

Ера сарса
(Ера сарса)

Таксономічна належність
Клас Ракоподібні (*Crustaceae*), тип Членистоногі (*Arthoropoda*), родина Яріниди (*Janiridae*).

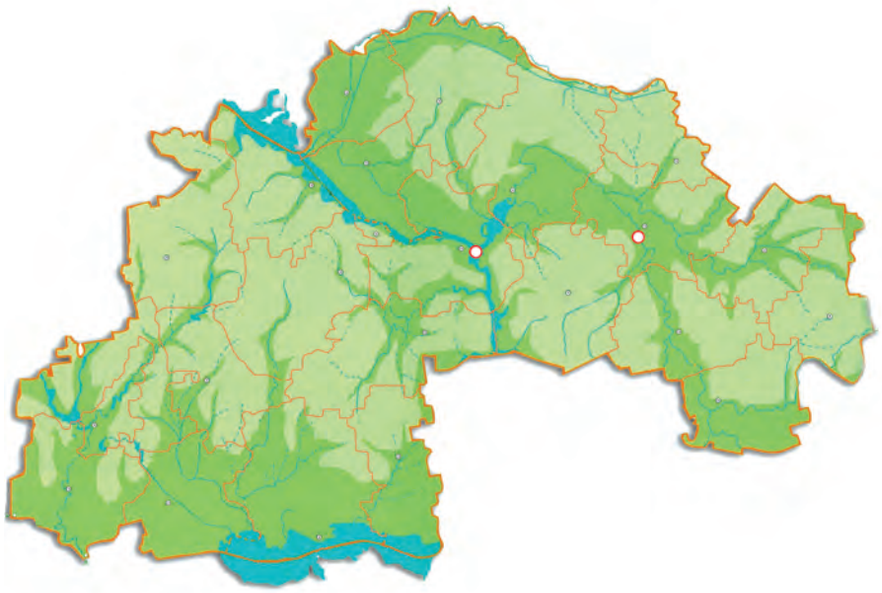
Природоохоронний статус
Не визначений.

Ареал виду, поширення в області
Один з 3 видів прісноводних рівноногих ракоподібних. На Україні й у Дніпропетровській області один з 2 видів рівноногих рачків. Зустрічається по Волзі до Саратова, у Дніпрі, Дунаї, Дністрі, по Дону до Ростова і на Уралі. У Запорізькому водосховищі виявлений у м. Дніпропетровськ нижче Мерефо-Херсонского моста до с. Любимовка. У теперішній час зустрічається також в р. Вовчої (у м. Павлоград).

Біоекологічна характеристика
Живе на піщаних, піщанокам'янистих і злегка замулених пісках, у прибережній зоні в заростях макрофітів (на глибинах до 10 м). Є унікальними представниками понтокаспійських ендеміків. Невеликі рачки, до 15 мм довжиною. Буре або сірувате фарбування, часто з візерунком з більш світлих плям, обумовлених зернятками меланина. Тіло овальне, широке, витягнуте в довжину, з хітинизованими покривами. Тіло складається з 3 відділів: голова, груди і черевце. На передній частині голови 2 пари антен. Уроподи дуже короткі, двогіллясті. Плеотельсон позаду з виїмкою. Узимку не ростуть і не линяють. Линяють вдень і вночі.

Наукове та практичне значення
Висококалорійний корм для риб.

Чисельність і причини її зміни
Незначна. Причина її змін: забруднення водойм.

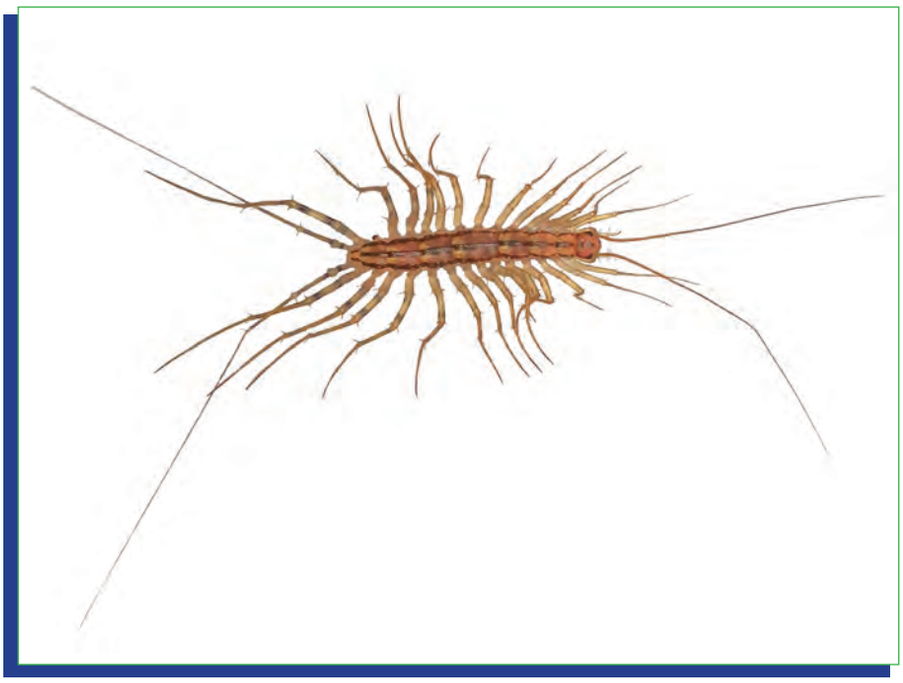
Заходи охорони
Збереження біотопів.

Основні джерела інформації
Бирштейн Я.А. Пресноводные ослики (*Asellota*) // Фауна СССР, Ракообразные, Т. 7, в.5. – М.-Л. 1951.

Автор: Загубіженко Н. І.
Рисунок: Лоза І. М.

Scutigera coleoptrata (Linnaeus, 1758)

Мухоловка звичайна
(Мухоловка обыкновенная)

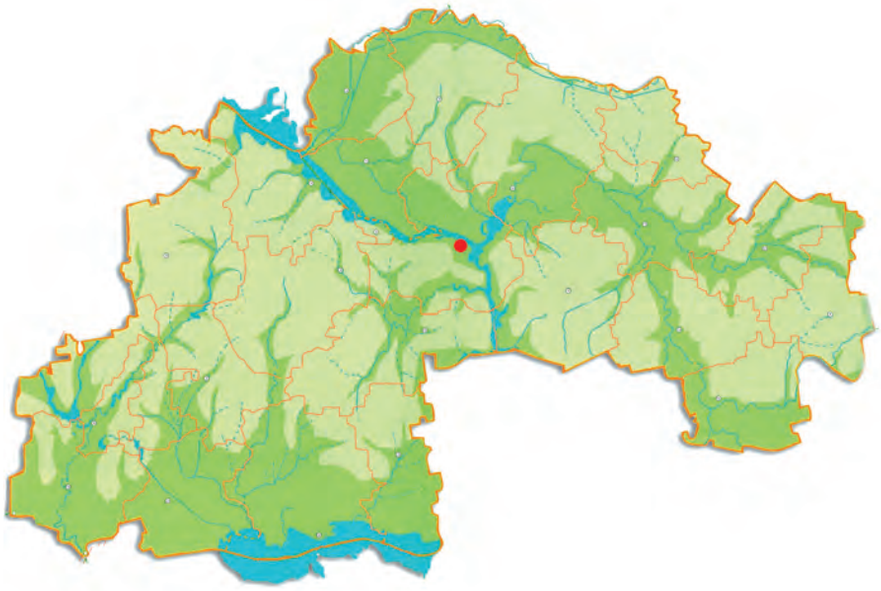
Таксономічна належність
Клас – Губоногі (*Chilopoda*), ряд – Скутигероподібні (*Scutigeromorpha*), родина – Скутигерові (*Scutigeridae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). Внесений до Червоної книги України – категорія З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений у Південній і Центральній Європі, на Кавказі, у Північній Африці. В Україні спорадично реєструється у багатьох областях. У Дніпропетровській обл. знайдений на території обласного центру в досить великій чисельності (Тонельна балка, ботанічний сад ДНУ, р-н вул. Робоча – потрапляє до ґрунтових пасток), зареєстрований більше ніж у двох десятках житлових приміщень міста. У природних біотопах на території області не реєструвався, проте відомий із житлових приміщень більшості районних центрів (як у багатоповерхових будинках, так і в приватному секторі).

Біоекологічна характеристика
Мухоловка активна переважно у сутінках і вночі. Швидко бігає (50–80 см/с) по поверхні ґрунту, ховається під камінням, у тріщинах будівель тощо. Запліднення зовнішньо-внутрішнього типу. Яйця самка відкладає по одному, переважно у тріщинах будівель. Розвиток – анаморфоз (кількість сегментів зростає при проходженні личинкових віків).

Наукове та практичне значення
Корисний ентомофаг, який у житлових приміщеннях полює на тарганів, мух, лусочниць, павуків та інших членистоногих із м'якими покривами. Багатоніжка безпечна для людини через досить слабку мускулатуру ногощелеп, яка не дозволяє прокусити шкіру. Імовірно зростання чисельності мухоловки – одна з причин зникнення тарганів-прусаків у багатьох населених пунктах.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність стабільна. Останні два десятиліття вид дещо збільшив свою чисельність.

Заходи охорони
В умовах області не потребує здійснення охоронних заходів.

Основні джерела інформації
Жизнь животных, 1984; Червона книга України, 1994, 2009.

Автор: Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Anax imperator Leach, 1815

Дозорець-імператор
(Дозорщик-император)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Бабки (*Odonata*), родина – Коромисла (*Aeshnidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Північна й Центральна Африка, Західна Азія, Північна Індія, Кавказ, Закавказзя, Центральна Азія. По всій території України. У Дніпропетровській області переважно в долинах р. Дніпро, Оріль, Самара, Інгулець.

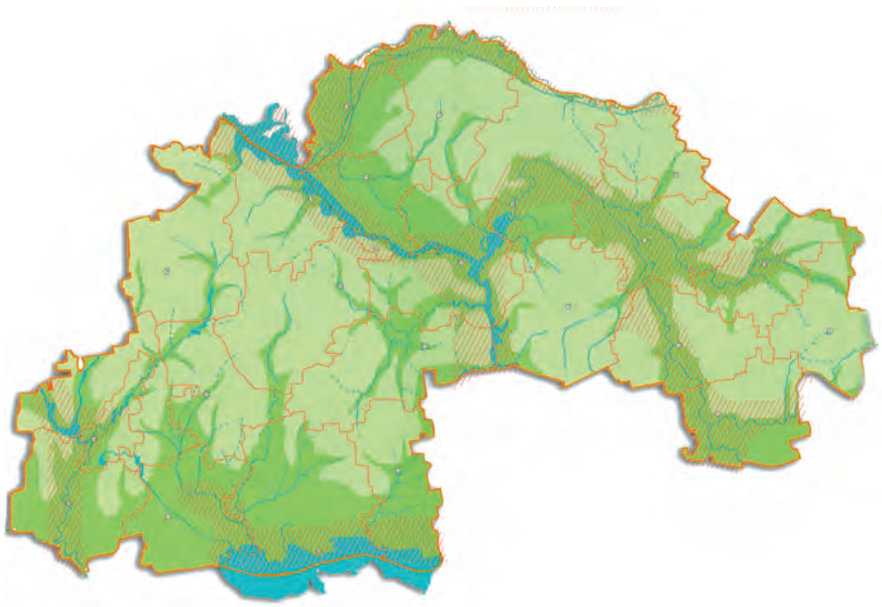
Біоекологічна характеристика
Імаго трапляються переважно на галявинах і узліссях, по берегах річок. Імовірно має дворічну генерацію. Літ імаго – з червня до вересня. Самиця відкладає яйця в тканини листків і стебел водних рослин. Личинки найбільші серед фауни українських бабок (до 60 мм); протягом личинкової стадії відбувається 12 линьок. Всі стадії – хижаки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Незначна, подекуди відомі невеликі, але сталі популяції. Причини зміни чисельності: перетворення й забудова навколоводних екосистем, хімічне та органічне забруднення водойм, тощо.

Заходи охорони
Охороняється в Дніпровсько-Орільському природному заповіднику. У місцях перебування потрібно створити ентомологічні заказники.

Основні джерела інформації
Барсов, 1983; Єрмоленко, 1994, Єрмоленко, Титар, 2009.

Автор: Голобородько К. К.
Рисунок: Лоза І. М.

Calopteryx virgo (Linnaeus, 1758)

Красуня діва
(Красотка девушка)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Бабки (*Odonata*), родина – Красуні (*Calopterygidae*).

Природоохоронний статус
4 (не визначений).

Ареал виду, поширення в області
Більша частина Європи, Північна Африка, Західна і Центральна Азія, частково Сибір. В Україні переважно на Правобережжі. У Дніпропетровській області трапляється в долині р. Оріль.

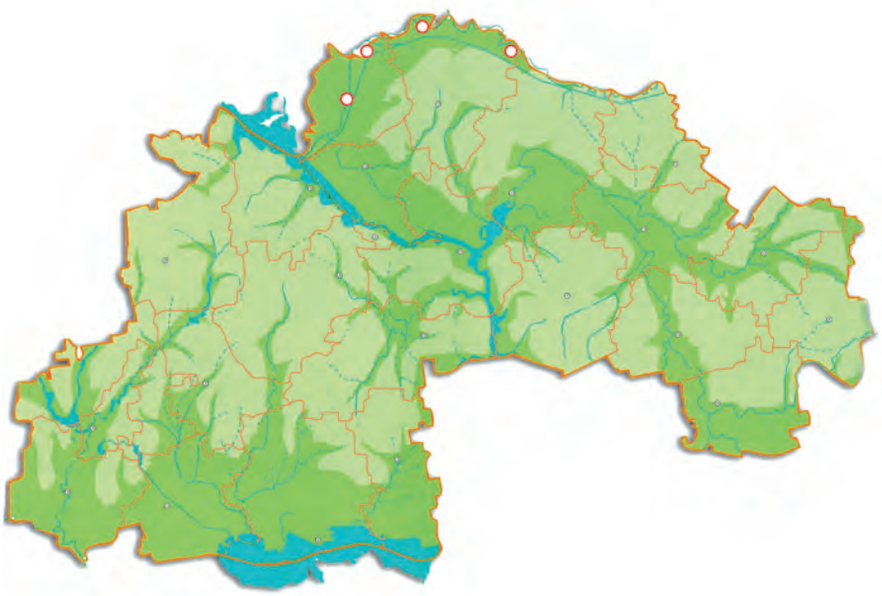
Біоекологічна характеристика
Трапляється в заплавах уздовж берегів, тяжіє до очеретяних прибережних ділянок. Має дворічну генерацію. Літ імаго – з травня до вересня. Самиця відкладає по одному до 300 яєць у тканини листків і стебел водяних рослин через надрізи, зроблені яйцекладом. Личинки розвиваються переважно у проточній воді. Всі стадії – хижаки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зміни чисельності: гідротехнічне будівництво, меліорація, рекреаційне навантаження, тощо.

Заходи охорони
Не здійснювались. У місцях перебування потрібно створити ентомологічні заказники.

Основні джерела інформації
Методические указания..., 1984; Єрмоленко, 1994, Єрмоленко, Титар, 2009.

Автор: Голобородько К. К.
Рисунок: Лоза І. М.

Iris polystictica (Fischer-Waldheim, 1746)

Іріс плямистий
(Ирис пятнистый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Богомоли (*Mantoptera*), родина – Тараходіди (*Tarachodidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ – рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Північне Причорномор'я, південний Схід Європейської Росії, Близький Схід, Центральна Азія. В Україні майже по всій степовій зоні та в Криму. У Дніпропетровській області трапляється в колишній порожистій частині долини р. Дніпро.

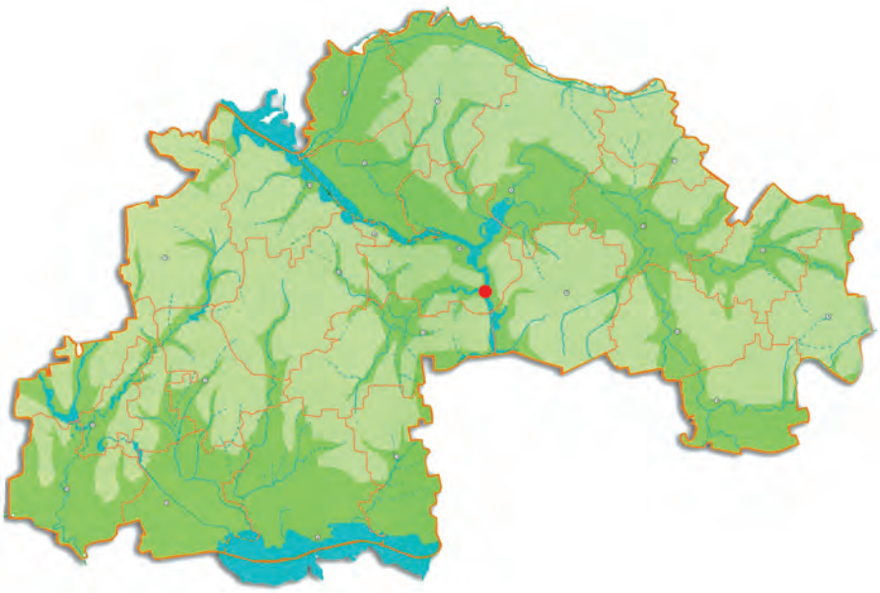
Біоекологічна характеристика
Одна генерація. Зимує на стадії яйця. Личинки трапляються з початку червня до середини серпня, імаго – з початку серпня до жовтня. Всі стадії – активні хижаки. Самці, маючі розвинені крила, літають; коротко крилі самиці не здатні до польоту.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Даних немає. Спеціальні дослідження не проводились, адже й причини зміни чисельності не з'ясовані.

Заходи охорони
Не здійснювались. У місцях перебування потрібно створити ентомологічні заказники.

Основні джерела інформації
Єрмоленко, 1994; Бригадиренко, 2005; Пушкар, Єрмоленко, 2009.

Автори: Пушкар Т. І. , Голобородько К. К.
Фото: Пушкар Т. І.

Saga pedo (Pallas, 1771)

Дибка степова
(Дыбка степная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Прямокрилі (*Orthoptera*), родина – Коники справжні (*Tettigoniidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ – рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Від Півдня Франції до Центральної Азії (у Західній та Центральній Європі – до 45° пн. ш., у Східній Європі до 50° пн. ш., на півдні Сибіру – до 54° 30´ пн. ш.). В Україні переважно в степовій зоні, Криму. У Дніпропетровській області трапляється колишній порожистій частині долини р. Дніпро.

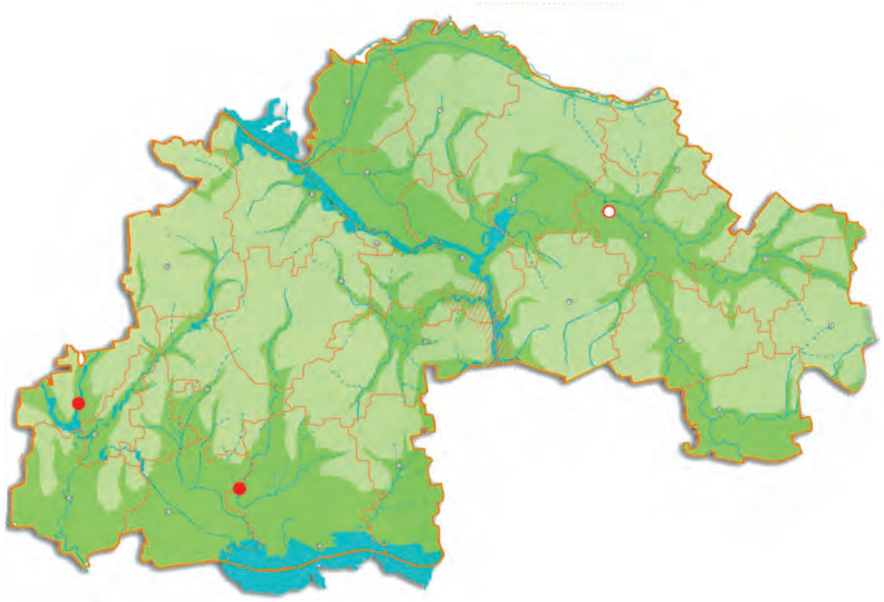
Біоекологічна характеристика
Представлені самками, що розмножуються партеногенетично. Генерація однорічна. Зимують у стадії яйця. Личинки з'являються на початку травня. Розвиток відбувається із сімома линьками, протягом місяця-півтора. На початку липня з'являються дорослі особини, що живуть до осені. Яйця відкладають з кінця липня, увечері або вночі, у ґрунт. У кладці до 7 яєць.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Постійно реєструється стала популяція, поширення якої обмежено порожистою частиною р. Дніпро, поодинокі екземпляри трапляються на півдні області.

Заходи охорони
Не здійснювались. У місцях перебування потрібно створити ентомологічні заказники.

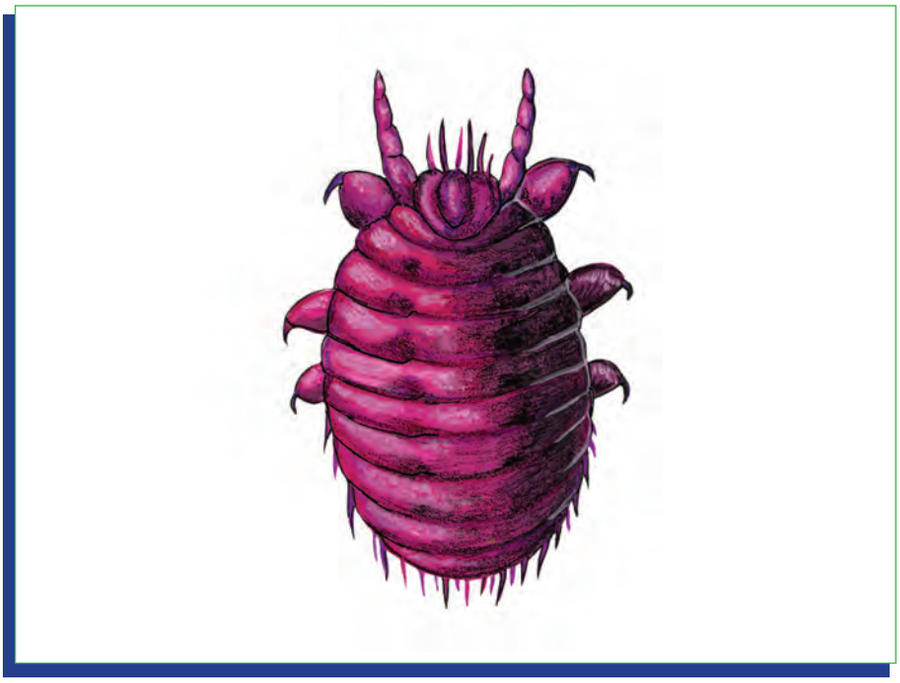
Основні джерела інформації
Єрмоленко, 1994; Бригадиренко, 2005; Пушкар та ін., 2009.

Автор: Пушкар Т. І. , Голобородько К. К.
Фото: Голобородько К. К.

Porphyropha polonica (Linnaeus, 1758)

Кошеніль польська
(Кошениль польская)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Рівнокрилі (*Homoptera*), родина – Червеці гігантські (*Margarodidae*).

Природоохоронний статус
4 (не визначений).

Ареал виду, поширення в області
Центральна Європа. До середини XX ст. зустрічався майже на всій території України. Єдина знахідка на території області відома із долини р. Базавлук.

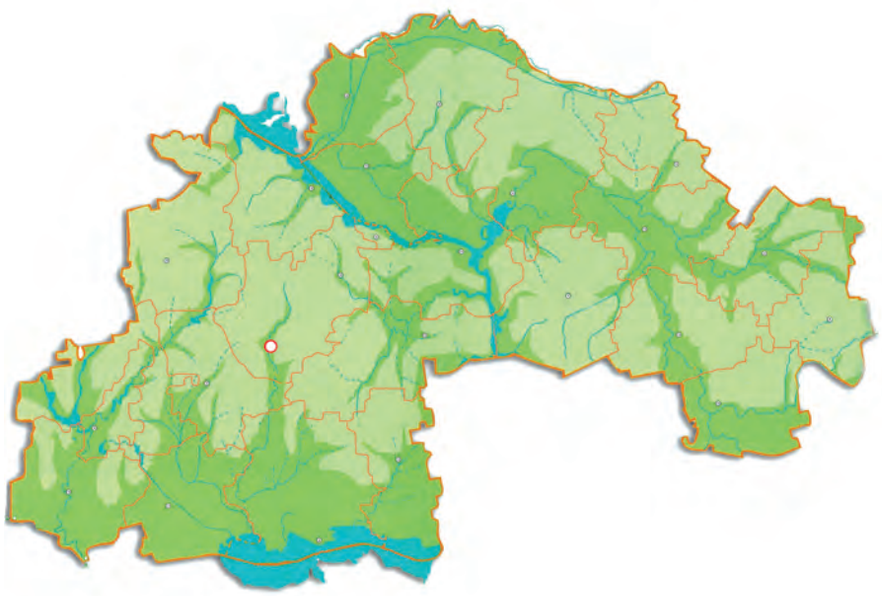
Біоекологічна характеристика
Має 1 генерацію на рік. Зимують личинки в яйцевих мішках. Після пробудження личинки пересуваються в пошуках кормових рослин (суниця, перстач, гусячі лапки, горчак та ін.). По їх стеблах личинки спускаються до коріння, перетворюючись на нерухомі кулясті «цисти» синього або фіолетового кольору. Розвиток триває до середини липня. Імаго з'являється в липні – на початку серпня. Самці зариваються у ґрунт і протягом кількох діб відкладають 300–700 яєць у яйцевий мішок, після чого гинуть. Личинки з'являються через місяць.

Наукове та практичне значення
В минулі століття з «цист» було розвинуте виробництво червоної фарби (карміну).

Чисельність і причини її зміни
Даних немає. Спеціальні дослідження не проводились, адже й причини зміни чисельності нез'ясовані.

Заходи охорони
Не здійснювались.

Основні джерела інформації
Борхсениус, 1950; Бирштейн, 1951; Терезникова, 1975; Пучков, 1994; Пучков, Пучков, 2009.

Автор: Голобородько К. К.
Рисунок: Лоза І. М.

Brachynema germari (Kolenati, 1846)

Клоп-щитник брахінема
(Клоп-щитник брахинема)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Напівтвердокрилі, або Клопи (*Heteroptera*). Родина – Щитники (*Pentatomidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Один із 4 видів роду в Палеарктиці. В Україні – 1 вид. Ареал охоплює країни Середземномор'я, Середню Азію, Нижнє Поволжжя, Закавказзя, Південний Казахстан, Монголію, Західний і Північний Китай. В Україні відомий тільки по трьох знахідках із Харківської, Луганської та Дніпропетровської обл. (Павлоградський р-н, окол. с. Булахівка, окол. оз. Булахівський Лиман, 02.07.1992, Пучков П. В.).

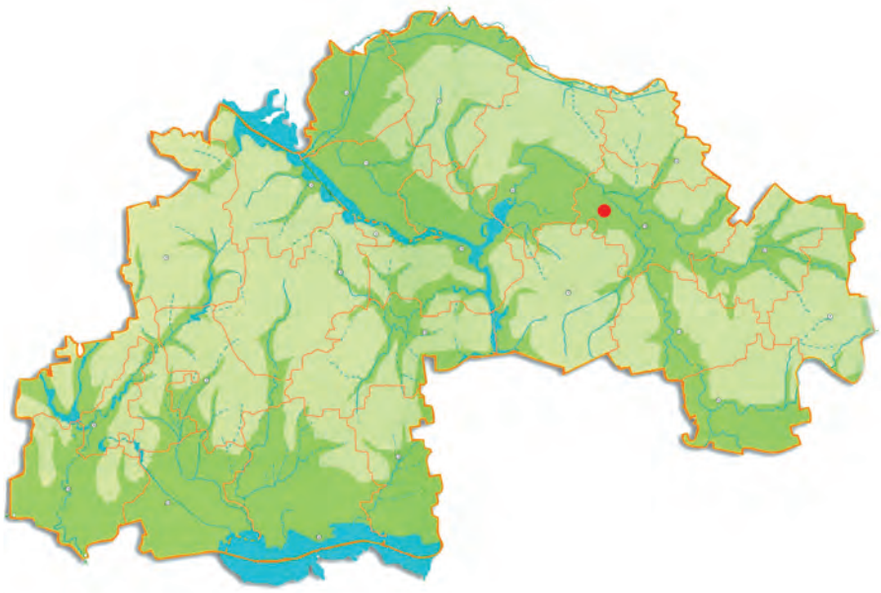
Біоекологічна характеристика
Дорослі клопи зустрічаються на лучно-степових солонцюватих ділянках і піщаних терасах річок, де, можливо, живляться окремими видами рослин родин парнолистовых (*Zygophyllaceae*) та лободових (*Chenopodiaceae*). Зимують імаго.

Наукове та практичне значення
В Україні проходить північна межа ареалу. Один із небагатьох представників давньосередземноморської групи щитників у фауні України.

Чисельність і причини її зміни
Дуже рідкісний вид. До зникнення виду може призвести зниження часельності кормових рослин у природних біотопах, розорювання лучних ділянок.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Пучков В. Г., 1965; Riger, 2001.

Автори: Пучков А.В., Пучков П. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Cephalota atrata (Pallas, 1776)

Стрибун затемнений
(Скакун затемненный)

Таксономічна належність
Класс – Комахи (Insecta). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (Coleoptera). Родина – Стрибуни (Cicindelidae).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
У Палеактиці – один із 19, в Україні – один із 6 видів роду. Поширений у степах Східної Європи (південь України та Росії) і рівнинах Казахстану. У Дніпропетровській обл. відомий тільки з Нікопольского р-ну (окол. с. Усть-Кам'янка, Третьяков Ю. Ю.).

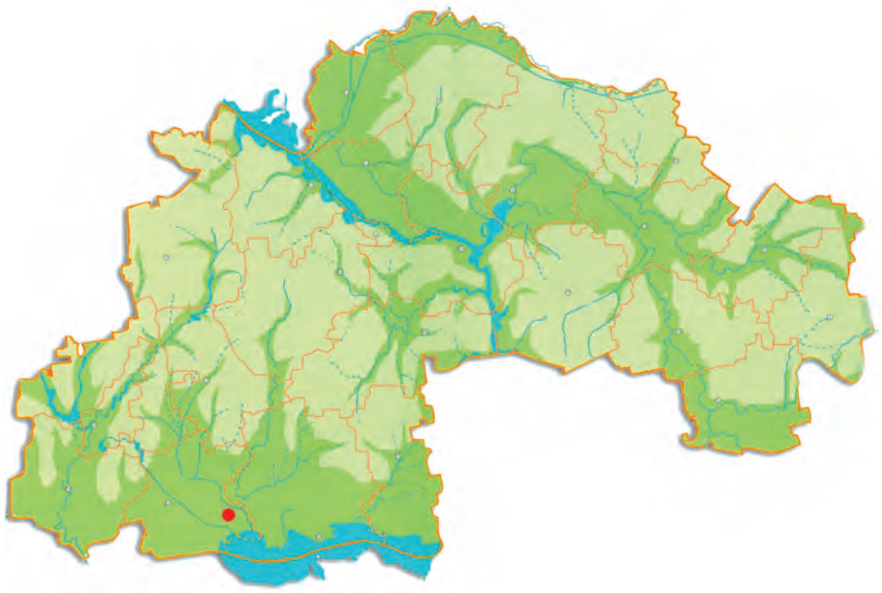
Біоекологічна характеристика
Генерація 2–3-річна. Дорослі жуки зустрічаються з кінця травня до початку серпня. Активні вдень. Хижаки: полюють на дрібних комах. Мешкає на глинистих ґрунтах помірно засолених ділянок кострицево-ковилових степів. В окол. с. Усть-Кам'янка на лівому березі р. Кам'янка (єдина нечисленна популяція цих комах) за добу спостережень можна зареєструвати не більше 5 особин.

Наукове та практичне значення
Рідкісний вид у фауні України. Корисний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
Трапляється рідко і в окремі роки. Зниження чисельності відбувається при скороченні площі природних місць перебування виду, особливо цілинних степів.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Охороняється в комплексі з іншими комахами в заповіднику «Асканія-Нова».

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Медведев, 1950; Panin, 1952; Яблоков-Хнзорян, 1976; Петрусенко А. А., Петрусенко С. В., 1970б; Шарова, 1981; Wiesner, 1992; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1997а, 2003б; Catalogue..., 2003; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: http://www.zin.ru/animalia/Coleoptera/images/alter/Cephalota-atrata.jpg

Cephalota elegans (Fischer von Waldheim, 1824)

Стрибун елегантний
(Скакун элегантный)

Таксономічна належність
Класс – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Стрибуни (*Cicindelidae*).

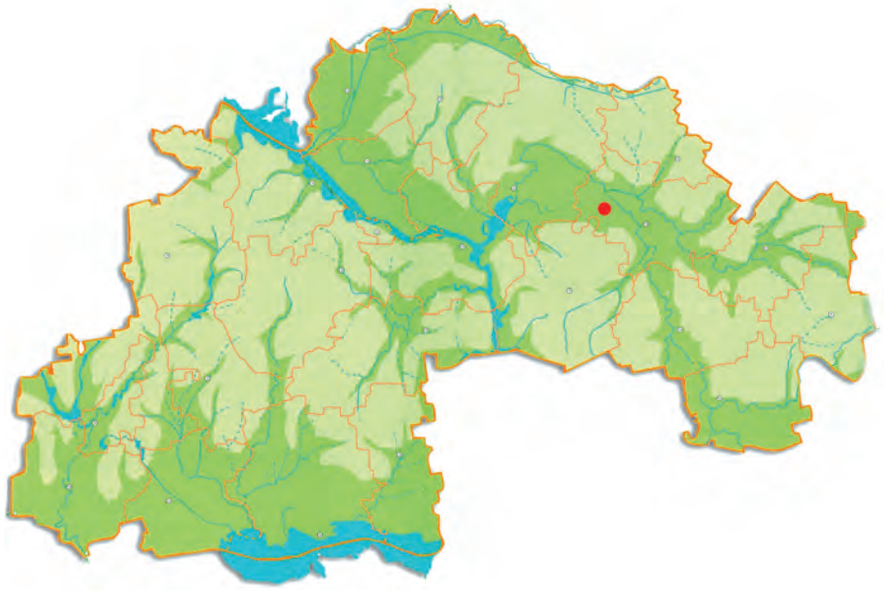
Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений у Південно-Східній Європі, Казахстані на півдні Західного Сибіру, в Туркменії та Узбекістані. В Україні – майже в усій степовій зоні, частіше на лівобережжі, звідки відомі два підвиди: *C. elegans stigmatophora Fischer von Waldheim, 1824* (крайній південь України) та *C. elegans brunnea Putschkov, 1993* (Дніпропетровська обл.). Останній підвид відомий тільки з Павлоградського р-ну, окол. с. Булахівка, оз. Булахівський Лиман, де зареєстрована досить велика його популяція.

Біоекологічна характеристика
Генерація 2–3-річна. Дорослі жуки зустрічаються з кінця травня до початку вересня (частіше в червні–липні), винятково на солончакових ділянках майже без рослинності або в розріджених заростях *Salicornia europaea L.*, частіше поблизу лиманів, солоних озер і морського узбережжя. Личинки риють нірки на голих засолених ділянках із глинистими ґрунтами, глибиною до 20–30 см. Типовий галофіл. Активний вдень. Епігеобіонт, що бігає та літає. Імаго та личинки – активні хижаки, які полюють переважно на дрібних комах.

Наукове та практичне значення
Відносно корисний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
Трапляється не часто, але в деяких біотопах зареєстрований як звичайний вид (наприклад, у Присивашші). В орнітологічному заказнику державного значення «Булаховський лиман» щільність популяцій іноді досить висока (у середньому – 0,4–0,6 особин/м^2). Зниження чисельності відбувається при скороченні природних місць перебування виду, особливо внаслідок меліоративних заходів.

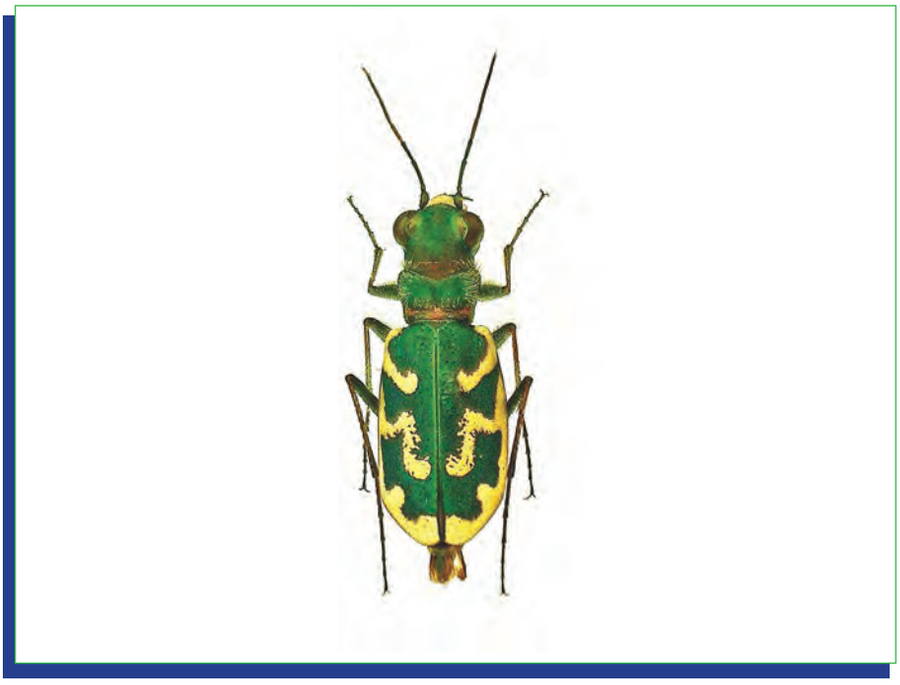
Заходи охорони
Охороняється на території орнітологічного заказника державного значення «Булаховський лиман», у Чорноморському біосферному заповіднику.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Panin, 1952; Петрусенко А. А., Петрусенко С. В., 1970б; Шарова, 1981; Wiesner, 1992; Пучков, 1993; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1997а, 1999а, 2000, 2003б; Catalogue..., 2003; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Cephalota besseri (Dejean, 1826)

Стрибун Бессера
(Скакун Бессера)

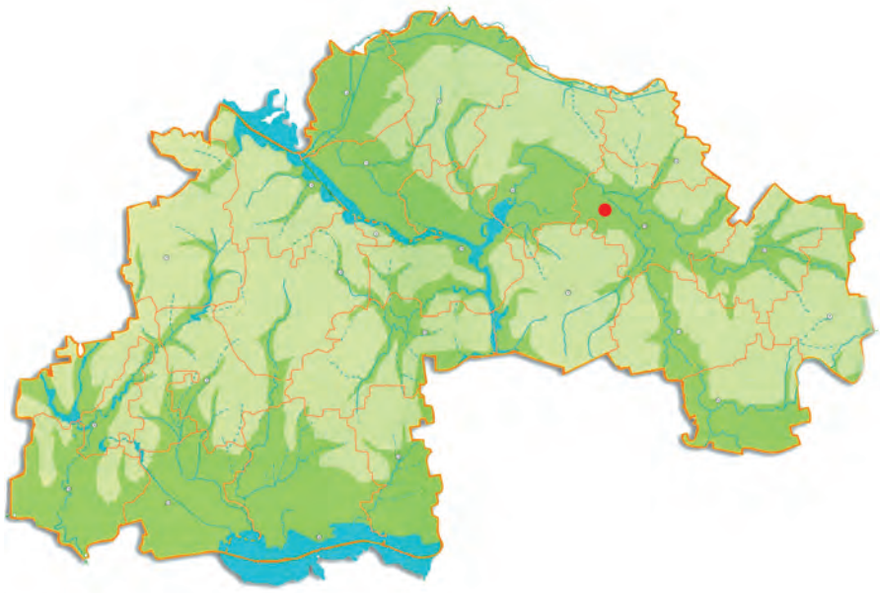

Таксономічна належність
Класс – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Стрибуни (*Cicindelidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Внесений до Червоної книги України – категорія 3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
У Палеактиці – один із 19, в Україні – один із 6 видів роду. Середземноморський вид, поширений у Східній Європі (Румунія, південь України та Росії), Західний та Північний Казахстан, південь Західного Сибіру. У Дніпропетровській обл. відомий тільки з Павлоградського р-ну, окол. с. Булахівка, окол. оз. Булахівський Лиман, де зареєстрована одна з найбільших популяцій виду.

Біоекологічна характеристика
Генерація 2–3-річна. Дорослі жуки зустрічаються з кінця травня до кінця серпня. Активні вдень. Хижаки. Жуки та личинки полюють переважно на павуків, дрібних прямокрилих, твердокрилих і двокрилих. Мешкає на помірно засолених ділянках узбережжя моря, лиманів, солонуватих озер, зрідка – у піщаних і полиново-кострицево-ковилових степах. Імаго зустрічається переважно у заростях *Salicornia europaea L.* Значно нижча їх чисельність в асоціаціях прибережниці лучної *(Aeluropus littoralis (Gouan) Parl.)* та галіміоне бородавчастої *(Halimione verrucifera (Bieb.) Aell.).* Личинки риють нірки до 30 см глибиною, головним чином на суглинистих ґрунтах.

Наукове та практичне значення
Рідкісний вид у фауні України. Відносно корисний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
В орнітологічному заказнику державного значення «Булаховський лиман» щільність популяцій невисока (у середньому – до 0,5 особин/м^2), площа, на якій вид поширений, дуже обмежена. Зниження чисельності відбувається при скороченні площі природних місць перебування виду внаслідок надмірного випасання худоби та меліоративних заходів. Можливо, затоплення у весняний період біотопів, де зимують личинки, обмежує поширення виду.

Заходи охорони
Охороняється на території орнітологічного заказника державного значення «Булаховський лиман», у Чорноморському біосферному заповіднику.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Panin, 1952; Петрусенко А.А., Петрусенко С.В., 1970б; Wiesner, 1992; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1997а, 1999а, 2000, 2003б; Catalogue..., 2003; Сумароков, 2009; Червона книга України, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Cylindera arenaria (Fűessly, 1775)

Стрибун піщаний
(Скакун песчаный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Стрибуни (*Cicindelidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Ареал – від Італії та Франції на схід до Закавказзя та західної частини Східного Сибіру. В Україні – майже повсюдно (крім Карпат і Криму) поширений підвид *C. arenaria viennensis Schrank, 1781.* У Дніпропетровській обл. відомий із Синельниківського (окол. с. Раївка, О.М. Сумароков), Павлоградського (аренна тераса р. Вовча, південна частина м. Павлоград) та природного заповідника «Дніпровсько-Орільський».

Біоекологічна характеристика
Генерація 1–2-річна. Жуки зустрічаються з кінця травня до середини вересня (частіше в червні–липні), на відкритих піщаних ділянках із розрідженою трав'янистою рослинністю, частіше поблизу води, іноді на узліссях, поблизу кар'єрів із неглибоким заляганням ґрунтових вод. Вид активний вдень. Личинки риють нірки на відкритих піщаних ділянках глибиною 15–25 см. Звичайний, але локальний вид, особливо у степовій зоні. Епігеобіонт, що бігає. Хижак.

Наукове та практичне значення
Корисний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні трапляється рідко, в окремих піщаних навколоводних біотопах зареєстрований як звичайний вид. Зниження чисельності відбувається при скороченні площі природних місць перебування, особливо внаслідок агротехнічних і меліоративних заходів. Негативно впливає на чисельність виду не ліцензоване видобування піску на аренних терасах малих річок і Дніпра.

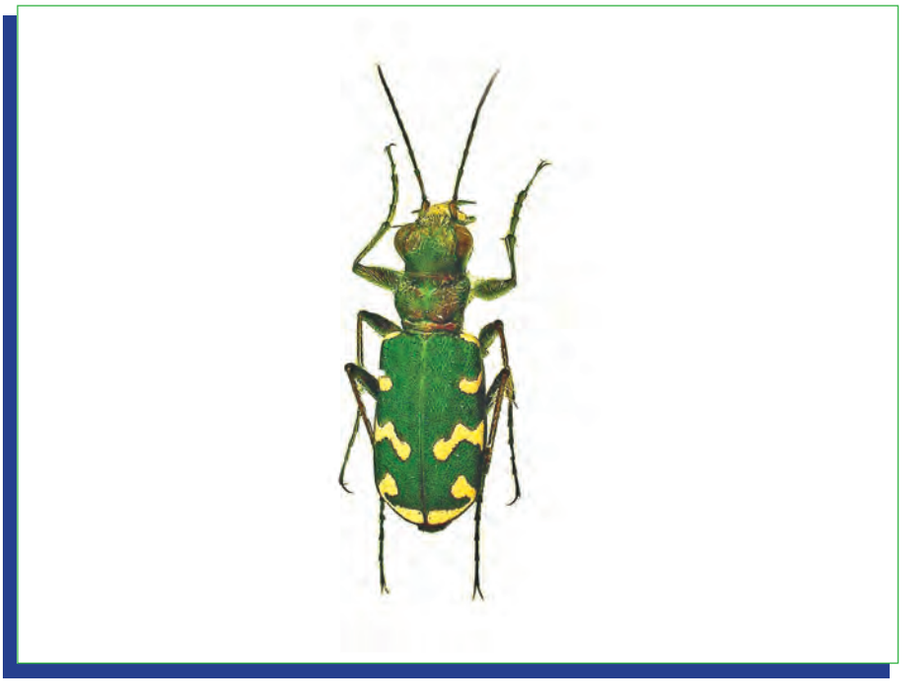
Заходи охорони
Не здійснювалися. Для охорони ізольованої популяції у Павлоградському р-ні необхідне створення «Павлоградського піскового» заказника.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Panin, 1952; Яблоков-Хнзорян, 1976; Петрусенко А. А., Петрусенко С. В., 1970б; Wiesner, 1992; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1997а, 1999б, 2003б; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Cicindela soluta Latreille & Dejean, 1822

Стрибун перелісковий
(Скакун перелесковый)

Таксономічна належність
Класс – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Стрибуни (*Cicindelidae*).

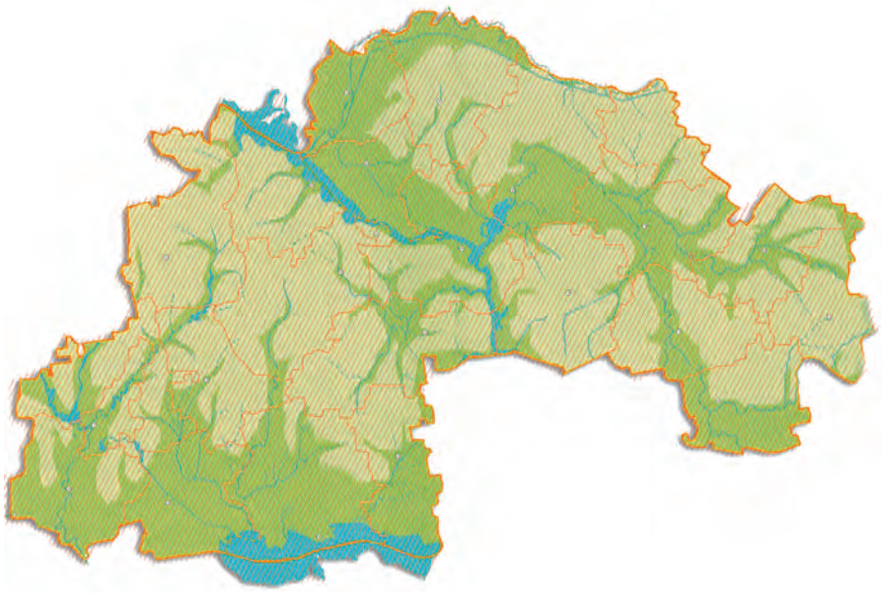
Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Середня та Східна Європа (до 52° п. ш.), Північно-Західний Казахстан. В Україні відомий із Полісся, Лісостепу та півночі степової зони. У Дніпропетровській обл. відомий з аренних терас малих річок (Самара, Вовча, Оріль, Мокра Сура, Інгулець та ін.) та Дніпра.

Біоекологічна характеристика
Генерація 1–2-річна. Жуки зустрічаються з квітня до кінця жовтня (частіше – з середини травня до кінця червня) на відкритих лісових піщаних ділянках із трав'янистою рослинністю, рідше – на розріджених ділянках соснових лісів без розвиненого підстилкового горизонту (від мезоксерофільного до гігромезофільного типу зволоження). Активний вдень. Епігеобіонт, що бігає та літає. Личинки риють нірки глибиною 30–45 см на відкритих ділянках із розрідженою псамофільною рослинністю. Хижак, що полює на павуків, дрібних прямокрилих, твердокрилих, перетинчастокрилих і двокрилих. Личинки живляться головним чином павуками-вовками, мурахами та іншими герпетобіонтними комахами.

Наукове та практичне значення
Корисний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні трапляється рідко, але в деяких біотопах зареєстрований як звичайний вид. Зниження чисельності відбувається при скороченні природних місць перебування виду внаслідок вирубування лісів, надмірному нерегульованому випасанні худоби на ділянках псамофільного степу.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Panin, 1952; Петрусенко А. А., Петрусенко С. В., 1970б; Wiesner, 1992; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1997а, 1999б, 2003б, 2004б; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Leistus terminatus (Panzer, 1793)

Леістус рудуватий
(Леистус рыжеватый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Зустрічається майже в усій Європі (до 60° п. ш.), у північній частині Казахстану, на півдні Сибіру (на схід до Байкалу та Якутська). В Україні – Карпати, Полісся, Лісостеп. У Північному Степу відомі поодинокі знахідки у прирусловій заплаві р. Самара (окол. с. Андріївка Новомосковського р-ну, 14–19.07.2002 р.).

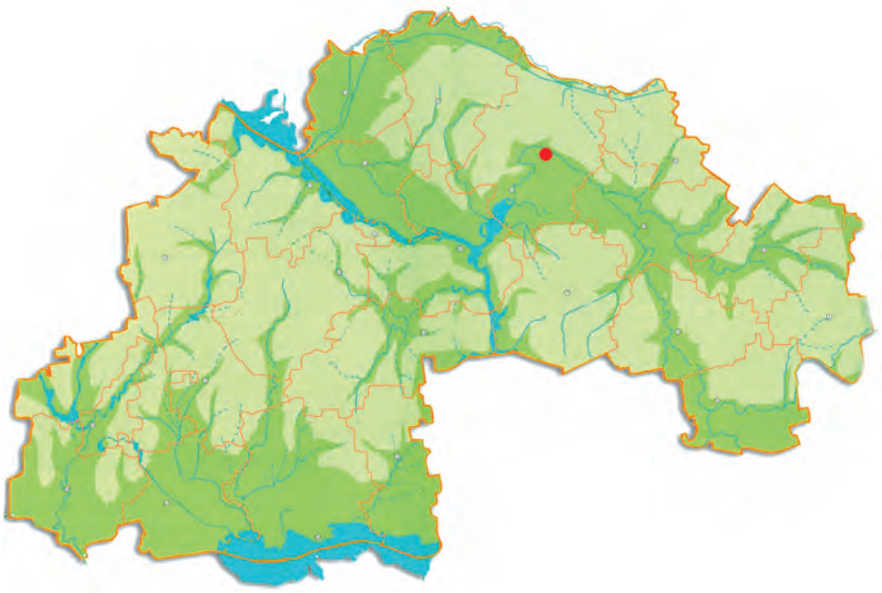
Біоекологічна характеристика
Жуки зустрічаються у травні–вересні (частіше в кінці травня–червні) в листяних і мішаних лісах. Вид тримається в лісовій підстилці, під різноманітними укриттями та на поверхні ґрунту, іноді у деревному ярусі в асоціації кропиви дводомної та заростях ожини. Імаго зрідка підіймаються на рослини. Весняний тип розмноження, зимують імаго. Стратобіонт поверхнево-підстилочний. Хижак.

Наукове та практичне значення
У північній підзоні Степу проходить південна межа ареалу. Дуже рідкісний вид на Дніпропетровщині.

Чисельність і причини її зміни
Зустрічаються лише поодинокі особини. Чисельність знижується внаслідок скорочення площі природних місць перебування (лісові ділянки), знищення деревних і чагарникових масивів, рекреаційного навантаження на лісові екосистеми.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Потребує охорони на території національного природного парку «Самарський Бір».

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2003а, 2003б; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Пучков 2008б.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: http://leiodidae.com/ua/?v=photoinfo&photoid=5815

Calosoma sycophanta (Linnaeus, 1758)

Красотіл пахучий
(Красотел пахучий)

Таксономічна належність

Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус

1 (зникаючий). Внесений до Червоної книги України – категорія 2 (вразливий), Європейського червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі (1991) – категорія V (вразливий вид).

Ареал виду, поширення в області

Один із 48 видів роду в Палеарктиці; у фауні України – один із 6 видів. Ареал охоплює Південну та Середню Європу, південь Швеції, Північну Африку, Передню Азію, центральні та південні райони Східно-Європейської рівнини, передгір'я Південного Уралу, Кавказу, Закавказзя, Середньої Азії та Казахстану, Іран і південь Західного Сибіру. Акліматизований у США. Поширений майже по всій території України, але частіше зустрічається на півдні. У Дніпропетровській обл. зареєстрований в Самарському борі, в околицях м. Дніпродзержинськ (лісосмуга поблизу р. Коноплянка, Ю.Л. Кульбачко), у Солонянському р-ні (байрак Військовий), на території природного заповідника «Дніпровсько-Орільський», у Синельниківському р-ні (с. Раївка, О. М. Сумароков).

Біоекологічна характеристика

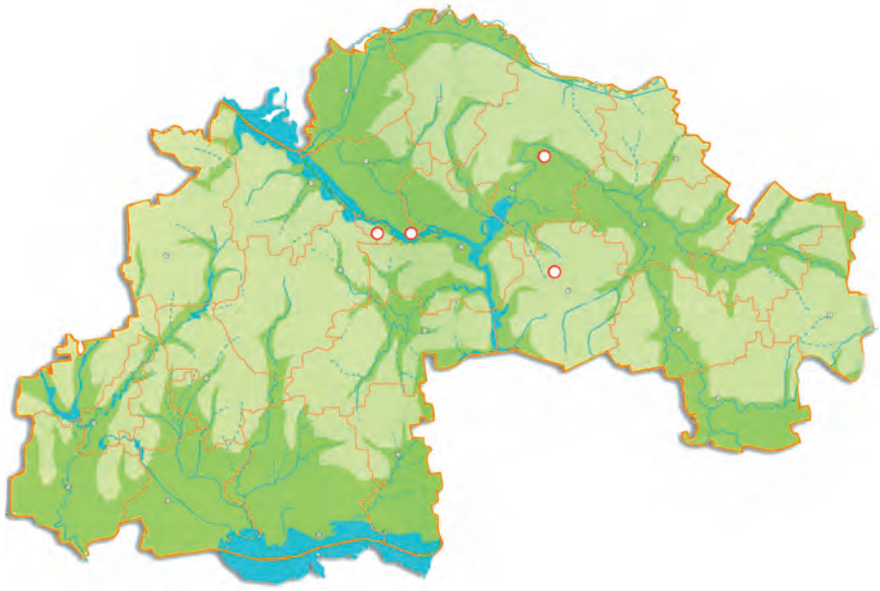
Зимують жуки (рідше личинки III віку) у ґрунті та підстилці. Парування та відкладання яєць (близько 60 за весь період життя) спостерігається навесні – на початку літа. Розвиток личинок триває 2–3 місяці. Молоді жуки з'являються у серпні–вересні. Зустрічається у широколистяних і мішаних лісах, чагарниках, парках, рідше – у полезахисних смугах і садах, як на поверхні ґрунту, так і в кронах дерев. Зоофаг, який живиться переважно гусінню метеликів.

Наукове та практичне значення

Активний хижак, що знищує лускокрилих – шкідників деревних насаджень.

Чисельність і причини її зміни

Незначна (поодинокі особини). Починаючи з 1990-х років знахідки виду на території області не відомі. У період розмноження ряду видів шкідливих метеликів (непарного, кільчастого шовкопрядів, дубової листовійки) чисельність значно зростає (до 10–20 особин/га). Тривале застосування пестицидів у лісах, вирубування дерев і чагарників приводять до зменшення природних місць перебування виду та його чисельності.

Заходи охорони

Занесено до Червоної книги України, Росії та Європейського червоного списку. Охороняється в усіх заповідниках і заказниках України, на території яких вид ще зустрічається.

Основні джерела інформації

Якобсон, 1905–1916; Крыжановский, 1962; Шарова, 1981; Червона книга України, 1994, 2009; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1997б, 1999, 2003б; Різун та ін., 2000; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Calosoma investigator (Illiger, 1798)

Красотіл-дослідник
(Красотел-исследователь)

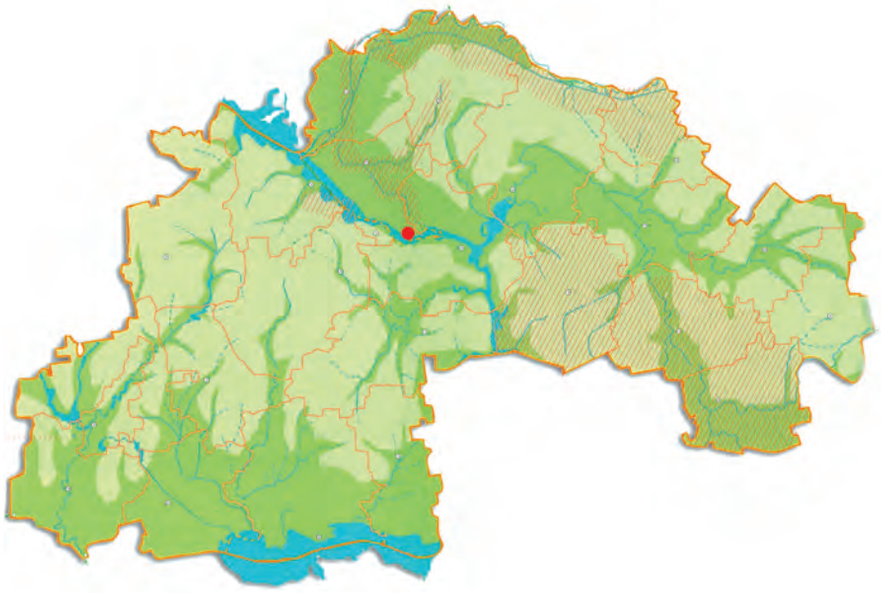

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий)

Ареал виду, поширення в області
Один із 48 видів роду в Палеарктиці; у фауні України – один із 6 видів. Ареал охоплює майже всю Європу, Казахстан, Сибір, Далекий Схід. Поширений майже по всій лісовій та лісостеповій зонах України, зрідка відзначений і в північній підзоні Степу. У Дніпропетровській обл. зустрічається в заплавних дібровах р. Оріль (Юр'ївський, Царичанський, Петриківський р-ни), у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», Байрачних лісах Верхньодніпровського, Синельниківського, Покровського та Васильківського р-нів.

Біоекологічна характеристика
Лучний полізональний вид. Зимують жуки (рідше личинки III віку) у ґрунті та підстилці. Розвиток личинок триває 2–4 місяці. У природних біотопах Лісостепу зустрічається на луках, різнотравних степових ділянках і розріджених чагарниках. Жуки зареєстровані з травня по жовтень, частіше – у першій половині літа. Неспеціалізований зоофаг.

Наукове та практичне значення
Активний хижак, який знищує лускокрилих – шкідників лісового господарства (листовійок, совок). В агроценозах у незначній кількості зустрічаються на пасовищах. У парках, лісосмугах і садах приносить значну користь.

Чисельність і причини її зміни
Зустрічаються поодинокі особини. Чисельність зазвичай у сто–двісті разів нижча, ніж у домінантного для лісових екосистем Дніпропетровської обл. *Calosoma inquisitor Linnaeus, 1758.* Тривале застосування пестицидів; вирубування дерев і чагарників, розорювання перелогових і цілинних ділянок призводять до зменшення місць придатних для виду, зниження його чисельності.

Заходи охорони
Не проводились.

Основні джерела інформації.
Якобсон, 1905–1916; Кришталь, 1956; Крыжановский, 1962; Шарова, 1981; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2003б; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Carabus stscheglowi Mannerheim, 1827

Турун Щеглова
(Жужелица Щеглова)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). Внесений до Червоної книги України – категорія З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Субендемік України та Європейської частини Росії. В Україні один із чотирьох видів номінативного підроду (в Палеарктиці – один із 7). Поширений у Центрі та на Півдні європейської частини Росії, на півдні Західного Сибіру. В Україні зустрічається переважно в лісостеповій зоні, спорадично – на яйлах Криму (Чатир-Даг), дуже рідко – у степовій зоні. Знайдений у Дніпропетровській обл. у Павлоградському та Новомосковському р-нах. Вказаний також для Нікопольського (окол. с. Кам'янське, Ю. Ю. Третьяков) та Синельниківського р-нів (окол с. Раївка, О. М. Сумароков).

Біоекологічна характеристика
Імаго зустрічається наприкінці весни та в першій половині літа. Зимують дорослі жуки та, можливо, личинки старшого віку. Зоофаг без ознак трофічної спеціалізації. Епігеобіонт, що ходить. У Дніпропетровській обл. поширений переважно у мезофільних і гігромезофільних типах байрачних лісів (липово-ясеневі діброви зі яглицею, зірочником або широкотрав'ям). При незначних ознаках засолення зникає. У заплавних лісах річок Самара та Вовча трапляється локально (липово-ясеневі діброви із зірочником у прирусловій та центральній заплаві).

Наукове та практичне значення
Корисний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид, реєструються поодинокі особини. У короткозаплавних липово-ясеневих дібровах Самарського бору поширений лише на 2–4 % їх площі (до 0,3 особин/м^2). Скорочення чисельності відбувається внаслідок потрапляння пестицидів з орних ділянок у байрачні ліси, через випалювання трав'янистої рослинності на узліссях, надмірне рекреаційне навантаження на природні місця перебування виду.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Розмноження в неволі не проводилось.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Определитель..., 1965; Шарова, 1981; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1997б, 1998в, 1999, 2003б; Catalogue..., 2003; The genus Carabus..., 2003; Пучков, 2008а; Сумароков, 2009; Червона книга України, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Carabus excellens Fabricius, 1798

Турун вишуканий
(Жужелица превосходная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
З (вразливий).

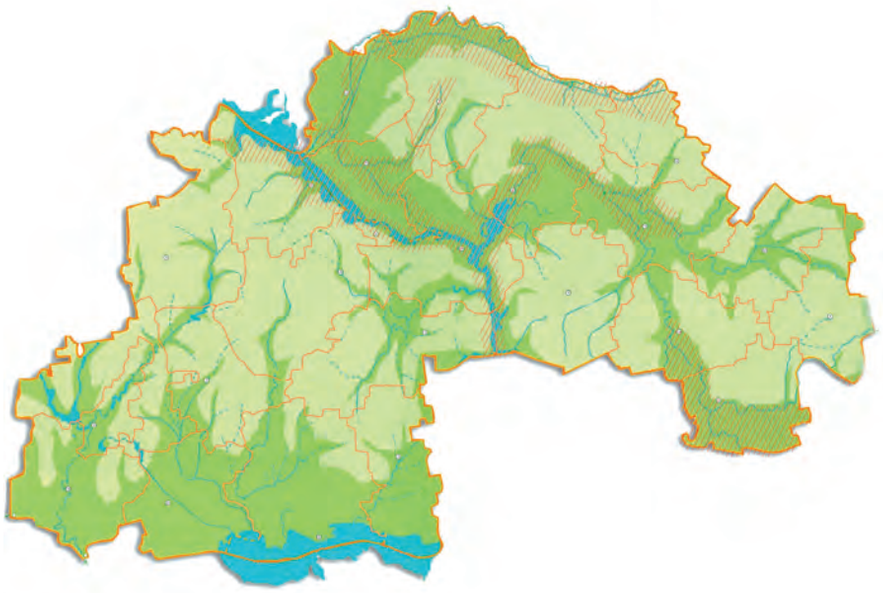
Ареал виду, поширення в області
В Європі поширений від Румунії до Уралу (на північ до 52° п. ш.). В Україні – від Прикарпаття, півдня Полісся до північної підзони Степу, але головним чином в Лісостепу. У Дніпропетровській обл. зареєстрований у заплавних (р. Дніпро, Оріль, Самара) і байрачних лісах лівобережної частини області.

Біоекологічна характеристика
Зустрічається з кінця квітня по вересень, частіше – у червні–липні. У природних біотопах Лісостепу та Полісся зустрічається на луках, перелогах, галявинах і узліссях розріджених листяних і мішаних лісів, зрідка і в агроценозах. На півночі степової зони характерний до байрачних лісів і суміжних ділянок трав'янистих степів і заплавних деревно-чагарникових асоціацій. В умовах заплави рр. Самара та Вовча добре витримує засолення ґрунту, тому частіше зустрічається у галофітних дібровах від мезогігро- до мезоксерофільних умов зволоження із розвиненим шаром підстилки. Найчастіше зустрічається мезофільних і мезогігрофільних варіантах бересто-ясеневих і бересто-чорноклено-вих дібров, значно рідше – у найбільш зволожених позиціях байрачних дібров. Зимують імаго та личинки. Багатоїдний зоофаг.

Наукове та практичне значення
Хижак, що полює на дощових червів, слимаків, гусінь різних видів лускокрилих, у тому числі шкідливих.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні рідкісний вид. Популяції частіше з низькою чисельністю, невеликі за площею, навіть у Самарському борі зустрічається лише на обмежених ділянках. Скорочення чисельності відбувається внаслідок сільськогосподарської діяльності на прилеглих до лісових екосистем площах і, насамперед, рекреаційного навантаження на природні місця перебування виду.

Заходи охорони
Розмноження в неволі не проводилось. Популяції виду охороняються у ландшафтному заказнику державного значення «Межиріччя» та ландшафтному заказнику місцевого значення «Урочище «Могила Баба»». Максимальна чисельність реєструється у галофітних дібровах і осикових колках, наприклад в урочищі Круглик (Павлоградський р-н). Посиленої охорони потребують популяції виду у байрачних лісах Синельниківського р-ну.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Кришталь, 1956; Определитель..., 1965; Шарова, 1981; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1997б, 1998в, 2003б; Catalogue..., 2003; The genus Carabus..., 2003; Пучков, 2008а; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Carabus besseri (Fischer von Waldheim, 1820)

Турун Бессера
(Жужелица Бестера)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

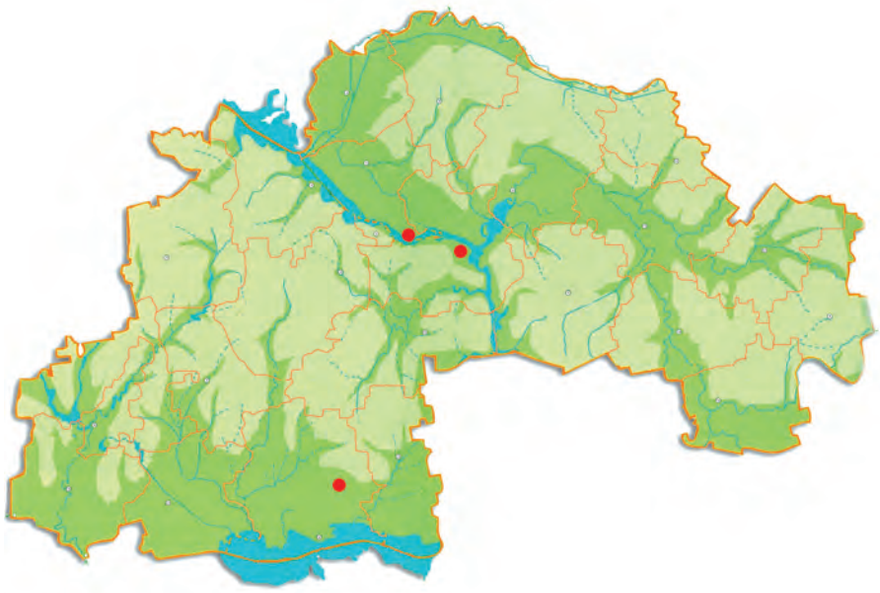
Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал виду – Румунія, Молдова, Правобережна Україна, можливий у південно-східній Польщі. Один із 5 видів підроду *Trachycarabus* в Україні, поширений головним чином у правобережному Лісостепу та Степу. На Лівобережжі відомий тільки з Дніпропетровської обл. (природний заповідник "Дніпровсько-Орільський"). Друга популяція, зареєстрована в області у дуже обмеженому за площею парку "Ім. 40-річчя визволення Дніпропетровська" (на перехресті Запорізького шосе та вул. Героїв Сталінграду). Третя відома популяція зареєстрована на території Нікопольського р-ну (окол. с. Димитровка, Ю. Ю. Третьяков).

Біоекологічна характеристика
Жуки зустрічаються у травні – серпні на степових і узлісних ділянках, по балках, долинах річок, іноді в лісосмугах. Вид має весняно-літній тип розмноження. Зимують імаго та личинки. Епігеобіонт, що ходить. Хижак.

Наукове та практичне значення
На Лівобережжі України дуже рідкісний вид, що можливо проник сюди випадково. Знищує ряд шкідників лісових культур.

Чисельність і причини її зміни
Незначна, поодинокі особини. Скорочення природних місць перебування виду внаслідок сільськогосподарської діяльності та рекреаційного навантаження.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Определитель..., 1965; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1997б, 2003б, 2007; Бригадиренко, Кабар, 2002; Catalogue..., 2003; The genus Carabus..., 2003; Пучков, 2008а.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Carabus sibiricus Fischer von Waldheim, 1820

Турун сибірський
(Жужелица сибирская)

Таксономічна належність

Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус

2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області

Ареал виду – Східна Європа, північний Кавказ, Північний Казахстан, південь-Західного та Східного Сибіру, Монголія, Північний Китай. В Україні – Лісостеп, Степ та гори Криму. Знахідки в Північному Поліссі сумнівні. В Україні зустрічаються чотири підвиди, які раніше розглядались як окремі види. На яйлах Криму поширений *C. sibiricus bosphoranus Fischer von Waldheim, 1823*, у степах півдня Лівобережної України – *C. sibiricus errans Fischer von Waldheim, 1823 (krynickii Fisch.)*, в Центральному та Лівобережному Лісостепу та північній підзоні Степу – *C. sibiricus haeres Fischer von Waldheim, 1823,* який у нашій фауні представлений двома формами: *f. haeres Fischer von Waldheim* на крайньому сході (Луганська обл.) та *f. fossulatus Dej.* – у середній та північно-східній Украині. У Прикарпатті, на Буковині та Поділлі поширений ендемічний підвид України *C. sibiricus rybinskii Reitter, 1896.* Дніпропетровська область – зона інтеградації (гібридизації) двох підвидів – *C. sibiricus errans Fischer von Waldheim, 1823* і *C. sibiricus haeres Fischer von Waldheim, 1823.* Окремі популяції зареєстровано в Павлоградському (різнотравно-кострицеві степові ділянки на чорноземних ґрунтах і псамофільні степові екосистеми на аренній терасі в околицях м. Павлоград, галофільні діброви урочища Круглик), Синельніківському (окол. с. Раївка, лісосмугита балки, Ю. Ю. Третьяков, О. М. Сумароков) та Нікопольському (степові ділянки, Ю. Ю. Третьяков) р-нах.

Біоекологічна характеристика

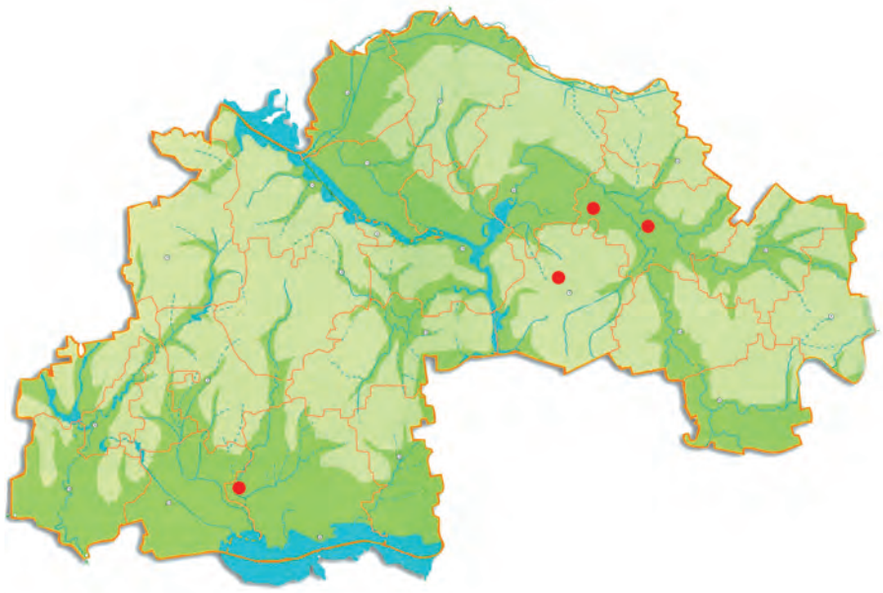
Зустрічається в розріджених лісах, балках, перелогах, лісосмугах, у мезофітному степу на нерозораних ділянках. У степовій зоні цей вид симпатричний із близьким *C. perrini planus Gehin, 1885*, але відрізняється від нього за фенологією. Імаго активні вночі, зустрічаються з квітня до жовтня, але частіше у другій половині літа. Тип розмноження – літній, а зимують переважно личинки (у *C. perrini* – весняно-літнє розмноження, а зимують переважно імаго). Епігеобіонт, що ходить. Генерація – одно- та дворічна. Неспеціалізований зоофаг.

Наукове та практичне значення

Знищує ряд видів шкідників польових культур.

Чисельність і причини її зміни

Невисока. Іноді (на півдні України) локально численний – до 5–7 особин/100 м2. До зменшення чисельності призводить скорочення природних місць перебування виду внаслідок сільськогосподарської діяльності (головним чином розорювання).

Заходи охорони

Не проводяться.

Основні джерела інформації

Якобсон, 1905–1916; Определитель..., 1965; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1997б, 1999б, 2003б; Бригадиренко, Федорченко, 2007; Catalogue..., 2003; The genus Carabus..., 2003; Пучков, 2008а; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Carabus estreicheri Fischer von Waldheim, 1822

Турун Естрайхера
(Жужелица Эстрайхера)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

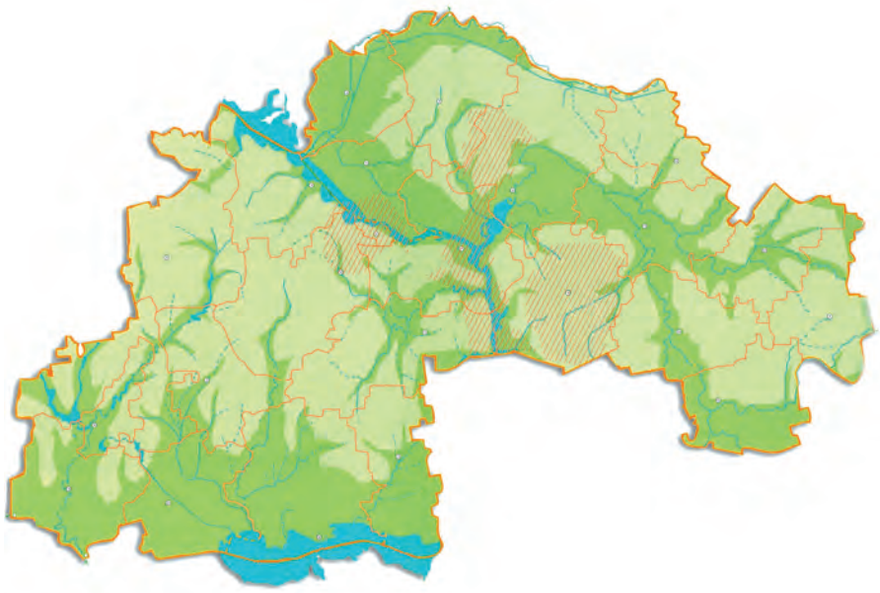
Природоохоронний статус
2 (вразливий). Внесений до Червоної книги України – категорія 2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Східноєвропейський степовий вид. Один з 9 видів підроду *Trachycarabus* у Палеарктиці (в Україні – один із 5). Поширений у Центральній і Середній Росії, Приуралі, на півдні Західного Сибіру. В Україні частіше зустрічається в лісостеповій зоні та в північній підзоні Степу. У Дніпропетровській обл. поширений у Верхньодніпровському, Дніпропетровському, Синельниківському та Новомосковському р-нах.

Біоекологічна характеристика
Жуки зустрічаються в лісах, балках, перелогах, лісосмугах, у мезофітному степу на нерозораних ділянках. Одно- та дворічна генерація. Зимують дорослі жуки, рідше - личинки старшого віку. Парування та відкладання яєць відбувається навесні. Молоді імаго з'являються наприкінці весни – у першій половині літа (із личинок, що перезимували) і на початку осені. Епігеобіонт, що ходить. Неспеціалізований зоофаг.

Наукове та практичне значення
Знищує ряд шкідників польових і лісових культур.

Чисельність і причини її зміни
Невисока. Через значний відсоток розораності території залишились нечисленні популяції на схилах балок, цілинних степових ділянках і в окремих байрачних лісах. Із невисокою чисельністю трапляється в лісосмугах. Іноді локально численний – до 2–3 особин/100 м^2. Чисельність може знижуватись внаслідок скорочення природних місць перебування виду під впливом сільськогосподарської діяльності та рекреаційного навантаження.

Заходи охорони
Охороняється в комплексі з іншими комахами у заповіднику «Провальський степ». Рекомендується до охорони у багатьох заказниках із степовими екосистемами на території Синельниківського та Дніпропетровського р-нів.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Определитель..., 1965; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1997б, 1999б, 2003б, 2004а, 2007; Catalogue..., 2003; The genus Carabus..., 2003; Пучков, 2008а; Сумароков, 2009; Червона книга України, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: http://molbiol.ru/forums/index.php?showtopic=361473

Carabus clathratus Linnaeus, 1761

Турун золотоямчастий
(Жужелица золотоямчатая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

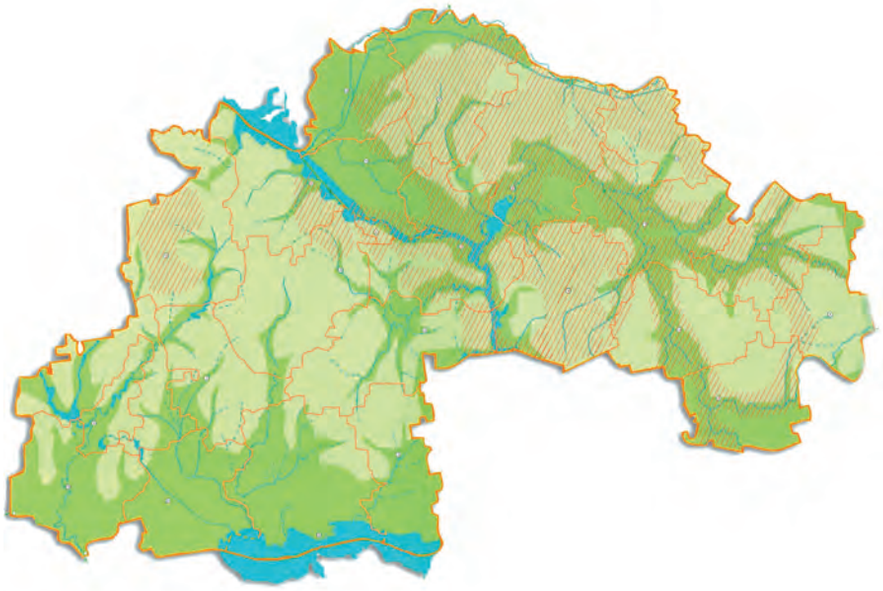
Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Поширений по всій Європі, на Кавказі, у Закавказзі, Туреччині, Ірані, Казахстані, на півночі Киргизії та Узбекистану, в Монголії, півдні Західного та Східного Сибіру, на Далекому Сході, Північному Китаї, Японії. У рівнинній Україні – майже повсюдно, крім сухих степів. У Карпатах – тільки в передгір'ях. Знахідки в горах Криму вимагають підтвердження. В Україні поширено два підвиди: на Поліссі та в Лісостепу – номінативний підвид, на південному сході (південь Донецької та Луганської областей) – *Carabus clathratus stygius Ganglbauer, 1890.* У Дніпропетровській обл. поширений номінативний підвид, який зареєстрований на заплавних ділянках лівобережжя (Юр'ївський, Павлоградський, Новомосковський, Синельниківський, Дніпропетровський р-ни), зрідка – і правобережжя (Верхньодніпровський, П'ятихатський р-ни).

Біоекологічна характеристика
Типовий мезогігрофіл. Зустрічається з початку травня до кінця вересня в листяних лісах, на луках, у вологих місцях поблизу річок і заболочених ділянок. У Самарському борі населяє береги стариць і лісових озер притерасся, водойм третьої солонцово-солончакової тераси. Зимує переважно на стадії імаго. Епігеобіонт, що ходить. Неспеціалізований хижак.

Наукове та практичне значення
Корисний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні дуже рідкісний вид, реєструються поодинокі особини. Скорочення чисельності відбувається внаслідок сільськогосподарської діяльності (забруднення прибережних ділянок пестицидами, надмірне випасання худоби, розорювання лучних ділянок тощо), меліоративних робіт (осушування заболочених і лучних природних ділянок – місць перебування виду).

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Криштaль, 1956; Определитель..., 1965; Яблоков-Хнзорян, 1976; The Carabidae..., 1985; AChecklist..., 1995; Бригадиренко, 1997б, 1998в, 2000, 2001а, 2003б, 2004б; Catalogue..., 2003; The genus Carabus..., 2003; Бригадиренко, Колісник, 2004; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Пучков, 2008а.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: coleo.blog.net.ua/_data/89/IMG_5421.jpg

Carabus hungaricus (Fabricius, 1792)

Турун угорський
(Жужелица венгерская)

Таксономічна належність

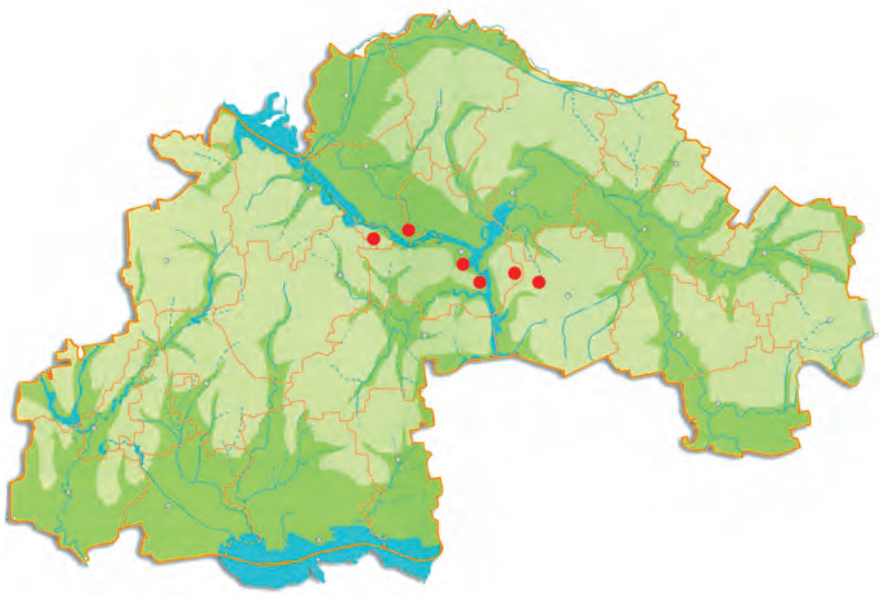
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус

2 (вразливий). Внесений до Червоної книги України – категорія 2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області

Один із 5 видів підроду *Pachystus* в Палеарктиці. Ареал виду простягається від Центральної Європи до Західного Казахстану. В Україні представлений чотирма ендемічними для країни підвидами – *C. hungaricus gastridulus Fischer, 1823* (Крим) та підвидами *C. hungaricus scythus Motsch., 1847* (степова зона та крайній південь Лісостепу України, Молдавія) та *C. hungaricus mingens* (крайній схід степу України, південь Росії, передгір'я Кавказу до Волги). У Дніпропетровській обл. поширений *C. hungaricus scythus*, знайдений у 7 місцях: окол. м. Дні-продзержинськ (степові схили балки, 10.06.1996, Ю. Л. Кульбачко), на південь від м. Дніпропетровськ поблизу аеропорту на цілинній степовій ділянці (5.06.1994), гранітні виступи в 20 км на південь від м. Дніпропетровськ (поблизу с. Майорка, 20.06.1991), Синельниковський р-н (окол. с. Раївка, цілинні степові ділянки 25.05.1997; 3 км на північний-захід від с. м. т. Ілларіоново, зупинка електропоїзда «Платформа 207 км», степові цілинні схили балки, 20.05.1995), природний заповідник «Дніпровсько-Орільський» (піщаний степ), Никопольський р-н, окол. с. Кірове (01.07.2011, Ю. Ю. Третьяков).

Біоекологічна характеристика

Типовий степовий вид. Імаго та личинки зустрічаються на ділянках цілинного степу, яйлах Криму, у балках, зрідка – і на перелогах. Одно- та дворічна генерація. Зимують дорослі жуки, рідше – личинки старшого віку. Парування та відкладання яєць відбувається навесні. Молоді жуки з'являються у першій половині літа (із личинок, що перезимували) та на початку осені.

Наукове та практичне значення

Неспеціалізований зоофаг, що знищує деяких шкідників сільського господарства.

Чисельність і причини її зміни

Незначна. Іноді (в окремі роки на цілинних ділянках) локально численний (до 5–10 особин/100 м^2). Чисельність зменшується у першу чергу внаслідок розорювання цілинних степових ділянок, надмірного випасання худоби, випалювання торішньої сухої трав'янистої рослинності навесні.

Заходи охорони

Занесений до Червоних книг України, Молдови, Угорщини, Росії. Охороняється у степових заповідниках України. Необхідне створення заказників для охорони всіх знайдених популяцій.

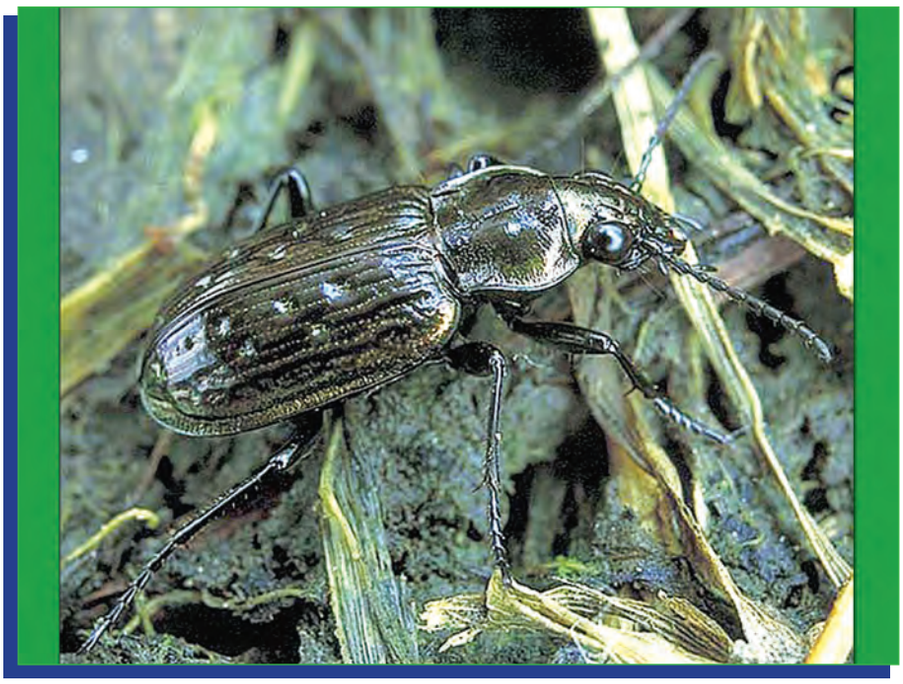
Основні джерела інформації

Якобсон, 1905–1916; Павлова, 1977, 1979; Шарова, 1981; Вакаренко, Хоменко, 1994; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1997б, 1999, 2003б, 2007; Різун та ін., 2000; Catalogue..., 2003; The genus Carabus..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Бригадиренко, Федорченко, 2007, 2008; Пучков, 2008а; Червона книга України, 1994, 2009; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Blethisa multipunctata (Linnaeus, 1758)

Блетіза багатокрапкова
(Блетиза многоточечная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

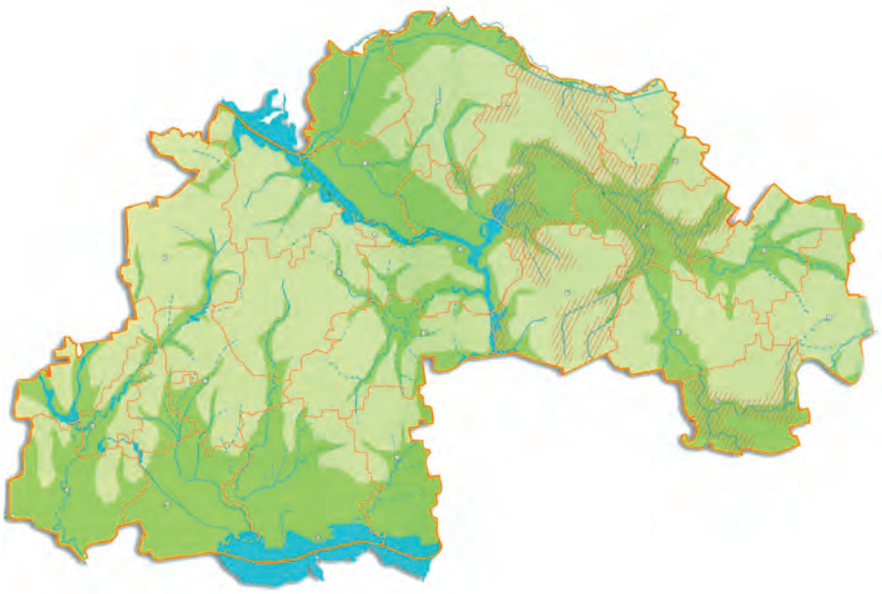
Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Поширений в Європі (на північ до 64 ° п. ш.), Сибіру, Казахстані, Монголії, Північному Китаї. В Україні – майже повсюдно, крім високогір'я Карпат, сухих степів і Криму. У Дніпропетровській обл. зареєстрований на території Покровського, Павлоградського, Новомосковського, Синельниківського р-нів.

Біоекологічна характеристика
Жуки зустрічаються з травня по вересень по берегах стоячих водойм, на заплавних ділянках, заболочених вологих луках і в деревно-чагарникових біотопах, іноді – в негустих лісах різних типів. У степову зону проникає у зв'язку зі зрошенням. Жуки тримаються у підстилці, заростях очерета південного *(Phragmites australis (Cav.) Trinex Steud.)*, бульбокомишу морського *(Bolboshoenus maritimus (L.) Palla),* осоки, зрідка (у самої води) на вологих глинистих або піщаних ділянках. Розмноження спостерігається в першій половині літа. Зимують частіше імаго, які активні з початку квітня до вересня. Стратобіонт підстилковий. Хижак.

Наукове та практичне значення
У північній підзоні Степу проходить південна межа ареалу. Рідкісний вид. Може знищувати деяких комах-шкідників.

Чисельність і причини її зміни
Зареєстровані поодинокі особини. Чисельність скорочується внаслідок зменшення площ біотопів існування виду: посиленого рекреаційного навантаження на прибережні ділянки водойм, надмірне випасання худоби на лучних ділянках, знищення деревних і чагарникових масивів у заплаві, меліоративних заходів.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Кришталь, 1956; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; The Carabidae..., 1985; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2000, 2003б; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: zin.ruhttp/Animalia/Coleoptera/rus/rlovot12.htm

Blemus discus (Fabricius, 1792)

Блемус широкий
(Блемус широкий)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

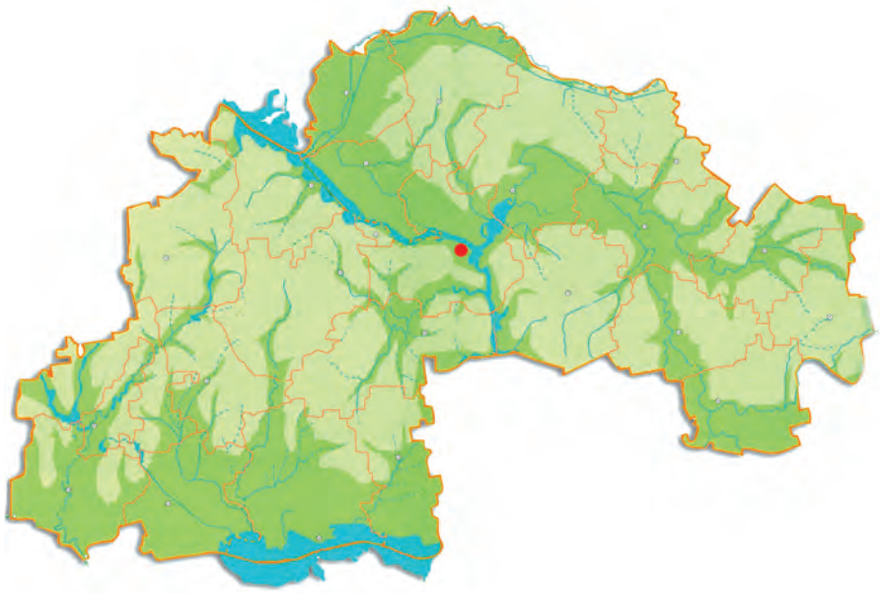
Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Поширений майже по всій Європі, у Передкавказзі, на півдні Сибіру, Далекому Сході, в Японії. В Україні – Карпати, Полісся, Лісостеп, гори Криму. Поодинокі знахідки відомі також на півночі степової зони. У Дніпропетровській обл. відомий лише з території обласного центру (Тонельна балка та лісові насадження поблизу житлового масиву Тополя-2).

Біоекологічна характеристика
Заплавно-лісовий вид. Мешкає переважно на вологих глинистих і супіщаних ґрунтах під пологом деревно-чагарникової рослинності, у заплавах, ярах, балках. Зрідка відмічений поблизу боліт, на вологих луках, у листяних і мішаних лісах. Активний вночі, зрідка (у хмарну погоду) й удень. Летить на світло (переважно ультрафіолетове). Жуки зустрічаються з квітня до жовтня, частіше з кінця червня до початку вересня. Зимують переважно личинки. Вихід імаго з лялечок спостерігається в липні. Стратобіонт поверхнево-підстилковий. Хижак.

Наукове та практичне значення
У степовій зоні України дуже рідкісний. Може знищувати деяких шкідливих комах і кліщів.

Чисельність і причини її зміни
Зареєстровані поодинокі особини. Скорочення природних місць перебування виду можливе внаслідок знищення деревних і чагарникових масивів і меліоративних заходів.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Необхідне створення нових природно-заповідних об'єктів на території м. Дніпропетровськ, посилення контролю за станом зелених насаджень на території міста.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2003б; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Bembidion ephippium (Marsham, 1802)

Бембідіон чепраковий
(Бембидион чепрачный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області.
Поширений від півдня Молдавії до Нижнього Поволжя. В Україні зареєстрований тільки у степовій зоні, головним чином на півдні. У Дніпропетровській обл. зустрічається лише в орнітологічному заказнику державного значення «Булахівський лиман» (Павлоградський р-н).

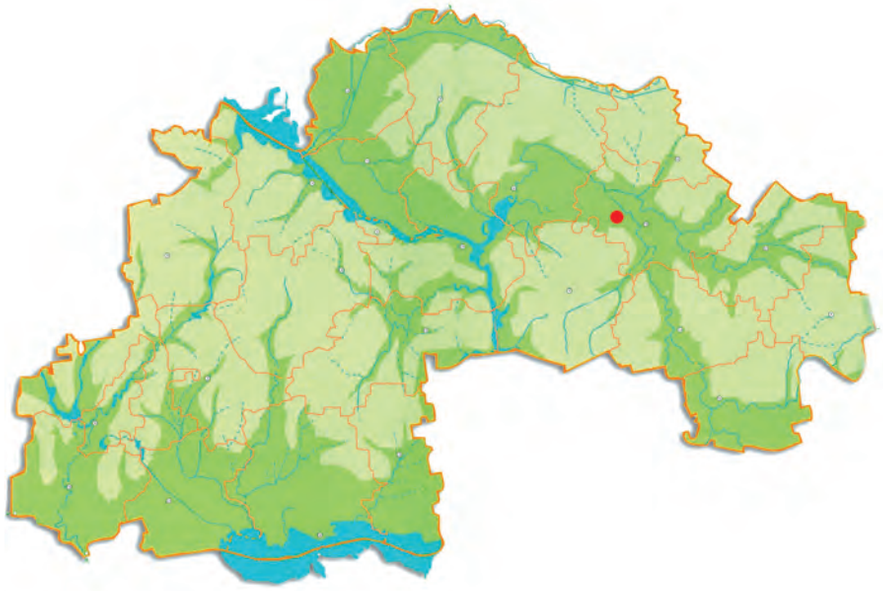
Біоекологічна характеристика
Літоральний галофіл. Зустрічається дуже рідко на солончаках у асоціаціях бульбокомишу морського (*Bolboshoenus maritimus (L.) Palla*). Гігрофіл, стратобіонт підстилковий. Імаго активні із кінця травня до серпня. Зимує імовірно імаго. Хижак.

Наукове та практичне значення
Недостатньо вивчений вид у зв'язку з його рідкісністю.

Чисельність і причини її зміни
Зареєстровані поодинокі особини. Скорочення природних місць перебування виду можливе внаслідок меліоративних заходів на солонцях, забруднення солончакових екосистем пестицидами з навколишніх агроценозів.

Заходи охорони
Охороняється в орнітологічному заказнику державного значення «Булахівський лиман».

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2000, 2003б; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004.

Автори: Пучков О. В., Слинько В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Bembidion aspericolle (Germar, 1872)

Бембідіон шорсткий
(Бембидион шероховатый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Поширений від півдня Молдавії до Казахстану та гір Середньої Азії. В Україні зареєстрований майже в усій степовій зоні. У Дніпропетровській обл. відомий із навколоводних екосистем солонцово-солончакової тераси р. Самара та Вовча.

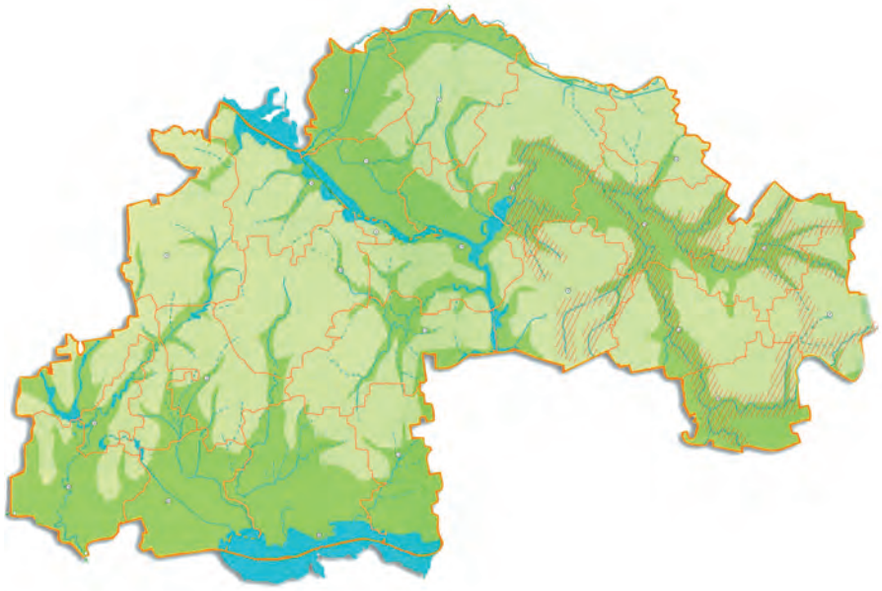
Біоекологічна характеристика
Літоральний галофіл. Зустрічається по берегах солоних озер, лиманів і моря. Гігрофіл, який тяжіє до угруповань бульбокомишу морського *(Bolboshoenus maritimus (L.) Palla*). Стратобіонт підстилковий. Зустрічається влітку. Зимують імовірно імаго. Хижак.

Наукове та практичне значення
Недостатньо вивчений вид у зв'язку з його рідкісністю.

Чисельність і причини її зміни
На території області зареєстровані поодинокі особини. Скорочення природних місць перебування виду можливе внаслідок меліоративних заходів на солонцях, забруднення солончакових екосистем пестицидами із навколишніх агроценозів.

Заходи охорони
Охороняється в орнітологічному заказнику державного значення «Булахівський лиман».

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2000, 2003б; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004.

Автори: Пучков О. В., Слинько В. О.
Фото: http://leiodidae.com/ua/?v=photoinfo&photoid=4586

Pogonus cumanus Lutschnik, 1916

Погонус половецький
(Погонус половецкий)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

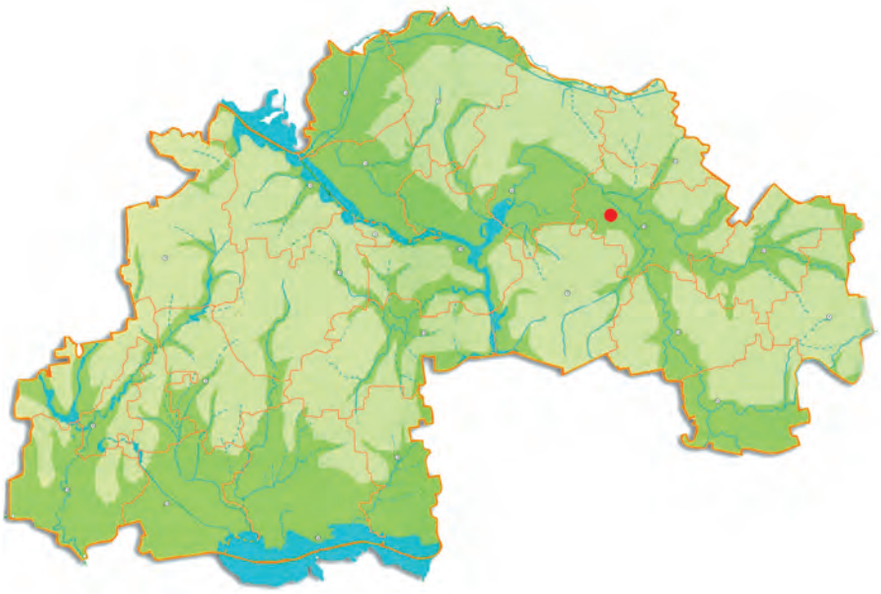
Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Поширений від півдня Молдавії до Казахстану. В Україні зареєстрований на крайньому півдні Одеської області (Вілково), у Приазов'ї та на засолених ділянках півдня Полтавської та Дніпропетровської обл. Імовірно поширений по всій смузі Чорноморсько-Азовського басейну. У Дніпропетровській обл. відомий з Павлоградського р-ну, окол. с. Булахівка, солонці поблизу оз. Булахівський Лиман.

Біоекологічна характеристика
Зустрічається на засолених, але відносно сухих ділянках по берегах як різноманітних водойм, так і в степу. Досить рідкісний вид. На берегах оз. Булахівський лиман зустрічається у заростях *Salicornia europaea L., Halimione verrucifera (Bieb.) Aell.* та на відкритих ділянках без рослинності (у тріщинах ґрунту та під прикриттями). Мезофіл, галофіл, стратобіонт підстилковий. Зустрічається в червні–серпні. Зимує переважно імаго. Хижак.

Наукове та практичне значення
Недостатньо вивчений вид у зв'язку з його рідкісністю.

Чисельність і причини її зміни
В орнітологічному заказнику державного значення «Булахівський лиман» чисельність в окремі роки може досягати 0,8–1,2 особини/м^2. Площа популяції тут не перевищує 20 га. Незважаючи на багаторазові пошуки на інших солончакових ділянках області навіть поодиноких особин зареєстровано не було. Скорочення природних місць перебування виду можливе внаслідок меліоративних заходів на солонцях.

Заходи охорони
Охороняється в орнітологічному заказнику державного значення «Булахівський лиман». Потрібно виявлення та взяття під охорону нових популяцій виду на ділянках солонцово-солончакових терас малих річок області та Дніпра.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Петрусенко А. А., Петрусенко С. В., 1970а; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999а, 2000, 2002б, 2003б; Catalogue..., 2003.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Pogonistes convexicollis Chaudoir, 1871

Погоністес опуклий
(Погонистес выпуклый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Поширений від Греції до Каспійського моря, ареал охоплює також Казахстан, Туреччину. В Україні відомий по узбережжях Чорноморсько-Азовського басейну. У Дніпропетровській області відомий із Павлоградського р-ну, окол. с. Булахівка, солонці поблизу оз. Булаховський Лиман.

Біоекологічна характеристика
Зустрічається на засолених ділянках по берегах морів, лиманів і солоних озер під різноманітними залишками та наносами. Відносно рідкісний вид. На берегах оз. Булахівський лиман зустрічається у заростях *Salicornia europaea L.*, рідше – на відкритих ділянках без рослинності. Мезогігрофіл, галофіл, стратобіонт підстилковий. Зустрічається в травні–серпні. Зимують переважно імаго. Хижак.

Наукове та практичне значення
Недостатньо вивчений вид у зв'язку з його рідкісністю.

Чисельність і причини її зміни
Локально (на площі близько 4–5 га солончаків) чисельність сягає 1,0–1,5 особини/м^2. Чисельність в окремі роки різко зменшується. Скорочення природних місць перебування можливе внаслідок потрапляння пестицидів із агроценозів або лісових насаджень, з якими межує територія заказника.

Заходи охорони
Охороняється в орнітологічному заказнику державного значення «Булахівський лиман» та Чорноморському біосферному заповіднику.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Петрусенко А. А., Петрусенко С. В., 1970а; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999а, 2000, 2002б, 2003б; Catalogue..., 2003.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Patrobus atrorufus (Strøm, 1768)

Патробус темно-рудий
(Патробус темно-рыжий)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

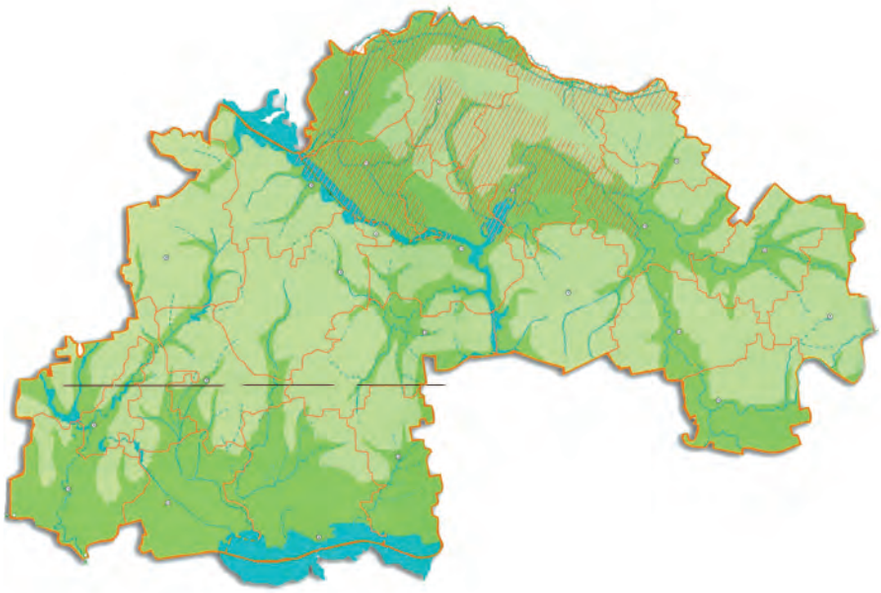
Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Кавказ, південь Західного Сибіру. В Україні – у Карпатах, на Поліссі, в Лісостепу (частіше на заході) та північній підзоні Степу (головним чином Донецький кряж). У Дніпропетровській обл. відомий із Самарського бору та заплавних лісів р. Оріль (вільшаники притерасся, мезогігрофільні варанти дібров центральної заплави).

Біоекологічна характеристика
Зустрічається переважно в лісових біотопах, іноді в розріджених деревно-чагарникових асоціаціях, парках. Звичайний у Поліссі та Лісостепу вид; у степовій зоні рідкісний. Трапляється з квітня до вересня. Зимує переважно імаго, а можливо й окремі личинки старшого віку. Мезофіл. Стратобіонт підстилковий. Хижак.

Наукове та практичне значення
Полює на окремі види комах – шкідників лісового господарства.

Чисельність і причини її зміни
Зустрічається локально, хоча іноді й у досить високій чисельності. Скорочення природних місць перебування виду можливе внаслідок зміни гідрологічного режиму заплавних лісових екосистем, підвищення мінералізації ґрунтового розчину, вирубування деревної та чагарникової рослинності.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Потребують охорони локальні популяції на території Самарського бору та у заплаві р. Оріль.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Кришталь, 1956; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2002а, 2003б, 2005а; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: www.carabidae.ru/uploads/carabidae-photos/0_1378.jpg

Pterostichus macer (Marsham, 1802)

Птеростіх сплощений
(Птеростих уплощенный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Кавказ, Закавказзя, Казахстан, південь Сибіру, Північний Китай. В Україні – майже повсюдно, крім Карпат і Північного Полісся. У Дніпропетровській обл. відомий із Павлоградського (окол. с. Левадки та Булахівка) та Синельниківського р-нів (окол с. Раївка, Сумароков О. М.).

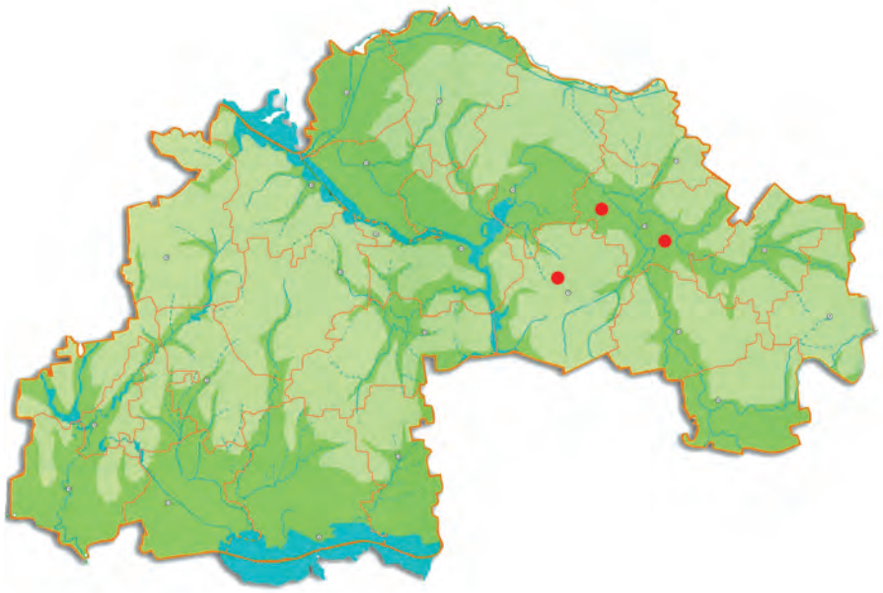
Біоекологічна характеристика
Лучно-лісовий вид. Зустрічається на суходільних луках, у степових подах, негустих широколистяних лісах, поодиноко і в агроценозах (степова зона). Зареєстрований і на відкритих, добре прогрітих ділянках поблизу води (береги прісних і солонуватих водойм). Мезофіл, стратобіонт підстилковий. Траплявся з травня по вересень. Зимують переважно імаго. Хижак.

Наукове та практичне значення
Полює на окремі види комах-шкідників.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні зареєстровані поодинокі особини. Скорочення природних місць перебування виду можливе внаслідок агротехнічних і хімічних заходів.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999б, 2000, 2003б, 2003в; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Пучков, 2007; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: www.carabidae.ru/uploads/carabidae-photos/0_1378.jpg

Pterostichus melas (Creutzer, 1799)

Птеростіх темнуватий
(Птеростих темноватый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Середня, південь Східної та схід Південної Європи. В Україні – майже повсюдно, крім півночі Полісся. Можливі знахідки й у Гірському Криму. У фауні України представлено два підвиди. Номінативний підвид розповсюджений у Закарпатті та Прикарпатті, а *Pt. melas fornicatus (Kolenati, 1845)* – на півдні лівобережного Полісся, у Лісостепу та Степу. У Дніпропетровській обл. підвид поширений майже в усіх адміністративних районах.

Біоекологічна характеристика
Лучно-степовий вид. Частіше трапляється у відкритих біотопах – на суходільних луках, степових ділянках, по балках, зрідка – у сухих розріджених лісосмугах і агроценозах. У горах доходить до поясу букових лісів. Імаго активні вночі та в сутінках. Мезоксерофіл, стратобіонт підстилковий. Зустрічається нечасто з кінця березня до кінця жовтня. Зимують переважно імаго. Хижак.

Наукове та практичне значення
Полює на окремі види комах-шкідників.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні чисельність майже завжди низька. Її скорочення можливе внаслідок агротехнічних (розорювання природних стацій) і хімічних (інсектицидні обробки) заходів.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Кришталь, 1956; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999б, 2003б, 2003в, 2004а, 2004б; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Пучков, 2007; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: www.carabidae.pro

Taphoxenus gigas (Fischer von Waldheim, 1823)

Тафоксен гігантський
(Тафоксен гигантский)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

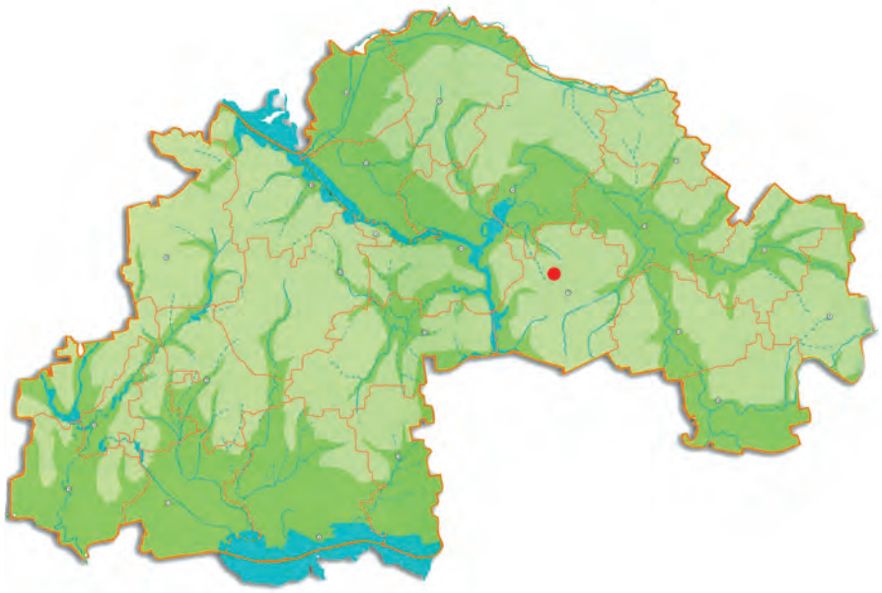
Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Поширений на півдні України та Росії, в Передкавказзі, степовому Казахстані, на півдні Сибіру (на схід до Алтаю), у Західній Монголії. В Україні – вся степова зона, і, можливо, південні регіони Лісостепу. У Дніпропетровській обл. знайдений у Синельніковському (окол. с. Раївка, О. М. Сумароков) та Нікопольському р-нах (Третьяков Ю. Ю.).

Біоекологічна характеристика
Степовий вид. Зустрічається на відносно сухих степових ділянках, часто в норах гризунів, іноді під камінням, у подах балок, на солонцях, зрідка – в агроценозах і штучних лісових насадженнях або деревно-чагарникових асоціаціях. Мезоксерофіл, страто-ботробіонт. Трапляється з червня до кінця вересня, частіше в червні–липні. Жуки активні тільки вночі. Зимують імовірно частіше імаго. Хижак, полює на жуків-чорнотілок, живиться багатьма безхребетними-ботробіонтами. Зареєстровані випадки поїдання новонароджених мишоподібних гризунів.

Наукове та практичне значення
Знищує ряд комах-шкідників і (факультативно) дрібних мишоподібних гризунів.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні зареєстровані поодинокі особини. Скорочення чисельності можливе внаслідок розорювання цілинних степових ділянок.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Необхідне заповідання цілинних степових ділянок на території Синельниківського р-ну.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999б, 2003б, 2003в; Catalogue..., 2003; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Laemostenus terricola (Herbst, 1784)

Лемостенус земляний
(Лемостенус земляной)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, на схід до Передкавказзя. В Україні – майже повсюдно, але частіше на півдні. У Дніпропетровській обл. знайдений на території обласного центру (парки правобережної частини міста, приватні будинки р-ну вул. Робоча), Павлоградському та Синельніковському р-нах (окол. с. Раївка, Сумароков О. М.).

Біоекологічна характеристика
Відносно екологічно пластичний вид. Зустрічається у різноманітних відкритих біотопах: на луках, у степу, а також у норах гризунів, під укриттями, іноді в розріджених лісах, парках, байраках, зрідка – в агроценозах. У Карпатах із рівнин доходить до поясу букових і ялинових лісів (до висоти 600 м). Мезофіл, страто-ботробіонт. Трапляється з березня по жовтень, частіше - у травні–липні. Зимують імовірно як імаго, так і личинки. Зоофаг, поїдає різноманітних безхребетних тварин.

Наукове та практичне значення
Ентомофаг окремих видів комах-шкідників.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні зареєстровані поодинокі особини. Скорочення чисельності можливе внаслідок поширення деяких агротехнічних заходів, у першу чергу розорювання, застосування пестицидних обробок лісових масивів.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Різун, 2003; Бригадиренко, 1999б, 2003б, 2003в; Бригадиренко, Кабар, 2002; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Agonum atratum (Duftschmid, 1812)

Агонум чорнуватий
(Агонум черноватый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Кавказ, Казахстан, південь Західного Сибіру. В Україні – Буковина, Закарпаття, Полісся, північна підзона Степу, Донецький кряж, Крим. Безперечно може бути виявлений і в Лісостепу. У Дніпропетровській обл. відомий із Павлоградського (окол. м. Павлоград) та Синельниківського р-нів (окол. с. Раївка, Сумароков О. М.).

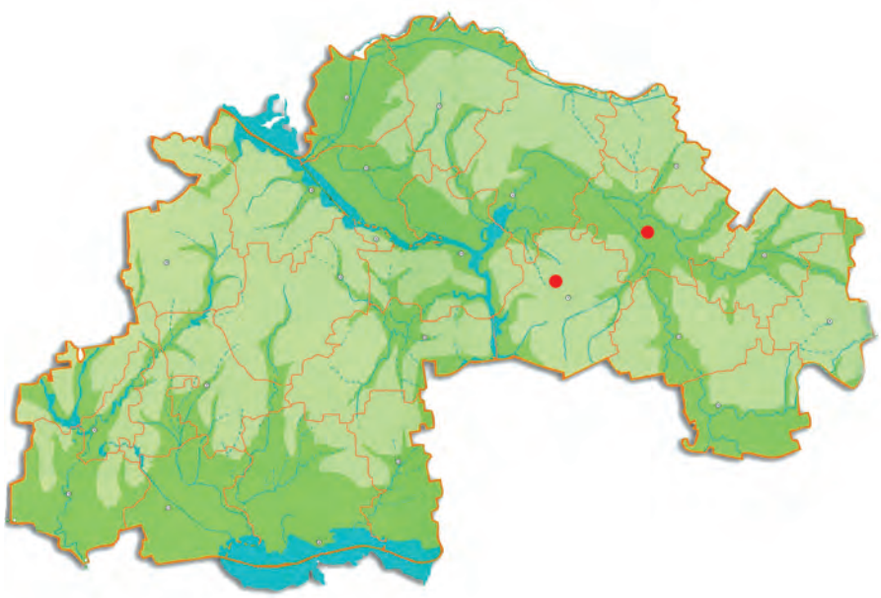
Біоекологічна характеристика
Лучно-лісовий вид. Трапляється по берегах річок і на болотах (у заростях очерету або рогозу), іноді на солонцюватих ґрунтах. Мезогігрофіл, стратобіонт підстилковий. Зустрічається у травні–серпні. Зимують імовірно імаго. Хижак.

Наукове та практичне значення
Недостатньо вивчений вид як відносно поширення в Україні, так і за біоекологічними особливостями.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні зареєстровані поодинокі особини. Скорочення чисельності можливе внаслідок пресу антропічних факторів (руйнування місць мешкання виду).

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Криштaль, 1956; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1998б, 2000, 2003б, 2003в; Catalogue..., 2003; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: colpolon.biol.uni.wroc.pl/_data/IMG_1256.jpg

Agonum impressum (Panzer, 1796)

Агонум вдавлений
(Агонум вдавленный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Казахстан, Сибір, Далекий Схід, Північний Китай. В Україні – Карпати, Полісся та Лісостеп, дуже рідко – у північній підзоні Степу. У Дніпропетровській обл.і відомий із Павлоградського, Дніпропетровського та Синельниківського р-нів.

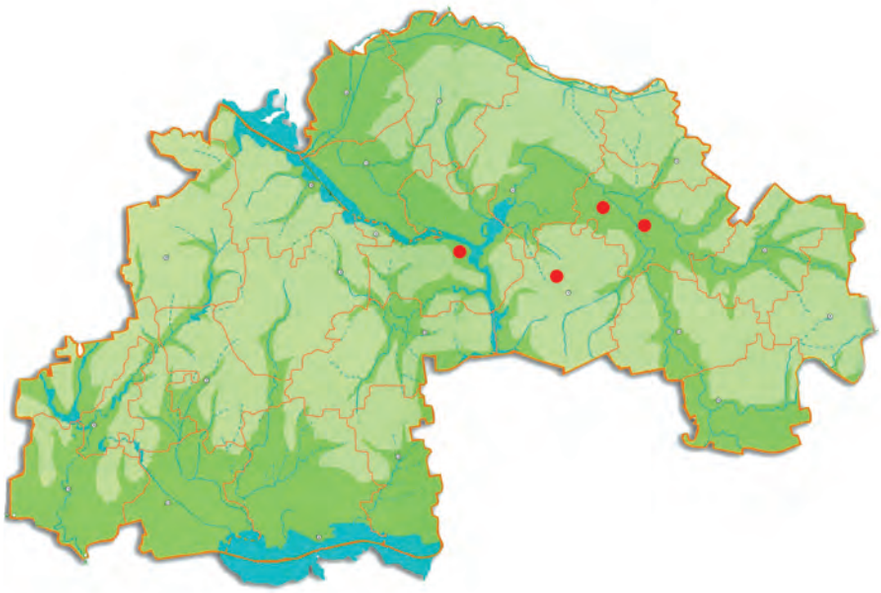
Біоекологічна характеристика
Лучно-лісовий псамофільний вид. Зустрічається у лісах різних типів, поодиноко на вологих луках у заплавах. Мезогігрофіл, стратобіонт підстилковий. Траплявся з квітня по серпень (найвища чисельність – у травні). Зимує частіше імаго. Хижак.

Наукове та практичне значення
Ентомофаг окремих видів лісових і лучних комах-шкідників.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні зареєстровані поодинокі особини. Скорочення чисельності можливе внаслідок руйнування місць мешкання виду – лучних, лісових і чагарникових біотопів.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Для охорони необхідне створення ландшафтного заказника «Павлоградський пісковий» на південній околиці м. Павлоград.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Кришталь, 1956; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1998б, 2003б, 2003в; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Agonum sexpunctatum (Linnaeus, 1758)

Агонум шестикрапковий
(Агонум шеститочечный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

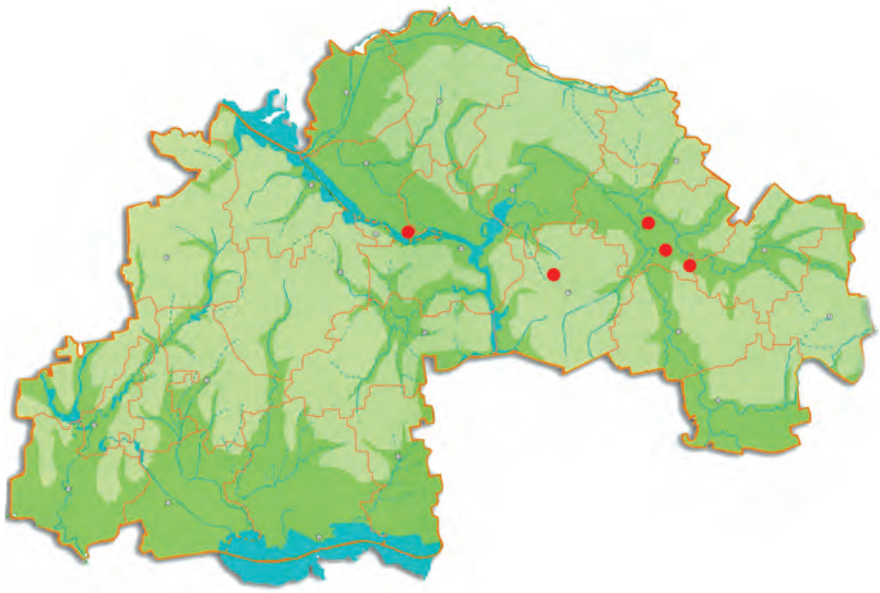
Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Кавказ, Туреччина, Казахстан, південь Сибіру, Далекий Схід. В Україні – майже повсюдно, крім Криму та сухих степів. У Дніпропетровської області відомий із Павлоградського (окол. м. Павлоград, с. Левадки, Богуслав), Синельниківського (окол с. Раївка, Сумароков О. М.) та Дніпропетровського р-нів (природного заповідника «Дніпровсько-Орільський»).

Біоекологічна характеристика
Лучно-лісовий вид. Трапляється на різноманітних відкритих зволожених ділянках (частіше на луках) та в лісах різних типів. У Карпатах, із низин доходить до субальпіки. Широкий мезофіл, стратобіонт підстилковий. У Дніпропетровській обл. зареєстрований на берегах аренних водойм. Тяжіє до перезволожених піщаних ділянок із розрідженою рослинністю. Трапляється з квітня до вересня (частіше на початку травня). Зимує частіше імаго. Хижак.

Наукове та практичне значення
Ентомофаг окремих видів комах-шкідників.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні зареєстровані поодинокі особини. Скорочення чисельності можливе внаслідок руйнування місць мешкання виду – лучних аренних біотопів.

Заходи охорони
Для охорони необхідне створення ландшафтного заказника «Павлоградський пісковий» на південній околиці м. Павлоград.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Криштaль, 1956; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; The Carabidae..., 1985; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1998б, 2003б, 2003в; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Agonum viridicupreum (Goeze, 1777)

Агонум мідно-зелений
(Агонум медно-зеленый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Кавказ, Туреччина, Ірак, Казахстан, південь Західного Сибіру. В Україні – у Карпатах, Гірському Криму, Поліссі, Лісостепу і дуже рідко – у північній підзоні Степу. В Україні поширений номінативний підвид, а знахідки підвиду *Agonum (s. str.) viridicupreum cuprinum Motschulsky, 1844* сумнівні. У Дніпропетровській обл. зареєстрований у Павлоградському р-ні (окол. сс. Левадки, Богуслав, Булахівка).

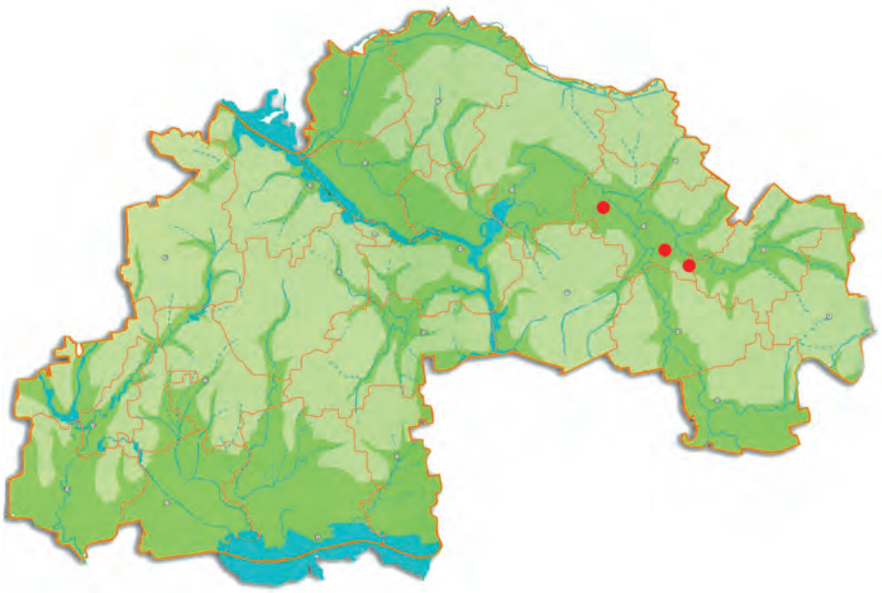
Біоекологічна характеристика
Лучний вид. Трапляється частіше на луках або поблизу води у заростях очерету південного. У Карпатах і Гірському Криму доходить до поясу букових лісів. Мезофіл, стратобіонт підстилковий. Траплявся з квітня по вересень. Зимує частіше імаго. Хижак.

Наукове та практичне значення
Ентомофаг окремих видів комах-шкідників.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні зареєстровані поодинокі особини. Скорочення чисельності можливе внаслідок руйнування місць мешкання виду – лучних біотопів.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

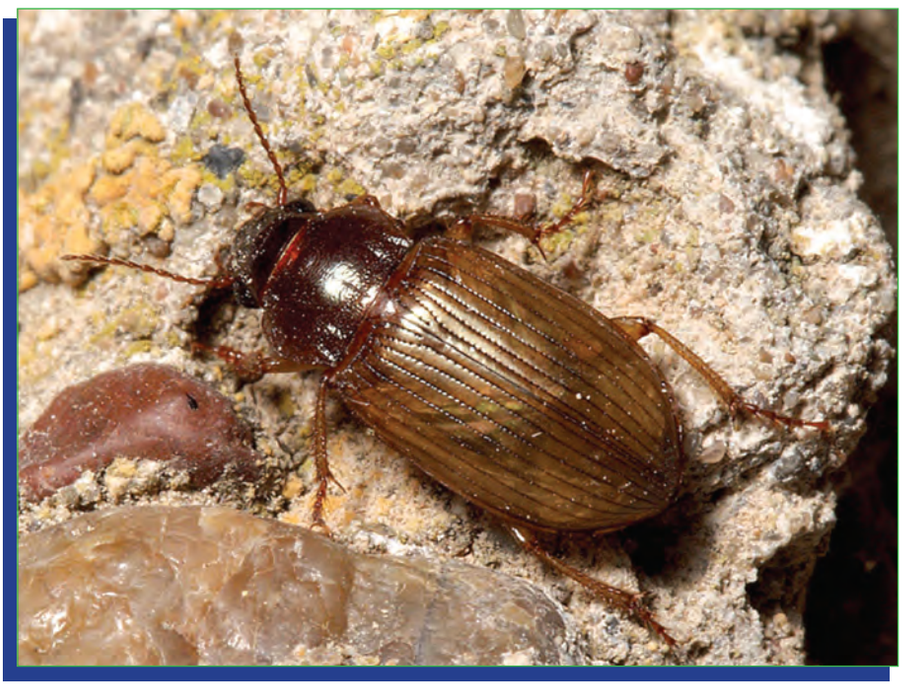
Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Кришталь, 1956; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1998б, 2000, 2003б, 2003в; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: carabidae.pro/uploads/carabidae-photos/0_1457.jpg

Amara fulva (O. Müller, 1776)

Тускляк повнуватий
(Тускляк полноватый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

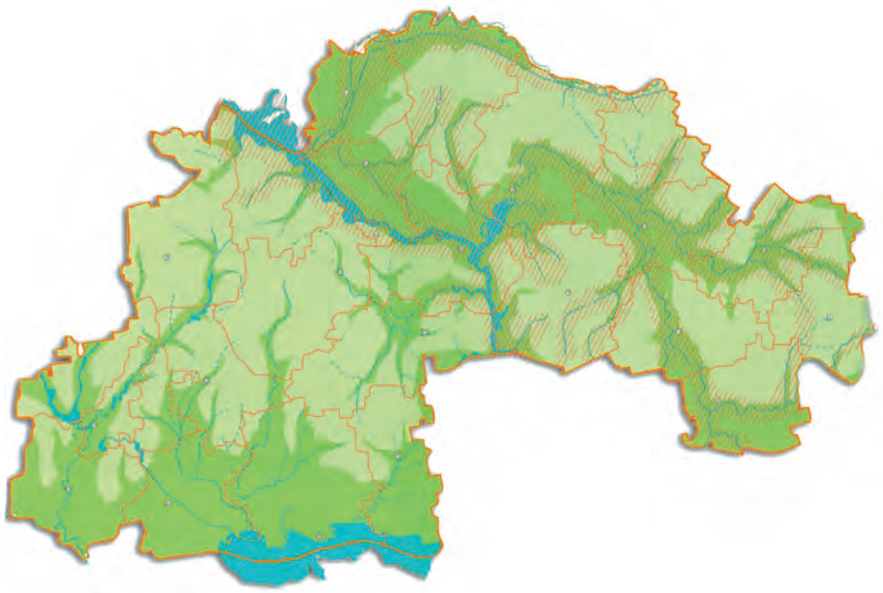
Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Урал, Закавказзя, Казахстан, Сибір (на схід до Байкалу). В Україні – повсюдно, частіше в Поліссі та Лісостепу. У Дніпропетровській обл. знайдений на аренних терасах малих річок (Самара, Вовча, Оріль) та Дніпра.

Біоекологічна характеристика
Заплавно-лучний псаммофільний вид. Мешкає в різноманітних заплавних біотопах (луки, деревно-чагарникові ділянки), головним чином на піщаних і супіщаних ґрунтах. У Лісостепу досить звичайний на лучних ділянках, зрідка – в мішаних і листяних лісах. У степовій зоні характерний для подів, балок, байрачних лісів, іноді зустрічається й у мезофітних степах. Траплявся по берегах річок, моря, лиманів і солоних озер у наносах. Жуки зустрічаються з кінця березня до жовтня, частіше в травні - червні. Активні переважно вночі. Зимують імаго. Зоофітофаг, відзначено поїдання личинками жуків (дротяники, пластинчастовусі, довгоносики, листоїди) та лускокрилих (совки, п'ядуни, плодожерки). Із рослинної їжі зрідка може поїдати проростки та насіння диких і культурних злаків, городніх культур.

Наукове та практичне значення
Може полювати на деяких комах-шкідників.

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні зареєстровані поодинокі особини. Скорочення чисельності можливе внаслідок розорювання природних ділянок, особливо ділянок псаммофітного степу та луків.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

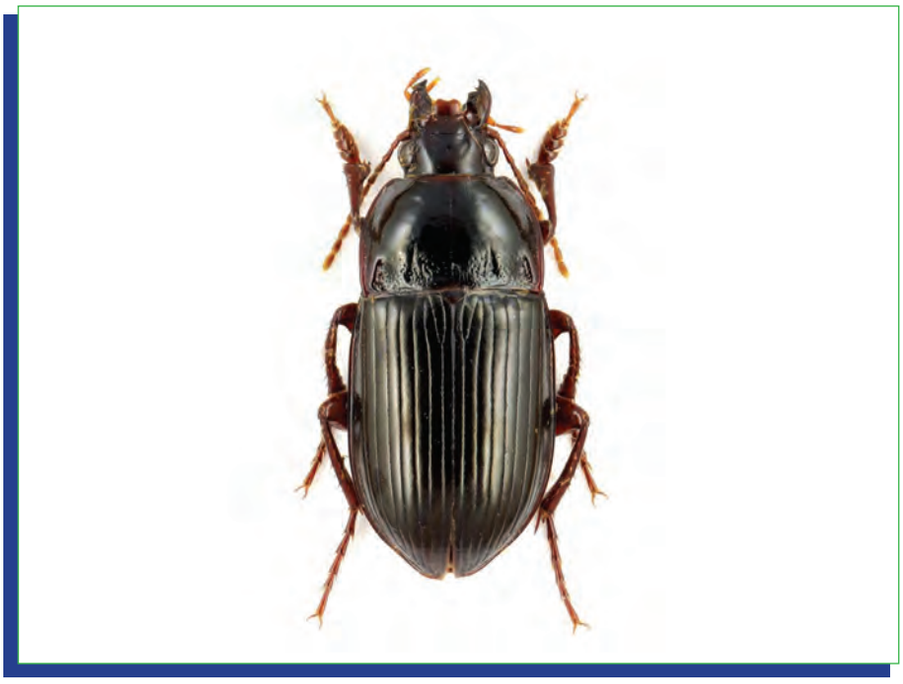

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Кришталь, 1956; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999б, 2003б; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: http://molbiol.ru

Amara equestris (Duftschmid, 1812)

Тускляк польовий
(Тускляк полевой)

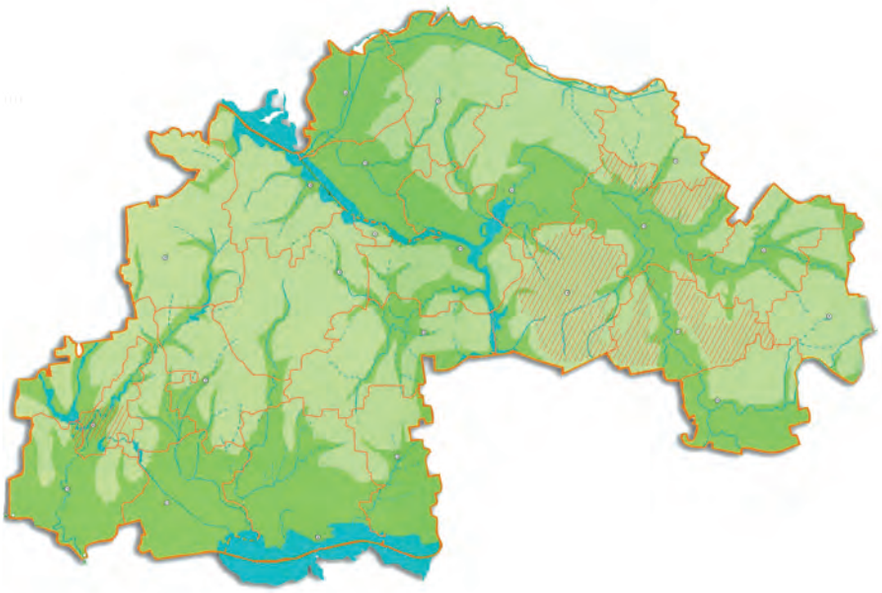

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Європа, Кавказ, Закавказзя, Казахстан, Середня Азія, Сибір, Західний Китай. В Україні – повсюдно, але частіше в південних областях. На більшій частині території країни поширений номінативний підвид. На крайньому південному сході України можливі знахідки підвиду *Amara (Percosia) equestris pastica Dejean, 1831*. У Дніпропетровській обл. знайдений у Павлоградському, Васильківському та Синельниківському р-нах.

Біоекологічна характеристика
Лучно-степовий вид. Зустрічається на різноманітних відносно ксеромезофітних лучних ділянках і в степу. Іноді траплявся в розріджених деревно-чагарникових біотопах. У горах доходить до поясу букових лісів. У степовій зоні характерний для луків, степів різних типів, чагарників, балок і подів, зрідка – байрачних лісів. Іноді зустрічається у заплавних біотопах і річкових наносах. Летить на світло. Трапляється з кінця березня до середини вересня, але частіше в травні–червні. У серпні жуки можуть впадати в діапаузу. Вихід імаго з лялечок спостерігається наприкінці травня. Самиці з яйцями траплялись на початку червня. Зимують частіше личинки. Мезофіл, стратобіонт підстилковий. Імовірно зоофітофаг, вказаний як хижак, який знищує кубишки саранових. Живлення рослинною їжею не вивчене.

Наукове та практичне значення
Може полювати на деякі види комах-шкідників (саранові).

Чисельність і причини її зміни
У степовій зоні зареєстровані поодинокі особини. Скорочення чисельності можливе внаслідок розорювання природних степових ділянок.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Криштaль, 1956; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999б, 2000, 2001а, 2003б; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: leiodidae.com/ua/?v=photoinfo&photoid=5433

Anisodastylus poeciloides (Stephens, 1828)

Анізодактилюс пецилоподібний
(Анізодактилюс пецилообразный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Північна Африка, майже вся Південна Європа, Кавказ, Закавказзя, Казахстан, схід Передньої та Середня Азія, південь Західного Сибіру. В Україні – степова зона, головним чином на лівобережжі та в Криму (крім гірської частини). У Дніпропетровській обл. знайдений на заплавних (луки зі слідами засолення) і солонцово-солончакових терасах малих річок (Самара, Вовча, Оріль).

Біоекологічна характеристика
Помірно галофільний степовий вид. Зустрічається у відкритих біотопах різного ступеня засоленості. Звичайний у наносах поблизу солонуватих водойм. На оз. Булахівський лиман домінує в асоціаціях галимионе бородавчастої *(Halimione verrucifera (Bieb.) Aell.)* та понижених лучних ділянках. Трапляється з кінця квітня до серпня, частіше червні–липні. Жуки активні в сутінки, а в спеку – і вночі. Самиці з яйцями зустрічаються з кінця червня до середини серпня. Зимують імаго та личинки II–III віків. Зоофітофаг. Мезофіл, стратобіонт підстилковий.

Наукове та практичне значення
Факультативний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині зустрічається спорадично. Скорочення чисельності можливе внаслідок меліоративних заходів на солонцях.

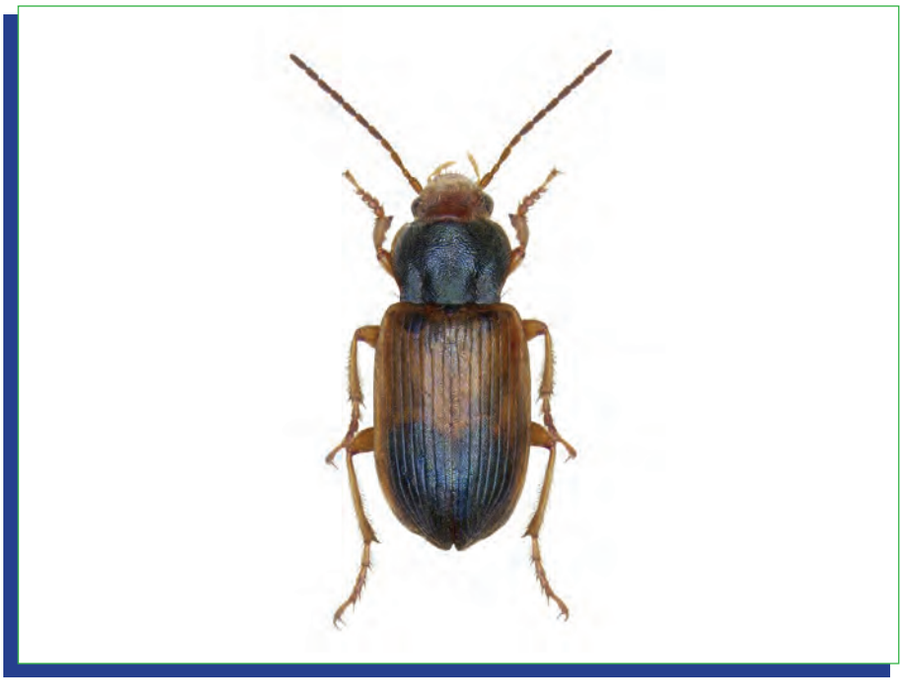
Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Криштaль, 1956; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2000, 2003б; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: leiodidae.com/ua/?v=photoinfo&photoid=9100

Diachromus germanus (Linnaeus, 1758)

Діахромус германський
(Диахромус германский)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа (крім півночі), Кавказ, Закавказзя, Казахстан, Середня Азія. В Україні – майже повсюдно, крім високогір'я Карпат. У Дніпропетровській обл. знайдений на заплавній (луки зі слідами засолення) та солонцово-солончаковій терасах малих річок (Самара, Вовча).

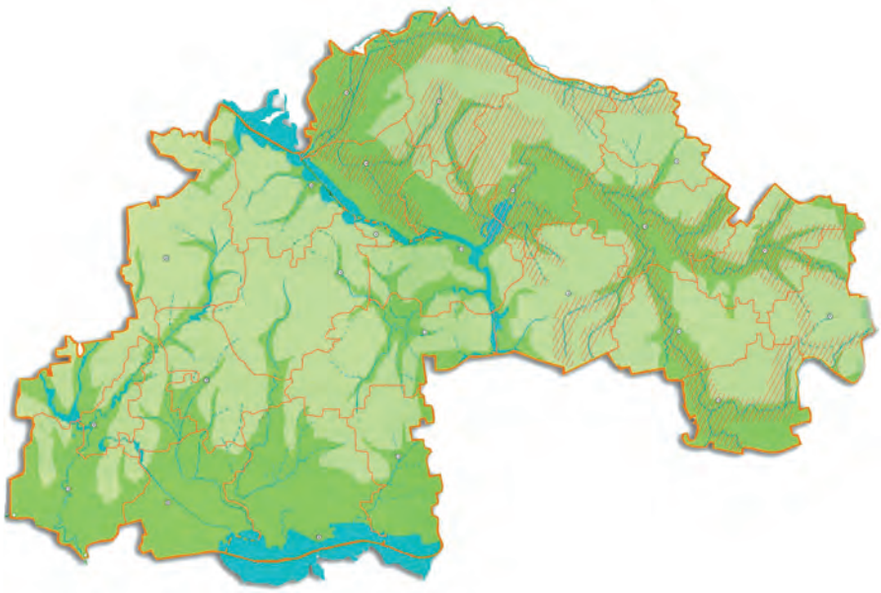
Біоекологічна характеристика
Лучний вид. Зустрічається у різноманітних відкритих лучних і степових біотопах, зрідка й у розріджених деревно-чагарникових стаціях. Мезофіл, стратобіонт підстилковий. У Карпатах проникає до поясу букових лісів. Траплявся з кінця березня до вересня. Зимують імовірно як личинки, так і імаго. Фітозоофаг.

Наукове та практичне значення
Факультативний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині зустрічається спорадично. Скорочення чисельності можливе внаслідок розорювання степових і лучних ділянок.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Кришталь, 1956; Крыжановский, 1983; The Carabidae..., 1985; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2000, 2003б; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: http://carabidae.pro/uploads/carabidae-photos/0_1469.jpg

Harpalus cephalotes Fairmaire & Laboulbene, 1854

Гарпал-головач
(Гарпал-головач)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Південно-східна Європа, Передкавказзя, Закавказзя, Іран, Туреччина, Передня та Середня Азія. В Україні – південні регіони степової зони, Крим (частіше на сході). У Дніпропетровській обл. знайдений на солонцово-солончакових терасах малих річок (Самара, Вовча, Оріль тощо).

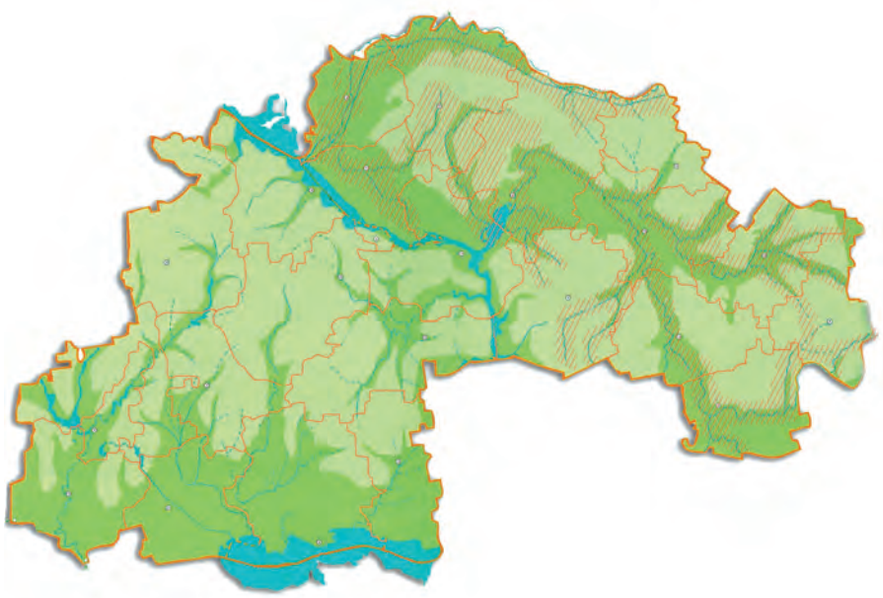
Біоекологічна характеристика
Степовий, відносно галофільний вид. Зустрічається в ксерофітному степу, на засолених стаціях, поблизу моря, лиманів, солоних озер і в пониззях річок. Жуки активні вночі (летить на світло). Зоофітофаг.

Наукове та практичне значення
Рідкісний євро-казахстанський вид степової зони України.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині зустрічається рідко, не кожний рік. Розорювання лучних і солонцових ділянок, застосування пестицидів – основні причини зникнення виду.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999б, 2000, 2003б; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Harpalus steveni Dejean, 1829

Гарпал Стевена
(Гарпал Стевена)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Східна Європа, Кавказ, Казахстан, південь Західного Сибіру. В Україні – південні регіони степової зони, Крим (частіше на сході). У Дніпропетровській обл. знайдений на солонцово-солончакових терасах малих річок (Самара, Вовча, Оріль тощо).

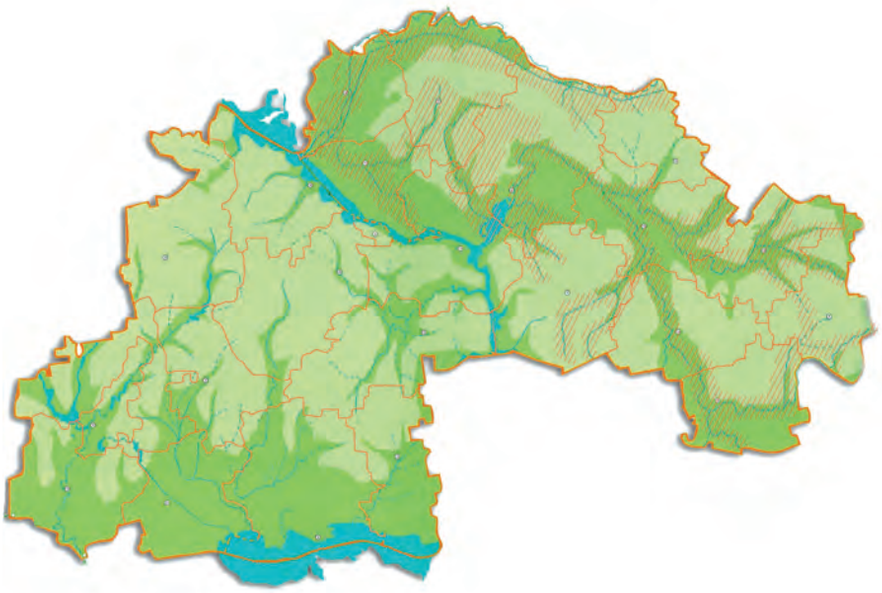
Біоекологічна характеристика
Степовий, відносно галофільний вид. Зустрічається в ксерофітному степу й у відносно засолених стаціях. Один із найбільш галофільних видів роду *Harpalus*. Жуки активні вдень і вночі (летить на світло). Зоофітофаг.

Наукове та практичне значення
Рідкісний євро-казахстанський вид степової зони України.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині зустрічається рідко, на ділянках, де вид поширений його чисельність у 10–50 разів менша ніж у інших видів роду.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; Катаев, 1984; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2000, 2003б; Catalogue..., 2003; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Microderes brachypus (Steven, 1809)

Мікродерус вкорочений
(Микродерус укороченный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

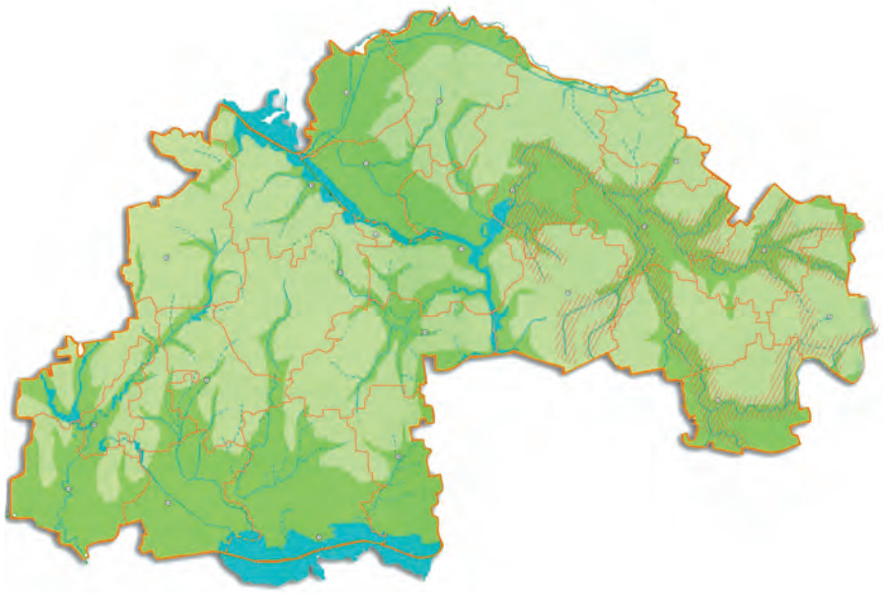
Ареал виду, поширення в області
Південь Східної Європи, Передкавказзя, Закавказзя, Іран, Туреччина, Передня та Середня Азія, Казахстан, Монголія та Західний Китай. В Україні – південні регіони степової зони, Крим (частіше на сході). У Дніпропетровській обл. знайдений на солонцово-солончакових терасах малих річок (Самара, Вовча).

Біоекологічна характеристика
Степовий вид. Зустрічається в ксерофітному степу, напівпустелях, але іноді і на зрошуваних ділянках. У Дніпропетровській обл. трапляється під прикриттями на солончакових ділянках, позбавлених рослинності, в асоціаціях галіміоне бородавчастої *(Halimione verrucifera (Bieb.) Aell.),* на галофільних луках і солонцях. Мезоксерофіл, стратобіонт підстилковий. Трапляється не часто в квітні–вересні (частіше у травні–червні). Зимують можливо частіше імаго. Імовірно фітозоофаг.

Наукове та практичне значення
Цікавий представник турунів азійської фауни. Факультативний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині зустрічається дуже рідко. Скорочення чисельності можливе внаслідок розорювання ділянок галофітних степів, меліорації солонців.

Заходи охорони
Охороняється в орнітологічному заказнику державного значення «Булахівський лиман».

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999б, 2000, 2003б; Catalogue..., 2003; Різун, 2003; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Ophonus diffinis (Dejean, 1829)

Офонус мінливий
(Офонус изменчивый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Європа (крім північної частини), Кавказ, Закавказзя, Передня Азія, Іран, Туреччина. В Україні – степова та південь лісостепової зон, Закарпаття, передгір'я Карпат. У Дніпропетровській обл. знайдений на заплавній (луки зі слідами засолення) та солонцово-солончаковій терасах малих річок (Самара, Вовча).

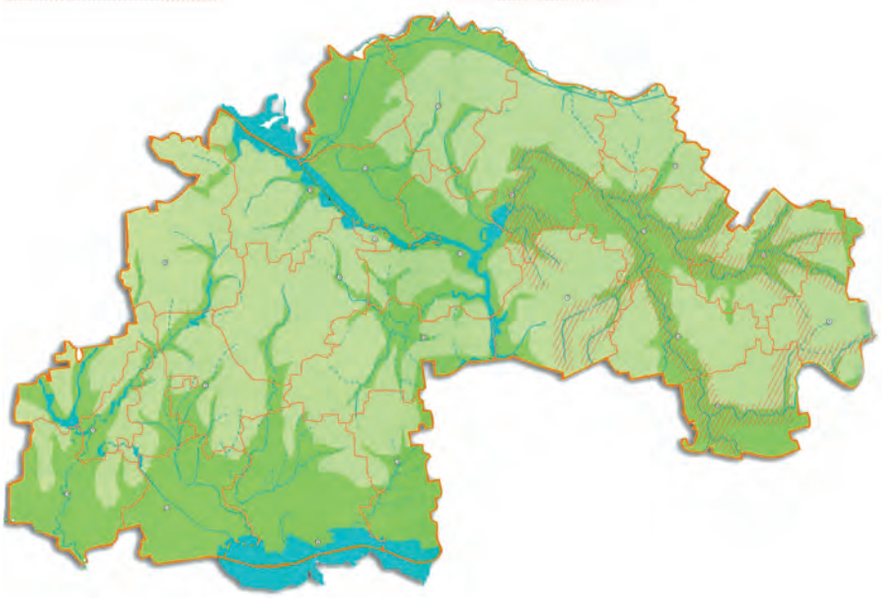
Біоекологічна характеристика
Лучно-степовий вид. Зустрічається не часто в різноманітних відкритих біотопах, головним чином на луках і в мезофітному степу. У Карпатах проникає до поясу букових лісів. Відносний мезофіл, стратобіонт підстилковий. Трапляється з кінця квітня до вересня. Зимують переважно личинки, але можливо й імаго. Зоофітофаг, що живиться як рослинною, так і тваринною їжею.

Наукове та практичне значення
Рідкісний вид для північної степової підзони України, факультативний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині зустрічається рідко. До зниження чисельності призводять агротехнічні заходи, розорювання цілинних ділянок степів і лук.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999б, 2003б; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: leiodidae.com/ua/?v=photoinfo&photoid=4210

Callistus lunatus (Fabricius, 1775)

Каліст плямистий
(Калист пятнистый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Північна Африка (Мавританія), майже вся Європа (крім Північної), Кавказ, Закавказзя, Турреччина, Казахстан, Середня Азія, південь Сибіру (на схід до Байкалу). В Україні – майже по всій території крім сухих степів, всюди нечисленний, але частіше трапляється в Поліссі та Лісостепу. У Дніпропетровській обл. знайдений в околицях м. Павлоград і в Синельниківському р-ні (окол с. Раївка, О. М. Сумароков).

Біоекологічна характеристика
Лучно-літоральний полізональний вид. Зустрічається не часто на вологих луках, навколоводних стаціях, болотистих місцях, а іноді в заплавних дерево-чагарникових біотопах. Дуже рідко траплявся на цілинних ділянках мезофітних степів. У Карпатах заходить у пояс букових лісів. Як випадковий вид зареєстрований у деяких антропогенних стаціях (сади, ягідники, парки, лісосмуги). Траплявся з квітня по жовтень. Зимують переважно імаго. Мезогігрофіл, стратобіонт підстилковий. Зоофаг.

Наукове та практичне значення
Один з оригінальних і красивих приводних турунів фауни України. Корисний ентомофаг комах-шкідників.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність невисока. До зниження чисельності можуть привести меліоративні роботи (осушування) та окремі хімічні заходи.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2000, 2001б, 2003б; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: molbiol.ru/_data/IMG_4521.jpg

Chlaenius festivus (Panzer, 1796)

Слимакоїд прикрашений
(Слизнеед украшенный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Північна Африка, майже вся південна половина Європи, Кавказ, Закавказзя, Передня та Середня Азія, Казахстан, південь Західного Сибіру. В Україні – у Лісостепу та Степу, частіше на півдні. У Дніпропетровській обл. знайдений в окол. с. Левадки Павлоградського р-ну на третій солонцово-солончаковій терасі р. Вовча.

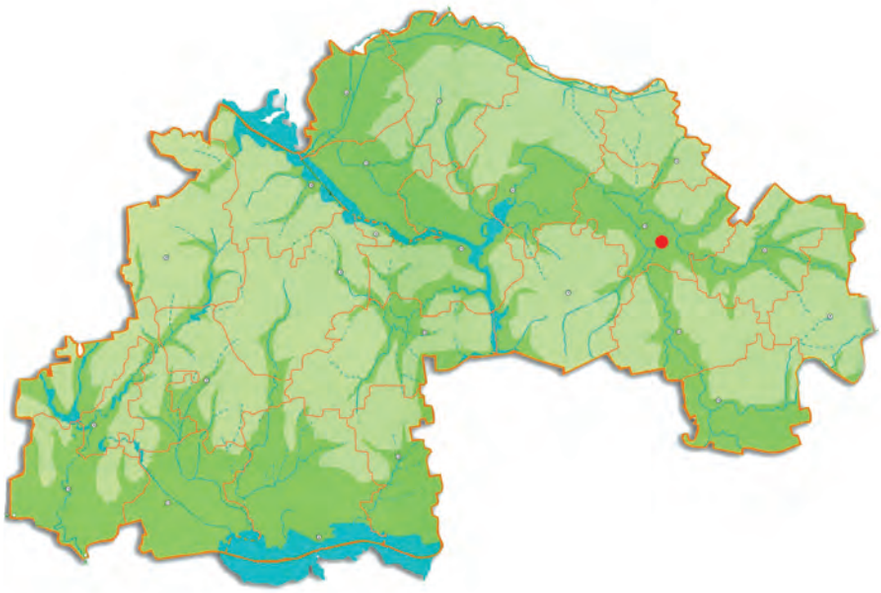
Біоекологічна характеристика
Навколоводний вид. Зустрічається поблизу різноманітних водойм, частіше непроточних. Гігрофіл, стратобіонт підстилковий. Трапляється у травні–вересні. Зимують імаго. Зоофаг.

Наукове та практичне значення
Хижак, полює на деякі види слимаків.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність не висока, але іноді може сягати 2–3 особини/м^2. До зниження чисельності можуть привести меліоративні роботи (осушування).

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Петрусенко А. А., Петрусенко С. В., 1971; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2001б, 2003б; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: leiodidae.com/ua/?v=photoinfo&photoid=4587

Chlaenius alutaceus Gebler, 1829

Слимакоїд сіро-жовтий
(Слизнеед серо-желтый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Південно-східна Європа, Кавказ, Закавказзя, Казахстан, Середня Азія, Сибір, Далекий Схід. В Україні – степова зона, Крим. Можливі знахідки й у Лісостепу. У Дніпропетровській обл. поширений по берегах водойм третьої соноцово-солончакової тераси р. Самара та Вовча, а також у Синельниківському р-ні (окол с. Раївка, О. М. Сумароков).

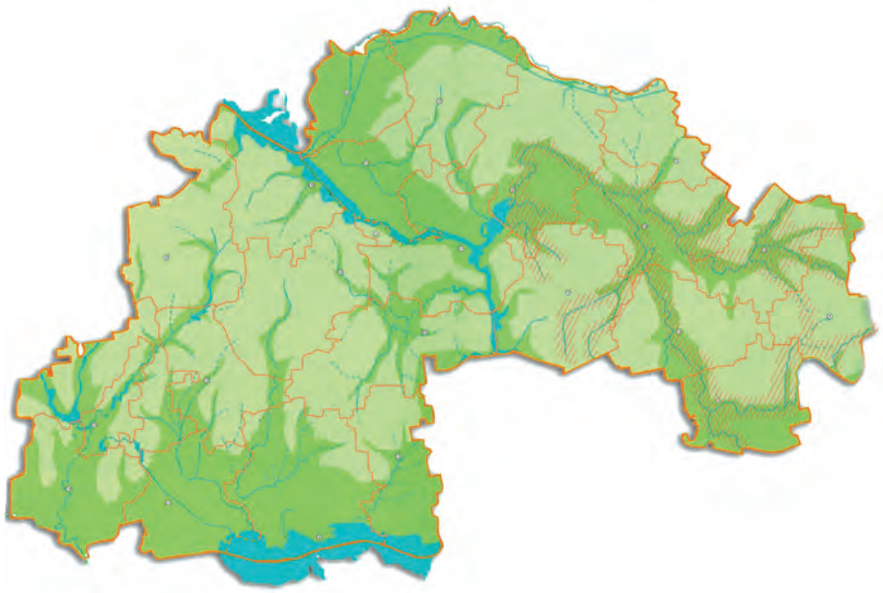
Біоекологічна характеристика
Навколоводний вид. Зустрічається спорадично в різноманітних біотопах поблизу води, найчастіше очерету південного *(Phragmites australis (Cav.) Trinex Steud.)* або бульбокомишу морського *(Bolboshoenus maritimus (L.) Palla.)*. Мезогігрофіл, стратобіонт підстилковий. Трапляється з початку травня до липня. Зимують імовірно імаго. Зоофаг.

Наукове та практичне значення.
Один із небагатьох представників турунів азійської фауни в Україні. Хижак, знищує деякі види комах-шкідників і слимаків.

Чисельність і причини її зміни
Зустрічається спорадично, поодинокі особини відмічені у 4 % обстежених навколоводних екосистем Дніпропетровської обл. Локально – до 0,02–0,10 особин/м^2. До зниження чисельності виду можуть привести меліоративні роботи (осушування), пестицидні обробки територій, прилеглих до водойм, зростання рекреаційного навантаження на ділянки поширення виду.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

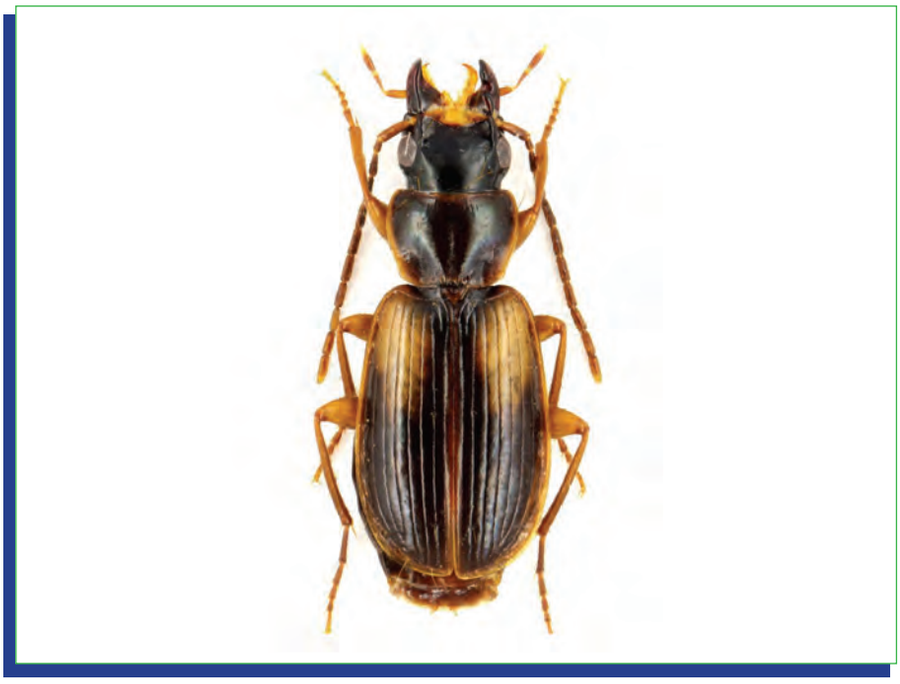
Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Петрусенко А. А., Петрусенко С. В., 1971; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999а, 2000, 2001б, 2003б; Catalogue..., 2003.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: www.zin.ru/animalia/coleoptera/rus/chl_03.htm

Badister dorsiger (Duftschmidt, 1812)

Бадістер плямистий
(Бадистер пятнистый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Східна Європа, Урал. В Україні – Карпати, Полісся, Лівобережний Лісостеп і північна підзона Степу. У Дніпропетровській обл. знайдений тільки на болотах притерасних водойм Самарського бору (оз. Караванище, окол. с. Андріївка Новомосковського р-ну).

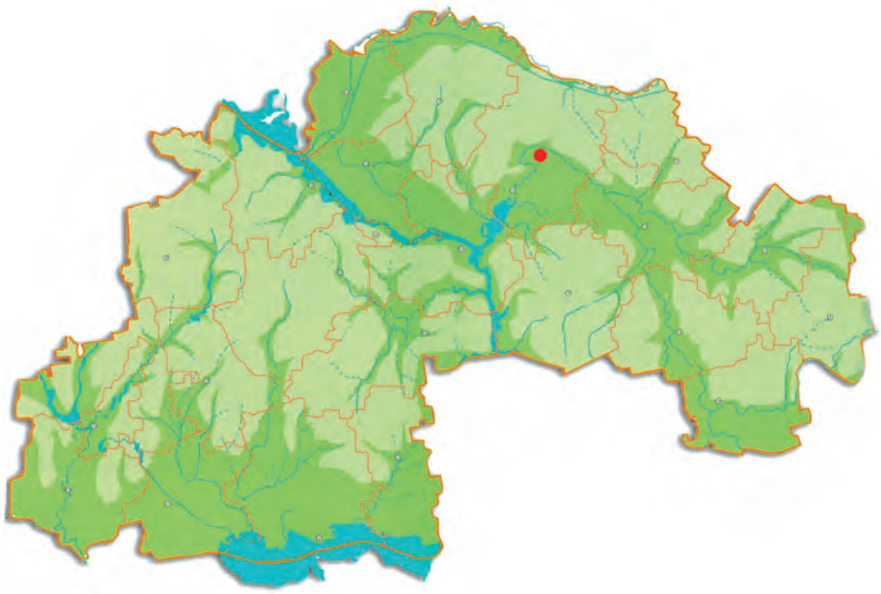
Біоекологічна характеристика.
Болотно-лучний вид. Зустрічається поодиноко у вологих лісах, поблизу водойм і на гігрофітних лучних ділянках. У Карпатах доходить до поясу букових лісів. У Дніпропетровській обл. мешкає у сирих вільшаниках із широкотрав'ям. Типовий гігрофіл, стратобіонт підстилковий. Зимують імовірно імаго. Зоофаг.

Наукове та практичне значення
Фауністично дуже цікавий вид, відомий по окремих знахідках.

Чисельність і причини її зміни
Недостатньо відомий вид. У степовій зоні проходить південна межа ареалу.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

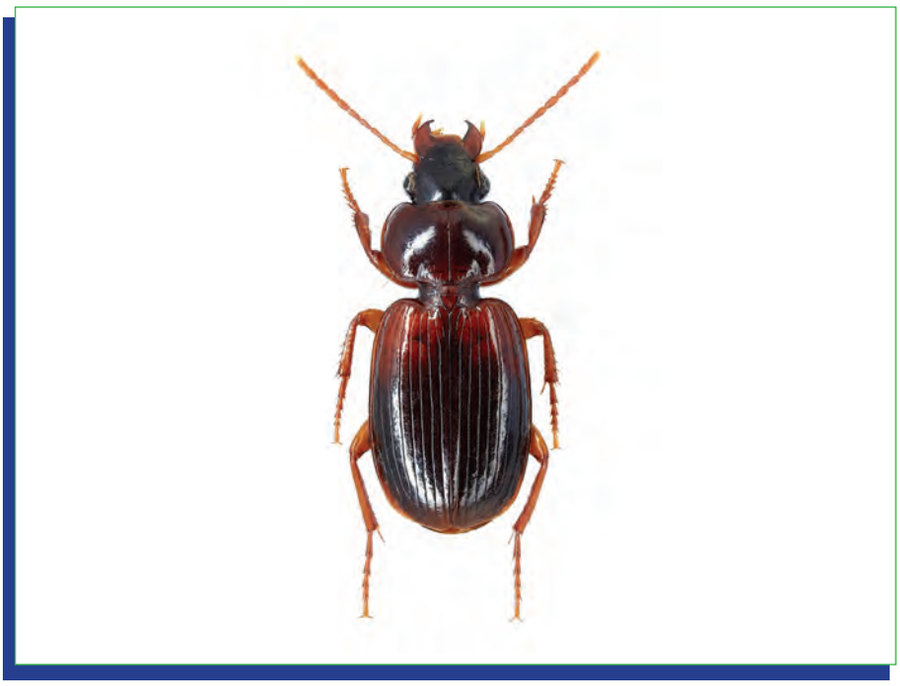
Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Крыжановский, 1983; Комаров, 1991; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2003б; Різун, 2003; Лоза, Бригадиренко, 2005, 2007; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: leiodidae.com/ua/?v=photoinfo&photoid=2130

Masoreus wetterhalli (Gyllenhal, 1813)

Мазореус європейський
(Мазореус европейский)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Середня та Східна Європа, Кавказ, Урал, Казахстан, Сибір (на схід до Байкалу). В Україні – Полісся, Лісостеп, Лівобережний Степ (Донецький кряж) і Гірський Крим. У Дніпропетровській обл. знайдений на другій аренній терасі р. Вовча (окол. м. Павлоград), на територій обласного центру (тальвег балки Тунельна), у Синельниківському р-ні (окол. с. Раївка, О. М. Сумароков).

Біоекологічна характеристика
Лісо-лучний вид. Зустрічається поодиноко у широколистяних і мішаних лісах, іноді і на мезогігрофітних лучних ділянках. У Дніпропетровській обл. знайдений переважно в мезофільних умовах зволоження серед розрідженої псамофільної рослинності під різними прикриттями. Стратобіонт підстилковий. Зимують імовірно імаго. Зоофаг.

Наукове та практичне значення
Фауністично дуже цікавий вид, відомий в Україні по окремих знахідках.

Чисельність і причини її зміни
Недостатньо відомий вид. У степовій зоні проходить південна межа ареалу виду.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999б, 2003б; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: hmyzfoto.cz/data/87/IMG_1026.jpg

Demetrias imperialis (Germar, 1824)

Деметріус-імператор
(Деметриус-император)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Один із понад 10 видів роду, один із 3 видів у фауні України. Північна Африка, Європа, Кавказ, Закавказзя, Казахстан. В Україні – майже повсюдно крім гірських районів, частіше в Поліссі та Лісостепу. У Дніпропетровській обл. вид знайдений в околицях м. Павлоград.

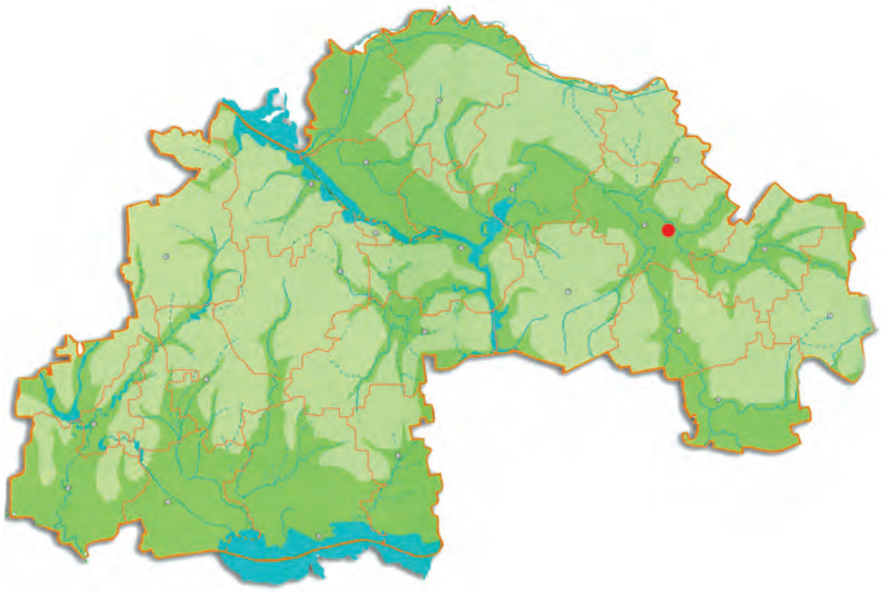
Біоекологічна характеристика
Лучно-чагарниковий вид. Зустрічається не рідко як у відкритих біотопах, так і в деревних насадженнях (але не в лісах), лісосмугах, садах і парках. Мезогігрофіл, стратобіонт підстилково-підкорний. Популяція на території Дніпропетровської області живе на очереті південному на берегах тимчасових водойм. Трапляється у березні–листопаді, а іноді й у теплі зимові місяці. Зимують імаго. Зоофаг.

Наукове та практичне значення
Один із небагатьох представників турунів-дендробіонтів в Україні. Корисний ентомофаг деяких садових комах-шкідників.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність невисока, але постійна. До зниження чисельності може привести здійснення хімічних заходів боротьби із шкідниками.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 1999, 2003б; Різун, 2003; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: biolib.cz/_data/87/IMG_7420.jpg

Polystichus connexus (Geoffroy, 1785)

Полістіхус звичайний
(Полистихус обыкновенный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Майже вся південна частина Європи, Кавказ, Закавказзя, Туреччина, Передня та Середня Азія, Іран, Казахстан, південь Західного Сибіру (на схід до Єнісею). В Україні – Закарпаття, південь лісостепової та степова зони. Можливі знахідки і в інших регіонах Лісостепу. У Дніпропетровській обл. знайдений в Новомосковському (окол. с. Андріївка, нічний літ на світло) та Синельниківському р-нах (окол с. Раївка, О. М. Сумароков).

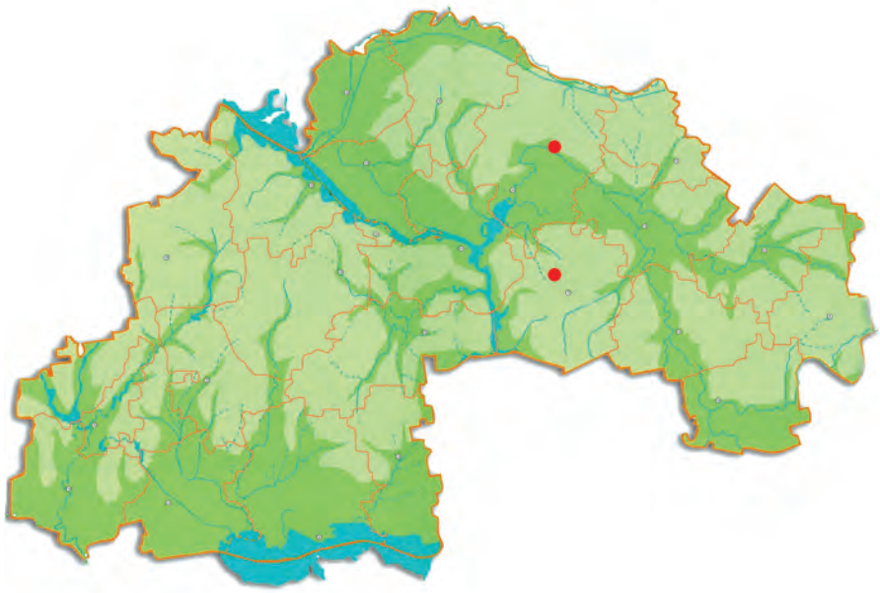
Біоекологічна характеристика
Лучно-степовий вид. Зустрічається не часто в різноманітних степових біотопах, але переважає на піщаних ділянках, іноді й у березових колках (пониззя Дніпра). Як випадковий вид зареєстрований в окремих парках м. Донецьк (В. Мартинов). Мезоксерофіл, стратобіонт підстилковий. Траплявся з квітня по жовтень. Зимують імаго. Зоофаг.

Наукове та практичне значення
Науково цікавий середземноморський елемент фауни України. Хижак, живиться окремими видами комах.

Чисельність і причини її зміни
Трапляються поодинокі особини. До зниження чисельності можуть привести руйнування природних місць існування внаслідок розорювання та рекреаційного пресу.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Кришталь, 1954; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Бригадиренко, 2003б; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: carabidae.pro/uploads/carabidae-photos/0_2541.jpg

Brachinus hamatus Fischer von Waldheim, 1828

Бомбардир плямистий
(Бомбардир пятнистый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Південно-східна Європа, Кавказ, Закавказзя, Туреччина, Іран, Передня Азія, Казахстан, південь Західного Сибіру. В Україні зустрічається на півдні степової зони й у Криму. У Дніпропетровській обл. знайдений в Синельниківському р-ні (окол с. Раївка, Сумароков О. М.).

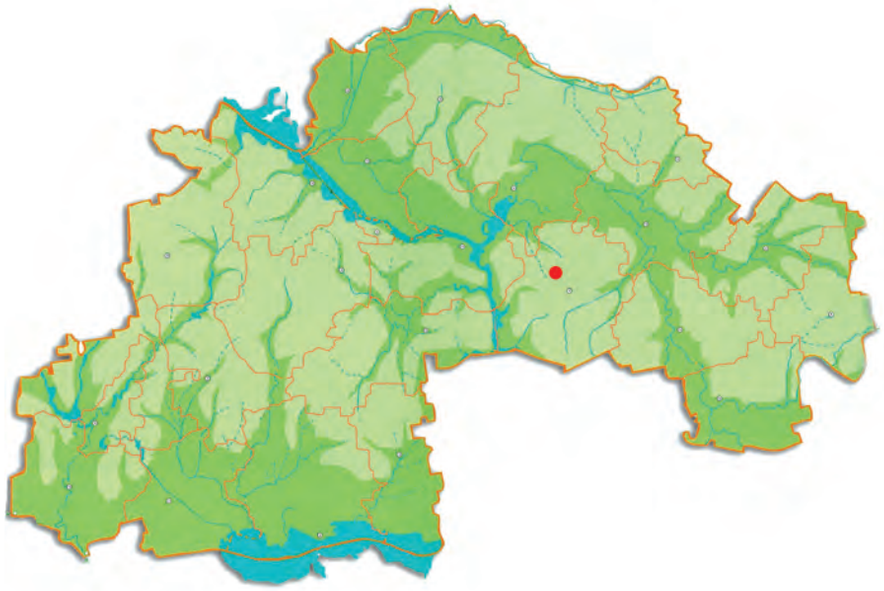
Біоекологічна характеристика
Степовий вид. Зустрічається дуже рідко у різноманітних відкритих степових біотопах, іноді в негустих чагарникових заростях. Ксерофіл, стратобіонт підстилковий. Трапляється у травні–липні. Зимують імовірно імаго. Зоофаг.

Наукове та практичне значення
Недостатньо вивчений вид. У Дніпропетровській обл. проходить північна межа ареалу в Україні. Науково цікавий середземноморський елемент фауни України. Хижак.

Чисельність і причини її зміни
Трапляються поодинокі особини. До зниження чисельності можуть привести руйнування природних місць існування внаслідок розорювання та реакреаційного пресу.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Catalogue..., 2003; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: carabidae.pro/uploads/carabidae-photos/0_2354.jpg

Mastax thermarum (Steven, 1806)

Бомбардир теплолюбний
(Бомбардир теплолюбивый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Туруни (*Carabidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Південно-східна Європа, Кавказ, Закавказзя, Туреччина, Іран, Передня Азія, Казахстан, південь Сибіру та Далекого Сходу. В Україні зареєстрований поодиноко на Правобережжі степової зони (Одеська, Херсонська, Дніпропетровська обл.). Можливі знахідки і в інших регіонах півдня України. У Дніпропетровській обл. знайдений в Криворізькому р-ні на відвалах шахт (Гоменюк). Також відомий із Синельниківського р-ну (окол с. Раївка, Сумароков О. М.).

Біоекологічна характеристика
Лучно-степовий вид. Зустрічається дуже рідко на мезофітних степових ділянках і по долинах річок у негустих чагарникових насадженнях, але не на вологих місцях. Мезофіл, стратобіонт підстилковий. Трапляється у червні–липні. Зимують імовірно імаго. Зоофаг.

Наукове та практичне значення.
У Дніпропетровській обл. проходить північна межа ареалу виду. Науково цікавий давньосередземноморський елемент фауни України.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність дуже низька, трапляються поодинокі особини. До зникнення виду можуть привести руйнування природних місць існування внаслідок розорювання ґрунтів і реакреаційного пресу.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Шарова, 1981; Крыжановский, 1983; A Checklist..., 1995; Catalogue..., 2003; Die Kafer Mitteleuropas, 2004; Сумароков, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: carabidae.pro/uploads/carabidae-photos/0_1547.jpg

Dytiscus latissimus Linnaeus, 1758

Плавунець широкий
(Плавунец широкий)

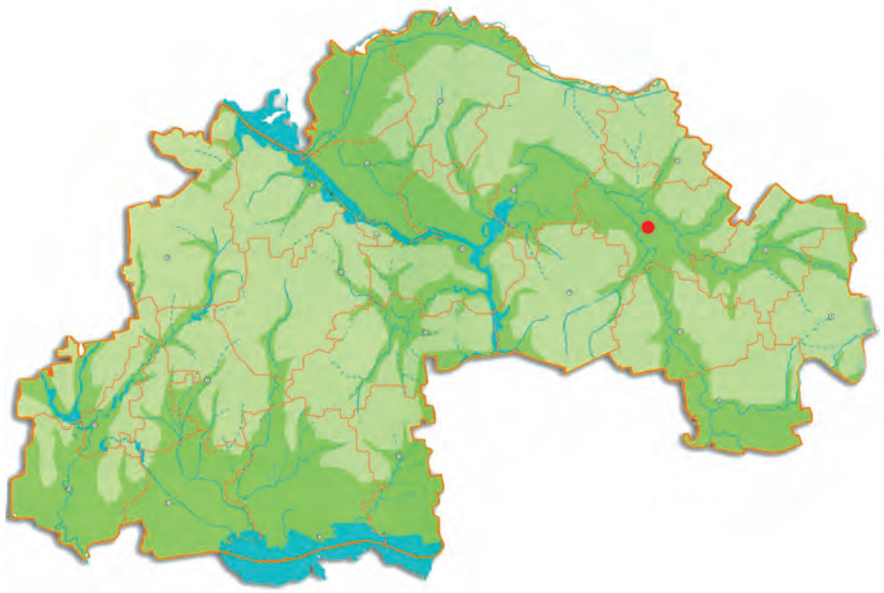

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Плавунці (*Dytiscidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Внесений до Червоної книги України – категорія 4 (недостатньо відомий), Європейського червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі (1991) – категорія E (зникаючий вид), Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи – категорія *Vulnerable* (A2c, B1+2a).

Ареал виду, поширення в області
Вся Європа, Північний Казахстан, Західний Сибір. В Україні – лісова та лісостепової зони, дуже рідкісний у північній підзоні Степу (південна межа ареалу), Закарпаття. Один із 17 видів роду, поширених у Палеарктиці. В Україні один із 6 видів роду. У Дніпропетровській обл. знайдений на території м. Павлоград на ділянці підтоплення ґрунтовими водами (р-н пос. 40-річчя Жовтня).

Біоекологічна характеристика
Зимують дорослі жуки. Вид тяжіє до великих і глибоких водойм. Паруванння та відкладання яєць відбувається переважно навесні. Личинки проходять три віки (по 5–20 діб кожний). Лялечка розвивається до 20–30 діб. Після виходу з лялечки жуки залишаються в печерках ще декілька діб. Імаго живе до одного року, іноді довше. Зустрічається у великих стоячих (зрідка проточних) водоймах. Активний хижак.

Наукове та практичне значення
На Дніпропетровщині – дуже рідкісний вид. Іноді може незначно шкодити рибному господарству.

Чисельність і причини її зміни
Зустрічається не часто, відомі поодинокі особини. До зниження чисельності приводять порушення гідрологічного режиму водойм, їх забруднення промисловими відходами.

Заходи охорони
Не проводились. Як недостатньо відомий вид занесений до Червоної книги України та як рідкісний – до списку видів, що охороняються Бернською конвенцією.

Основні джерела інформації
Зайцев, 1953; Определитель..., 1965; Безхребетні..., 1999; Мателешко, 2008; Червона книга України, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: biolib.cz/_data/IMG_4123.jpg

Hololepta plana (Sulzer, 1776)

Карапузик сплощений
(Карапузик уплощенный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Карапузики (*Histeridae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

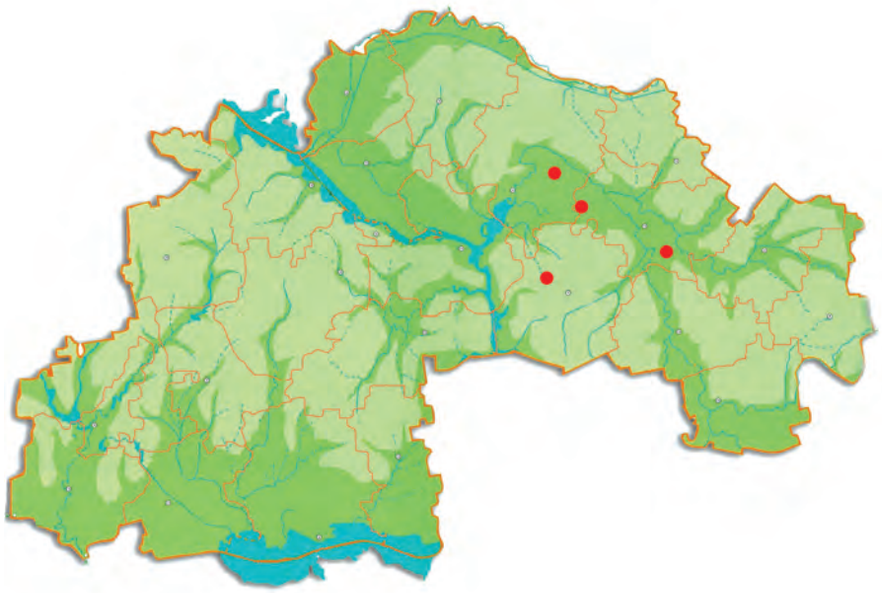
Ареал виду, поширення в області
Європа, на північ до Естонії та Ленінградської обл., Кавказ, Казахстан, Сибір, гори Середньої Азії, Північно-Східний Китай (на схід до Примор'я). В Україні – майже повсюдно, де є деревні насадження, у степовій зоні – спорадично. У Дніпропетровській обл. знайдений у Синельніківському (окол. с. Раївка, лісосмуги, Сумароков О. М.), Павлоградському (окол. с. Левадки, с. Богуслав) та Новомосковському (окол. с. Андріївка) р-нах.

Біоекологічна характеристика
Лісовий вид, дендробіонт, хижак. Заселяє листяні та мішані ліси, старі парки. Личинки та імаго живуть під корою та в лубі мертвих або відмираючих дерев, особливо тополі, осики, вільхи, бука та дубу, де живляться ксилобіонтними комахами, переважно личинками двокрилих. Жуки заселяють як стоячі дерева, так і лежачі стовбури.

Наукове та практичне значення
Активний хижак-підкорник комах – шкідників дерев.

Чисельність і причини її зміни
Незначна (поодинокі особини), але іноді чисельність досягає 2–3 екземплярів на 5 дм^2. Чисельність знижується при руйнуванні природних біотопів знаходження виду, особливо знищення старих дерев.

Заходи охорони
Не проводились.

Основні джерела інформації
Определитель..., 1965; Крыжановский, Рейнхард, 1974.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: biolib.cz/_data/IMG_1254.jpg

Ocypus ophthalmicus (Scopoli, 1763)

Оципус гострозорий
(Оципус глазастый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Стафілініди (*Staphylinidae*).

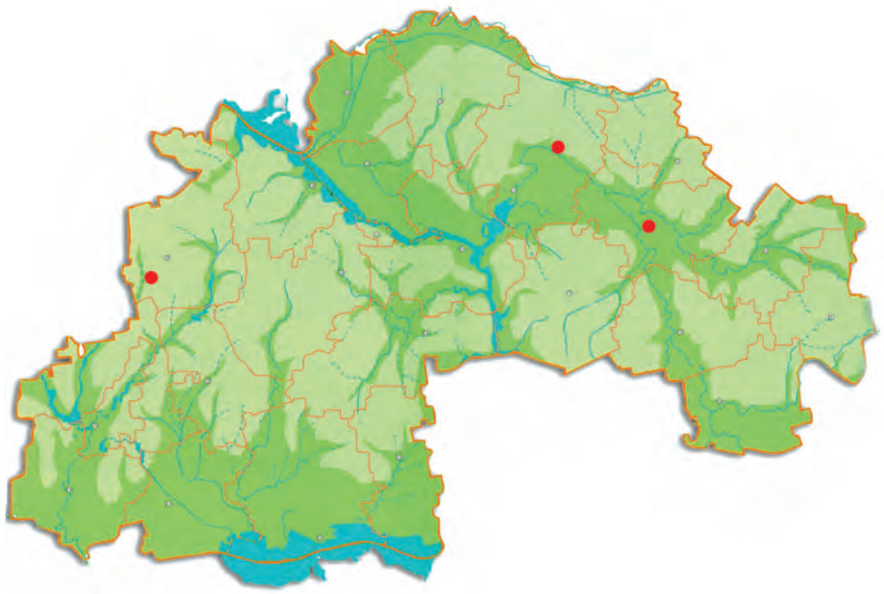
Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Європейсько-середземноморський вид. Поширений в Європі (майже до Уралу), Північній Африці, на Кавказі та в Туркменії. В Україні відмічений у Київській, Черкаській, Дніпропетровській Луганській, Донецькій, Херсонській, Миколаївській, Одеській і Закарпатській обл. У Дніпропетровській обл. у незначній чисельності реєструється на мезофільних ділянках заплавних дібров Самарського бору (Новомосковський р-н, окол. с. Андріївка в червні та липні) та на ділянках рекультивації (окол. м. Жовті Води).

Біоекологічна характеристика
Зустрічається в лісовій підстилці та мохові, на узліссях, у тріщинах ґрунту, на пасовищах, під рослинними залишками та камінням уздовж польових доріг, на піщаних берегах тощо. Хижак, який полює в сутінках і вночі. Личинки та імаго полюють на різних безхребетних, переважно комах. Зимують імаго і, можливо, личинки.

Наукове та практичне значення
Досить активний хижак-ентомофаг шкодочинних видів.

Чисельність і причини її зміни
На території Дніпропетровської обл. поширений локально. Чисельність низька. Скорочення чисельності можливе внаслідок неконтрольованого вирубування лісів, рекреаційного навантаження, використання пестицидів у сільському та лісовому господарствах.

Заходи охорони
Не проводились. Розріджені популяції треба охороняти як корисний і естетично привабливий компонент біоценозу.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Петренко, 1989; Зелинская, Петренко, 1992; Петренко, Павленко, 1996; Фали, 2005; Глотов, 2007; Сумароков, 2009.

Автори: Петренко А. А., Фали Л. І., Глотов С. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Tasgius pedator (Gravenhorst, 1802)

Тасгіус крокуючий
(Тасгиус шагающий)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Стафілініди (*Staphylinidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

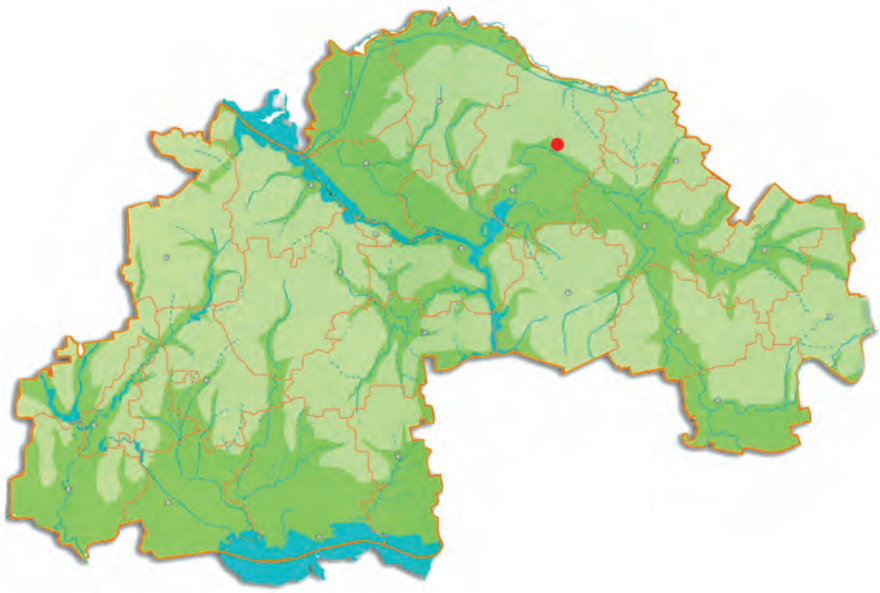
Ареал виду, поширення в області
Європейсько-середземноморський вид. Поширений у Південній і Центральній Європі, на Кавказі, в Малій Азії та Алжирі. В Україні відомий із Закарпаття, Поділля, Львівської, Київської, Дніпропетровської, Харківської, Луганської, Донецької, Херсонської та Кримської обл. У Дніпропетровській обл. відомий із Новомосковського р-ну (окол. с. Андріївка, штучні дубові насадження, акацієві насадження поряд, короткозаплавні липово-ясеневі діброви).

Біоекологічна характеристика
Характерний мешканець штучних лісових біогеоценозів (насаджень акації, гледичії, дубу тощо), проте на території області відмічений і у природних лісових біогеоценозах. Частіше реєструється у підстилці освітлених ксеромезофільних і мезофільних лісових ділянок із розрідженим деревостаном. Личинки та імаго – активні хижаки, зимують як жуки, так і личинки. Імаго зустрічаються у квітні–жовтні.

Наукове та практичне значення
Активний хижак деяких шкодочинних видів комах.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині зустрічається спорадично. Серед факторів, що імовірно впливають на зниження чисельності – обробка лісових масивів ядохімікатами, вирубка лісів, промислове забруднення.

Заходи охорони.
Не здійснювались. Розріджені популяції треба охороняти в окремих лісових насадженнях як корисний і естетично привабливий компонент біоценозу.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Плигинский, 1928; Арнольди, 1953; 1956; Петренко, 1978; Фали, 2005; Сумароков, 2009.

Автори: Петренко А. А., Фали Л. І., Глотов С. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Jurecekia asphaltina (Erichson, 1840)

Юречекія смоляна
(Юречекия смолистая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Стафілініди (*Staphylinidae*).

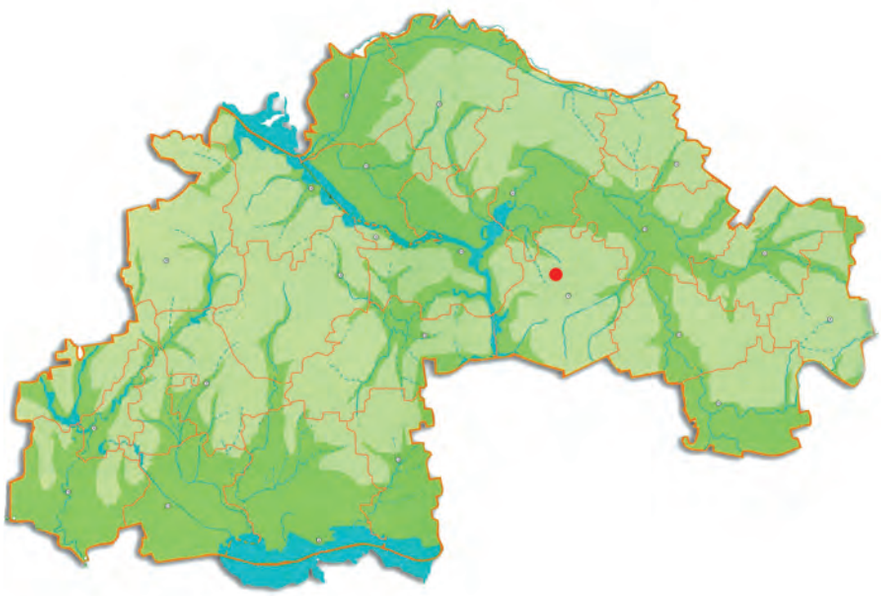
Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Вид розповсюджений в Східній Європі, Центральній та Передній Азії. В Україні відомий із Миколаївської, Херсонської, Запорізької та Дніпропетровської обл. У Дніпропетровській обл. відмічений тільки у Синельниківському р-ні (окол. с. Раївка).

Біоекологічна характеристика
Степовий вид. Мешкає у норах ховраха сірого (малого) *(Spermophilus pygmaeus Pall.)*. Перевагу надає кострицево-ковиловим асоціаціям. Існування виду невід'ємно пов'язано з цими гризунами, які надають перевагу відкритим ландшафтам, населяють цілинні степові ділянки, вигони, балки тощо. У норах сірого ховраха мешкають безхребетні різних систематичних груп, зокрема й багато інших видів стафілінід. *J. asphaltina Er.* – хижак-нідікол, який активно поїдає кліщів, бліх та інших мешканців гнізд і нір гризунів. За відсутності іншої здобичі спостерігається канібалізм.

Наукове та практичне значення
Фауністично цікавий давньосередземноморський вид, відомий в Україні за окремими рідкісними знахідками. Як ентомофаг норових бліх, що переносять збудників чуми, цей великий жук заслуговує на особливу увагу та охорону.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид. У результаті винищування та розорення природних місць існування (цілинні степи) чисельність ховраха сірого суттєво скоротилася (із масового виду став рідкісним), що вплинуло і на чисельність *J. asphaltina Er.*

Заходи охорони
Не проводились. Слід вивчати особливості біології виду, створити в місцях виявлення локальних популяцій ентомологічні заказники. Треба охороняти вид у існуючих степових заповідниках як корисний компонент біоценозу.

Основні джерела інформації
Якобсон, 1905–1916; Киршенблат, 1937; Пучков, Петренко, 1986; Никитенко, Петренко, 1992; Сумароков, 2009.

Автори: Петренко А. А., Фали Л. І., Глотов С. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Emus hirtus (Linnaeus, 1758)

Стафілін волохатий
(Стафилин мохнатый)

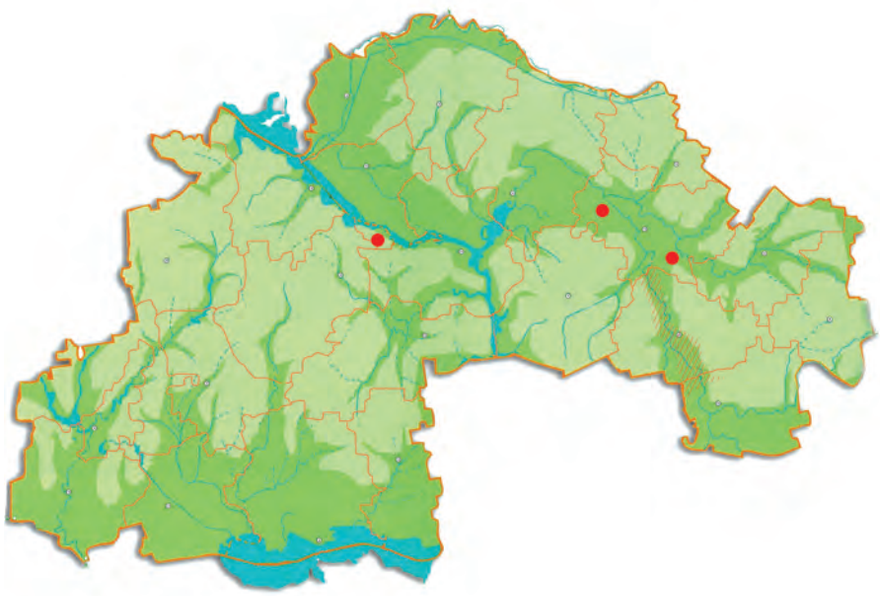

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*). Родина – Стафіліниди (*Staphylinidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Внесений до Червоної книги України – категорія 3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Європейсько-середземноморський вид. Поширений у Західній і Східній Європі, на Кавказі, у Закавказзі, Казахстані, Західному Сибіру. У незначній чисельності реєструється по всій території України. У Дніпропетровській обл. зустрічається спорадично (відмічений у Павлоградському (окол. с. Булахівка, Левадки) та Васильківському р-ні (заплава р. Вовча), в окол. м. Дніпродзержинськ.

Біоекологічна характеристика
Багатоїдний хижак, заселяє напіврозкладені рештки рослинного та тваринного походження, екскременти тварин, де скупчується багато комах, що слугують йому за здобич. Імаго та личинки – хижаки. У спектрі живлення, імовірно, домінують личинки двокрилих. Дорослі особини полюють на жуків роду *Aphodius*. Зустрічається в природі з кінця травня по жовтень. Зимують імаго і, можливо, личинки.

Наукове та практичне значення
Найбільший за розмірами, естетично привабливий вид стафілінід фауни України із досить яскравим опушенням. Корисний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
Низька (локальні популяції). На скорочення чисельності впливає проведення деяких агротехнічних заходів (розорювання степових ділянок, застосування пестицидних обробок лісових масивів, санітарні рубки лісів, інтенсивне застосування антигельмінтних препаратів у великої рогатої худоби), рекреаційне навантаження тощо.

Заходи охорони
Слід створювати в місцях виявлення локальних популяцій ентомологічні заказники. Розріджені популяції треба охороняти у степових заповідниках як корисний і естетично привабливий компонент біоценозу.

Основні джерела інформації
Бригадиренко, 2005б; Крыжановский, 1979; Червона книга України, 2009; Петренко, 2005; Сумароков, 2009.

Автори: Петренко А. А., Фали Л. І., Глотов С. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Bolbelasmus unicornis Schrank, 1789

Больбелязм однорогий
(Больбелязм однорогий)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Больбоцератиди (*Bolboceratidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Внесений до Червоної книги України – категорія 2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Англія, Німеччина, Австрія, Греція, о. Кріт. Західна, центральна та частково східна частини України. У Дніпропетровській області відомий із Дніпропетровського (с. До-слідне, Ін-т кукурудзи, Сухенко О.), Павлоградського (окол. с. Кочережки) та Новомосковського (окол. с. Андріївка) р-нів, з м. Дніпропетровськ (поблизу Дніпропетровського держлісгоспу, Сухенко О.).

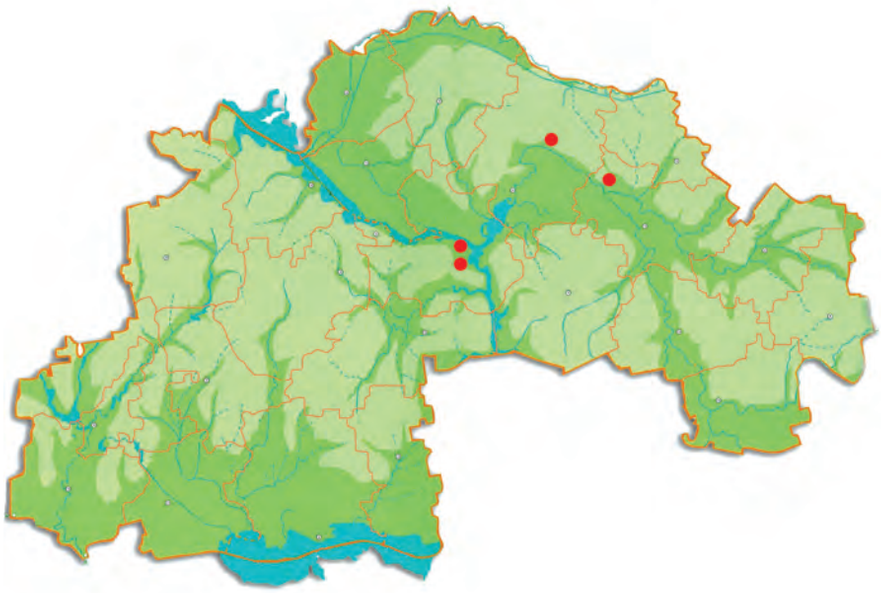
Біоекологічна характеристика
Заселяє переважно листяні ліси та лісосмуги. Тип живлення та спосіб розмноження досі не з'ясовано. Можливо – міцетофаг, що живиться, ймовірно, підземними грибами *Hydnocystis arenaria (Fabr, 1898).*

Наукове та практичне значення
Точних даних відносно поширення, розмноження та розвитку виду в Україні немає, і тому з'ясування цих обставин, без сумніву, дуже важливо з наукового погляду.

Чисельність і причини її зміни
Дуже рідкісний вид, зустрічається спорадично.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Савченко, 1938; Определитель..., 1965; Catalogue..., 2006; Червона книга України, 2009.

Автори: Васько Б. М., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Odonteus armiger Scopoli, 1772

Одонтеус рухливорогий
(Одонтеус подвижнорогий)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Больбоцератиди (*Bolboceratidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Практично вся Європа, на схід до р. Урал. В Україні зареєстрований майже на всій території, за винятком сильно посушливих ділянок. У Дніпропетровській обл. відомий із околиць м. Дніпропетровськ (поблизуДніпропетровськогодержліс-госпу, О. Сухенко), Солонянського (окол. смт. Новоолександрівка, О. Сухенко), Синельниківського (окол. с. Раївка, О. М. Сумароков), Павлоградського (окол. с. Булахівка, Кочережки) та Новомосковського (окол. с. Андріївка, Василівка, Всесвятське) р-нів.

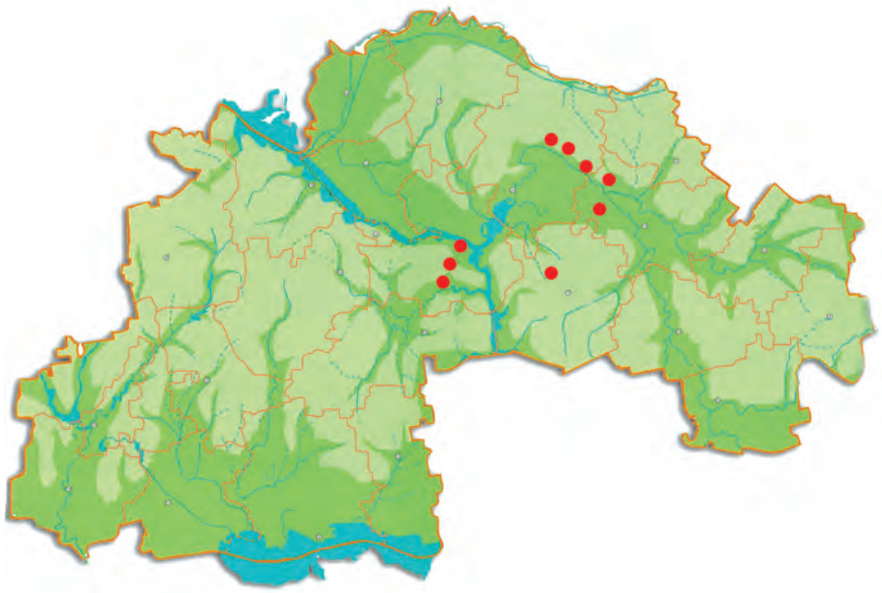
Біоекологічна характеристика
Заселяє переважно листяні ліси та лісосмуги. Мезофіл. Тип живлення та особливості розмноження в Україні досі не з'ясовано; можливо – міцетофаг (на території Південної Європи живиться трюфелями). Дорослі особини зрідка зустрічаються під гноєм і річковими наносами. Імаго літає в сутінках і вночі, нерідко прилітає на світло. На території Самарського бору потрапляє до ґрунтових пасток у прирусловій і центральній заплаві у мезофільних типах дібров.

Наукове та практичне значення
Точних даних про поширення, розмноження та розвиток виду в Україні немає. З'ясування цих особливостей важливе з наукового погляду.

Чисельність і причини її зміни
Зустрічається спорадично.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Савченко, 1938; Определитель..., 1965; Catalogue..., 2006.

Автори: Васько Б. М., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Ceratophyus polyceros (Pallas, 1771)

Цератофій багаторогий
(Цератофий многорогий)

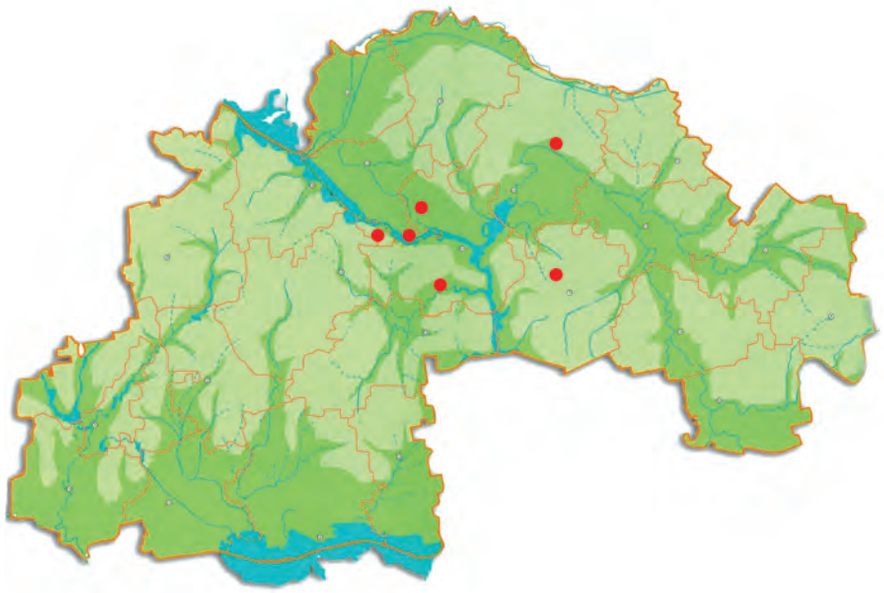
Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина Землерії (*Geotrupidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Внесений до Червоної книги України – категорія 2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Степи та напівпустелі Євразії від долини Дніпра на заході до Тургайського прогину на сході; також уздовж східного узбережжя Аральського моря проникає в Середню Азію – на південь до північної межі Каракалпакії. В Україні зберігся лише на деяких ділянках окремих областей степової зони. На території Дніпропетровської обл. зареєстрований в Синельниківському (окол. с. Раївка, Сумароков О. М.), Дніпропетровському (окол. с. Баловка, с. Новоолександрівка, Барсов В. О., 1980 р.; природний заповідник «Дніпровсько-Орільський», Смирнов М. Е., 1993 р.), Новомосковського (окол. с. Андріївка, Барсов В. О., 1982 р.), Дніпродзержинського (окол. м. Дніпродзержинськ, Кульбачко Ю. Л., 1994 р.) р-нів.

Біоекологічна характеристика
Генерація дворічна. Викопує під гноєм глибокі (до 1,5–2 м) нори з численними камерами в які запасає гній для живлення своїх личинок, причому жук піклується про своє потомство. Активний у нічні години з травня по липень. Жук, що відродився з лялечки, зимує у норі. На території України заселяє переважно піщані ґрунти річкових долин. Живиться гноєм коней і великої рогатої худоби.

Наукове та практичне значення
Вид і його личинка переробляє гній великої рогатої худоби та коней, тому сприяє збагаченню ґрунтів на біодобрива та мінерали.

Чисельність і причини її зміни
Зустрічається поодинокими екземплярами. Чисельність зменшується внаслідок розорення цілинних степових ділянок.

Заходи охорони
Знаходиться під охороною у заповідниках «Асканія-Нова» та Чорноморському біосферному.

Основні джерела інформації
Савченко, 1938; Определитель..., 1965; Бригадиренко, 2005б; Catalogue..., 2006; Червона книга України, 2009.

Автори: Васько Б. М., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Scarabaeus typhon Fischer von Waldheim, 1823

Скарабей тифон
Скарабей тифон

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Пластинчатовусі (*Scarabaeidae*).

Природоохоронний статус виду
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Поширений від Південної та Центральної Європи на заході до Північного Китаю, Монголії та Північної Кореї на сході. Відомий з Малої та Передньої Азії, Афганістану та Ірану. На території України зустрічається на півдні Лісостепу та у степовій зоні. У Дніпропетровській обл. зареєстрований у Синельниківському р-ні.

Біоекологічна характеристика
Заселяє степові біотопи з різними типами ґрунтів, піщані ділянки річкових долин і морського узбережжя, іноді – в засолених стаціях, піщаних кучугурах із розрідженим степовим різнотрав'ям. Живиться гноєм овець і великої рогатої худоби. Робить із гною великі кулі, які іноді відкочує на велику відстань від місця виготовлення. Потім закопує кулю у ґрунт на глибину 7–40 см, де з'їдає її, або виготовляє з неї своєрідну "грушу", у вузький частині якої розташовує яйце. Личинка з'їдає заготовлені для неї запаси та заляльковується в залишках "груші", де і зимує молодий жук після виходу з лялечки. У посушливі весни жуки масово гинуть, так як не в змозі покинути місць заляльковування.

Наукове та практичне значення
Жук переробляє гній великої свійської худоби, чим сприяє збагаченню ґрунтів. Тривалий час у численних публікаціях, на території України цей вид помилково згадувався, під назвою – *Scarabaeus sacer Linnaeus, 1758.* Останній таксон колись дійсно міг бути поширений в Україні, зокрема на території Криму та Херсонської області.

Чисельність і причини її зміни
На території України за останні 50 років різко скоротив свій ареал: раніше, північна його межа проходила в околицях Кам'янця-Подільского, півдня Житомирської, Київської, Чернігівської та Черкаської областей. Імовірно, зникає внаслідок розорювання цілинних степових ділянок.

Заходи охорони
Зменшення чисельності виду пов'язане зі зміною землекористування у природних місцях його перебування.

Основні джерела інформації
Определитель..., 1965; Кабаков, 2006; Catalogue..., 2006; Червона книга України, 2009.

Автори: Васько Б. М., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Gymnopleurus geoffroyi Fuessly, 1775

Гімноплевр Жоффруа
(Гимноплевр Жоффруа)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Пластинчатовусі (*Scarabaeidae*).

Природоохоронний статус виду
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Поширений в Південній і Центральній Європі, Передній Азії та Північній Африці. Відомий із Казахстану, південних районів Росії, Північного Кавказу та Криму. На території України зустрічається на крайньому півдні Лісостепу та у степовій зоні. У Дніпропетровській обл. зареєстрований у Синельниківському (окол. с. Раївка, Сумароков О. М.) та Новомосковському (окол. с. Андріївка, балка Баштанна) р-нах.

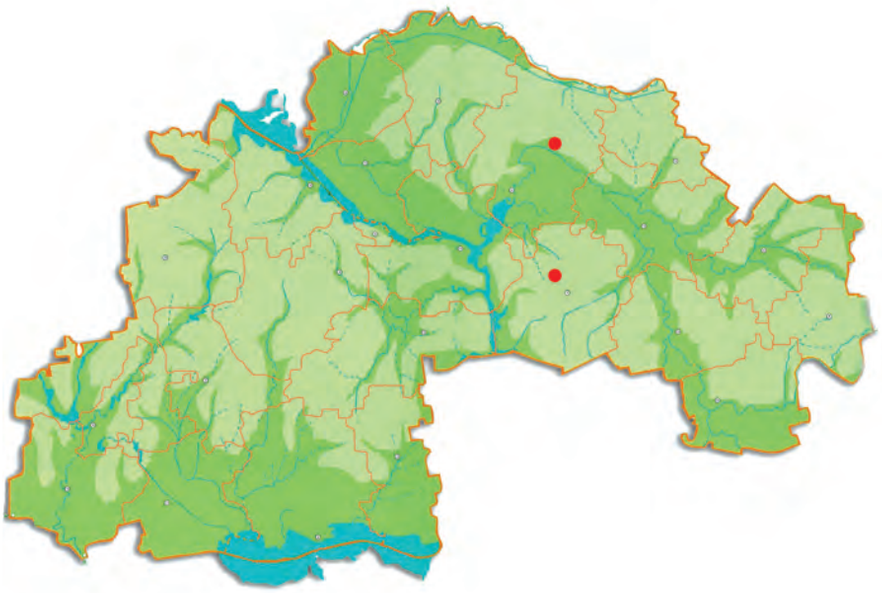
Біоекологічна характеристика
Найбільш мезофільний вид роду у фауні України. Заселяє степові біотопи з різними типами ґрунтів, піщані ділянки річкових долин і морського узбережжя, іноді реєструється на засолених ґрунтах, піщаних кучугурах із розрідженим степовим різнотрав'ям. Копрофаг. Живиться гноєм овець і великої рогатої худоби.

Наукове та практичне значення
Імаго та личинка переробляє гній великої рогатої худоби та коней, чим сприяє збагаченню ґрунтів біодобривами та мікроелементами.

Чисельність і причини її зміни
На території України за останні 50 років значно скоротив свій ареал. Північна межа ареалу проходила в околицях Вінницької, Київської, півдня Сумської областей. Нині на згаданих територіях вид не фіксується. Імовірно, зникає внаслідок розорення цілинних степових ділянок.

Заходи охорони
Зменшення чисельності виду пов'язане зі зміною землекористування у природних місцях його перебування.

Основні джерела інформації
Определитель..., 1965; Кабаков, 2006; Catalogue..., 2006.

Автори: Васько Б. М., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Osmoderma barnabita (Motschulsky, 1845)

Жук-самітник

(Жук-отшельник)

Таксономічна належність

Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Пластинчатовусі (*Scarabaeidae*).

Природоохоронний статус

2 (вразливий). Внесений до Червоної книги України – категорія 2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області

Вся зона листяних лісів Європи на північ до межі поширення дуба (південна Швеція – Фінляндія). Південна межа в Україні проходить від гирла Дунаю (Ізмаїл) на Бендери, південь Вінницької обл., Кіровоградську обл., Полтаву, по середній течії р. Сіверський Донець (Слов'яногорськ) і далі на схід до Саратова. У Дніпропетровській обл. зібрано два екземпляри: окол. с. Василівка Новомосковського р-ну (Компанієць Ф. С., 1982) та окол с. Комісарівка П'ятихатського р-ну (Радченко А. І., 1993).

Біоекологічна характеристика

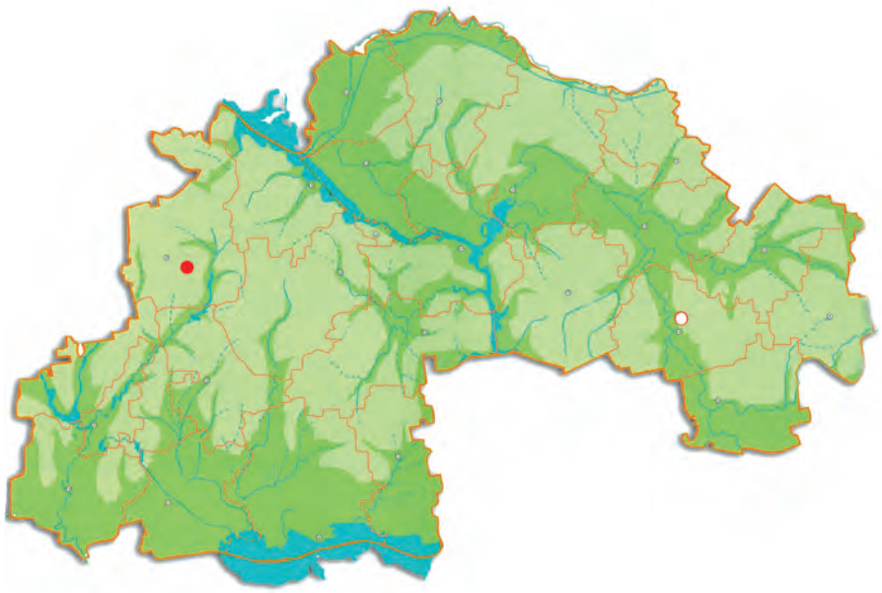
Стації цього виду в Україні – широколистяні ліси. Тримається здебільшого дуплистих дерев, переважно у нижніх ярусах лісів. Живиться соком, який витікає з дерев. Удень ховається по гнилих дуплах яблунь, груш, дубів, здебільшого осокорів. Літає надвечір і вночі, інколи прилітає на світло. Жуки активні у серпні–вересні. Фітофаг, живиться соком, який витікає з дерев. Личинки розвиваються за рахунок гнилої деревини листяних порід. Генерація виду в Україні - не менше 2–3 років.

Наукове та практичне значення

Личинки жука-самітника – природний деструктор відмерлої деревини та листяного опаду, тому їх активність надзвичайно корисна.

Чисельність і причини її зміни

Рідкісний вид, зустрічається здебільшого одиночними особинами. Зникає внаслідок санітарних рубок лісу, застосування пестицидів у лісових масивах.

Заходи охорони

Внесений до Червоних книг деяких країн Європи (Прибалтика, Бєларусь, Росія). Зменшення чисельності пов'язане насамперед із сучасною методикою лісогосподарювання.

Основні джерела інформації

Червона книга України, 2009; Бригадиренко, 2005б; Catalogue..., 2006; Updating the taxonomy..., 2007.

Автори: Васько Б. М., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Protaetia aeruginosa (Drury, 1770)

Бронзівка золотиста
(Бронзовка золотистая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Пластинчатовусі (*Scarabaeidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Поширений від Південної Європи на заході до Оренбурзької обл. Росії на сході. В Україні переважно в Поліссі та Лісостепу. Південна межа ареалу виду в Україні обмежена, ймовірно, північними районами Одеської та Херсонської обл. У Дніпропетровській обл. відомий із Новомосковського (окол. с. Андріївка), Павлоградского (окол. с. Булахівка), Нікопольского (Третьяков Ю. Ю.) р-ну.

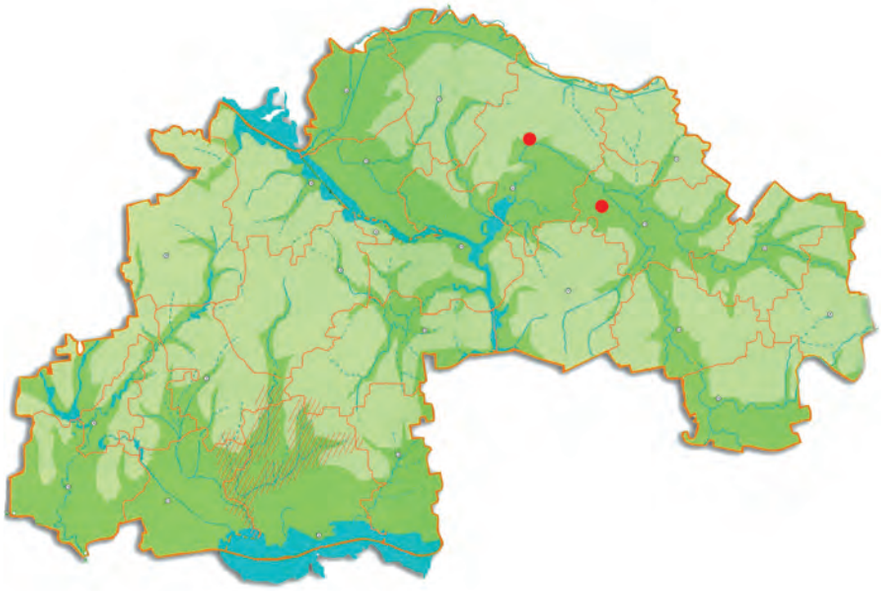
Біоекологічна характеристика
Реєструється у старих широколистяних лісах, як на рівнинах, так і в горах, але на великі висоти не підіймається. Літає вдень, у сонячну погоду. Живиться соком, що витікає з пошкоджених дерев, інколи прилітає на квіти. Фітофаг. Жук відкладає яйця в порохняву деревину пнів і дупла дерев листяних порід. Личинки живляться гнилою деревиною, там само і заляльковуються. Генерація - 1–2 роки.

Наукове та практичне значення.
Личинки бронзівок – природні деструктори відмерлої деревини, листяного опаду та перегною, тому їх активність надзвичайно корисна.

Чисельність і причини її зміни
В Україні зустрічається дуже рідко, здебільшого поодиноко. Зменшення чисельності жука пов'язане із сучасними методами лісогосподарювання, наприклад із проріджуванням штучних лісових насаджень. Для успішного розмноження виду необхідна велика кількість гнилої деревини та листяного опаду.

Заходи охорони
Не здійснювались.

Основні джерела інформації
Медведев, 1964; Определитель..., 1965; Вредители..., 1973; Catalogue..., 2006.

Автори: Васько Б. М., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Protaetia affinis (Andersch, 1797)

Бронзівка подібна
(Бронзовка схожая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Пластинчатовусі (*Scarabaeidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Від Південної Європи на заході до Оренбурзької обл. на сході, Кавказ, Мала та Передня Азія, Іран. В Україні поширений нерівномірно: переважно в Поліссі та Лісостепу, де зустрічається досить часто. Південна межа ареалу доходить до півночі Одеської обл. У Дніпропетровській обл. зафіксований у Новомосковському (окол. с. Андріївка) та Синельниківському (окол. с. Раївка, Сумароков О. М.) р-нах.

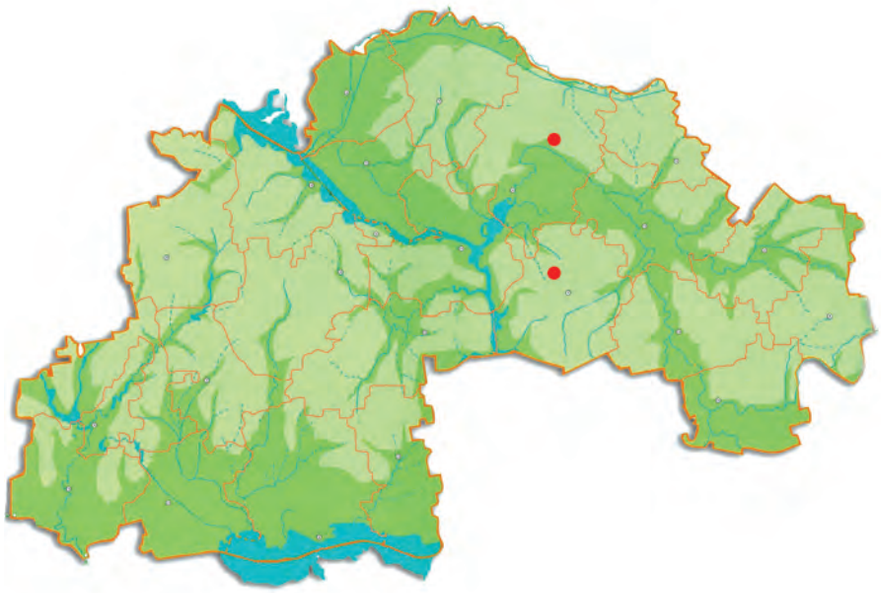
Біоекологічна характеристика
Стації поширення цього виду – старі широколистяні ліси, як на рівнинах, так і в горах (на великі висоти не піднімається). Літає вдень у сонячну погоду. Живиться соком, що витікає з пошкоджених дерев, інколи прилітає на квіти. Фітофаг. Жук відкладає яйця в порохняву деревину пнів і дупел дерев листяних порід. Личинки живляться гнилою деревиною, де заляльковуються. Генерація - 1–2 роки.

Наукове та практичне значення
Личинки бронзівок – природні деструктори відмерлої деревини, листяного опаду та гною, тому надзвичайно корисні у природних екосистемах.

Чисельність і причини її зміни
В Україні зустрічається рідко. Зменшення чисельності пов'язане з проріджуванням штучних лісових насаджень. Для успішного розмноження виду необхідна велика кількість гнилої деревини, гною та листяного опаду.

Заходи охорони
Не здійснювались.

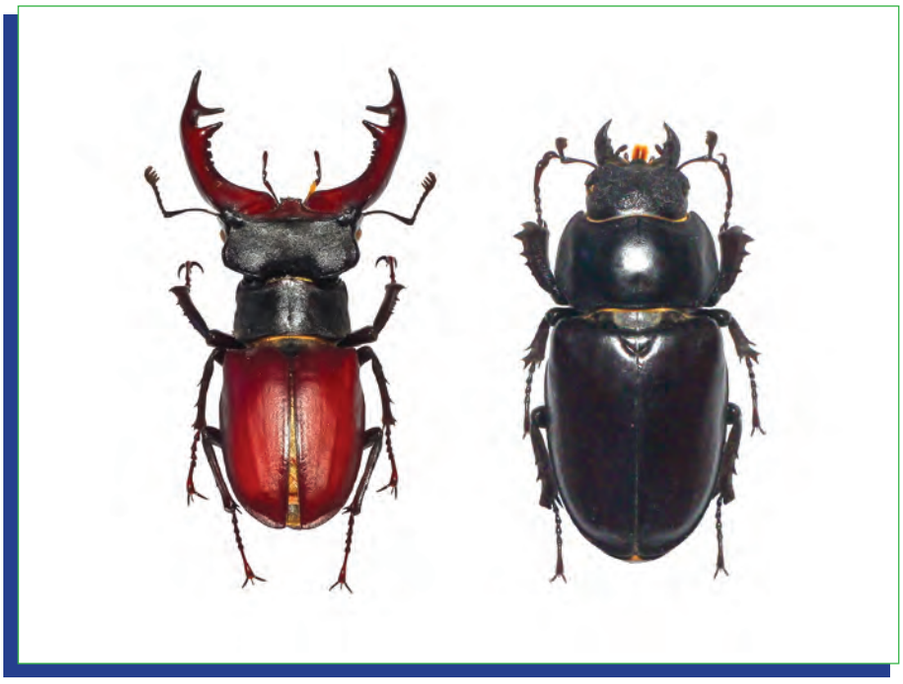
Основні джерела інформації
Медведев, 1964; Определитель..., 1965; Вредители..., 1973; Catalogue..., 2006.

Автори: Васько Б. М., Бригадиренко В. В.
Фото: flickriver.com/photos/coleoptera-us/2946618277/1

Lucanus cervus (Linnaeus, 1758)

Жук-олень
(Жук-олень)

Таксономічна належність

Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Рогачі (*Lucanidae*).

Природоохоронний статус

З (рідкісний). Внесений до Червоної книги України – категорія З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області

Ареал охоплює Північну Африку, Середню та Південну Європу, на північ до Південної Англії, Півдня Швеції, Латвії; від півдня Бєларусі до Смоленська, Тули, Рязані, Мордовії, півдня Татарстану і на сході досягає передгір'їв Уралу. В Україні поширений майже на всій території, крім сухих степів. У Дніпропетровській обл. відомий із Павлоградського (окол. с. В'язівок, Булахівка, Кочережки, Підлісне), Новомосковського (окол. с. Василівка, Всесвятське, Андріївка, Івано-Михайлівка, Попасне, окол. м. Новомосковськ), Синельниківського (окол. с. Раївка, О. М. Сумароков), Покровського (окол. с. Великомихайлівка), Юр'ївського (окол. с. Затишне); досить часто трапляється у заплавних дібровах р. Оріль (Юр'ївський, Царичанський, Петриківський р-ни), і байрачних дібровах правого берега р. Дніпро (Верхньодніпровський і П'ятихатський р-ни). Стабільна популяція існує на території природного заповідника "Дніпровсько-Орільський". Окремі екземпляри трапляються навіть у центрі м. Дніпропетровськ (територія ботанічного саду Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара).

Біоекологічна характеристика

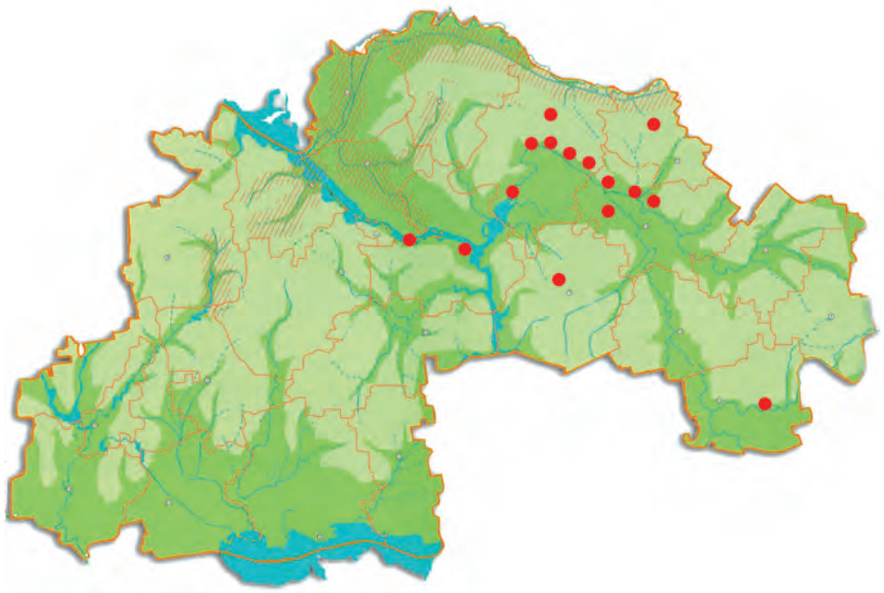
П'яти- або шестирічна генерація. Самки відкладають яйця в дупла, старі пні, стовбури, що впали, головним чином на дубі, але іноді інших породах (бук, липа, верба, ясен, тополя, плодові). Сапрофітофаг, живиться соком, що витікає з дерев. Личинки розвиваються в гнилій деревині. Живе у старих широколистяних лісах різних типів, частіше у дібровах.

Наукове та практичне значення

Личинки жука-оленя – природні деструктори відмерлої деревини, ослаблених дерев, тому їх активність надзвичайно корисна.

Чисельність і причини її зміни

Зустрічається зрідка, але локально – у досить великій кількості. Зменшення чисельності пов'язане з прийнятою методикою лісогосподарювання, у першу чергу зі знищенням старих дерев (молоді посадки не придатні для живлення та розмноження виду).

Заходи охорони

Занесений до Червоних книг Бєларусі, Литви, Латвії. Знаходиться під охороною в ряді країн Європи та охороняється Бернською конвенцією. На ділянках, де мешкає та розвивається вид необхідно зберігати вже існуючі умови, вкрай не бажане вирубування та знищення старих дерев.

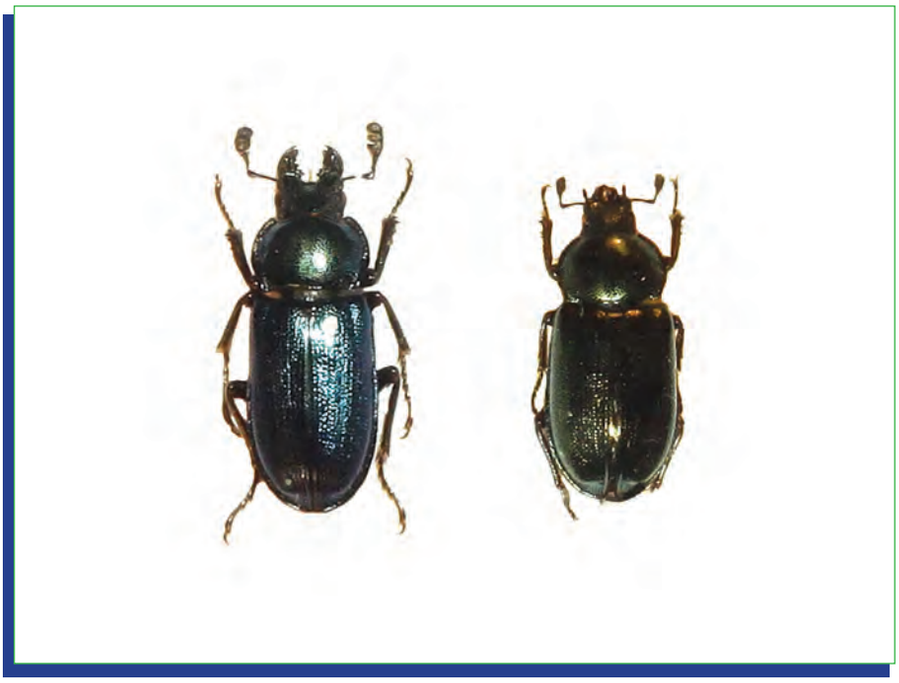
Основні джерела інформації

Определитель..., 1965; Червона книга України, 1994, 2009; Бригадиренко, 2005б; Catalogue..., 2006; Комаров, Бригадиренко, 2008.

Автори: Васько Б. М., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Platycerus caraboides (Linnaeus, 1758)

Рогачик синій
(Рогачик синий)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Рогачі (*Lucanidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює Північну Африку, Середню та Південну Європу, на північ до півдня Англії, Швеції, Латвії, середня та південна частини Європейської Росії, на схід до Сибіру та Китаю. В Україні поширений майже на всій території, крім степової зони. У Дніпропетровській обл. відомий із околиць м. Павлоград (ділянка підтоплення шахтними водами 500 м на північний захід від міського сміттєзвалища) та Синельниківського р-ну (окол. с. Раївка, Сумароков О. М.).

Біоекологічна характеристика
На території України має однорічну генерацію. Самки відкладають яйця в дупла, старі пні, лежачі стовбури. Личинки розвиваються в гнилій деревині дуба, бука, липи, берези, рідше заселяють деревину тополі, верби та хвойних порід. Мезогігрофіл. Поширений у старих широколистяних лісах різних типів, але частіше в дібровах і березняках.

Наукове та практичне значення
Личинки рогачика, так само як і личинка жука-оленя – природні деструктори відмерлої та ослабленої деревини, тому їх активність надзвичайно корисна.

Чисельність і причини її зміни
У лісовій та лісостеповій зонах України – звичайний вид, але майже всюди зустрічається у невеликій кількості. Зменшення чисельності пов'язане з прийнятою методикою лісогосподарювання, за якої багато дерев не доживають свого природного віку. Необхідні умови для нормального розвитку личинок – наявність у деревині "білої гнилі" (особливих грибків-деструкторів клітковини) та відносно постійна вологість середовища.

Заходи охорони
На ділянках, де мешкає вид необхідно зберігати вже існуючі умови, не бажане проріджування лісових або паркових ділянок.

Основні джерела інформації
Определитель..., 1965; Catalogue..., 2006.

Автори: Васько Б. М., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Prionus coriarius (Linnaeus, 1758)

Вусач-шкіряник
(Усач кожевник)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (Insecta), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Вусачі (*Cerambycidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

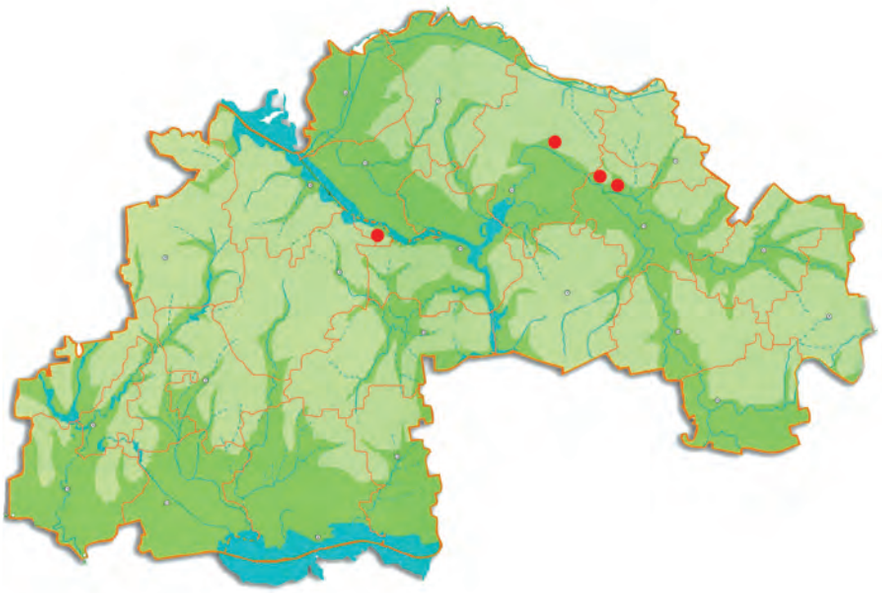
Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює майже всю Європу, Кавказ, Західний Сибір, Казахстан, Передню Азію (на схід до Північного Ірану). В Україні поширений майже повсюдно при наявності деревних насаджень. У Дніпропетровській області знайдений у байрачних дібровах р. Самара (окол. с. Андріївка, Підлісне, Кочережки) та в окол. м. Дніпродзержинськ (Надворний В.).

Біоекологічна характеристика
Лісовий вид, дендробіонт, поліфаг. Генерація 2–3 роки (іноді до 4). Дорослі жуки зустрічаються з травня по вересень у хвойних і мішаних лісах, але частіше в червні–липні. Личинки розвиваються під корою різноманітних листяних (дуб, бук, граб, ільмові, вільха, тополя, каштан, береза) і, спорадично, хвойних (сосна, ялина) дерев. Заляльковуються у ґрунті поблизу коренів.

Наукове та практичне значення
Один із найбільших за розмірами та естетично привабливих вусачів фауни України. Іноді може пошкоджувати деревину підземних частин будівель.

Чисельність і причини її зміни
Досить рідкісний вид у лісових масивах степової зони. Можливе значне зниження чисельності при вирубуванні дерев, особливо старих.

Заходи охорони
Не проводились.

Основні джерела інформації
Плавильщиков, 1958; Определитель..., 1965; Вредители..., 1974; Комаров, Бригадиренко, 2008; Бартенев, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: barry.exp-host.ru/gallery/files/43/CRW_1619.jpg

Cerambyx cerdo Linnaeus, 1758

Вусач дубовий великий
(Усач дубовый большой)

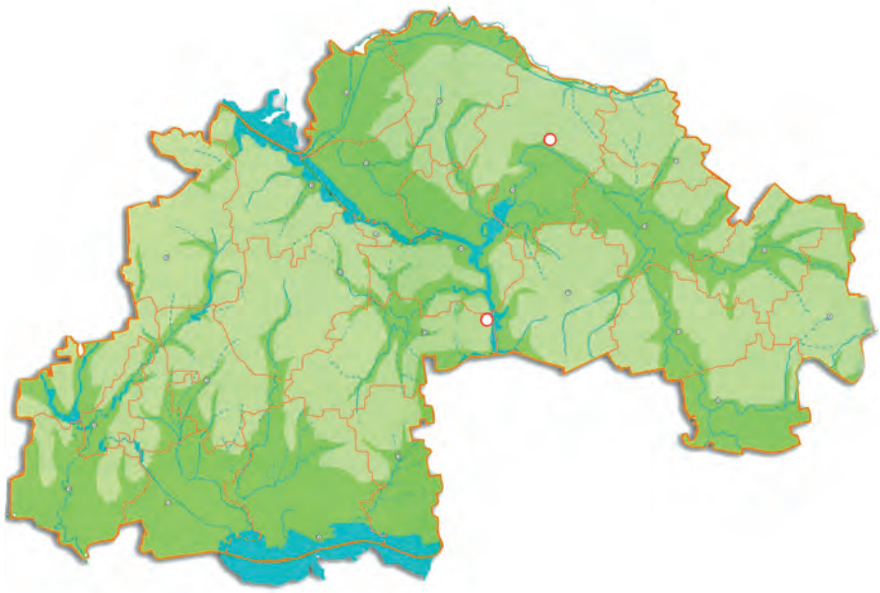

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Вусачі (*Cerambycidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Внесений до Червоної книги України – категорія 2 (вразливий), Європейського червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі (1991) – категорія E (зникаючий), Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи – категорія *Vulnerable* (A1c+2c).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює Західну та Середню Європу, Середземномор'я, Кавказ, Передню Азію. Один із 5 видів західнопалеарктичного роду. В Україні два підвиди: *C. cerdo cerdo L.* (рівнинна Україна) і *C. cerdo acuminatus Motsch.* (Крим). Зустрічається переважно на Правобережній Україні (крім південних районів). Східна межа ареалу проходить поблизу Харкова–Донецька (хоча знахідки тут потребують підтверджень). У Дніпропетровській обл. знайдений у Солонянському (окол. с. Військове, В. О. Барсов, 1965 р.) та Новомосковському (окол. с. Андріївка, О. Г. Топчієв, 1958 р.) р-нах.

Біоекологічна характеристика
Має трирічну генерацію. Літ імаго – з травня до початку серпня. Яйця (за півтора–два місяці – від 60 до 300) самка відкладає по одному в тріщини кори, рідше на гілках. Личинки заляльковуються восени в комірках. Жуки нового покоління з'являються наприкінці серпня – у вересні, зимують у тих самих комірках. Живе у природних дібровах, насадженнях дуба, рідше деяких ільмових, у лісопарках рівнинних територій та передгір'їв. Звичайно заселяє дубові та мішані ліси, ослаблені вирубуванням або рекреаційним пресом. Надає перевагу старим товстим стовбурам дубів і пенькам. Імаго живиться соком, що виступає з пошкоджених стовбурів. Личинки – дендрофаги. Довжина їх ходу у стовбурах може сягати 1 м. Перший рік личинки живляться у корі, на другий і третій – проникають у деревину.

Наукове та практичне значення
В окремих випадках відзначений як шкідник, головним чином дуба.

Чисельність і причини її зміни
Незначна (поодинокі особини). Чисельність знижується внаслідок суцільного вирубування старих дібров, скорочення насаджень дубу, зменшення кількості старих дерев.

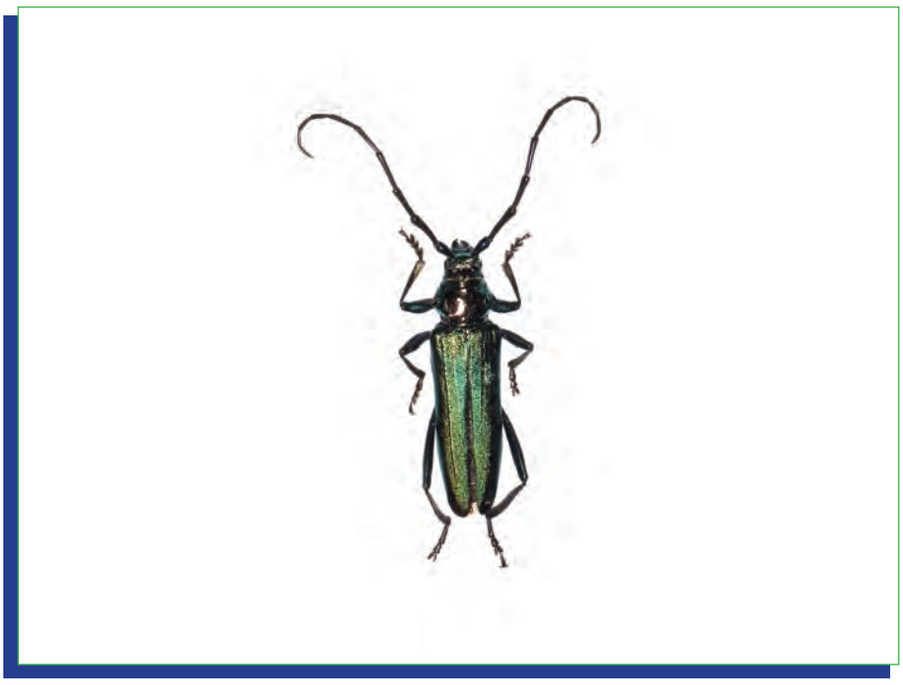
Заходи охорони
Занесені до Червоної книги України, Росії та Європейського Червоного списку (1991). Охороняється у складі фауни лісових біоценозів заповідників і заказників України.

Основні джерела інформації
Плавильщиков, 1940; Руднев, 1957; Вредители..., 1974; Насекомые..., 1974; Бригадиренко, 2005б; Бартенев, 2009; Червона книга України, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: http://zin.ru/Animalia/Coleoptera/rus/berlov8.htm

Aromia moschata (Linnaeus, 1758)

Вусач мускусний
(Усач мускусный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Вусачі (*Cerambycidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Внесений до Червоної книги України – категорія 2 (вразливий).

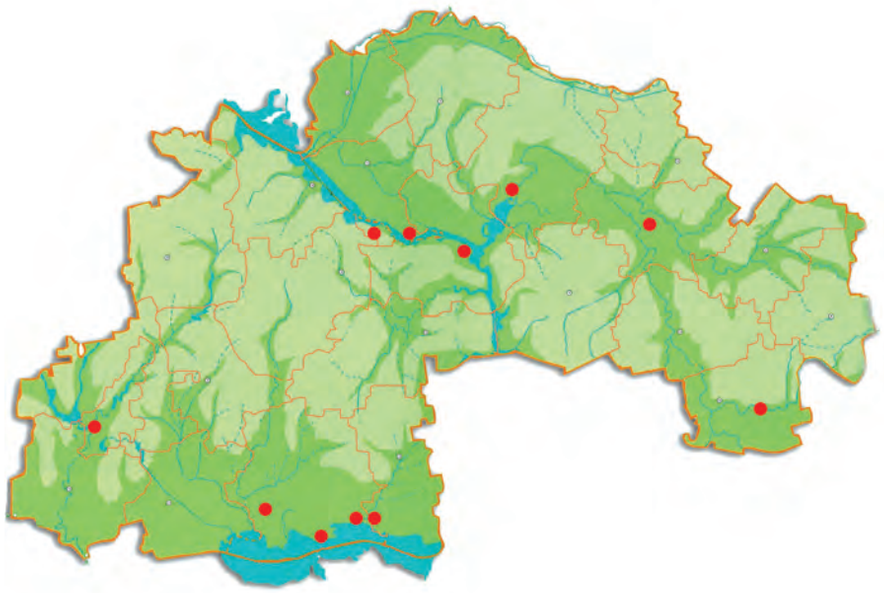
Ареал виду, поширення в області
Транспалеарктичний вид. Один із 10 видів палеарктичного роду. Єдиний вид (номінативний підвид) роду у фауні України, поширений майже по всій її території. У Дніпропетровській обл. знайдений у Покровському (окол. с. Великомихайлівка) та Нікопольському (окол. с. Шолохове, окол. с. Червоногригорівка, Третьяков Ю. Ю.) р-нах; в окол. м. Павлоград, Новомосковськ, Кривий Ріг, Дніпропетровськ, Дніпродзержинськ, Нікополь, Марганець; у природному заповіднику "Дніпровсько-Орільський".

Біоекологічна характеристика
Генерація дво– або трирічна. Літ (у спекотні години дня), парування та відкладання яєць спостерігається з червня по серпень. За весь період самка відкладає 90–160 яєць у тріщини кори. Личинка спочатку розвивається під корою, а потім у живій деревині, де і заляльковується (у травні–червні). Біотопи перебування (долини річок, пониззя навколо заболочених ділянок, прибережні гаї) зумовлені присутністю в них кормових дерев (верба, тополя). Частіше зустрічається у верхньому ярусі дерев. Імаго відмічене також на квітках спіреї та окружкових. Переважно у розріджених деревостанах, заселяє верби, рідше – інші листяні породи (тополя, осика). Дендрофаг. Імаго іноді живляться соком з берези та дуба.

Наукове та практичне значення
Естетично привабливий вид. Може незначно пошкоджувати насадження верби.

Чисельність і причини її зміни
У середньому незначна (поодинокі особини), але локально зареєстрований як звичайний вид. Чисельність може знижуватись унаслідок зменшення площ насаджень верби та видалення старих дерев.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги України. Заходи охорони не здійснювались, у теперішній час загрози для існування виду не існує.

Основні джерела інформації
Плавильщиков, 1940; Загайкевич, 1959; Вредители..., 1974; Різун та ін., 2000; Бригадиренко, 2005б; Червона книга України, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Purpuricenus kaehleri (Linnaeus, 1758)

Вусач-червонокрил Келлера
(Усач-краснокрыл Келлера)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Вусачі (*Cerambycidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Внесений до Червоної книги України – категорія 2 (вразливий).

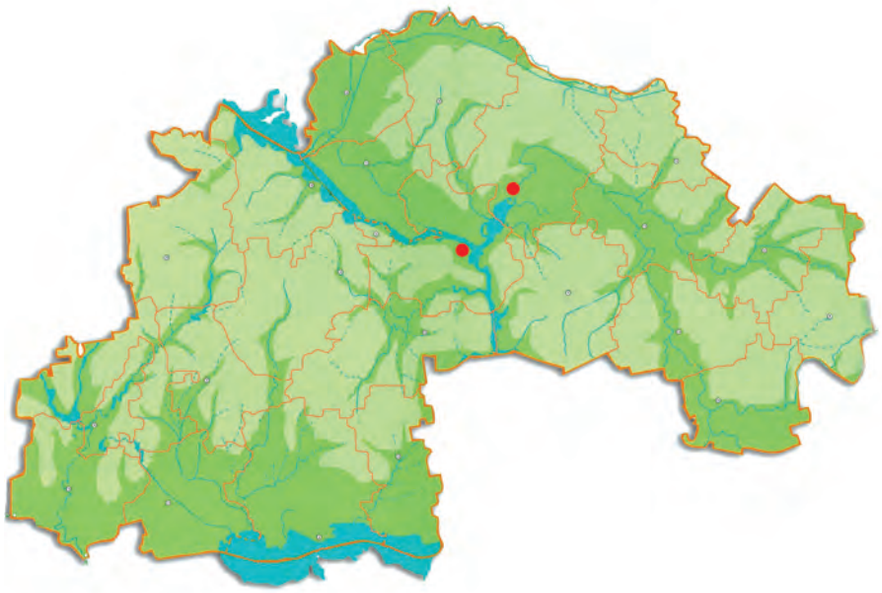
Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює Західну (крім півночі), Південну та Південно-Східну Європу, південь Уралу, Кавказ, Закавказзя, Туреччину та Північний Іран. В Україні поширений у підзоні мішаних лісів, лісостеповій і на півночі степової зони, на південному березі Криму. У Дніпропетровській обл. знайдений в окол. м. Дніпропетровськ і Новомосковському р-ні.

Біоекологічна характеристика
Генерація одно-, рідко дворічна. Жуки літають із травня по серпень. Парування відзначене в червні–липні. Заляльковування проходить поблизу основ гілок стовбура. Зустрічається в листяних і мішаних лісах, на узліссях, у садах. Заселяє стовбури та гілки (мертві та відмираючі) плодових кісточкових, виноградну лозу, а також дуб, каштан, акацію, тополеві та ільмові, зустрічається і на квітках. Дендрофаг.

Наукове та практичне значення
Не відоме. Естетично красивий вид.

Чисельність і причини її зміни
Незначна (поодинокі особини). Чисельність знижується при руйнуванні природних біотопів знаходження виду та санітарних рубках.

Заходи охорони
Охороняється в Канівському природному заповіднику та заповіднику “Розточчя”. Розмноження в неволі не проводилось.

Основні джерела інформації
Плавильщиков, 1940; Вредители..., 1974; Насекомые..., 1974; Різун та ін., 2000; Бартенев, 2009; Червона книга України, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: zin.ru/Animalia/Coleoptera/rus/berlov6.htm

Dorcadion equestre (Laxmann, 1770)

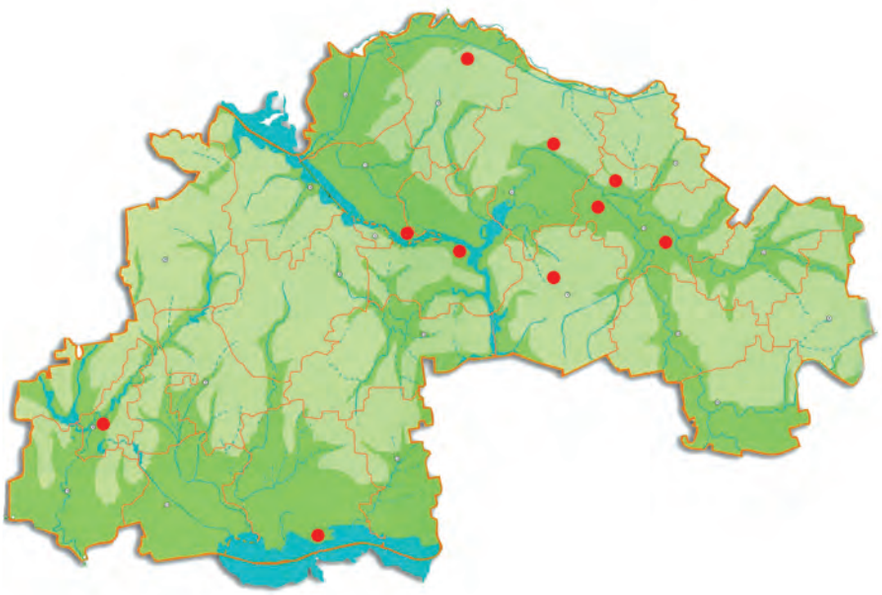
Вусач земляний хрестоносець
(Усач земляной крестоносец)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Вусачі (*Cerambycidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). Внесений до Червоної книги України – категорія 2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює Західну Європу, Румунію, Угорщину, Болгарію (на південь до Греції), Молдову, чорноземну смугу Росії (на схід до Волги), Закавказзя. В Україні поширений у лісостеповій і степовій зонах, у Криму. У Дніпропетровській обл. знайдений в обласному центрі (балка Тунельна, пр. Гагаріна), у природному заповіднику "Дніпровсько-Орільський", Синельниківському (окол. с. Раївка, Хорошево, О. М. Сумароков), Павлоградському (окол. м. Тернівка, с. Булахівка, с. Кочережки), Новомосковському (окол. с. Андріївка), Магдалинівському (окол. с. Ковпаківка), Криворізькому (окол. с. Недайвода), Нікопольському (зареєстрований у 18 пунктах, Третьяков Ю. Ю.) р-нах.

Біоекологічна характеристика
Генерація дворічна. Дорослі жуки зустрічаються з середини квітня до кінця травня (із середини червня – зрідка). Личинки розвиваються у ґрунті, при розорюванні переходять до живлення коренями культурних злаків. Заселяє нерозорані осередки: цілинний степ, байраки, гірські схили, узбіччя доріг (іноді біотопи з негустими чагарниками). Тяжіє до добре прогрітих сонцем ділянок із розрідженим травостоєм. Личинки живляться переважно коренями злаків.

Наукове та практичне значення
Естетично красивий вид. Іноді може шкодити культурним злаковим культурам, але дуже незначно.

Чисельність і причини її зміни
Звичайний у місцях, що не зазнають антропогенного впливу. У нинішній час особливої загрози для існування виду не існує.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги України. Спеціальні заходи охорони не здійснювались. У комплексі з іншими безхребетними знаходиться під охороною у степових заповідниках України.

Основні джерела інформації
Плавильщиков, 1958; Насекомые..., 1974; Червона книга України, 1994, 2009; Різун та ін., 2000; Бригадиренко, 2005б; Бартенев, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Dorcadion elegans (Kraatz, 1873)

Вусач земляний елегантний
(Усач земляной элегантный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Вусачі (*Cerambycidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює Україну, Росію (на схід до Південного Уралу та Нижнього Поволжжя), Казахстан. Заселяє південь Лівобережного Лісостепу та Степу України (частіше на сході). У Дніпропетровській обл. знайдений у Павлоградському р-ні (окол. м. Тернівка, с. Булахівка, Третьяков Ю. Ю.).

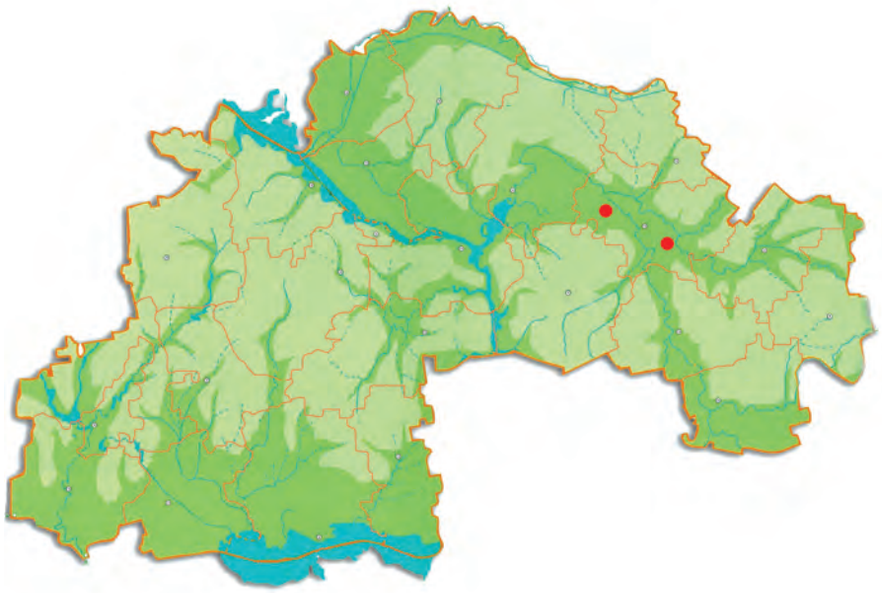
Біоекологічна характеристика
Генерація – дворічна. Дорослі жуки зустрічаються з початку квітня до середини травня. Заселяє цілинні степові ділянки (злаково-полинові асоціації), перелоги, іноді узбіччя доріг. Личинки живуть у ґрунті на глибині 10–12 см. Молоді жуки відроджуються в серпні, але на поверхні ґрунту з'являються тільки навесні наступного року.

Наукове та практичне значення
Естетично красивий і рідкісний вид.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид, живе у місцях, які не зазнають антропогенного впливу.

Заходи охорони
Не проводились.

Основні джерела інформації
Плавильщиков, 1958; Определитель..., 1965; Бригадиренко, 2004б; Бартенев, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Dorcadion pusillum (Kuster, 1847)

Вусач земляний маленький
(Усач земляной маленький)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Вусачі (*Cerambycidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює Румунію, Молдову, Україну та південь європейської частини Росії. В Україні зустрічається на півдні лісостепової та у степовій зонах. У Дніпропетровській обл. знайдений у Синельниківському (окол. с. Раївка, Сумароков О. М.), Павлоградському (окол. с. Тернівка, с. Кочережки), Нікопольському (долина р. Кам'янка, окол. с. Токівське, Усть-Кам'янка), Орджоникідзевському (окол. с. Токівське, Третьяков Ю. Ю.) р-нах.

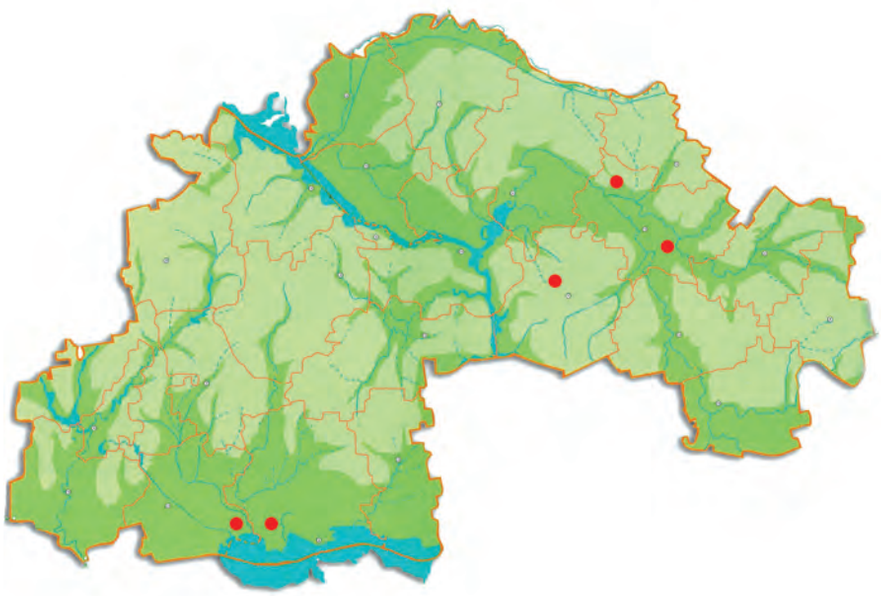
Біоекологічна характеристика
Степовий мезоксерофільний вид. Генерація дворічна. Дорослі жуки зустрічаються з початку квітня до кінця травня. Личинки розвиваються у ґрунті, де живляться коренями злаків. Заселяє цілинні степові ділянки, перелоги. Тяжіє до добре прогрітих сонцем ділянок із піщаним ґрунтом.

Наукове та практичне значення
Не відоме. Типовий представник степової фауни України.

Чисельність і причини її зміни
Іноді досить звичайний у місцях, що не зазнають антропогенного впливу. Можливе значне зниження чисельності при розорюванні природних лучних і степових ділянок.

Заходи охорони
Не проводились.

Основні джерела інформації
Плавильщиков, 1958; Определитель..., 1965; Бригадиренко, 2004б, 2007; Бартенев, 2009.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Acmaeoderella flavofasciata (Piller & Mitterpacher, 1783)

Жовтосмугаста дубова златка
(Желтополосая дубовая златка)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Златки (*Buprestidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Зустрічається по всій Європі, крім півночі, а також в Ізраїлі, Казахстані, Північному Китаї, Монголії, Західному Сибіру, Туреччині. В Україні знайдений у всіх фізично-географічних зонах. У Дніпропетровській обл. зустрічається не часто; дані про поширення фрагментарні. Відомі знахідки з Магдалинівського (Котовське лісництво, р. Оріль, Апостолов Л. Г., 1967 р.) та Павлоградського (окол. с. Кочережки) р-нів.

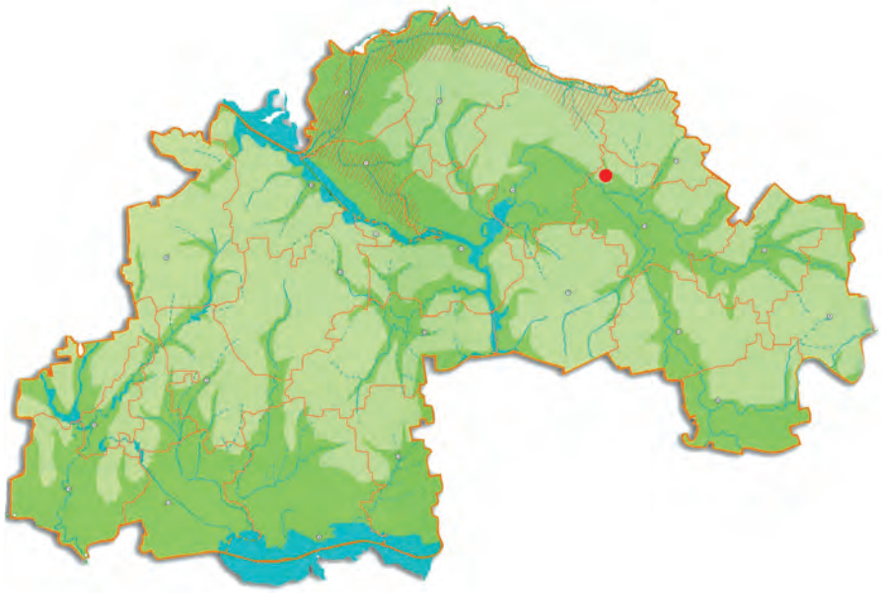
Біоекологічна характеристика
Генерація однорічна. Личинки розвиваються всередині гілок різноманітних деревних рослин (дуб, в'яз, каштан, тополя, вишня, слива, робінія тощо). Літ жуків починається з кінця травня і триває іноді по серпень; імаго зустрічаються на суцвіттях складноцвітих і зонтичних.

Наукове та практичне значення
Поліфаг, що може незначно пошкоджувати різні деревні породи; але внаслідок невеликої чисельності практичного інтересу не має.

Чисельність і причини її зміни
Трапляється рідко, причини тому не відомі.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Определитель..., 1965; Волкович, 1986; Вілуй, 2002; Catalogue..., 2006; Прохоров, 2010.

Автор: Прохоров О. В.
Фото: Прохоров О. В.

Anthaxia senicula (Schrank, 1789)

Золотиста ільмова златка
(Золотистая ильмовая златка)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Златки (*Buprestidae*).

Природоохоронний статус
4 (не визначений).

Ареал виду, поширення в області
Зустрічається по всій Європі, крім півночі, а також в азіатській частині Туреччині. В Україні знайдений у Лісостепу, Степу та Гірському Криму; за літературними джерелами вказаний для Полісся та Карпат. У Дніпропетровській обл. зареєстрований у Синельніковському та Новомосковському районах, для інших територій даних немає.

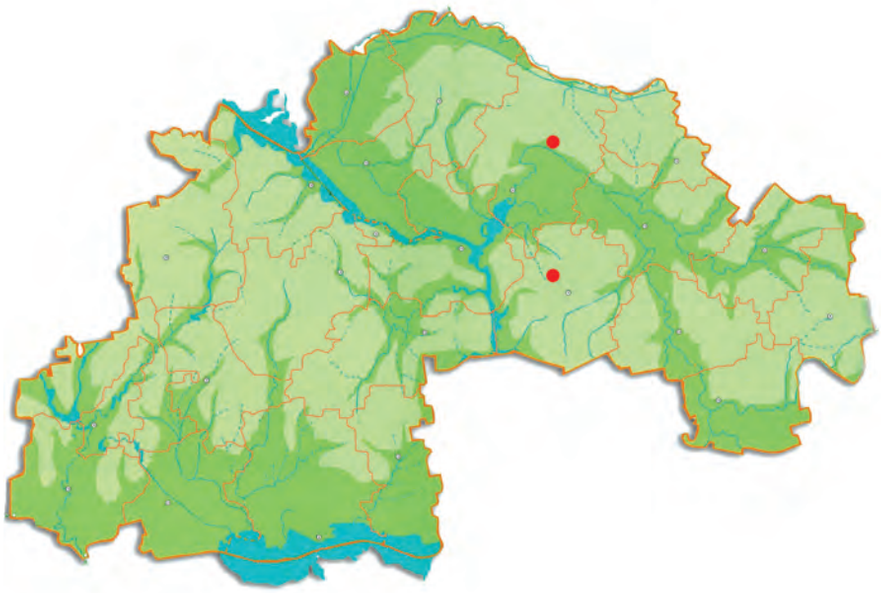
Біоекологічна характеристика
Розвиток триває один рік, але за несприятливих умов може розвиватися два роки. Личинки живляться деревиною в'яза, верби білої, гледичії, жовтої акації, ясеня, проточуючи ходи в лубі та заболоні. Жуки зустрічаються у травні та червні.

Наукове та практичне значення
Естетично красивий вид. Жуки можуть завдавати незначної шкоди, підгризаючи квітки та листя груш, листя в'язових дерев.

Чисельність і причини її зміни
Трапляється рідко, причини тому не відомі.

Заходи охорони
Заходи охорони не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Определитель..., 1950; Определитель..., 1965; Синадский, 1961; Вілý, 2002; Catalogue..., 2006; Прохоров, 2010.

Автор: Прохоров О.В.
Фото: Прохоров О. В.

Phaenops formaneki Jakobson, 1913

Златка Форманека
(Златка Форманека)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Златки (*Buprestidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Зустрічається у багатьох країнах Європи, крім західних, а також на Далекому Сході, в Монголії та у Західному та Східному Сибіру. В Україні знайдений у Лісостепу та Степу, за літературними джерелами вказаний для Карпат. У Дніпропетровській обл. зібраний у Дніпродзержинську (14.08.1976 р.).

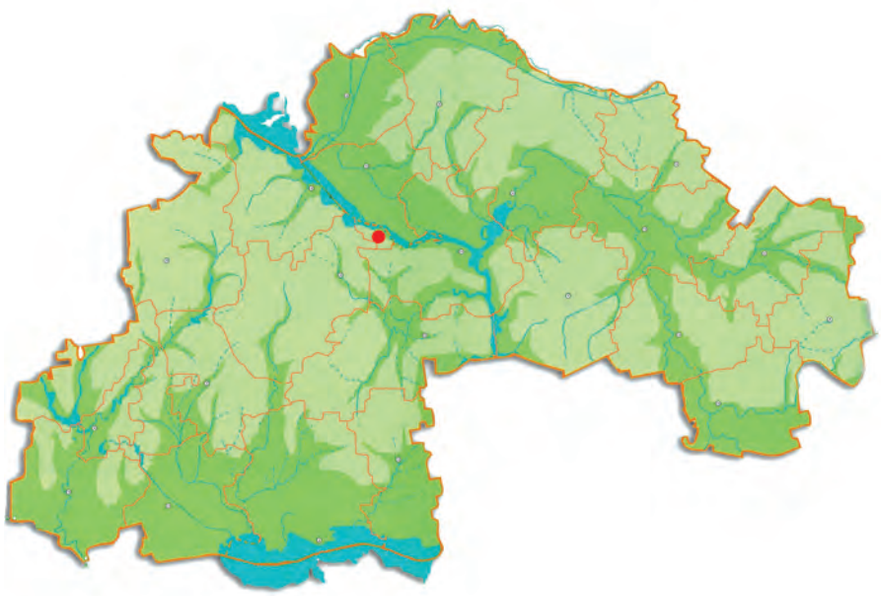
Біоекологічна характеристика
Личинка розвивається у деревині сосни *(Pinus halepensis, P. nigra, P. silvestris)*, генерація одно- або дворічна. Жуки зустрічаються з травня по серпень, максимальна чисельність імаго – у червні та липні.

Наукове та практичне значення
Науково цікавий рідкісний вид. Практичного значення не має.

Чисельність і причини її зміни
Трапляється дуже рідко, причини цього невідомі.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Вілý, 2002; Catalogue..., 2006; Прохоров, 2010.

Автор: Прохоров О. В.
Фото: Прохоров О. В.

Bostrychus capucinus (Linnaeus, 1758)

Каптурник-капуцин
(Капюшонник-капуцин)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Каптурники (*Bostrichidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Північна Африка, Європа, Кавказ, Передня та Середня Азія, Казахстан, південь Західного Сибіру. В Україні – майже повсюдно, де є деревні породи, у степовій зоні – спорадично. У Дніпропетровській обл. знайдений у Синельніківському р-ні (окол. с. Раївка, Сумароков О. М.).

Біоекологічна характеристика
Лісовий вид, дендробіонт. Імаго та личинки живуть під корою та всередині деревини листяних порід (головним чином дуб, менше – осика, тополя, ільмові). Генерація однорічна. Жуки літають із травня по червень.

Наукове та практичне значення
Може незначно шкодити окремим послабленим деревам дубу та виробів із нього.

Чисельність і причини її зміни
Незначна (поодинокі особини). Чисельність знижується при вирубуванні листяних дерев, особливо старих.

Заходи охорони
Не проводились.

Основні джерела інформації
Добровольский, 1951; Определитель..., 1965; Насекомые..., 1974; Catalogue..., 2007.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Anatis ocellata (Linnaeus, 1758)

Сонечко великооке
(Коровка глазчатая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Сонечка (*Coccinellidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Казахстан, Середня Азія, Сибір, Далекий Схід. Монголія, Китай (крім півдня). В Україні майже повсюдно, де є деревні насадження. У Дніпропетровській обл. знайдений у заплавних дібровах і аренних борах р. Самара, Вовча, Оріль, байрачних лісах Верхньодніпровського р-ну.

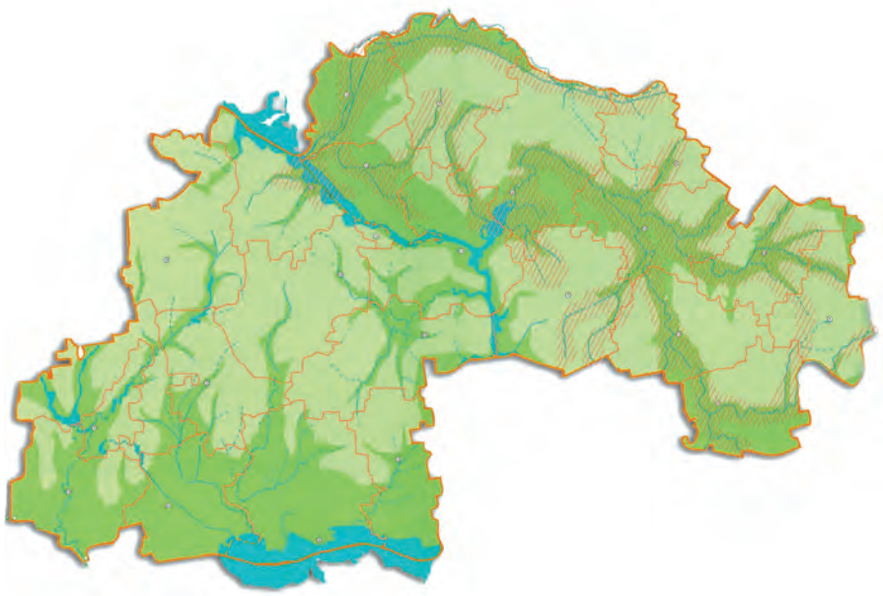
Біоекологічна характеристика
Зустрічається в мішаних і хвойних (соснових) лісах. Зрідка жуки реєструються й у лісосмугах. Імаго та личинки хижаки, розвиваються на деревах.

Наукове та практичне значення
Корисний хижак окремих деревних шкідливих комах (попелиці), особливо на хвойних породах. Естетично красивий, найбільший за розмірами вид сонечок фауни України.

Чисельність і причини її зміни
Незначна (поодинокі особини). Чисельність знижується при руйнуванні природних біотопів знаходження виду та санітарних рубках.

Заходи охорони
Не проводились.

Основні джерела інформації
Дядечко, 1954; Определитель..., 1965; Catalogue..., 2007.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Coccinella magnifica L. Redtenbacher, 1843

Сонечко відмінне
(Коровка отличная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Сонечка (*Coccinellidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Європа, Кавказ, Туреччина, Казахстан, південь Сибіру, Монголія. В Україні – Лісостеп, Степ. У Дніпропетровській обл. вид знайдений на солончакових луках Павлоградського р-ну (окол. с. Левадки, Богуслав).

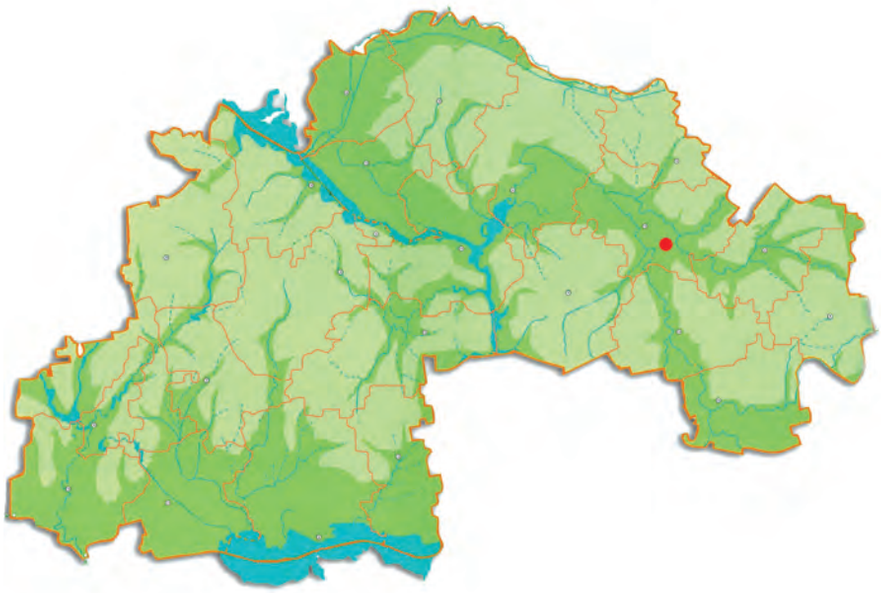
Біоекологічна характеристика
Зустрічається в лучно-степових біотопах. Ентомофаг.

Наукове та практичне значення
Корисний хижак окремих шкідливих комах (попелиці). Естетично красивий вид.

Чисельність і причини її зміни
Незначна (поодинокі особини). Чисельність знижується при руйнуванні природних біотопів знаходження виду.

Заходи охорони
Не проводились.

Основні джерела інформації
Определитель..., 1965; Catalogue..., 2007.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: Найдіон Р. В.

Meloe hungarus (Schrank, 1776)

Майка угорська
(Майка венгерская)

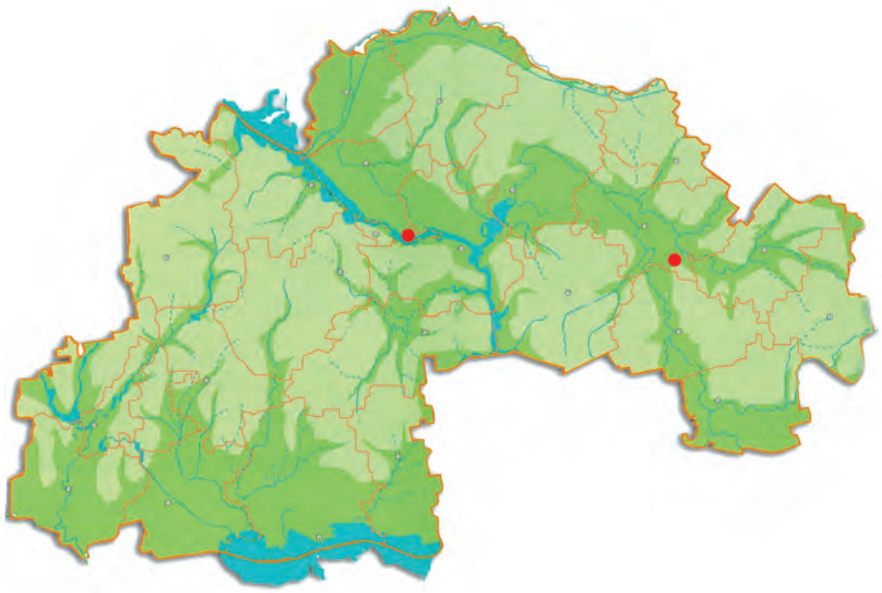

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Наривники (*Meloidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений майже по всій Європі, крім північної частини, на схід до Уралу, Кавказ. В Україні зустрічається майже повсюдно (крім гірських районів), але частіше на півдні Лісостепу та у Степу. У Дніпропетровській обл. зареєстрований у природному заповіднику "Дніпровсько-Орільський" та в Павлоградському р-ні (окол. м. Терновка).

Біоекологічна характеристика
Лучно-степовий мезофільний вид. Жуки зустрічаються з кінця березня – початку квітня до кінця травня, а також восени (вересень). Імаго живляться листям і квітками деяких рослин, іноді проростками просапних культур. Тип розвитку – гіперметаморфоз. Запліднені навесні самиці на освітлених місцях роблять невеликі ямки, куди відкладають яйця. Загальна кількість відкладених яєць може сягати декількох тисяч. Через 23–35 діб із яєць виходять рухливі личинки-триунгуліни, які через 1–4 доби з'являються на поверхні ґрунту та вилазять на квітки. При відвідуванні квітки бджолами, триунгуліни прикріплюються до їх тіла та переносяться до вулика чи нірки. Тут вони линяють і перетворюються на малорухливих червоподібних личинок, що паразитують на бджолах. Остання стадія личинки переходить у товсту, безногу передлялечку, здатну до діапаузи, яка згодом перетворюється на лялечку.

Наукове та практичне значення
Личинки іноді завдають незначної шкоди як паразити диких бджіл.

Чисельність і причини її зміни
Незначна (поодинокі особини). Чисельність знижується при руйнуванні природних лучних і степових біотопів знаходження виду.

Заходи охорони
Не проводились.

Основні джерела інформації
Левчинская, 1963; Определитель..., 1965; Ярошенко, Тхабисимова, 2005; Catalogue..., 2007.

Автори: Пучков О. В., Бригадиренко В. В.
Фото: www.zin.ru/meloe_hungarus.jpg

Platystomos albinus (Linnaeus 1758)

Слоник несправжній білуватий
(Ложнослоник беловатый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Слоники несправжні (*Anthribidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює Європу, Малу Азію, Близький Схід, Східний Сибір. В Україні розповсюджений, переважно на Поліссі. У Дніпропетровській обл/ знайдений на території Новомосковського, Павлоградського, Юр'ївського та Магдалинівського р-нів (заплавні діброви р. Оріль, Самара, Вовча).

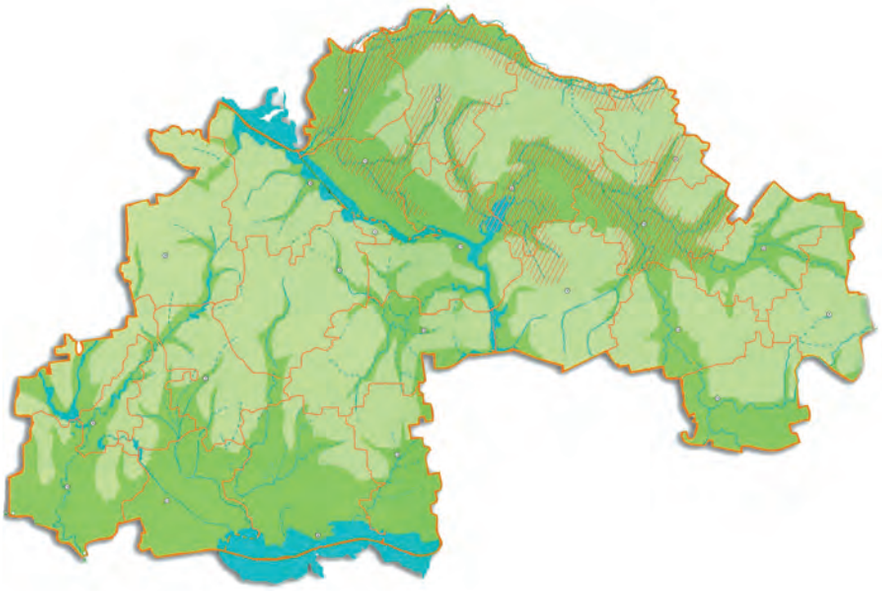
Біоекологічна характеристика
Розвивається на заселених грибами дубових і букових пнях, а також у відмираючих і всихаючих гілках листяних дерев *Betula verrucosa Ehrh., Alnus glutinosa (L.) Gaertn., Fagus silvatica L., Quercus L., Salix L.* У Дніпропетровській обл. реєструються поодинокі знахідки (у ґрунтові пастки) у мезофальних і мезогігрофільних типах дібров.

Наукове та практичне значення
Можливе використання цього виду як індикатора стану лісових насаджень.

Чисельність і причини її зміни
У межах свого ареалу характеризується низькою чисельністю. Основні фактори впливу на чисельність виду – склад і стан лісових масивів або насаджень.

Заходи охорони
Збереження та охорона місць перебування цього виду.

Основні джерела інформації
Cmoluch, 1989; Определитель..., 1996; Назаренко, 2009.

Автор: Назаренко В. Ю.
Фото: Найдіон Р. В.

Omias borysthenicus Korotyaev, 1991

Оміас дніпровський
(Омиас днепровский)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Твердокрилі, або Жуки (*Coleoptera*), родина – Довгоносики (*Curculionidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Поширений у Молдові, Україні (Дніпропетровська, Донецька, Кіровоградська, Одеська обл.). У Дніпропетровські обл. відомий і описаний із Синельниковскького р-ну (с. Раївка – типове місцезнаходження, Сумароков О. М.).

Біоекологічна характеристика
Трапляється на трав'янистій рослинності балок, ярів, схилах; останнім часом виявлений у лісосмугах і агроценозах. Кормові рослини невідомі. У Дніпропетровській обл. зібраний на *Elytrigia repens (L.) Desv. ex Nevski.* Життєвий цикл невідомий, найімовірніше, що личинка розвивається у ґрунті, як і в інших представників роду. Всі відомі знахідки дорослих жуків зроблені у травні. Дорослий жук не літає, маючи низьку здатність до розселення.

Наукове та практичне значення
Дуже рідкісний вид, особливості біології якого та систематичне положення всередині роду становлять значний науковий інтерес.

Чисельність і причини її зміни
Усього відомо 30 екземплярів цього виду (включно з типовою серією). Основними факторами впливу на його чисельність попередньо можна вважати механічну обробку ґрунту та застосування пестицидів.

Заходи охорони
Дослідження особливостей поширення, умов перебування, життєвого циклу та трофічних зв'язків. Збереження та охорона місць його перебування.

Основні джерела інформації
Коротяев, 1991; Юнаков, 1999; Сумароков, 2005, 2009.

Автор: Назаренко В. Ю.
Фото: Найдіон Р. В.

Mantispa styriaca (Poda, 1761)

Мантіспа штирійська
(Мантиспа штирийская)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Сітчастокрилі (*Neuroptera*). Родина – Мантіспіди (*Mantispidae*).

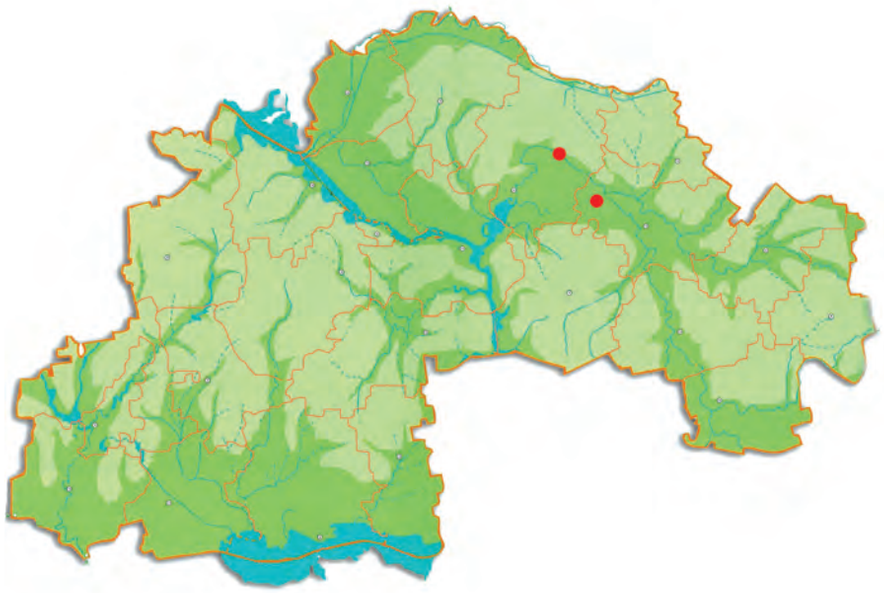
Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює Європу (окрім північних районів), Північну Африку, Малу та Середню Азію, Казахстан, Південну Сибір, Монголію. В Україні відзначалась в Одеській, Миколаївській, Київській, Черкаській, Дніпропетровській, Харківській, Донецькій, Луганській обл. та в Криму. У Дніпропетровській обл. відомий із Павлоградського р-ну окол. с. Булахівка та із Новомосковського району окол. с. Андріївка.

Біоекологічна характеристика
Зустрічається на узліссях лісу та чагарників. Імаго активні з початку травня по вересень. Яйця як у золотоочок – на стеблинках. Личинки зимують групами у схованках. Навесні личинка знаходить кокон павука (з родів Lycosa, Agelena та ін.), проникає в нього, линяє, після чого починає живитися яйцями павуків. Скоро личинка знову линяє і набуває С-подібної форми. Вона доїдає яйця павука і павучат, що вилупляються, після чого плете всередині кокону павука свій кокон, в якому заляльковується. Закінчивши розвиток, лялечка виходить з кокону, заповзає в тріщини ґрунту і там перетворюється на імаго.

Наукове та практичне значення
Хижак-ентомофаг. Практичного значення не має. Естетично привабливий компонент біоценозу.

Чисельність і причини її зміни
На території Дніпропетровської області вид поширений локально. Чисельність низька. Скорочення чисельності можливе внаслідок використання пестицидів у сільському та лісовому господарствах, рекреаційного навантаження.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги України. Заходи з охорони не здійснювалися. Треба взяти під охорону місця його перебування.

Основні джерела інформації
Aspöck, Aspöck, Hölzel, 1992; Захаренко, 1987; Дорохова, 1987; Захаренко, Кривохатский, 1993; Кривохатский, Захаренко, 1994; Захаренко, Котенко, 2009.

Автор: Котенко А. Г.
Фото: http://en.wikipedia.org/wiki/File: Mantispa_styriaca01.jpg

Bittacus italicus (Muller, 1786)

Комарівка італійська
(Битак итальянский)

Таксономічна належність
Родина - Комарівки або бітациди (*Bittacidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Центральна та Південна Європа, Росія (до Уралу). В Україні переважно в долині р. Дніпро та на південному бере-зі Криму. В Дніпропетровській області – у колишній порожистій частині долини р. Дні-про, у Присамар'ї.

Біоекологічна характеристика
Імаго трапляються у середині червня, хижаки, зазвичай тримаються під листками. Дає одну генерацію на рік. Личинки – сапрофаги, перебувають у підстилці. Яйця відкладає по одному або декілька штук у ґрунт, де вони й зимують. Личинки з'являються навесні, заляльковуються у ґрунтових комірках наприкінці травня.

Практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Незначна, у колишній порожистій частині р. Дніпро відомі невеликі, але сталі популяції. Причини зміни чисельності: перетворення й забудова навколоводних екосистем, хімічне та органічне забруднення, тощо.

Заходи охорони
Не здійснювались.

Основні джерела інформації
Єрмоленко, 1994, Бригадиренко, 2005; Єрмоленко, Корнєєв, 2009.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Zygaena laeta (Hübner, 1790)

Красик веселий
(Пестрянка веселая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Пістрянки (*Zygaenidae*).

Природоохоронний статус
2 (зникаючий), ЧКУ – зникаючий.

Ареал виду, поширення в області
Південь Центральної і Східної Європи, Північний Кавказ, Мала Азія та Близький Схід. В Україні – майже в усіх географічних зонах. На території області трапляється виключно в псамофітних екосистемах Лівобережжя долини р. Дніпро.

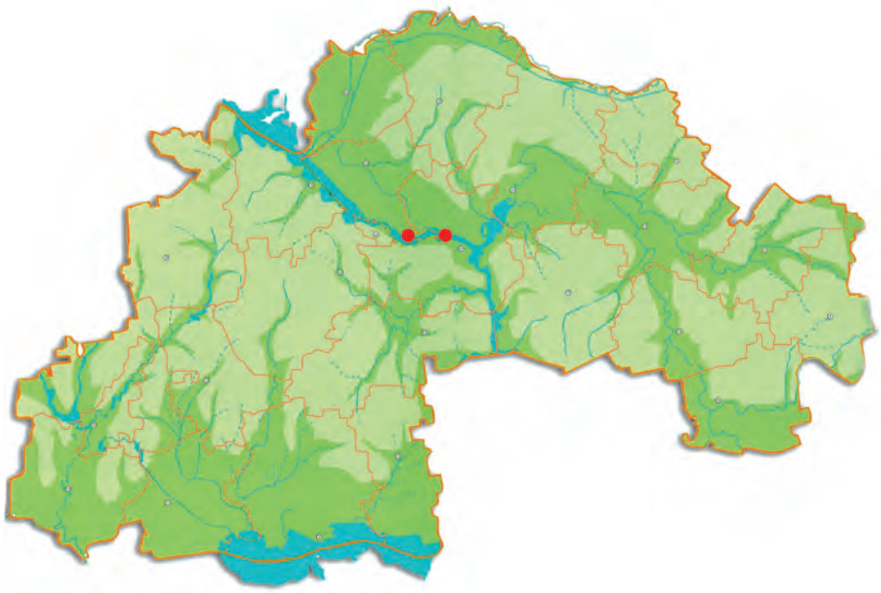
Біоекологічна характеристика
Одна генерація на рік. Літ спостерігається у липні–серпні, імаго активні вдень. Самиця відкладає яйця маленькими кладками по 10–35 шт. Монофаг, розвивається на Eryngium campestre. Заляльковується наприкінці червня –липні у веретеноподібному жовтувато-сірому коконі. Стадія лялечки триває до 17 діб, зимує гусінь.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Трапляється рідко, поодинокими екземплярами.

Заходи охорони
Охороняється в Дніпровсько-Орільському природному заповіднику. У місцях перебування потрібно створити ентомологічні заказники.

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Єфетов, 1994; Єфетов, Плющ, 2009.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Zygaena carniolica (Scopoli, 1763)

Красик еспарцетовий
(Пестрянка эспарцетовая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Пістрянки (*Zygaenidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Східне Середземномор'я, Західний Сибір, Північно-західний Китай. В Україні – переважно в степовій зоні та Криму. На території області найчастіше трапляється в цілинних степових екосистемах.

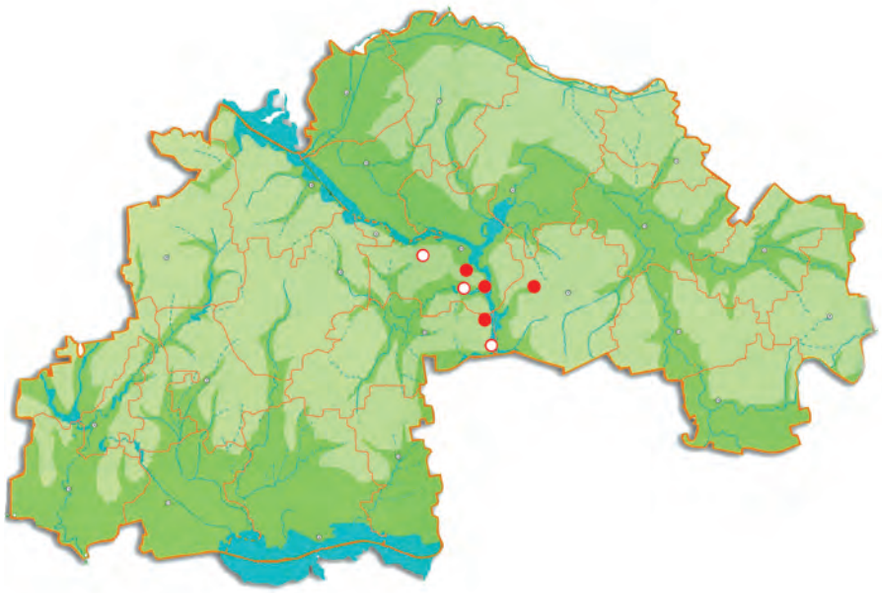
Біоекологічна характеристика
Одна генерація на рік. Літ спостерігається у червні – липні, імаго активні вдень. Олігофаг, розвивається переважно на Onobrichis arenaria, є повідомлення про живлення на видах Hedysarum. Заляльковується наприкінці липня у міцному, жовто-зеленого кольору, коконі. Зимує гусінь.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Трапляється рідко, в колишній порожистій частині долини р. Дніпро відомі невеликі, але сталі популяції.

Заходи охорони
Не здійснювались. У місцях перебування потрібно створити ентомологічні заказники із обмеженим землекористуванням.

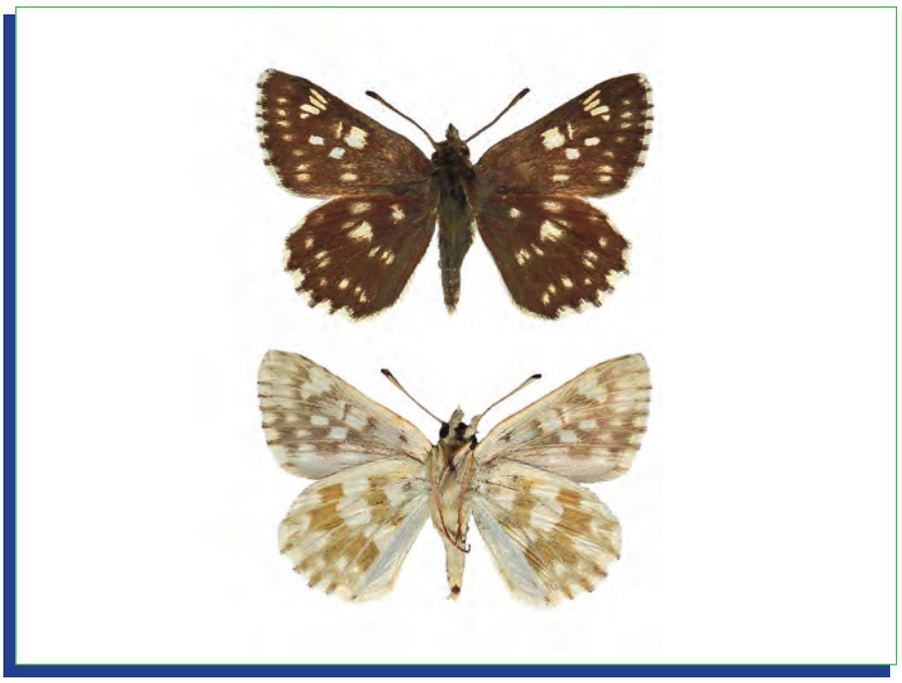
Основні джерела інформації
Барсов, 1975, 1983

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Syrichtus tessellum (Hübner, [1802])

Товстоголовка мозаїчная
(Толстоголовка мозаичная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Товстоголовки (*Hesperiidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Південно-Східна Європа, Передня Азія, через Південний Урал, Казахстан та Сибір до Приленського плато та Монголії. Відома з Верхнього Приамур'я та Примор'я. В Україні – майже скрізь, але найбільше знахідок із степової зони та Криму. На території області трапляється виключно в колишній порожистій частині долини р. Дніпро.

Біоекологічна характеристика
Одна генерація. Літ імаго із травня до початку серпня. Полілект. Олігохортофаг *(Lamiaceae: Phlomis).* Для самців відома охорона індивідуальних ділянок. Зимують на фазі яйця або гусені.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Трапляється рідко, поодинокими екземплярами.

Заходи охорони
Не здійснювались. У місцях перебування потрібно створити ентомологічні заказники.

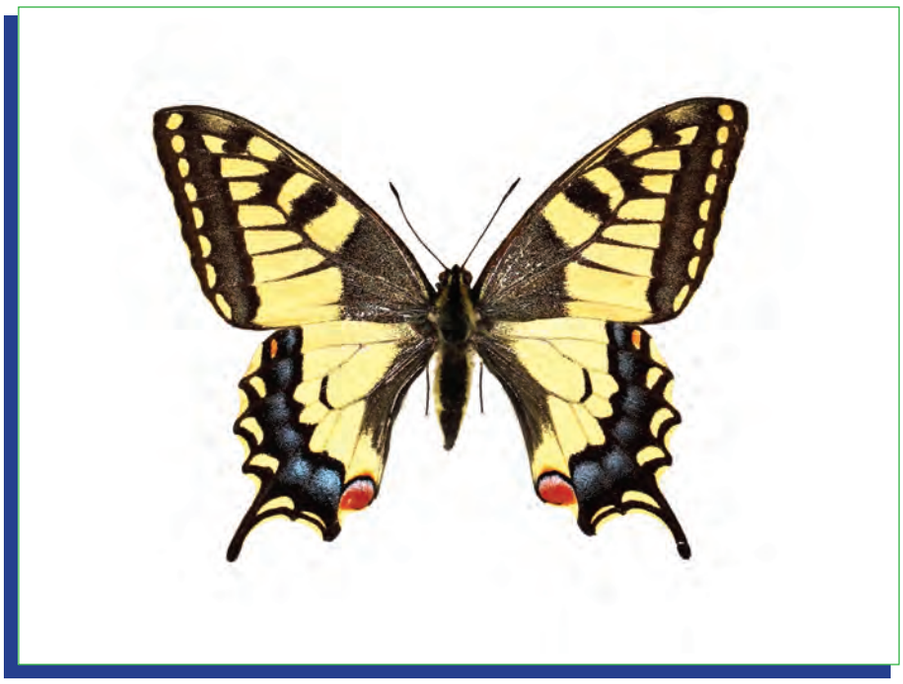
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Плющ, 1989; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Papilio machaon (Linnaeus, 1758)

Махаон
(Махаон)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Парусники (*Papilionidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий), ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Позатропічна Євразія, Північна Африка, Північна Америка. В Україні скрізь. По всій території області.

Біоекологічна характеристика
Три генерації на рік. Літ імаго спостерігається з кінця квітня по жовтень. Полілект. Поліендрохортофаг *(Apiacea: Foeniculum, Peucedanum, Anethum, Carum, Daucus, Seseli, Angelica, Heracleum; Compositae: Artemisia; Rutaceae: Dictamnus).* Перед відкладання яєць самиця зависає у повітрі, потім сідає на кормову рослину, підгинає черевце, витягує антевагінальні пластинки і прикріплює яйце на нижній бік листка. За одну спробу зазвичай відкладається одне – два, іноді навіть три яйця. Розвиток яєць відбувається протягом 3 – 5 діб, гусені та лялечки – приблизно тиждень. Заляльковування відбувається на стеблинах кормової рослини або навколо неї. Зимує лялечка.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність у межах області стабільна, негативних змін не спостерігається.

Заходи охорони
Охороняється в усіх об'єктах ПЗФ області.

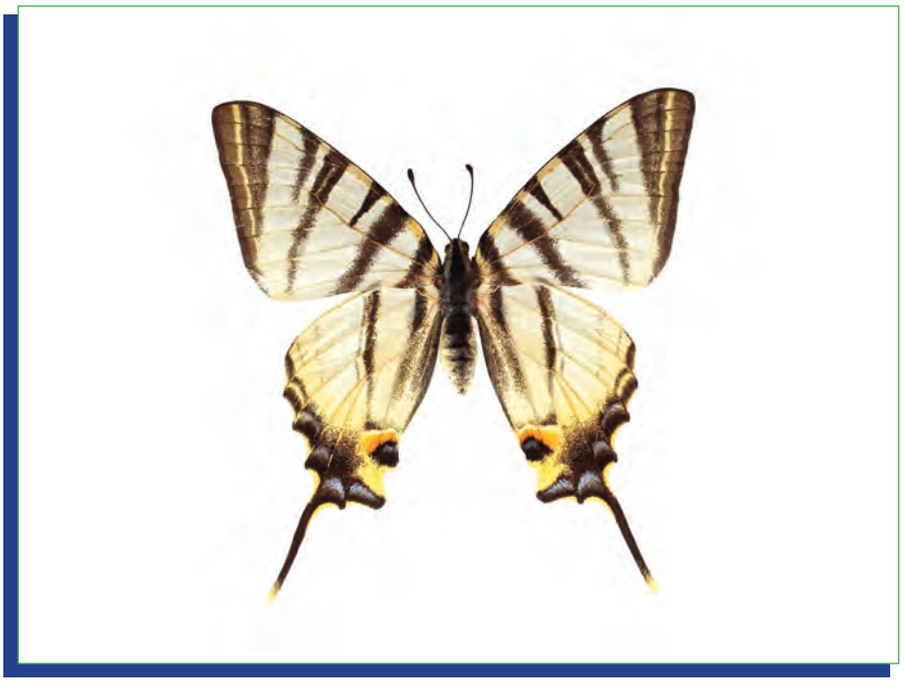
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968, 1975, 1983; Ekkehard, 1990; Sturm, 1998; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Моргун, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Iphiclides podalirius (Linnaeus, 1758)

Подалірій
(Подалирий)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Парусники (*Papilionidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Європа, Північна Африка, Південна та Середня Азія включно з Західним та Південним Алтаєм, Південний Урал, Казахстан до Західного Китаю. В Україні майже скрізь, але на півночі нечисленний, зустрічається спорадично. По всій території області.

Біоекологічна характеристика
Дві генерації (квітень-червень, липень-вересень). Полілект. Олігодендротамнофаг *(Rosaceae: Prunus, Crataegus, Sorbus, Malus, Padus).* Зазвичай яйця відкладає самиця поодинці на нижній бік листка. Живлення гусені відбувається вночі або рано вранці. Зимує лялечка підв'язаною до гілки кормової рослини.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність у межах області стабільна, негативних змін не спостерігається.

Заходи охорони
Охороняється в усіх об'єктах ПЗФ області.

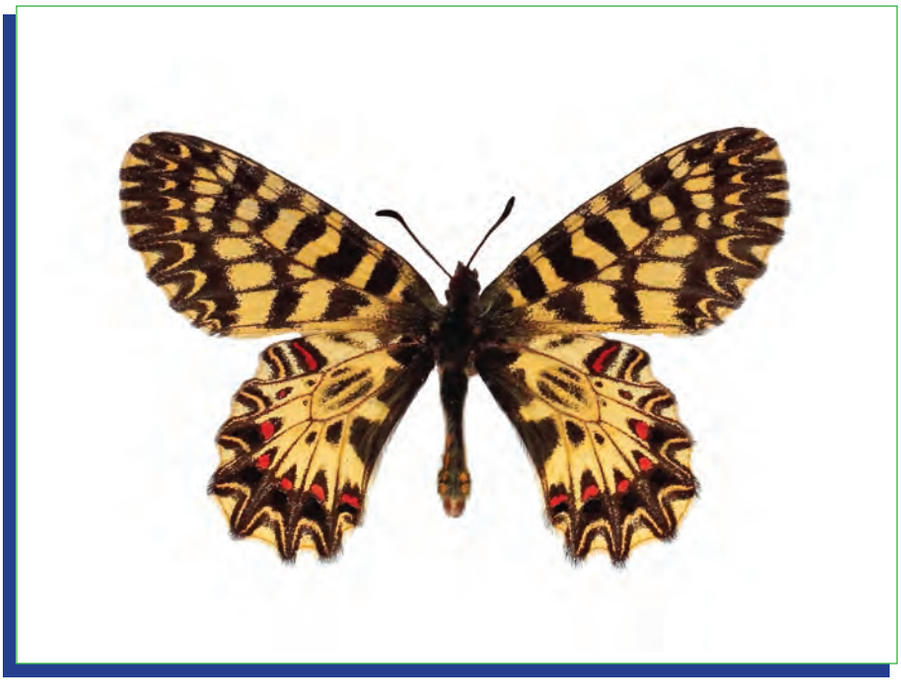
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Кумаков, Коршунов, 1979; Барсов, 1983; Ebert, 1991; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Zerynthia polyxena ([Denis et Schiffermüller], 1775)

Поліксена
(Поликсена)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Парусники (*Papilionidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Південна Азія, Північно-Західний Казахстан (Мугоджари), Південний Урал. В Україні майже по всій території, але локально. На півночі зовсім нечисленний. По всій території області.

Біоекологічна характеристика
Одна генерація (квітень–червень). Полілект. Олігохортофаг (*Aristolochia*). Самиця відкладає від одного до трьох яєць за раз до нижнього боку листка кірказону. Гусінь молодих віків зазвичай живиться молодими листками, іноді квітковими бутонами. Тримається невеликими групами до 20 особин, але трапляються і поодинокі. Заляльковується на кормовій рослині. Зимує на стадії лялечки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність у межах області стабільна, негативних змін не спостерігається. Однак в останні роки спостерігається значна інтенсифікація засвоєння біотопів цього виду з метою забудови та облаштування річкових долин під рекреаційні потреби.

Заходи охорони
Охороняється в усіх об'єктах ПЗФ області.

Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968, 1975, 1983; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Parnassius mnemosyne (Linnaeus, 1758)

Мнемозіна
(Мнемозина)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Парусники (*Papilionidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Європа, Кавказ та Закавказзя, Урал, Передня Азія, Середня Азія, Західний Сибір. В Україні переважно в лісостепу. До степової зони проникає по природних байрачних лісах. В області локально.

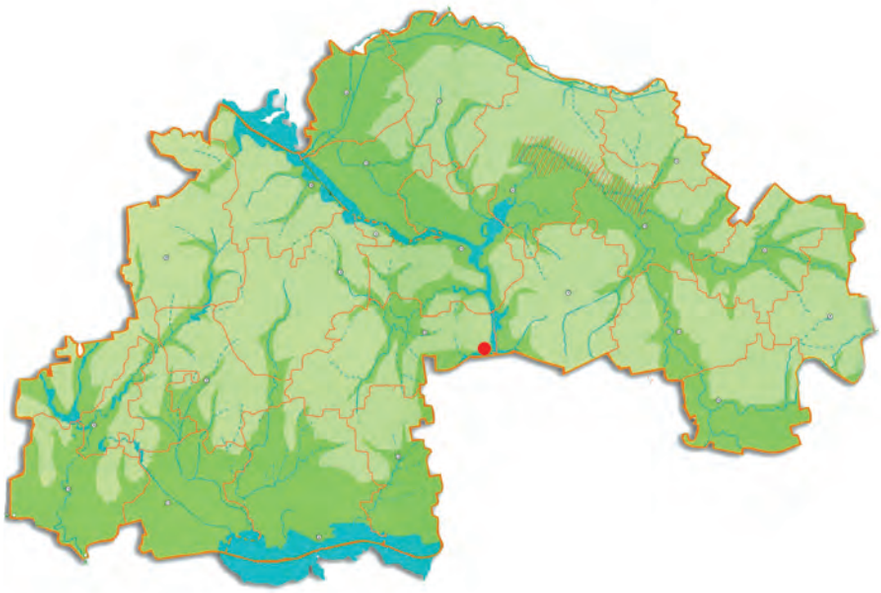
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (травень–липень). Полілект. Олігохортофаг (*Corydalis*). Яйця відкладає по одному, зрідка по два на пожухле листя, стеблини кормових рослин або навіть на ґрунт поблизу кормової рослини. Зимує яйце або гусінь. Живиться гусінь вночі, вденьховується. Заляльковується у сплетеному павутинням листі на землі. Стадія лялечки триває приблизно два тижні.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність відомих популяцій стабільна, проте незначна.

Заходи охорони
Біотопи охороняються як елемент численних пам'яток природи та в ботанічних заказниках Самарського лісу в Новомосковському та Павлоградському районах.

Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968, 1975, 1983; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Моргун, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др.., 2005; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Colias myrmidone (Esper, 1781)

Мірмідона
(Мирмидона)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Білани (*Pieridae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Середня та Східна Європа, Середній і Південний Урал, на схід поширена до Курганської області та Північно-Західного Казахстану. В Україні скрізь, але локально. В області відома з терас р. Самара, Оріль та Дніпро, зайнятих аренними лісами (борами).

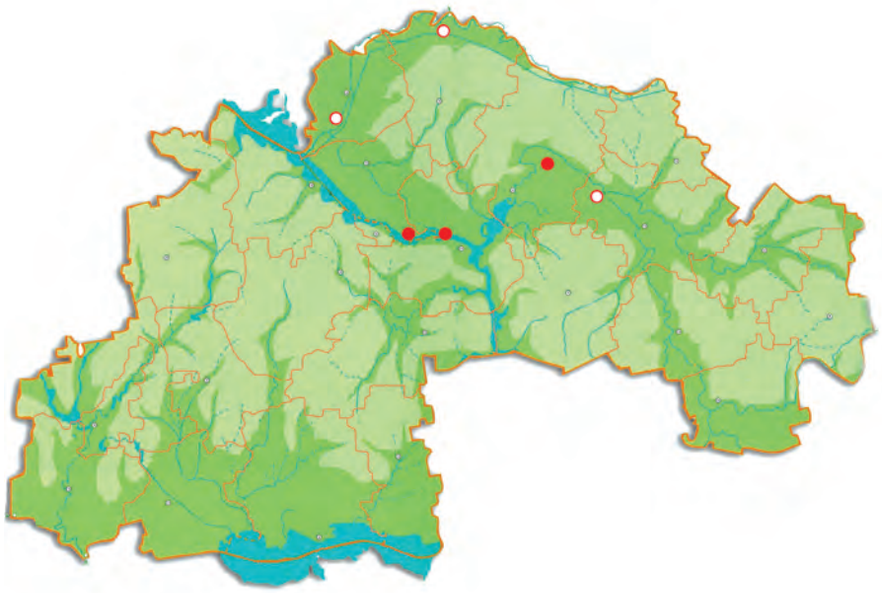
Біоекологічна характеристика
Бівольтинний вид (травень–червень, серпень–вересень). Полілект. Монотамнофаг *(Chamaecytisus ruthenicus).* Молода гусінь спочатку виїдає середину листа, потім краї. Заляльковування відбувається на великостеблових травах. Зимує лялечка.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Охороняється у Дніпровсько-Орільському природному заповіднику.

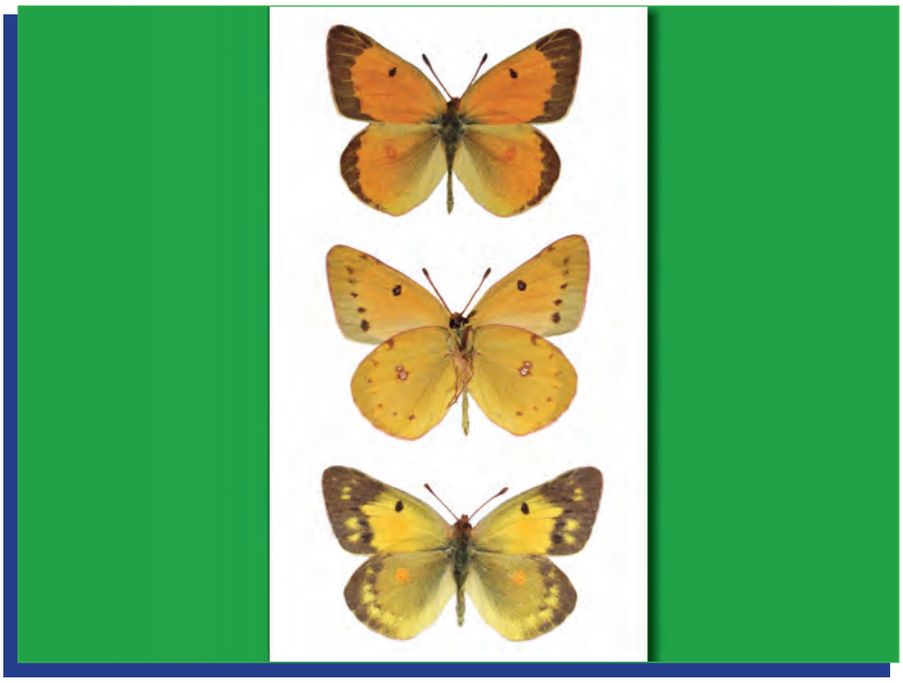
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др.., 2005; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Colias chrysotheme (Esper, [1777])

Жовтянка золотиста
(Желтушка золотистая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Білани (*Pieridae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Зони лісостепу та степу від Середньої Європи до Східного Прибайкалля, в горах Південного Сибіру та в Монголії. В Україні відома лише із лісостепової та степової зон і Криму, де є локальною. На території області трапляється тільки на плакорних степових фітоценозах лівобережжя р. Дніпра, де відома зі степових схилів балок.

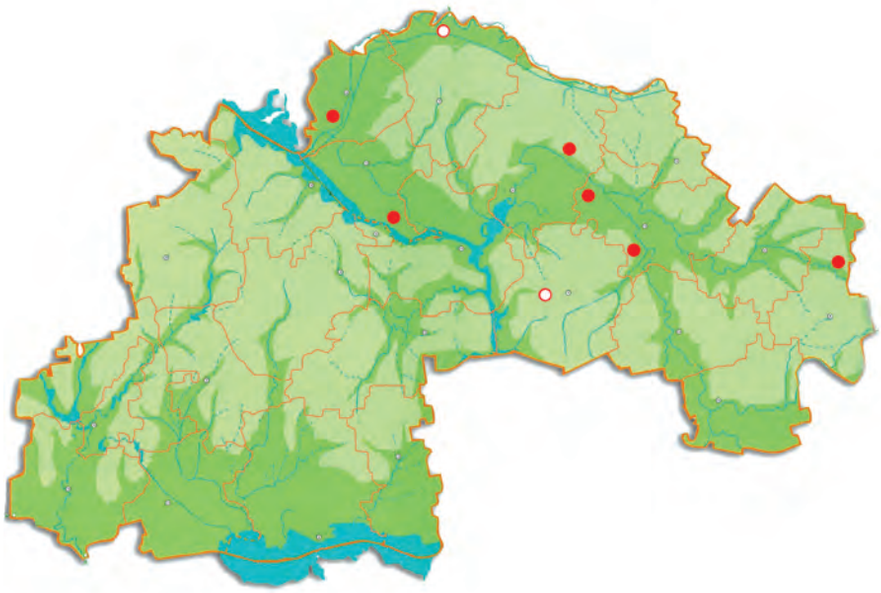
Біоекологічна характеристика
Полівольтинний вид (імаго трапляються з квітня по жовтень), за всі роки спостереження на території області завжди має дві, при тривалому теплому сезоні три генерації. Полілект. Олігохортофаг *(Fabaceae: Astragalus, Vicia)*. Яйця відкладає на лист кормової рослини поодинці. Гусінь живиться вночі. Зимує лялечка.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність виду в області стабільно низька.

Заходи охорони
Вид потребує охорони в межах своїх біотопів, де потрібно впровадити часткову заборону випасу свійської худоби.

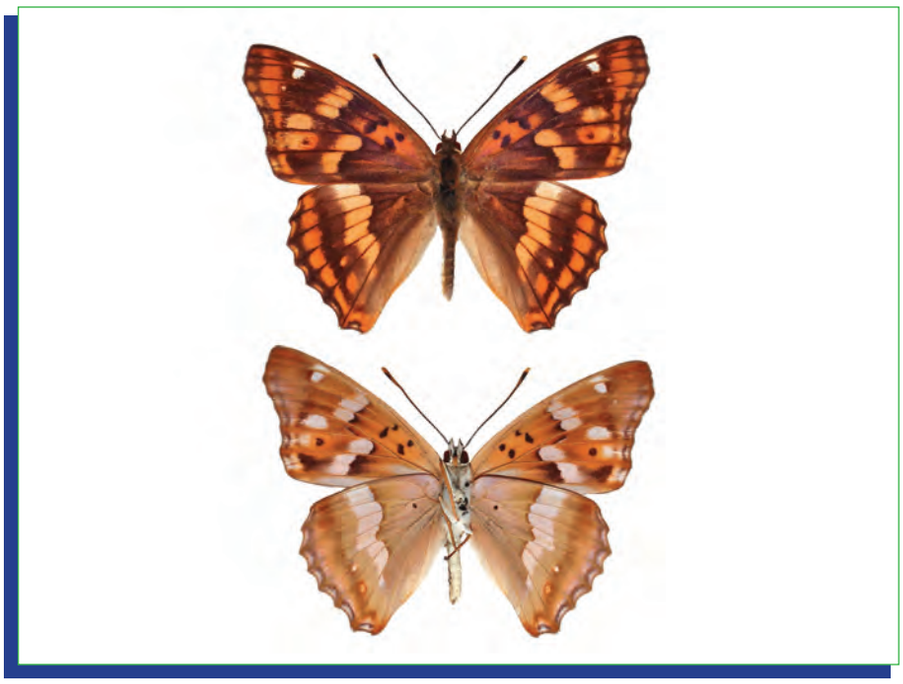
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968; Ефетов, 1983; Плющ, 1993; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др.., 2005; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Apatura metis (Freyer, 1829)

Метіс
(Переливница красноватая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Німфаліди (*Nymphalidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – NT.

Ареал виду, поширення в області
Південно-Східна Європа, Кавказ, Казахстан, Далекий Схід, Китай, Японія. В Україні знайдений лише у долині р. Дніпро в межах степової зони. На території області відома з прибережних біотопів заплави р. Дніпро.

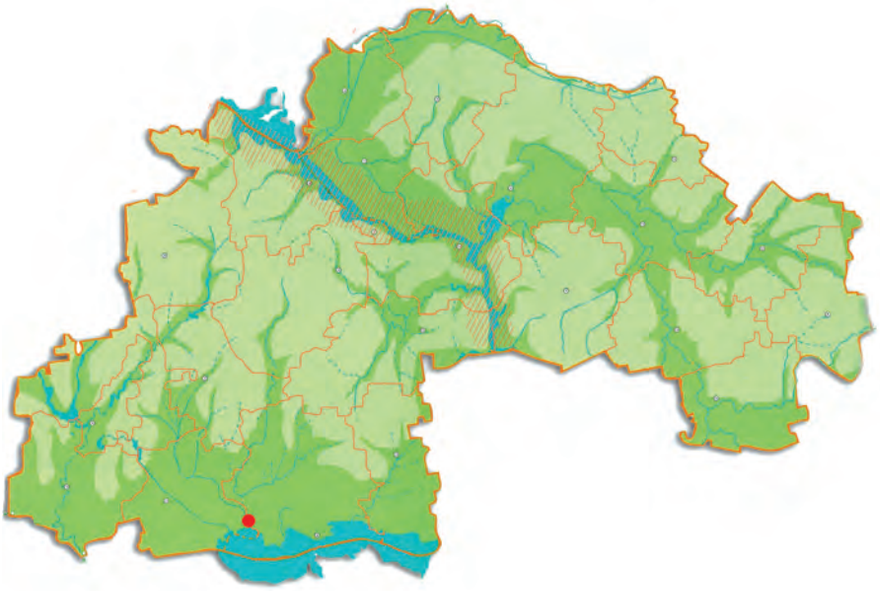
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (липень–серпень). Олігодендрофаг *(Salicaceae: Salix alba)*. Яйця відкладає по одному на верхній бік листка кормової рослини. Гусінь зимує в третьому віці. Тримається у тріщинах кори.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність виду в області стабільно низька. Щорічно реєструються поодинокі екземпляри.

Заходи охорони
Охороняється у Дніпровсько-Орільському природному заповіднику. Для збереження цього виду необхідно посилити контроль за використанням прибережних земельних ділянок долини р. Дніпро, частково, а в окремих місцях повністю заборонити господарське впорядкування заплави.

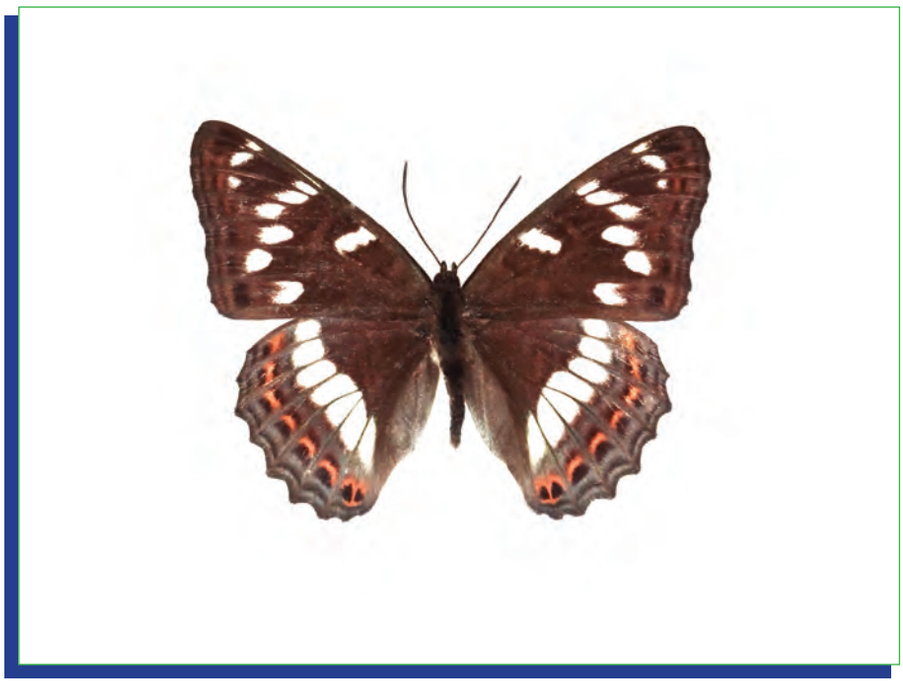
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Дубатолов, Костерин, 1998; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Limenitis populi (Linnaeus, 1758)

Тополева стьожківка
(Ленточница тополевая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Німфаліди (*Nymphalidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Помірна Євразія: Центральна та Східна Європа, Західний і Південний Сибір, Монголія, Північно-Східний Китай, Японія. В Україні поодиноко трапляється в Карпатах, лісовій та лісостеповій зонах. Дуже рідко – у степовій (винятково в долині р. Дніпро); із Криму невідома. На території області знайдений тільки в Дніпровсько-Орільському природному заповіднику.

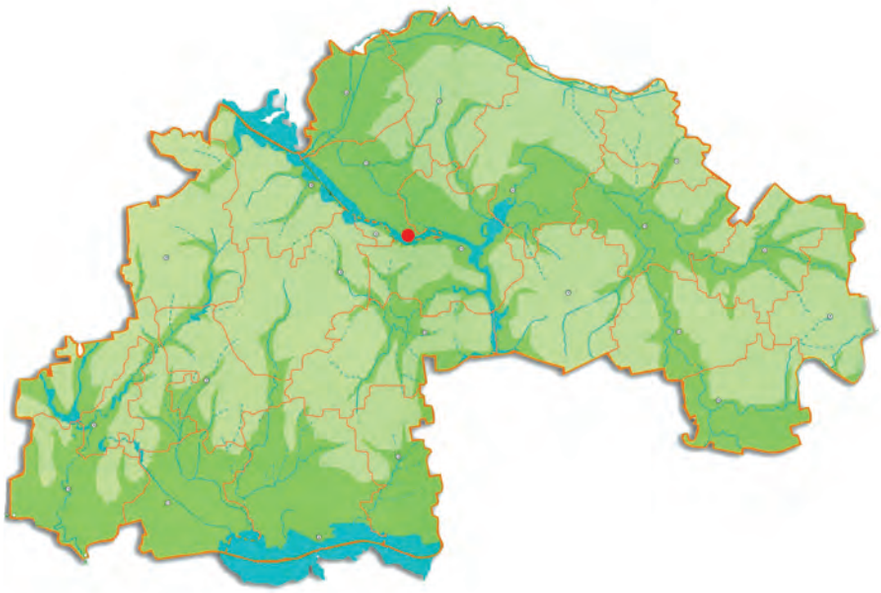
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (червень–липень). Олігодендрофаг *(Salicaceae: Populus, Salix)*. Яйця відкладає поодинці на верхній бік листка (ближче до його вершини). Спочатку гусінь скелетує листок, залишаючи на ньому жилки, а потім з'їдає цілком. Линяння відбувається двічі. Заляльковування проходить на висоті 2–4 м у кроні дерев. Лялечка міститься посередині листка. Зимує на стадії гусені.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Єдина стала популяція знайдена на початку 1990-х років у Дніпровсько-Орільському природному заповіднику.

Заходи охорони
Охороняється у Дніпровсько-Орільському природному заповіднику.

Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Дубатолов, Костерин, 1998; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2000, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003. Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

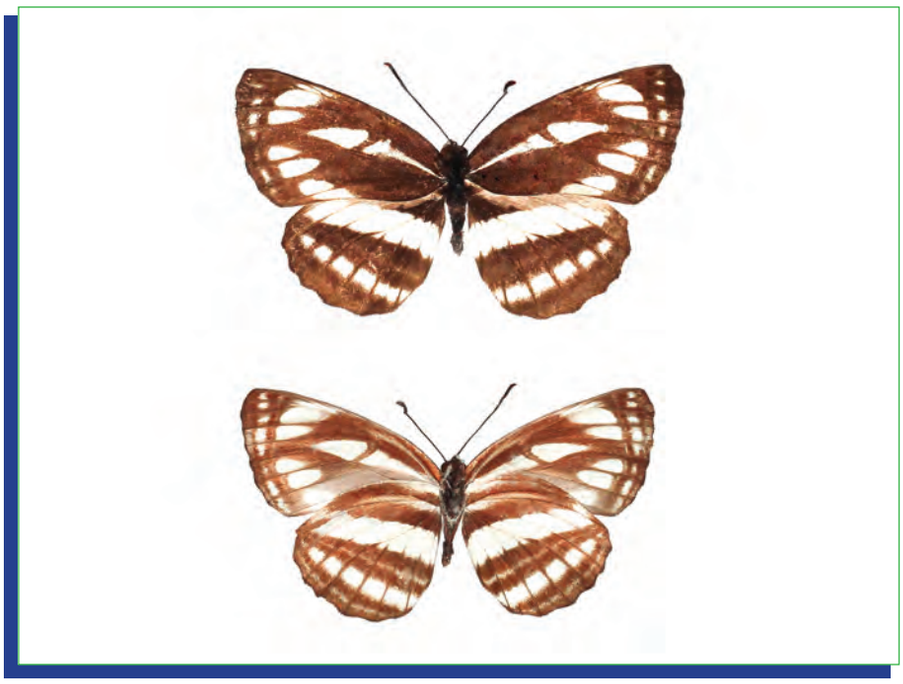

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Neptis sappho (Pallas, 1771)

Сафо

(Пеструшка Сафо)

Таксономічна належність

Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Німфаліди (*Nymphalidae*).

Природоохоронний статус

4 (статус виду не визначений). МСОП – NT.

Ареал виду, поширення в області

Помірна Євразія, на північ у Сибіру до кордонів середньої тайги, Китай, Корея, Японія. В Україні здебільшого в лісостепу. У лісовій зоні та в Карпатах – рідко. У степовій зоні – локально, в байраках. У Криму невідомий. У Дніпропетровській області знайдений лише в байрачних екосистемах Лівобережжя долини р. Дніпро.

Біоекологічна характеристика

Бівольтинний (травень–червень, липень–вересень). Олігохортофаг *(Fabaceae: Lathyrus, Vicia, Caragana).* Гусінь будує маленькі кубла з листка, в яких існує до осені. Зимівля відбувається на стадії гусені в підстилці серед листя.

Наукове та практичне значення

Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни

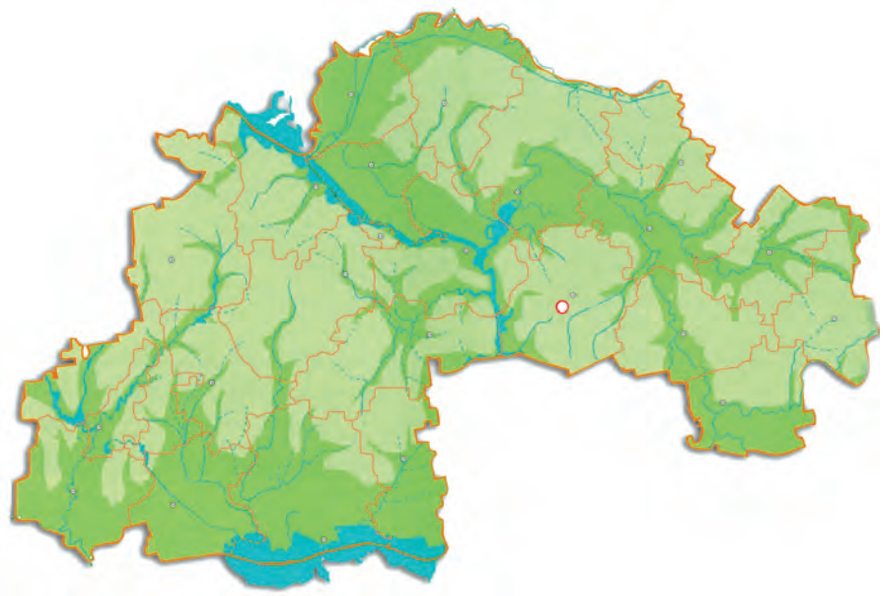
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони

Не здійснювались.

Основні джерела інформації

Яхонтов, 1939; Дубатолов, Костерин, 1998; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Nymphalis xanthomelas (Esper, 1780)

Ванесса чорно-руда
(Многоцветница черно-желтая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Німфаліди (*Nymphalidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Помірна Євразія: Європа, Кавказ, Середня Азія, Китай, Далекий Схід, Сахалін, Японія. В Україні в усіх фізико-географічних зонах, але локальна і нечисленна. Найчастіше трапляється в лісостеповій зоні. Мігрант. На території області найчисельніша в лісах долин р. Самара та р. Оріль, звідки іноді потрапляє на арени до суборів. Звичайна у долині р. Дніпро в лісових біогеоценозах.

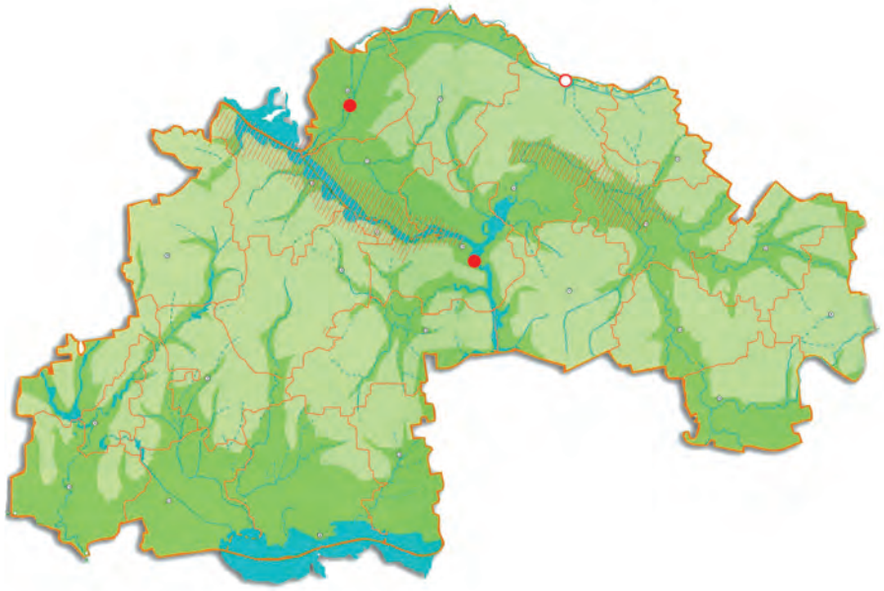
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (липень–травень). Полідендрофаг (Salicaceae, Rosaceae, Ulmaceae). Зимує на стадії імаго, причому самиці зимують запліднениими. Яйця відкладають навесні великими (по 100–150 штук) кладками на гілки кормової рослини. Гусінь спочатку існує спільнотою в павутинному кублі. Заляльковування – на гілках кормової рослини.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
На території Дніпропетровщини чисельність стабільна.

Заходи охорони
Охороняється у Дніпровсько-Орільському природному заповіднику.

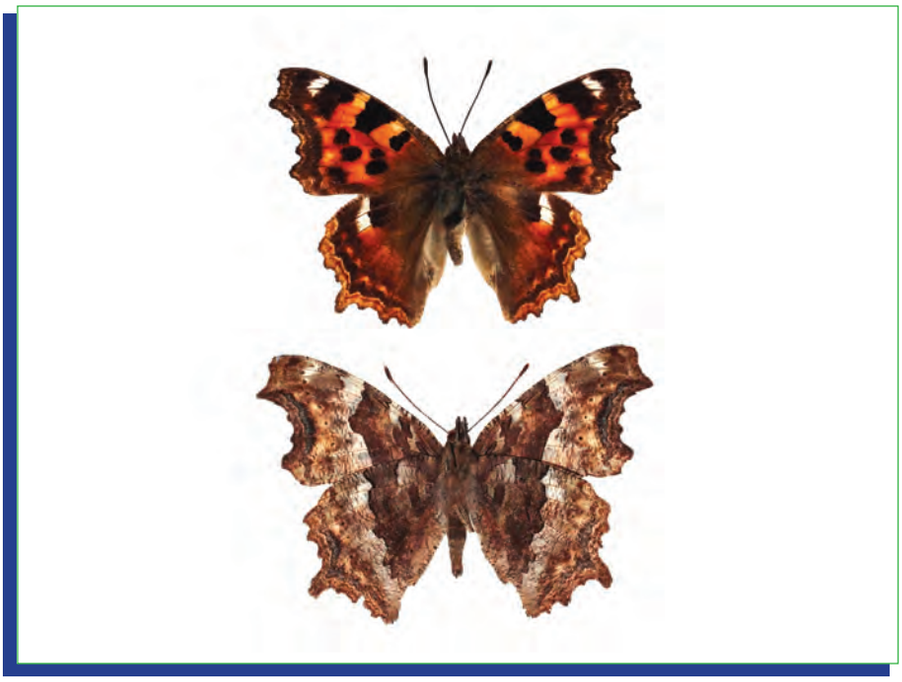
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968; Дубатолов, Костерин, 1998; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Nymphalis vaualbum ([Denis et Schiffermüller], 1775)

Сонцевик фау-біле
(Многоцветница v-белое)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Німфаліди (*Nymphalidae*).

Природоохоронний статус
4 (статус виду не визначений). ЧКУ – неоцінений. МСОП – EN.

Ареал виду, поширення в області
Помірна Євразія, Кавказ, Середня Азія, на півночі в Сибіру сягає середньої тайги, Сахалін, Японія, Північна Америка. В Україні дуже рідкісний вид, поодинокі знахідки відомі з Карпат, Полісся та Дніпропетровської області. В області зареєстрований тільки у Дніпровсько-Орільському природному заповіднику.

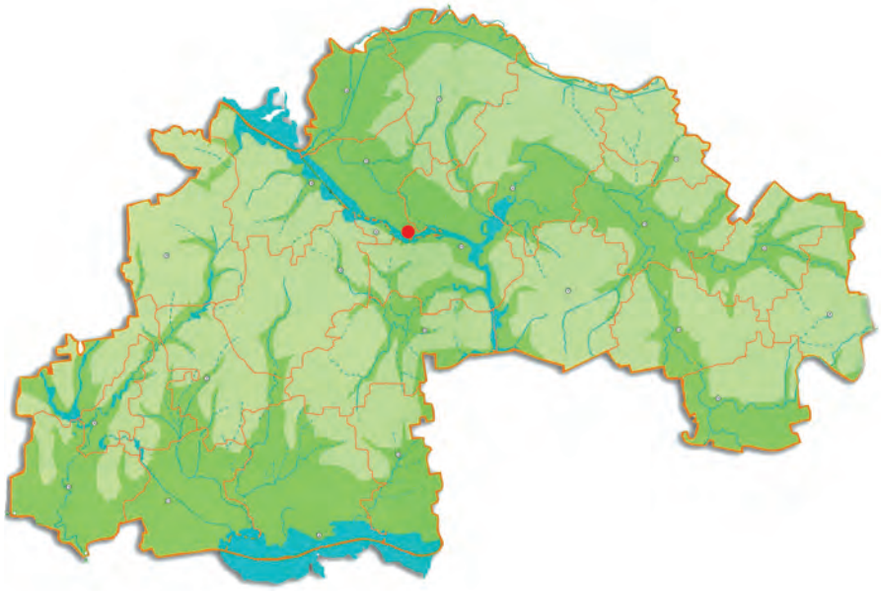
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (червень–травень). Полідендрофаг (Salicaceae, Ulmaceae). Яйця відкладає кільцевими кладками по 35–45 штук на гілках кормової рослини. Гусінь молодого віку існує спільнотою, заплітаючи гілки павутинням. Доросла гусінь тримається окремо, зазвичай знизу листа. Лялечка висить на стовбурах та гілках. Зимує на стадії імаго.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Охороняється у Дніпровсько-Орільському природному заповіднику.

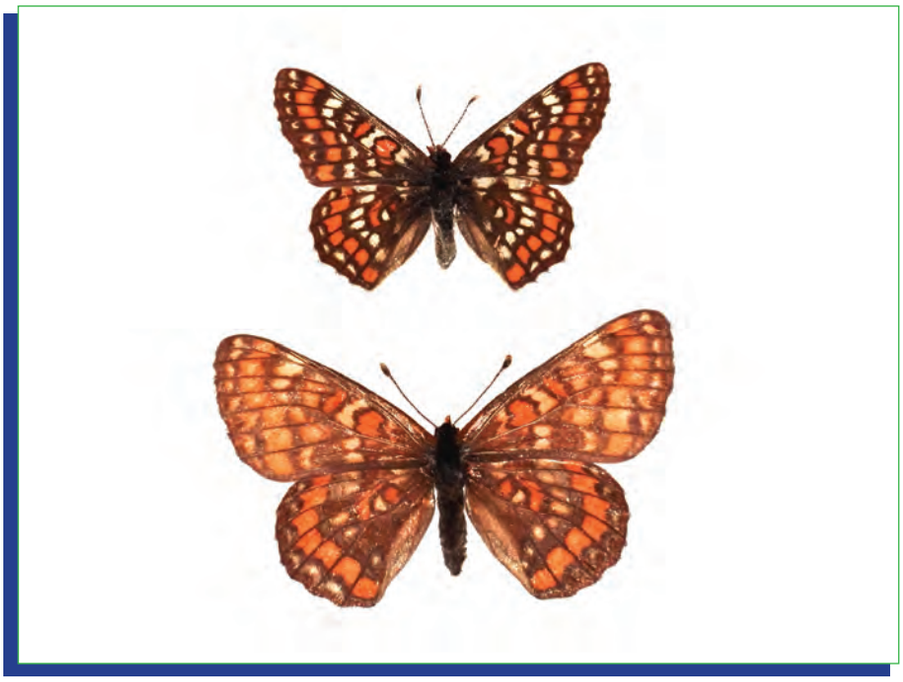
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Дубатолов, Костерин, 1998; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Euphydryas maturna (Linnaeus, 1758)

Матурна
(Шашечница большая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Німфаліди (*Nymphalidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Помірна Євразія: на півночі місцями сягає лісотундри, а на сході до Центральної Якутії та Східного Забайкалля. В Україні скрізь рідкісний та локальний, з Криму не відомий зовсім. У Дніпропетровській області перебуває в байрачних лісах правобережжя р. Самара, іноді трапляється на луках у долині р. Оріль.

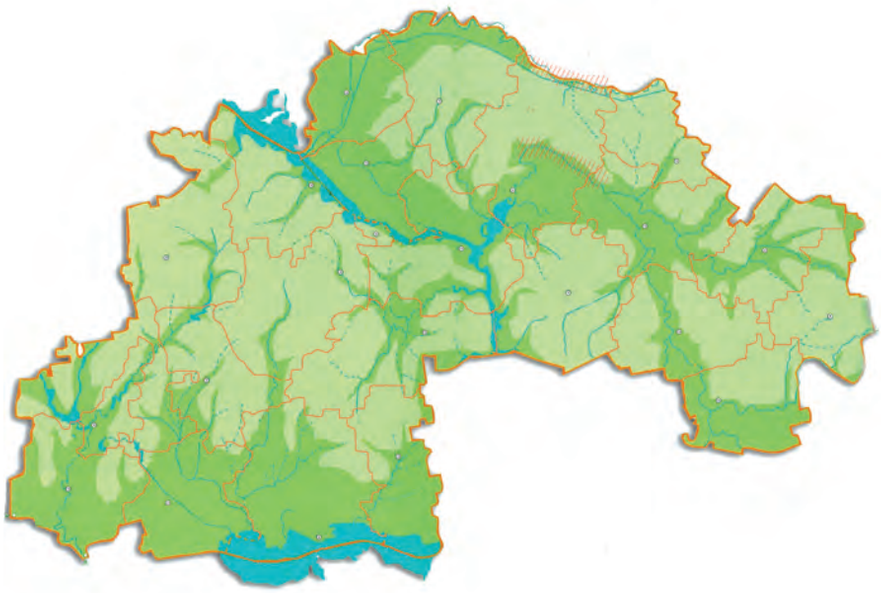
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (травень–липень). Поліхортодендрофаг (Fraxinus excelsior, Populus tremula, Salix caprea, Plantago, Veronica chamaedrys, Lonicera, Viola, Talictrum). Яйця відкладає групами на нижній бік листка кормової рослини. Гусінь молодого віку існує спільнотою у кублах, так і зимує. Після зимівлі існує самостійно. Заляльковування у підстилці.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
У відомих популяціях на території області чисельність стабільна.

Заходи охорони
Охороняється у кількох ботанічних заказниках Новомосковського району.

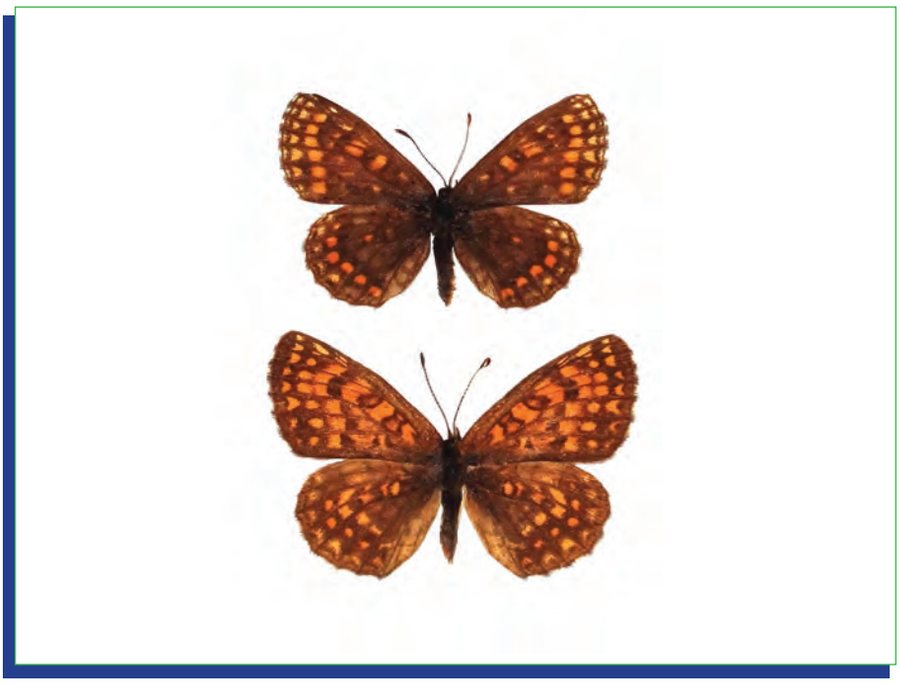
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968, 1983; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Melitaea britomartis (Assman, 1848)

Бритомартида
(Шашечница Бритомартис)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Німфаліди (*Nymphalidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Помірна Євразія: Центральна Європа, Сибір, Монголія. В Україні рідкісна та локальна. Найвищої чисельності імовірно сягає в лісостеповій зоні. На території області трапляється лише в лісових біогеоценозах долин р. Самара та р. Оріль. Найчастіше вид спостерігається в байраках Правобережжя Самари.

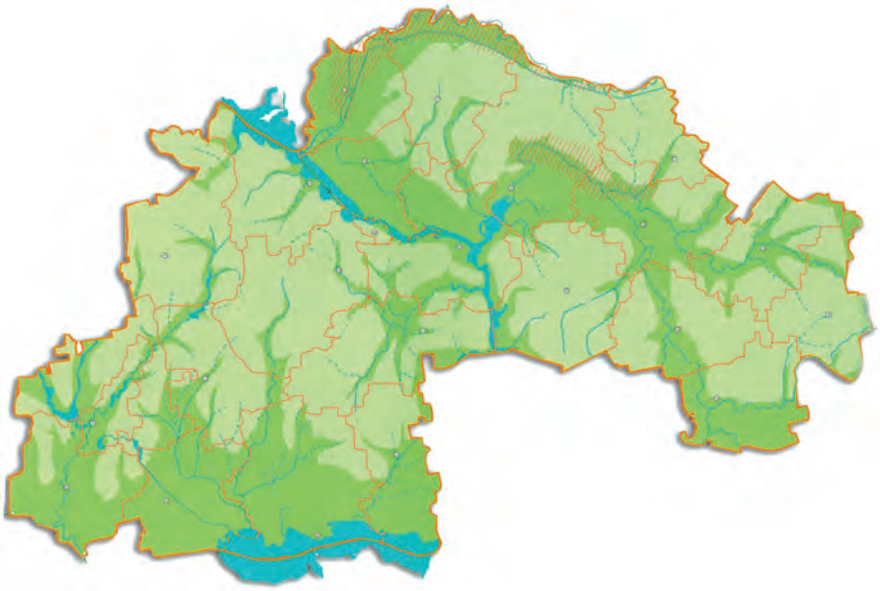
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (червень–липень). Полілект. Поліхортофаг (*Plantago, Veronica, Rhinanthus, Linaria*). Яйця відкладає маленькими кладками, по 30 і більше, на листя кормової рослини. Зимує на стадії гусені.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
У відомих популяціях на території області чисельність стабільна.

Заходи охорони
Охороняється у в ландшафтних та ботанічних заказниках.

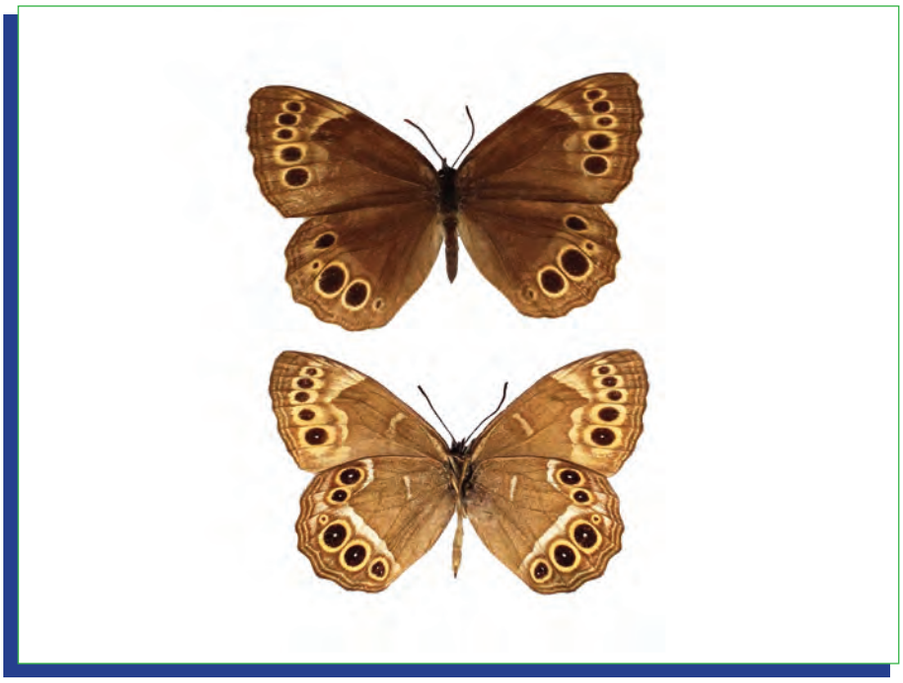
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Lopinga achine (Scopoli, 1763)

Білозір
(Крупноглазка)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Сатири (*Satyridae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Південь лісової та лісостепова зона Євразії, прилеглі гірські країни, Сахалін, Японія. В Україні майже скрізь, але локально. У степовій зоні рідкісна, локальна. У Дніпропетровській області всі знахідки в лісах середньої течії р. Оріль.

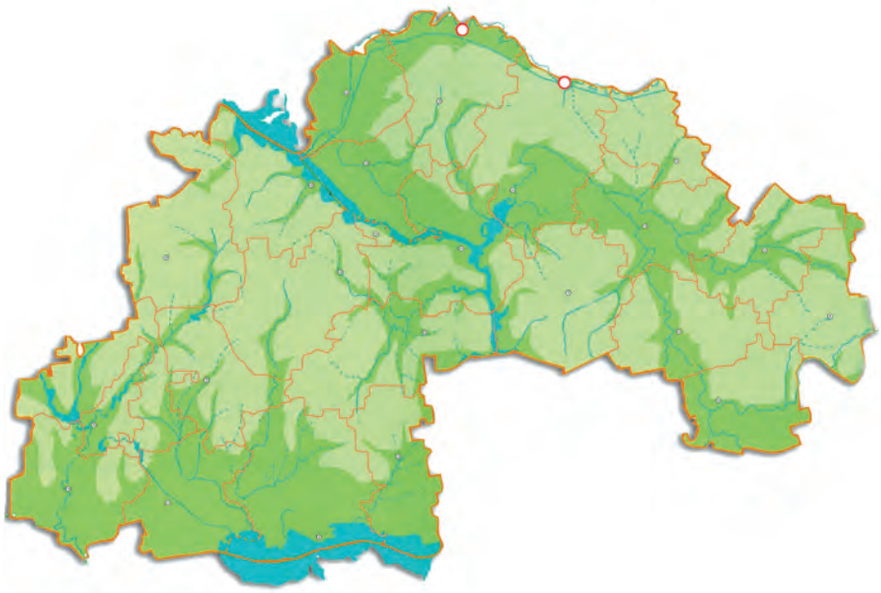
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (травень–липень). Полілект. Олігохортофаг (*Poaceae: Poa, Brachypodium*). Самиця розкидає яйця на кормову рослину. Зимує гусінь молодого віку. Заляльковування на стеблах злаків біля поверхні ґрунту.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Не здійснювались. У місцях знахідок потрібно обмежити землекористування та організувати ентомологічні заказники.

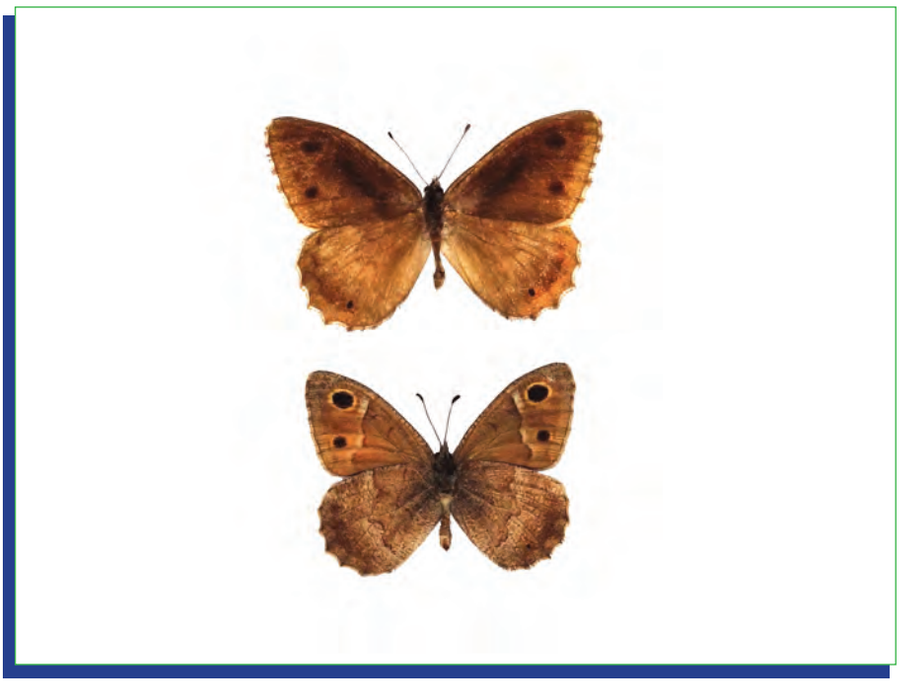
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Hipparchia statilinus (Hufnagel, 1766)

Сатир залізний
(Статилин)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Сатири (*Satyridae*).

Природоохоронний статус
2 (зникаючий). ЧКУ – зникаючий.

Ареал виду, поширення в області
Північна Африка, Мала Азія, Південна Європа, Кавказ та Закавказзя. В Україні відомий з усіх фізико-географічних зон, окрім Карпат. Частіше трапляється в степовій зоні. Локальний, але в місцях знахідок звичайний. У Дніпропетровській області відомий лише з байрачних лісів правобережжя р. Самара, де трапляється на сухих степових схилах та долини р. Інгулець.

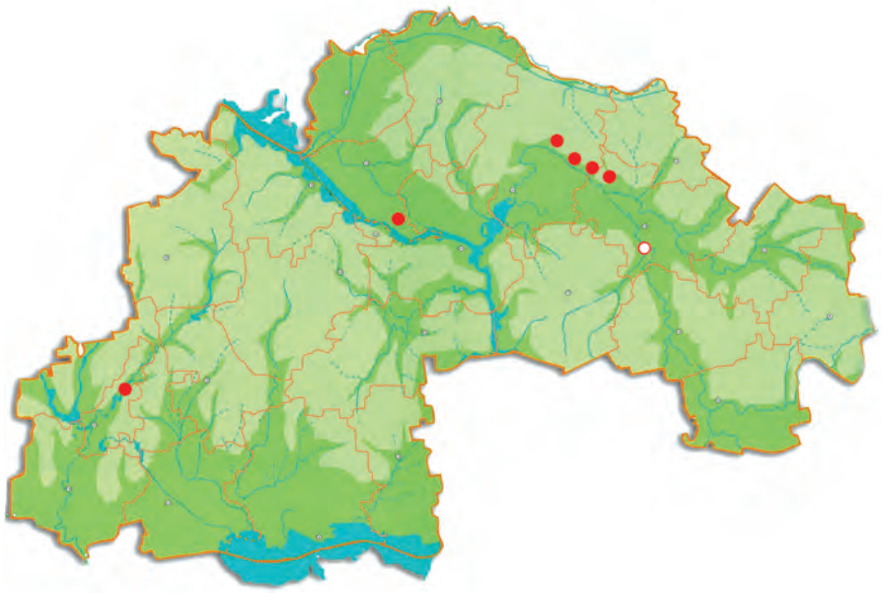
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (липень–жовтень). Полілект. Олігохортофаг (*Poaeceae: Poa, Festuca, Stipa, Bromus*). Зимує на стадії гусені.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність у відомих популяціях стабільна.

Заходи охорони
Не здійснювались. У місцях знахідок потрібно обмежити землекористування та організувати ентомологічні заказники.

Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968, 1975; Кумаков, Коршунов, 1979; Плющ, 1989; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Esperarge climene (Esper, 1783)

Клімена
(Климена)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Сатири (*Satyridae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Балкани, Нижнє Поволжя, Туреччина, Кавказ, Закавказзя, Північний Іран. В Україні тільки в східній частині степової зони (Луганська, Донецька, Запорізька та Дніпропетровська області). На території Дніпропетровської області відома тільки зі степових схилів балково-яружної системи колишньої порожистої частини р. Дніпро.

Біоекологічна характеристика
Одна генерація (червень–липень). Полілект. Олігохортофаг (*Poaceae*). трапляється переважно в чагарникових фітоценозах, іноді у штучних лісопосадках з акації білої.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Відома тільки одна стала популяція, чисельність стабільна.

Заходи охорони
У відомих біотопах слід повністю заборонити господарську та рекреаційну діяльність, а в місцях існування потрібно організувати ентомологічні заказники, де серед інших видів повинна здійснюватись охорона клімени.

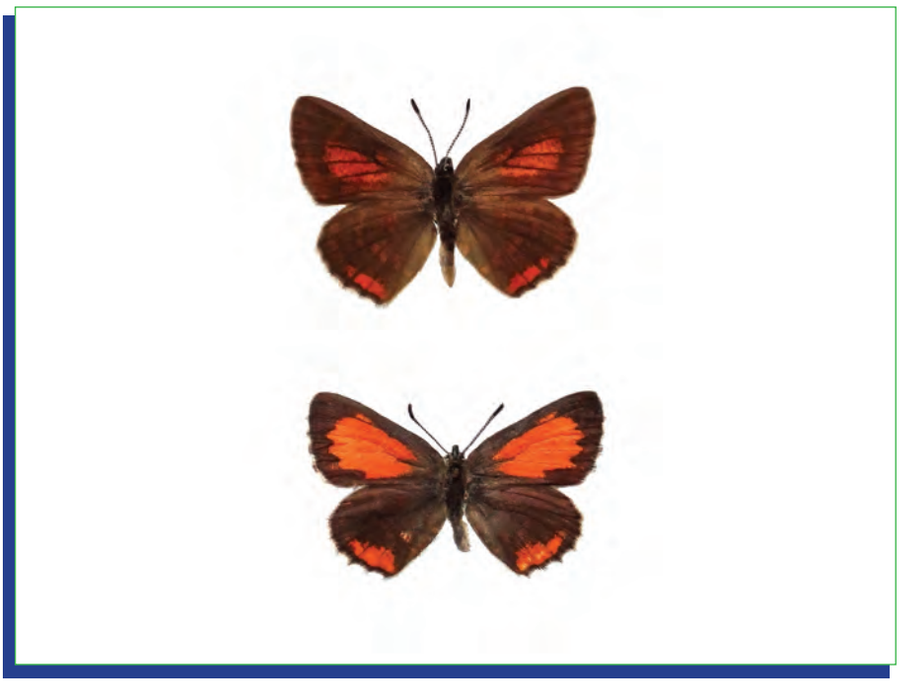
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968, 1983; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Голобородько, 2003; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Tomares nogelii (Herrich-Schäffer, 1851)

Томарес Ногеля
(Томарес Ногеля)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Синявці (*Lycaenidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий. МСОП – EN.

Ареал виду, поширення в області
Південно-Східна Румунія, південь України (Дніпропетровська, Запорізька, Херсонська області та АР Крим), Близький Схід. Скрізь локально. На території області винятково на степових схилах правобережжя р. Дніпро.

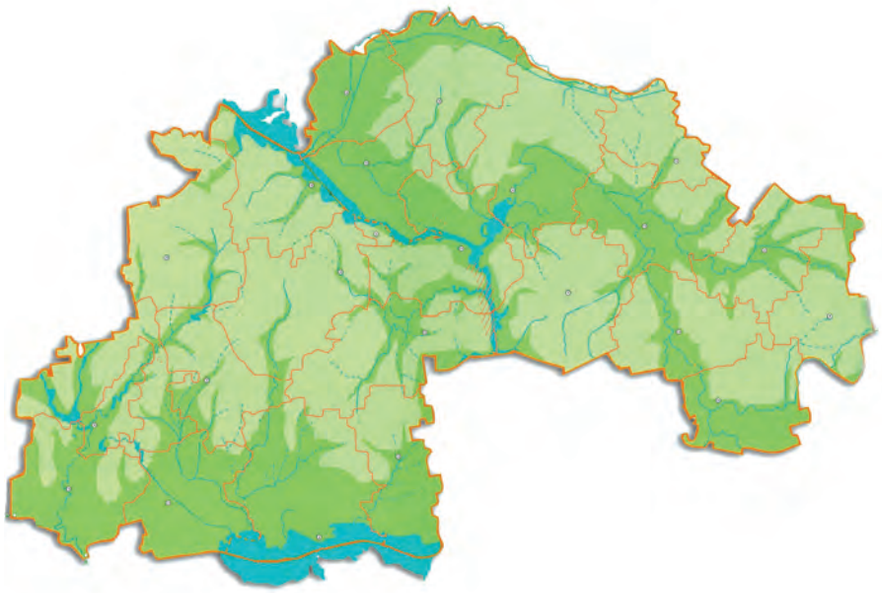
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (травень–червень). Єдиний вид родини, який є монолектом – шавлія поникла (*Salvia nutans*). Монохортофаг (*Astragalus ponticus*). Яйця самиця відкладає поодинці на суцвіття астрагалу. На одному суцвітті – від одного до чотирьох штук. Гусінь молодого віку живиться спочатку бутонами, згодом квітками, у дорослому віці може вживати насіння. Гусінь постійно відвідується мурахами. Заляльковування відбувається імовірно у мурашниках. Зимує на стадії лялечки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
У відомих популяціях чисельність стабільна.

Заходи охорони
У відомих біотопах слід повністю заборонити господарську та рекреаційну діяльність, а в місцях існування потрібно організувати ентомологічні заказники.

Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1975, 1983; Плющ и др., 1989; Roine, 2000; van Oorschot, Wagener, 2000; Gorbunov, 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Голобородько, Пахомов, 2005; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Maculinea arion (Linnaeus, 1758)

Аріон
(Арион)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Синявці (*Lycaenidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – EN.

Ареал виду, поширення в області
Європа, Мала Азія, Кавказ, Закавказзя, Середній та Південний Урал, Середня Азія, Казахстан, південь Західного Сибіру. В Україні майже скрізь, за винятком сухостепової підзони степу. На території області – майже скрізь.

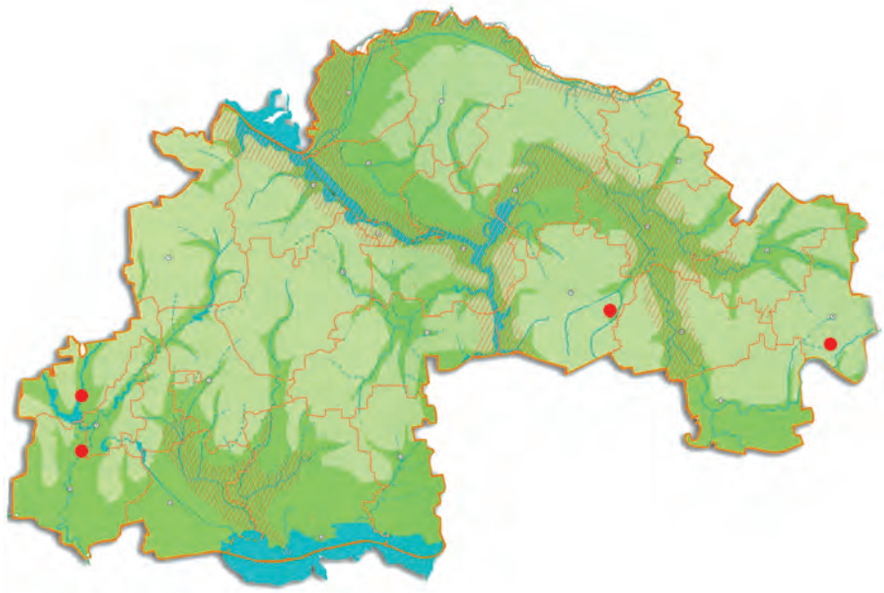
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (травень–липень). Полілект. Олігохортофаг (*Lamiaceae*). Яйця відкладає поодинці на квіти кормової рослини. Спочатку гусінь живиться квітами, у дорослому віці переноситься мурахами (*Myrmica sabuleti, M. scabrinodis, M. laevinodis*) до мурашника, де її годують шляхом трофалаксису як своїх личинок. У мурашнику часто гусінь може живитися яйцями та лялечками мурах. Відомі навіть факти, коли після перебування гусені мурашник переставав існувати. Заляльковування відбувається у приповерхневих ходах мурашника.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
У відомих популяціях чисельність стабільна.

Заходи охорони
Охороняється у багатьох об'єктах ПЗФ.

Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Thomas, Elmes, 1998; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Коршунов, 2002; Костерин, Пономарев, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Голобородько, Пахомов, 2005; Плющ и др., 2005; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Maculinea teleius (Bergsträsser, [1779])

Телей
(Телей)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Синявці (*Lycaenidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Центральна Європа, Кавказ, Казахстан, Монголія, Сибір, Далекий Схід, Китай, Японія. В Україні – в Карпатах та лісовій зоні, в лісостепу. В степовій зоні – локально. У Дніпропетровській області відомий тільки з вологих луків долини р. Самара.

Біоекологічна характеристика
Одна генерація (червень–серпень). Полілект. Монохортофаг (*Rosaceae: Sanguisorba officinalis*). Яйця відкладає поодинці на розкриті квіти кормової рослини. Гусінь живиться частинами квітів, потім насінням. Зимує на стадії гусені. Після зимівлі гусінь відноситься мурахами (*Myrmica sabuleti, M. rubra, M. vandeli, M. scabrinodis*) до мурашника, де живиться личинками хазяїв. Заляльковування у мурашниках або поряд з ними у верхніх шарах підстилки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Не здійснювались. У зареєстрованих місцях існування необхідно організувати ентомологічні заказники.

Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Fiedler, 1989; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Голобородько, Пахомов, 2005; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Polyommatus daphnis ([Denis et Schiffermüller], 1775)

Мелеагр
(Мелеагр)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Синявці (*Lycaenidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Мала Азія, Кавказ, Закавказзя, Південний Урал. В Україні майже скрізь, але в степовій зоні локально. У межах області постійно реєструється у заплавних луках долини р. Самара, звідки проникає до байрачних лісів Правобережжя.

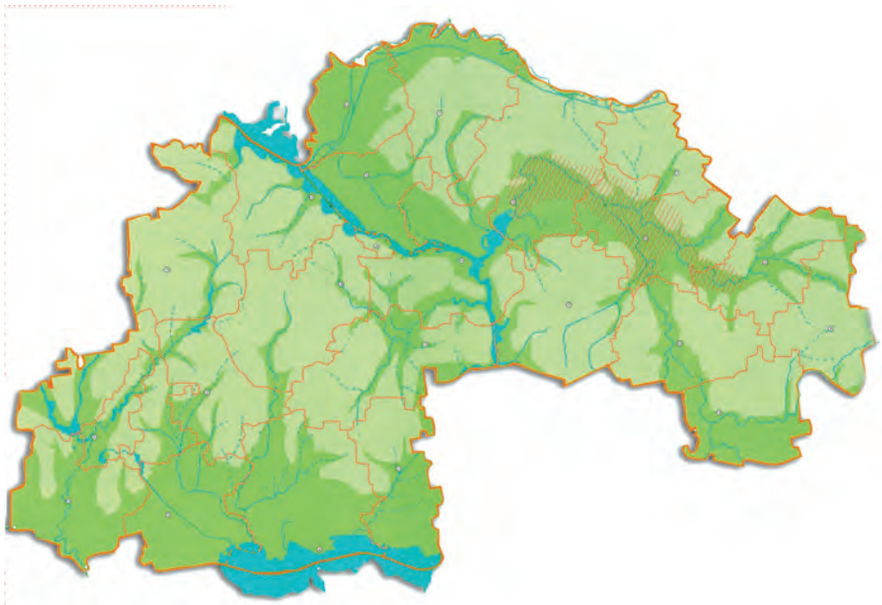
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (червень–початок вересня). Полілект. Олігохортофаг (*Astragalus, Coronilla, Lathyrus, Lotus, Onobrychis, Thymus*). Яйця відкладає поодинці на листки кормової рослини. Зимує на стадії яйця або гусені раннього віку. Гусінь – активний мірмекофіл, відомий її зв'язок із мурахами *Lasius alienus, Formica pratensis, Tapionoma erraticum*.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
У відомих популяціях чисельність стабільна.

Заходи охорони
Вид охороняється як елемент фауни в кількох ботанічних заказниках Новомосковського та Павлоградського районів

Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Голобородько, Пахомов, 2005; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Neolycaena rhymnus (Eversmann, 1832)

Синявець римнус
(Римн)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Синявці (*Lycaenidae*).

Природоохоронний статус
4 (статус виду не визначений). ЧКУ – неоцінений. МСОП – EN.

Ареал виду, поширення в області
Степова зона України та Європейської Росії (до Західного Алтаю), Північний Казахстан, Південний Урал. В Україні винятково у степовій зоні: Дніпропетровська, Донецька, Луганська та південь Харківської області. Скрізь – локально. У Дніпропетровській області трапляється тільки в долині р. Самара та її приток.

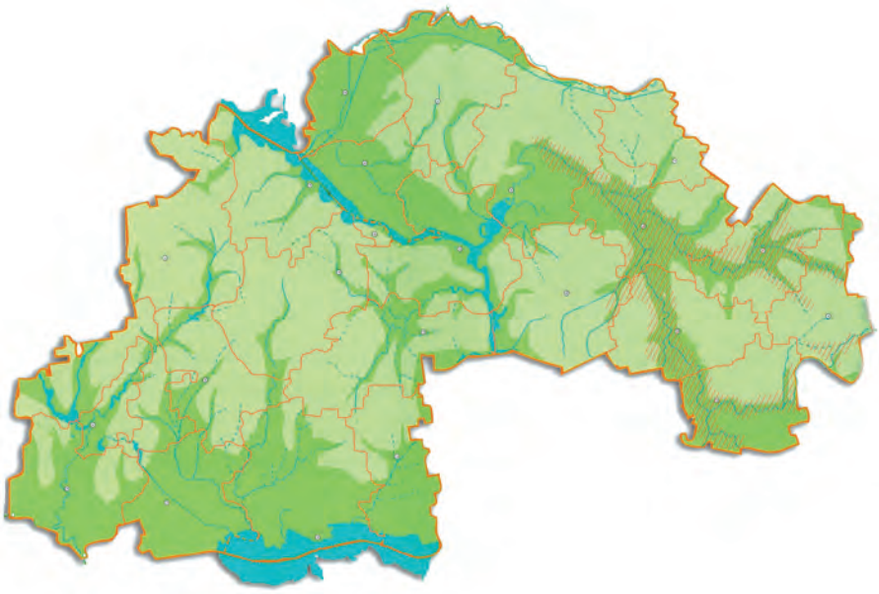
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (травень–червень). Полілект. Монофаг (*Caragana frutex*). Яйця відкладає поодинці на молоді гілочки кормової рослини, одразу ж самиця покриває їх довгими лусочками. Заляльковування відбувається на гілках кормової рослини. Лялечка висить головою догори, підв'язана до гілочки. Зимує гусінь.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
У відомих популяціях чисельність стабільна. В останні два десятиліття спостережень вид навіть розширює свій ареал.

Заходи охорони
Охороняється як елемент фауни в усіх об'єктах ПЗФ Лівобережжя області.

Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1988; Плющ, 1989; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Коршунов, 2002; Голобородько, 2003; Голобородько, Пахомов, 2005; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Plebeius pylaon (Fisher von Waldheim, 1832)

Пілаон
(Пилаон)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Синявці (*Lycaenidae*).
Підвидовий статус не з'ясовано.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Південно-Східна Європа, Кавказ, Південний Урал, Північний Казахстан, Алтай. В Україні тільки у степовій зоні та в Криму, локально. На території області відомий із зональних степових біогеоценозів, трапляється тільки на схилах балок південної частини долини р. Дніпро.

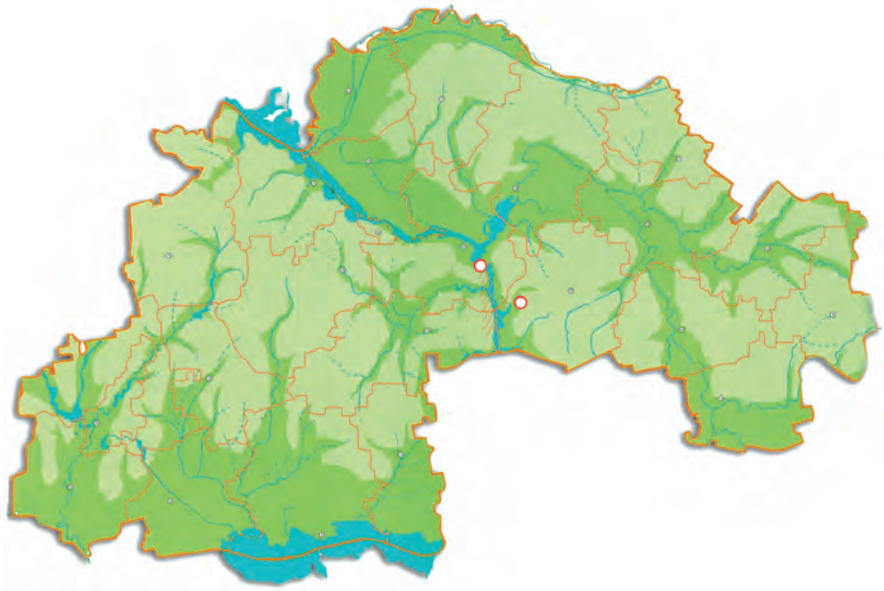
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (кінець квітня–червень). Полілект. Монохортофаг (*Astragalus*). Яйця відкладаються на суцвіття, по одинці. Гусінь активно відвідується мурахами (*Tapinoma, Lasius, Camponotus, Tetramorium, Formica*) на протязі всього свого існування. Зимує на стадії гусені. Заляльковування у мурашниках або у верхніх шарах підстилки навколо кормової рослини.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
У відомих популяціях чисельність стабільна.

Заходи охорони
Доцільно створити ентомологічні заказники у місцях перебування виду.

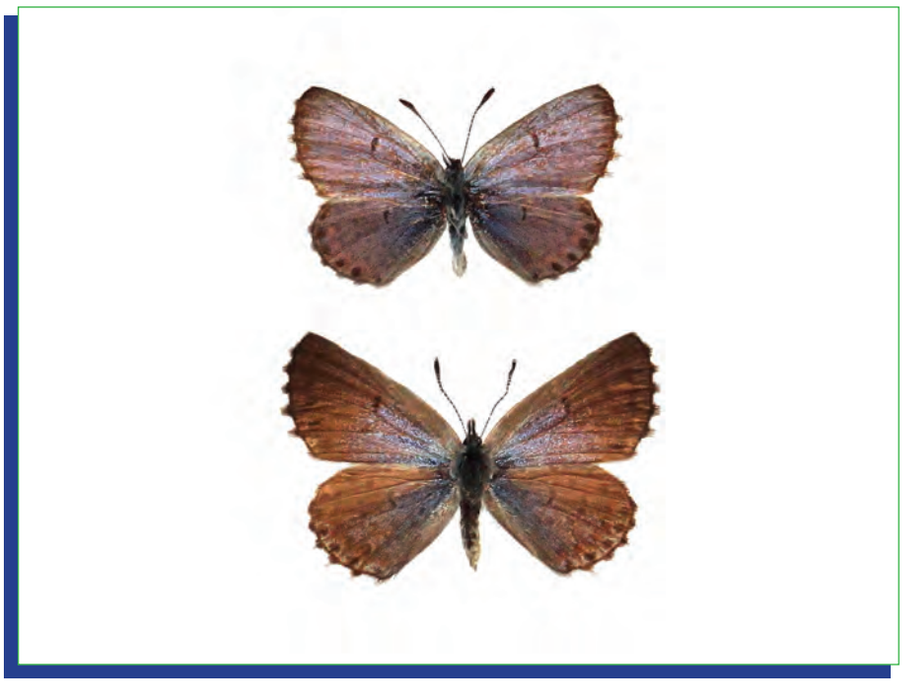
Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1975, 1983; Balint, Kertezz, 1990; Balint, Lukhtanov, 1990; Balint, 1991; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Thomas et al., 2001; Коршунов, 2002; Голобородько, 2003; Голобородько, Пахомов, 2005; Плющ и др., 2005.; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Pseudophilotes vicrama (Moore, 1865)

Вікрама
(Викрама)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Синявці (*Lycaenidae*).
У межах усієї країни підвид *Pseudophilotes vicrama schiffermulleri (Hemming, 1929*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Східна Європа, Мала та Центральна Азія, Казахстан, південь Західного Сибіру, Китай. В Україні скрізь, але локально. У Дніпропетровській області численний у степових фітоценозах, здебільшого приурочений до зональних біогеоценозів, розташованих на річкових терасах.

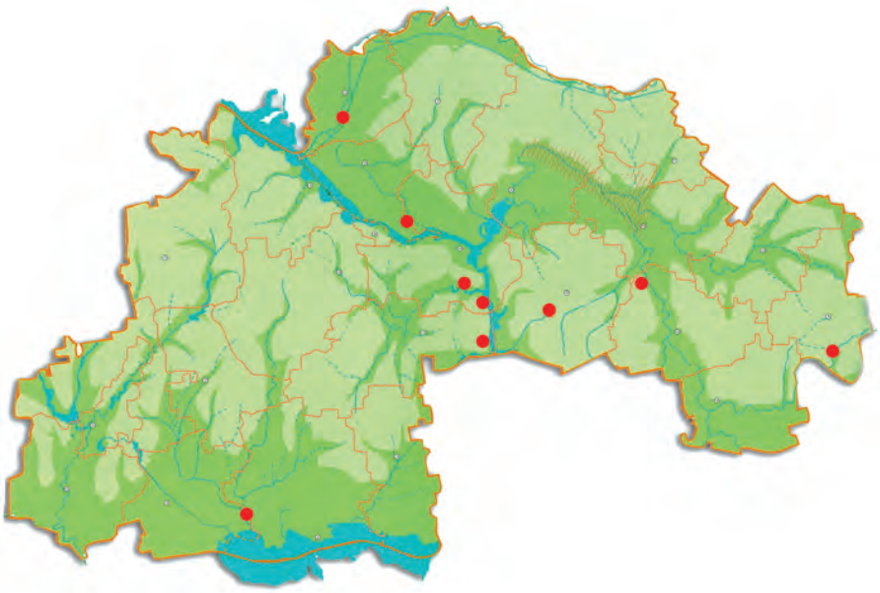
Біоекологічна характеристика
Бівольтинний (квітень–серпень). Полілект. Олігохортофаг (*Coronilla, Melilotus, Thymus*). Яйця відкладає на квітки кормової рослини. Гусінь спочатку живиться квітками, поступово переходячи до насіння. Мірмекофіл (*Myrmica sabuleti)*. Зимує на стадії лялечки, заляльковування – у верхніх шарах підстилки, поблизу кормової рослини.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Нечисленний.

Заходи охорони
Доцільно створити ентомологічні заказники у місцях перебування виду.

Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968, 1975; Marttila et al., 1997; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Голобородько, Пахомов, 2005; Плющ и др., 2005; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Pseudophilotes bavius (Eversmann, 1832)

Бавіус
(Бавиус)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Синявці (*Lycaenidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ – вразливий. МСОП – EN.

Ареал виду, поширення в області
Північна Африка, Південно-Східна Європа, Мала Азія, Кавказ, Казахстан. В Україні винятково в степовій зоні, скрізь локально. У Дніпропетровській області відомий тільки з південного Правобережжя р. Дніпро, де трапляється на схилах давніх балок, укритих степовими фітоценозами.

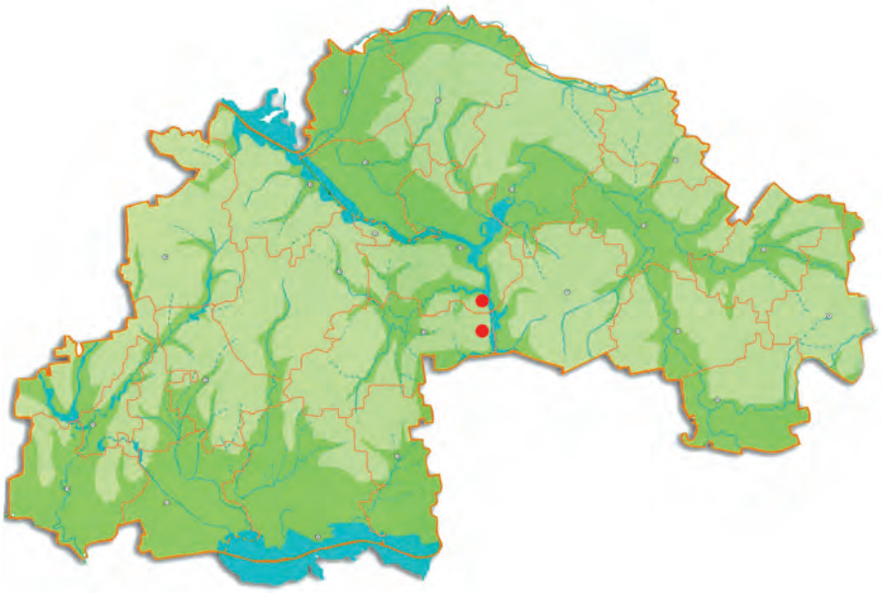
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (кінець квітня–червень). Оліголект (*Lamiaceae*). Монохортофаг (*Salvia*). Яйця відкладає поодинці на суцвіття. Гусінь живиться квітами, але відомі факти живлення листям. Зимує на стадії лялечки. Заляльковування відбувається у верхніх шарах підстилки. Гусінь будує легкий кокон з павутиння, скріплюючи різноманітні трав'яні рештки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Доцільно створити ентомологічні заказники у місцях перебування виду.

Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Koonig, 1986; Плющ, 1989; Szabo, 1991; Tolman, 1992; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Голобородько, Пахомов, 2005; Плющ и др., 2005; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Scolitantides orion (Pallas, 1771)

Оріон
(Орион)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Синявці (*Lycaenidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Північна та Східна Європа, Мала Азія, Кавказ, Казахстан, Центральна Азія, Сибір, Далекий Схід. В Україні – в лісовій, лісостеповій зонах та в Карпатах. В степу локально. У Дніпропетровській області відомий тільки із долин рр. Дніпро та Самара.

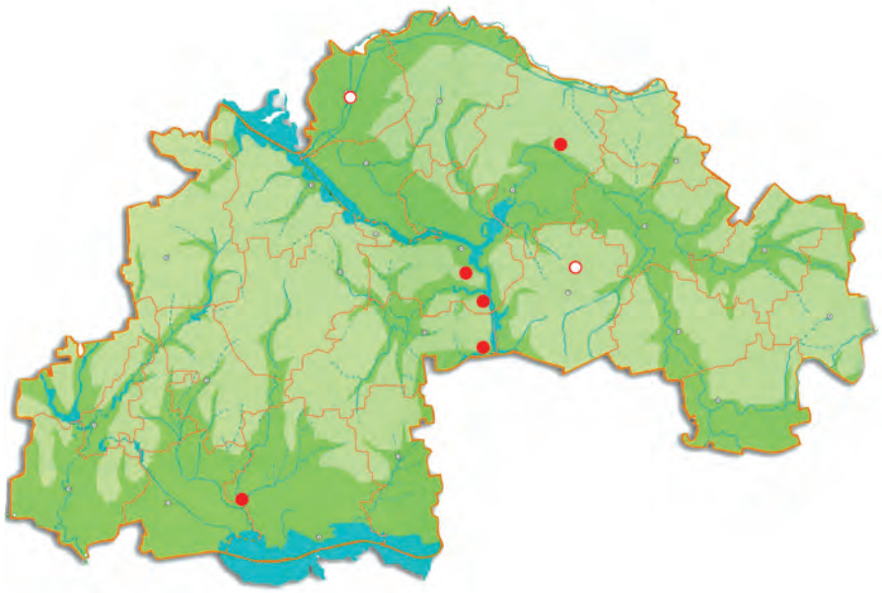
Біоекологічна характеристика
Бівольтинний (травень–серпень). Полілект. Олігохортофаг (*Sedum*). Яйця відкладає по одному на квітки кормової рослини. Молода гусінь живиться квітами, поступово переходячи на листя кормової рослини. Активний мірмекофіл (відомий зв'язок із *Camponotus, Messor і Tapinoma*). Зимує на стадії лялечки. Заляльковування відбувається у підстилці або в мурашниках.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
У відомих популяціях чисельність стабільна.

Заходи охорони
Доцільно створити ентомологічні заказники у місцях перебування виду.

Основні джерела інформації
Яхонтов, 1939; Барсов, 1968; Дубатолов, Костерин, 1998; Roine, 2000; Gorbunov, 2001; Коршунов, 2002; Motýli České..., 2002; Голобородько, 2003; Голобородько, Пахомов, 2005; Плющ и др., 2005; Голобородько, Пахомов, 2007.

Автор: Голобородько К. К.
Фото: Найдіон Р. В.

Gastropacha populifolia (Esper, 1784)

Коконопряд тополеволистий
(Коконопряд тополеволистный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Коконопряди (*Lasiocampidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа (крім деяких найбільш північних і південних районів), Кавказ, Сибір, Далекий Схід, Корейський півострів, Японія. В Україні майже скрізь спорадичні знахідки. У межах області відомий тільки із заплавних і байрачних лісів долини р. Дніпро.

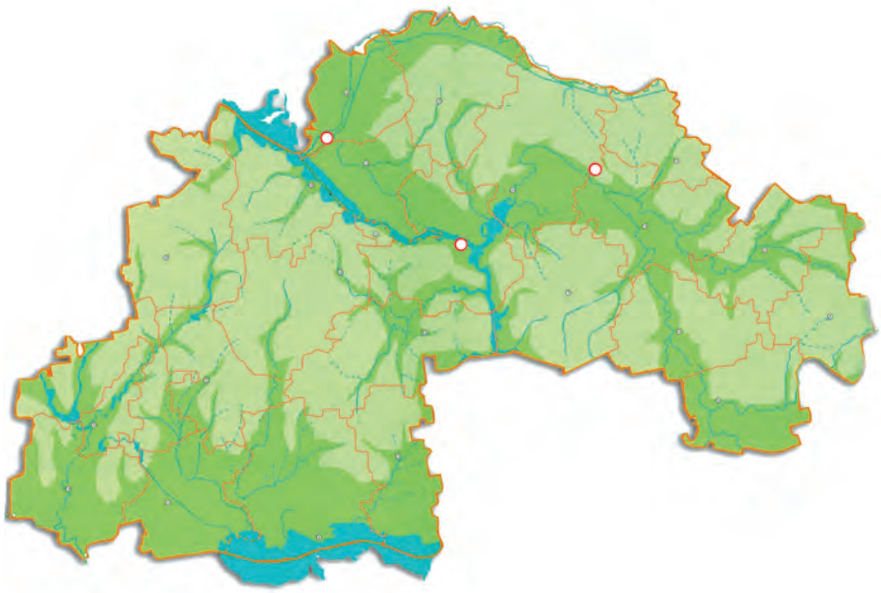
Біоекологічна характеристика
Одна генерація (червень–липень). Імаго не живиться. Олігодендрофаг (*Populus, Salix*). Зимує на стадії гусені. Заляльковування відбувається на стовбурах дерев або серед рослинних решток.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Доцільно створити ентомологічні заказники у місцях перебування виду.

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Rougeot, Vitte, 1983; Ефетов, Будашкин, 1990; Dubatolov, Zolotuhin, 1992; Плющ, Шешурак, 1997; Большаков, 2000; Füldner, Damm, 2002; Татаринов та ін., 2003; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Phyllodesma ilicifolium (Linnaeus, 1758)

Коконопряд верболистий
(Коконопряд выямчатокрылый серый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Коконопряди (*Lasiocampidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Помірна зона Європи, Сибіру та Далекого Сходу Росії, Кавказ. В Україні – у лісовій, лісостеповій зонах і в Карпатах – майже скрізь, на Півдні – локально. У Дніпропетровській області знахідки тільки в заплавних і байрачних лісах.

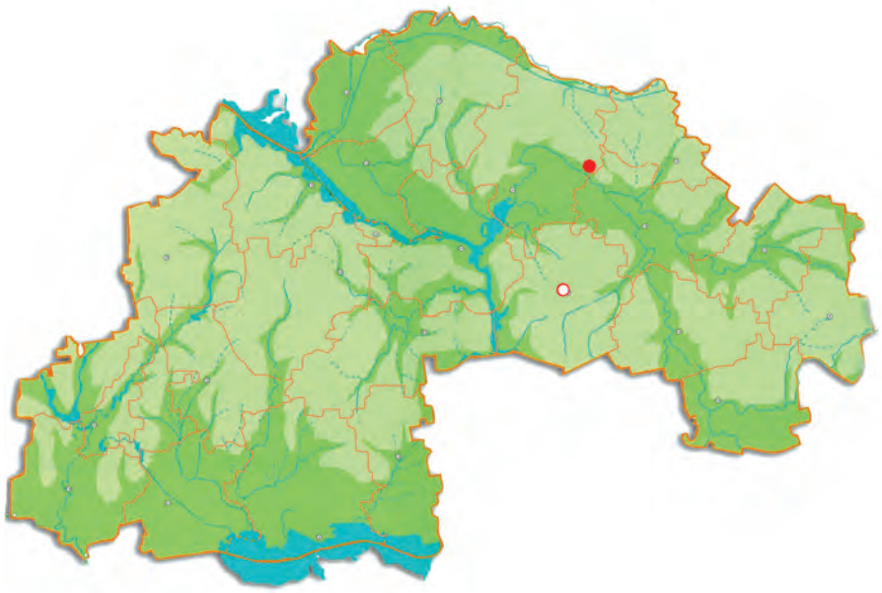
Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (квітень–червень, інколи перша декада липня). Імаго не живиться. Активні увечері та вночі. Полідендрофаг (*Salix, Alnus, Crataegus*). Зимує лялечка в коконі, розміщеному в скрученому листку кормової рослини.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Доцільно створити ентомологічні заказники у місцях перебування виду.

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Dubatolov, Zolotuhin, 1992; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Большаков, 2000; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Endromis versicolora (Linnaeus, 1758)

Ендроміс березовий
(Шелкопряд березовый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Шовкопряди березові (*Endromididae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Південний Сибір, Далекий Схід. В Україні більшість знахідок – у лісовій зоні. За всю історію спостережень в області достовірно відомий лише із долини р. Самара.

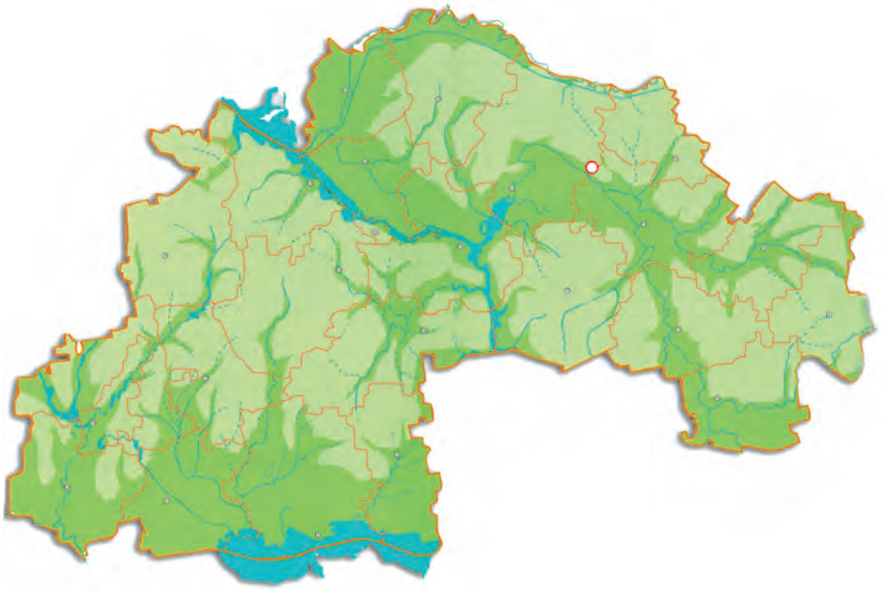
Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (початок березня–травень). Імаго не живиться. Самці активні як удень, так і вночі, самиці літають мало, увечері та вночі. Полідендрофаг (*Tilia, Betula, Carpinus, Salix, Alnus, Corylus*). Самиця відкладає яйця на гілки кормової рослини суцільним ланцюжком. Гусінь із яєць виходить у середині травня. Молода гусінь існує спільно. Потурбована піднімає передній кінець тіла. Спочатку скелетує листок, згодом об'їдає його цілком, залишаючи черешок та серединну жилку. В червні – серпні гусінь спускається до підстилки, де утворює в ґрунті кокон. Зимує на стадії лялечки. Період діапаузи може тривати до трьох років.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Доцільно створити ентомологічні заказники у місцях перебування виду.

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Редкие и исчезающие..., 1988; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Чистяков, 1999; Большаков, 2000; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько и др., 2009; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Aglia tau (Linnaeus, 1758)

Сатурнія руда
(Сатурния рыжая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Сатурнії (*Saturniidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, лісова й лісостепова зони Сибіру, Далекий Схід, Японія. В Україні трапляється майже скрізь, крім степових районів та Полісся, локальний. В області реєструвався лише у заплавних комплексах р. Оріль та Самара.

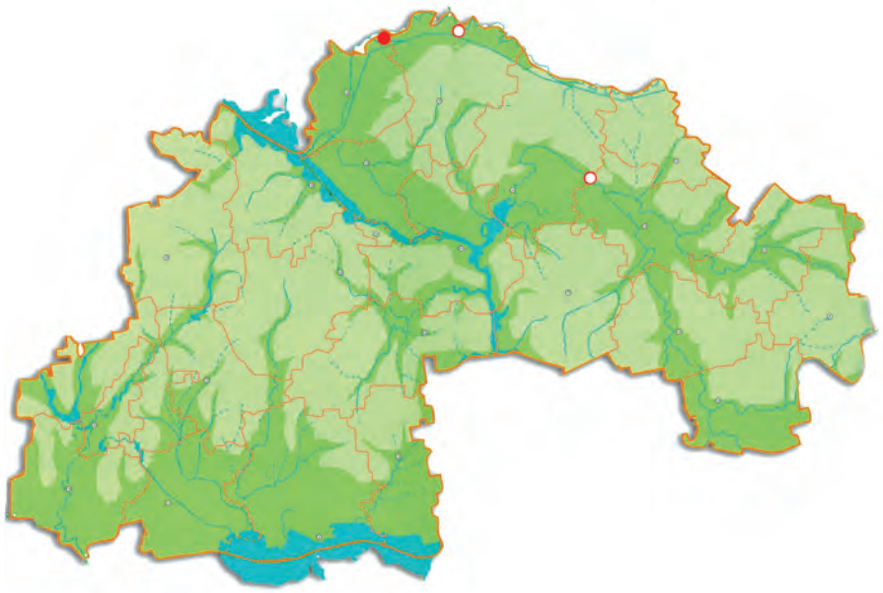
Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (початок квітня – травень). Імаго не живиться. Самці активні як удень, так і вночі, самиці літають мало, переважно увечері. Іноді прилітають на світло. Яйця відкладають вночі по одному на листки кормової рослини. Поліендрофаг (*Quercus, Betula, Alnus, Tilia, Carpinus, Corylus, Prunus, Malus*). Гусінь розвивається до серпня. Спочатку існує спільно, згодом розповзається. Для заляльковування гусінь спускається на павутинні до підстилки. Там вона заривається у верхній шар старого листя, де згодом утворює сітчастий легкий кокон, в якому й зимує.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Доцільно створити ентомологічні заказники у місцях перебування виду.

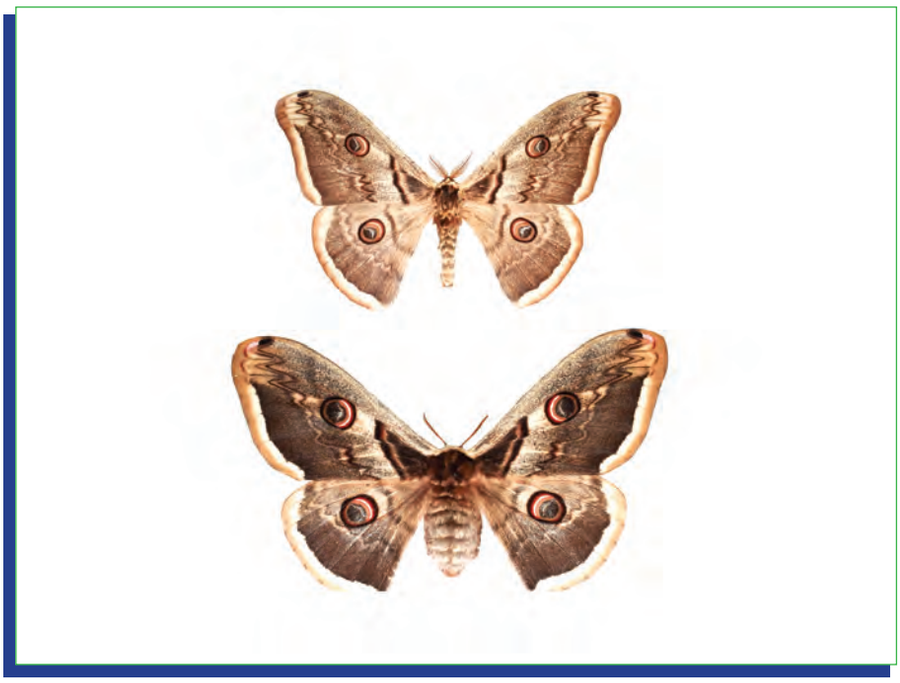
Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Редкие и исчезающие..., 1988; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Beeke & al., 2000; Füldner, 2000; Albrecht, Nässig, 2006; Leraut, 2006; Каталог..., 2008.; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Saturnia pyri ([Denis et Schiffermüller], 1775)

Сатурнія велика
(Сатурния грушевая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Сатурнії (*Saturniidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Південна та частково Середня Європа, Східне Середземномор'я, Передня Азія, Кавказ, Закавказзя. В Україні поширена майже скрізь, але локально. Найчастіше у лісостеповій зоні і лісах степової зони. У межах області постійно трапляється в байрачних екосистемах у тернових фітоценозах, рідше приурочена до штучних лісосмуг із вираженим чагарниковим ярусом; в долинах середніх і малих річок, інколи у садах.

Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (квітень–червень). Імаго не живиться. Активні переважно вночі, інколи ввечері. Самиця відкладає яйця на гілки та листки кормової рослини. Олігодендрофаг (*Armeniaca vulgaris, Prunus, Cerasus, Pyrus, Malus, Juglans, Fraxinus*). Гусінь розвивається до серпня. Заляльковується в щільному коричневому коконі грушоподібної або яйцеподібної форми, у прикореневій частині дерева. Зимує на стадії лялечки, інколи двічі.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
У відомих популяціях чисельність стабільна.

Заходи охорони
Охороняється в усіх об'єктах ПЗФ.

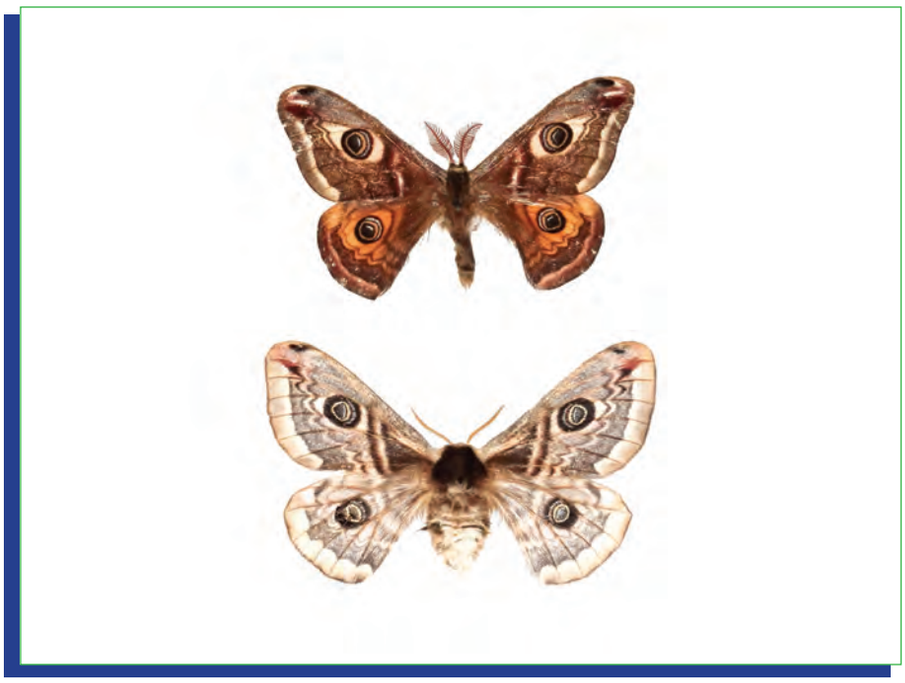
Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Forster, Wohlfahrt, 1956; Барсов, 1968, 1975, 1983; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Ebert, 1994; Плющ, Шешурак, 1997; Большаков, 2000; Leraut, 2006; Каталог..., 2008.; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Eudia pavonia (Linnaeus, 1758)

Сатурнія мала
(Сатурния малая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Сатурнії (*Saturniidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ – рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Європа, Кавказ, Мала Азія, через усю лісову зону Євразії до Японії. В Україні майже скрізь, але спорадично. У межах області постійно трапляється в байрачних екосистемах із терновими фітоценозами, рідше в долинах малих річок.

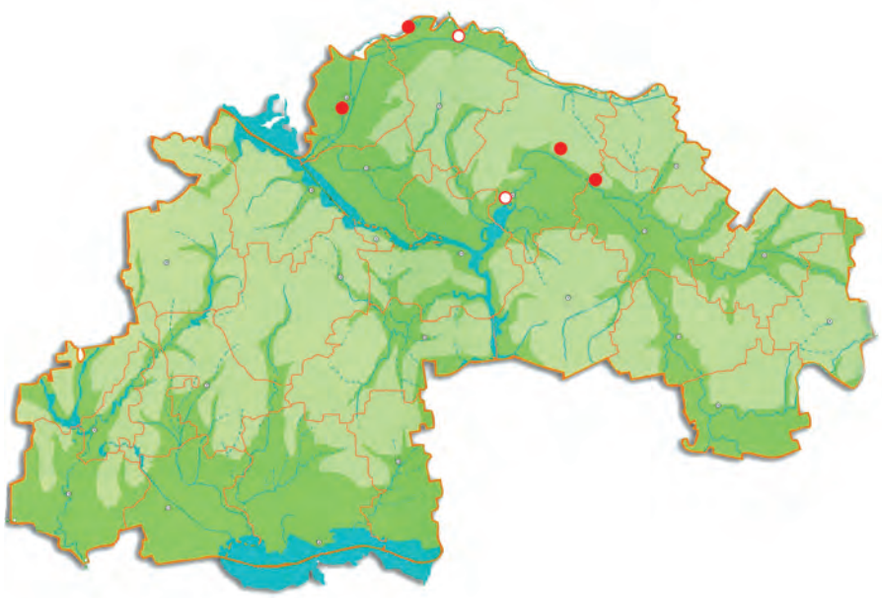
Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (кінець квітня–червень). Імаго не живиться. Самці активні вдень, інколи увечері. Самиці малорухомі, яйця відкладають уночі невеликими купками на гілки кормової рослини; інколи прилітають на світло. Полідендрохортофаг (переважно на *Prunus*, рідше на *Rubus, Rosa, Crataegus, Sorbus, Frangula, Rhamnus, Spirea, Salix, Betula, Quercus, Carpinus*). Гусінь розвивається до липня. Після виходу з яйця деякий час гусінь існує суспільно, згодом розповзається. Заляльковується в щільному коричневому грушоподібному коконі, який утворює на прикореневій частині кормової рослини. Зимує на стадії лялечки, інколи діапауза може тривати до трьох років.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Охороняється в усіх об'єктах ПЗФ Новомосковського району.

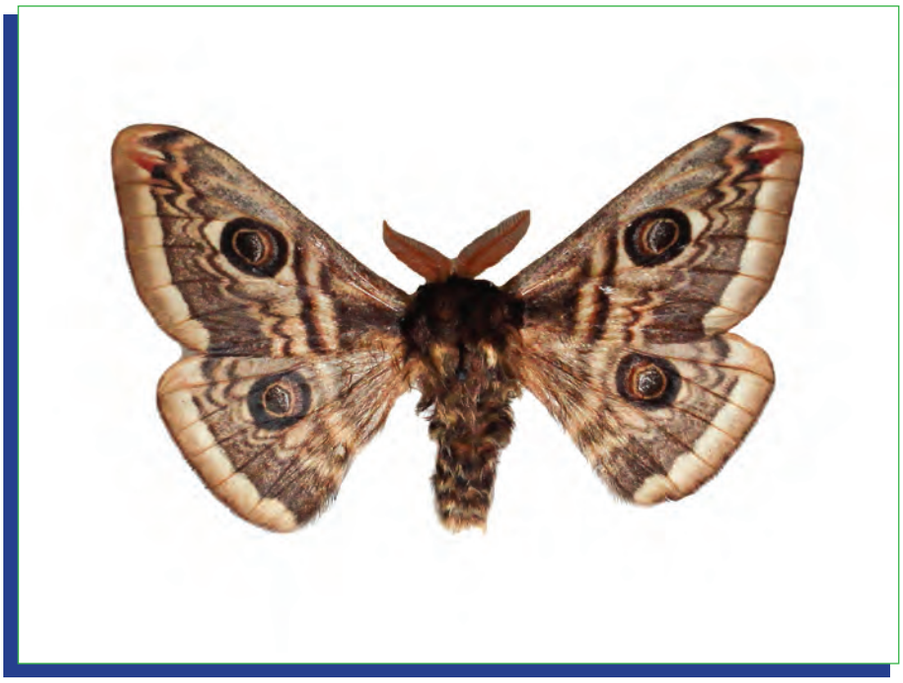
Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Porter, 1980; Hulme, 1981; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Редкие и исчезающие..., 1988; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Schmitt, 2000; Leraut, 2006; Каталог..., 2008.; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Eudia spini ([Denis et Schiffermüller], 1775)

Сатурнія середня
(Сатурния средняя)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Сатурнії (*Saturniidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). ЧКУ – зникаючий.

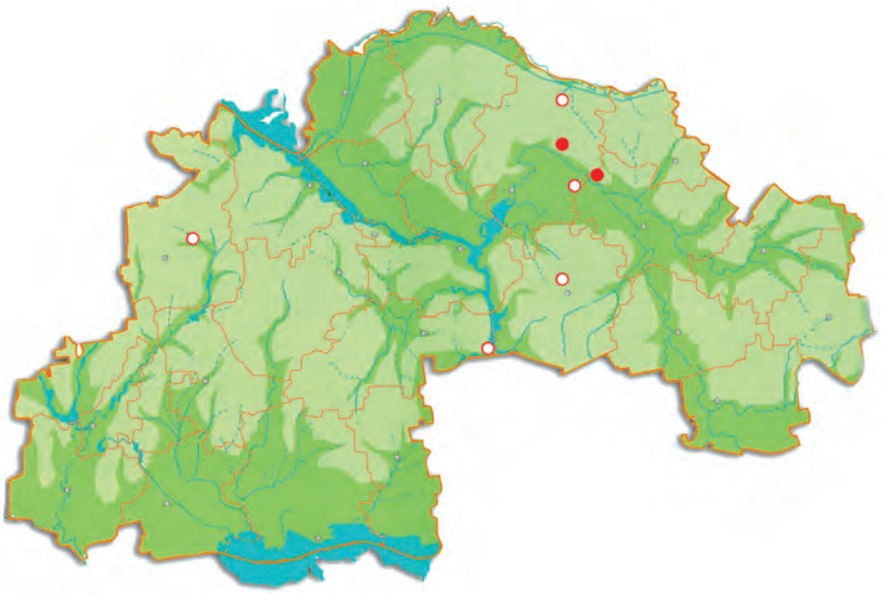
Ареал виду, поширення в області
Південна та Південно-Східна Європа, Кавказ, Закавказзя, Мала Азія, Північний Казахстан, Алтай. В Україні в минулому траплявся майже повсюдно, крім північних районів, сучасний стан популяцій виду невідомий. В області відомий тільки з байрачних екосистем правобережжя р. Самара.

Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (кінець квітня – червень). Імаго не живиться. Самці активні у другій половині дня, до сутінок. Самиці малорухомі, яйця відкладають уночі. Прилітають на світло. Олігодендрофаг (*Prunus, Frangula, Rhamnus, Rosa, Ulmus, Salix*). Гусінь розвивається до липня. Після виходу з яйця деякий час гусінь існує суспільно, згодом розповзається. Заляльковується в щільному коричневому грушоподібному коконі, який утворює на прикореневій частині кормової рослини. Зимує на стадії лялечки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Наприкінці XIX ст. вважався умовним шкідником плодових культур. Чисельність почала знижуватись у другій половині XX ст. У XXI ст. – поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Створення ентомологічних заказників у місцях виявлення популяцій виду з охороною природних чагарникових біотопів.

Основні джерела інформації
Брамсон, 1883; Hering, 1932; Шелюжко, 1941; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Редкие и исчезающие..., 1988; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько и др., 2009; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Lemonia dumi (Linnaeus, 1761)

Шовкопряд салатний
(Шелкопряд салатный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Шовкопряди-лемоніїди (*Lemoniidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Поширений у Середній та Південній Європі, Малій Азії. В Україні трапляються переважно поодинокі особини, найчастіше у лісовій і лісостеповій зонах. В області відомий лише з суходільних лучних екосистем Присамар'я.

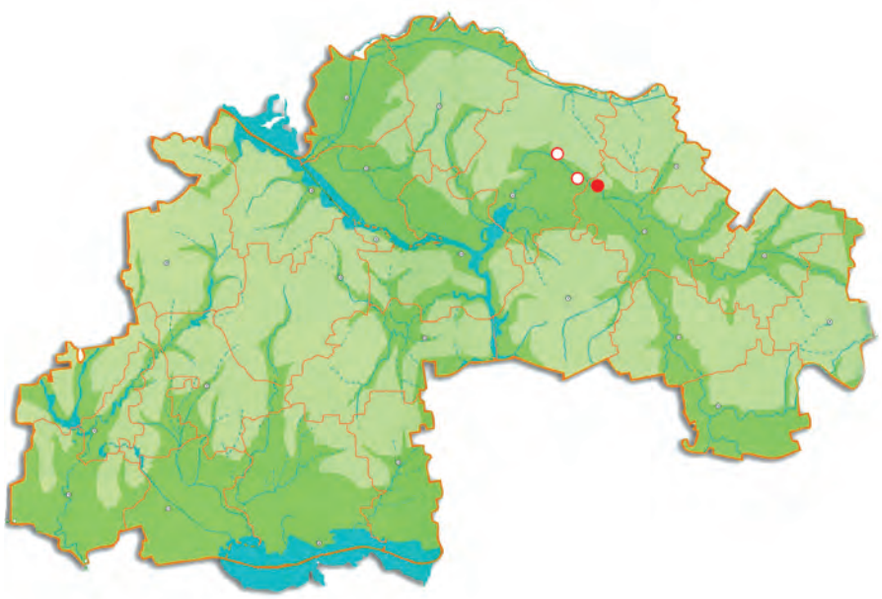
Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (вересень–жовтень). Імаго не живиться. Самці активні вдень, у години з потужною інсоляцією, самиці літають погано. Олігохортофаг (*Lactuca, Taraxacum, Hieracium*). Гусінь живиться у найтепліші години доби. Заляльковування відбувається у ґрунті, в невеличкому поглибленні. Зимують яйця й частина лялечок.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Створення ентомологічних заказників у місцях виявлення популяцій.

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Редкие и исчезающие..., 1988; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Большаков, 2000; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько и др., 2009.; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Lemonia taraxaci ([Denis et Schiffermüller], 1775)

Шовкопряд кульбабковий
(Шелкопряд одуванчиковый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Шовкопряди-лемоніїди (*Lemoniidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Поширений у Середній та Південній Європі, Західному Сибіру, Північному Казахстані. В Україні трапляється поодинокими особинами, найчастіше у лісовій і лісостеповій зонах. У Дніпропетровській області відомий лише з лучних екосистем долини р. Оріль.

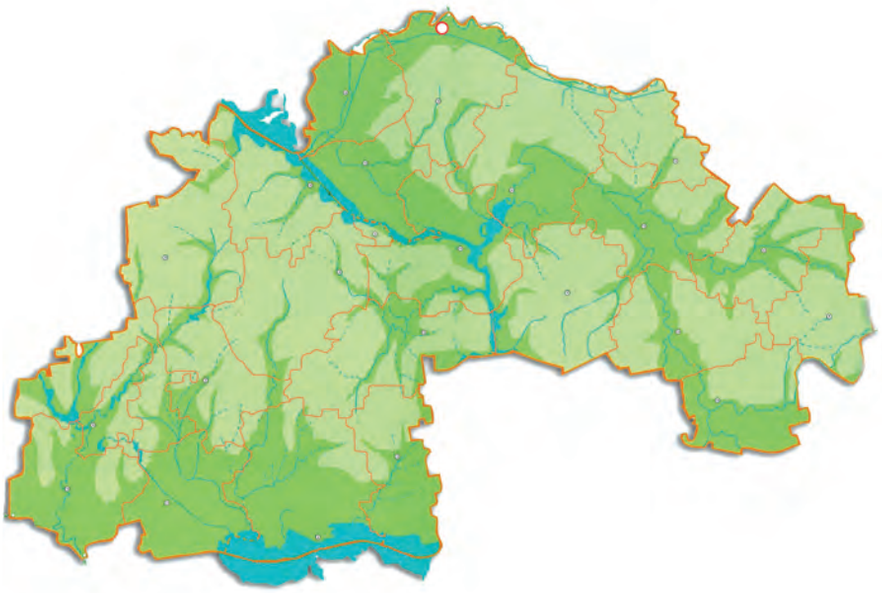
Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (вересень–жовтень). Імаго не живиться. Самці активні вдень, у години з потужною інсоляцією, самиці літають слабо, залишають укриття тільки після заходу сонця. Олігохортофаг (*Lactuca, Taraxacum, Hieracium, Asteraceae* та ін.). Заляльковування відбувається без кокона, у верхніх шарах ґрунту. Розвиток лялечки інколи триває декілька місяців. Зимує гусінь першого віку всередині яйця. В окремих випадках може зимувати й лялечка.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Створення ентомологічних заказників у місцях виявлення популяцій.

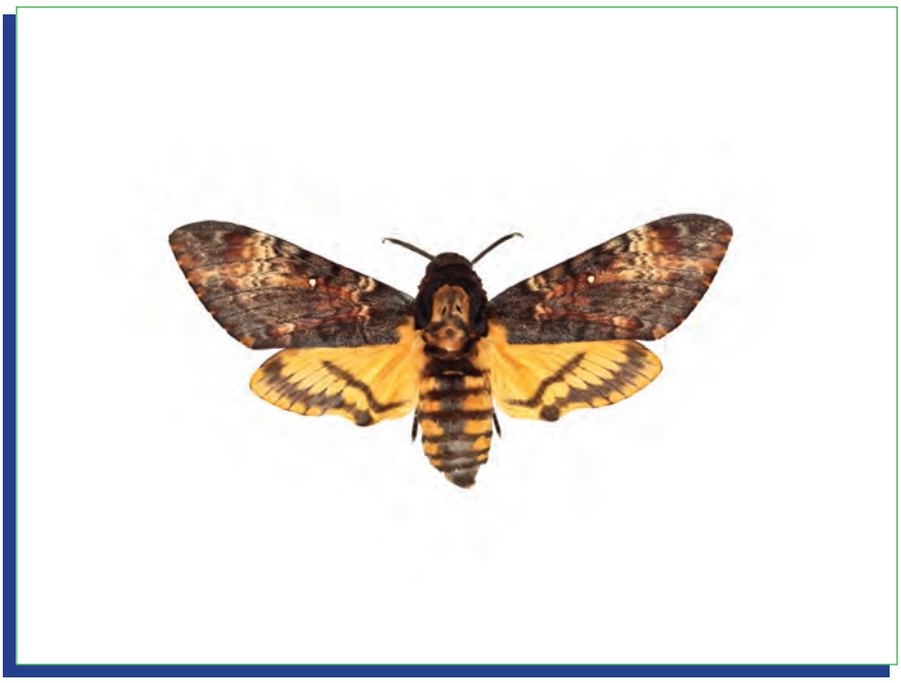
Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Кумаков, Коршунов, 1979; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Большаков, 2000; Татаринов та ін., 2003; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Acherontia atropos (Linnaeus, 1758)

Бражник мертва голова
(Бражник мертвая голова)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Бражники (*Sphingidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). ЧКУ – рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Південна та частково Центральна та Південно-Східна Європа, Кавказ та Закавказзя, Північна Африка, Мала та Західна Азія. Вид вважається активним мігрантом, здатним на значні переміщення. В Україні – скрізь, але поодинокими екземплярами, які є майже винятково мігрантами. На території області – скрізь.

Біоекологічна характеристика
Бівольтинний вид (травень–липень і вересень–жовтень). Імаго живляться виділеннями на стовбурах дерев, пошкоджених плодах, часто залітають до вуликів, де споживають мед. Метелики активні вночі, інколи прилітають на світло. Олігохортофаг (*Solanum, Datura, Atropa, Lycium, Nicotiana, інколи Syringa, Rubus, Evonymus*). Самиці відкладають по одному до 200 яєць. Гусінь також активна вночі, вдень ховається, зазвичай у верхніх шарах ґрунту. Заляльковування відбувається в ґрунті на глибині до 20 см. Зимує на стадії лялечки. На території України взимку майже повністю вимерзає, натомість уже навесні наступного року прилітають нові мігранти.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Реєструється майже щорічно, але поодинокими особинами.

Заходи охорони
Охороняється майже в усіх об'єктах ПЗФ.

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Rougeot, Vitte, 1983; Державец, 1984; Carter, Hargreaves, 1986; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Danner and all., 1998; Большаков, 2000; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Marumba quercus ([Denis et Schiffermüller], 1775)

Бражник дубовий
(Бражник дубовый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Бражники (*Sphingidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ – рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Мала Азія, Кавказ та Закавказзя, Південно-Західний Іран, Західний Казахстан, Туркменістан. В Україні трапляється у степовій та лісостеповій зонах. На території області найвища чисельність спостерігається в долині р. Самара та в байрачних лісах правобережжя р. Самара, інколи в байраках колишньої порожистої частини долини р. Дніпро.

Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (травень–липень). Імаго не живиться. Активні в сутінки й уночі, прилітають на світло. Монодендрофаг (*Quercus*). Гусінь розвивається з червня по вересень. Заляльковування відбувається в невеличкому поглибленні у ґрунті. Зимує на стадії лялечки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Реєструється майже щорічно, у відомих популяціях стала чисельність.

Заходи охорони
Охороняється майже в усіх об'єктах ПЗФ Новомосковського, Павлоградського та Солонянського р-нів.

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Барсов, 1968; Rougeot, Vitte, 1983; Державец, 1984; Carter, Hargreaves, 1986; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Danner and all., 1998; Leraut, 2006; Motýli , 2007; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Hemaris tityus (Linnaeus, 1758)

Бражник скабіозовий
(Бражник скабиозовый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Бражники (*Sphingidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ – рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа (крім Крайньої Півночі), Південний Урал, Кавказ та Закавказзя, Мала Азія, частково Казахстан, Західний Сибір, Монголія та деякі райони Північного Китаю. В Україні трапляється майже повсюдно. У межах області приурочений до лісових та лучних екосистем рр. Дніпро та Самара.

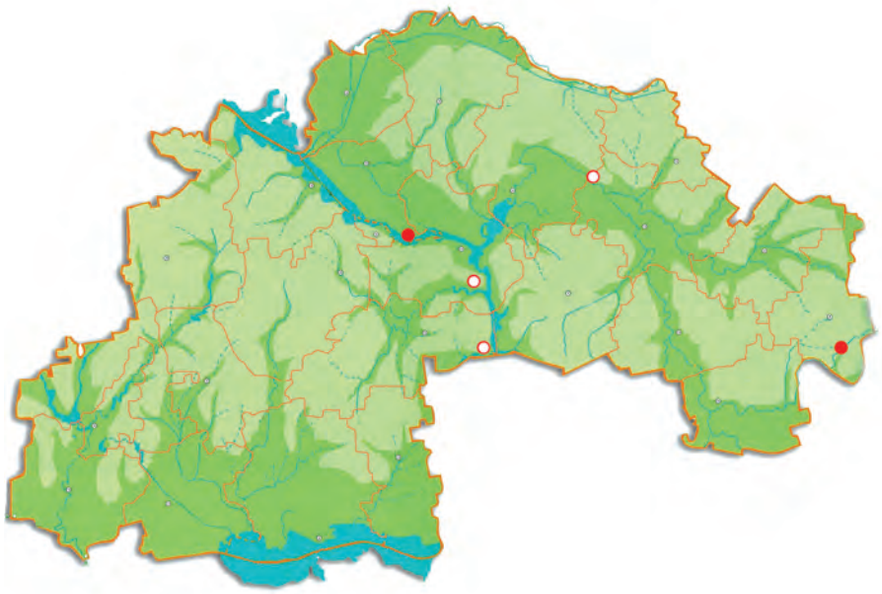
Біоекологічна характеристика
Бівольтинний вид (кінець квітень–червень і липень–серпень). Активні вдень. Імаго активно живляться. Поліхортофаг (*Scabiosa, Knautia, Galium, Dipsacus*). Заляльковування відбувається в ґрунті, іноді у травостої. Зимує на стадії лялечки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Охороняється в Дніпровсько-Орільському природному заповіднику, майже в усіх об'єктах ПЗФ Новомосковського та Межівського р-нів.

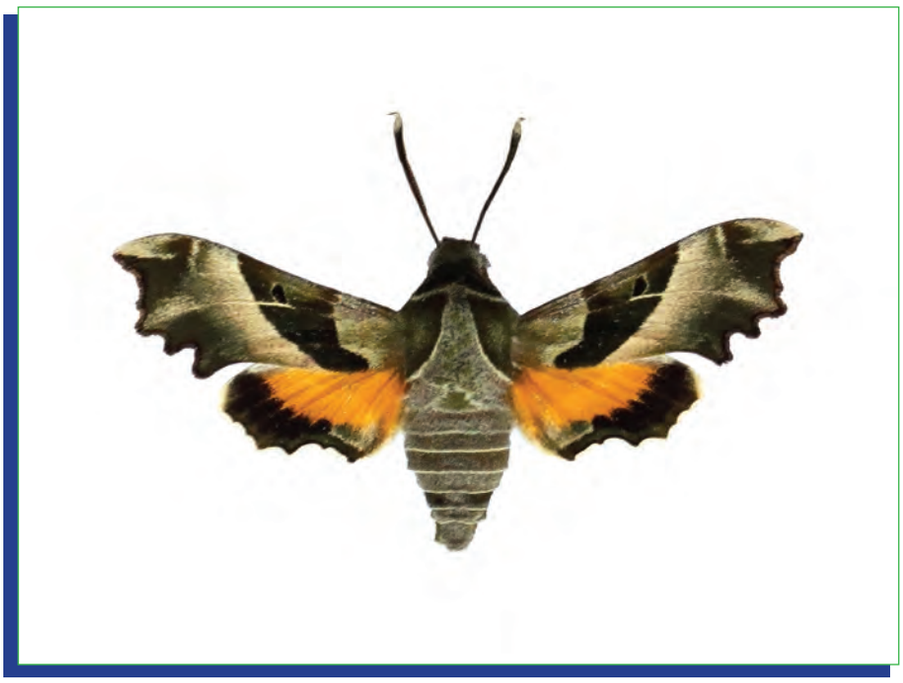
Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Барсов, 1975; Rougeot, Vitte, 1983; Державец, 1984; Carter, Hargreaves, 1986; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Danner and all., 1998; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Proserpinus proserpina (Pallas, 1772)

Прозерпіна
(Прозерпина)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Бражники (*Sphingidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ – рідкісний. МСОП – DD.

Ареал виду, поширення в області
Центральна, Південна та Південно-Східна Європа, Південний Урал, Кавказ та Закавказзя, Західна та (частково) Центральна Азія, Казахстан. В Україні майже повсюдно. На території області відомий із лучних екосистем долин рр. Самара та Дніпро.

Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (травень–червень). Імаго активні в сутінки й уночі, живляться нектаром квітів. Олігохортофаг (*Epilobium, Oenotera, Lythrum*). Гусінь розвивається з липня по серпень–вересень. Заляльковування відбувається у невеличкому поглибленні у верхніх шарах ґрунту. Зимує на стадії лялечки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Охороняється в Дніпровсько-Орільському природному заповіднику.

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Rougeot, Vitte, 1983; Державец, 1984; Carter, Hargreaves, 1986; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Danner and all., 1998; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Teia dubia (Tauscher, 1806)

Хвилівка сумнівна
(Кистехвост сомнительный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Хвилівки (*Lymantriidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Середземномор'я, Кавказ, Закавказзя, Центральна Азія. В Україні – тільки в Криму та на Дніпропетровщині. На території області реєструвався переважно в цілинних степових балках лівобережжя р. Дніпро та в системи байрачних лісів долини р. Дніпро.

Біоекологічна характеристика
Полівольтинний вид (початок червня, липень, серпень і жовтень). Самці активні вдень. Самиці малорухомі, перебувають у коконі, в якому вийшли з лялечки. Самець відшукує такий кокон, проникає до нього, де й відбувається парування. Через декілька годин самиця здатна відкладати яйця (всього до 200 шт.). Через 9 діб відроджується гусінь, що за добу повністю з'їдає тіло самиці, після чого розповзається з кокона й переходить до живлення на рослинах. Поліхортофаг (*Chenopodiaceae: Chenopodium glaucum, Bassia sedoides, Asteraceae: Kochia prostrata, Fabaceae, Rosaceae,* а також *Brassicaceae* і *Polygonaceae*). Заляльковування відбувається в сірому коконі серед гілочок кормової рослини. Зимують яйця в коконі.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Не здійснювались, в місцях знахідок слід створювати ентомологічні заказники.

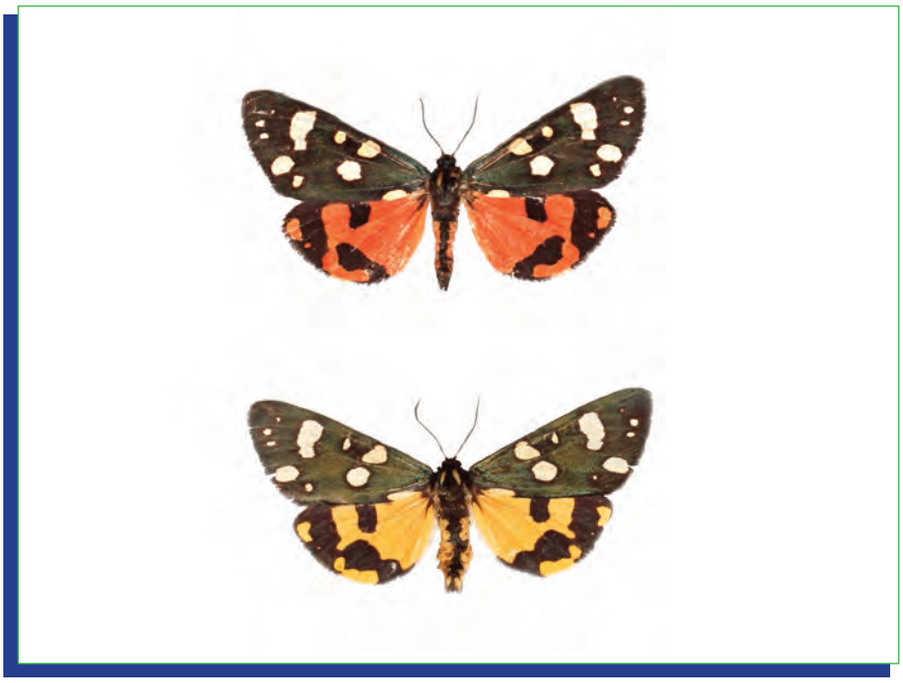

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Барсов, 1968, 1975; Кумаков, Коршунов, 1979; Апостолов, 1981; Freina, Witt, 1987; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Nardelli, Giandolfo, 2000; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Callimorpha dominula (Linnaeus, 1758)

Ведмедиця-господиня
(Медведица-госпожа)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Ведмедиці (*Arctiidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа (крім найбільш північних та деяких південних територій), Мала Азія (частково), Кавказ та Закавказзя. В Україні майже скрізь, крім більшої частини степової зони; локальний та, місцями, рідкісний. На території області трапляється в лісових екосистемах, на галявинах дубових лісів, переважно на Лівобережжі.

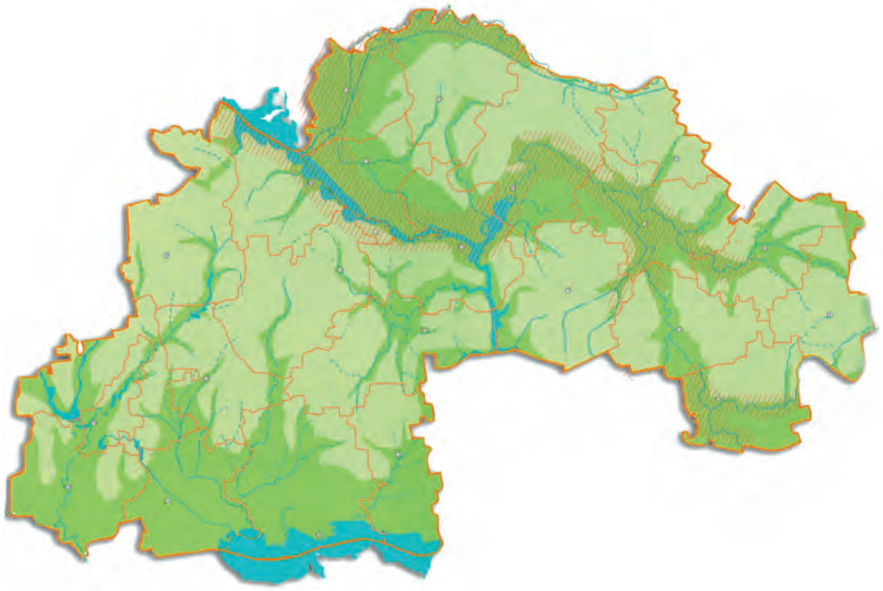
Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (червень–липень). Активні вдень та вночі, інколи летять на світло. Поліхортодендрофаг (*Urtica, Lamium, Myosotis, Ranunculus, Fragaria, Rubus, Lonicera, Populus, Salix, Carpinus, Corylis, Quercus, Potentilla, Filipendula, Myosotis, Lonicera, Senecio, Cirsium* та багато інших). Зимує гусінь, яка після зимівлі продовжує живитись до травня. Заляльковується на поверхні ґрунту серед рослинних решток у легкому коконі.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
У відомих популяціях чисельність стабільна.

Заходи охорони
Охороняється в Дніпровсько-Орільському природному заповіднику та об'єктах ПЗФ Новомосковського р-ну.

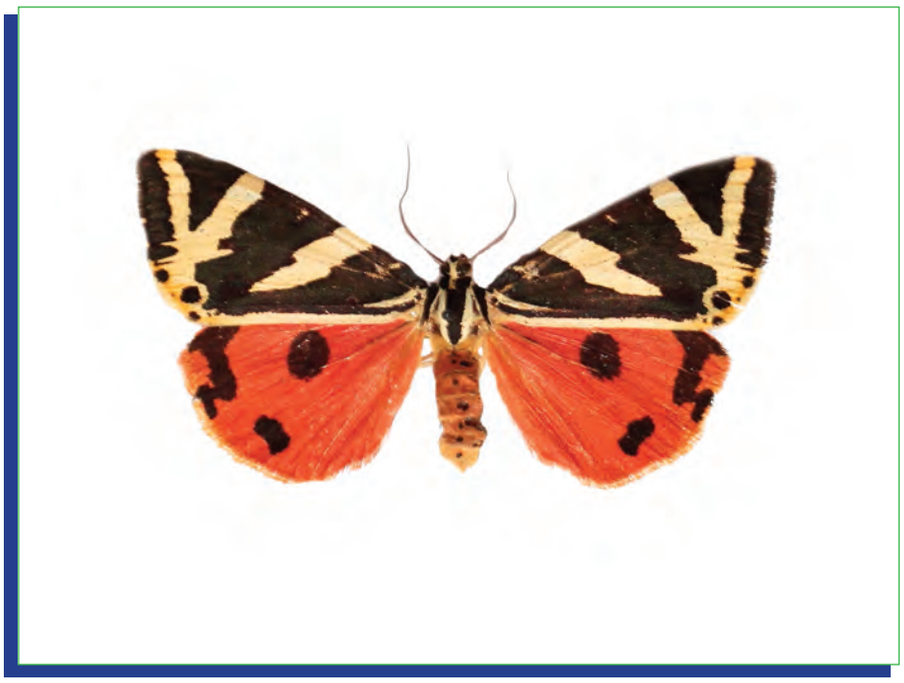
Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Барсов, 1983; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Freina, Witt, 1987; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Murzin, 2003; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Callimorpha quadripunctaria (Poda, 1761)

Ведмедиця гера
(Медведицы гера)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Ведмедиці (*Arctiidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Південна та Центральна Європа, Мала Азія, Кавказ та Закавказзя, Іран, Сирія, гори Туркменістану. В Україні – майже скрізь, але локально; на півдні країни більш звичайний, у північно-західній частині не виявлений. На території області постійно реєструється в яружно-балкових і байрачних системах.

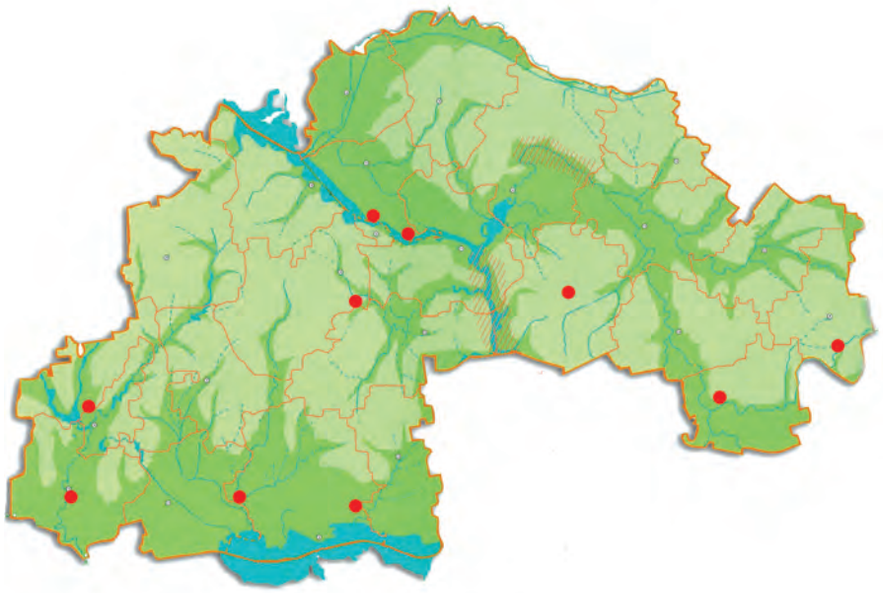
Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (червень–серпень). Активні вдень, інколи летять на світло вночі. Імаго активно живиться. Поліхортодендрофаг (*Urtica, Lamium, Plantago, Trifolium, Epilobium, Genista, Lonicera, Corylus, Rubus, Quercus* та багато інших). Гусінь розвивається з серпня, зимує, після зимівлі продовжує живитись до кінця травня. Заляльковується у червні в легкому коконі в підстилці.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
У відомих популяціях чисельність стабільна.

Заходи охорони
Охороняється майже в усіх об'єктах ПЗФ.

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Барсов, 1983; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Freina, Witt, 1987; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Червона книга ..., 1994; Плющ, Шешурак, 1997; Murzin, 2003; Leraut, 2006; Motýli ..., 2007; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Pericallia matronula (Linnaeus, 1758)

Ведмедиця велика
(Медведица большая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Ведмедиці (*Arctiidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Середня та Східна Європа, Південний Сибір, Далекий Схід, Корея, Японія. В Україні поширений подекуди у лісовій зоні, Карпатах, у лісостепу; дуже локальний та рідкісний. У межах області знайдений в долині р. Дніпро.

Біоекологічна характеристика
Вид із дворічним розвитком у червні-ліпні. Імаго активні вдень і вночі, летять на світло. Поліхортодендрофаг (*Plantago, Taraxacum, Leontodon, Hieracium, Vaccinium, Padus, Lonicera, Corylus, Quercus* та інші). Самиці відкладають яйця рядками на нижній бік листка кормової рослини. Зимує на стадії гусені в підстилці, навесні виходить з укриття, живиться й зимує вдруге. Заляльковування відбувається навесні після другої зимівлі.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі екземпляри.

Заходи охорони
Охороняється в Дніпровсько-Орільському природному заповіднику.

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Freina, Witt, 1987; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Murzin, 2003; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Chelis maculosa (Gerning, 1780)

Ведмедиця плямиста
(Медведица пятнистая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Ведмедиці (*Arctiidae*).
В Україні – підвид *honesta Tauscher, 1806.*

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

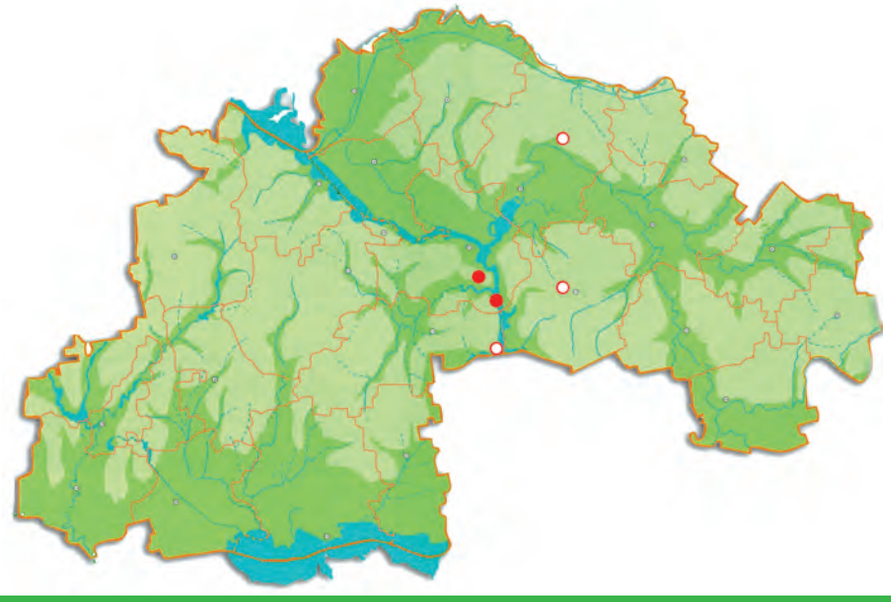
Ареал виду, поширення в області
Південна та, частково, Середня та Східна Європа, Мала Азія, Кавказ, Південний Урал, Північний Казахстан, Південний Сибір. В Україні трапляється у лісостеповій (спорадично) та степовій зонах, у Криму, переважно досить рідкісний. На території області трапляється в цілинних степових екосистемах колишньої порожистої частини долини р. Дніпро, рідше на Лівобережжі.

Біоекологічна характеристика
Біологія виду в Україні вивчена вкрай недостатньо. Бівольтинний вид (травень–червень і липень–вересень). Імаго активні вночі. Самці прилітають на світло, звичайно тільки перед настанням ранку. Розвиток яєць – близько 15 діб. Поліхортофаг (*Galium, Achillea* та інші). Гусінь активна вночі, вдень ховається в різноманітних укриттях (на поверхні землі серед густих рослин, під камінням тощо). Зимує на стадії гусені. Заляльковується у коконі на поверхні ґрунту чи під камінням тощо.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі екземпляри.

Заходи охорони
Не здійснювались, у місцях знахідок потрібно організувати ентомологічні заказники.

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Барсов, 1983; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Freina, Witt, 1987; Ефетов, Будашкин, 1990; Плющ, Шешурак, 1997; Murzin, 2003; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Rhyparia purpurata (Linnaeus, 1758)

Ведмедиця пурпурова
(Медведица пурпурная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Ведмедиці (*Arctiidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

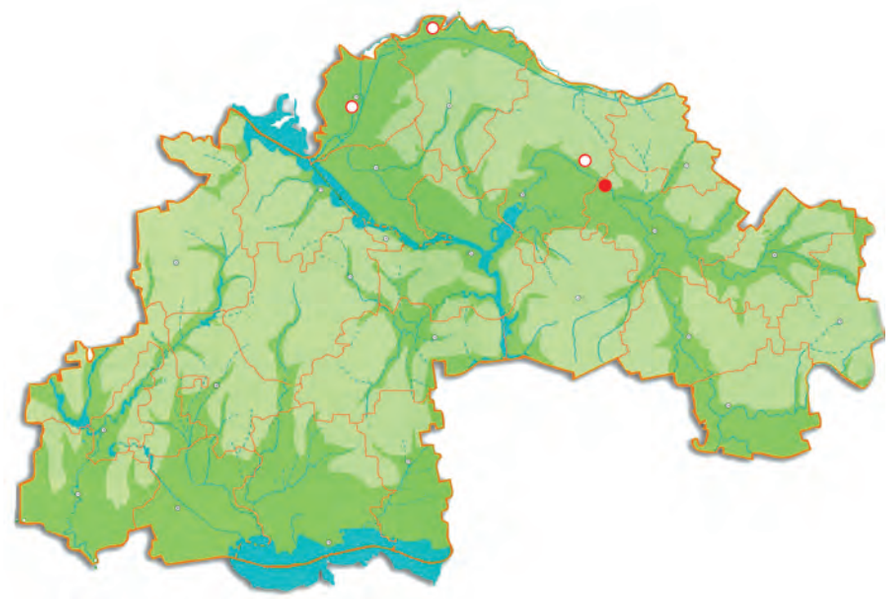
Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа (крім Крайньої Півночі, Британських островів, Скандинавії та деяких південних районів), Мала Азія, Кавказ та Закавказзя, гори Центральної Азії, Сибір, Далекий Схід, Монголія, Північно-Західний та Північно-Східний Китай, Корея, Японія. В Україні поширений майже скрізь, особливо у лісостепу, але рідкісний та локальний. На території області знахідки приурочені до лучних екосистем р. Оріль та Самара.

Біоекологічна характеристика
Моновольтинний вид (червень–липень). Активні вночі, летять на світло, іноді самці активні і вдень. Самиця відкладає до 800 яєць, розвиток яйця триває 10–15 діб. Гусінь розвивається з серпня по травень, зимує. Поліхортодендрофаг (*Urtica, Rubus, Fragaria, Potentilla, Filipendula, Taraxacum, Galium, Artemisia, Plantago, Achillea*, інколи на *Salix, Betula, Quercus, Malus, Vitis* та багатьох інших). Заляльковується у коконах між рослинних залишків, розвиток лялечки триває 2–3 тижні.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі екземпляри.

Заходи охорони
Не здійснювались, у місцях знахідок потрібно організувати ентомологічні заказники.

Основні джерела інформації
Шелюжко, 1941; Rougeot, Vitte, 1983; Carter, Hargreaves, 1986; Freina, Witt, 1987; Ефетов, Будашкин, 1990; Sauer, 1993; Плющ, Шешурак, 1997; Murzin, 2003; Leraut, 2006; Каталог..., 2008; Голобородько та ін., 2010.

Автори: Голобородько К. К., Плющ І. Г.
Фото: Найдіон Р. В.

Eublemma pannonica (Freyer, 1840)

Совка панонська
(Совка паннонская)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Східносередземноморський вид, поширений від Центральної Європи та Балканського п-ова до Кавказу та Центральної Азії. У Дніпропетровській області реєструється переважно на степових ділянках, інколи на сухих галявинах у штучних лісових екосистемах.

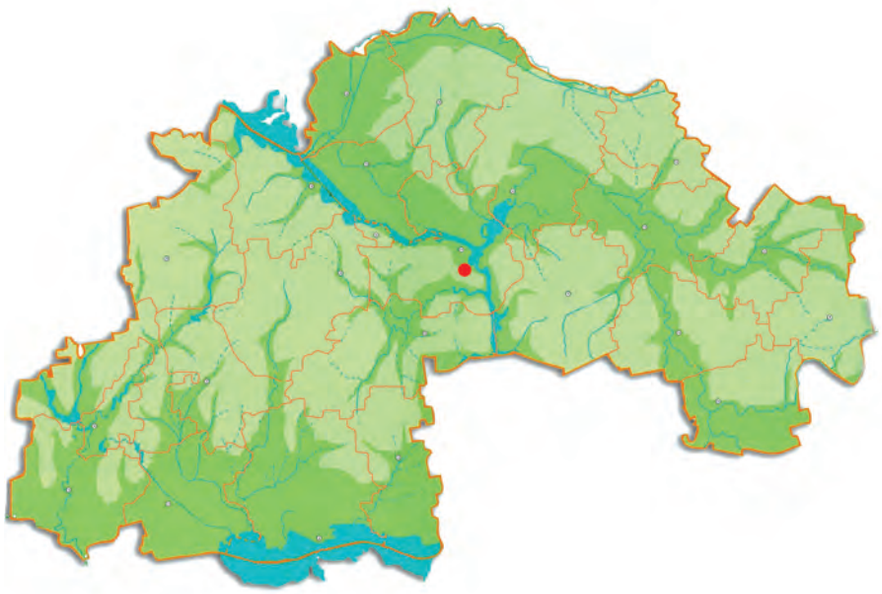
Біоекологічна характеристика
У степових районах дає одне покоління на рік. Метелики літають з травня до липня. Гусінь живе у мішкоподібному коконі, виготовленому з решток стебел і листя кормових рослин сухоцвітів та цмину. Заляльковується у тому ж коконі. Зимують яйця. Зустрічається на сухих луках, остепнених схилах пагорбів та гір, в парках, садах тощо.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність відомих популяцій стабільна, іноді значна. Причини зменшення чисельності: розорювання степів, лук, застосування пестицидів у садах та парках, надмірне випасання худоби на луках.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідно зберігати степові ділянки та луки.

Основні джерела інформації
Ключко, 1978; Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Catocala fraxini (Linnaeus, 1758)

Стрічкарка блакитна
(Орденская лента голубая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ - вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений повсюдно в Палеарктиці та Україні. У Дніпропетровській області трапляється у лісових фітоценозах різних типів.

Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літає з липня по жовтень. Активний у сутінках та вночі. Відкладає у тріщини кори дерев по одному або по кілька яєць (всього до 900). Навесні з них виходять гусениці, які розвиваються до 48 діб (з травня по липень), живлячись листям тополі, осики, верби, ясена, дуба, берези, клена, вільхи, в'яза та ін. Заляльковуються у липні між листками дерев у нещільному коконі.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причинами низької чисельності є застосування пестицидів для знищення шкідників лісу та садово-паркових культур.

Заходи охорони
Охороняється у комплексі з іншими видами у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський».

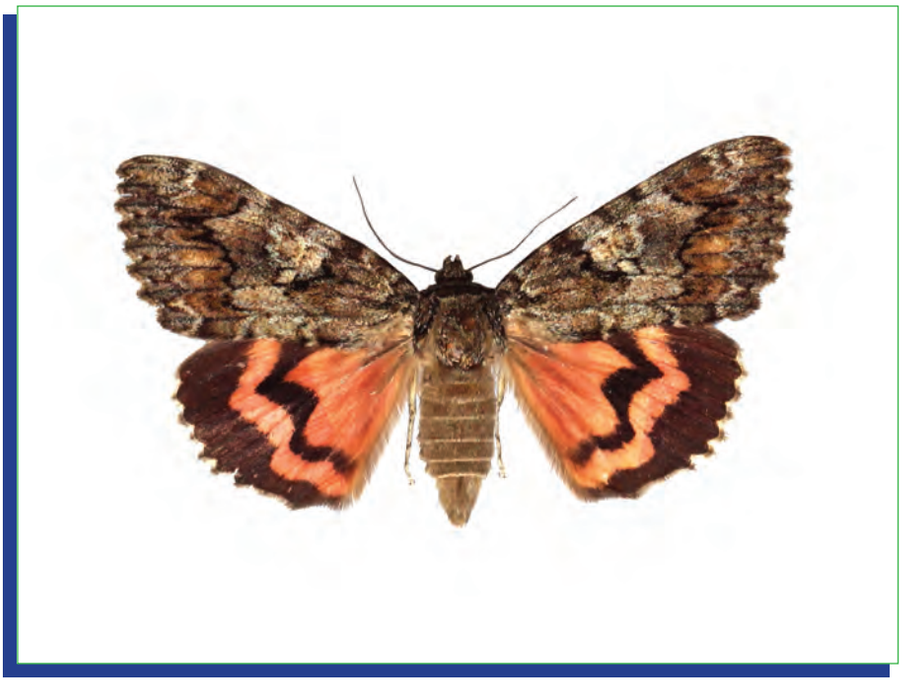
Основні джерела інформації
Ключко, 1978; Барсов, 1984; Goater B., Ronkay L. & Fibiger M. 2003; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Catocala sponsa (Linnaeus, 1767)

Стрічкарка малинова
(Орденская лента малиновая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepido-ptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). ЧКУ - рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений у Європі (на пн. до Полярного кола), в Малій Азії та Пн. Африці. У Дніпропетровській області зустрічається у лісових фітоценозах із домінуванням дубу звичайного.

Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Зимують яйця. Гусінь відроджується в кінці квітня, живе поодинці, живиться листям дуба кам'яного та дуба звичайного, каштана їстівного. Розвиток гусені триває приблизно 24 доби. Заляльковується у білих нещільних шовковистих коконах між листям або на стовбурах (у тріщинах кори) дерев у червні-липні. Літ імаго спостерігається з третьої декади червня до вересня. Метелики активні вдень близько 10-17 години, вони живляться соком, що витікає з пошкоджених стовбурів тополь, рідше зустрічаються присмерком та вночі.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність відомих популяцій стабільна, іноді значна.

Заходи охорони
Охороняється у комплексі з іншими видами у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський».

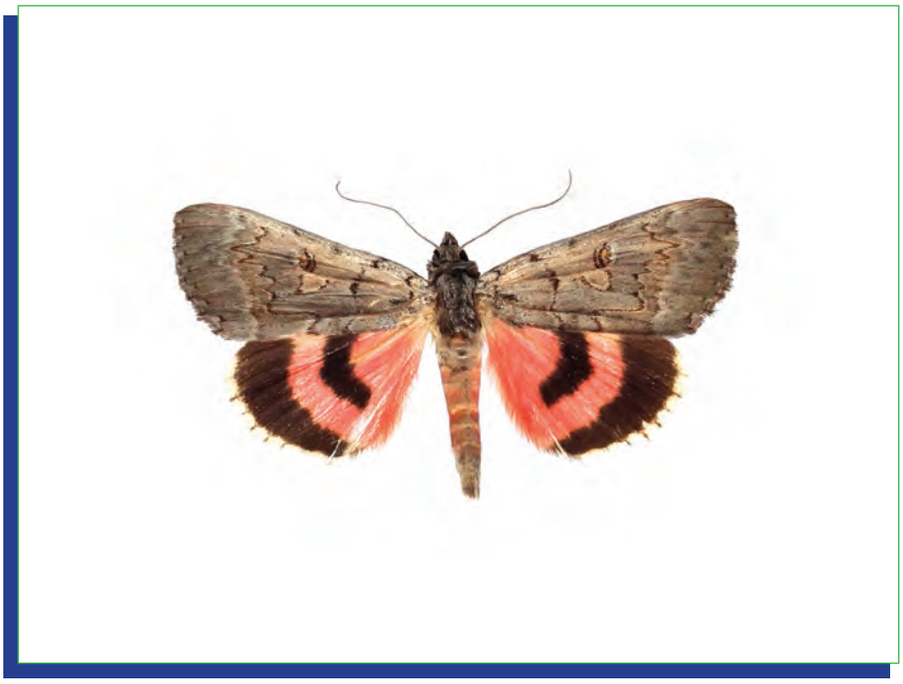
Основні джерела інформації
Ключко, 1978; Барсов, 1984; Ключко та ін., 2001; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003; Ключко, 2006; Афанасьєва, Голобородько, 2000; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Catocala pacta (Linnaeus, 1758)

Стрічкарка рожева
(Орденская лента розовая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctui-dae*).

Природоохоронний статус
4 (не визначений).

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений в Європі та палеарктичній Азії крім крайніх півдня та півночі. У Дніпропетровській області єдина знахідка у заплавних лісах долини р. Дніпро.

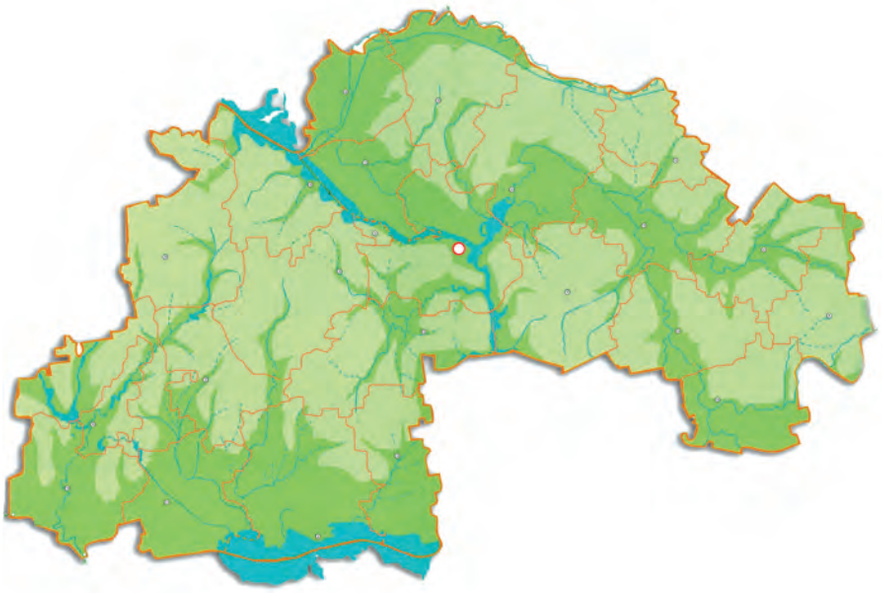
Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго з липня до серпня, активні в сутінках та вночі. Гусінь живиться листям верб. Зимують яйця.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Єдина знахідка. Причини низької чисельності невідомі.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

Основні джерела інформації
Ключко, 1978; Goater B., Ronkay L. & Fi-biger M., 2003; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Euchalcia consona (Fabricius, 1787)

Евхальція оливково-бура
(Эвхальция оливково-бурая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Євросибірський вид, поширений від центральної Європи до степів Даурії. У Дніпропетровській області зустрічається переважно на сухих галявинах, в байрачних лісах.

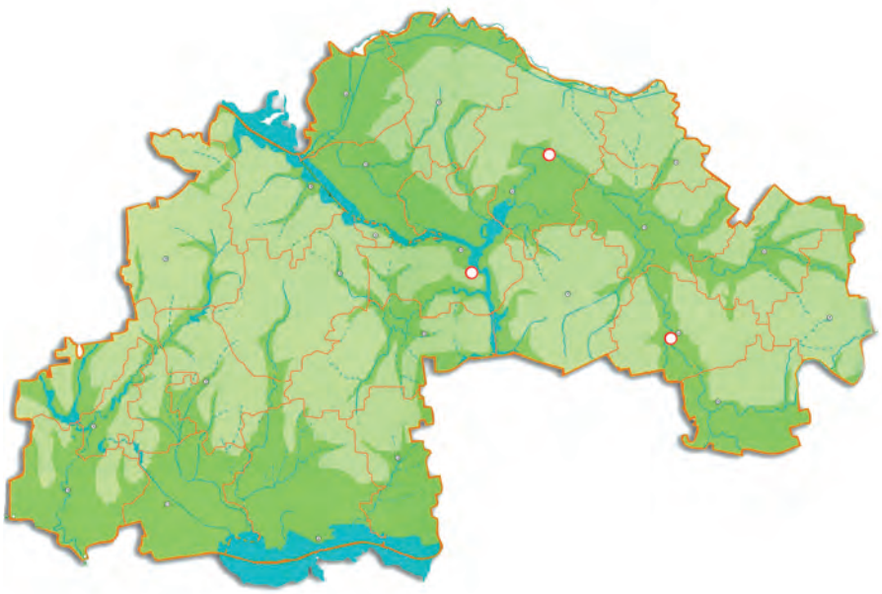
Біоекологічна характеристика
Дає одну-дві генерації на рік. Літ імаго триває з травня до кінця вересня. Активна у сутінках та вночі. Гусінь навесні виїдає бутони, пізніше живиться квітками та листям курячої сліпоти звичайної, медуниці, кривоцвіту польового, кропиви, полину. Заляльковується в щільному білому шовковинному коконі між листям і стеблами. Зимують яйця.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причиною зміни чисельності є надмірний випас худоби, застосування пестицидів, наявність паразитичних комах.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Треба зберегти ділянки лук, обмежити випасання худоби, викошування трави, застосування пестицидів у місцях перебування виду.

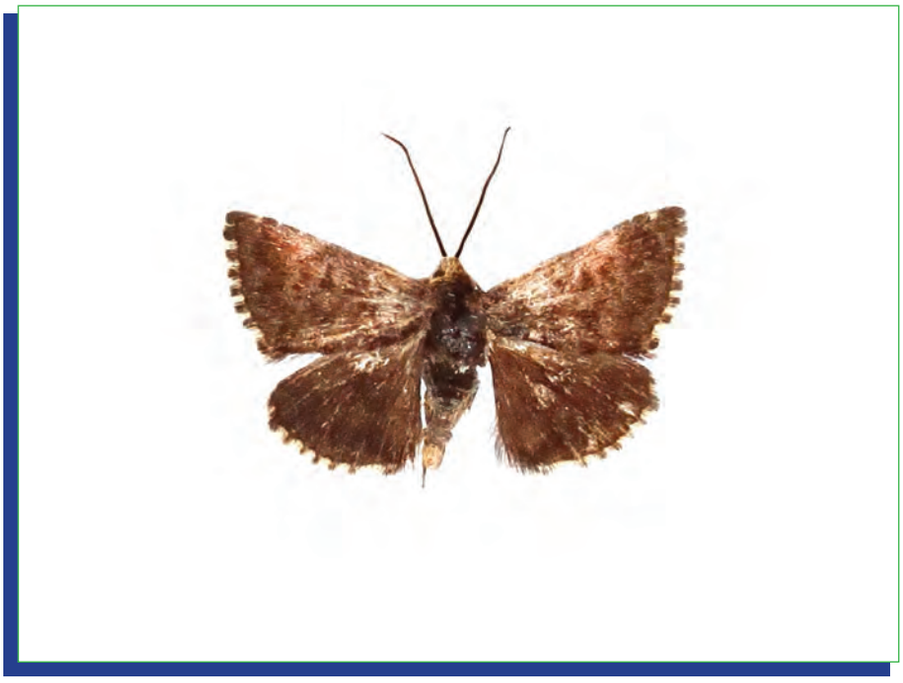
Основні джерела інформації
Ключко, 1978; Goater B., Ronkay L. & Fi-biger M. 2003; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Apaustis rupicola ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Апаустіс рупікола
(Апаустис рупикола)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Східносередземноморський вид поширений від Центральної та пд. Європи до Приуралля, Малої та Середньої Азії. У Дніпропетровській області зустрічається переважно в степових балкових екосистемах долини р. Дніпро.

Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго спостерігається з травня до липня. Геліофіл, метелики живляться вдень на квітках чабрецю (максимальний літ о 9-11 та 15-17 годинах), гусінь живиться на суцвіттях чабрецю.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зменшення чисельності: розорювання степів, лук, застосування пестицидів, надмірне випасання худоби на луках.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Треба взяти під охорону місця його перебування і зберегти природну степову рослинність.

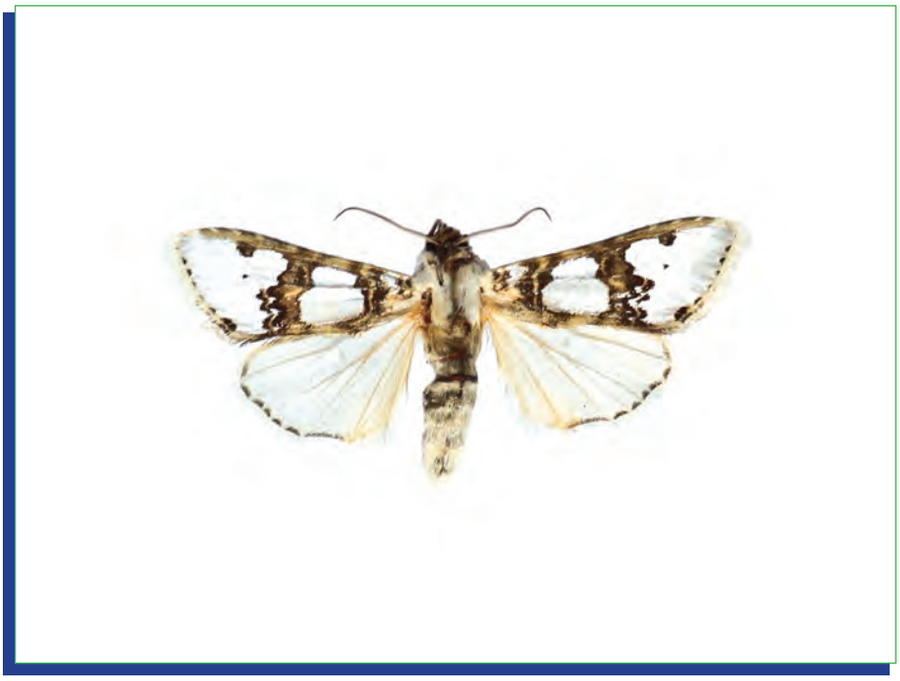
Основні джерела інформації
Ключко та ін., 2011; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Cucullia magnifica (Freyer, 1840)

Каптурниця пишна
(Капюшонница великолепная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). ЧКУ - рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Сх. частина Палеарктики - від Поволжя (Сарепта) до Якутії, ареал охоплює степи та остепнені схили гір Кавказу, Пд. Уралу, Центральної Азії (Копет-Даг, Тянь-Шань) та Сибіру (Тарбагатай, Джугджур), відоме місцезнаходження в Центральній Європі (Австрія). У Дніпропетровській області трапляється дуже локально на степових схилах.

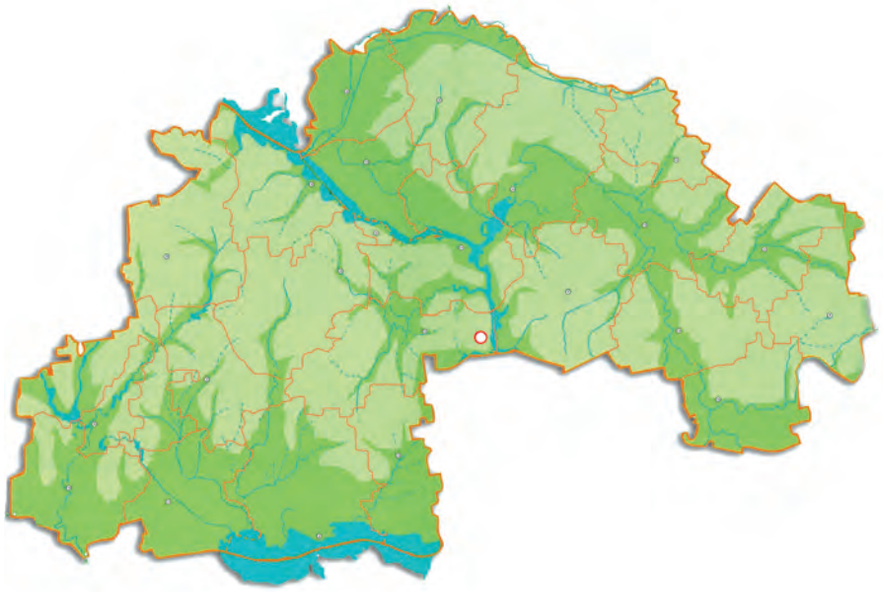
Біоекологічна характеристика
Ксерофільний вид. Дає одну генерацію на рік. Метелики літають з кінця липня до початку вересня, активні присмерком та вночі. Гусениці розвиваються на різних видах полину.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Розорювання степів та луків – причина зменшення чисельності.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Потрібно вивчити екологічні особливості виду, взяти під охорону від розорювання та надмірного випасу сухі луки та цілинні ділянки степу зі сприятливими умовами для перебування виду.

Основні джерела інформації
Ronkay G., Ronkay L., 1994; Ключко З.Ф., Плющ И.Г., Шешурак П.М. 2001; Ключко З.Ф. 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Cucullia splendida Stoll, 1782)

Кптурниця блискуча
(Капюшонница роскошная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). ЧКУ - рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений локально в Центральній та Сх. Європі (Румунія, Угорщина, пд.-сх. Європ. частини Росії), від Уралу до Східного Сибіру, Далекого Сходу, Монголії, гірських систем Гімалаїв та Каракоруму; локально в степах лівобережної України. У Дніпропетровській області трапляється спорадично в цілинних степових екосистемах.

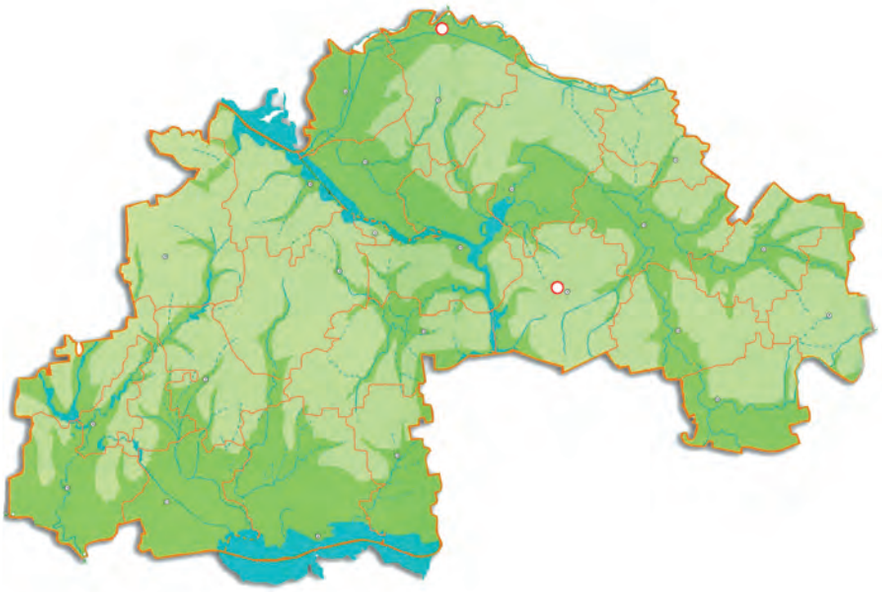
Біоекологічна характеристика
Ксерофільний вид. Дає одну генерацію на рік. Метелики літають з середини липня до серпня, активні присмерком та вночі. Гусениці живляться на різних видах полину.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зміни чисельності: розорювання цілинних ділянок степу.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Слід вивчити екологічні особливості виду, зберегти цілинні ділянки степу.

Основні джерела інформації.
Ronkay G., Ronkay L., 1994; Ключко З.Ф., Плющ И.Г., Шешурак П.М. 2001; Ключко З.Ф. 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Cucullia argentina (Fabricius, 1787)

Каптурниця сріблясta
(Капюшонница серебристая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ - рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений локально у Центральній та Сх. Європі, Кавказі, Малій, Передній та Центральній Азії, на сх. до Монголії, Афганістану та Пакистану. У Дніпропетровській області трапляється спорадично в цілинних степових екосистемах.

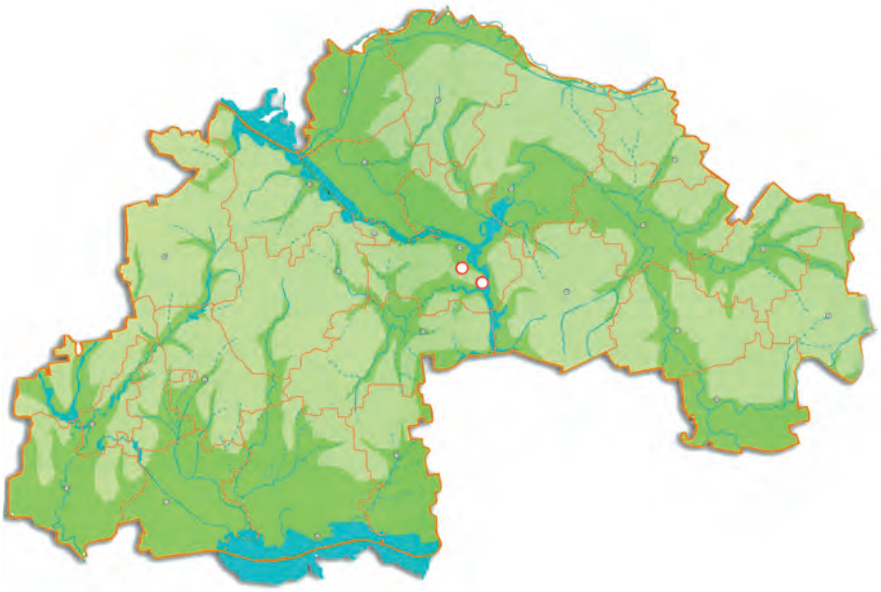
Біоекологічна характеристика
Ксерофільний вид. Дає одну генерацію на рік. Літ імаго триває з кінця травня (окремі особини літають в кінці квітня) до третьої декади серпня. Гусінь живиться цілодобово на квітках різних видів полину, доросла гусінь знаходили в липні та вересні-жовтні. Заселяє степові та напівпустельні ділянки, остепнені схили гір.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причиною зміни чисельності є розорювання цілинних ділянок степу.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Слід припинити розорювання цілинних ділянок степу.

Основні джерела інформації.
Ronkay G., Ronkay L., 1994; Ключко З.Ф., Плющ И.Г., Шешурак П.М. 2001; Ключко З.Ф. 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Cucullia argentea (Hufnagel, 1766)

Кптурниця срібна
(Капюшонница серебряная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ - рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Європа та палеарктична Азія крім пн., Кавказ, Пд. Урал, Сибір, Середня та Центральна Азія, Далекий Схід, Монголія, Маньчжурія, Корея та Японія. У Дніпропетровській області єдина знахідка в степовій балці колишньої порожистої частини долини р. Дніпро.

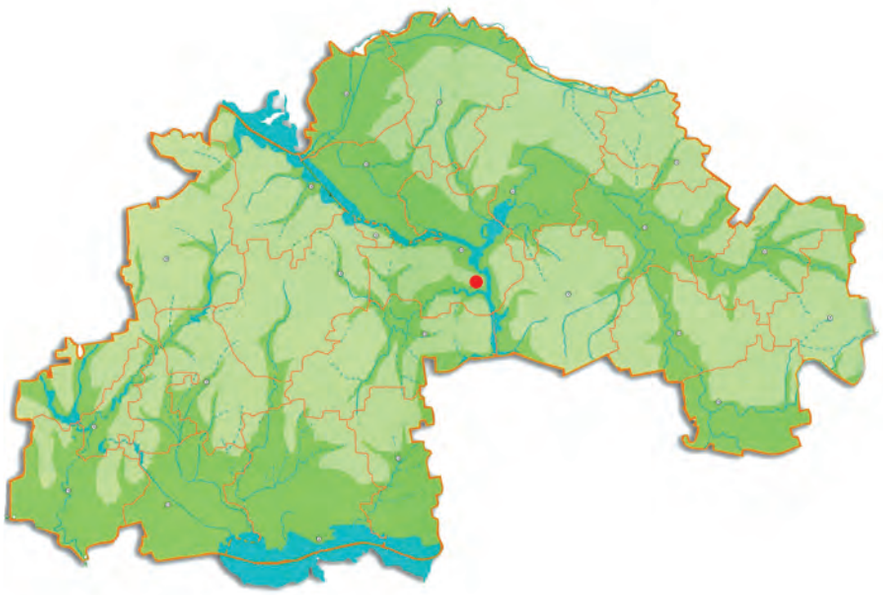
Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго спостерігається з кінця травня до серпня. Гусінь розвивається на різних видах полину, дорослу гусінь можна знайти у вересні-жовтні. Заселяє цілинні ділянки степу, сухі луки, галявини, узлісся, на пн. та заході ареалу – піщані арени.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Єдина знахідка в області. Причини низької чисельності – розорювання степів і лук.

Заходи охорони.
Не здійснювалися. Треба зберегти цілинні ділянки степу та сухі луки.

Основні джерела інформації.
Ronkay G., Ronkay L., 1994; Ключко З.Ф., Плющ И.Г., Шешурак П.М. 2001; Ключко З.Ф. 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Cucullia lactea (Fabricius , 1787)

Каптурниця молочно-біла
(Капюшонница молочно-белая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений від степів України та Поволжя до Кавказу і пд. Уралу. У Дніпропетровській області поодинокі знахідки на степових схилах байрачних екосистем долини р. Дніпро.

Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Метелики літають з травня до серпня, вони живляться на квітках скабіози, акації. Кормові рослини гусені невідомі.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини низької чисельності: розорювання степів та луків.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Треба взяти під охорону природну рослинність в місцях перебування виду.

Основні джерела інформації
Ronkay G., Ronkay L., 1994; Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Cucullia xeranthemi Boisduval, 1840

Каптурниця ксерантемі
(Капюшонница ксерантеми)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений від Південної та Центральної Європи, Кавказу, Південного Уралу до Туви та Центральної Азії. У Дніпропетровській області спорадично в цілинних степових екосистемах долини р. Дніпро.

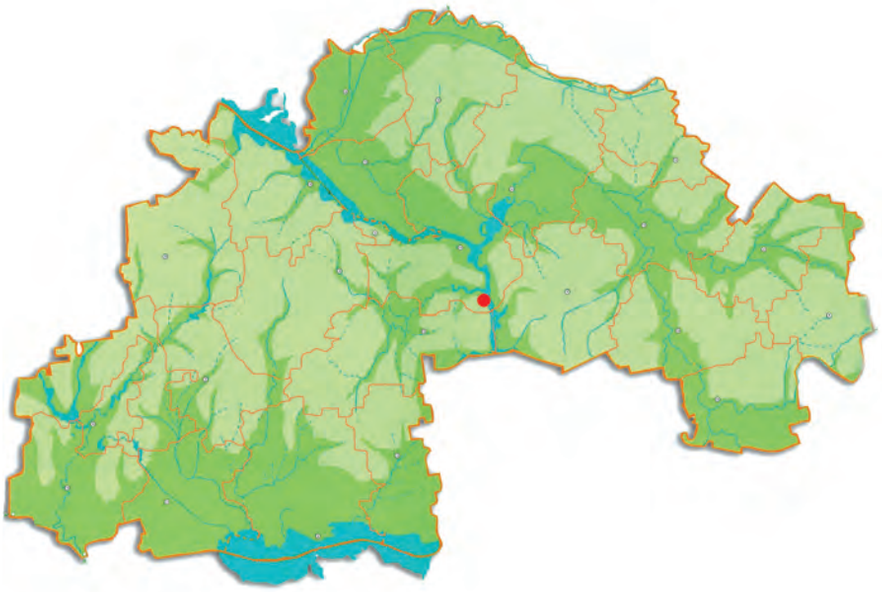
Біоекологічна характеристика
Дає дві генерації на рік. Метелики літають з травня до червня і в липні-серпні. Гусінь живиться на грудниці звичайній, ромашках, салаті тощо. Заляльковується в червні та у вересні – жовтні. Лялечка зимує.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини низької чисельності: розорювання степів.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Треба взяти під охорону природну рослинність в місцях перебування виду.

Основні джерела інформації
Ronkay G., Ronkay L., 1994; Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Cucullia biornata Fischer von Waldheim, 1840

Каптурниця біорната
(Капюшонница биорната)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений від Чорноморського узбережжя Болгарії та Румунії, степів України, Поволжя, Кавказу до Далекого Сходу Росії та Монголії. У Дніпропетровській області переважно в цілинних степових екосистемах.

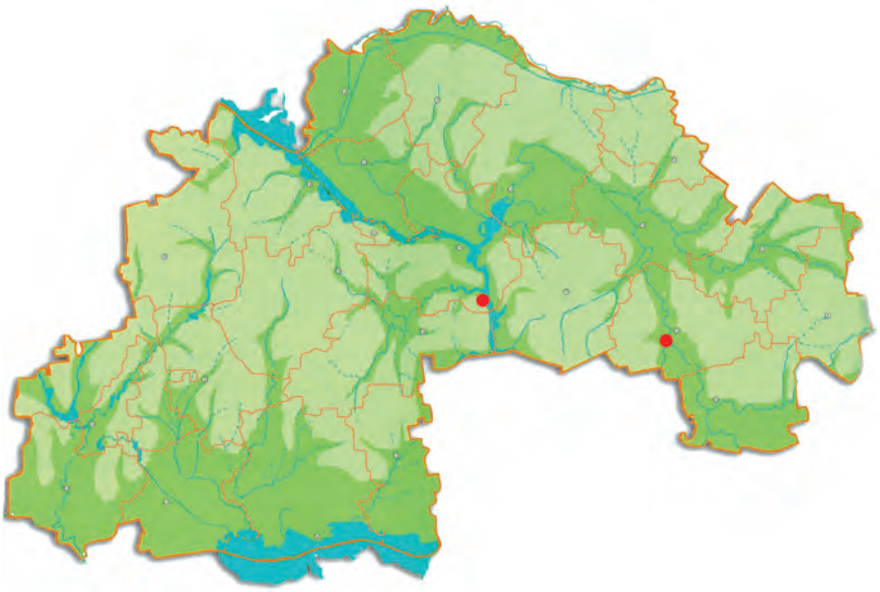
Біоекологічна характеристика
Дає дві генерації на рік. Літ імаго спостерігається з травня до кінця серпня. Гусінь розвивається на полинах, деревії, календулі, айстрі, кульбабі тощо. Заселяє цілинні ділянки степу, сухі луки, пустища, пасовища, парки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі ознахідки. Причини зміни чисельності: розорювання степів і лук.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Необхідно зберегти цілинні ділянки степу та сухі луки.

Основні джерела інформації
Ronkay G., Ronkay L., 1994; Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Cucullia chamomillae (Denis & Schiffermüller, 1775)

Каптурниця ромашкова
(Капюшонница ромашковая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Європа крім півночі, Кавказ, Мала Азія, Пн. Африка. У Дніпропетровській області на території Дніпровсько-Орільського природного заповідника.

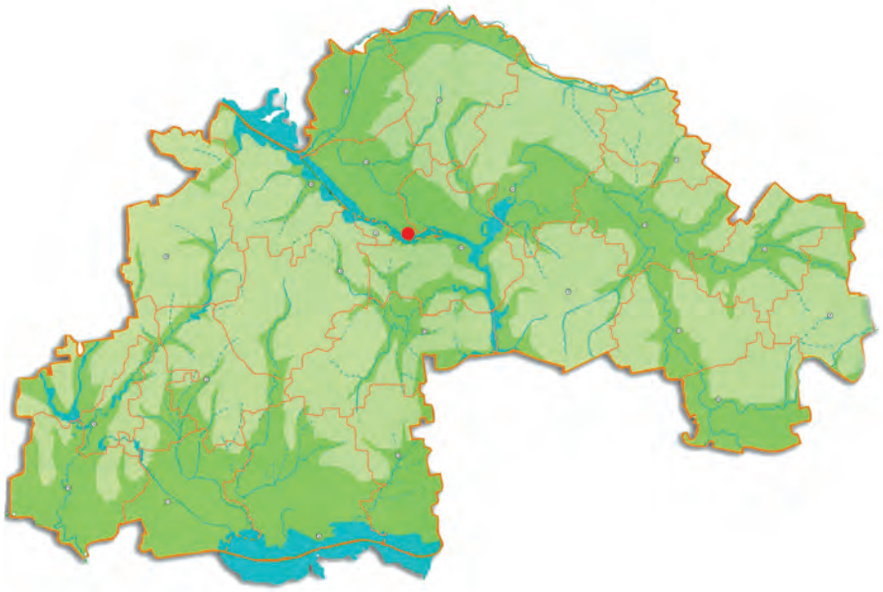
Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго спостерігається з квітня до липня. Гусінь розвивається на ромашках, романі, деревії, нагідках, хризантемах, полину. Ксерофіл. Зимує лялечка. Заселяє цілинні ділянки степу, луки, узлісся, парки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зменшення чисельності: розорювання степів і лук.

Заходи охорони
Охороняється у комплексі з іншими видами у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський».

Основні джерела інформації
Ronkay G., Ronkay L., 1994; Ключко, 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Cucullia dracunculi (Hübner, [1813])

Каптурниця естрагонова
(Капюшонница эстрагоновая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений від гірських систем Півдня Європи до Алтаю та Центральної Азії. У Дніпропетровській області переважно в цілинних степових екосистемах долини р. Дніпро.

Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго спостерігається з червня до серпня. Гусінь розвивається на айстрах, полину естрагоні. Зимує лялечка. Заселяє цілинні ділянки степу, луки.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зменшення чисельності: розорювання степів.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідно зберегти цілинні ділянки степу та сухі луки.

Основні джерела інформації
Ronkay G., Ronkay L., 1994; Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Cucullia asteris ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Каптурниця айстрова
(Капюшонница астровая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений від Західної Європи до Алтаю та Туви, Іран. У Дніпропетровській області переважно в цілинних степових екосистемах лівобережжя р. Дніпро.

Біоекологічна характеристика
Дає дві генерації на рік. Літ імаго спостерігається з травня до вересня. Гусінь розвивається на айстрах, золотушнику, ромашках, хризантемах, сушениці, полинах . Зимує лялечка. Заселяє цілинні ділянки степу, луки. Заляльковується в коконі в ґрунті, лялечка зимує.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини низької чисельності: розорювання степів, викошування луків, надмірний випас худоби.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідно зберігати цілинні ділянки степу та луки.

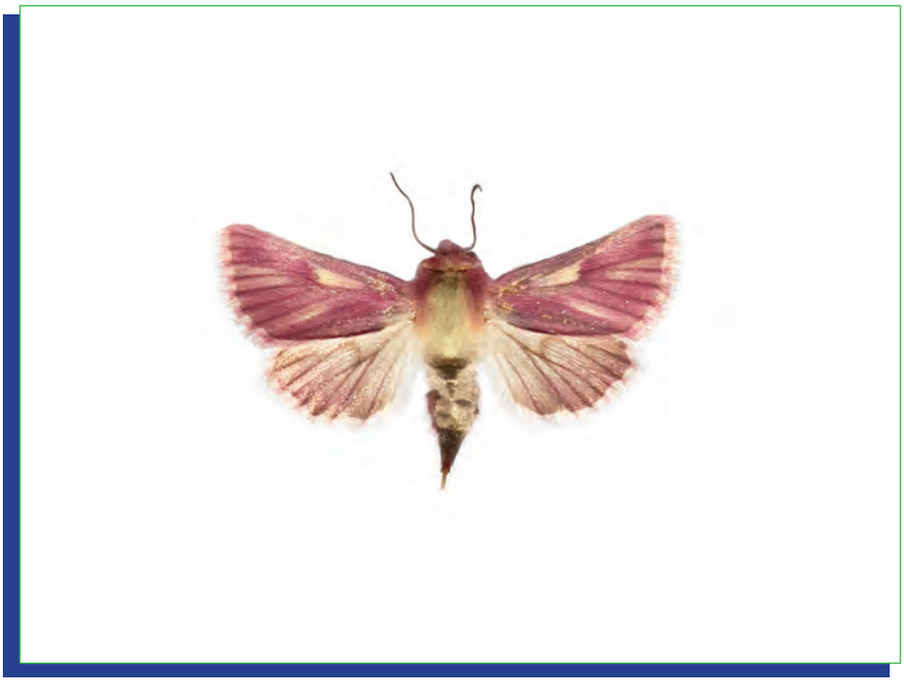
Основні джерела інформації
Ronkay G., Ronkay L., 1994; Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Aedophron rhodites (Eversmann, 1851)

Совка рожева
(Совка розовая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Східносередземноморський вид, поширений від Балкан до пд. Уралу і Приуралля, Кавказу, Закавказзя, Малої Азії, Ірану. У Дніпропетровській області зустрічається переважно в цілинних степових екосистемах.

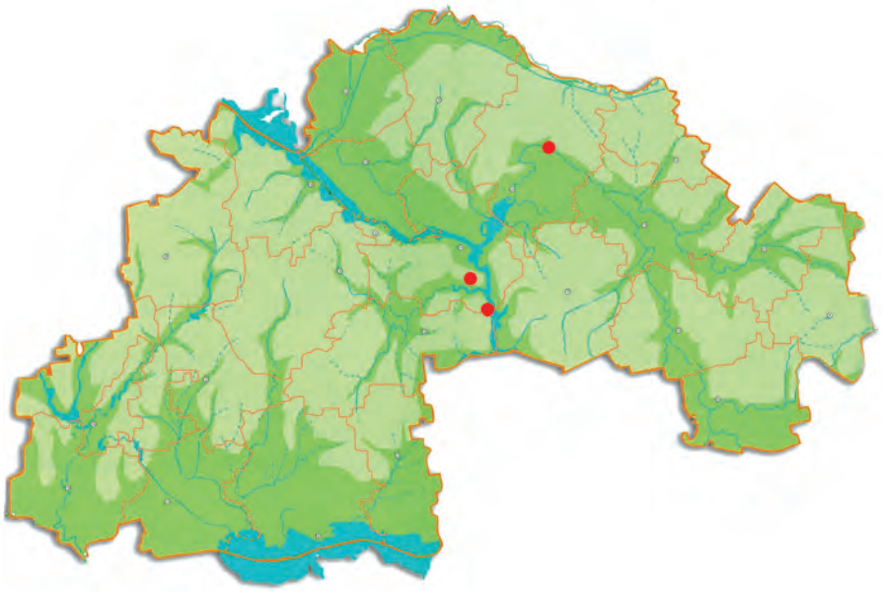
Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго спостерігається з кінця травня до липня. Гусінь живиться насінням залізняка. Заляльковується в ґрунті. Зимує лялечка.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зменшення чисельності: розорювання степів, лук, застосування пестицидів, надмірне випасання худоби на луках.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідно зберегти степові і лучні ділянки, обмежити випасання худоби, викошування трави, заборонити застосування пестицидів у місцях перебування
виду.

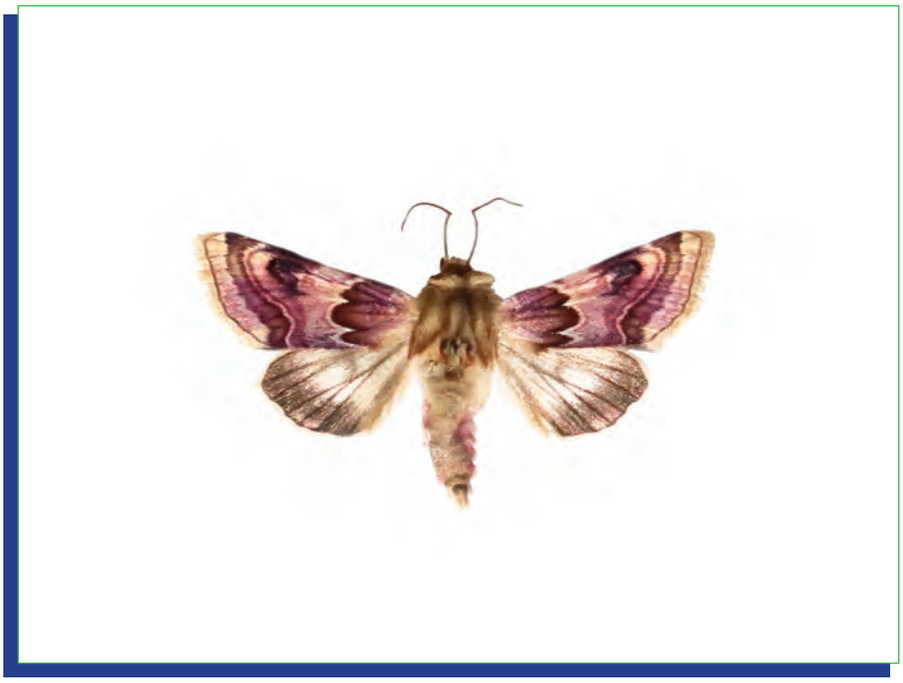
Основні джерела інформації
Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Periphanes delphinii (Linnaeus, 1758)

Совка сокиркова
(Совка шпорниковая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ - вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Середземноморський вид, поширений в Європі крім півночі, на Кавказі та південному Уралу і Приуралля, в Малій, Передній та Центральній Азії, Північній Африці. У Дніпропетровській області зустрічається переважно в цілинних степових екосистемах.

Біоекологічна характеристика
У степових районах дає 2 покоління на рік. Метелики 1 генерації літають з кінця квітня до червня, другої - у липні-вересні. Гусінь живиться квітками та плодами сокирок і аконітів. Зимує лялечка у ґрунті. Зустрічається на луках, остепнених схилах пагорбів та гір, в парках, садах тощо.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність відомих популяцій стабільна, іноді значна. Причини зменшення чисельності: розорювання степів, лук, застосування пестицидів у садах та парках, надмірне випасання худоби на луках.

Заходи охорони
Охороняється у комплексі з іншими видами у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський».

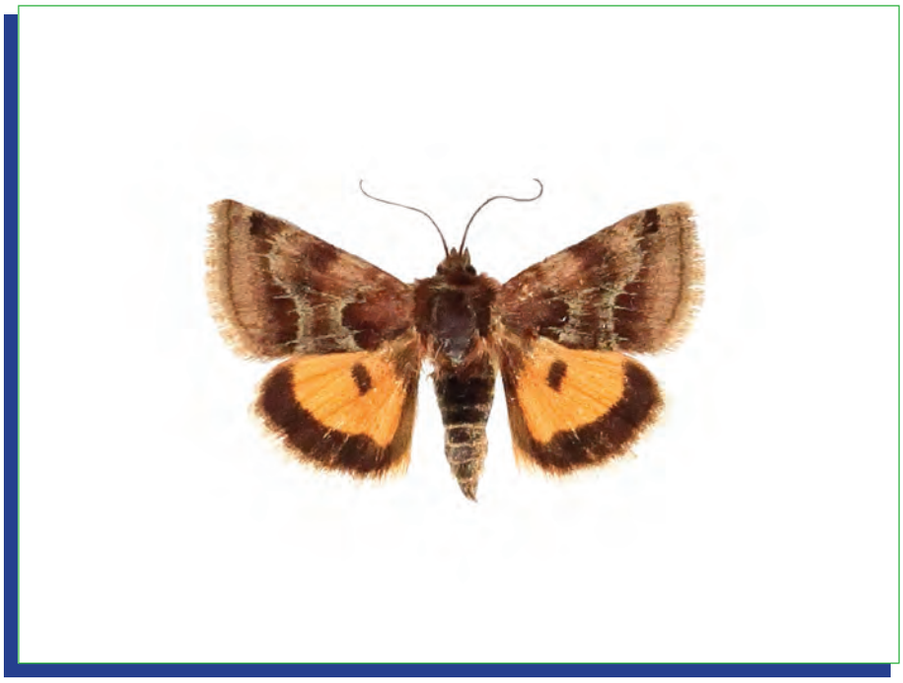
Основні джерела інформації
Барсов, 1975; Барсов, 1977; Барсов та ін., 1984; Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Pyrocleptria cora (Eversmann, 1837)

Піроклептрія кора
(Пироклептрия кора)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Монголо-сибірський ксерофіл, поширений від Угорщини та Румунії до Приамур'я, Монголії та Центральної Азії. У Дніпропетровській області трапляється спорадично в цілинних степових екосистемах.

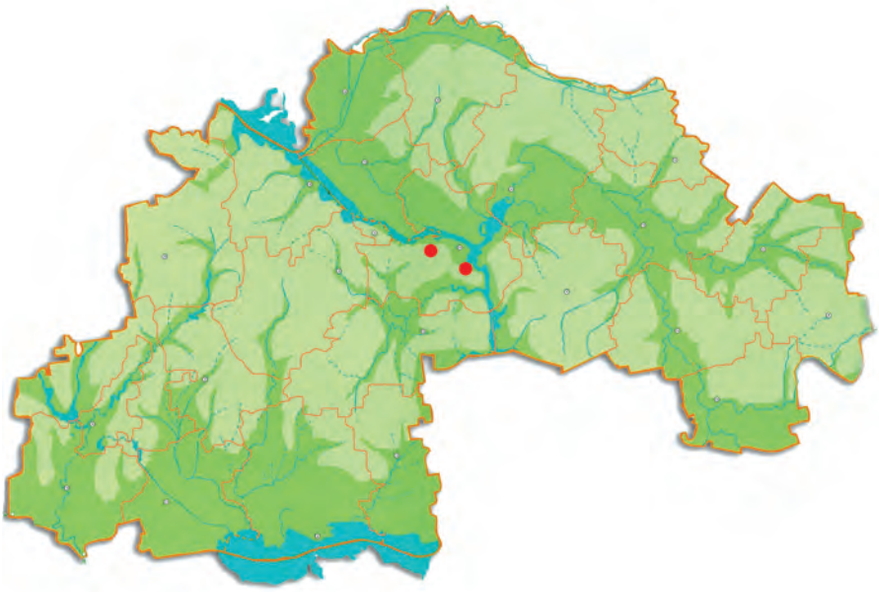
Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго спостерігається з червня до серпня. Метелики живляться вдень на квітках волошок, будяків, кормові рослини гусені невідомі.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зменшення чисельності: розорювання степів, лук, застосування пестицидів, надмірне випасання худоби на луках.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Треба взяти під охорону місця його перебування і зберегти природну степову рослинність.

Основні джерела інформації
Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Schinia cardui (Hübner, [1790])

Совка горлицева щетинконога
(Совка горлицевая щетинконогая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Середземноморський вид, поширений від Пд. та Центральної Європи до пд. Уралу і Приуралля, Кавказу, Закавказзя, Малої Азії. У Дніпропетровській області зустрічається переважно в степових екосистемах.

Біоекологічна характеристика
Дає одну (іноді дві) генерацію на рік. Літ імаго спостерігається у травні, та в липні-серпні. Гусінь живиться на квітках гіркуші, армерії, також полином, лободою. Заляльковується в нещільному коконі на ґрунті. Зимує лялечка.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зменшення чисельності: розорювання степів, лук, застосування пестицидів, надмірне випасання худоби на луках.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідно зберегти степові і лучні ділянки, обмежити випасання худоби, викошування трави тощо.

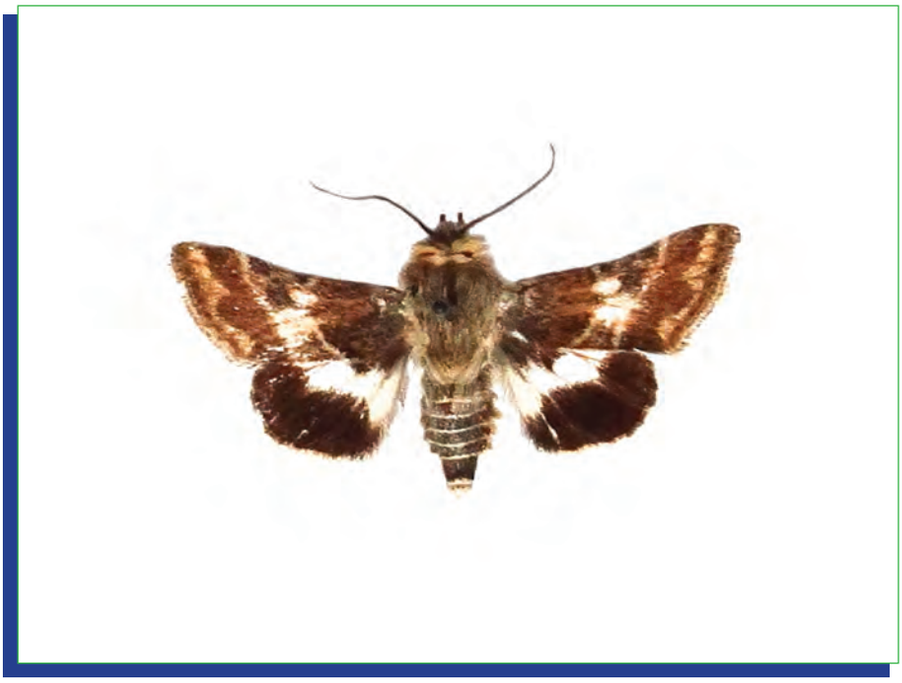
Основні джерела інформації
Барсов, 1975; Барсов, 1975; Барсов та ін., 1984; Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Schinia cognata (Freyer, 1833)

Совка когната
(Совка когната)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Східносередземноморський вид, поширений від Південної та Центральної Європи до південного Уралу і Малої Азії. У Дніпропетровській області зустрічається переважно в степових екосистемах.

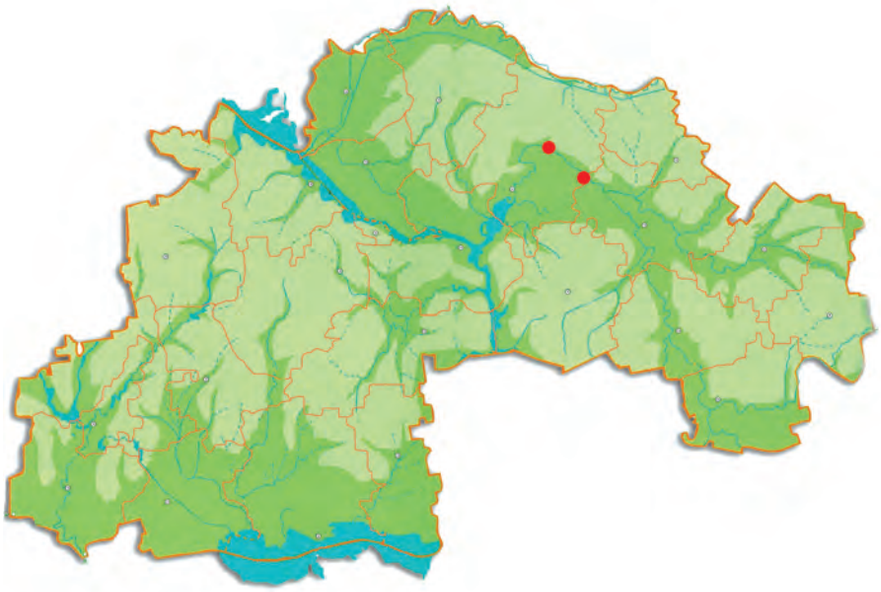
Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго спостерігається у червні - липні. Гусінь живиться на пренанті, хондрилі. Зимує лялечка.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність та причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зменшення чисельності: розорювання степів, лук, застосування пестицидів, надмірне випасання худоби на луках.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідно зберегти степові і лучні ділянки, обмежити випасання худоби, викошування трави тощо.

Основні джерела інформації
Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Heliothis incarnata (Freyer, 1838)

Совка одноколірна
(Совка одноцветная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Східносередземноморський вид, поширений від Балканського півострова до пд. Уралу, Закавказзя, Малої та Центральної Азії. У Дніпропетровській області зустрічається спорадично в степових екосистемах долини р. Дніпро.

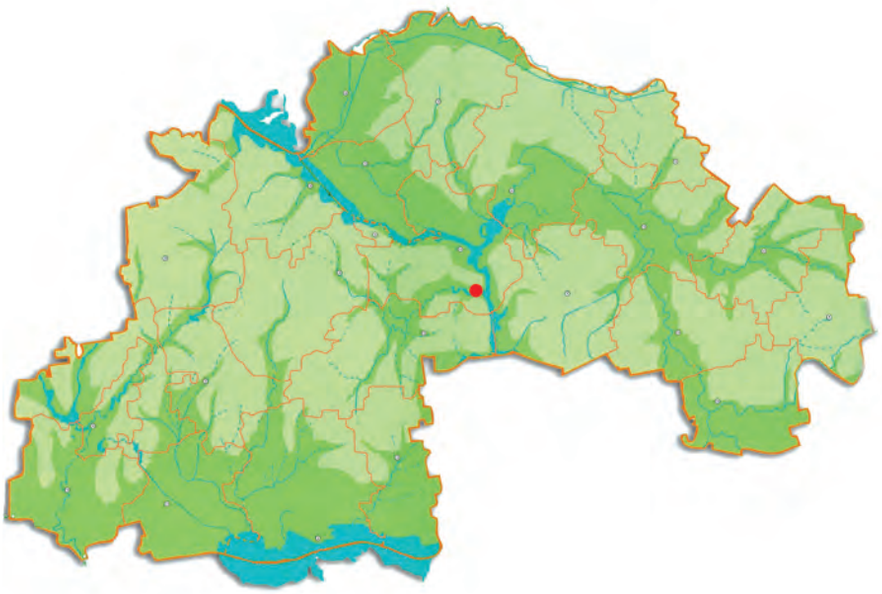
Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго спостерігається з травня до початку серпня, метелики активні переважно вдень. Гусінь живиться на смілках, гіпсофілі, горохах, нуті. Зимує лялечка.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зміни чисельності – деградація біотопів, розорювання степів.

Заходи охорони
Не здійснювалися. Треба взяти під охорону місця його перебування і зберегти природну степову рослинність.

Основні джерела інформації
Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: http://www.galerie-insecte.org/galerie/view.php?adr=image/dos59/temp/p1230928.jpg

Staurophora celsia (Linnaeus, 1758)

Совка розкішна
(Совка роскошная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ - рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Європа та палеарктична Азія крім пн., досягає Монголії та Тибету. У Дніпропетровській області зустрічається переважно в лучних екосистемах, інколи у вологих тальвегах балок.

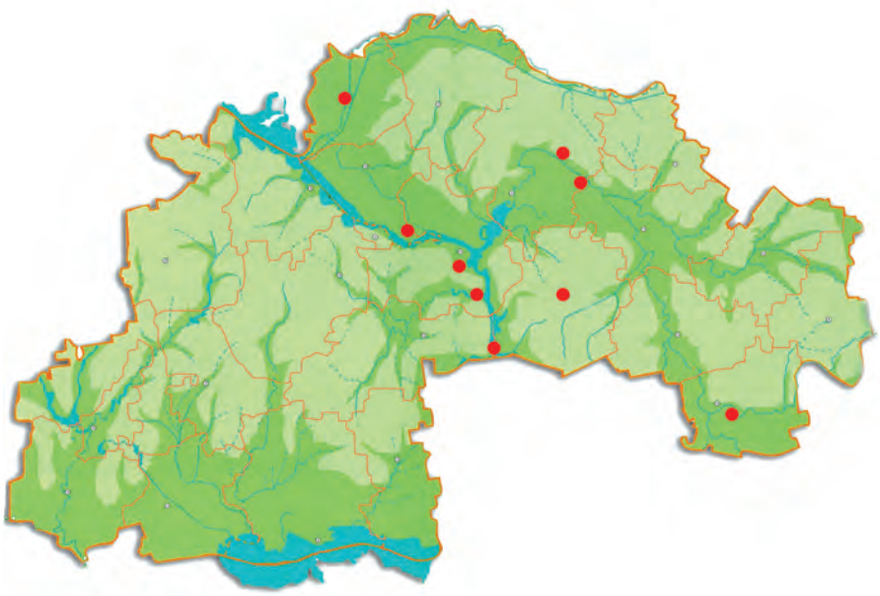
Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго у серпні–вересні. Зимують яйця. Гусінь живиться з червня до серпня на корінні та дерновинні злаків: щучників, куничників, біловуса, мітлиці, пахучої трави тощо. Заляльковується у ґрунті в кінці липня – серпні.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність відомих популяцій стабільна, іноді значна. Звичайна вид у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський». Причини зміни чисельності – осушування боліт та інші меліоративні роботи, деградація біотопів.

Заходи охорони
Охороняється у комплексі з іншими видами у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський».

Основні джерела інформації
Барсов, 1983; Барсов, 1984; Ключко та ін., 2001; Zilli A., Ronkay L., Fibiger M. 2005; Ключко, 2006; Афанасьева, Голобородько, 2009; Афанасьева, Голобородько, 2010; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Gortyna borellii Pierret, 1837

Совка смовдева
(Совка горичниковая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Середземноморський вид, поширений від Європи на схід до Нижнього Поволжя та Північного Кавказу. У Дніпропетровській області реєструється у степових екосистем.

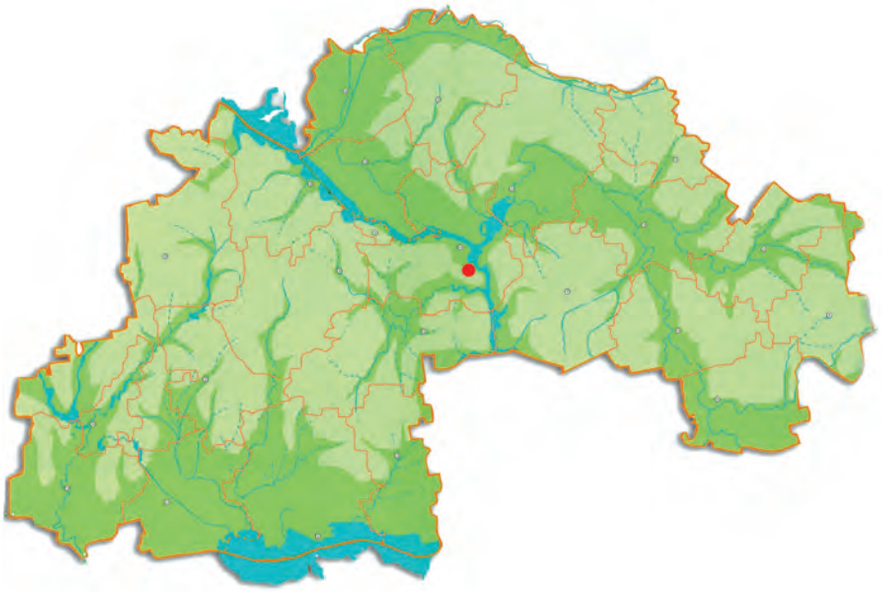
Біоекологічна характеристика
У степових районах дає одне покоління на рік. Метелики літають у вересні-жовтні. Гусінь живе у кореневищах смовді, ферули. Зимують яйця.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зменшення чисельності: розорювання степів, лук, застосування пестицидів у садах та парках, надмірне випасання худоби на луках.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідно зберігати степові ділянки та луки.

Основні джерела інформації
Ключко та ін., 2001; Zilli et al, 2005; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Cervyna cervago (Eversmann, 1844)

Совка церваго
(Совка церваго)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Середземноморський вид, поширений від Румунії та пд. України до пд. Уралу, Кавказу, Центральної та Малої Азії. У Дніпропетровській області зустрічається переважно в степових фітоценозах долини р. Дніпро, трапляється в парках і лісосмугах.

Біоекологічна характеристика
У степових районах дає одне покоління на рік. Метелики літають у серпні-жовтні. Зимують яйця.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зменшення чисельності: розорювання степів, лук, застосування пестицидів у садах та парках, надмірне випасання худоби на луках.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідно зберігати степові ділянки та луки.

Основні джерела інформації
Ключко та ін., 2001; Zilli et oll, 2005; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Phragmatiphila nexa (Hübner, [1808])

Совка лепешнякова
(Совка манниковая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений в Європі. У Дніпропетровській області поодинокі знахідки в долині р. Самара.

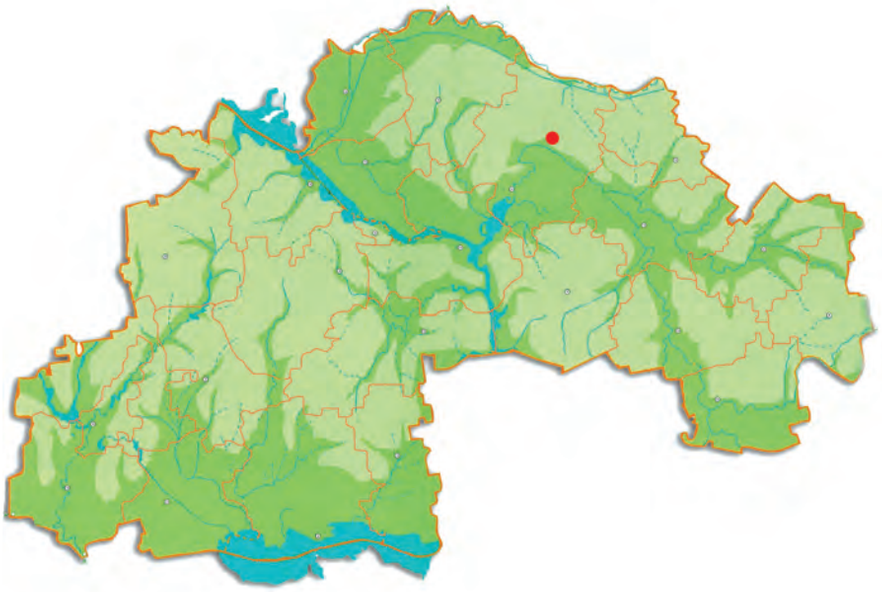
Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго спостерігається у вересні - жовтні. Гусінь живиться у стеблах переважно лепешняка, також очерету, рогозу, осок. Заляльковується в стеблах на висоті 20 см над поверхнею ґрунту. Зимує гусінь у стеблах.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зменшення чисельності: невідомі.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідно зберігати прісні водойми та луки.

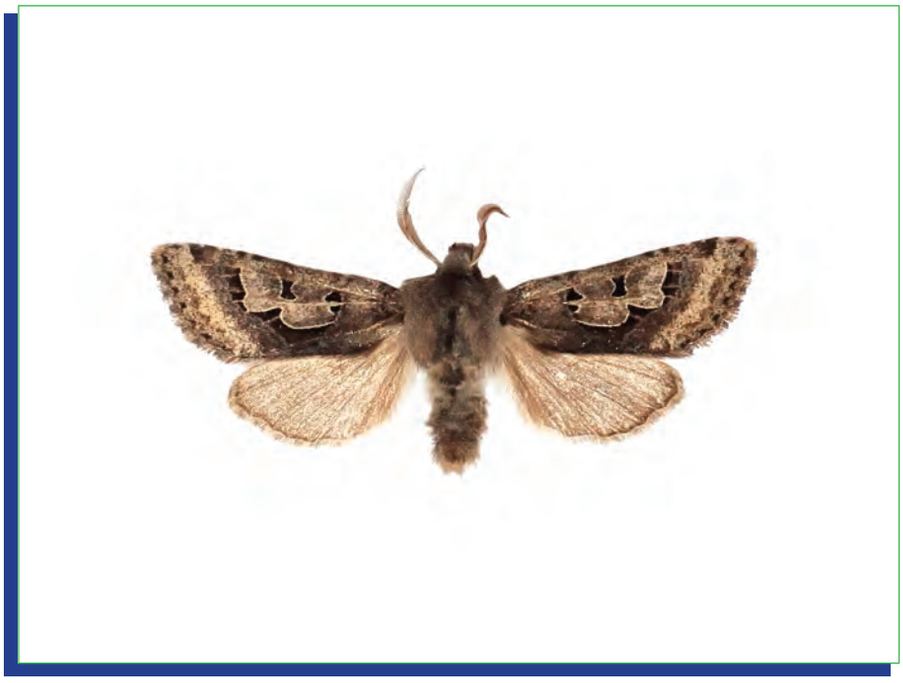
Основні джерела інформації
Ключко та ін., 2011; Zilli A., Ronkay L., Fibiger M., 2005; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Perigrapha i-cinctum ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Совка гостроспинна
(Совка остроспинная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус виду
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений від Західної Європи до Алтаю, Мала Азія. У Дніпропетровській області зустрічається переважно в лучних екосистемах долини р. Дніпро.

Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго спостерігається у березні - квітні. Гусінь живиться на суницях, волошках, подорожнику, щавлі, кульбабах, сні, глухій кропиві, зірочниках. Заляльковується в ґрунті, лялечка зимує.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зменшення чисельності: невідомі.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідно зберігати прісні водойми та луки.

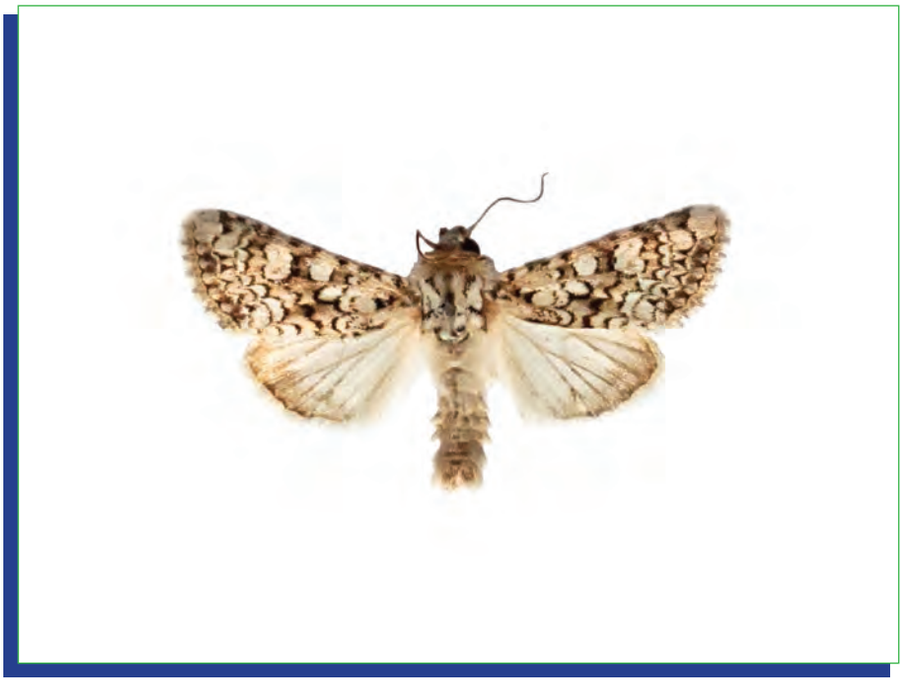
Основні джерела інформації
Ключко та ін., 2011; Ronkay et oll, 2005; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Hecatera cappa (Hübner, [1809])

Совка каппа
(Совка каппа)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Середземноморський вид, поширений від Пд. та Центральної Європи до пд. Західного Сибіру, Алтаю, Мала, Передня та Центральна Азія, Пн. Африка. У Дніпропетровській області зустрічається переважно в цілинних степових екосистемах.

Біоекологічна характеристика
Дає дві генерації на рік. Літ імаго спостерігається з травня до вересня. Гусінь живиться на сокирках, ранниках. Зимує гусінь чи лялечка.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність відомих популяцій стабільна, не значна. Причини зменшення чисельності: розорювання степів, лук, застосування пестицидів, надмірне випасання худоби на луках.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідно зберегти степові і лучні ділянки, обмежити випасання худоби, викошування трави, заборонити застосування пестицидів у місцях перебування
виду.

Основні джерела інформації
Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Hadena drenowskii lapidea (Klyuchko & Hacker, 1996)

Совка дреновського камінна
(Совка Дреновского каменная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Лускокрилі (*Lepidoptera*), родина – Совки (*Noctuidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Східносередземноморський вид, поширений від Балканського півострова до Кавказу, Мала та Центральна Азія. У Дніпропетровській області знайдений в цілинних степових ценозах колишньої порожистої частини р. Дніпро.

Біоекологічна характеристика
Дає одну генерацію на рік. Літ імаго спостерігається з червня до серпня. Кормові рослини гусені невідомі.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки. Причини зменшення чисельності: розорювання степів, лук, застосування пестицидів, надмірне випасання худоби на луках.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідно зберегти степові і лучні ділянки, обмежити випасання худоби, викошування трави, заборонити застосування пестицидів у місцях перебування
виду.

Основні джерела інформації
Ключко та ін., 2001; Ключко, 2006; Ключко та ін., 2011.

Автори: Ключко З. Ф., Афанасьєва В. О.
Фото: Найдіон Р. В.

Orussus abietinus (Scopoli, 1763)

Орусус паразитичний
(Оруссус паразитический)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*). Родина – Орусиди (*Orussidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ - рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Транспалеарктичний вид. Ареал - від Західної Європи та Північної Африки до Далекого Сходу. В Україні відзначалися у Львівській, Чернівецькій, Хмельницькій, Житомирській, Київській, Донецькій, Дніпропетровській (Дніпровсько-Орільський природний заповідник), Луганській областях та у Криму.

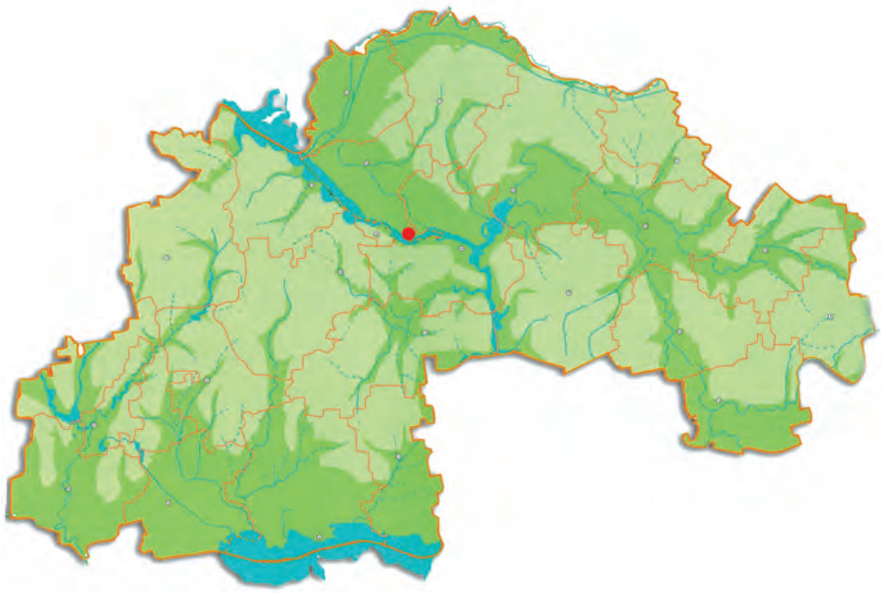
Біоекологічна характеристика
Мешканець природних та штучних лісових біогеоценозів. Паразитичний (на личинковій фазі) вид. Самка має довгий голкоподібний яйцеклад, з допомогою якого пронизує кору і поверхневий шар деревини. Відкладає по одному яйцю на личинок комах-ксилофагів (вусачів, златок, рогохвостів).

Наукове та практичне значення
Корисний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині чисельність не з'ясовано. Серед факторів, що імовірно впливають на зниження чисельності – обробка лісових масивів ядохімікатами, вирубка лісів, промислове забруднення.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги України. Заходи з охорони не здійснювалися. Під час загальних та санітарних рубок слід залишати невеликі резервації для комплексу лісових комах, що розвиваються в деревині.

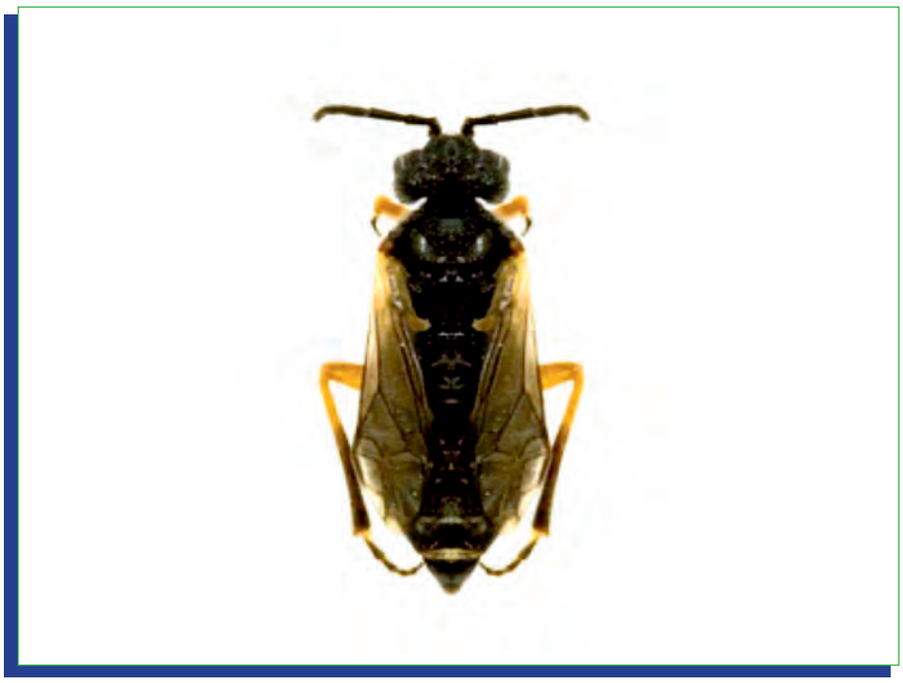
Основні джерела інформації
Ярошевский, 1887; Niezabitowski, 1899; Ермоленко, 1984; Желоховцев, 1988; Єрмоленко, Котенко, 2009.

Автор: Котенко А. Г.
Фото: Радченко В. Г.

Dolerus subalatus Kerensky, 1926

Долерус короткокрилий
(Долерус короткокрылый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*). Родина – Справжні пильщики (*Tenthredinidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ - вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює територію Південної та Південно-Східної України, південних областей європейської частини Росії та деякі райони Північного Кавказу. В Україні знайдено у Херсонській, Дніпропетровській (с. Варварівка Павлоградського району) та Луганській областях.

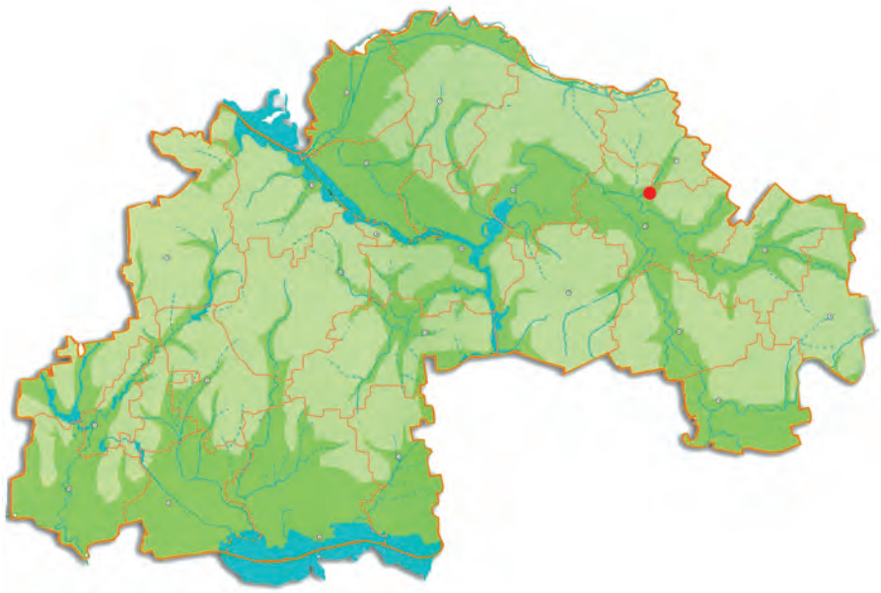
Біоекологічна характеристика
Імаго активні у квітні - травні. Тримаються у злаково-осоковім різнотрав'ї, переважно біля боліт, струмків і річок. Мешкає також на лісових галявинах та узліссях байрачних лісів. Самці гарно літають; самки короткокрилі і не здатні до польоту. Яйця відкладають у листки злакових (в тому числі пирію), на яких живляться личинки. Дає одну генерацію на рік

Наукове та практичне значення
Практичного значення не має. Естетично привабливий компонент біоценозу.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині чисельність виду, а також фактори загрози або лімітування його чисельності не з'ясовані.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги України. Заходи з охорони не здійснювалися. Треба докладніше вивчити особливості біології виду, виявити і взяти під охорону місця його перебування.

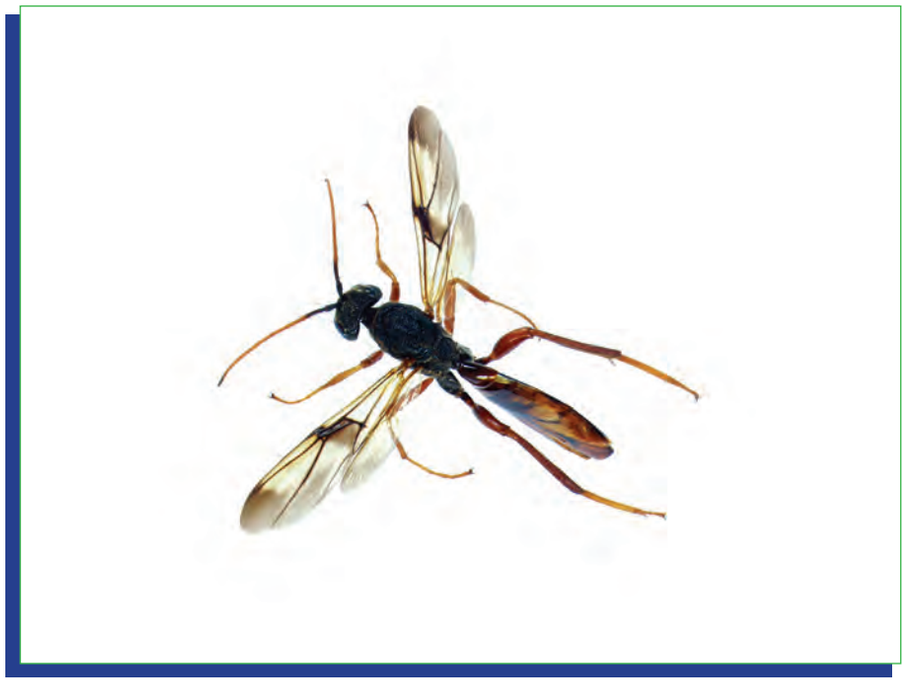
Основні джерела інформації
Керенский, 1926; Єрмоленко, 1975; Желоховцев, 1988; Єрмоленко, Котенко, 2009.

Автор: Котенко А. Г.
Фото: http://redbook-ua.org/item/dolerus-subalatus-kerensky

Ibalia rufipes Cresson, 1879

Горіхотворка велетенська
(Орехотворка гигантская)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Родина – Стисночеревні горіхотворки (*Ibaliidae*).

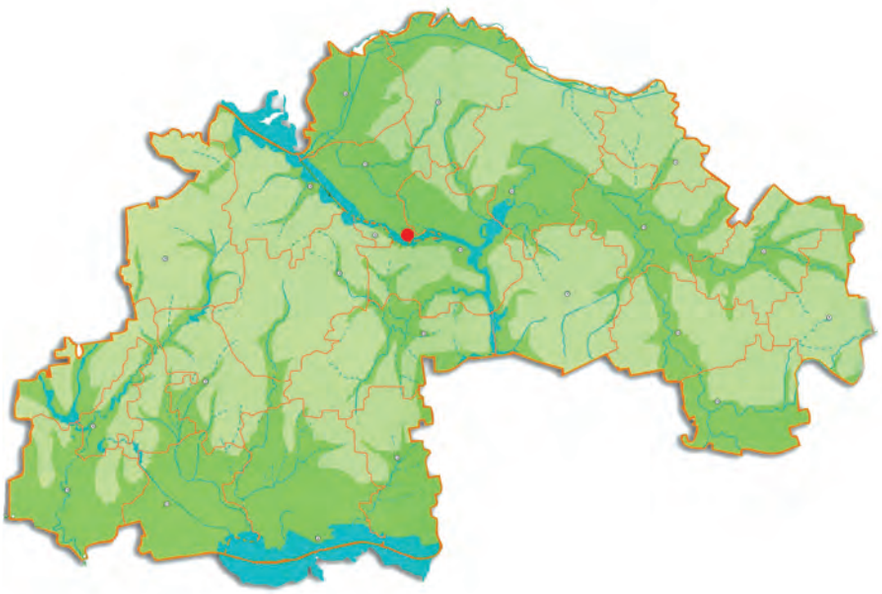
Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ - рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Має голарктичне поширення. В Україні знайдено у Житомирській, Київській, Черкаській, Дніпропетровській (Дніпровсько-Орільський природний заповідник) та Миколаївській областях.

Біоекологічна характеристика
Мешкає у листяних та мішаних лісах, іноді населяє міські парки. Літ імаго у травні-червні. Самка відкладає по 1 яйцю в личинок старшого віку рогохвостів (*Siricidae*). При цьому, вона не свердлить кору та деревину, а використовує отвори, зроблені самками хазяїв при відкладанні яєць або самками їздців-паразитів рогохвостів. Найбільшу частину розвитку (до 3-го віку) личинка проходить як ендопаразит. Потім вона залишає хазяїна и недовго живиться як ектопаразит. Заляльковується личинка 4-го віку. Розвиток від яйця до імаго може тривати 2-3 роки.

Наукове та практичне значення
Фауністично цікавий вид, відомий в Україні за окремими рідкісними знахідками. Корисний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
Незначна (поодинокі особини). Видалення усихаючих дерев під час санітарних рубок лісу, застосування пестицидів для знищення шкідників лісу.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги України. Заходи охорони не проводились. Слід вивчати особливості біології виду, створити в місцях виявлення локальних популяцій ентомологічні заказники.

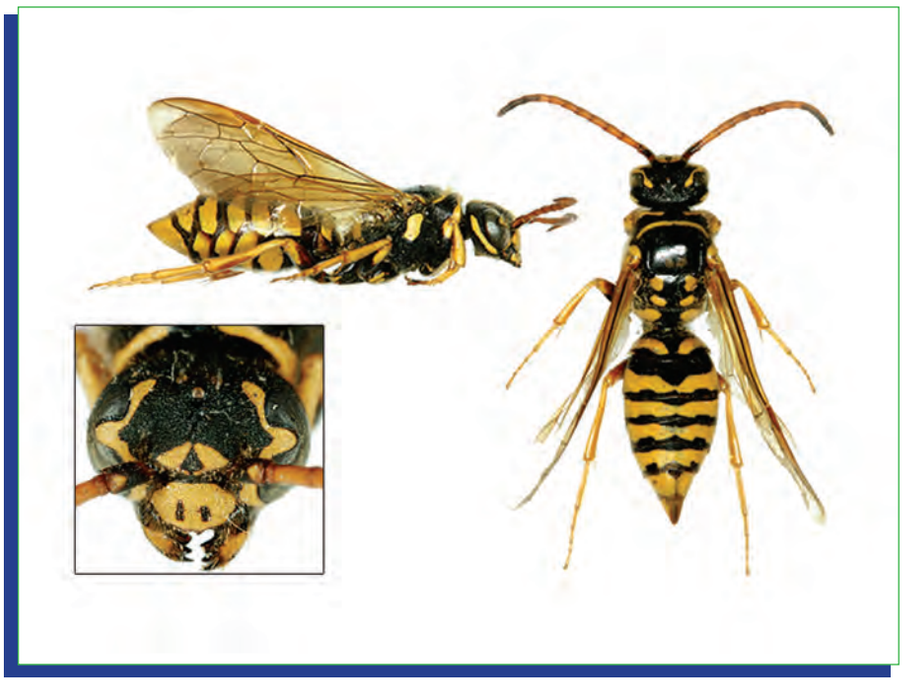
Основні джерела інформації
Rondqist, Nordlander, 1989; Liu, Nordlander, 1994; Nylander, 2004; Котенко, 2009.

Автор: Котенко А. Г.
Фото: Радченко В. Г.ц

Polochrum repandum Spinola, 1805

Сапіга-полохрум

Сапига-полохрум

Таксономічна належність

Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*). Родина – Сапігієві оси (*Sapigidae*).

Природоохоронний статус

З (рідкісний). ЧКУ - рідкісний.

Ареал виду, поширення в області

Ареал охоплює Центральну і Південну Європу, Кавказ, Близький Схід, Малу та Середню Азію. В Україні знайдений в Київській, Черкаській, Дніпропетровській і Запорізькій областях та в Криму. У Дніпропетровській області відмічений в окол. м. Дніпропетровськ.

Біоекологічна характеристика

Населяє переважно природні біотопи з деревною та чагарниковою рослинністю, захисні лісосмуги, сади, зустрічається у населених пунктах. Літ імаго у червні-серпні. Личинки - інквіліни бджол-ксилокоп, поїдають запаси їжі (пилок і нектар) у гнізді хазяїна.

Наукове та практичне значення

Практичного значення не має. Естетично привабливий компонент біоценозу.

Чисельність і причини її зміни

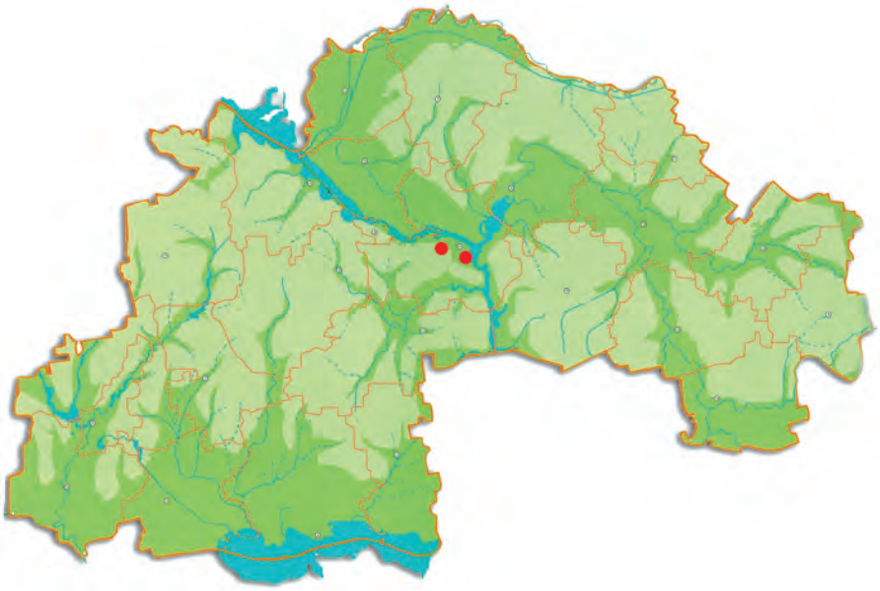
Незначна (поодинокі особини). Вирубування сухих дерев, зменшення кількості дерев'яних споруд, надмірне застосування пестицидів.

Заходи охорони

Занесений до Червоної книги України. Треба докладніше вивчити особливості біології виду, виявити і взяти під охорону місця його перебування.

Основні джерела інформації

Morawitz, 1889; Тобиас,1978; Иванов, Фатерыга , 2005; Котенко, Єрмоленко, Иванов, Фатерига, 2009.

Автор: Котенко А. Г.
Фото: www.biolib.cz/en/taxonimage/id131578.jpg

Megascolia maculata (Drury 1773)

Сколія-гігант

Сколия-гигант

Таксономічна належність

Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*). Родина – Сколієві оси (*Scoliidae*).

Природоохоронний статус

4 (не визначений). ЧКУ - неоцінений.

Ареал виду, поширення в області

Ареал охоплює Південну Європу, Північну Африку, Кавказ, Закавказзя, Західну та Середню Азію; в Україні переважно на Південь від лінії Київ-Харків. У Дніпропетровській області зустрічається спорадично (відмічений в окол. міст Дніпропетровськ, Павлоград, Синельникове).

Біоекологічна характеристика

Літ імаго з середини травня по серпень включно. Імаго живиться нектаром квіток різноманітних рослин, личинки - паразити личинок жука-носорога (іноді інших великих пластинчастовусих жуків). Самка у компостних купах та ґрунті розшукує личинку хазяїна яку паралізує, після чого на її тіло відкладає яйце. Личинка сколії-гіганта зимує у ґрунті в довгасто-овальному коконі. На лялечку перетворюється у кінці квітня - у травні. Дає одну генерацію на рік.

Наукове та практичне значення

Один з найкрупніший вид перетинчастокрилих фауни України. Естетично привабливий компонент біоценозу.

Чисельність і причини її зміни

Зустрічаються відносно рідко (поодинокі особини), проте інколи поблизу тваринницьких ферм буває досить велика кількість сколій. Фактори загрози або лімітування, а також зростання чисельності виду не з'ясовані.

Заходи охорони

Занесений до Червоної книги України Доцільно у місцях масового розмноження цього виду (біля ферм) залишити деякі компостні купи.

Основні джерела інформації

Штейнберг, 1962; Тобиас, 1978; Шешурак, Вобленко, 1996 [1997]; Шешурак, 2000; Котенко, Єрмоленко, Шешурак, 2009.

Автори: Котенко А. Г., Вобленко О. С.
Фото: Вобленко О. С.

Anoplius samariensis (Pallas, 1771)

Аноплій самарський
Аноплий самарский

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*). Родина – Дорожні оси (*Pompilidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ - рідкісний

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює Південно-Східну Європу, Північну Африку, Кавказ, Малу та Середню Азію, Південь Далекого Сходу. В Україні знайдений в Криму, а на материковій частині - в Степу та у Лісостепу. У Дніпропетровській області відмічений в окол. м. Нікополь.

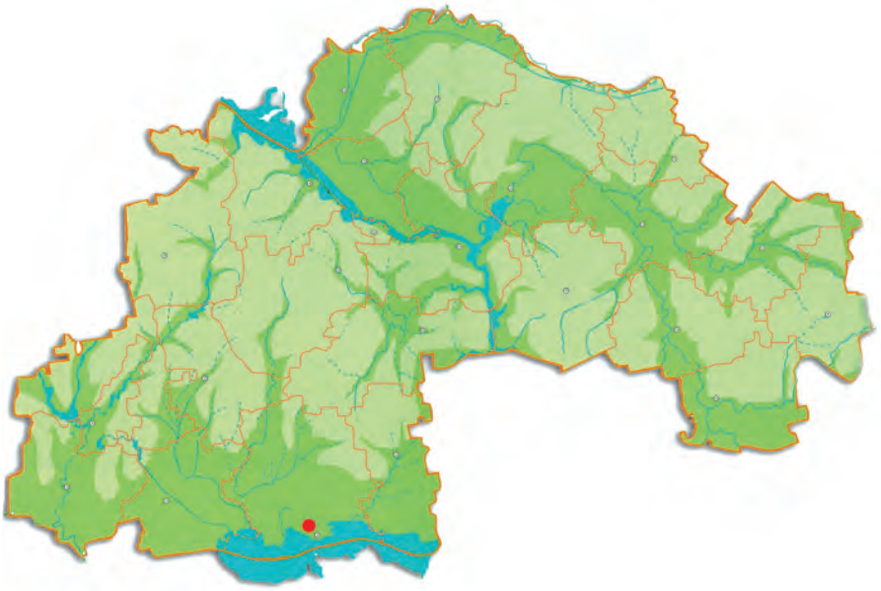
Біоекологічна характеристика
Імаго у природі з червня по вересень. У степовій зоні зустрічається на ксерофітних ділянках у долинах річок, на схилах балок та на сухих солончаках, у Лісостепу знайдений на луках. Імаго - антофіли, живляться нектаром квіток (звичайно зонтичних, складноцвітих та молочайних). Для живлення личинок самка заготовляє паралізованих нею павуків-тарантулів. Самка будує гніздо в ґрунті з однією коміркою в кінці ходу на глибині до 11 см. Зимує личинка в коконі. Дає одну генерацію на рік.

Наукове та практичне значення
Рідкісний, естетично привабливий вид нашої фауни.

Чисельність і причини її зміни
Малочисельний вид. Фактори впливу на чисельність не з'ясовані.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги України. Необхідно зберігати біотопи, сприятливі для існування виду. У місцях перебування виду слід створити ентомологічні заказники.

Основні джерела інформації
Schmiedeknecht,1930; Малышев, 1966; Тобиас, 1978; Вобленко, Котенко, 2009.

Автори: Котенко А. Г., Вобленко О. С.
Фото: Вобленко О. С.

Larra anathema (Rossi, 1790)

Ляра анафемська
Лярра анафемская

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*). Родина – Риючі оси - краброніди (*Crabronidae*).

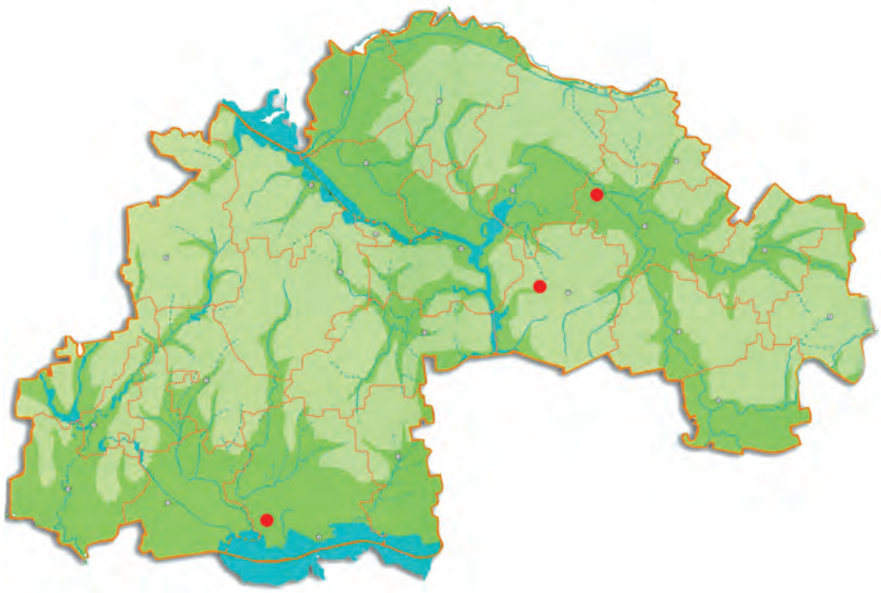
Природоохоронний статус
4 (не визначений).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює Центральну і Південну Європу, південні райони Східно-Європейської рівнини, Північну Африку, Кавказ, Південно-Західну та Середню Азію. В Україні поширений у південних і південно-західних районах, знайдений також у Полтавській і Черкаській областях. У Дніпропетровській області зустрічається спорадично. Відмічений у в окол. м. Орджонікідзе (с.м.т. Чортомлик), у Синельниковському районі в окол. с.м.т. Славгород та у Павлоградському районі в окол. с. Булахівка.

Біоекологічна характеристика
Імаго живляться нектаром квіток (зонтичних, молочайних, кермеку, чабрецю). Яйця і личинки розвиваються на вовчках (капустянках). Щоб відкласти яйця оса переслідує вовчка у його норах під землею, виганяє на поверхню і паралізує на 5-6 хвилин. Після того, як ляра відклала яйце, вовчок знову заривається у ґрунт. Розвиток яйця триває 5-6, личинки - близько 12 днів. Зимує личинка в коконі, який будує з піску, скріплюючи його слиною.

Наукове та практичне значення
Корисний ентомофаг.

Чисельність і причини її зміни
Незначна. На окремих ділянках цей вид звичайний, але малочисельний. Основні причини зниження чисельності - деградація та руйнування стацій виду через господарську діяльність людини.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги України. Заходи до охорони не здійснювалися. Необхідно зберігати біотопи, сприятливі для існування виду. У місцях перебування виду слід створити ентомологічні заказники.

Основні джерела інформації
Малышев, 1941; Balthasar, 1972; Пулавский, 1978; Казенас, 1978; Шоренко, 2005; Котенко, Вобленко, 2009.

Автори: Котенко А. Г., Вобленко О. С.
Фото: Вобленко О. С.

Colletes nasutus Smith, 1859

Колет носатий
(Коллет носатый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Колетиди (*Colletidae*).
Один з 459 видів роду *Colletes*.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний)

Ареал виду, поширення в області
Центральна та Східна Європа на південь до Швейцарії та Македонії, на північ до Литви, Боснії та Герцоговини, Арменія, Туреччина, Сірія, Іран. Дніпропетровський р-он, окол. с. Миколаївка, Дніпровсько-Орільський природний заповідник; Новомосковський р-он, окол. с. Новостепанівка, Новостепанівський ентомологічний заказник місцевого значення; Новомосковський р-он, окол. с. Новотроїцьке, ландшафтний заказник загальнодержавного значення Солоний лиман.

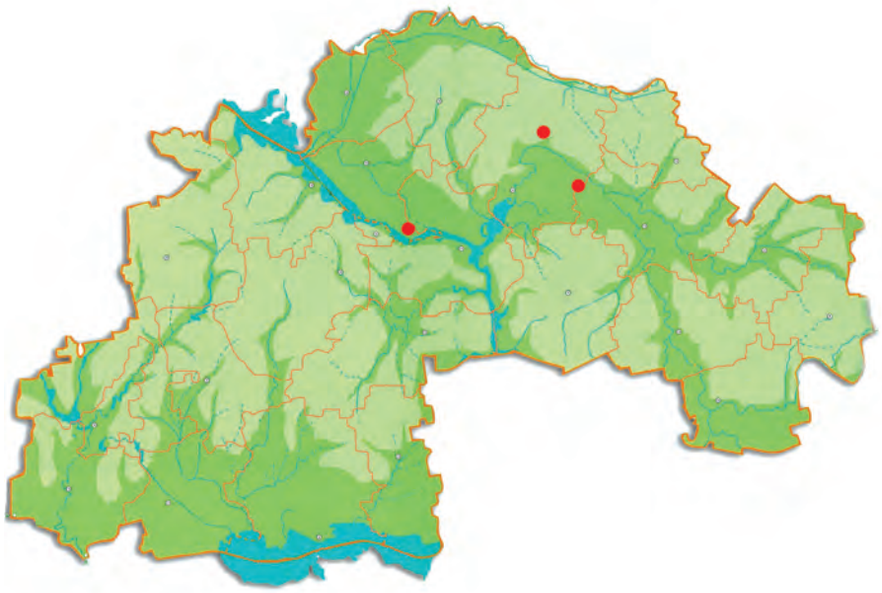
Біоекологічна характеристика
Рідкісний вид, пов'язаний з пісчаними степами та боровими терасами. Вузький оліголект на воловику лікарському (*Anchusa officinalis*).

Наукове та практичне значення
Важливий запилювач воловика лікарського, препарати з якого широко застосовуються у медицині.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид, чисельність якого вкрай низька через зменшення кількості кормових рослин й місць, придатних для гніздування.

Заходи охорони
Створювати природоохоронні території в місцях знахідок виду.

Основні джерела інформації
Осичнюк, 1970.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Andrena (Melandrena) nigroaenea (Kirby, 1802)

Андрена бронзово-чорна
(Андрена бронзово-черная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Андреніди (*Andrenidae*).
Один з понад 1500 видів роду *Andrena* та 70 видів підроду *Melandrena*.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний)

Ареал виду, поширення в області
Західно-палеарктичний вид, поширений від Ірландії, Іспанії та Марокко на заході, до Афганістану на сході; на північ – до Швеції, на південь – до Лівії. Вид вказаний з околиць м. Дніпропетровська (Bramson, 1879); Дніпропетровський р-он., окол. с. Миколаївка, Дніпровсько-Орільський природний заповідник; Новомосковський р-он, окол. с. Піщанка.

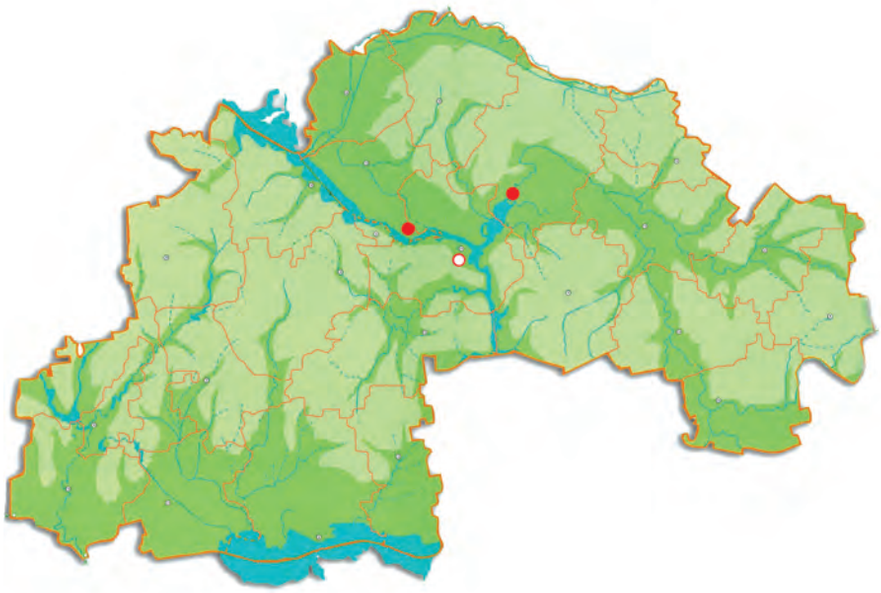
Біоекологічна характеристика
Зустрічається переважно в лісових біотопах. Полілект, літає з березня по липень. Гнізда влаштовує поодиноко у землі.

Наукове та практичне значення
Запилювач багатьох видів рослин.

Чисельність і причини її зміни
Відомі лише поодинокі знахідки виду в області.

Заходи охорони
Створювати природоохоронні території в місцях знахідок виду.

Основні джерела інформації
Bramson, 1879, Осичнюк, 1977; Радченко, 1989.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Andrena (Nobandrena) athenensis Warncke, 1965

Андрена афінська
(Андрена афинская)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Андреніди (*Andrenidae*).
Один з понад 1500 видів роду *Andrena* та 13 видів підроду *Nobandrena*.

Природоохоронний статус
2 (вразливий)

Ареал виду, поширення в області
Румунія, Греція, бувша Югославія, Україна, Туреччина. Синельниківський р-он, окол. с. Майське; Новомосковський р-он, окол. с. Новотроїцьке, ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Солоний лиман»; Дніпропетровська область – північна межа поширення виду в Україні.

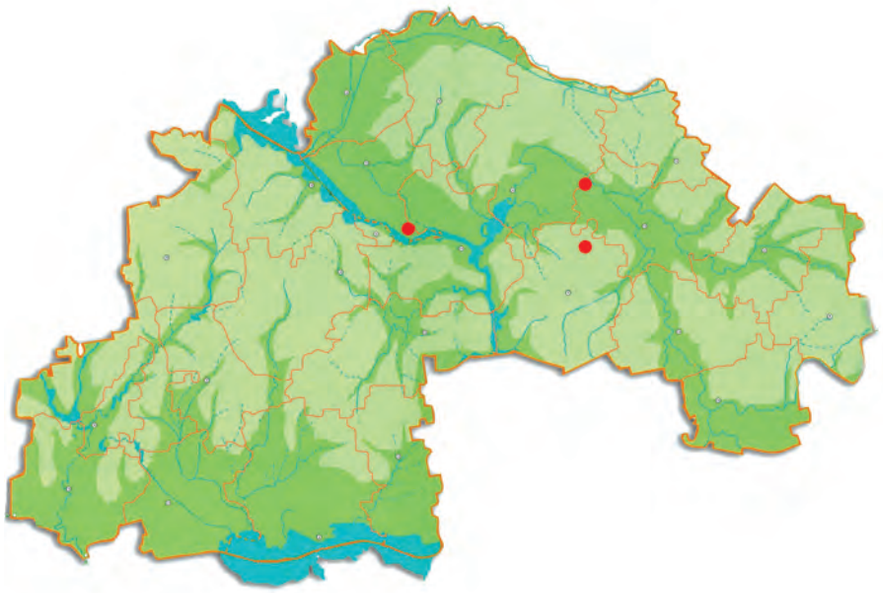
Біоекологічна характеристика
Зустрічається на схилах сухих балок. Пов'язаний з квітами хрестоцвітих рослин (*Brassicaceae*).

Наукове та практичне значення
Важливий запилювач рослин родини хрестоцвітних.

Чисельність і причини її зміни
Відомі лише поодинокі знахідки виду в області.

Заходи охорони
Створювати природоохоронні території в місцях знахідок виду.

Основні джерела інформації
Осичнюк, 1977.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Andrena (Poliandrena) florea Fabricius, 1793

Андрена переступнева
(Андрена переступневая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Андреніди (*Andrenidae*).
Один з понад 1500 видів роду *Andrena* та 33 видів підроду *Poliandrena*.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний)

Ареал виду, поширення в області
Західно-палеарктичний вид, поширений по всій Європі, за винятком північної частини, у північній Африці, Малій Азії, а також відомий з Вірменії. Вказаний для околиць м. Дніпропетровська (Warncke, 1967); Дніпропетровський р-он., окол. с. Миколаївка, Дніпровсько-Орільський природний заповідник.

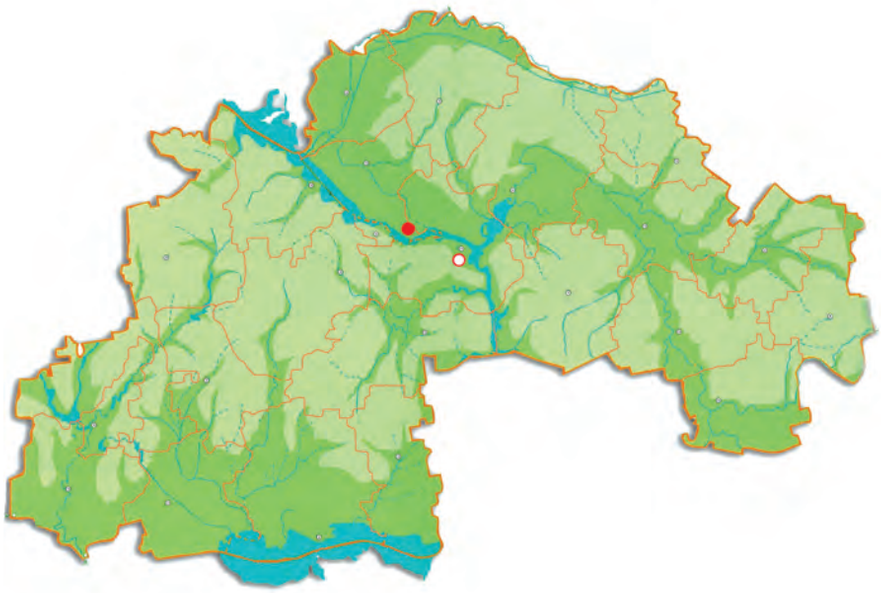
Біоекологічна характеристика
Зустрічається у вологих біотопах. Монолект на рослинах роду Переступень (*Bryonia*).

Наукове та практичне значення
Вид, як монолект, можна використовувати в дослідженнях по дізруптивному добору рослин. Важливий запилювач *Bryonia alba* – рослини, яка є головною складовою багатьох гомеопатичних ліків.

Чисельність і причини її зміни
Відомі лише поодинокі знахідки виду в області.

Заходи охорони
Створювати природоохоронні території в місцях знахідок виду.

Основні джерела інформації
Warncke, 1967; Осичнюк, 1977.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Andrena (Truncandrena) rufomaculata Friese, 1921

Андрена рудоплямиста
(Андрена рыжепятнистая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Андреніди (*Andrenidae*).
Один з понад 1500 видів роду *Andrena* та 31 видів підроду *Truncandrena*.

Природоохоронний статус
2 (вразливий)

Ареал виду, поширення в області
Поширений на території древнього середземья, на захід до Хорватії, на схід до Ірану. Угорщина, Румунія, Албанія, Україна, Континентальна Греція, Кіпр, о. Кріт, ряд островів в Егейському морі, Туреччина, Ізраїль, Ліван. Новомосковський р-он, окол. с. Новотроїцьке, ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Солоний лиман»; Дніпропетровська область – північна межа поширення виду в Україні.

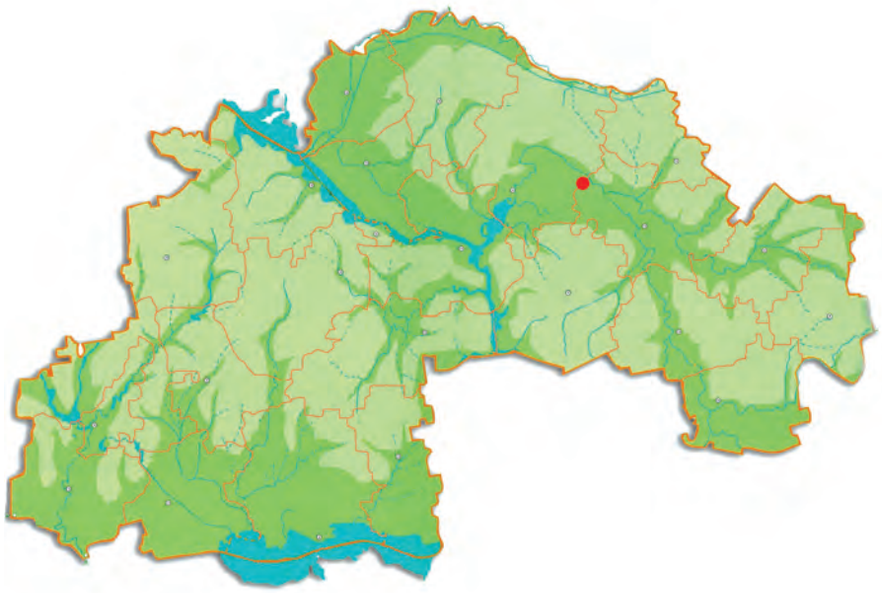
Біоекологічна характеристика
Зустрічається на схилах сухих балок та сухих луків. Пов'язаний з квітами хрестоцвітих рослин (*Brassicaceae*).

Наукове та практичне значення
Запилювач квіткових рослин, в тому числі сільськогосподарських.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки, сучасний стан популяцій не досліджено.

Заходи охорони
Не вживались.

Основні джерела інформації
Осичнюк, 1977.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Andrena (Truncandrena) tscheki Morawitz, 1872

Андрена чорнолоба
(Андрена чернолобая)

Таксномічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Андреніди (*Andrenidae*).
Один з понад 1500 видів роду *Andrena* та 31 видів підроду *Truncandrena*.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий)

Ареал виду, поширення в області
Переважно середземноморський вид, поширений на захід до Англії, на схід до Азербайджану, на південь до Італії, Албанії, Македонії, на північ до Польщі та України. Вид вказаний з околиць м. Дніпропетровська (Bramson, 1879); окол. м. Кривий Ріг, ландшафтний заказник республіканського значення «Північна Червона балка».

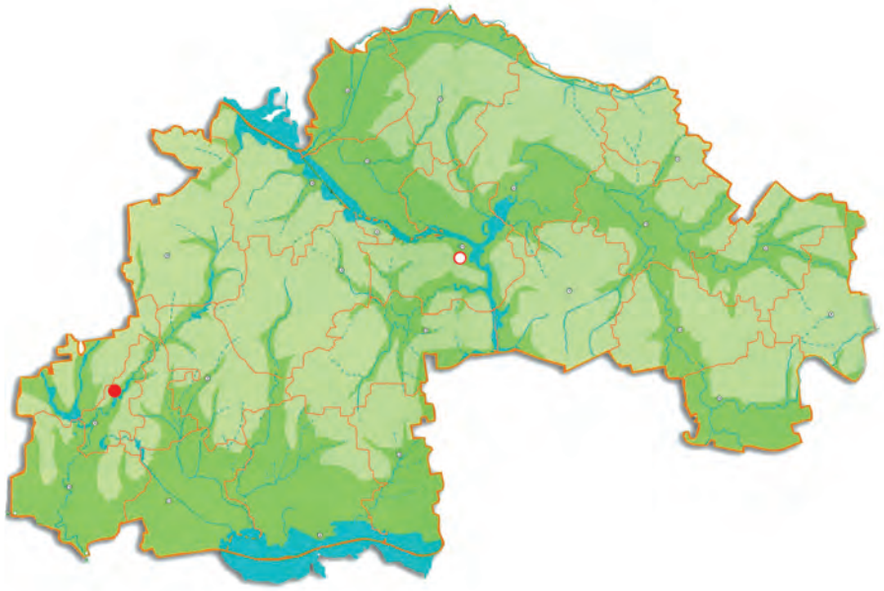
Біоекологічна характеристика
Віддає перевагу сухим степовим біотопам. Оліголект на квітах родини Капустяні (*Brassicaceae*). Весняний моновольтинний вид. Літає в квітні-травні.

Наукове та практичне значення
Запилювач квіткових рослин, в тому числі сільськогосподарських.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки, сучасний стан популяцій не досліджено.

Заходи охорони
Не вживались.

Основні джерела інформації
Bramson, 1879; Осичнюк , 1977.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Melitturga (Melitturga) clavicornis (Latreille, 1806)

Мелітурга булавовуса
(Мелиттурга булавоусая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Андреніди (*Andrenidae*).
Один з 17 видів роду *Melitturga* та 8 видів номінативного підроду.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Південь Середньої Європи на північ до Балтики, Передкавказзя та Закавказзя, Середня та Мала Азія, Південь Сибіру, Іран, на сході до Монголії і Китаю. В Україні переважно в степовій і лісостеповій зонах. Практично вся територія області. Досить численний на полях насіннєвої люцерни. Зберігається на території всіх ентомологічних заказників.

Біоекологічна характеристика
Антофіл, досить тісно пов'язаний з бобовими, особливо з квітками люцерни. Літає з початку червня до початку серпня. Самки будують підземні гнізда поодиноко, переважно на ділянках з розрідженим травостоєм. Комірки еліпсоподібної форми розташовуються на глибині 20–35 см. Всередині комірки формується пилкова куля, на яку відкладається яйце.

Наукове та практичне значення
Важливий запилювач бобових рослин, в тому числі сільськогосподарських, таких як люцерна, конюшина.

Чисельність і причини її зміни
Відносно рідко зустрічається у степових біотопах, але в агроценозах з бобовими культурами чисельність може бути значною. Зниження чисельності повязане зі значним скороченням місць, придатних для гніздування, знищення гнізд під час оранки полів та загибель дорослих особин при обробках полів пестицидами.

Заходи охорони
Необхідно створювати заказники в місцях мешкання виду та охороняти його кормові рослини.

Основні джерела інформації
Осичнюк, 1977; Радченко, 1982; Осичнюк, Радченко, 2009 (ЧКУ).

Автори: Радченко В.Г., Філатов М.О.
Фото: Радченко В.Г.

Pseudapis (Nomiapis) femoralis (Pallas, 1773)

Псевдоапіс (бджола-номія) стегновий
(Псевдоапис (пчела-номия) бедренный)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Галіктіди (*Halictidae*).
Один з 71 видів роду *Pseudapis* та 14 видів підроду *Nomiapis*, який окремі фахівці вважають самостійним родом.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний)

Ареал виду, поширення в області
Локально поширений в південній частині Плеарктики від Іспанії до Монголії та Китаю; Зареєстрований у Казахстані, Азербайджані, Греції, Австрії, Словакії, в центрі та на півдні Європейської части Росії та Україні. Дніпропетровський р-он, окол. с. Миколаївка, Дніпровсько-Орільський природний заповідник; Магдалинівський р-он, с. Топчино, ентомологічний заказник місцевого значення; Новомосковський р-он, окол. с. Новотроїцьке, ландшафтний заказник загальнодержавного значення Солоний лиман.

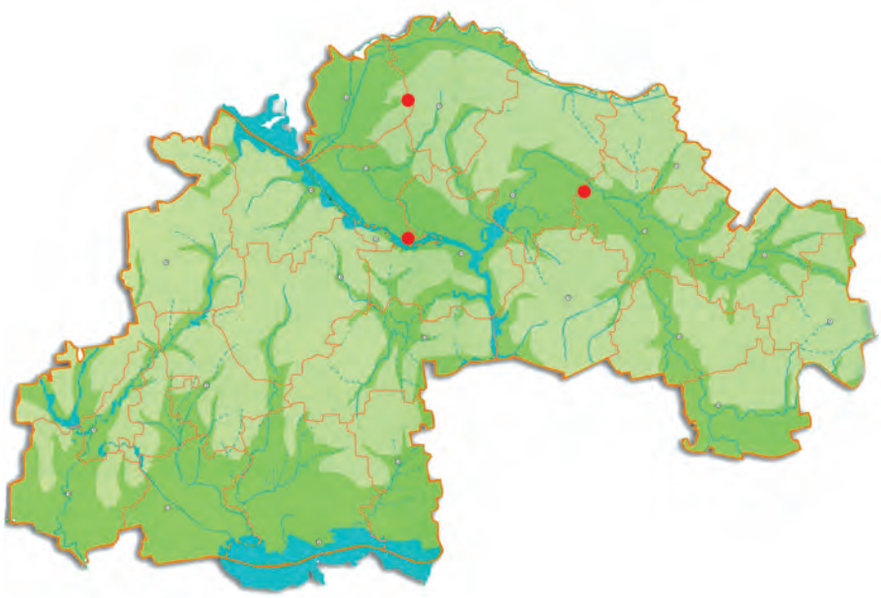
Біоекологічна характеристика
Рідкісний вид, пов'язаний з пісчаними степами та боровими терасами. Моновольтинний літній вид. Полілект. Представники роду мають надзвичайно великі для бджіл тегули.

Наукове та практичне значення
Запилювач ряду ентомофільних рослин.

Чисельність і причини її зміни
Відомі лише поодинокі знахідки виду в області.

Заходи охорони
Створювати природоохоронні території в місцях знахідок виду.

Основні джерела інформації
Астафурова, Песенко, 2006.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Melitta (Cilissa) haemorrhoidalis (Fabricius, 1775)

Мелітта червоногуза
(Мелитта краснозадая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Меліттіди (*Melittidae*).
Один з 44 видів роду *Melitta* та 37 видів підроду *Cilissa*.

Природоохоронний статус
2 (вразливий)

Ареал виду, поширення в області
Поширений по всій Європі на схід до Удмуртії; Грузія, Вірменія, схід Туреччини. Дніпропетровський р-он, окол. с. Миколаївка, Дніпровсько-Орільський природний заповідник; Дніпропетровська область – південний кордон поширення виду в Україні.

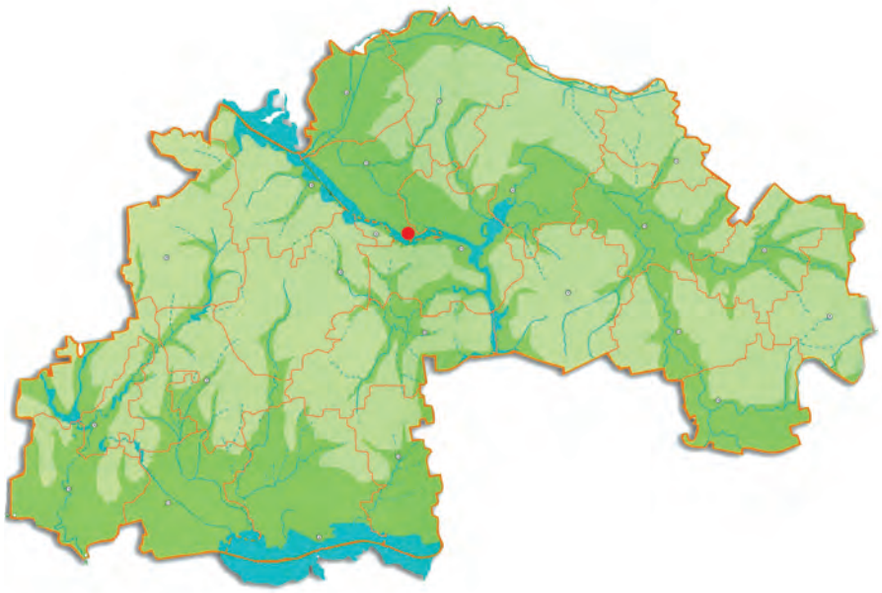
Біоекологічна характеристика
Зустрічається у вологих біотопах. Оліголект на рослинах родини Дзвоникових (*Campanulaceae*).

Наукове та практичне значення
Важливий запилювач рослин родини дзвоникових, в тому числі занесених до ЧКУ. Представники цього роду розглядаються як одні з найбільш генералізованих серед бджіл.

Чисельність і причини її зміни
Є лише поодинокі знахідки виду. Чисельність знижується через різке зменшення кількості кормових рослин.

Заходи охорони
Необхідно створити заказники в місцях мешкання виду та охороняти його кормові рослини.

Основні джерела інформації
Радченко, Песенко, 1994; Michez, Eardley, 2007.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Dasypoda (Megadasypoda) braccata Eversmann, 1852

Дазипода (мохноногa бджола) шаровидна
(Дазипода (мохноногая пчела) шаровидная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Меліттіди (*Melittidae*).
Один з 36 видів роду *Dasypoda* та 9 видів підроду *Megadasypoda*.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Європа: на захід до Австрії та Італії, на південь до Балкан, на схід до Оренбургу; Кавказ, Мала Азія. Дніпропетровський р-он, окол. с. Миколаївка, Дніпровсько-Орільський природний заповідник; Новомосковський р-он, окол. с. Новостепанівка, Новостепанівський ентомологічний заказник місцевого значення; Синельниківський р-он, окол. с. Майське; Павлоградський р-он, с. Шандрівка, ентомологічний заказник місцевого значення.

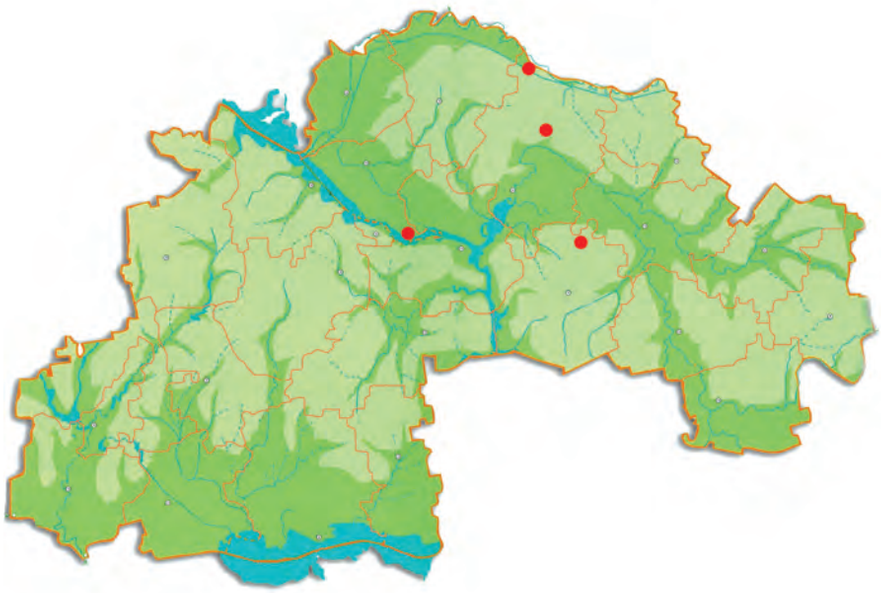
Біоекологічна характеристика
Віддає перевагу піщаним степовим біотопам. Іноді зустрічається на схилах балок між полями сільськогосподарських культур. Оліголект, тісно пов'язаний з рослинами роду Скабіоза (*Scabiosa*).

Наукове та практичне значення
Важливий запилювач рослин роду Скабіоза.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид, чисельність різко зменшується через знищення кормових рослин, оранку місць гніздування, обробку полів пестицидами.

Заходи охорони
Необхідно створити заказники в місцях мешкання виду та охороняти його кормові рослини.

Основні джерела інформації
Радченко, 1987; Радченко, Песенко, 1989.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Lithurgus (Lithurgus) cornutus (Fabricius, 1787)

Літург рогатий
(Литург рогатый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Мегахіліди (*Megachilidae*).
Один з 44 видів роду *Lithurgus* та 35 видів номінативного підроду.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний)

Ареал виду, поширення в області
Південна частина Європи від Іспанії до Греції, на північ до Моравії, Угорщини та України, Північна Африка (Марокко), Мала Азія, Ізраїль, Вірменія, Іран, Казахстан, Узбекистан, Киргизія. Дніпропетровський р-он, окол. с. Миколаївка, Дніпровсько-Орільський природний заповідник; Окол. м. Кривий Ріг, ландшафтний заказник республіканського значення «Північна Червона балка»; Магдалинівський р-он, с. Топчино, ентомологічний заказник місцевого значення; Синельниківський р-он, окол. с. Майське.

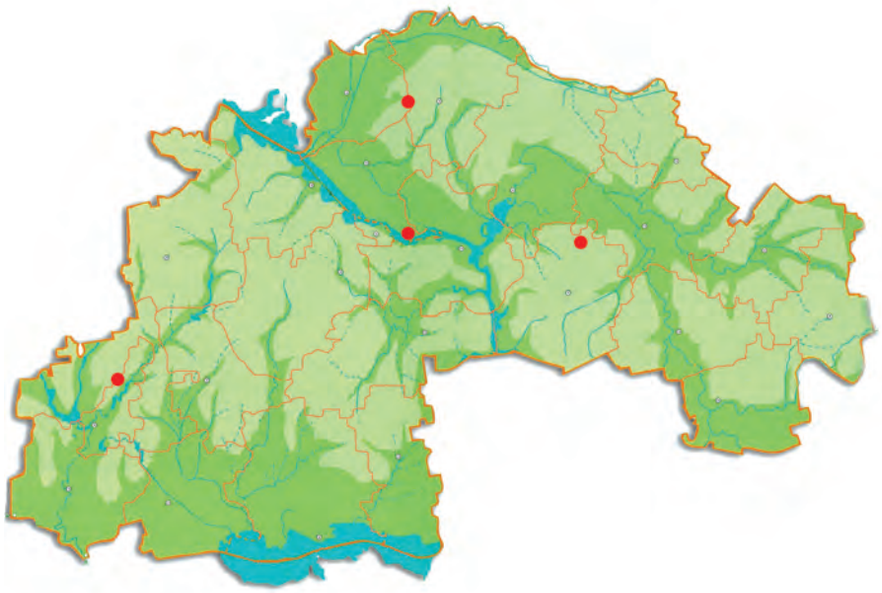
Біоекологічна характеристика
Зустрічається у біотопах з деревинною рослинністю, в якій вигризає канали для своїх комірок. Оліголект на рослинах родини Айстроцвітні (*Asteraceae*).

Наукове та практичне значення
Запилювач квіткових рослин, в тому числі сільськогосподарських.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки, сучасний стан популяцій не досліджено.

Заходи охорони
Не вживались.

Основні джерела інформації
Радченко, Песенко, 1994.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Trachusa (Paraanthidium) interrupta (Fabricius, 1781)

Трахуза переривчаста
(Трахуза прерывистая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Мегахіліди (*Megachilidae*).
Один із 47 видів майже всесвітньо поширеного (за винятком Південної Америки та Австралії) роду Trachusa та 10 видів палеарктично-індомалайського підроду *Paraanthidium*. Єдиний вид підроду та один із трьох видів роду у фауні України (також *Trachusa byssina* (Panzer, *1798)* та занесений до Червоної книги України *T. pubescens* (Morawitz, *1972).*

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Південна полоса Європи на захід до Іспанії, на північ до Румунії та України; Кавказ, Туреччина, Сирія, Північна Африка (Алжир, Туніс). Павлоградський р-он, с. Шандрівка, ентомологічний заказник місцевого значення;

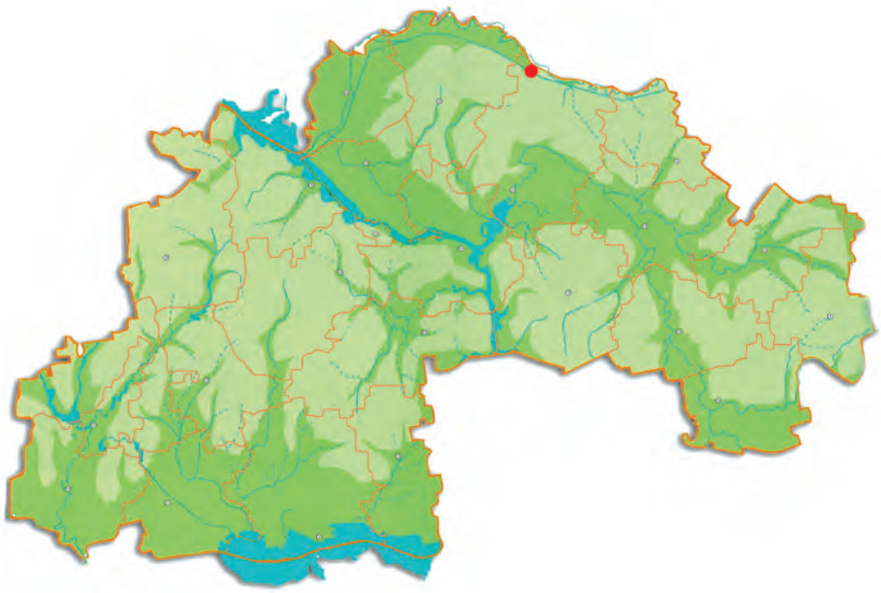
Біоекологічна характеристика
Найчастіше зустрічається у сухих піщаних степах. Літає в липні. Оліголект на рослинах родини Черсакові (*Dipsacaceae*), переважно на видах роду Scabiosa, хоча для годування нектаром відвідує й інші рослини, зокрема, *Vitex, Cirsium, Onopordum, Centaurea, Melilotus, Cephalaria.* Гніздиться в порожнинах у ґрунті, самки виготовляють комірки із стрічкоподібних смужок листів і смоли.

Наукове та практичне значення
значення Важливий запилювач рослин із родини Черсакові.

Чисельність і причини її зміни
Дуже рідкісний вид, у Дніпропетровській області відома лише одна його знахідка.

Заходи охорони
Необхідно створити заказники в місцях мешкання виду та охороняти його кормові рослини.

Основні джерела інформації
Ромасенко, 1998; Радченко, Иванов, Филатов, Фатерыга, 2009; Grace, 2010.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Hoplitis (Anthocopa) mocsaryi (Friese, 1895)

Гоплітіс Мочара
(Гоплитис Мочара)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Мегахіліди (*Megachilidae*).
Один з 358 видів роду *Hoplitis* та 74 видів підроду *Anthocopa*.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний)

Ареал виду, поширення в області
Південна полоса Європи на захід до Іспанії, на північ до Австрії, Угорщини та України; Вірменія, Туреччина, Іран. Дніпропетровський р-он, окол. с. Миколаївка, Дніпровсько-Орільський природний заповідник; Новомосковський р-он, окол. с. Новостепанівка, Новостепанівський ентомологічний заказник місцевого значення; Павлоградський р-он, с. Шандрівка, ентомологічний заказник місцевого значення.

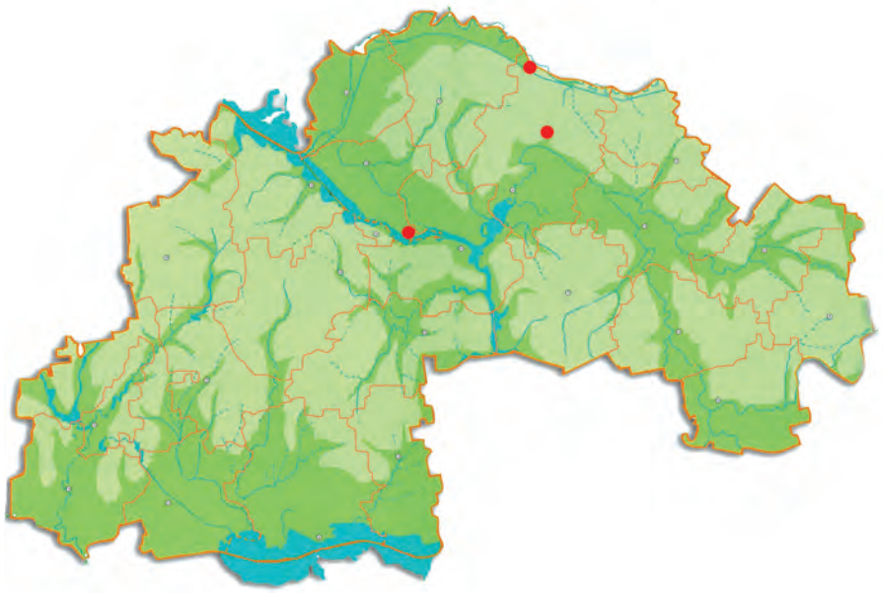
Біоекологічна характеристика
Зустрічається у лугових степах. Вузький оліголект на рослинах роду Льон (*Linum*). Представники цього роду бджіл зазвичай будують гнізда (часто однокоміркові) з комірками, виготовленими з пелюсток квітів.

Наукове та практичне значення
Важливий запилювач льону.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид у природних біоценозах, відомі лише поодинокі його знахідки.

Заходи охорони
Необхідно створити заказники в місцях мешкання виду та охороняти його кормові рослини.

Основні джерела інформації
Радченко, Песенко, 1994; Иванов, Филатов, 2007.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Megachile (Megachile) octosignata Nilander, 1852

Мегахіла (бджола-листоріз) восьмипозначкова
(Мегахила (пчела-листорез) восьмиотметковая)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Мегахіліди (*Megachilidae*).
Один з понад 1500 видів роду *Megachile* та 32 видів номінативного підроду.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний)

Ареал виду, поширення в області
Європа: на захід до Франції, на схід до Нижнього Дону, на північ до Польщі та центру європейської частини Росії, на південь до Греції та Італії; Кавказ, Мала Азія. Вид вказаний з околиць Дніпропетровська (Bramson, 1879); Павлоградський р-он, с. Шандрівка, ентомологічний заказник місцевого значення.

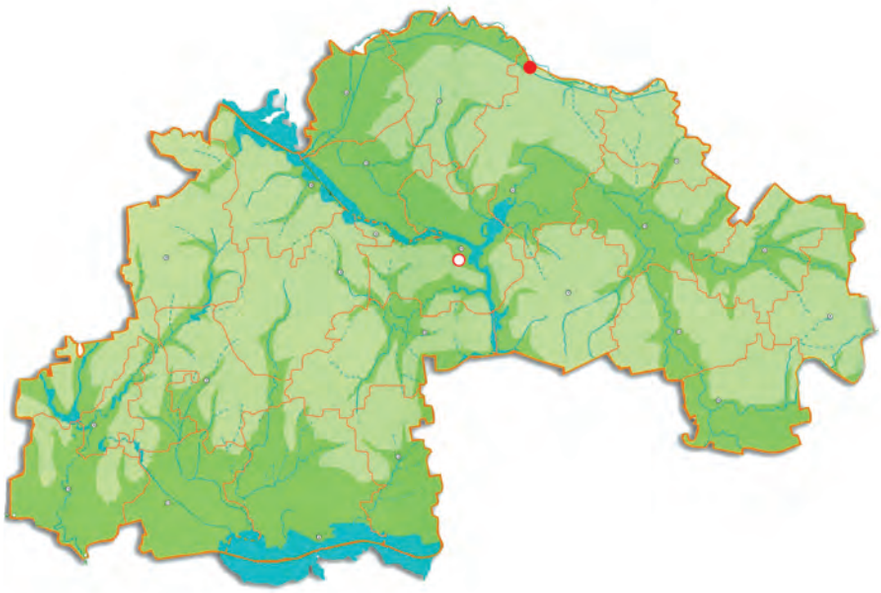
Біоекологічна характеристика
Збирає пилок на рослинах родини. Зустрічається в різних біотопах. Полілект, віддає перевагу рослинам родини Бобові (*Fabaceae*) та Айстроцвітні (*Asteraceae*).

Наукове та практичне значення
Важливий запилювач ентомофільних рослин.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид, відомі лише його поодинокі знахідки.

Заходи охорони
Необхідно створити заказники в місцях мешкання виду, охороняти його кормові рослини, виставляти штучні гніздові конструкції для його поселення.

Основні джерела інформації
Bramson, 1879. Müller, Bansac, 2004.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М.О.
Фото: Радченко В. Г.

Anthophora (Pyganthophora) erschowi Fedtschenko, 1841

Антофора Єршова
(Антофора Ершова)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Справжні бджоли Апіди (*Apidae*).
Один з 416 видів роду *Anthophora* та 65 видів підроду *Pyganthophora*.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний)

Ареал виду, поширення в області
Південно-палеарктичний вид, локально поширений від Марокко до Східного Китаю, на північ до Волгоградської обл. Росії. Синельниківський р-он, окол. с. Майське.

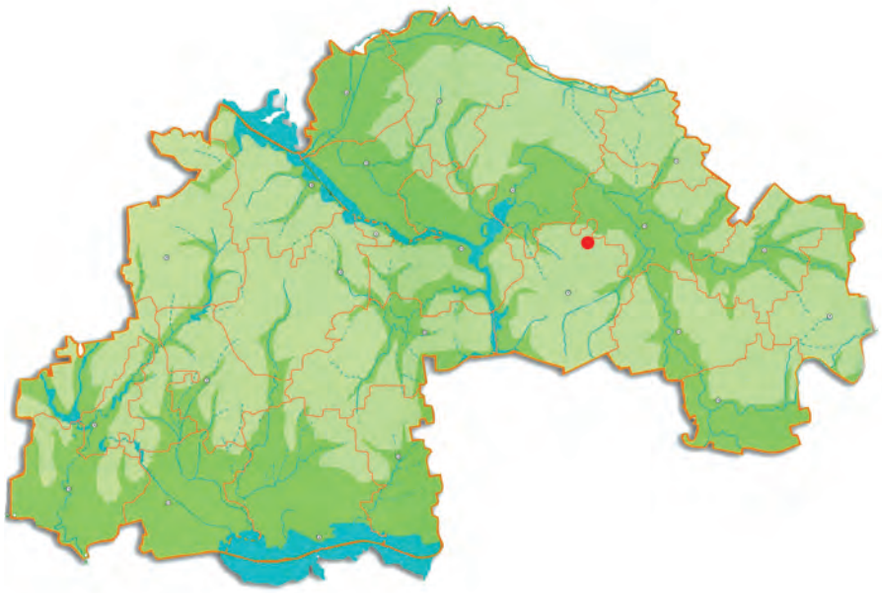
Біоекологічна характеристика
Зустрічається у справжніх та сухих степах моновольтинний весняно-ранньолітній вид. Літає в квітні-червні. Переважно відвідує квіти з родини Капустяні (Brassicaceae).

Наукове та практичне значення
У Ростовській обл. Росії вказаний як запилювач люцерни. На Кіпрі вказаний як запилювач Ophrys (Orchidaceae) шляхом псевдокопуляції самців.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки, сучасний стан популяцій не досліджено.

Заходи охорони
Не вживались.

Основні джерела інформації
Brooks, 1988; Paulus, Gack 1990; Радченко, Песенко, 1994; Мухин, 1998; Artohin, 2000.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Anthophora (Paramegilla) podagra Lepeletier, 1841

Антофора подагра
(Антофора подагра)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Справжні бджоли Апіди (*Apidae*).
Один з 416 видів роду *Anthophora* та 70 видів підроду *Paramegilla*.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Південно-палеарктичний вид, локально поширений від Марокко до Східного Китаю, (Іран, Туреччина, південь Франції, Італія, Угорщина, Румунія, південь Європейської частини Росії) на північ до Читинської області Росії. Дніпропетровський р-он, окол. с. Миколаївка, Дніпровсько-Орільський природний заповідник; Новомосковський р-он, окол. с. Новостепанівка, Новостепанівський ентомологічний заказник місцевого значення; Павлоградський р-он, с. Шандрівка, ентомологічний заказник місцевого значення; Синельниковський р-он, окол. с. Майське.

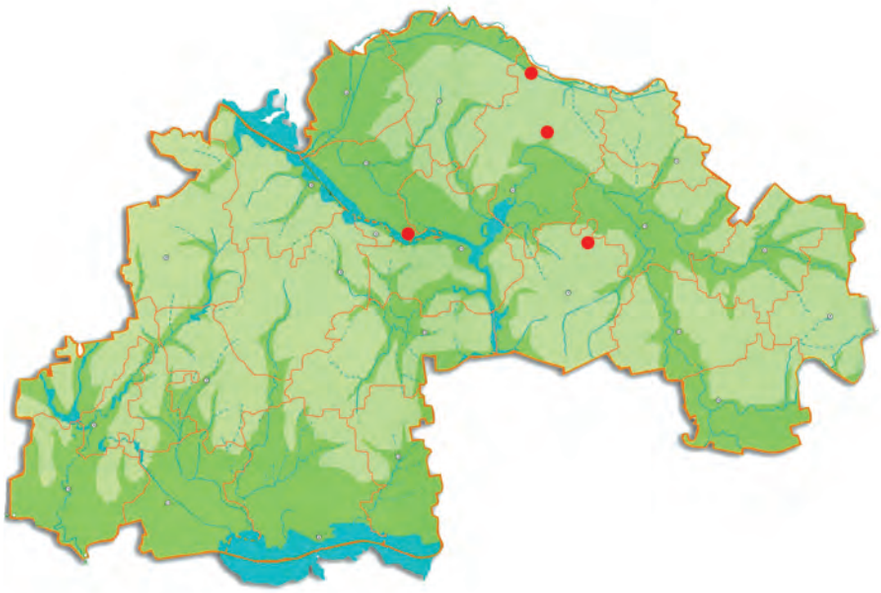
Біоекологічна характеристика
Зустрічається у справжніх степах. Період льоту в червні-липні. Полілект, відвідує квіти багатьох родин рослин.

Наукове та практичне значення
Запилювач квіткових рослин, в тому числі сільськогосподарських.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки, сучасний стан популяцій не досліджено.

Заходи охорони
Не вживались.

Основні джерела інформації
Прощалыкин, Купянская, 2009.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Epeolus schummeli Schilling, 1849

Епеолус Шуммела
(Эпеолус Шуммела)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Справжні бджоли Апіди (*Apidae*).
Один із 103 видів клептопаразитичного роду *Epeolus*.

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Центральна Європа від Німеччини до Болгарії, на північ до Польщі та України; Туреччина. Новомосковський р-он, окол. с. Новотроїцьке, ландшафтний заказник загальнодержавного значення Солоний лиман.

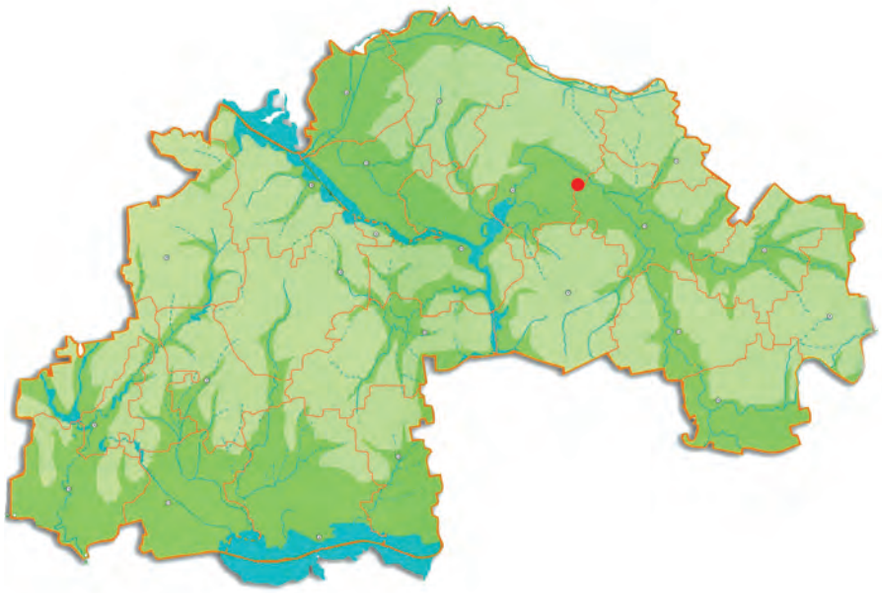
Біоекологічна характеристика
Зустрічається у піщаних степах та борових терасах. Клептопаразит бджоли колет носатий (*Colletes nasutus*).

Наукове та практичне значення
Запилювач квіткових рослин, в тому числі сільськогосподарських.

Чисельність і причини її зміни
Поодинокі знахідки, сучасний стан популяцій не досліджено.

Заходи охорони
Не вживались.

Основні джерела інформації
Celary, 1992.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Ceratina (Euceratina) chalcites Germar, 1839

Цератіна халкітна
(Цератина халкитная)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Справжні бджоли Апіди (*Apidae*).
Один з 349 видів роду *Ceratina* та 38 видів підроду *Euceratina*.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Західно-палеарктичний вид, поширений від Іспанії на заході, до Туркменістану на сході, на південь до Сицилії, о. Кріт та Сирії, на північ до України. Окол. м. Кривий Ріг, ландшафтний заказник республіканського значення «Північна Червона балка»; Новомосковський р-он, окол. с. Новотроїцьке, ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Солоний лиман»; Павлоградський р-он, с. Шандрівка, ентомологічний заказник місцевого значення; Синельниковський р-он, окол. с. Майське.

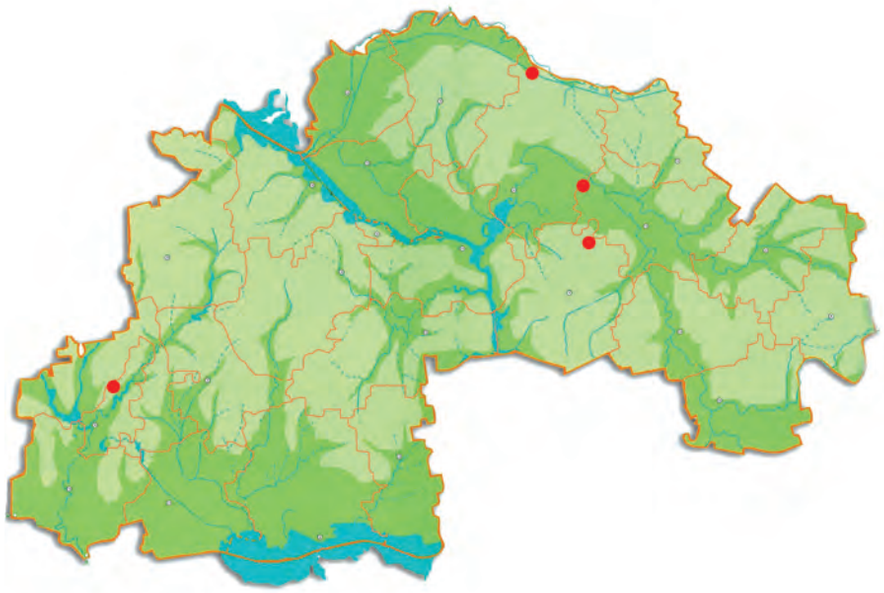
Біоекологічна характеристика
Віддає перевагу сухим біотопам. Літає в травні-серпні. Полілект. Цератіни, або як їх ще називають малі бджоли-теслярі, будують гнізда в м'якотілих стеблах рослин.

Наукове та практичне значення
Запилювач багатьох видів рослин. Вид веде найпримітивніший спосіб еусоціальності; на ньому можна досліджувати механізми та шляхи походження справжньої соціальності.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид, чисельність знижується через знищення місць гніздування.

Заходи охорони
Необхідно створювати заказники в місцях мешкання виду та охороняти його кормові рослини.

Основні джерела інформації
Радченко, 1998, Радченко, Песенко, 1994.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Xylocopa (Xylocopa) valga Gerstaecker, 1872

Ксилокопа (бджола-тесляр) звичайна
(Ксилокопа (пчела-плотник) обычная)

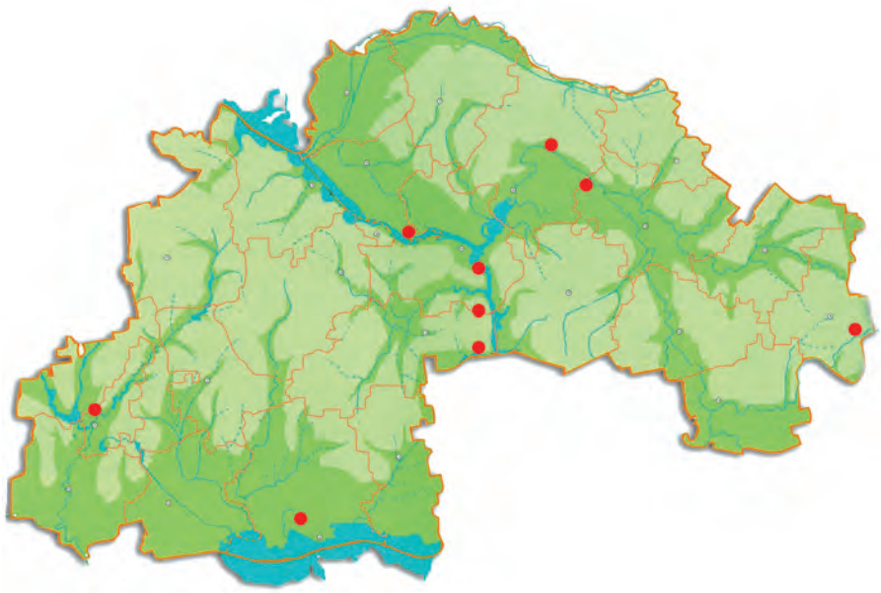

Таксономічна надежність
Клас - Комахи (*Insecta*), ряд - Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина - Справжні бджоли (*Apidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ – рідкісний

Ареал виду, поширення в області
Палеарктичний вид, поширений від Марокко й Іспанії на захід до Монголії й Китаю на схід. Є вказівки про його знаходження в Індії та Австралії, куди цей вид, швидше за все, було завезено. В Україні зустрічається в усіх регіонах за винятком Полісся.

Біоекологічна характеристика
Імаго зустрічається з середини квітня до кінця вересня. Дає одну генерацію на рік, зимує імаго. Стара самка гине восени, але іноді зимує вдруге і навесні знову будує гніздо. Антофіл, полілект. Гнізда влаштовує в деревині (мертвих деревах, телеграфних стовпах, будівлях, коренях багаторічних рослин на схилах та яругах), де вигризає ходи, в яких будує до 10–12 комірок лінійним рядом із перетинками з тирси. Кожна комірка містить пилкову масу у вигляді витягнутого тетраедра, на яку відкладається одне яйце. Після завершення будівництва самка залишається у гнізді, де охороняє та контролює розвиток свого потомства, до його народження восени. Молоді самки та самці зимують всередені ходів у деревині. Копуляція вібдувається переважно навесні. Субсоціальний вид, на якому можна досліджувати процеси виникнення справжньої соціальності у комах. У окремих видів цього роду вже знайдено примітивну соціальність із стерильною кастою робочих особин.

Наукове та практичне значення
Об'єкт незаконного комерційного колекціонування. Корисний запилювач *Salvia ofcinalis L.* і *Salvia sclarea L.*

Чисельність і причини її зміни
Чисельність зменшується через скорочення доступних місць для гніздування (сухі дерева) внаслідок вирубування та випалювання полезахисних лісосмуг, ксерофітних рідколісь Значну негативну роль відіграє незаконне колекціонування в комерційних цілях.

Заходи охорони
Охороняється в об'єктах ПЗФ.

Основні джерела інформації
Попов, 1947; Малышев, 1963; Радченко, Песенко, 1994; ЧКУ, 1994; Иванов, Филатов, Фатерыга, 2005

Автор: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Xylocopa (Xylocopa) violacea (Linnaeus, 1758)

Ксилокопа (бджола-тесляр) фіолетова
(Ксилокопа (пчела-плотник) фиолетовая)

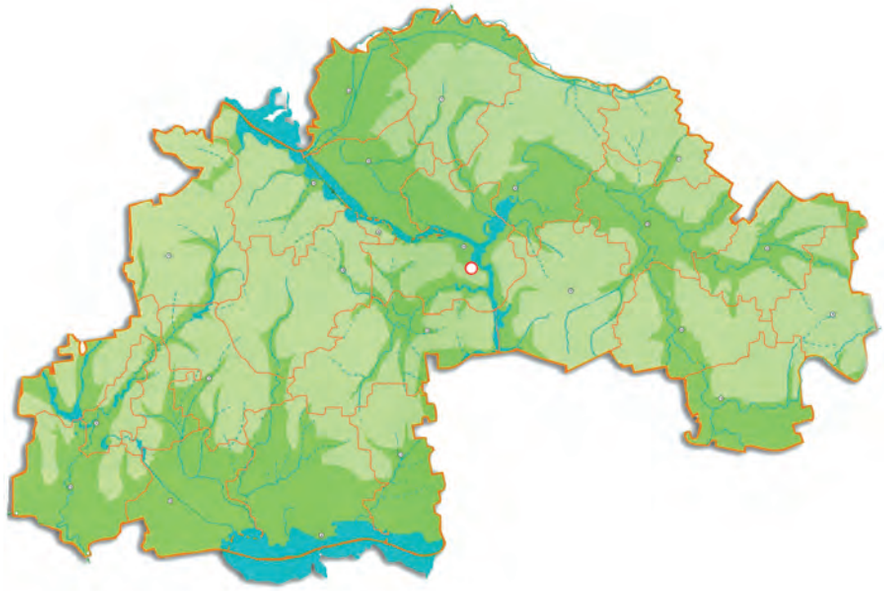

Таксономічна належність
Клас - Комахи (*Insecta*), ряд - Перетинчас-токрилі (*Hymenoptera*), родина - Справжні бджоли (*Apidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ – рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Середземноморсько-азійський вид. Зустрічається по всій Європі, але переважно в її пд. частині, на Кавказі, в Туреччині, Ближньому та Середньому Сході, Пн. Африці та Середній Азії. Є вказівки про його знаходження в Індії та Австралії, куди цей вид, швидше за все, було завезено. В Україні відомий з Криму, також зустрічається в окремих областях, переважно на пд., є поодинокі знахідки і в пн. районах, частка з яких, імовірно, пов'язана з невір ним визначенням цього виду і відноситься до *Xylocopa valga Gerst.*

Біоекологічна характеристика
Імаго зустрічаються з кінця квітня до вересня. Дає одну генерацію на рік, зимує імаго. Антофіл, полілект. Гнізда будує в сухих стовбурах і гілках дерев. Субсоціальний вид. Біологія як у *Xylocopa valga Gerst.*

Наукове та практичне значення
Об'єкт незаконного комерційного колекціонування. Корисний запилювач *Salvia ofcinalis L. і Salvia sclarea L.*

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид. Чисельність знижується через скорочення доступних місць для гніздуван-ня (сухі дерева) внаслідок вирубування та випалювання полезахисних лісосмуг, ксеро-фітних рідколісь та степових схилів гір (осо-бливо на пд. України та в Криму), незаконне колекціонування в комерційних цілях. Частіше зустрічається біля та в населених пунктах, де краще забезпечений місцями для гніздування та кормовою базою.

Заходи охорони
Охороняється в об'єктах ПЗФ. Необхідно створити заказники в інших місцях мешкання виду.

Основні джерела інформації
Попов, 1947; Радченко, Песенко, 1994; ЧКУ, 1994; Иванов, Филатов, Фатерыга, 2005

Автор: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Bombus (Bombus) muscorum (Linnaeus, 1758)

Джміль моховий
(Шмель моховой)

Таксономічна належність
Клас - Комахи (*Insecta*), ряд - Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина - Справжні бджоли (*Apidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). ЧКУ – рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Широко поширений у Палеарктиці, але в усіх частинах ареалу зустрічається рідко. В Україні знайдений у більшості областей, в тому числі в Криму.

Біоекологічна характеристика
Антофіл, живиться нектаром та пилком рослин, полілект. Соціальний вид. Самки запліднюються самцями восени, після чого зимують під землею в норах мишоподібних гризунів або під мохом чи листям, а навесні кожна молода матка самостійно будує гніздо в заглибленнях на поверхні землі під мохом або сухим листям. В гнізді вирощується до 100 стерильних робочих особин, які виконують усі роботи, а матка лише відкладає яйця. Наприкінці літа виводяться самці та майбутні матки. Матка живе 1 рік, а робочі особини від 1 до 3 місяців.

Наукове та практичне значення
Запилювач багатьох квіткових рослин, в тому числі сільськогосподарських, таких як плодовоягідні культури, конюшина, люцерна.

Чисельність і причини її зміни
Скрізь зустрічається рідко, але в окремих біотопах щільність виду може досягати 3–5 гнізд на 1 га. До зниження чисельності призводить значне скорочення місць, придатних для гніздування та збору корму, знищення гнізд під час оранки полів або скошування рослин та загибель дорослих особин при обробках полів пестицидами. Матки також гинуть під час спалювання восени сухого листя та навесні через різні захворювання.

Заходи охорони
Необхідно створити нові заказники і заповідники в місцях мешкання виду. Для відновлювання чисельності виду можна створювати мікрозаказники із штучними гніздовими конструкціями для поселення джмелів.

Основні джерела інформації
Скориков, 1922; Панфилов, 1984; Радченко, 1989; ЧКУ, 1994; Williams, 1998; Коновалова, 2007.

Автор: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Bombus (Cullumanobombus) cullumanus serrisquama Morawitz, 1888

Джміль Каллума пластинчастозубий
(Шмель Каллума пластинчатозубый)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*), ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина – Справжні бджоли Апіди (*Apidae*).
Один з 256 видів роду *Bombus* та 25 видів підроду *Cullumanobombus*. Ряд фахівців вважають цей підвид самостійним видом, а ряд, навпаки, синонімом *Bombus cullumanus (Kirby, 1802).*

Природоохоронний статус
2 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений в Палеарктиці від Англії та Іспанії на заході, до Сибіру та Середньої Азії на сході, на південь до Ірану та Афганістану, на північ до Швеції. На півдні зустрічається переважно в гірських районах.

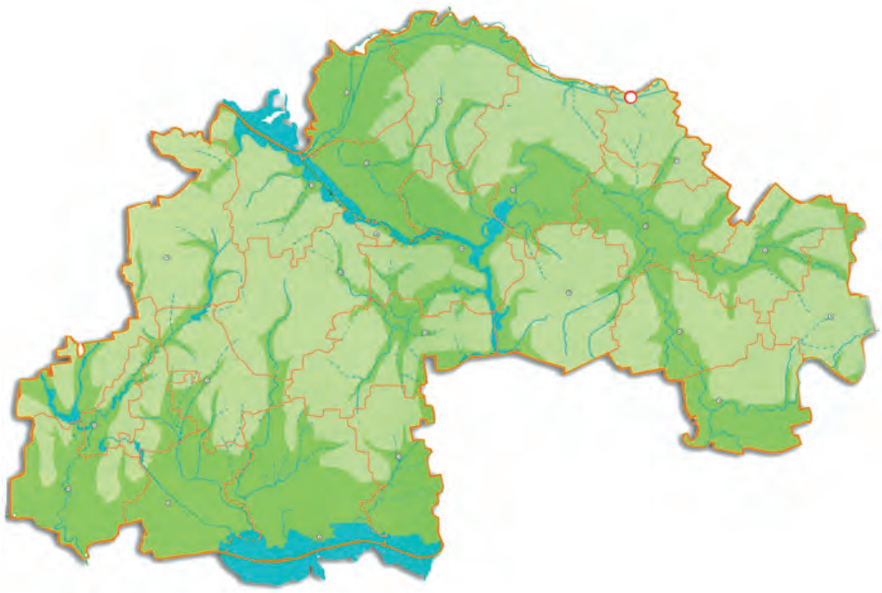
Біоекологічна характеристика
У Поволжі (Росія) реєструвався на рослинах з п'яти родин. Надає перевагу бобовим рослинам. Гнізда влаштовує під землею, використовуючи посохлу траву й коріння. Оселяється у норах гризунів. Тісно пов'язаний з норами ховрахів.

Наукове та практичне значення
Ефективний запилювач конюшини червоної.

Чисельність і причини її зміни
Вірогідно, зниклий в області вид. Дуже рідко зустрічався в справжніх степах. Останні знахідки на території Дніпропетровської області датовані 70-ми роками минулого століття.

Заходи охорони
Не вживались.

Основні джерела інформації
Радченко, 1989; ЧКУ, 1994.

Автори: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Bombus (Megabombus) argillaceus Smith, 1854

Джміль глинистий
(Шмель глинистый)

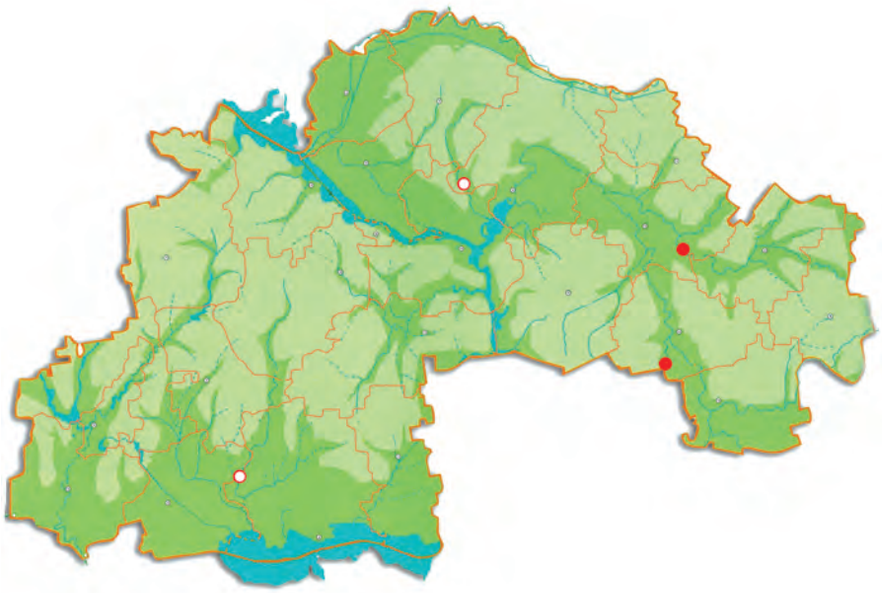

Таксономічна належність
Клас - Комахи (*Insecta*), ряд - Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина - Справжні бджоли (*Apidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Широко поширений у центральній частині Палеарктики, в Україні зустрічається в багатьох областях та в Криму.

Біоекологічна характеристика
Антофіл, живиться нектаром та пилком рослин, полілект, запилювач багатьох рослин. Соціальний вид. Самки запліднюються самцями восени, після чого йдуть на зимівлю, а навесні кожна молода матка самостійно будує гніздо на поверхні землі або в норах мишоподібних гризунів. Робочі особини цього виду не роблять окремих запасів пилку в гнізді, личинки харчуються через так звані кишені, які наповнюються свіжепринесеним пилком. За сезон розвивається одне покоління, що складається з декількох виводків. В одному гнізді вирощується 50–100 робочих особин та приблизно така ж кількість репродуктивних особин - самців та майбутніх маток. Літає з квітня до жовтня.

Наукове та практичне значення
Важливий запилювач багатьох квіткових рослин, у тому числі сільськогосподарських, таких як плодово-ягідні, баштанні культури.

Чисельність і причини її зміни
Загальна чисельність по Україні невідома. В основних біотопах зустрічається рідко. На окремих ділянках навесні можна спостерігати до 10 молодих маток на 1 га. Основними факторами, що призводять до зниження чисельності, є значне скорочення місць, придатних для гніздування та збору корму, знищення гнізд цього виду під час оранки полів, лук або скошування рослин та загибель дорослих особин при обробках полів пестицидами. Чисельність також сильно скоротилася в результаті оранки вторинних біоценозів.

Заходи охорони
Необхідно створити нові заказники і заповідники в місцях мешкання виду.

Основні джерела інформації
Скориков, 1922; Осычнюк, Панфилов, Пономарева, 1978; Радченко, 1989; ЧКУ, 1994; Williams, 1998; Konovalova, 2008.

Автор: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Bombus (Megabombus) ruderatus (Fabricius, 1775)

Джміль червонуватий
(Шмель красноватый)

Таксономічна належність
Клас - Комахи (*Insecta*), ряд - Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина - Справжні бджоли (*Apidae*).

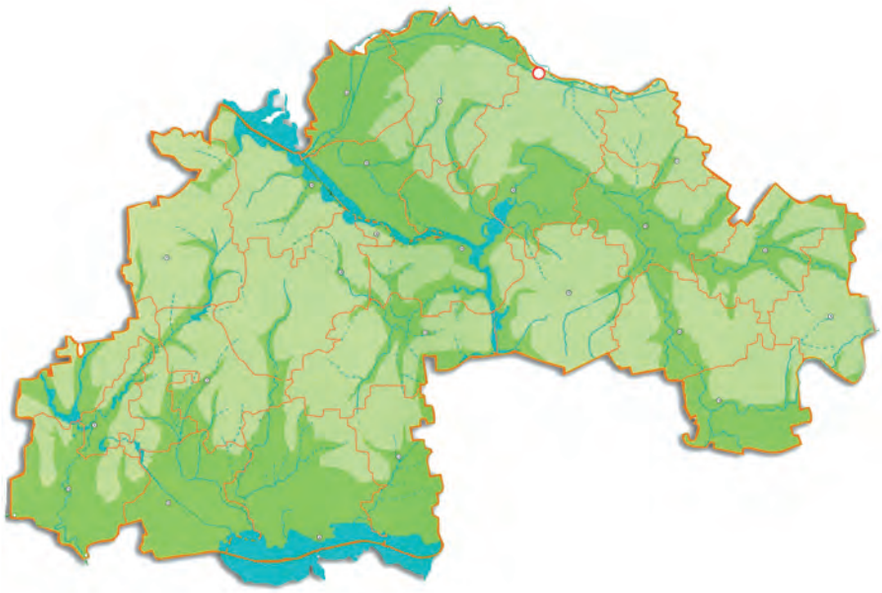
Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ – рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Ареал цього виду охоплює територію Давнього Середземномор'я на сх. до Малої Азії. На території України вид зустрічається у зх., пн. та центральних районах. За останнє десятиріччя зареєстрований у Харківській, Донецькій обл. та у Криму. Нещодавно також підтверджено його знахідку на зх. Поділлі та Закарпатті (за даними Коновалової І. Б.).

Біоекологічна характеристика
Соціальний вид. Самки запліднюються самцями восени, після чого зимують під землею в норах мишоподібних гризунів або під мохом чи листям, а навесні кожна молода матка самостійно будує гніздо на поверхні землі або в норах гризунів. Літає з квітня до жовтня. В одному гнізді вирощується до 100 робочих особин та приблизно така ж кількість репродуктивних особин - самців і майбутніх маток, статевої зрілості матки досягають навесні наступного року; матки живуть 1 рік, а робочі особини від 1 до 3 місяців.

Наукове та практичне значення
Запилювач квіткових рослин, в тому числі сільськогосподарських, таких як огірки, гарбузи та інші бахчеві культури.

Чисельність і причини її зміни
Зустрічається дуже рідко. Відомо лише декілька знахідок в Україні. Основними факторами, що призводять до зниження чисельності, є значне скорочення місць, придатних для гніздування та збору корму, знищення гнізд цього виду під час оранки полів, луків або скошування рослин та загибель дорослих особин при обробках полів пестицидами.

Заходи охорони
Необхідно створити нові заказники і заповідники в місцях мешкання виду.

Основні джерела інформації
Радченко, 1989; ЧКУ, 1994; Williams, 1998; Ефремова, 2002; Коновалова, 2005, 2007.

Автор: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Bombus (Subterraneobombus) fragrans (Pallas, 1771)

Джміль пахучий
(Шмель пахучий)

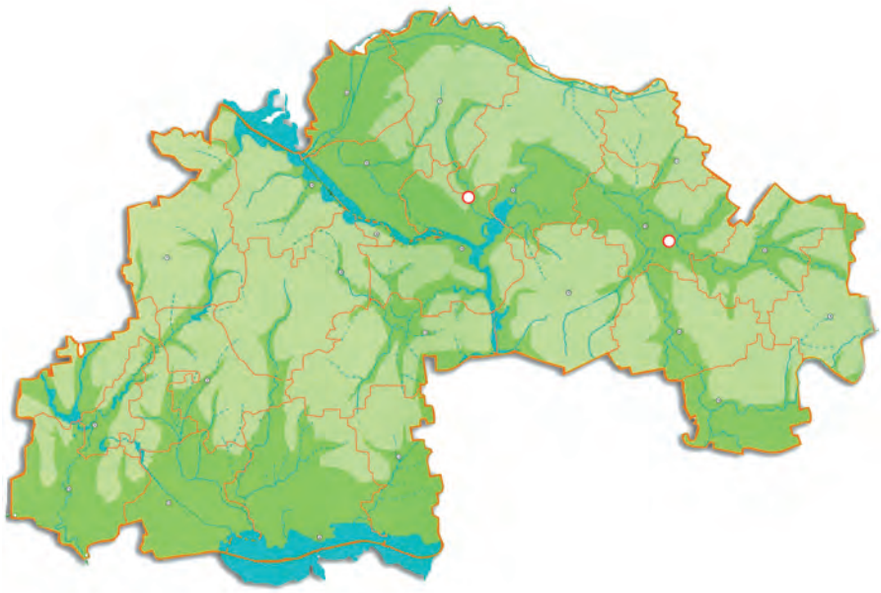

Таксономічна належність
Клас - Комахи (*Insecta*), ряд - Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина - Справжні бджоли (*Apidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). ЧКУ – зникаючий.

Ареал виду, поширення в області
Поширений у степах центральної частини Палеарктики від Словакії, Угорщини до Зх. Китаю, пн. Ірану та пн. Монголії; в Україні зустрічається в степовій зоні. За останні 100 років поширення виду значно скоротилося. Зокрема, він майже зник із більшості території Криму, де зустрічався на початку - середині минулого століття (сучасні знахідки є лише з території Керченського півострова). Також раніше були поодинокі знахідки виду й у лісостеповій зоні.

Біоекологічна характеристика
Антофіл, живиться нектаром та пилком рослин, важливий запилювач багатьох рослин. Соціальний вид. Самки запліднюються самцями восени, після чого зимують під землею в норах мишоподібних гризунів або під мохом чи листям, а навесні кожна молода матка самостійно будує гніздо на поверхні землі або в норах гризунів. На відміну від більшості інших видів джмелів матки відкладають свої яйця не групою по 6-10 штук, а кожне в окремих комірках. Така особливість біології робить цей вид перспективним для штучного розведення. В гнізді вирощується 50-100 робочих особин після чого приблизно така ж кількість репродуктивних особин - самців і майбутніх маток; статевої зрілості матки досягають навесні наступного року; матки живуть 1 рік, а робочі особини від 1 до 3 місяців.

Наукове та практичне значення
Запилювач багатьох степових рослин і таких, що культивуються в степовій зоні України, зокрема баштанових культур.

Чисельність і причини її зміни
Зникаючий вид, зустрічається локально. В окремих біотопах щільність виду може дося-гати до 2–3 гнізд на 1 га. Зникає через скорочення площ степових ділянок та знищення гнізд під час сінокосіння та оранки земель, загибелі дорослих при обробках полів пестицидами. Це самий крупний вид джмелів, він може бути здобиччю для колекціонерів.

Заходи охорони
Необхідно створити нові заказники і заповідники в місцях мешкання виду.

Основні джерела інформації
Малышев, 1962; Панфилов, 1984; Радченко, 1989; ЧКУ, 1994; Филатов, Иванов, Будашкин, 2006; Коновалова, 2008.

Автор: Радченко В. Г.
Фото: Радченко В. Г.

Bombus (Thoracobombus) armeniacus Radoszkowski, 1877

Джміль вірменський
(Шмель армянский)

Таксономічна належність
Клас - Комахи (*Insecta*), ряд - Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина - Справжні бджоли (*Apidae*).

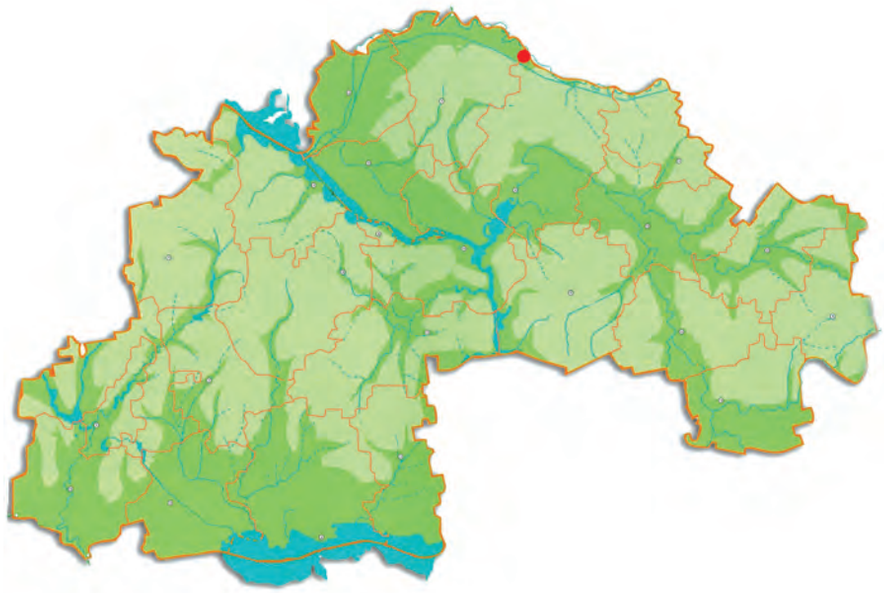
Природоохоронний статус
1 (зникаючий). ЧКУ – зникаючий.

Ареал виду, поширення в області
Вид поширений від Литви до передгір'я Паміру і Тянь-Шаню, Казахстан, Мала Азія, Закавказзя, пд. Зх. Сибіру. В Україні знайдений у Тернопільській, Черкаській, Херсонській, Кіровоградській, Донецькій, Харківській, Сумській, Полтавській, Дніпропетровській обл. та у Криму.

Біоекологічна характеристика
Антофіл, живиться нектаром та пилком рослин, важливий запилювач багатьох рослин. Соціальний вид. Самки запліднюються самцями восени, після чого зимують, а навесні кожна молода матка самостійно будує гніздо. Особливості гніздування цього виду спеціально не вивчалися. За сезон розвивається одне покоління, яке складається із декількох виводків робочих особин, після чого вирощується репродуктивне потомство. Літає з квітня до вересня.

Наукове та практичне значення
Запилювач багатьох рослин, в тому числі таких, що культивуються в степовій зоні України.

Чисельність і причини її зміни
Зустрічається дуже рідко. В більшості вказаних точок в Україні зареєстровані лише поодинокі знахідки. Основними факторами, що призводять до зниження чисельності, є значне скорочення місць, придатних для гніздування та збору корму, знищення гнізд цього виду під час оранки полів, луків або скошування рослин та загибель дорослих особин при обробках полів пестицидами.

Заходи охорони
Необхідно створити нові заказники і заповідники в місцях мешкання виду.

Основні джерела інформації
Скориков, 1922; Радченко, 1989; ЧКУ, 1994; Williams, 1998; Ефремова, 2002; Дугина, 2005.

Автор: Радченко В. Г.
Фото: Радченко В. Г.

Bombus (Thoracobombus) pomorum Panzer, 1805

Джміль яскравий
(Шмель яркий)

Таксономічна належність
Клас - Комахи (*Insecta*), ряд - Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина - Справжні бджоли (*Apidae*).

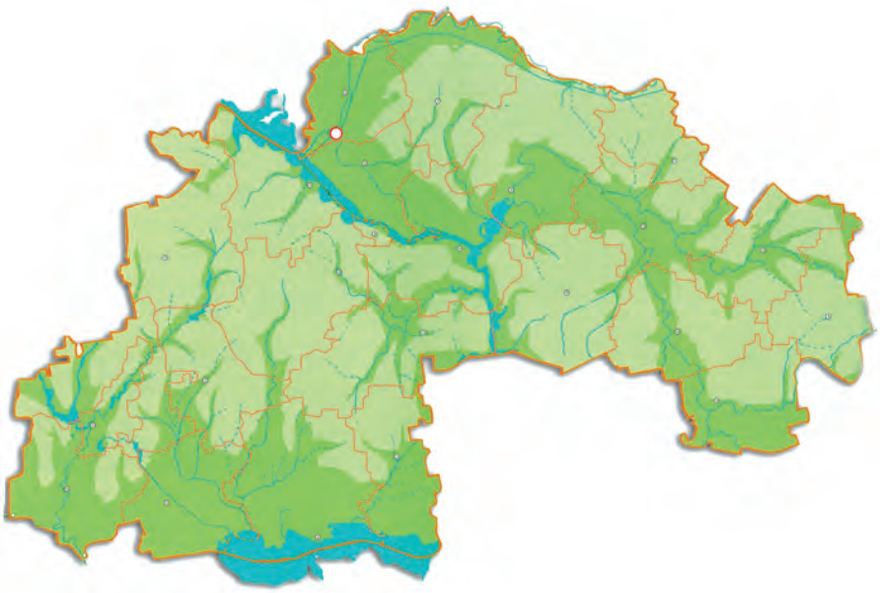
Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Зх.-палеарктичний вид, поширений у Європі від Англії та Франції на зх. до Пд. Уралу на сх., на пн. до Скандинавії, та у Туреччині. Є відомості про його знаходження у Середній Азії. В Україні знайдений у багатьох областях від Львівської та Івано-Франківської обл. на зх., до Донецької - на сх., на пд. - у Криму, на пн. до Сумської обл. Переважно зустрічається на відкритих степових ділянках.

Біоекологічна характеристика
Антофіл, живиться нектаром та пилком рослин, важливий запилювач багатьох рослин. Соціальний вид. Самки запліднюються самцями восени, після чого зимують, а навесні кожна молода матка самостійно будує гніздо. Особливості гніздування цього виду спеціально не вивчалися. За сезон розвивається одне покоління, яке складається із декількох виводків робочих особин, після чого вирощується репродуктивне потомство. Літає з квітня до жовтня.

Наукове та практичне значення
Запилювач багатьох рослин, в тому числі таких, що культивуються в степовій зоні України.

Чисельність і причини її зміни
Зустрічається дуже рідко. В більшості указаних точок в Україні зареєстровані лише поодинокі знахідки. Основними факторами, що призводять до зниження чисельності, є значне скорочення місць, придатних для гніздування та збору корму, знищення гнізд цього виду під час оранки полів, лук або скошування рослин та загибель дорослих особин при обробках полів пестицидами.

Заходи охорони
Необхідно створити нові заказники і заповідники в місцях мешкання виду.

Основні джерела інформації
Скориков, 1922; Попов, 1948, 1958; Радченко, 1989; ЧКУ, 1994; Дугина, 2005; Коновалова, 2005, 2007.

Автор: Радченко В. Г.
Фото: Радченко В. Г.

Bombus (Thoracobombus) zonatus Smith, 1854

Джміль оперезаний
(Шмель подпоясанный)

Таксономічна належність
Клас - Комахи (*Insecta*), ряд - Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), родина - Справжні бджоли (*Apidae*).

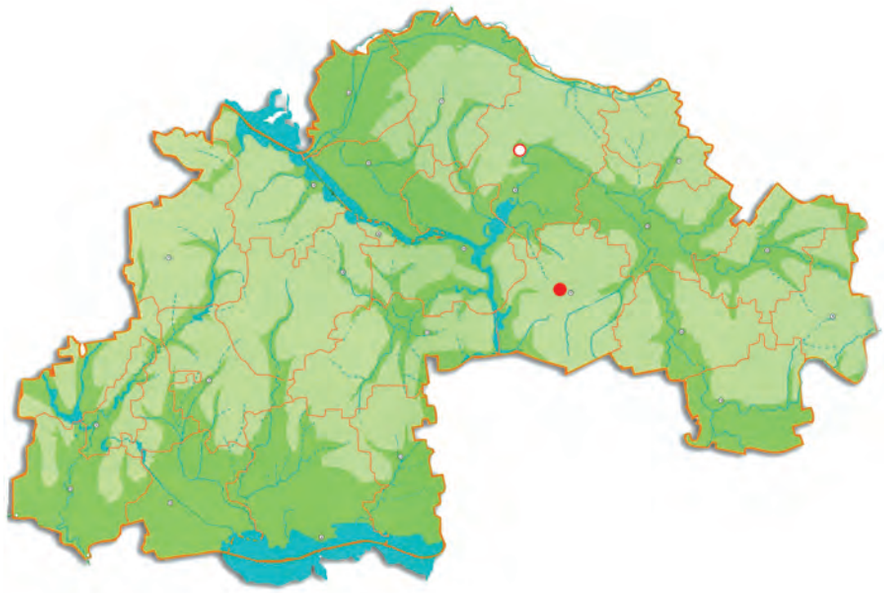
Природоохоронний статус
З (рідкісний). ЧКУ – рідкісний.

Ареал виду, поширення в області
Палеарктичний вид. Ареал співпадає з межами сучасних і минулих кліматичних степових ландшафтів. Поширений у Європі та Пн. Азії, крім Китаю. В Україні зустрічається в Харківській, Дніпропетровській, Донецькій, Луганській, Одеській, Миколаївській обл. та в Криму.

Біоекологічна характеристика
Соціальний вид. Молоді запліднені матки навесні після зимівлі самостійно будують гнізда в заглибленнях на поверхні землі під мохом або сухим листям. Потім усі роботи в гнізді та по заготівлі пилку і нектару виконують робочі особини, які літають з травня до серпня. Самці та нові молоді матки народжуються лише наприкінці літа та у вересні. Самки запліднюються самцями восени, після чого зимують під землею в нірках мишоподібних гризунів або під мохом чи листям. Дає одну генерацію на рік. В одному гнізді вирощується до 100–150 особин. Широкий полілект. Як і у інших представників підроду в гніздах на воскових пакетах з розплодом розташовуються пилкові кишені. Ця особливість біології суттєво заважає його штучному розведенню в господарських цілях.

Наукове та практичне значення
Запилювач багатьох степових рослин і таких, що культивуються в степовий зоні України.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид, зустрічається локально. Чисельність виду залежить від стану біотопів - степних ділянок з багатою мелітофільною рослинністю. Чисельність зменшується через скорочення місць, придатних для гніздування, знищення гнізд цього виду під час оранки полів, луків або скошування рослин та загибель дорослих особин при обробках полів пестицидами.

Заходи охорони
Необхідно створити нові заказники і заповідники в місцях мешкання виду.

Основні джерела інформації
Осычнюк, 1969; Осычнюк, Панфилов, Пономарева, 1978; Радченко, 1989; Williams, 1998.

Автор: Радченко В. Г., Філатов М. О.
Фото: Радченко В. Г.

Dolichoderus quadripunctatus (Linnaeus, 1771)

Чотириплямиста мурашка
(Четырехточечный муравей)

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*). Родина – Мурашки (*Formicidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Один із 4 видів роду в Палеарктиці. Ареал охоплює Центральну та Південну Європу (на північ – до південної Швеції), центр і південь Східної Європи, Кавказ, Закавказзя, Малу Азію, південь Західного Сибіру, Тянь-Шань. В Україні досить звичайний, але у степовій зоні – лише в лісах і парках. У Дніпропетровській обл. поширений у природних байрачних і заплавних лісах, зрідка – у штучних лісових насадженнях.

Біоекологічна характеристика
Мезотермофільний вид, населяє різні типи лісів, але уникає сильно затінених і холодних. Досить звичайний у парках і садах, може оселятися також у дровах і дерев'яних будівлях. Дендрофіл, гнізда споруджує у сухих гілках дерев, рідше – у гілках, що впали на землю. Сім'ї невеликі, до декількох сотень робітниць, зазвичай моногінні. Активні хижаки, фуражують майже виняткова на деревах, також збирають медяну росу попелиць. Хоча вид має широкий ареал, він ніде не є масовим. Літ крилатих особин – у червні–серпні.

Наукове та практичне значення
Один із небагатьох представників тропічного роду у фауні України.

Чисельність і причини її зміни
Хоча в Україні місцями досить звичайний, на Дніпропетровщині – рідкісний вид, що живе лише в інтразональних лісових біотопах. Може різко знизити чисельність або взагалі зникнути при знищенні придатних місць існування.

Заходи охорони
Не проводились.

Основні джерела інформації
Караваєв, 1934; Czechowski, Radchenko, Czechowska, 2002; Соловьев, Бригадиренко, 2003; Бригадиренко, 2005в; Лоза, Бригадиренко, 2005.

Автори: Радченко О. Г., Бригадиренко В. В.
Фото: eol.org/pages/472378

Formica rufa Linnaeus, 1761

Руда лісова мурашка
(Рыжий лесной муравей)

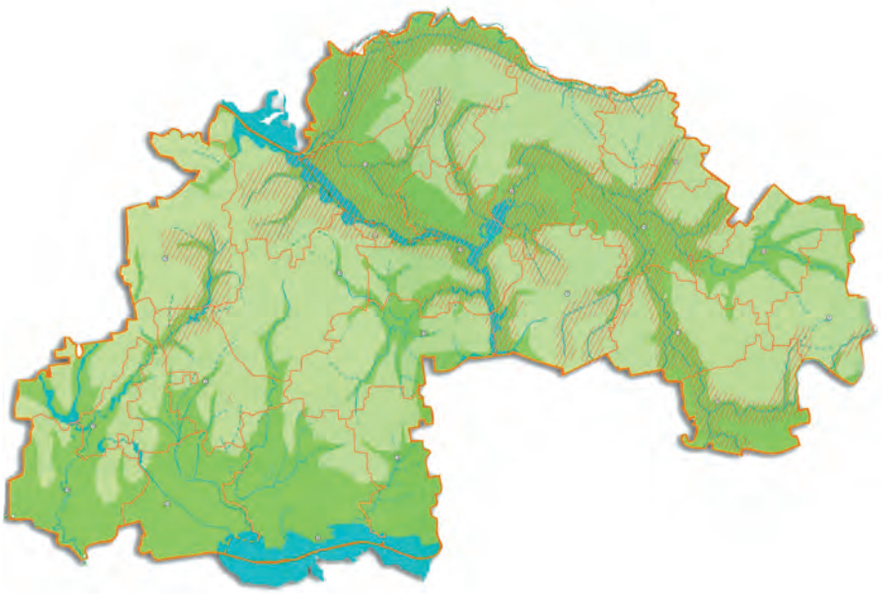

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*). Родина – Мурашки (*Formicidae*).

Природоохоронний статус
З (рідкісний), внесений до Європейського червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі (1991) – категорія V (вразливий вид).

Ареал виду, поширення в області
Один із представників групи рудих лісових мурашок. Транспалеаркт (на схід – до Байкалу); в Україні – Полісся, Лісостеп, Карпати, у Степу – в інтразональних лісах, у Криму відсутній. На Дніпропетровщині зареєстрований у заплавних (р. Дніпро, Оріль, Самара, Вовча) і байрачних лісах.

Біоекологічна характеристика
Населяє зрілі (віком більше 40 років) хвойні, мішані та листяні ліси, звичайно йому потрібні досить освітлені місця, щоб гніздо, принаймні частину дня, прогрівалося сонцем. Споруджує гнізда з куполом із рослинних решток, часто на старому пні; купол звичайно оточений земляним валом із часток ґрунту, винесених при будівництві підземної частини гнізда. Від гнізд відходять фуражувальні дороги довжиною іноді понад 100 м, орієнтовані зазвичай до дерев із колоніями попелиць. Сім'ї можуть бути як моногінними, так і високо полігінними, що містять до сотні цариць. Населення сім'ї дуже велике, у середньому декілька сотень тисяч робітниць, але в особливо великих гніздах можуть жити мільйони особин. Агресивний вид із кормовою територією, що охороняється. Активний ентомофаг, який відіграє важливу роль у захисті лісу від найрізноманітніших шкідників; також збирає медяну росу попелиць, головним чином із родини *Lachnidae*. Нові сім'ї засновують шляхом тимчасового соціального паразитизму в сім'ях різних видів підроду *Serviformica* (найчастіше – *F. fusca*), або шляхом відокремлення відводків (процес, деякою мірою аналогічний роїнню медоносної бджоли). Часто існують поодинокі гнізда, але можуть утворювати колонії (особливо якщо сім'ї полігінні). Літ крилатих – у травні–червні (залежно від широти місцевості).

Наукове та практичне значення
Як активний ентомофаг має велике практичне значення для охорони лісу від шкідників.

Чисельність і причини її зміни
В Україні чисельність дуже низька.

Заходи охорони
Робітники лісового господарства проводять різні заходи з охорони мурашників.

Основні джерела інформації
Караваєв, 1936; Длусский, 1967; Лиховидов, 1972; Захаров, 1991; Гридина, 1997; Радченко, Дудка, 2001; Czechowski, Radchenko, Czechowska, 2002; Бригадиренко, 2005в; Лоза, Бригадиренко, 2005.

Автори: Радченко О. Г., Бригадиренко В. В.
Фото: upload.wikimedia.org

Polyergus rufescens (Latreille, 1798)

Мурашка-амазонка
(Муравей-амазонка)

Таксономічна належність

Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*). Родина – Мурашки (*Formicidae*).

Природоохоронний статус

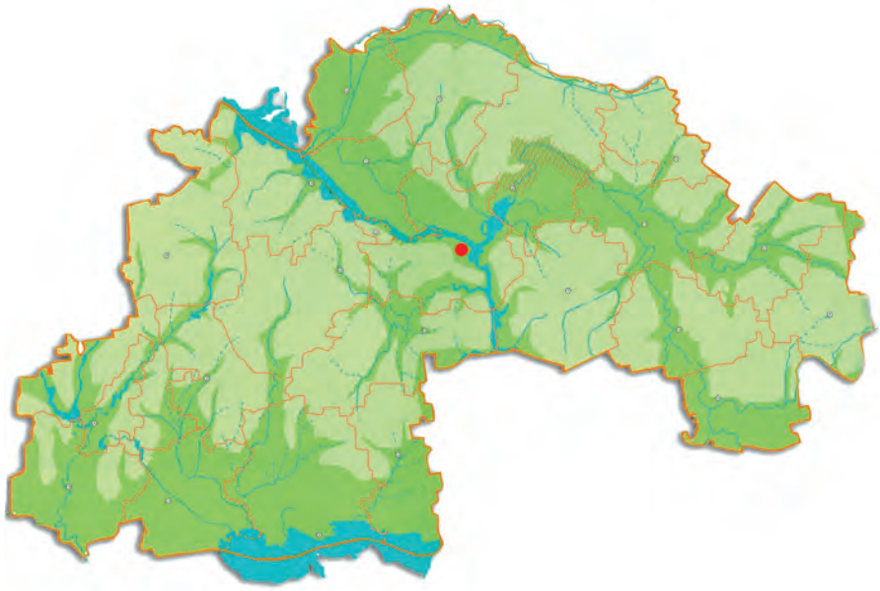
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області

Один із 5 видів Голарктичного роду. В Україні 1 вид. Поширений у Центральній і частково Південній Європі (на північ до південної Швеції), у центрі та на півдні Східної Європи, на Кавказі, півдні Західного Сибіру, північному Казахстані, Тянь-Шані, на схід – до Алтаю; в Україні повсюдно, але скрізь нечисленний, хоча це може бути пов'язано з тим, що вид досить важко знайти. На Дніпропетровщині зареєстрований у заплавних дібровах Самарського бору, у Тунельній балці м. Дніпропетропетровськ.

Біоекологічна характеристика

Населяє відкриті, сухі, місця, що прогріваються сонцем. Облігатний соціальний паразит (рабовласник), що повністю залежить від присутності в сім'ї робітниць виду-хазяїна. Це пов'язано з глибокою спеціалізацією будови мандибул – вони вузькі, гострі, серпоподібні, з пилкоподібними маленькими зубчиками на внутрішній поверхні, пристосовані лише для захоплення та вбивання супротивника, але не для виконання гніздобудівельних та інших внутрішньогніздових робіт (у першу чергу – догляду за розплодом). «Рабами» можуть слугувати всі наявні в даній місцевості види підроду *Serviformica* роду *Formica*. Будова їх гнізд характерна для виду-«раба». Сім'ї амазонок моногінні, містять нормальну або ергатоїдну царицю та зазвичай декілька сотень (зрідка – до тисячі) робітниць і в 4–7 разів більше робітниць «рабів». Цікаво спостерігати за загарбницькими рейдами амазонок, які відбуваються у липні–серпні: саме в цей час найпростіше виявити присутність виду в даній місцевості. Рейди звичайно відбуваються в післяполуденні години. Перед виходом основної маси солдатів розвідники спершу виявляють гніздо, на яке варто напасти. Амазонки рухаються колонною довжиною до 5–6 м і шириною 10–15 см, підходять до гнізда жертви та масово нападають на робітниць формік, які чинять запеклий опір. При цьому вони легко вбивають останніх, прокушуючи головну капсулу та вражаючи мозок, або з такою ж легкістю відгризають голову захисників гнізда. Коли опір зломлено, амазонки вриваються до гнізда формік і викрадають лялечок і личинок, іноді навіть цариць. Літ крилатих особин відбувається в період рейдів (липень–серпень). Самка засновує нову родину шляхом тимчасового соціального паразитизму в гніздах *Serviformica*, убиваючи царицю хазяїна; при цьому молода запліднена самка часто проникає в гніздо хазяїна разом із робітницями під час набігу.

Наукове та практичне значення

Вивчення біології цього виду сприятиме вирішенню проблеми виникнення та еволюції соціального паразитизму у мурашок.

Чисельність і причини її зміни

В Україні чисельність дуже низька.

Заходи охорони

Не проводились.

Основні джерела інформації

Караваєв, 1936; Радченко, Дудка, 2001; Czechowski, Radchenko, Czechowska, 2002.

Автори: Радченко О. Г., Бригадиренко В. В.
Фото: eol.org/pages/460288

Liometopum microcephalum (Panzer, 1798)

Ліометопум звичайний
(Лиметопум обыкновенный)

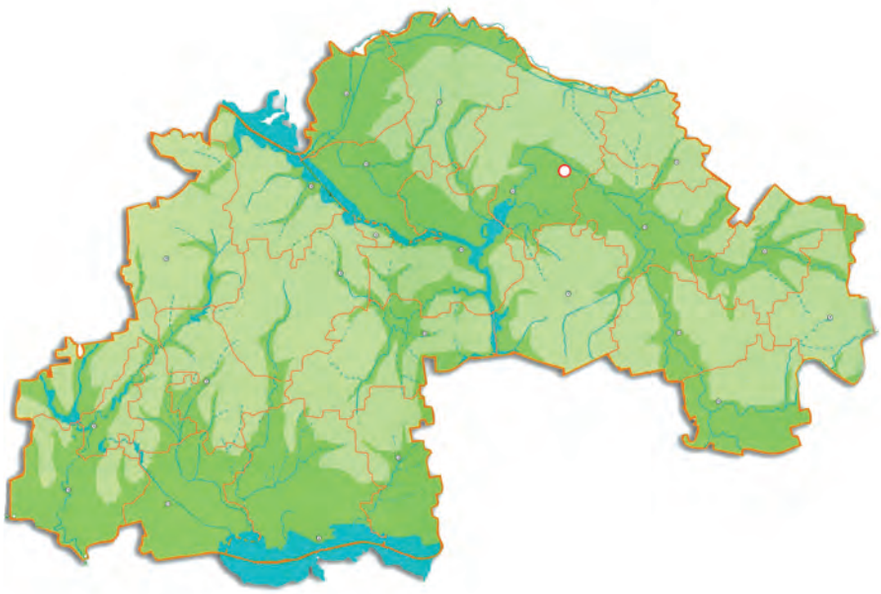

Таксономічна належність
Клас – Комахи (*Insecta*). Ряд – Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*). Родина – Мурашки (*Formicidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Внесений до Червоної книги України – категорія 3 (рідкісний). Внесений до Європейського червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі (1991) – категорія R (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Один із 8 видів голарктичного роду (також 6 викопних видів з еоценових, олігоценових і міоценових відкладів Європи, відомі з Азії та Північної Америки), в Палеарктиці 3 види. Поширений у Південній і Середній Європі, на півдні Східної Європи, на Кавказі та в Ірані. В Україні відомі лише чотири знахідки: у Закарпатті, Самарському лісі (Дніпропетровська обл.), на о. Козачий на Дніпрі нижче греблі Каховської ГЕС (Херсонська обл.) та на безіменному острівці в дельті Дунаю (Одеська обл.).

Біоекологічна характеристика
Вид із високим рівнем соціальної організації. Сім'ї великі, можуть нараховувати десятки тисяч робітниць, мають територію, що охороняється, та низку розвинених фуражувальних доріг на ґрунті та деревах. Гнізда будує в дуплах старих листяних дерев (переважно – дубів). Одна сім'я зазвичай має основне та декілька додаткових гнізд, пов'язаних обмінними дорогами. Найактивніший із першої половини квітня, на початку літа активність знижується, що пов'язано із завершенням розвитку личинок у гніздах. Літ крилатих особин – у червні–липні. Живляться медяною росою попелиць та інших сисних комах, різноманітними безхребетними тваринами та їх рештками.

Наукове та практичне значення
Реліктовий Європейсько-Кавказький лісовий вид, дериват третинної фауни.

Чисельність і причини її зміни
В Україні чисельність дуже низька, хоча в Західній Європі цей вид локально досить звичайний. Може повністю зникнути при деградації лісів внаслідок антропогенного пресу та вирубування старих дуплястих дерев.

Заходи охорони
Не проводились.

Основні джерела інформації
Лиховидов, 1972; Радченко, Дудка, 2001; Макаревич, 2003; Радченко, 2010.

Автори: Радченко О. Г., Бригадиренко В. В.
Фото: www.biolib.cz

Satanas gigas (Eversmann, 1855)

Ктир гігантський
(Ктырь гигантский)

Таксономічна належність
Клас - Комахи (*Insecta*). Ряд - Двокрилі (*Diptera*). Родина – Ктирі (*Asilidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий). ЧКУ - вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Греція, Румунія, Росія (південний схід європейської частини). Україна: піски в долині Дніпра, Південного Бугу та їхніх приток; південний схід, Крим. На території області трапляється в долині р. Дніпро.

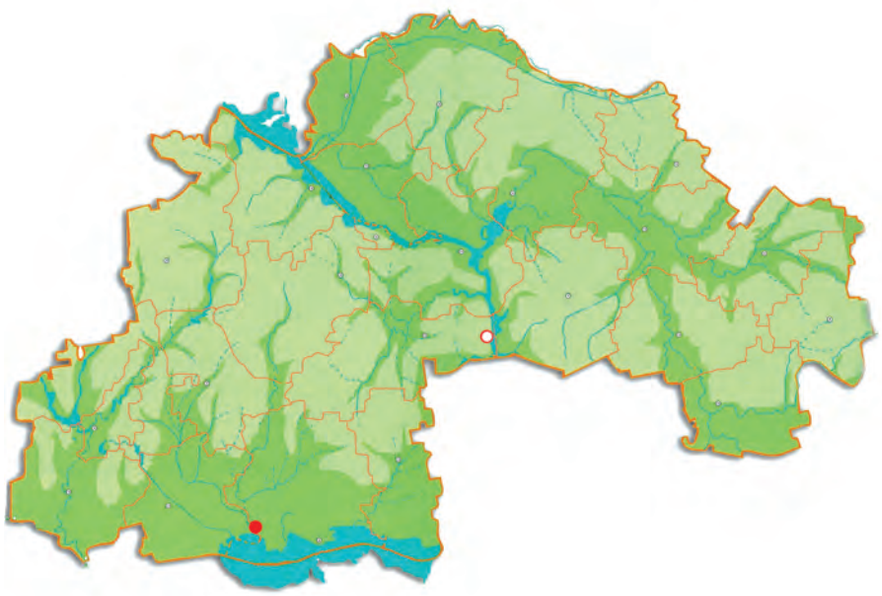
Біоекологічна характеристика
Зустрічається на ділянках цілинного степ; добре прогрітих сонцем розріджених чагарниках у байраках і передгір'ях, на піщаних аренах та кучугурах з розрідженим травостоєм по берегах річок. Дає одну генерацію на рік. Імаго з'являються влітку; полюють удень на різноманітних комах - саранових, хрущів та ін. Личинки - хижаки, деколи живляться і рослинними рештками; розвиваються у поверхневому шарі ґрунту або трухлявій деревині, де й заляльковуються.

Наукове та практичне значення
Не визначене. Винищує деякі шкідливі види комах.

Чисельність і причини її зміни
Сучасних відомостей немає: колекційні матеріали після 2004 р. відсутні, що може непрямо свідчити про значне її зниження, причиною якого може бути залісення піщаних кучугурів, розорювання цілинних ділянок та застосування пестицидів.

Заходи охорони
Не здійснювалися.

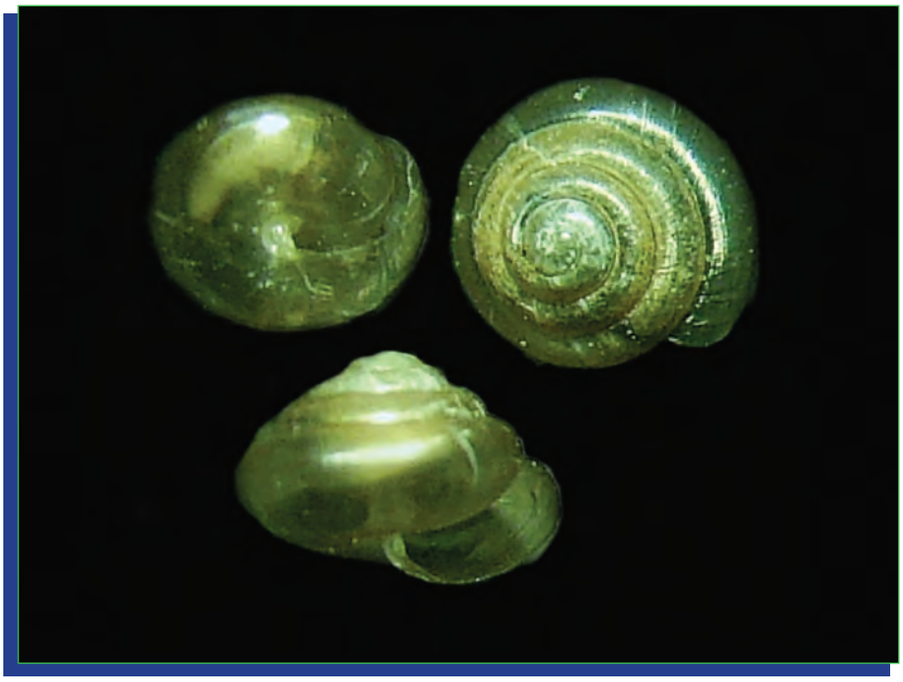
Основні джерела інформації
Рихтер, 1969; Єрмоленко, Лобко, 1994; Єрмоленко, Лобко, Корнєєв, 2009.

Автор: Корнєєв В. О.
Фото: Корнєєв В. О.

Euconulus fulvus (Müller, 1774)

Равлик конічний звичайний
(Моллюск конический обыкновенный)

Таксономічна належність
Клас *Gastropoda* – Черевоногі молюски – Брюхоногие моллюски. Родина *Euconulidae* – Равлики конічні – Улитки конические.

Природоохоронний статус
Вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Голарктичний вид. Розповсюдже-ний по всій території України. У фауні України це єдиний вид родини *Euconulidae*.

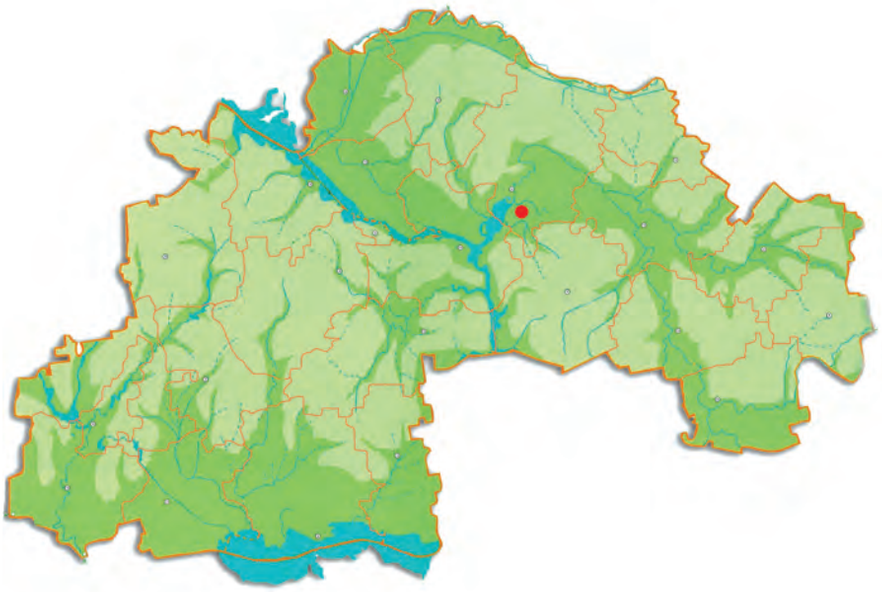
Біоекологічна характеристика
Населяє біотопи з різним ступенем зволоження – від вологих до відносно сухих. Надає перевагу лісам, де мешкає в листяній підстилці, під корою відмерлих дерев. Черепашка широко-конічна, жовтувато-коричневого або червонувато-рогового забарвлення, з тупим доволі високим завитком. Поверхня черепашки виглядає гладенькою. При цьому верхня її сторона густо вкрита тонкими радіальними лініями, які надають їй шовковистого блиску. Нижня сторона сильно опукла та блискуча. Устя злегка косе, овальне. Колумелярний край короткий, майже повністю закриває пупок. Висота черепашки 2,3-2,5 мм, ширина 3-3,5 мм.

Наукове та практичне значення
Типові представники мезофауни, які мешкають на поверхні ґрунту та підстилки, приймають безпосередню участь у розкладі відмерлого рослинного матеріалу. У структурному відношенні вони є невід'ємною складовою представників блоку ґрунтово-підстилкових безхребетних.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність виду незначна. Причини зміни чисельності: недостатня кількість біотопів з оптимальними умовами існування, антропогенне навантаження.

Заходи охорони
Збереження біотопів.

Основні джерела інформації
Лихарев, Раммельместер, 1952; Сверлова, Гураль, 2005; Балашов, Лукашов, Сверлова, 2007.

Автори: Кульбачко Ю. Л. , Гураль-Сверлова Н. В.
Фото: Гураль Р. І. , Дідур О. О.

Cochlodina laminata (Montagu, 1803)

Равлик замкнений блискучий
(Моллюск запертый блестящий)

Таксономічна належність
Клас *Gastropoda* – Черевоногі молюски – Брюхоногие моллюски. Родина *Clausiliidae* – Равлики замкнені – Улитки запертые

Природоохоронний статус
Вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Європейський вид. Розповсюджений по всій території України.

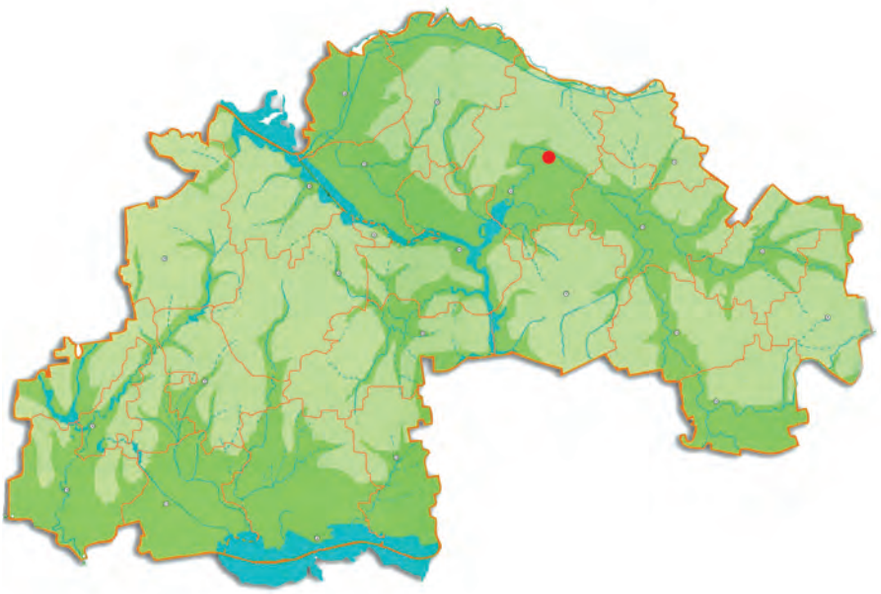
Біоекологічна характеристика
Лісовий вид. Менш вимогливий до вологості порівняно з іншими видами родини. Уникає багнистих і сухих біотопів. Черепашка веретеноподібна, роздута. Гладенька, блискуча, рогового кольору. Кількість обертів 10-12. Устя грушоподібне, відтягнуте до низу. Кіль і базальний жолобок відсутні. Палатальний мозоль у центрі тонкий. З його нижньою частиною зливається нижня патальна складка. Лопать клаузилію з великою вирізкою на кінці. Висота черепашки 15-17 мм, ширина 4 мм.

Наукове та практичне значення
Типові представники мезофауни, які мешкають на поверхні ґрунту та підстилки, приймають безпосередню участь у розкладі відмерлого рослинного матеріалу. У структурному відношенні вони є невід'ємною складовою представників блоку ґрунтово-підстилкових безхребетних.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність виду незначна. Причини зміни чисельності: недостатня кількість біотопів з оптимальними умовами існування, антропогенне навантаження.

Заходи охорони
Збереження біотопів.

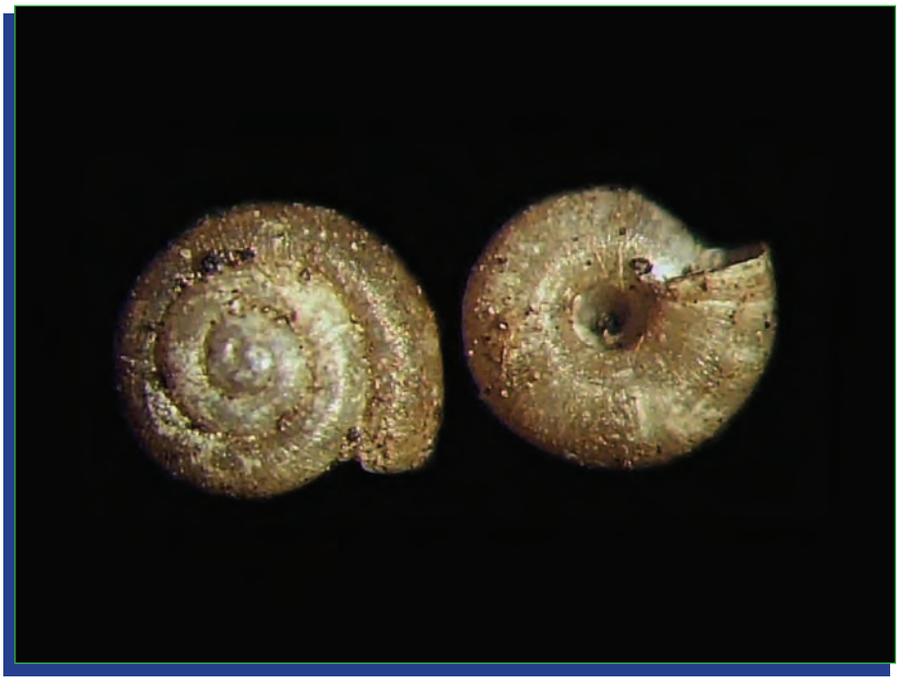
Основні джерела інформації
Лихарев, Раммельместер, 1952; Сверлова, Гураль, 2005; Сверлова, Хлус, Крамаренко, 2006; Балашов, Лукашов, Сверлова, 2007.

Автори: Кульбачко Ю. Л. , Гураль-Сверлова Н. В.
Фото: Гураль Р. І. , Дідур О. О.

Punctum pygmaeum (Draparnaud, 1801)

Равлик дисковий карликовий
(Моллюск дисковый карликовый)

Таксономічна належність
Клас *Gastropoda* – Черевоногі молюски – Брюхоногие моллюски. Родина *Endodontidae* – Равлики дискові – Улитки дисковые.

Природоохоронний статус
Вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Голарктичний вид. Розповсюджений по всій території України.

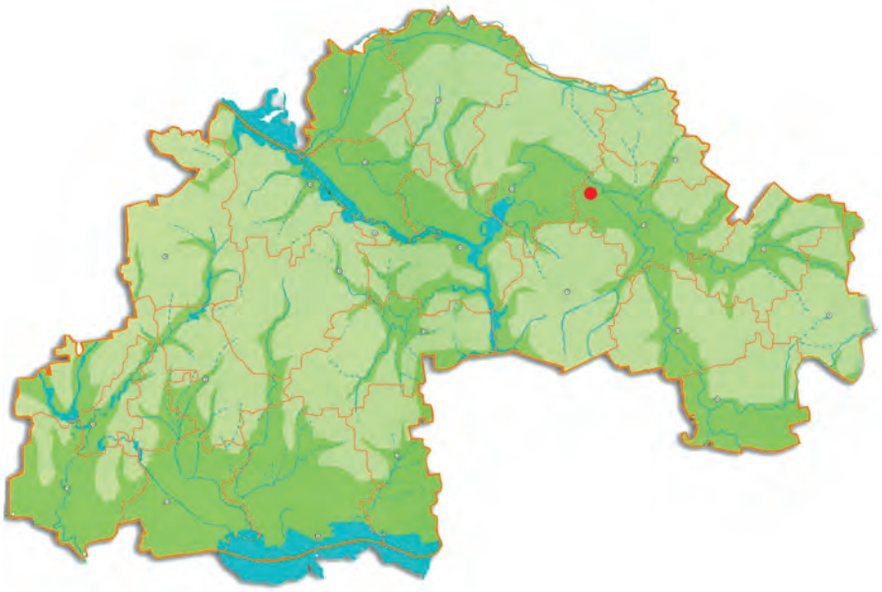
Біоекологічна характеристика
Заселяє переважно лісові біотопи, де тримається у підстилці. Трапляється на болотах. У разі достатньої вологості може існувати на відкритих місцях. Черепашка низько-конічна, майже дископодібна зі слабко опуклим завитком. Пупок широкий, перспективний, займає близько 1/4 ширини черепашки. Поверхня «свіжих» черепашок з шовковистим блиском. «Старі» черепашки часто виглядають лише грубо покресленими. Забарвлення рогове або жовтувато-коричневе. Висота черепашки 0,6-0,8 мм, ширина 1,3-1,6 мм.

Наукове та практичне значення
Типові представники мезофауни, які мешкають на поверхні ґрунту та підстилки, приймають безпосередню участь у розкладі відмерлого рослинного матеріалу. У структурному відношенні вони є невід'ємною складовою представників блоку ґрунтово-підстилкових безхребетних.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність виду незначна. Причини зміни чисельності: недостатня кількість біотопів з оптимальними умовами існування, антропогенне навантаження.

Заходи охорони
Збереження біотопів.

Основні джерела інформації
Сверлова, 2003; Сверлова, Гураль, 2005; Балашов, Лукашов, Сверлова, 2007.

Автори: Кульбачко Ю. Л. , Гураль-Сверлова Н. В.
Фото: Гураль Р. І. , Дідур О. О.

Eudontomyzon mariae (Berg, 1931)

Мінога українська
(Минога украинская)

Таксономічна належність
Клас *Cyclostomata* – Круглороті – Круглоротые. Ряд *Petromyzoniformes* – Міногоподібні – Миногообразные. Родина *Petromyzontidae* – Міногові – Миноговые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Європа. В Україні – басейни Чорного та Азовського морів. На Дніпропетровщині – в нижній течії р. Самара та в р. Оріль, вище с. Царичанка.

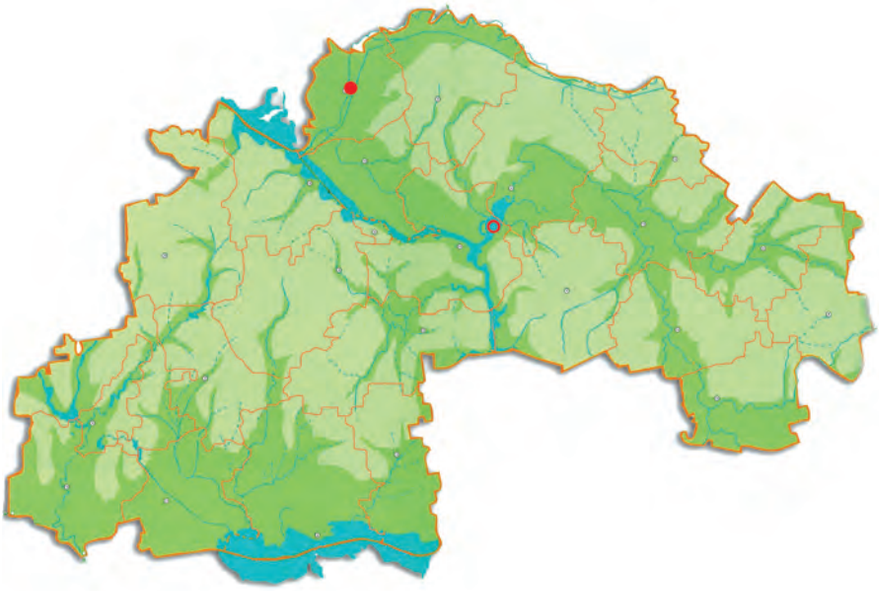
Біоекологічна характеристика
Має змієподібне тіло зі слабко розвиненими плавцями, непомітні очі, навколоротову лійку, 7 пар зябрових щілин. Довжина дорослих – 13–30 см, личинок (піскорийок) – до 10 см. Маса: 50–200 г. Осілий, непаразитичний вид міног. Активний вночі. Після нересту міноги гинуть. Личинки живуть у піщано-мулистих ґрунтах у місцях зі слабкою течією, живляться детритом та діатомовими водоростями. У дорослих особин кишечник атрофується і вони не живляться.

Наукове та практичне значення
Непромисловий вид, аматорським рибальством не освоюється.

Чисельність і причини її зміни
Дуже низька. Відмічено усього дві зустрічі за 25 років. У 1986 році – 1 особина в Самарській затоці. У 2007 році – 1 особина в річці Оріль (с. Царичанка). Зарегулювання стоку Дніпра та його приток, їх техногенне забруднення.

Заходи охорони
Занесена до ЧКУ (рідкісний), Червоної книги МСОП (DD), додатку III Бернської конвенції. Рекомендується створення об'єкту ПЗФ на р. Оріль.

Основні джерела інформації
Атлас пресноводных рыб..., 2002; Новицкий и др., 2005; Біологічне різноманіття..., 2008; Новіцький, Мовчан, 2009.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Новіцький Р. О.

Huso huso Linnaeus, 1758

Білуга чорноморська
(Белуга)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Acipenseriformes* – Осетроподібні – Осетрообразные. Родина *Acipenseridae* – Осетрові – Осетровые.

Природоохоронний статус
0 (зниклий).

Ареал виду, поширення в області
Каспійське, Чорне, Азовське, Адріатичне моря, звідки піднімається в річки для нересту. В межах України на нерест піднімається до Могилева-Подільського, до Вознесенська ріками Дністер, Дніпро, Південний Буг, Дунай. Вид раніше спостерігався в Сіверському Донці. По Дніпрі до спорудження ДніпроГЕСу піднімався до Києва. Після спорудження ДніпроГЕСу – до її греблі, а з 1950-х років після побудови греблі Каховської ГЕС у межах області вид зник.

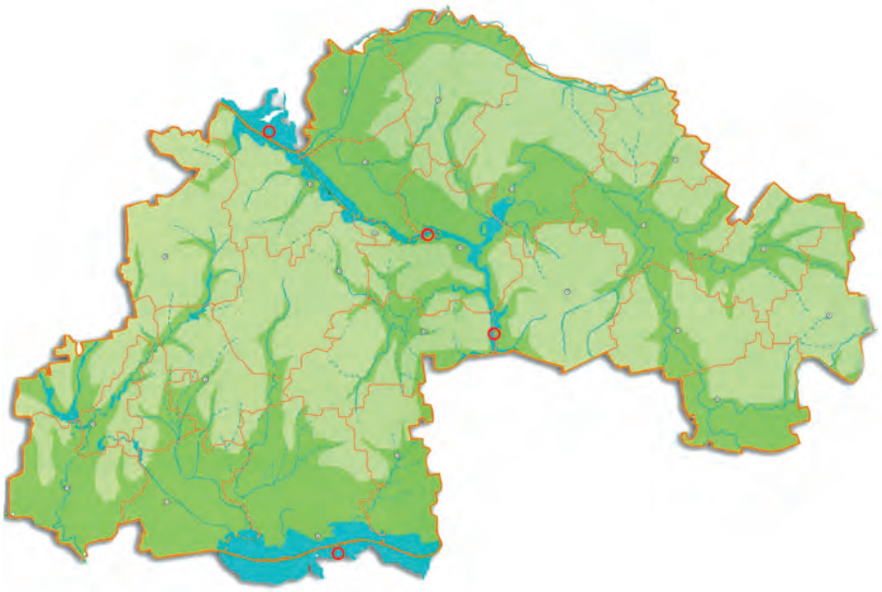
Біоекологічна характеристика
Статевозрілими самці стають на 12–14-му, а самки – на 16–18-му році життя. Нерест в області відбувався в квітні–травні на ділянках із твердим дном, течією і на глибині при температурі води 8–15°С. Відкладають від 0,5 до 5 млн. ікринок. Ікра донна, прилипає до каміння. Нерестяться не щорічно. Молодь живиться донними безхребетними: мізидами, бокоплавами, креветками, молюсками. Дорослі – переважно рибою: бичками, хамсою, тюлькою, оселедцем. Довжина тіла до 1,5–2 м (іноді до 5 м). Маса – до 1250 кг.

Наукове та практичне значення
Цінна промислова риба. До 1960-х років в морях України добувалося 142–730 ц щороку.

Чисельність і причини її зміни
Основною причиною катастрофічного зниження чисельності є зарегулювання річок, скорочення придатних місць нересту, інтенсивне забруднення, браконьєрство.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (зникаючий), Червоної книги МСОП (EN A 2d), додатків II та III Бернської конвенції.

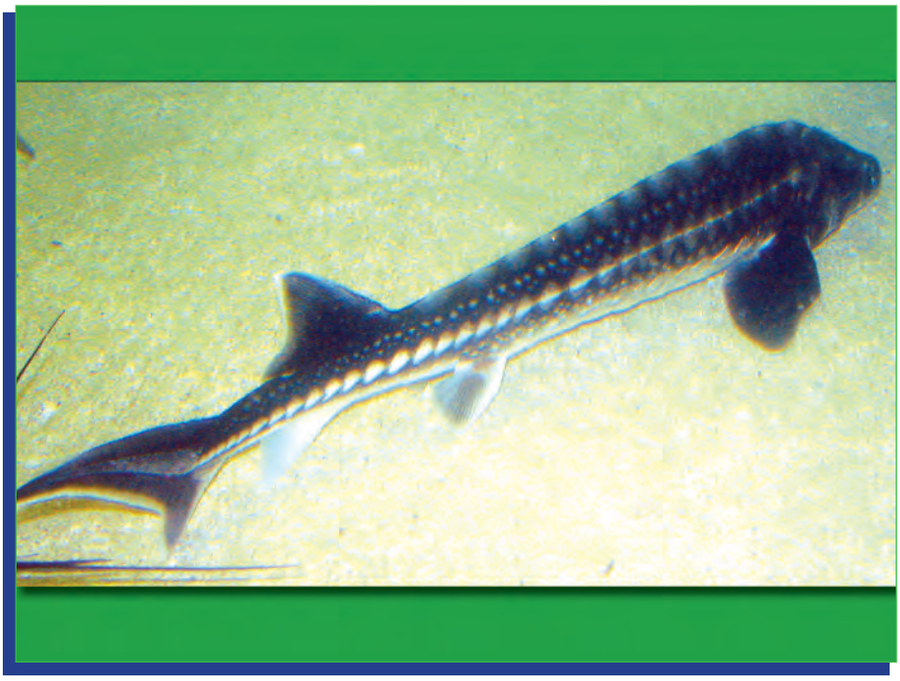
Основні джерела інформації
Аннотированный список..., 2005; Біологічне різноманіття..., 2008; Червона книга України, 2009.

Автор: Булахов В. Л., Пахомов О. Є.
Фото: Карпова Є. П.

Acipenser gueldenstaedtii Brandt et Ratzburg, 1833

Осетер азово-чорноморський (російський)
(Осетр азово-черноморский (русский))

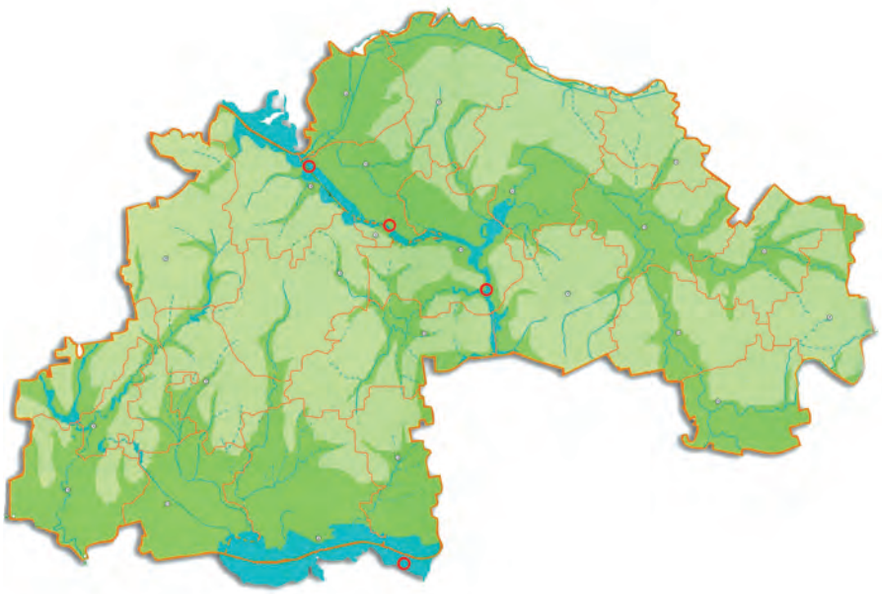

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Acipenseriformes* – Осетроподібні – Осетрообразные. Родина *Acipenseridae* – Осетрові – Осетровые.

Природоохоронний статус
0 (зниклий).

Ареал виду, поширення в області
Чорне, Азовське і Каспійське моря. Підвид зустрічається лише в Чорному і Азовському морях, звідти заходить у Дніпро: до спорудження Запорізької греблі – до Дорогобужу, після побудови – лише до греблі ДніпроГЕСу, а після спорудження Каховської ГЕС – до Нової Каховки; Південний Буг – до Олександрівської греблі; Дністер – до р. Збруч; Дунай – до Братислави; Тиса – до Севлюшу; а також у Дон, звідки потрапляє в Сіверський Донець. У межах Дніпропетровської області зустрічався в період міграції і нересту від Нікопольського району вгору по Дніпру до Мишуриного Рогу. В районі порожистої ділянки розмножувався. В теперішній час відсутній.

Біоекологічна характеристика
Морська прохідна форма. Генеративний реофіл. Літофіл. Статевозрілими самці стають на 8–12-му, самки – на 13–15-му році життя. Нерестовий хід у Дніпро спостерігався в квітні–травні. Нерест відбувався у квітні–червні на глибоких місцях (до 7–10 м) з твердим дном і швидкою течією. Плодючість до 72–837 тис. ікринок. Після розмноження дорослі особини скочуються в море. Молодь затримується на зимівку в річках, весною скочується в море. Молодь живиться донними безхребетними, дорослі – бентосними організмами і дрібною рибою. Довжина тіла до 2,75 м, максимальна маса – до 100 кг.

Наукове та практичне значення
Дуже цінна промислова риба завдяки смачному м'ясу та ікрі. Найбільше промислове значення мав в Каспійському морі та у Дунаї (Кілійська дельта). На дніпровських порогах його виловлювали 49–82 ц на рік.

Чисельність і причини її зміни
Був у Дніпрі нечисленним видом. Починаючи з 1930-х років його чисельність знижується і з 1935 року в регіоні зник. Головна причина – зарегулювання стоку Дніпра.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (вразливий), додатку III Бернської конвенції. Необхідні заходи з штучного відтворення виду в Україні.

Основні джерела інформації
Третьяков, 1947; Фауна позвоночных..., 1984; Аннотированный список..., 2005; Біологічне різноманіття..., 2008.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Карпова Є. П.

Acipenser stellatus Pallas, 1771

Севрюга
(Севрюга)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Acipenseriformes* – Осетроподібні – Осетрообразные. Родина *Acipenseridae* – Осетрові – Осетровые.

Природоохоронний статус
0 (зниклий).

Ареал виду, поширення в області
Північна частина Каспійського, Азовське і Чорне моря. Акліматизований в Аральському морі, звідки заходить у річки. Із Азовського моря заходить у рр. Кубань і Дон, із Чорного – в Дністер до р. Збруч, у Південному Бузі – до с. Олександрівка, в Дунай і нижні його притоки (Тиса, Прут), у Дніпро до спорудження греблі – вище порогів, після побудови гребель – поодиноко до Нової Каховки. В межах Дніпропетровської області до 1930 р. зустрічався поодиноко в Дніпрі від Нікопольського району до с. Мишурин Ріг.

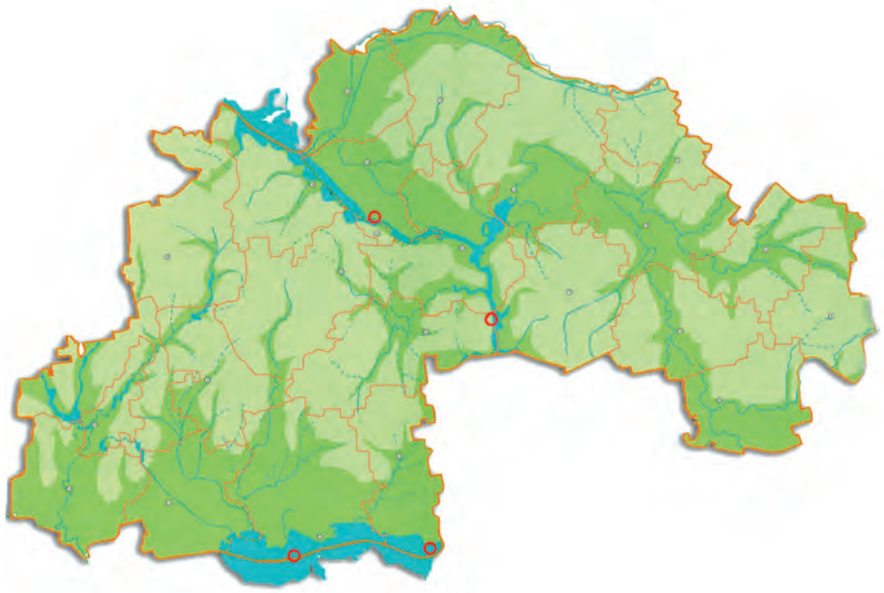
Біоекологічна характеристика
Морська прохідна форма. Генеративно реофіл. Літофіл. Статевозрілими самці стають на 5–7-му, самки – на 10–13-му році життя. Нерест відбувається у травні–червні на кам'янистому ґрунті, де відкладається 40–630 тисяч донних клейких ікринок діаметром до 3 мм. Дорослі і молодь скочуються в моря. Молодь живиться донними личинками комах і ракоподібними. Дорослі споживають рибу (в основному бичків) та крупних молюсків, ракоподібних. Максимальна довжина тіла 170-220 см, середня маса – 7-15 кг.

Наукове та практичне значення
Цінний промисловий вид. Значне місце в промислі посідав в Дунаї, а в Азовському морі в 1930–1950 роки вилов становив 39% світового промислу. Нині значення в промислі низьке. Вид в регіоні промислового значення не мав.

Чисельність і причини її зміни
В Чорному морі і в Дніпрі нечисленна риба. Численного розвитку досягла лише в Азовському морі і в Дунаї. Після спорудження гребель на Дніпрі зникла. Головна причина – зникнення придатних нерестовищ і забруднення річок.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (вразливий), додатку III Бернської конвенції.

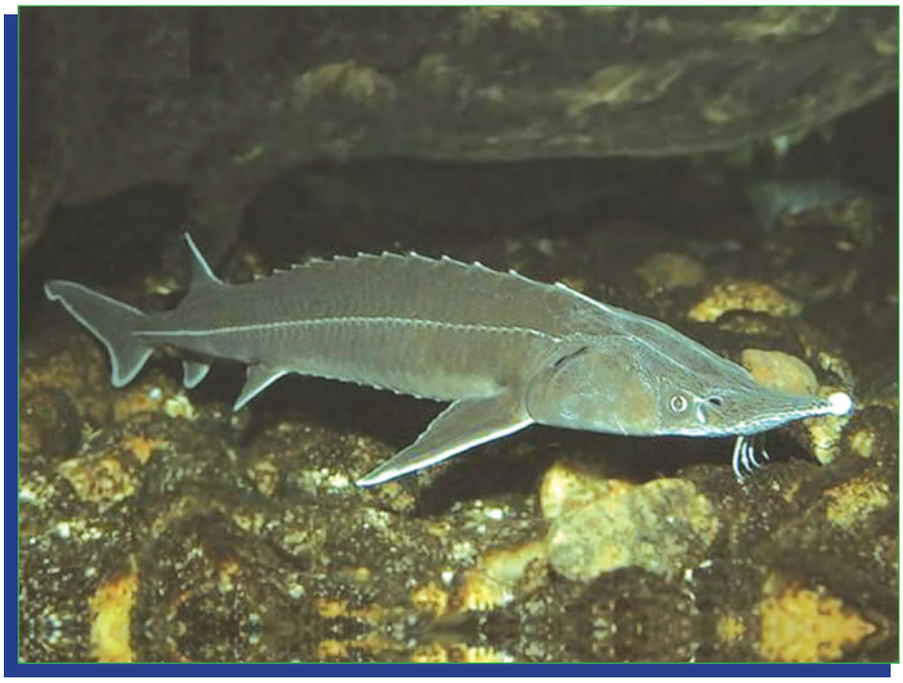
Основні джерела інформації
Короткий, 1937, 1938; Фауна позвоночных..., 1984; Біологічне різноманіття..., 2008; Долинський та ін., 2008.

Автор: Булахов В. Л., Пахомов О. Є.
Фото: Карпова Є. П.

Acipenser ruthenus (Linnaeus, 1758)

Стерлядь
(Стерлядь)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Acipenseriformes* – Осетроподібні – Осетрообразные. Родина *Acipenseridae* – Осетрові – Осетровые.

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Широко розповсюджений вид. Населяє ріки басейнів Чорного, Азовського, Каспійського, Білого, Баренцового та Карського морів. Найчисленніший у басейні Волги. Розповсюджена у басейнах Дніпра, Пруту, Південного Бугу та Дунаю. В Дніпропетровській області зустрічається у Дніпровському та в притоках Дніпродзержинського водосховищ.

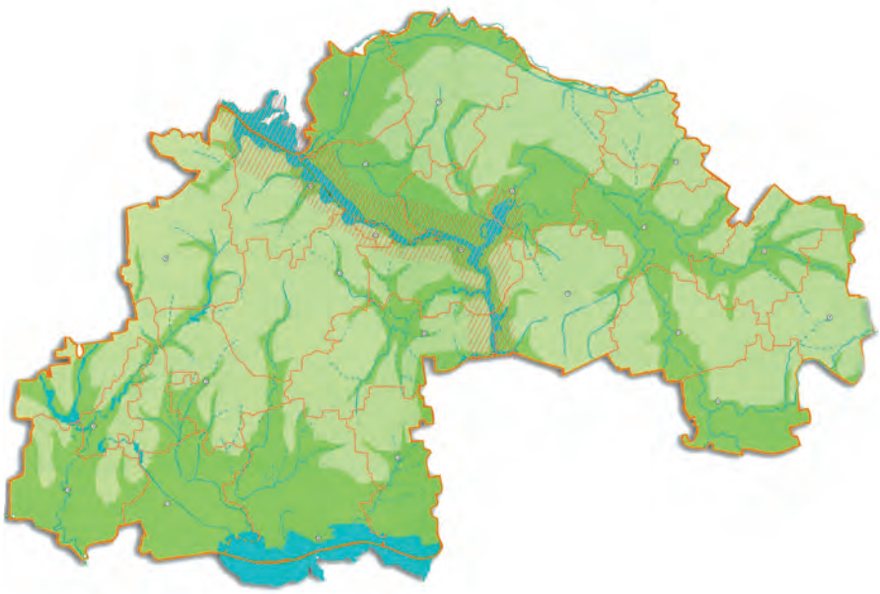
Біоекологічна характеристика
Самці стають статевозрілими у 4–5 років, самки – у 5–6 років. Розмножується в квітні–червні на течії, на гальково-піщаних ґрунтах. Нерестовища звичайно розташовуються на глибині. Масовий нерест розпочинається при температурі води +10–12°С. Плодючість великих самок – понад 100 тис. ікринок. Ікра крупна, діаметром до 3 мм. Типовий придонний бентофаг. Живиться водними личинками комах, ракоподібними, дрібними молюсками, ікрою інших риб та дрібною рибою. Довжина досягає 80 см, маса – до 4 кг.

Наукове та практичне значення
Об'єкт прісноводної аквакультури. Зустрічається одинично в промислі та уловах рибалок-аматорів.

Чисельність і причини її зміни
У басейні Чорного моря стерлядь завжди була нечисленна, на сьогодні у басейні Дніпра зрідка зустрічаються одиничні екземпляри. У водоймах області щорічно фіксуються поодинокі факти вилову стерляді. Головними причинами зменшення чисельності є зарегулювання стоку і деградація нерестовищ, вилов рибалками.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (зникаючий), Червоної книги МСОП (VU A 1c+2d), додатку III Бернської конвенції.

Основні джерела інформації
Новіцький, 2005; Біологічне різноманіття..., 2008; Долинський та ін., 2008; Червона книга України, 2009.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Bohdal Jiry (www.naturfoto.cz)

Acipenser nudiventris Lovetzky, 1828

Шип
(Шип)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Acipenseriformes* – Осетроподібні – Осетрообразные. Родина *Acipenseridae* – Осетрові – Осетровые.

Природоохоронний статус
0 (зниклий).

Ареал виду, поширення в області
Чорне, Азовське, Каспійське й Аральське моря, звідки на нерест мігрує в річки. В басейні Чорного моря зустрічається рідко. По Дунаю піднімається вище Будапешта. Зустрічається в озері Палеостом. В Україні заходить в основному в Дунай і Тису, рідко – у пониззя Дніпра і Дністра. Нині в річках майже не зустрічається. В порожистому Дніпрі зрідка доходив до порогів.

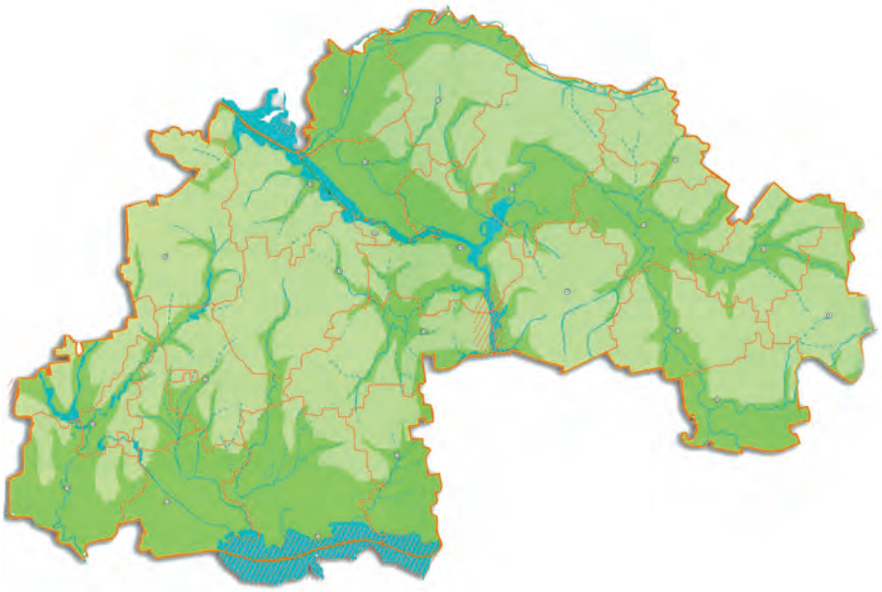
Біоекологічна характеристика
Морська прохідна форма. Генеративно реофіл. Літофіл. Розмноження чорноморської популяції не вивчене. Розмножується не щорічно. Живиться донними безхребетними та дрібною рибою. Довжина тіла досягає понад 2 м, вага до 127 кг.

Наукове та практичне значення
У водоймах області не має.

Чисельність і причини її зміни
В Україні одинично зустрічався до 1960-х років, в Дніпрі в межах області не реєструвався з початку 1930-х років. Зникнення біотопів відбулося під впливом гідробудівництва і забруднення річок.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (зниклий), Червоної книги МСОП (EN A 1acde+2d). Необхідна реакліматизація виду.

Основні джерела інформації
Емельяненко, 1914; Сыроватский, Гудимович, 1927; Третьяков, 1947; Фауна позвоночных..., 1984.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: http://food.fairykitchen.ru

Anguilla anguilla (Linnaeus, 1758)

Вугор річковий
(Речной угорь)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Anguilliformes* – Вугроподібні – Угреобразные. Родина *Anguilliidae* – Річкові вугрі – Речные угри.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Із Середземного моря молодь заходить в усі ріки Європи та узбережжя Марокко. Зустрічається в Чорному морі, окремі особини ловилися в Дунаї, Дністрі, Південному Бузі, Дніпрі та дніпровських водосховищах. Поширення у водоймах області обмежене, нечисленний вид. Вугор річковий протягом 1992–2004 рр. неодноразово відмічався на верхній ділянці Дніпровського водосховища та його притоках (рр. Янчур та Гайчур), у Каховському водосховищі, в рибницьких ставках Самарського рибгоспу (Дніпропетровський район).

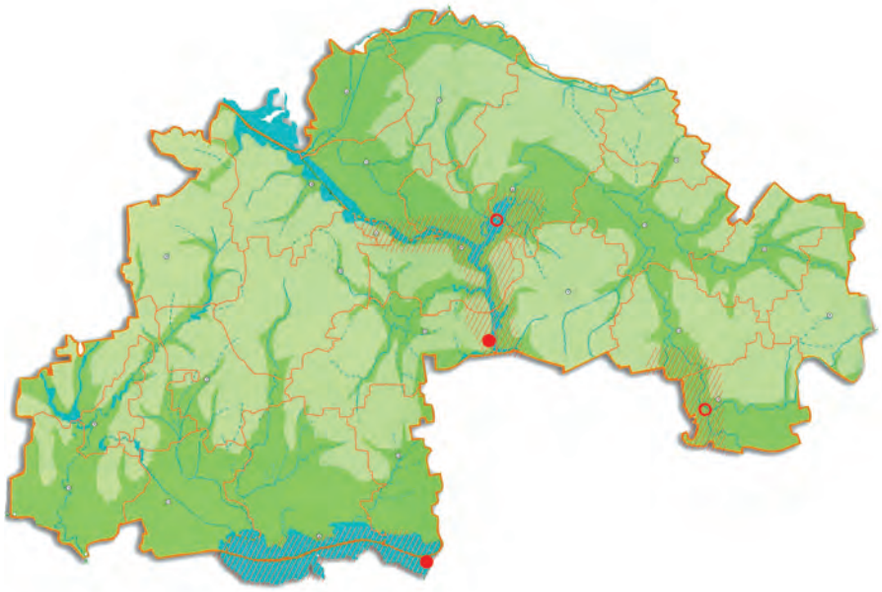
Біоекологічна характеристика
Тіло сильно видовжене, змієподібне, циліндричне, у задній частині стисле з боків. Забарвлення без плям. Черево в молодих особин жовтувате, у статевозрілих – сріблясто-біле. Колючок у плавцях немає. Луска дрібна, схована в шкірі. Грудні плавці є, черевні відсутні. Очі маленькі. Рот кінцевий, щелепи невеликі. Зуби дрібні, щетинкоподібні. У водоймах області не розмножується. Живлення не досліджувалося. Біологія та екологія виду в Україні вивчена недостатньо. Довжина до 100 см. Маса до 1,5 кг.

Наукове та практичне значення
Промисловий вид. В області аматорським рибальством не освоюється. Функціональне значення не досліджувалося.

Чисельність і причини її зміни
Випадки вилову знаряддями промислу на Каховському водосховищі відзначаються раз у 3–4 роки, в основному завдяки інтродукції його у рибні господарства. Поодинокість вилову обумовлена особливістю його екології та обмеженим поширенням.

Заходи охорони
Правилами любительського та спортивного рибальства (1999) у водоймах України забороняється вилов вугра річкового довжиною менше 50 см.

Основні джерела інформації
Евланов и др., 1998; Аннотированный каталог ..., 1998; Новіцький, 2001; Біологічне різноманіття..., 2008; Мэйтленд, Линсел, Сиделева, 2009.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Карпова Є. П.

Alosa pontica pontica (Eichwald, 1838)

Оселедець чорноморсько-азовський
(Сельдь черноморско-азовская)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Clupeiformes* – Оселедцеподібні – Сельдеобразные. Родина *Clupeidae* – Оселедцеві – Сельдевые.

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
У водосховищах області обмежене, нечисленний вид. У Дніпровському водосховищі представлений малотичинковою формою, аутакліматизант; після створення водосховища не реєструвався протягом 30 років, повторно відзначений у складі іхтіокомплексу водосховища з 1961 р. З 1999 р. оселедець регулярно реєструється на нижній ділянці Дніпровського водосховища, з 2002–2004 рр. відмічається на середній ділянці та щорічно відмічається в уловах рибалок-аматорів на верхній ділянці.

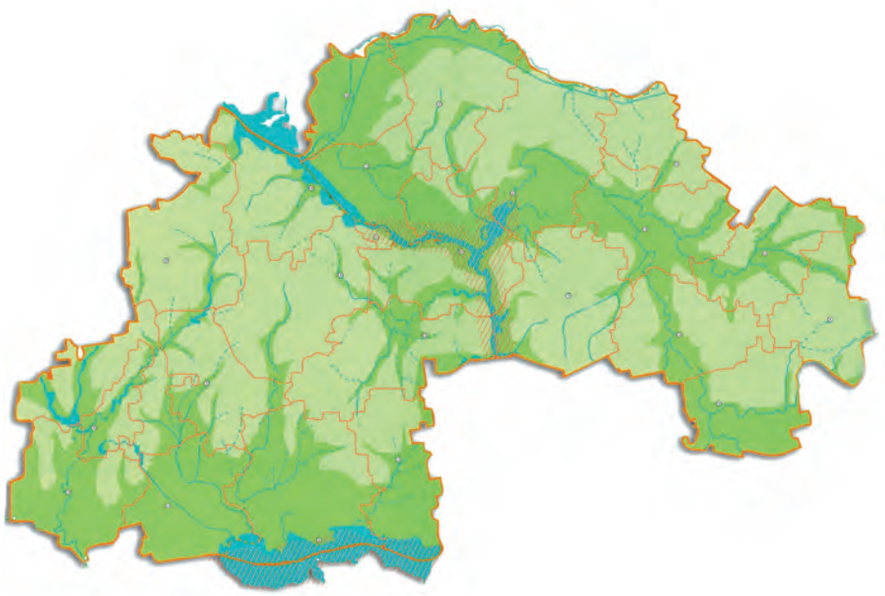
Біоекологічна характеристика
Тіло порівняно стрункe. Зуби добре розвинені. Голова довга, вузька. Спина й верхня частина голови зеленувато-сині, боки сріблясто-білі з рожевим відтінком. За зябровою кришкою є темна пляма. Розмноження у водоймах області не досліджувалося. Пелагічний зоопланктофаг, іноді живиться молоддю риб. Довжина до 30 см. Маса до 400 г.

Наукове та практичне значення
Промисловий вид. Випадковий об'єкт аматорського рибальства. Виконує важливу роль зоопланктофага.

Чисельність і причини її зміни
В Каховському та Дніпровському водосховищах нечисленний вид, зустрічається одинично під час весняних наукових обловів та восени в уловах рибалок-аматорів. На чисельність впливає надмірне забруднення акваторії, відсутність якісних нерестовищ.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги МСОП, додатку III Бернської конвенції.

Основні джерела інформації
Banarescu, 1964; Булахов, Тарасенко, Василенко, 1977; Аннотированный каталог, 1998; Новіцький, Семенова, 2011.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Новіцький Р. О.

Salmo labrax Pallas, 1814

Лосось чорноморський
(Лосось черноморский)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Salmoniformes* – Лососеподібні – Лососеобразные. Родина *Salmonidae* – Лососеві – Лососевые.

Природоохоронний статус
0 (зниклий).

Ареал виду, поширення в області
Басейн Чорного моря, заходить у гирла річок, лимани. Раніше заходив в р. Дніпро до м. Кременчука. Нині дуже рідко зустрічається в пониззях Дунаю, Дніпра, річок Приазов'я і Криму. Зрідка заходить в Азовське море. В межах області до 1930 р. дуже рідко зустрічався від Нікопольського району до с. Мишурин Ріг.

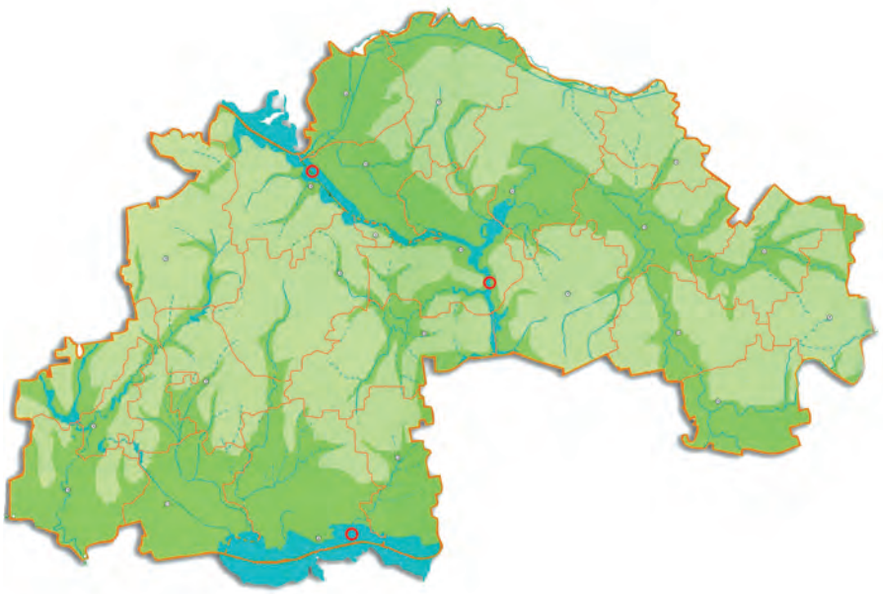
Біоекологічна характеристика
Прохідні, озерні і струмкові форми. Пелагічний вид. Генеративно реофіл. Статевозрілим стає в 5-річному віці. У ріки входить з нерозвиненими статевими залозами в лютому–травні. Нерест – з жовтня по січень. Ікру відкладає на тверде дно. Молодь затримується в річках до 3–4 років. Живиться в період перебування у річках різними рачками, дорослими комахами та їх личинками, зрідка молоддю риби. У морі переважно живиться дрібними рибами (атерина, шпроти, тюлька, хамса). Довжина тіла 60–70 см, середня маса – 3–8 кг.

Наукове та практичне значення
Цінна промислова риба, промислового значення на сьогодні не має.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність щороку знижується. Головними причинами є зарегулювання стоку річок, замулення нерестовищ, забруднення водойм, надмірний вилов.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (зникаючий).

Основні джерела інформації
Фауна позвоночных..., 1984; Біологічне різноманіття..., 2008; Червона книга України, 2009.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: http://www.blacksea365.ru/public_card

Lota lota (Linnaeus, 1758)

Минь річковий
(Налим речной)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Gadiformes* – Тріскоподібні – Трескообразные. Родина *Lotidae* – Миневі – Налимовые.

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Широко розповсюджений вид у прісних водах північних районів Європи, Західної і Центральної Європи, є в Азії та Північній Америці. Немає в Криму. У Дніпропетровській області поширення обмежене, нечисленний вид. Трапляється на верхніх ділянках Дніпродзержинського та Дніпровського водосховищ, мешкає у ріках-притоках (Самара Дніпровська, Вовча, Базавлук, Інгулець та ін.), рідкісний вид Каховського водосховища.

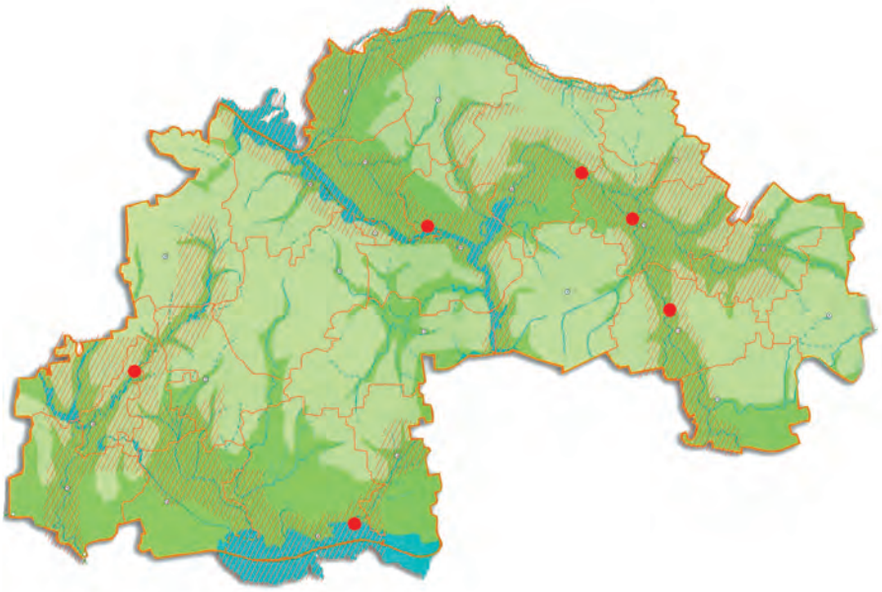
Біоекологічна характеристика
Тіло подовжене, округле в передній частині й стиснуте з боків у задній. Голова сплощена. Очі маленькі. Рот великий, напівнижній. На підборідді один вусик. Забарвлення тіла темно-буре з великими плямами на боках тіла й непарних плавцях. Черево й плавці світлі. Спинних плавців два. Грудні плавці округлі. Другий промінь черевного плавця витягнутий у довгу нитку. Хвостовий плавець округлий. Луска циклоїдна, дрібна. Бічна лінія повна. Статевозрілим стає на 3–4-му році життя. Нерест відбувається в грудні–лютому при температурі води +0°С на піщаному, гальковому ґрунті. Ікра напівпелагічна, неклейка, діаметром 1 мм. Плодючість 50–270 тис. ікринок. Хижак, зоофаг. Молодь споживає личинок водних комах, ракоподібних, ікру, личинок та молодь коропових риб. Із 3–4 років переходить до суто хижого способу життя. Довжина до 80 см. Маса до 4 кг.

Наукове та практичне значення
Цінний промисловий вид. Об'єкт аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни
На окремих ділянках Самари Дніпровської чисельність досягає 7–15 особин/100 м акваторії. Зменшення чисельності обумовлене погіршенням умов існування (забруднення води, висока температура води влітку), виловом місцевим населенням.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (вразливий).

Основні джерела інформації
McPhail, Lindsey, 1970; Scott, Crossman, 1973; Щербуха, 1981; Решетников и др., 1997; Аннотированный каталог..., 1998; Біологічне різноманіття..., 2008; Свириденко, Новіцький, 2010.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Свириденко С. Г.

Alburnus sarmaticus Freyhof et Kottelat, 2007

Шемая черноморська
(Шемая черноморская)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

Природоохоронний статус
0 (зниклий).

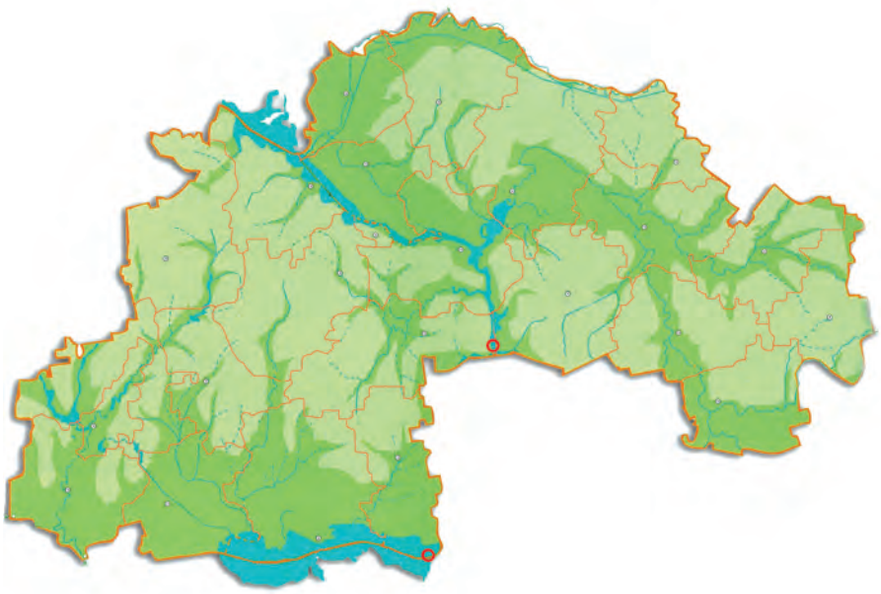
Ареал виду, поширення в області
Азовське і Чорне моря, звідки піднімається у Дунай, Кубань, Дон, Сіверський Донець, Берду, Обитічну, Південний Буг, Дністер. Зустрічається в Баварії та Австрії (по Дунаю). У Дніпрі рідкісний вид. Раніше піднімався до порогів (за неперевіреними даними). Сьогодні поодиноко трапляється у пониззі Дніпра та на нижній ділянці Каховського водосховища.

Біоекологічна характеристика
Тіло видовжене, вкрите не щільною лускою. Бічна лінія повна, на череві є кіль, не вкритий лускою. Рот верхній. Спина темно-зеленувата. Черево і боки сріблясті. Переважно морська, прохідна і напівпрохідна форма. Генеративно реофіл. Літофіл. Статева зрілість настає в самців у 2–3 роки, у самок у 3–4 роки при довжині тіла відповідно 14 і 17 см. На нерест піднімається з морів у річки. Нереститься в травні-липні при температурі води +18°С. На перекатах відкладає клейку ікру під мушлі молюсків, каміння. Плодючість до 15–24 тис. ікринок. Живиться зоопланктоном, комахами, які падають на воду, дрібною рибою. Довжина досягає 40 см. Маса до 300 г.

Наукове та практичне значення
Цінний промисловий вид. Функціональне значення у регіоні не досліджувалося.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність постійно знижується, є реальна загроза зникнення із фауни України. Основною причиною є знищення нерестовищ унаслідок змін гідрологічного режиму, забруднення водойм, браконьєрський вилов.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (вразливий), до додатку III Бернської конвенції.

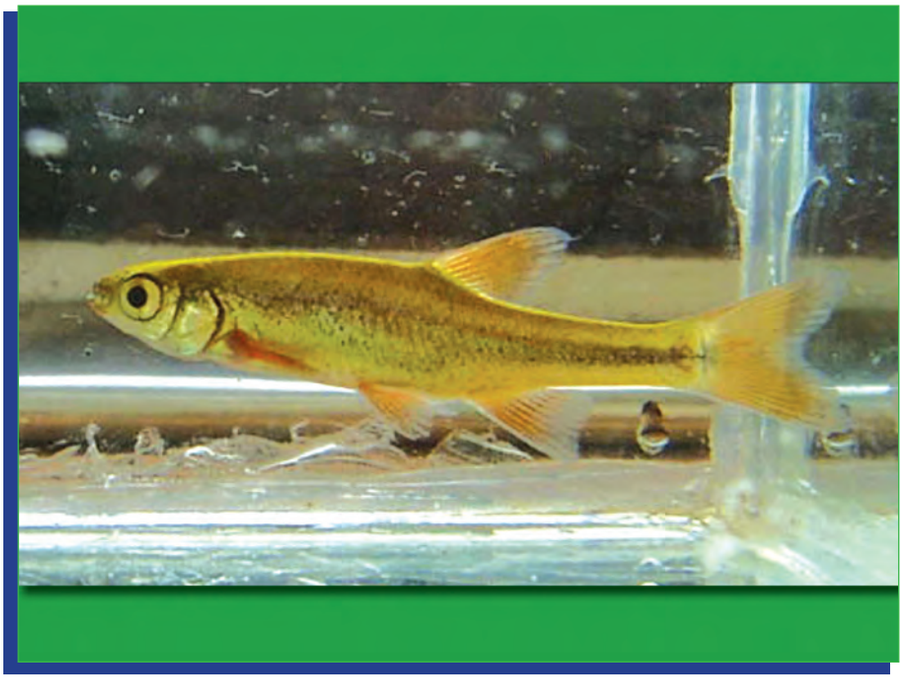

Основні джерела інформації
Фауна України, 1981; Щербуха и др., 1995; Мовчан, 2005; Біологічне різноманіття..., 2008; Червона книга України, 2009; Мэйтленд, Линсел, Сиделева, 2009.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Карпова Є. П.

Eupallasella percnurus (Pallas, 1814)

Гольян озерний
(Озерный гольян)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Озера басейнів річок, які впадають в Північний Льодовитий океан, басейни річок Амуру, Ками, В'ятки. В Україні нечисленний вид, населяє водойми верхнього і середнього Дніпра (пониззя р. Десни, Трубіж, Стохід, Тетерів, озеро Конча-Заспа, дрібні заплавні озера в околицях Києва). У Дніпрі гольян озерний вперше виявлений В. В. Абрамовим у 1931 р. (балка Вільна біля порогу Вільного). У Дніпропетровській області мешкає в заплавних озерах верхньої частини Дніпровського водосховища і річки Оріль.

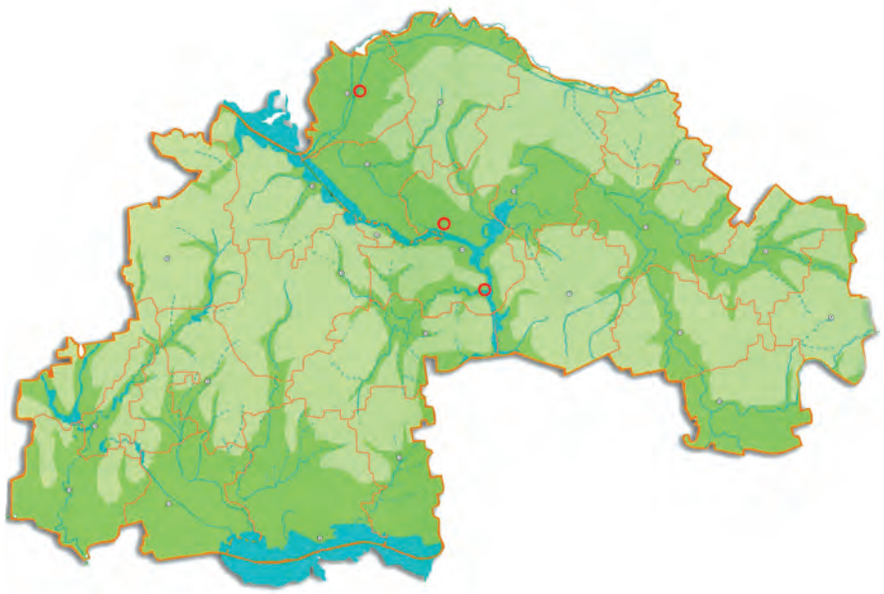
Біоекологічна характеристика
Тіло продовгувате, високе, стиснуте з боків. Рот невеликий, кінцевий. Луска крупна. Черево вкрите лускою. Спина зеленувато-сіра, боки золотаво-зеленуваті із темними плямами. Черево світле з бурими крапками. Спинні і хвостовий плавці зеленувато-сірі, анальний жовтуватий, черевні червонуваті. Всі плавці округлені. Хвостовий плавець слабко виїмчастий. Прісноводна форма. Лімнофіл. Фітофіл. Статевозрілим стає у 2–3 роки. Нерест з травня по липень. Ікру відкладає на рослинність. Плодючість 1,5–19 тис. ікринок. Придонний фітофаг. Живиться фіто- та зоопланктоном, личинками комах, олігохетами, обростаннями, ікрою цінних видів риб. Довжина до 15 см. Маса до 30 г.

Наукове та практичне значення
Промислового значення не має. Випадковий об'єкт аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни
В області завжди був рідкісним видом, зустрічається одинично. Зниження чисельності обумовлене трансформацією заплавних озер і порушенням гідрологічного режиму.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (зникаючий), Червоної книги МСОП (LC).

Основні джерела інформації
Берг, 1949; Маркевич, Короткий, 1954; Фауна України, 1981; Методические указания..., 1983; Біологічне різноманіття..., 2008.

Автор: Христов О. О.
Фото: Артаєв О. М.

Vimba vimba vimba (Linnaeus, 1758)

Рибець звичайний
(Обыкновенный рыбец, Сырть)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

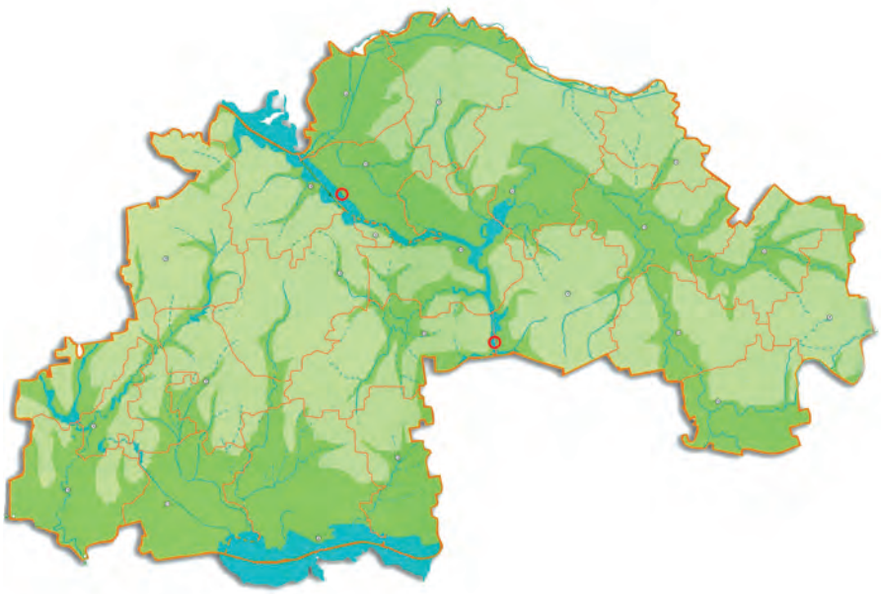
Ареал виду, поширення в області
Розповсюджений у Понто-Каспійському басейні та ріках Балтійського моря, північної частини басейну Чорного моря (від Дунаю до Кубані). Населяє як річкові русла, так і озера, водосховища та опріснені ділянки моря. Напівпрохідний вид, утворює осілі популяції. Поширення у водоймах області обмежене, вкрай нечисленний вид. Зустрічається на нижніх ділянках дніпровських водосховищ, у притоках не реєструється.

Біоекологічна характеристика
Тіло помірно високе, злегка стисле з боків. Рот нижній, півмісячної форми, висувний. Анальний плавець короткий. На спині до спинного плавця є вільна від луски борозенка, на череві – кіль. Забарвлення тіла сріблясте, перед нерестом спина темніє, а черево й нижні плавці червоніють. Стає статевозрілим на 3–4-му році життя. Нерест порційний, відбувається у травні–червні при температурі +18–20°С на кам'янистих ґрунтах. Плодючість досягає 30–115 тис. ікринок. Інтродуцент. Бентофаг. Живиться ракоподібними, молюсками, донними личинками комах, іноді дрібною рибою. Довжина до 35 см. Маса до 700 г.

Наукове та практичне значення
Цінний промисловий вид. Рідкісний об'єкт аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни
Одиничні факти вилову на Дніпровському водосховищі, рідкісні випадки реєстрації на Дніпродзержинському. Причина зниження чисельності: зарегулювання течії Дніпра, забруднення вод його басейну.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги МСОП (LR/LC), до додатку III Бернської конвенції.

Основні джерела інформації
Булахов, 1962, 1966; Решетников и др., 1997; Аннотированный каталог..., 1998; Закон України..., 1996; Атлас пресноводных рыб..., 2002; Біологічне різноманіття..., 2008.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Куцаров Й.

Gobio gobio gobio (Linnaeus, 1758)

Пічкур звичайний
(Обыкновенный пескарь)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Широко розповсюджений євроазіатський вид із розірваним ареалом. Зустрічається від Португалії до басейну Амуру та рік узбережжя Японського моря. Мешкає навіть у слабосолоних водах Північної Балтики. В Україні населяє різноманітні водойми: від ставків до карпатських рік. У водоймах Дніпропетровської області поширення пічкура обмежене, украй нечисленний вид. У Дніпровському водосховищі останній раз реєструвався в 1984 році, нечасто зустрічається у притоках Дніпродзержинського та Каховського водосховищ, в ставках та каналах.

Біоекологічна характеристика
Має валькувате тіло, покрите великою лускою. Рот нижній, дугоподібний, у кутах його по одному вусику. Рило довге. Нижня губа широко перервана. Очі великі. Забарвлення типово донне. Спина сіро-бура, боки світлі, у великих особин жовтуваті. Уздовж бічної лінії розташовані 9–10 великих темних плям. Черевце білувате, блискуче. Спинний і хвостовий плавці сіро-жовті, з рядами дрібних темних цяток, інші плавці безбарвні. Хвостовий плавець помітно вирізаний. Статевозрілим стає при довжині 7–8 см. Розмножується вночі в квітні–червні при температурі +15°С. Ікрометання порційне, в ріках – на течії, на кам'янисто-піщаному дні, в ставках – на глинищах. Ікринки діаметром 1,5 мм приклеюються до ґрунту. Плодючість 1–3 тис. ікринок. Придонний вид-бентофаг. Живиться личинками хірономід, поденок, інших водних комах, ракоподібними, молюсками, ікрою риб. Довжина до 19 см. Маса до 70 г.

Наукове та практичне значення
Промислового значення не має. Об'єкт аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни
На малих ріках області (р. Гайчур, Кам'янка), у ставках та окремих озерах чисельність незначна, не перевищує 0,5 екз./100 м^2. Вид вразливий до забруднення водойм стоками від сільськогосподарської діяльності.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги МСОП (LR/LC).

Основні джерела інформації
Турянин, 1982; Фауна позвоночных..., 1984; Аннотированный каталог..., 1998; Мовчан, 2005; Біологічне різноманіття..., 2008.

Автор: Кочет В. М.
Фото: http://www.ittiofauna.org/webmuseum/pesciossei/cypriniformes/cyprinidae/gobio

Barbus barbus borystenicus Dybowsky, 1862

Марена дніпровська
(Марена днепровская (усач))

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

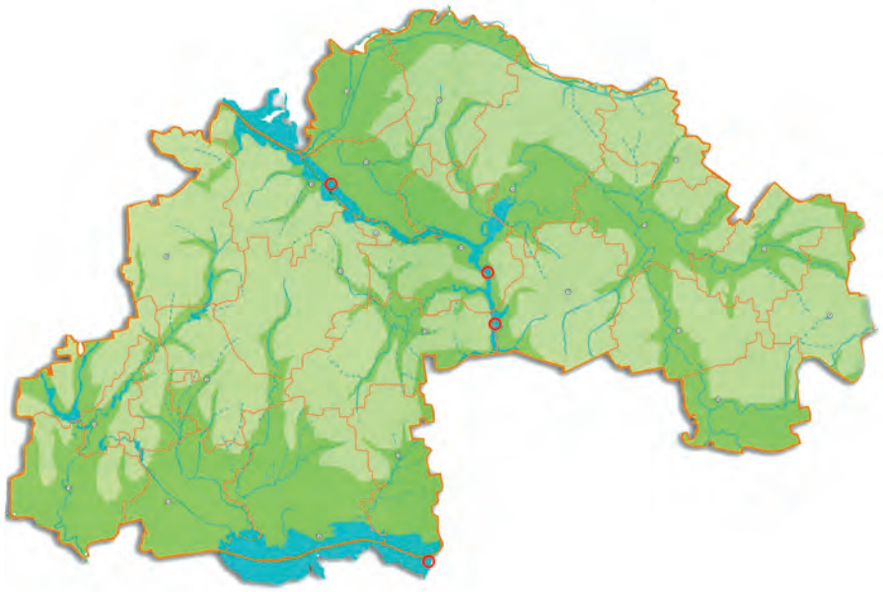
Природоохоронний статус
0 (зниклий).

Ареал виду, поширення в області
Більшість рік Західної Європи, ріки Балтики, ріки Східної Англії, басейну Чорного моря. У Росії зустрічається у верхів'ях Дніпра і його лівобережних приток. Через побудову гребель чисельність виду різко скорочується. Ареал підвиду марени дніпровської поширений у басейнах Південного Бугу, Дніпра, Дністра на територіях Молдови, Білорусі, України, Російської Федерації. У Дніпрі був численним видом від Кременчука до Запоріжжя, особливо у порожистій частині. Після спорудження греблі ДніпроГЕСу вид мешкав на ділянках Дніпра від Дніпродзержинська до пониззя його приток (Псел, Ворскла, Оріль). Після спорудження Дніпродзержинської ГЕС у водоймах області із середини 1960-х років не зустрічається.

Біоекологічна характеристика
Рот нижній, півмісячної форми. Рило подовжене. Вусиків 2 пари. Губи добре розвинені, нижня нечітко трироздільна. На тілі є невеликі бурі цятки. Спина оливково-зелена. Спинний і хвостовий плавці на кінцях темні, решта – червонуваті. Останній шип спинного плавця сильно потовщений і має зубчики. Прісноводна реофільна екологічна форма. Літофіл. Придонний вид. Статевозрілості досягає в 2–5 років. Нерест порційний, у травні–червні, на кам'янистих перекатах. Ікра отруйна, донна, зноситься течією. Діаметр ікринок до 3 мм. Плодючість у Дніпрі 15–32 тис. ікринок. Живиться бентосними організмами, ікрою та дрібною рибою. Під час зимівлі не живиться. У межах ареалу досягає довжини 90 см і маси 4 кг.

Наукове та практичне значення
Цінний промисловий вид.

Чисельність і причини її зміни
На початку XX століття була цінною промисловою рибою, об'єктом спортивного рибальства. В Дніпрі її виловлювали до 12 т щорічно. Зникнення або різке скорочення чисельності зумовлене гідробудівництвом, знищенням типових біотопів, зарегулюванням стоку ріки-приток, забрудненням стічними водами, надмірним виловом.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (зникаючий).

Основні джерела інформації
Щербуха, 1981; Турянин, 1982; Методические указания.., 1983; Долгий, 1993; Атлас пресноводных рыб.., 2002.

Автор: Кочет В. М.
Фото: Карпова Є. П.

Leuciscus leuciscus leuciscus (Linnaeus, 1758)

Ялець звичайний
(Обыкновенный елец)

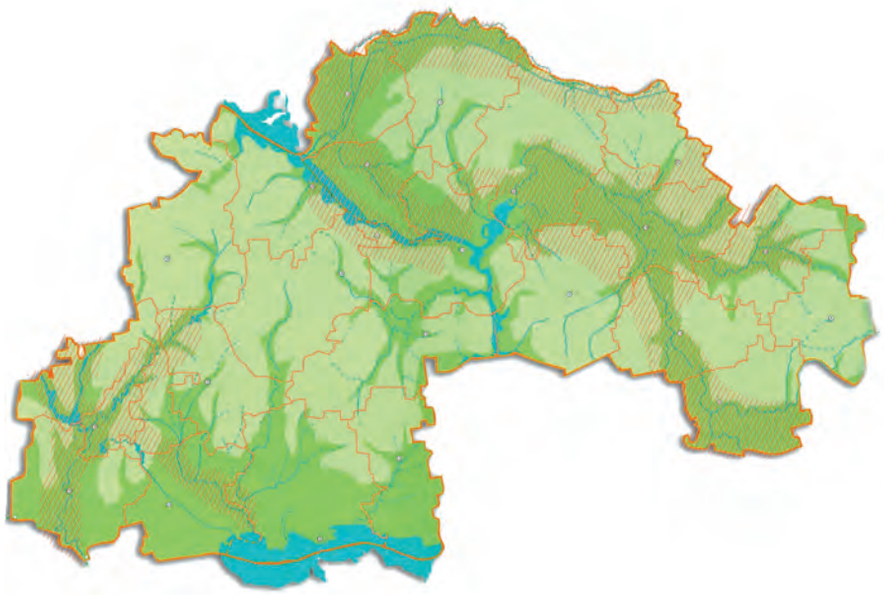
Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Євроазіатський вид із широким ареалом, населяє ріки басейну Балтійського моря, Ладозького та Онезького озер, басейн Північного Льодовитого океану, зустрічається у всіх ріках, що впадають у Чорне море (крім рік Криму та Кубані). У Дніпропетровській області мешкає у ріках-притоках Дніпра, русловій частині верхніх ділянок Дніпровського і Дніпродзержинського водосховищ, водоймах природного заповідника «Дніпровсько-Орільський».

Біоекологічна характеристика
Тіло видовжене, прогонисте, майже циліндричне. Луска сріблясто, щільна. Рот нижній. Рило тупе, масивне. Спина сіро-зелена, боки й черево сріблясті. Спинний і хвостовий плавці сірі, а парні й анальний – жовтуваті, під час нересту жовтогарячі. Райдужка ока жовта. Анальний плавець злегка виїмчастий. Статева зрілість настає в 2–3 роки при довжині 11–14 см. Нереститься в другій половині квітня. Самка відкладає ікру однією порцією на камені й гальку на перекатах. Ікринки великі, діаметром 2 мм. Плодючість 2–15 тис. ікринок. Живиться личинками комарів, споживає планктон, водяних та літаючих комах, нитчасті водорості. Довжина до 19 см. Маса до 50 г.

Наукове та практичне значення
Непромисловий та нечисленний вид. Об'єкт аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни
Вкрай нечисленний вид, чисельність не перевищує 0,03 екз./100 м^2. Чутливий до забруднення водного середовища, зарегулювання течії малих річок.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (вразливий), Червоної книги МСОП (LR/LC).

Основні джерела інформації
Методические указания.., 1983; Богуцкая, 1987; Червоний список..., 2003; Аннотированный список..., 2005; Новіцький, 2005.

Автор: Христов О. О.
Фото: Пекарік Л.

Leuciscus borysthenicus (Kessler, 1859)

Бобирець дніпровський, Калинка
(Бобырец)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Реакліматизант. Поширення обмежене, численний вид. Зустрічається в басейнах Егейського, Мармурового, Чорного та Азовського морів. В Україні та Молдові цей вид мешкає у пониззях великих рік та у водосховищах Дніпра, в заплавних водоймах верхніх ділянок водосховищ. У Дніпровському водосховищі популяція бобирця обмежена водоймами природного заповідника «Дніпровсько-Орільський» та прилеглої акваторії Дніпра. У даний час вид має тенденцію до розширення місцеперебувань. В 2007 році у значній кількості відмічений у верхів'ях р. Бик (Петропавлівський район).

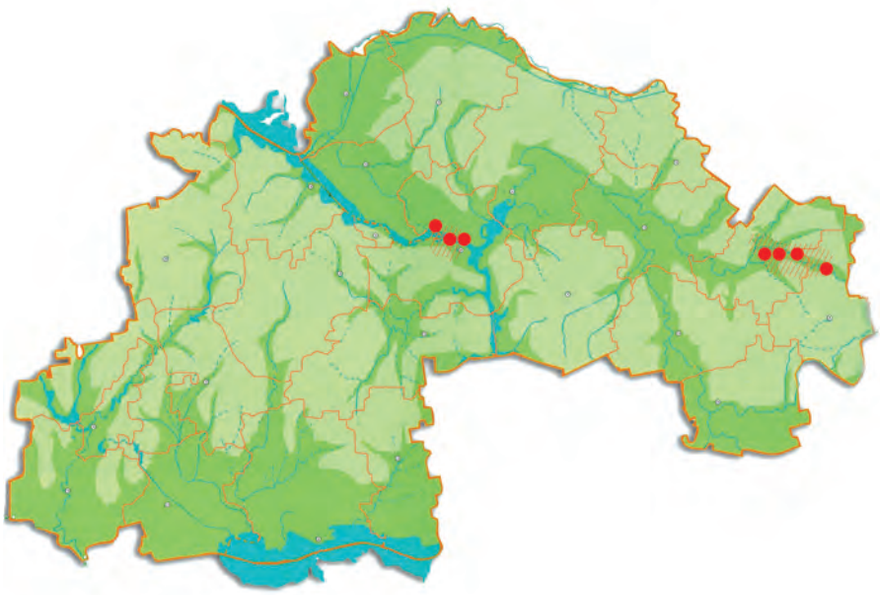
Біоекологічна характеристика
Тіло помірно довге, злегка стисле з боків. Рот кінцевий. Забарвлення спини темне. У верхній частині боків біля основи кожної луски бура пляма. Боки сріблясто-зеленуваті. Спинний і хвостовий плавці сірі. По боках тіла тягнеться темна смуга, яка доходить до основи хвостового плавця. Під час нересту черевні й анальні плавці жовтогарячі. Спинний плавець усічений або закруглений. Анальний плавець закруглений, ніколи не буває виїмчастим. Стає статевозрілим на 2–3-му році при довжині 6 см. Нерест відбувається у травні–червні. Ікру відкладає на кам'янистому дні на каміння та підводні предмети. Середня плодючість близько 4,5 тис. ікринок. Еврифаг. Живиться в основному бентосними безхребетними, іноді - личинками та молоддю риб. Довжина до 30 см. Маса до 120 г.

Наукове та практичне значення
Промислового значення не має. Випадковий об'єкт аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни
У межах верхньої ділянки Дніпровського водосховища вид численний: частка в іхтіологічних пробах складає 12,1% (195 екз./100 м^2). У р. Бик на окремих біотопах його чисельність сягала 257–420 екз./100 м^2.

Заходи охорони
Рекомендується створення об'єкту ПЗФ на р. Бик.

Основні джерела інформації
Бондарєв, Христов, Кочет, 2003; Аннотированный список, 2005; Христов, Кочет, 2008; Мэйтленд, Линсел, Сиделева, 2009; Бондарєв, Христов, 2010.

Автор: Бондарєв Д. Л.
Фото: Бондарєв Д. Л.

Leuciscus idus idus (Linnaeus, 1758)

В'язь звичайний
(Обыкновенный язь)

Таксономічна належність

Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

Природоохоронний статус

2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області

Широко розповсюджений вид. Ареал простирається від басейну Рейну на схід до Західної Якутії, включаючи ріки Північного Льодовитого океану, від басейну Білого моря до басейну Лени. Мешкає у ріках Чорноморського басейну (від Дунаю до Кубані). У Південній Європі, а також у водоймах Криму в'язь відсутній. Успішно розводиться у проточних водотоках у Західній Європі. В області поширення його обмежене, в'язь – нечисленний вид дніпровських водосховищ, у притоках зустрічається не часто. У Дніпровському водосховищі відмічається на верхній ділянці, у заплавних озерах, на нижній течії Самари Дніпровської, Орілі.

Біоекологічна характеристика

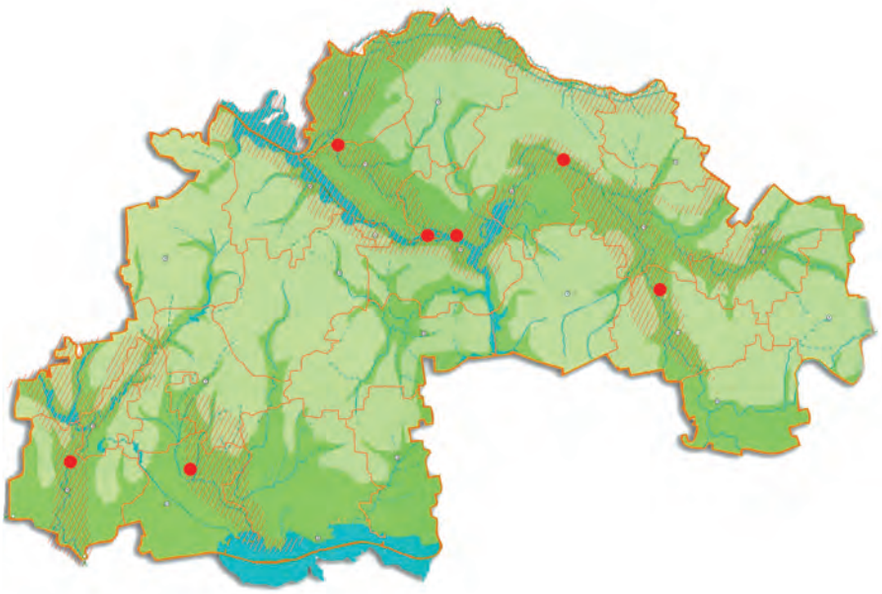
Витягнуте, з високою спиною, стиснуте з боків тіло. Голова маленька. Рот вузький, трохи навскісний догори. Дрібна луска. Забарвлення від зеленого до сіро-чорного кольору, боки світліші із сріблястим блиском, черевце білувате. Жовті очі. Спинний і хвостовий плавці сіро-блакитні, решта червонуваті. Статевозрілим стає в 4 роки. Нерест з квітня при температурі води +5–7°С і до червня. Ікру відкладає на перекатах із кам'янистим дном та швидкою течією. Плодючість виду у водоймах області не досліджувалася. Еврифаг. Личинки споживають зоо- та фітопланктон, молодь живиться ракоподібними, личинками, дрібними молюсками. Дорослі в'язі поїдають комах та їх личинок, річкових раків, що линяють, дощових черв'яків, дрібних молюсків і невеликих риб. Довжина до 70 см. Маса до 7 кг.

Наукове та практичне значення

Промисловий нечисленний вид, господарської цінності не має. Об'єкт аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни

Популяція у водоймах області вкрай розріджена, біотопічно обмежується затоками та притоками Дніпра. Молодь в'язя і дорослі особини в Дніпровському водосховищі в уловах рибалок трапляються дуже рідко. В контрольних малькових уловах вид не реєструється.

Заходи охорони

Правилами промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України (1999) та Правилами любительського та спортивного рибальства (1999) встановлені мінімальні розміри, дозволені до вилову, – 28 см.

Основні джерела інформації

Берг, 1949; Троицкий, Цуникова, 1988; Аннотированный каталог..., 1998; Аннотированный список..., 2005; Біологічне різноманіття..., 2008

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: http://www.fishbase.com/leuciscus

Rutilus frisii (Nordman, 1840)

Вирезуб причорноморський
(Вырезуб)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

Природоохоронний статус
0 (зниклий).

Ареал виду, поширення в області
Басейни Чорного та Азовського морів. В річках східної частини Болгарії та в озері Палеостом, в Греції. В Україні мешкає в басейні верхнього і середнього Дністра, Сіверського Донця, в нижній течії Південного Бугу. Раніше мешкав у північно-західній частині Чорного моря і Азовського, звідки мігрував у Дністер, Південний Буг, Дніпро. Заходив у Прип'ять, Десну, Рось, Сулу, Псел, Обитічну, Берду та Оскіл. У Дніпропетровській області до спорудження гребель (Запорізької, Каховської) зустрічався на нижній ділянці Дніпра (в межах Нікопольського й Апостолівського районів). З початку 1950-х років у фауні області не зустрічається.

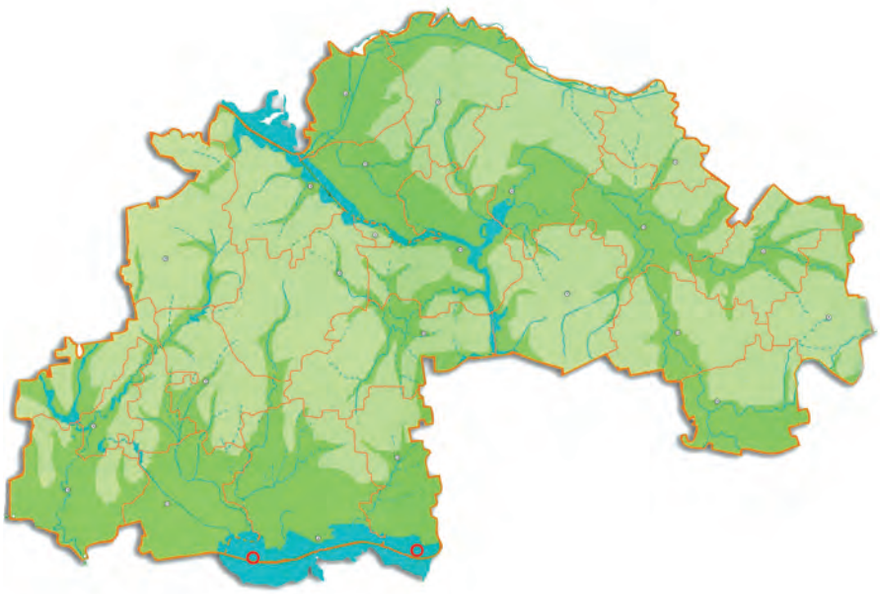
Біоекологічна характеристика
Тіло видовжене, вкрите великою лускою. Бічна лінія завжди повна. Рот напівнижній. Спина темна, боки сріблясті. Солонуватоводна або прісноводна форма. Реофіл. Придонний вид. Літофіл. Статевозрілим стає на 4–6-му році життя при довжині понад 50 см. Нереститься в квітні–травні при температурі води +10–11°С. Ікру відкладає на кам'янисте дно на великій течії. Плодючість 89–270 тис. ікринок. У складі їжі зустрічаються черв'яки, личинки комах, дрібні молюски. Довжина не перевищує 60 см. Вага до 6 кг.

Наукове та практичне значення
Був цінним промисловим видом. Функціональне значення не досліджувалося.

Чисельність і причини її зміни
До зарегулювання річок був численним видом, зараз у місцях мешкання зустрічається поодинако. Основними причинами зменшення чисельності є зникнення типових біотопів унаслідок змін гідрологічного режиму річок, їх забруднення промисловими стоками.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (зникаючий), додатку III Бернської конвенції.

Основні джерела інформації
Фауна позвоночных..., 1984; Біологічне різноманіття..., 2008; Червона книга України, 2009.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: http://www.zoogeo365.ru/taxon/181/vyrezub

Chondrostoma nasus nasus (Linnaeus, 1758)

Підуст звичайний
(Обыкновенный подуст)

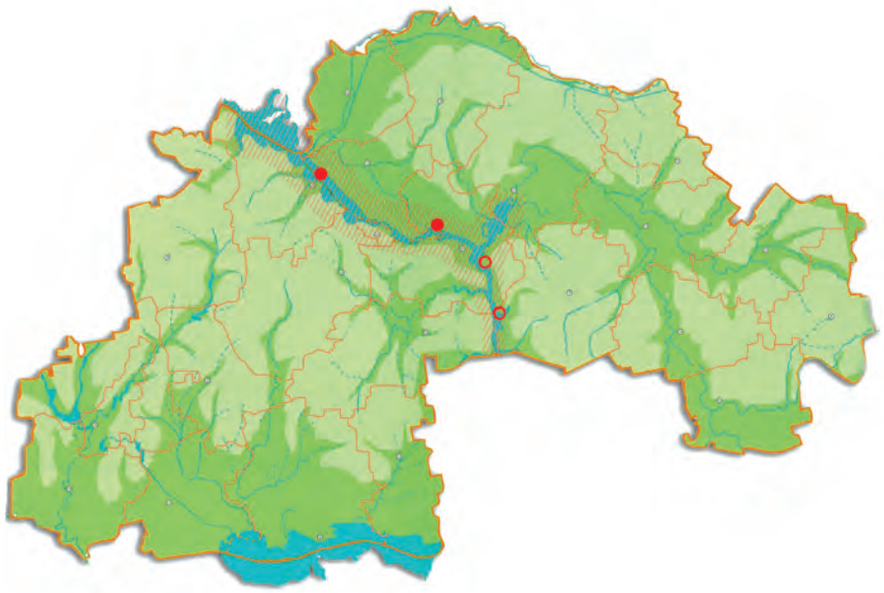

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал – вся Європа. Населяє ріки Північного, Балтійського, Чорного й Егейського морів. Відсутній у басейні Німану, Західної Двіни, Неви й у ріках Криму. У Дніпропетровській області місце-перебування підуста обмежене, нечисленний вид дніпровських водосховищ.

Біоекологічна характеристика
Тіло помірно подовжене. Рило видається вперед. Рот у вигляді поперечної щілини. Нижня щелепа гостра, покрита роговим чохликом. Очеревина чорна. Забарвлення сіро-зелене, боки сріблясті, черевце жовтувато-біле. Грудні, черевні та анальний плавці жовто-червоного кольору. Типовий реофіл. Статевозрілим стає у віці 3–5 років при довжині 18–20 см. Нереститься у квітні при температурі води від +6–8°С. Ікру діаметром 2 мм відкладає одноразово на кам'янистих ґрунтах на течії. Плодючість до 1,5–12 тис. ікринок. Перифітонофаг. Живиться мікроскопічними водоростями (перифітон), якими покриті донні камені, також водними личинками комах, ікрою, черв'яками. Довжина до 40 см. Маса до 1,2 кг.

Наукове та практичне значення
Промисловий вид. На Дніпродзержинському водосховищі був об'єктом аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни
Одинично зустрічається в Дніпродзержинському та Дніпровському водосховищах. Причина зменшення чисельності: зарегулювання рік, забруднення водного середовища.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги МСОП (LR/LC), додатку III Бернської конвенції. Правилами промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України (1999) та Правилами любительського та спортивного рибальства (1999) встановлений мінімальний промисловий розмір – 25 см.

Основні джерела інформації
Щербуха, 1981; Фауна України, 1981; Закон України..., 1996; Червоний список..., 2003; Аннотированный список..., 2005; Біологічне різноманіття..., 2008.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Chaumeton H., Mondadori A.

Alburnoides bipunctatus rossicus Berg, 1924

Бистрянка російська
(Русская быстрянка)

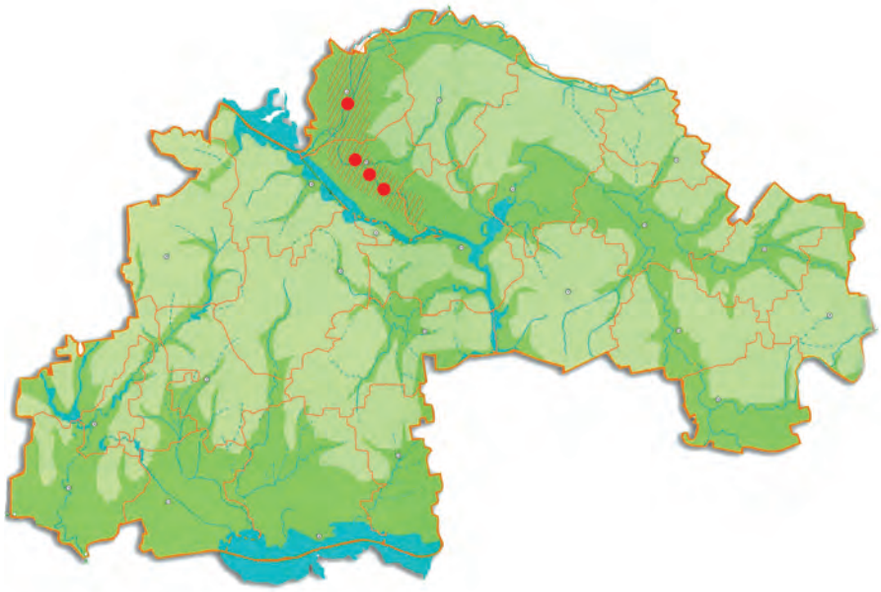
Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал простягається від Франції до Уралу на півночі, на півдні – від Середземного моря до верхів'їв Тигру й Євфрату. Бистрянка російська живе в басейнах Дністра, Південного Бугу, Дніпра, рік Приазов'я, Дону, Кубані й Волги. У водоймах області має обмежене поширення, нечисленний вид. Зустрічається на середній течії р. Оріль.

Біоекологічна характеристика
Тіло високе, голова маленька, рот кінцевий, рило видається над нижньою щелепою. Луска сріблясta, невелика. Отвори бічної лінії зверху й знизу облямовані чорними крапками, тому уздовж бічної лінії тягнеться пунктирна подвійна смужка. Вище бічної лінії іноді є кілька рядів темних цяток. Статевозрілою стає на 2-му році життя при довжині 5–6 см. Розмноження починається наприкінці травня. Особливості нересту виду у водоймах області не досліджені. До складу живлення входить зоопланктон, нитчасті водорості, комахи під час їх льоту над водою. Довжина до 18 см. Маса до 35 г.

Наукове та практичне значення
Нечисленна непромислова риба. Промислового значення не має. Іноді трапляється в уловах рибалок-любителів. Функціональне значення не досліджене.

Чисельність і причини її зміни
Точні дані про чисельність виду в області відсутні. Чисельність в р. Оріль завжди була невисокою. Основними причинами зниження чисельності є зростаюче забруднення річки у зв'язку із забудовою водоохоронної зони та евтрофікацією.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (зникаючий), додатку III Бернської конвенції.

Основні джерела інформації
Аннотированный каталог..., 1998; Новіцький, 2005; Мэйтленд, Линсел, Сиделева, 2009.

Автор: Кочет В. М.
Фото: Цетковський В. І.

Abramis sapa sapa (Pallas, 1814)

Білоглазка звичайна, Клепець
(Обыкновенная белоглазка)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
В Європі має перерваний ареал. Основні місця перебування: ріки басейну Чорного й Каспійського морів: басейни Дунаю (до Відня), Дністра, Пруту, Бугу, Дніпра, Дону, Кубані, Волги, Ками, В'ятки, Уралу. Утворює осілу та напівпрохідну форми. На півдні Росії вид є прохідним: із солонуватих водах він йде на нерест та на зимівлю в пониззя рік (Дністра, Дніпра, Дону, Волги). В Дніпропетровській області поширення обмежене, украй нечисленний вид, мешкає у Дніпродзержинському водосховищі.

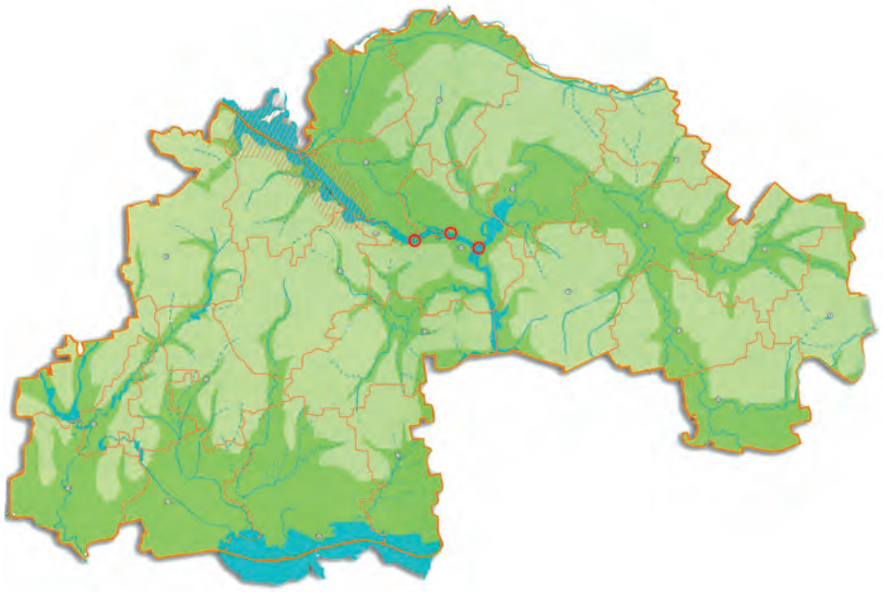
Біоекологічна характеристика
Тіло стиснуте з боків, більше витягнуте у довжину, ніж у ляща. Рило товсте, опукле, рот висувний, напівнижній. Забарвлення сріблясто-сіре, боки світло-сірі з перлинним блиском, черевце білувате. Плавці сіруваті, спинний і анальний – з темною облямівкою. Нижня лопать хвостового плавця подовжена. Стає статевозрілим на 3–4-му році життя. Типовий фітофіл. Нереститься на прируслових ділянках рік у квітні–червні при температурі води від +8 до +19°С. Ікра клейка, до 2 мм у діаметрі. Плодючість до 63–80 тис. ікринок. Типовий бентофаг, живиться також водоростями й зоопланктоном. Довжина до 35 см. Маса до 1,3 кг.

Наукове та практичне значення
Промислового значення не має. На Дніпродзержинському водосховищі є об'єктом аматорського рибальства. Функціональне значення не досліджувалося.

Чисельність і причини її зміни
У Дніпровському водосховищі з 1990-х років не реєструється. Одинично зустрічається в Дніпродзержинському водосховищі. Чисельність лімітується забрудненням промисловими відходами та евтрофуванням Дніпра, відсутністю природних нерестовищ.

Заходи охорони
Занесений до додатку III Бернської конвенції.

Основні джерела інформації
Фауна України..., 1981; Троицкий, Цуникова, 1988; Новіцький, 2005; Біологічне різноманіття..., 2008.

Автор: Христов О. О.
Фото: Цетковський В. І.

Abramis ballerus (Linnaeus, 1758)

Синець
(Синец)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

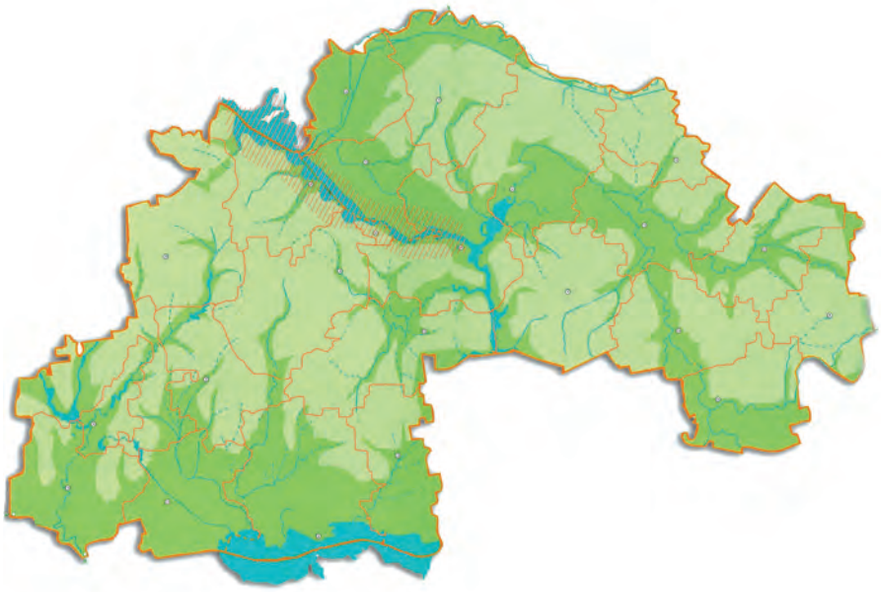
Природоохоронний статус
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Поширений у Європі від Рейну на схід до Уралу. Зустрічається у ріках та озерах басейнів Північного, Балтійського, Чорного й Азовського морів (від Дунаю до Дону), Волги, Уралу. Живе в прісних водоймах, може мешкати у солонуватій воді морів. В Дніпропетровській області поширення обмежене, нечисленний вид. У Дніпровському водосховищі зустрічається одинично на верхній ділянці, є в Дніпродзержинському водосховищі.

Біоекологічна характеристика
Тіло подовжене, сильно стиснуте з боків, менш високе, ніж у ляща. Рот кінцевий, рило загострене, підняте. Очі великі. Хвостове стебло дуже коротке. Хвостовий плавець сильно вирізаний, його лопаті загострені. Луска дрібна. Загальне забарвлення світле: спина темна, частина тіла відливає синім, боки світлі, черево біле. Спинний плавець високий, анальний довгий. Статевої зрілості самці досягають у віці 3–4 роки, самки – у 4-5 років при довжині 18–20 см. Нереститься в квітні – червні в затоках. Ікра діаметром 1,5 мм приклеюється до рослин. Плодючість від 4,5 до 55 тис. ікринок. Зоопланктофаг. У Дніпровському водосховищі живиться зоопланктоном, частково бентосом і водною рослинністю. Довжина до 40 см. Маса до 700 г.

Наукове та практичне значення
Промисловий, але малоцінний вид. Об'єкт аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни
В Дніпровському водосховищі популяція перебуває в кризовому стані, у контрольних зйомках молодь синця відсутня. Чисельність виду лімітується відсутністю умов для повноцінного відтворення, промисловим забрудненням акваторій, а також конкуренцією з іншими зоопланктофагами.

Заходи охорони
Занесений до додатку III Бернської конвенції. Правилами промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України (1999) та Правилами любительського та спортивного рибальства (1999) встановлений мінімальний промисловий розмір – 24 см.

Основні джерела інформації
Булахов, Тарасенко, Василенко, 1977; Евланов и др., 1998; Аннотированный список..., 2005; Біологічне різноманіття..., 2008.

Автор: Христов О. О.
Фото: Копилов І. В.

Carassius carassius (Linnaeus, 1758)

Карась звичайний, Карась золотий
(Обыкновенный карась)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cyprinidae* – Коропові – Карповые.

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Широкий ареал у Європі (від Великобританії та Скандинавії на півночі до Македонії й Північної Італії на півдні) й Сибіру. Поширення у водоймах області обмежене, нечисленний вид плавневих систем верхніх ділянок водосховищ. Більше розповсюджений у притоках Дніпра.

Біоекологічна характеристика
Тіло коротке, високе, стиснуте з боків, покрите золотистою лускою. Рот кінцевий, без вусиків. Очеревина не пігментована. Останні шипи спинного й анального плавців з зазубринами. Статевозрілість настає на 4–5-му році життя. Нерест порційний, у травні–червні при температурі води від +17–18°С. Типовий фітофіл: ікра приклеюється на підводну рослинність. Плодючість 130–320 тис. ікринок. Еврифаг. Живиться личинками хірономід, ракоподібними, личинками та імаго водяних комах, молюсками, черв'яками, водоростями, детритом. Довжина до 46 см. Маса до 4 кг.

Наукове та практичне значення
Цінний об'єкт промислу та риборозведення, промисловий вид. Об'єкт аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни
На окремих ділянках водойм (Самарська затока Дніпровського та верхня ділянка Каховського водосховища, заплави рік Самара Дніпровська та Саксагань, Кільчень, водойми природного заповідника «Дніпровсько-Орільський») в 1950-х роках був одним із провідних промислових видів (його частка в уловах досягала 40%). У притоках Дніпра чисельність поступово зменшується внаслідок конкуренції зі сріблястим карасем, втрати типових стацій.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (вразливий).

Основні джерела інформації
Новіцький, 2005; Аннотированный список..., 2005; Біологічне різноманіття..., 2008.

Автор: Кочет В. М.
Фото: http://www.ittiofauna.org/webmuseum/pesciossei/cypriniformes

Misgurnus fossilis (Linnaeus, 1758)

В'юн звичайний
(Обыкновенный вьюн)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Cobitidae* – В'юнові – Вьюновые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Широко розповсюджений вид, населяє водойми басейнів Північного й Балтійського морів, зустрічається від Франції до рік та озер Уралу. В Україні є в басейнах Азовського та Чорного морів, приазовських лиманах. У водоймах області поширення обмежене, нечисленний вид. Трапляється у водоймах плавневих систем верхньої ділянки Дніпровського водосховища, у верхів'ях заток середньої і верхньої ділянок Каховського водосховища. Більш поширений у ріках-притоках.

Біоекологічна характеристика
Тіло в'юна подовжене, циліндричне, покрите дуже дрібною гладкою лускою. Голова невелика, витягнута вперед. Очі маленькі, райдужка жовта. Зяброві отвори невеликі. Рот напівнижній. Навколо губ 10 вусиків. Плавці бурі з темними цятками, хвостовий заокруглений. Спина бура, з чорними цяточками, черевце жовте. На боках тягнуться три подовжні чорні смужки. Бічна лінія не помітна. Статевозрілість настає в 2–3-річному віці. Нереститься в травні–червні при температурі води +15°С. Плодючість самок 10–137 тис. ікринок діаметром 2 мм. Придонний зообентофаг. Живиться молюсками, червʼяками, личинками комах. Довжина 25 см. Маса 130 г.

Наукове та практичне значення
Промислового значення не має. Об'єкт любительського рибальства у притоках. Функціональне значення не досліджувалося.

Чисельність і причини її зміни
Нечисленний вид, але у деяких районах (Магдалинівський, Петропавлівський) під час нетривалих нерестових міграцій його сотнями екземплярів за день виловлюють місцеві жителі. Причинами зменшення чисельності виду в річках є надмірний вилов та антропогенне забруднення акваторій.

Заходи охорони
Занесений до Червоної книги МСОП (LR/LC), до додатку III Бернської конвенції.

Основні джерела інформації
Щербуха, 1981; Методические указания.., 1983; Щербуха и др., 1995; IUCN Red List..., 1996; Закон України..., 1996; Атлас пресноводных рыб..., 2002; Мэйтленд, Линсел, Сиделева, 2009.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Новіцький Р. О.

Barbatula barbatula (Linnaeus, 1758)

Голець вусатий звичайний
(Усатый голец)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Cypriniformes* – Коропоподібні – Карпообразные. Родина *Balitoridae* – Баліторові – Балиторовые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Широко розповсюджений у Європі, зустрічається у ріках басейнів Балтійського, Егейського й Чорного морів від Дунаю до Кубані, є в Криму. В Дніпропетровській області поширення обмежене, нечисленний вид. Зустрічається в притоках водосховищ, в окремих озерах у заплаві рік Самара Дніпровська, Вовча, Саксагань та інших річок, іноді трапляється у ставках (Царичанський, Магдалинівський райони).

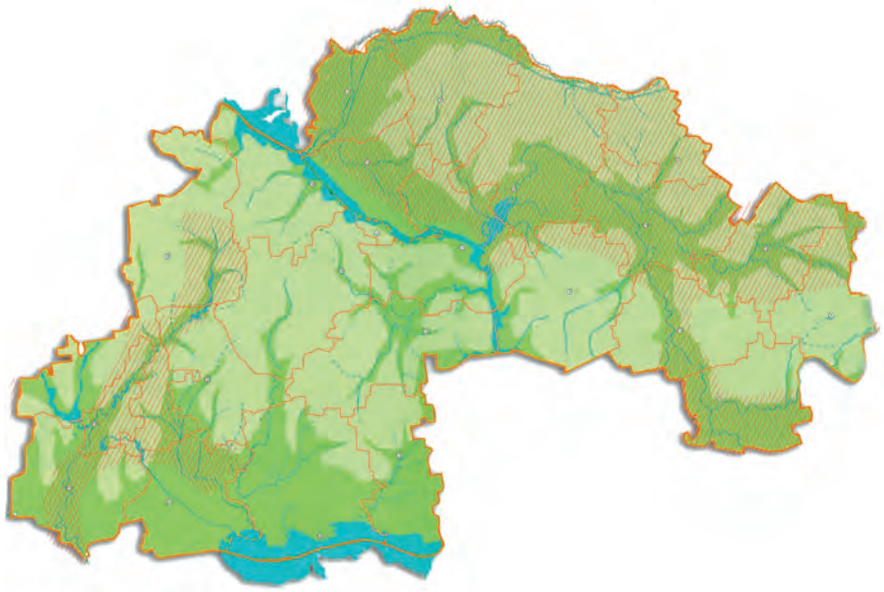
Біоекологічна характеристика
Тіло циліндричне, валькувате, покрите шаром слизу. Голова маленька, широка, має 6 вусиків. Рило довге. Рот маленький, нижній. Губи м'ясисті. Передні носові отвори трубкоподібні. Боки покриті дуже дрібною лускою. Край хвостового плавця прямий. Спина і боки коричневого кольору з темними плямами. Черевце білувате. Спинний і хвостовий плавці з рядами темних крапок. Самці крупніші самок і з більш довгими грудними плавцями. Статевої зрілості голець досягає на 3-му році життя при довжині тіла близько 6 см. Нерест порційний, в квітні–червні. Під час нересту у самців на хвостовому стеблі з'являється шкірястий гребінь. Ікринки діаметром 1 мм приклеюються до рослин, піску або на камені. Плодючість 2–22,5 тис. ікринок. Споживає ракоподібних, личинок водних комах, ікру риб, водні рослини. Довжина до 12 см. Маса до 22 г.

Наукове та практичне значення
Господарського значення не має. Випадковий об'єкт аматорського рибальства. Функціональне значення не досліджувалося.

Чисельність і причини її зміни
В деяких малих річках чисельність гольця досягає 15–22 екз./100 м^2. Причинами зменшення чисельності виду в річках є зарегулювання їх течії, забруднення сільськогосподарськими стоками.

Заходи охорони
Рекомендується охорона місць мешкань.

Основні джерела інформації
Решетников и др., 1997; Емтыль, 1997; Аннотированный каталог..., 1998; Біологічне різноманіття..., 2008.

Автор: Кочет В. М.
Фото: http://www.nimfea.hu

Gasterosteus aculeatus Linnaeus, 1758

Колючка триголкова
(Трехиглая колюшка)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Gasterosteiformes* – Колючкоподібні – Колюшкообразные. Родина *Gasterosteidae* – Колючкові – Колюшковые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Широко розповсюджений вид в Європі. У водоймах Дніпропетровщини поширення обмежене, нечисленний вид. Зустрічається на верхній ділянці водосховищ, а також у ріках-притоках.

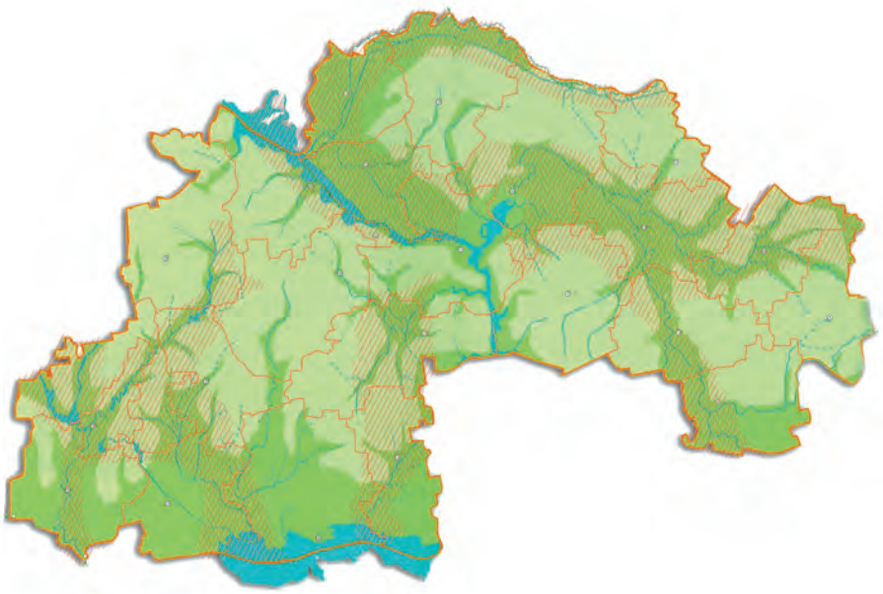
Біоекологічна характеристика
Тіло витягнуте, стиснуте з боків. Голова гостра. Рот маленький, кінцевий. На спині 2–5 (частіше 3) окремих рухомих колючок. Голова й тіло без луски. Бічна лінія добре розвинена. Забарвлення темно-сіре, боки бронзово-темні, черевце білувате. Плавці прозорі. В період нересту у самців спина синьо-зелена, горло та погруддя червоні, спинний та анальний плавці темні, райдужка стає сріблястою. Розмноження в регіоні не досліджувалося. Самці будують гніздо, в яке самка відкладає 85–450 ікринок. Зоопланктофаг. Живиться зоопланктоном, а також ракоподібними, личинками комах, ікрою. Довжина до 8 см. Маса до 13 г.

Наукове та практичне значення
Промислового значення не має, аматорським рибальством не освоюється. Функціональне значення не досліджувалося.

Чисельність і причини її зміни
На захищених мілководдях дніпровських водосховищ чисельність щороку сильно варіює: від 0,59–0,93 екз./100м^2 (2004–2005 рр.) до 32,81 екз./100м^2 (2001 р.). Причиною зменшення чисельності є інтенсивне будівництво у прибережній та водоохоронній зоні, забруднення мілководь.

Заходи охорони
Рекомендується охорона локальних місць мешкання.

Основні джерела інформації
Scott, Crossman, 1973; Зюганов, 1991; Решетников и др., 1997; Біологічне різноманіття..., 2008.

Автор: Христов О. О.
Фото: Бондарєв Д. Л.

Gymnocephalus acerinus (Gueldenstaedt, 1774)

Йорж-носар (Носар)
(Донской ерш)

Таксономічна належність

Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Perciformes* – Окунеподібні – Окунеобразные. Родина *Percidae* – Окуневі – Окуневые.

Природоохоронний статус

0 (зниклий)

Ареал виду, поширення в області

Мешкає у Дністрі (верхня течія), у Південному Бузі, у Дніпрі (від передгирлової ділянки до Дорогобужу й вище), у Прип'яті, Тетереві, Десні, Сожі, Дону, Сіверському Донці, дельті Кубані. В Дніпропетровській області у невеликій кількості раніше зустрічався на дніпровських порогах. Після зарегулювання Дніпра греблею Запорізької ГЕС траплявся у верхів'ї новоствореного Ленінського (Дніпровського, Запорізького) водосховища. У ріках-притоках водосховища не реєструвався. На нижньому Дніпрі (від Нікополя) зустрічався дуже рідко. Після створення Каховського водосховища носар зник із Нижнього Дніпра, а потім і з Дніпровського водосховища.

Біоекологічна характеристика

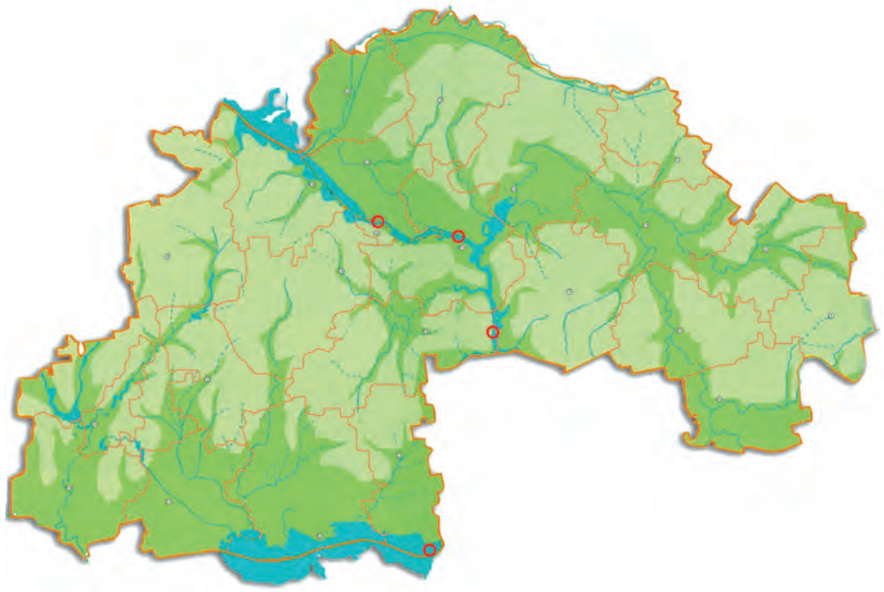
Тіло порівняно нижче, ніж у йоржа звичайного. На зябровій кришці – один шип. Передкришка має 8–10 шипиків. Рило видовжене. Спинний плавець подвійний, не повністю розділений. Загальне забарвлення жовтувато-сіре. На боках тіла, спині і між променями першого спинного плавця є округлі темні плями. Туводна прісноводна форма. Реофіл. Донний вид. Статева зрілість настає у 2–3 роки. Нерест відбувався в квітні–травні при температурі води +6–7°С. Плодючість складає 56–110 тис. ікринок. Нерест порційний, ікра відкладається на піщаних і кам'янистих ґрунтах, іноді на коріння дерев. Типовий бентофаг. Живився олігохетами, личинками комах, молюсками. Крупні особини живилися й рибою. Довжина до 20 см. Маса до 150 г.

Наукове та практичне значення

Промислового значення не мав. Був об'єктом аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни

Вид завжди був нечисленним. Останні знахідки носаря у Дніпровському водосховищі зареєстровані у 1964 році. Причинами зникнення є зарегулювання стоку Дніпра, уповільнення швидкості течії, замулення типових біотопів, надмірне забруднення Дніпра промисловими стоками.

Заходи охорони

Занесений до ЧКУ (зникаючий), Червоної книги МСОП (LR/LC).

Основні джерела інформації

Амброз, 1956; Булахов, 1966; Булахов, Василенко, Тарасенко, 1977; Фауна України, 1982; Фауна позвоночных..., 1984; Біологічне різноманіття..., 2008.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Насека О. І.

Benthophilus stellatus stellatus (Sauvage, 1874)

Бичок-пуголовок зірчастий
(Звездчатая пуголовка)

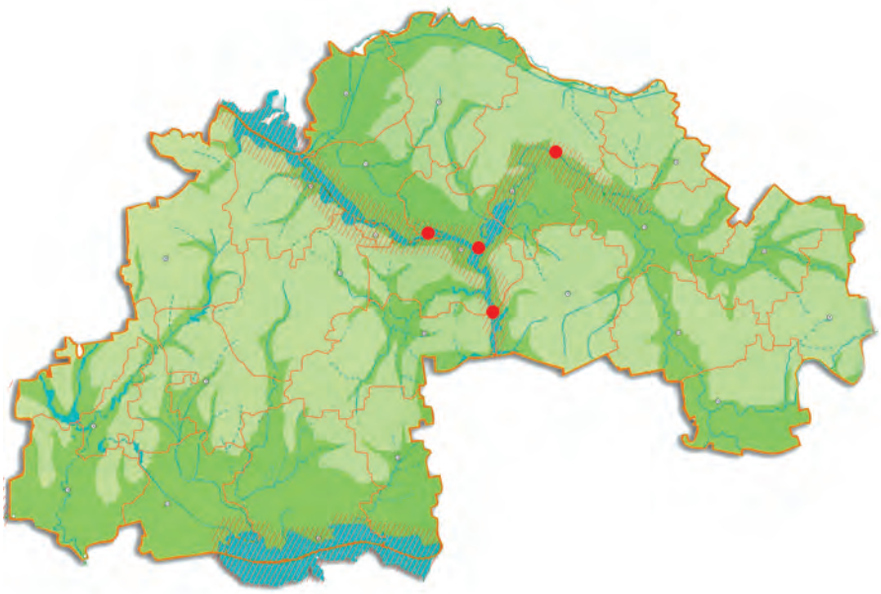

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Perciformes* – Окунеподібні – Окунеобразные. Родина *Gobiidae* – Бичкові – Бычковые.

Природоохоронний статус
2 (вразливий)

Ареал виду, поширення в області
Басейни Чорного, Азовського та Каспійського морів: населяє опріснені лимани, затоки, ріки та прибережні озера. У сучасний період зірчаста пуголовка реєструється у складі фауни риб всіх дніпровських водосховищ та їх приток. У фауні Дніпровського водосховища з'являється впродовж 1940-х років, але далеко вгору проти течії приток вид ніколи не піднімався. У 2005 році 1 особина пуголовки була знайдена на середній ділянці Самари Дніпровської. Сучасне поширення виду у водоймах області вкрай обмежене, нечисленний вид. На акваторії Дніпровського водосховища зустрічається мозаїчно, в основному на середній та нижній ділянках.

Біоекологічна характеристика
Тіло зверху сильно сплощене, без луски. Голова плоска, широка. Зяброва щілина невелика. Передні ніздрі мають вигляд коротких трубочок, на підборідді 1 вусик. За кутами рота з кожного боку є поздовжня шкіряста складка. На голові й тілі шипуваті кісткові пластинки. На тілі вони утворюють спинний, бічний та черевний ряди. Забарвлення сіро-пісочне. На тілі 3 поперечні коричневі плями, що облямовують плавці. Короткоцикловий вид із тривалістю життя не більше 1 року. Статевозрілими стають при довжині близько 4 см. Нерестяться в травні–червні, нерест порційний на замулених піщаних ґрунтах із мушлями перловиць, на які відкладається ікра. Після нересту самки відразу гинуть, самці охороняють кладку й гинуть після виходу молоді. Живиться дрібними донними безхребетними і молюсками. Довжина до 13 см. Маса до 15 г.

Наукове та практичне значення
Промислової цінності не має, аматорським рибальством не освоюється. Кормовий компонент їжі хижих риб.

Чисельність і причини її зміни
Нечисленний вид іхтіофауни області. У малькових обловах відмічається рідко. Факти вилову пуголовки поодинокі у зв'язку з розрідженністю популяції та мешканням на великих глибинах.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (рідкісний).

Основні джерела інформації
Чаплина, 1955; Мельников, 1955; Световидов, 1964; Miller, 1973; Беспозвоночные и рыбы..., 1989; Евланов и др., 1998; Мовчан, 2005; Новіцький та ін., 2006.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Новіцький Р. О.

Benthophiloides brauneri (Beling et Iljin, 1927)

Бичок Браунера,
Бичок-пуголовочок Браунера
(Пуголовка Браунера)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Perciformes* – Окунеподібні – Окунеобразные. Родина *Gobiidae* – Бичкові – Бычковые.

Природоохоронний статус
З (рідкісний)

Ареал виду, поширення в області
В Україні населяє дельту Дунаю, пониззя Дніпра та Південного Бугу, приморські прісноводні водойми. В області поширення обмежене, украй нечисленний вид. В Дніпровському водосховищі знайдений у 2005 році під час малькових іхтіологічних обловів.

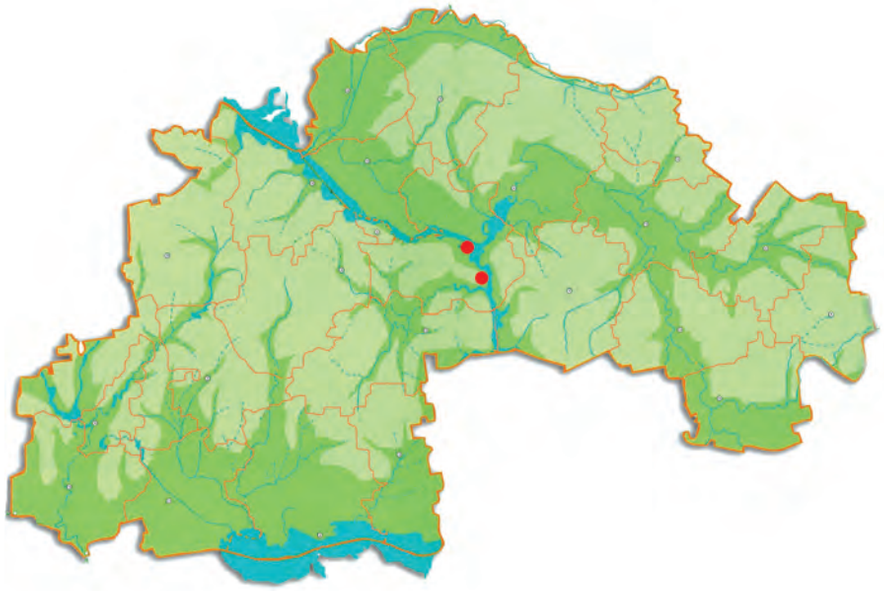
Біоекологічна характеристика
Тіло витягнуте, з великою широкою головою. Рот широкий, дещо косий. Нижня щелепа випинається вперед. Очі великі, косо зсунуті догори. Хвостове стебло сплощене з боків, високе. Дорослі особини луски не мають. У молоді на боках тіла є ділянки дрібної луски з довгими шипами. Забарвлення спини та боків коричневе, черевце біле. На спині спостерігаються дві темні зигзагоподібні смуги. Розмноження не досліджувалося. Бентофаг. Споживає ракоподібних безхребетних, личинки хірономід. Довжина до 6 см. Маса до 12 г.

Наукове та практичне значення
Промислового значення не має. Випадковий об'єкт аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни
Украй нечисленний вид, відмічений тільки на двох ділянках Дніпровського водосховища. На сьогодні натуралізується у водоймах Дніпропетровської області.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (рідкісний).

Основні джерела інформації
Novitsky, Khristov, 2007; Новіцький, Христов, Бондарєв, 2008; Червона книга України, 2009; Новіцький, 2010.

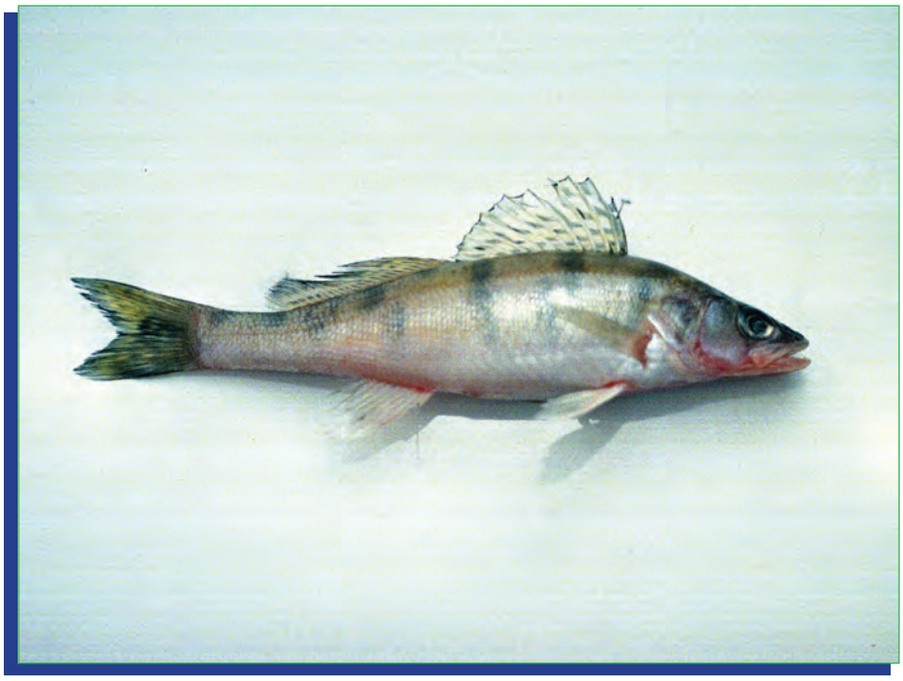

Автор: Христов О. О.
Фото: Новіцький Р. О.

Stizostedion volgense Gmelin, 1789

Берш

(Берш, Волжский судак)

Таксономічна належність

Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Perciformes* – Окунеподібні – Окунеобразные. Родина *Percidae* – Окуневі – Окуневые.

Природоохоронний статус

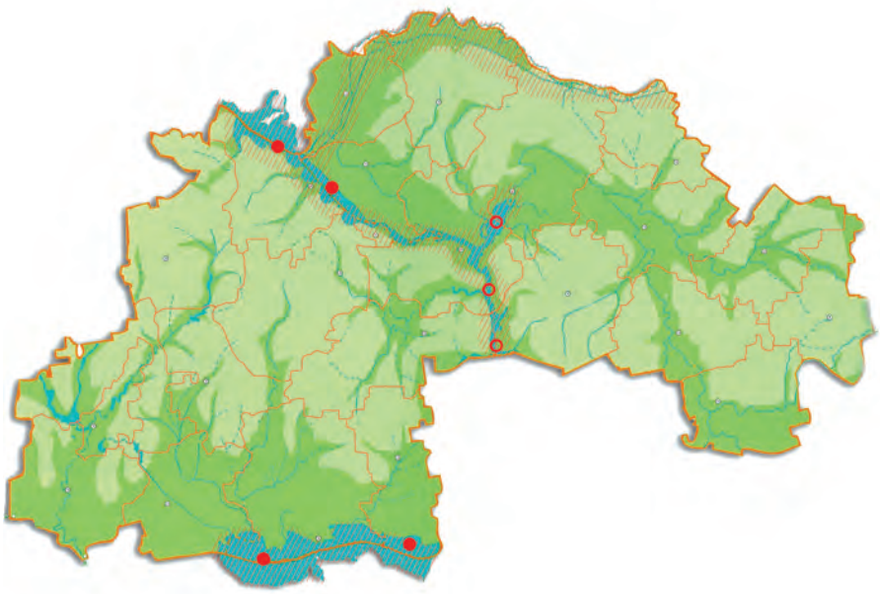
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області

Розповсюджений у водоймах басейнів Каспійського, Азовського (система р. Дон) та Чорного морів. Відсутній в басейнах Аральского та Балтійського морів. У дніпровських водосховищах області поширення обмежене, нечисленний вид. Зустрічається мозаїчно на всій акваторії Каховського, Дніпровського, Дніпродзержинського водосховищ, у великих притоках до зони підпору. Відмічається в каналі «Дніпро–Донбас».

Біоекологічна характеристика

Тіло подовжене, брускувате, трохи стиснуте з боків. Тіло вкрите дрібною лускою, яка заходить на передньокришки. Голова подовжена, клиноподібна. Рот великий, кінцевий. Зуби дрібні. Усі плавці на вершині закруглені, хвостовий плавець із чіткою виїмкою. Два спинних плавця. Спина темно-зеленого кольору, черево біле. На боках тіла проходить 8–12 темно-бурих поперечних смуг. Спинні та хвостові плавці темно-сірі з рядами чорних плям або смуг. Черевні, грудні й анальні плавці сірі із чіткою білою облямівкою. Статевої зрілості самці досягають у 2 роки, самки – у 3 роки при довжині тіла відповідно 19 та 24 см. Нерест в Дніпровському водосховищі розпочинається наприкінці квітня при температурі води +8–10°С. Ікра відкладається на глибині. Кладофіл, будує гнізда. Плодючість до 245 тис. ікринок. Хижак-бентофаг, живиться рибою та безхребетними. Довжина до 37 см. Маса до 850 г.

Наукове та практичне значення

Цінний промисловий вид. Об'єкт аматорського рибальства. Біомеліоратор, який споживає «смітні» та малоцінні види риб.

Чисельність і причини її зміни

Чисельність виду у водоймах області різко зменшилась з кінця 1990-х років. Причинами є перелов виду промислом у 1987–1999 рр. (за відсутності мінімальної промислової міри), різке скорочення площі нерестовищ, їх забруднення та замулення.

Заходи охорони

Занесений до ЧКУ (зникаючий), Червоної книги МСОП (DD), додатку III Бернської конвенції.

Основні джерела інформації

Фауна України, 1982; Nelson, 1994; Закон України..., 1996; Новіцький, 1999; Новицкий, Жуков, 2000; Щербуха, Дячук, 2000; Новицкий и др., 2002; Новіцький, 2004; IUCN, 2004; Біологічне різноманіття..., 2008.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Новіцький Р. О.

Percarina demidoffii Nordmann, 1840

Перкарина чорноморсько-азовська
(Перкарина черноморско-азовская)

Таксономічна належність
Клас *Osteichthyes* – Кісткові риби – Костные рыбы. Ряд *Perciformes* – Окунеподібні – Окунеобразные. Родина *Percidae* – Окуневі – Окуневые.

Природоохоронний статус
4 (статус виду не визначений, але швидко знижується чисельність).

Ареал виду, поширення в області
Солонуватоводний вид Чорного та Азовського морів. Зустрічається у лиманах та в прісних водосховищах, заходячи в них угору проти течії річок. Розповсюдження обмежене, вкрай нечисленний вид. В області зустрічається в КаховськомуЗеленодольському водосховищах, в каналі «Дніпро–Кривий Ріг».

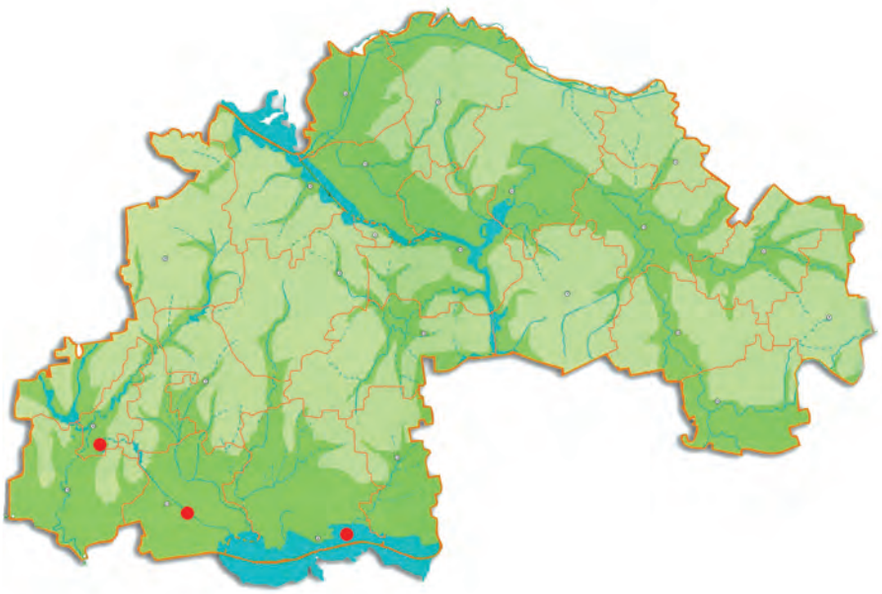
Біоекологічна характеристика
Тіло стиснуте з боків, луска тонка, легко опадає. Голова гола або частково покрита лускою. Рот висувний. Передкришка з шипами. Спинні плавці слабко стикаються. Хвостовий плавець виїмчастий, грудні довгі. Черевні плавці мають товсту колючку. Забарвлення молочно-жовтувате, спина сіра, черево біле. Уздовж бічної лінії є ряд чорних крапок, а біля основи спинного плавця – 8–9 темних плям. Розмноження у водоймах регіону не досліджувалося. Еврифаг, хижак. Молодь живиться планктоном, нектобентосом (мізиди), рідше бентосом (черв'яки, молюски, личинки комах) і молоддю риб. Довжина до 10 см. Маса до 17 г.

Наукове та практичне значення
Промислового значення не має. Випадковий об'єкт аматорського рибальства.

Чисельність і причини її зміни
Вкрай нечисленний вид, кількість якого у Каховському та Зеленодольському водосховищах не перевищує 0,03 екз./100 м^2 мілководь.

Заходи охорони
Занесений до ЧКУ (рідкісний), Червоної книги МСОП (LR/LC).

Основні джерела інформації
Берг, 1949; Collette, Banarescu, 1977; IUCN, 2004; Аннотированный список..., 2005; Червона книга України, 2009.

Автор: Новіцький Р. О.
Фото: Отел В.

Lissotriton vulgaris (Linnaeus, 1758)

Тритон звичайний
(Обыкновенный тритон)

Таксономічна належність
Клас *Amphibia* – Земноводні – Земноводные. Ряд *Caudata* – Хвостаті – Хвостатые. Родина *Salamandridae* – Саламандрові – Саламандровые.
Один з 10 видів роду. Один з двох видів роду фауни України.

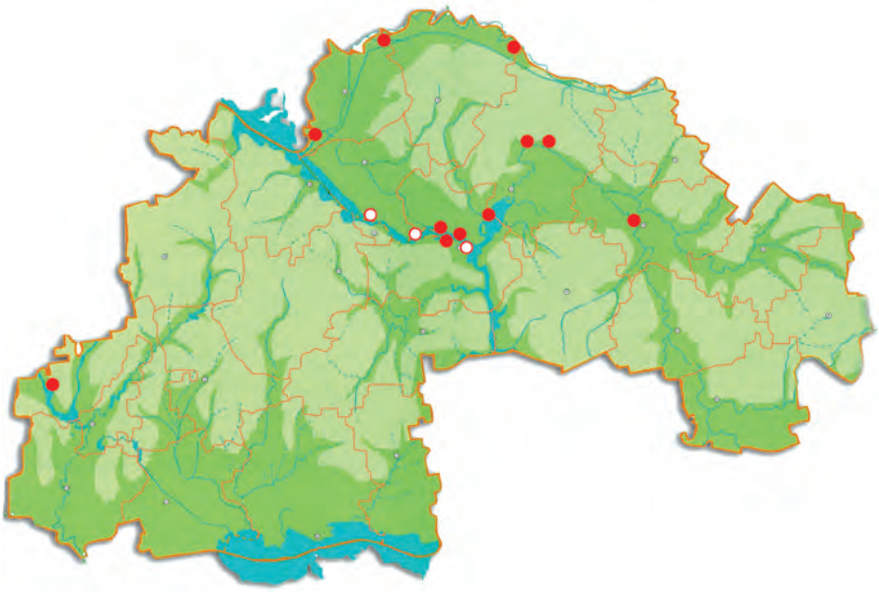
Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, крім Степу, та Західний Сибір. В України зустрічається у Поліссі, Карпатах і лісостеповій смузі. У зону степів заходить по долинах річок. В області поширений в байрачних та долинних лісах Орелі, Самари, Вовчої та інших річок.

Біоекологічна характеристика
Довжина тіла 24–62 мм, а з хвостом – 55–110 мм. Після розмноження залишають водойми та переходять на суходіл, живуть у тінистих, вологих місцях і активні в темний час доби. При перебуванні у водоймах шкіра гладенька, а на суходолі – дрібнозерниста. Живляться дрібними безхребетними. Зимують на суходолі частіше невеликими групами.

Наукове та практичне значення
Виконує певну роль у природному контролі фітофагів, кровосисних комах. Є функціональною ланкою ланцюгів живлення, підтримує рівновагу у біогеоценозах.

Чисельність і причини її зміни
Швидко скорочується. Оцінюється від 1–3 екз/га у байрачних дібровах до 11–19 екз/га у короткозаплавних. Антропогенні зміни біотопів – меліорація, рекреаційне навантаження, розселення синантропних тварин, забруднення водойм, вилов і продаж на пташиних ринках.

Заходи охорони
Створення природоохоронних резерватів. Санація водойм і водоохоронних зон. Запобігання продажу на ринках.

Основні джерела інформації
Коцюруба, 2005; The amphibian, 2006; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Писанець, 2007; Сурядна, Писанець, 2010; Frost, 2011.

Автори: Булахов В. Л., Марченковська О. О., Пахомов О. Є.
Фото: Писанець Є. М.

Hyla arborea (Linnaeus, 1758)

Райка звичайна
(Квакша обыкновенная)

Таксономічна належність
Клас *Amphibia* – Земноводні – Земноводные. Ряд *Anura* – Безхвості – Безхвостые. Родина *Hylidae* – Райки – Квакши.
Один з 35 видів роду. Єдиний вид роду фауни України. Частина дослідників вважають видом *Hyla orientalis Bedriaga, 1890.*

Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – LC.

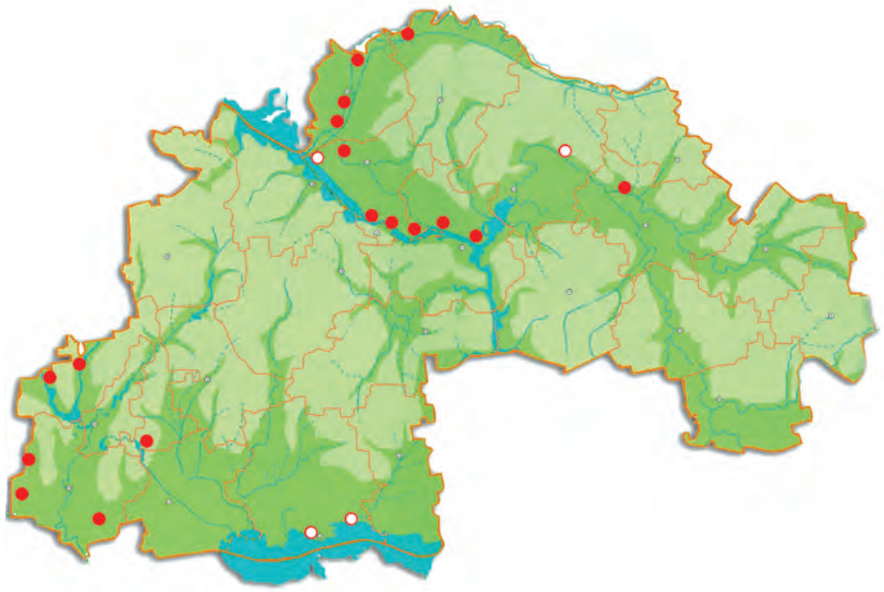
Ареал виду, поширення в області
Північно-Західна Африка, Південна та Центральна Європа, Передня Азія. В Україні поширена у Поліссі та лісостеповій смузі. Пониззя Дніпра, Дунаю, гірські райони Криму. У степовій зоні – на Лівобережжі. В області – у долинах річок та байрачних дібровах. Зустрічається й у антропогенних ландшафтах.

Біоекологічна характеристика
Кінцеві фаланги із розвиненими залозистими пластинками (присоски). На черевному боці тіла є численні дрібні залозисті бородавки. Довжина тіла – 30–50 мм. Шкіра спини гладенька, а черева – зерниста. Забарвлення верха тіла від зеленого до світло-сірого та коричневого (залежно від кольору субстрату й температури). У самця великий горловий резонатор. Удень зазвичай сидить на рослинах. Активна ввечері та вночі. Ікра у вигляді невеликих грудочок по 100–300 шт. Живиться переважно дрібними комахами та павуками.

Наукове та практичне значення
Виконує певну роль у природному контролі фітофагів, кровосисних комах. Є функціональною ланкою ланцюгів живлення, підтримує рівновагу у біогеоценозах. Перспективний вид для розведення у комерційних цілях.

Чисельність і причини її зміни
Скорочується. До 10–25 особин на 100 м^2. Забруднення довкілля, руйнування прибережних лісових екосистем. Фрагментація природних біотопів. Масовий вилов аматорами.

Заходи охорони
Створення заповідних територій у місцях мешкання та нересту. Санація водойм і водоохоронних зон. Контроль над несанкціонованим виловом.

Основні джерела інформації
Мисюра, Марченковская, 2003б; Коцюруба, 2005; The amphibian, 2006; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Писанець, 2007; Stöck et al 2008; Сурядна, Писанець, 2010; Frost, 2011.

Автори: Гассо В. Я., Марченковська О. О.
Фото: Бровченко Г. О.

Bufo bufo (Linnaeus, 1758)

Ропуха звичайна
(Обыкновенная или серая жаба)

Таксономічна належність
Клас *Amphibia* – Земноводні – Земноводные. Ряд *Anura* – Безхвості – Безхвостые. Родина *Bufonidae* – Ропухи – Жабы.
За усталеною систематикою один з 306 видів роду. Один з трьох видів роду в фауні України.

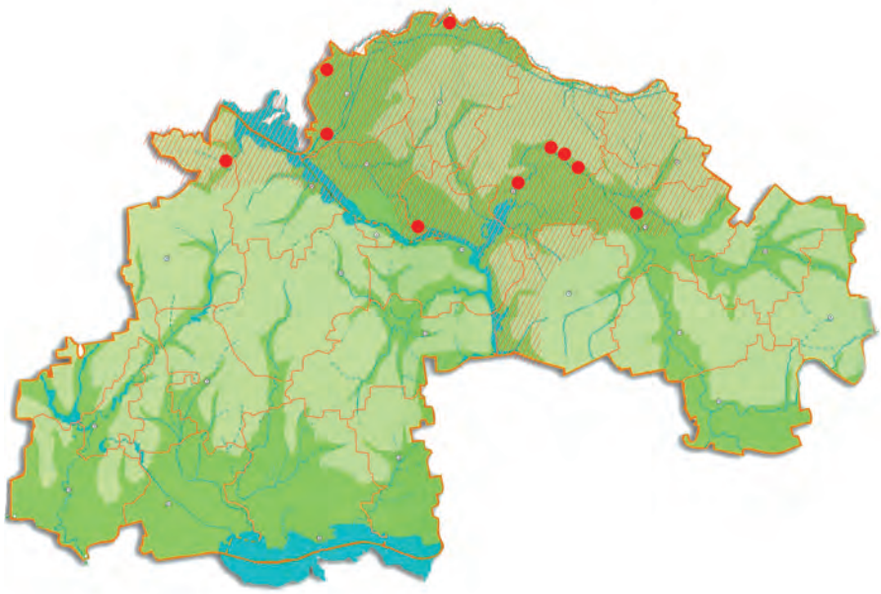
Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Північний захід Африки, майже вся Європа та частина Західного Сибіру, південь Північної Азії до Кореї, Японії та Східного Китаю. В Україні у Поліссі та Лісостепу, на півночі степової зони. Лісові системи півночі області до лінії Верхньодніпровськ – Дніпропетровськ – Синельникове.

Біоекологічна характеристика
Довжина тіла 50–130 мм. Паротиди великі, барабанна перетинка непомітна. У самців немає резонаторів. Шкіра спини з горбками, сіра, коричнева або оливково-бура з темними плямами. Шкірний секрет містить токсини. Мешкає у природних лісових екосистемах, але є й у зелених зонах невеликих міст. Надає перевагу вологим місцям із густою рослинністю. Активні здебільше у сутінках і вночі. У раціоні переважають наземні безхребетні.

Наукове та практичне значення
Виконує певну роль у природному контролі фітофагів і кровосисних комах. Є функціональною ланкою ланцюгів живлення, підтримує рівновагу у біогеоценозах. Отрута використовується при виготовленні медичних препаратів.

Чисельність і причини її зміни
Скорочується. 1–8 ос./га у байрачних дібровах, до 50–70 ос./га у вільшаниках та тривалозаплавних дібровах. Антропогенні зміни біотопів – вирубка лісів, меліорація, урбанізація. Збезлісення ландшафтів, забруднення водойм.

Заходи охорони
Створення природоохоронних резерватів. Збереження лісів, санація водойм і водоохоронних зон.

Основні джерела інформації
Марченковська, 2003; The amphibian, 2006; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Писанець, 2007; Сурядна, Писанець, 2010; AmphibiaWeb, 2011.

Автор: Гассо В. Я.
Фото: Гассо В. Я.

Bufo viridis (Laurenti, 1768)

Ропуха зелена
(Зеленая жаба)

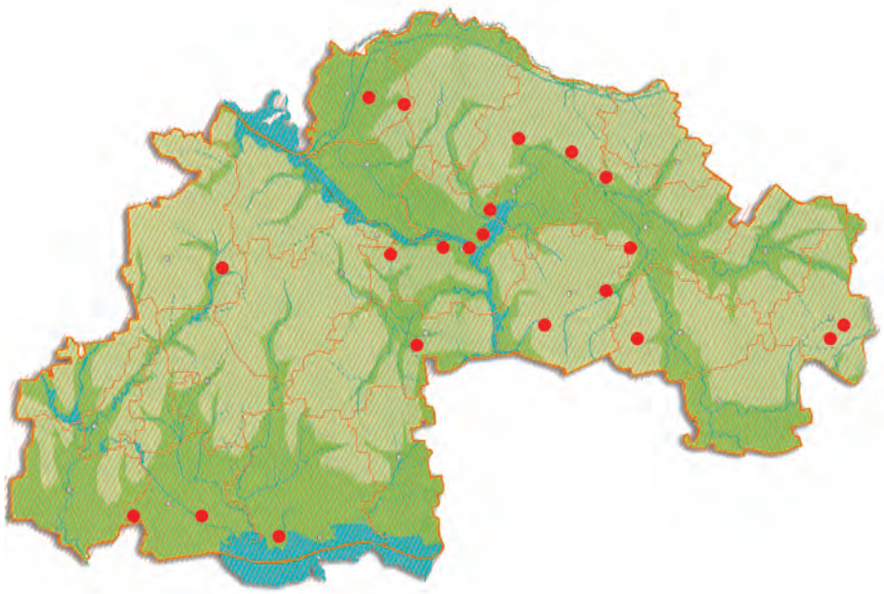

Таксономічна належність
Клас *Amphibia* – Земноводні – Земноводные. Ряд *Anura* – Безхвості – Безхвостые. Родина *Bufonidae* – Ропухи – Жабы.
За усталеною систематикою один з 306 видів роду. Один з трьох видів роду в фауні України.

Природоохоронний статус
4 (не визначений). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Середземномор'я, Північна Африка, майже вся Європа, Крим, Кавказ і Передня Азія, Казахстан, Іран, Західна Монголія. Вся Україна та Дніпропетровська область.

Біоекологічна характеристика
Довжина тіла 4,5–10,0 см. Є барабанна перетинка. У самців резонатори заховані під шкірою горла. Шкіра спини горбиста. Верх сіруватий із зеленими плямами та червоними крапками на боках. Населяє різноманітні біотопи: від лісів до великих міст. Активна після заходу сонця, удень зустрічається в дощову та похмуру погоду. На зимівлю йде у вересні – жовтні. Навесні з'являється у квітні. З місць зимівлі прямує до водойм, де приступає до розмноження. Живиться наземними безхребетними, переважно комахами. Відомі випадки канібалізму. Шкірний секрет містить токсини.

Наукове та практичне значення
Виконує певну роль у природному контролі фітофагів, кровосисних комах. Є функціональною ланкою ланцюгів живлення, підтримує рівновагу у біогеоценозах. Отрута може використовуватися для фармацевтичних цілей.

Чисельність і причини її зміни
Швидко скорочується. 4–8 екз./га в аренних дібровах, у штучних деревних насадженнях нараховували до 118–158 екз./га, в останні п'ять років лише 32–70 екз./га. В заплавах р. Оріль 15–70 екз./га. Антропогенні зміни біотопів – меліорація, використання отрутохімікатів та забруднення водойм, вирубка лісів. Загибель на дорогах під час міграцій. Знищення людьми.

Заходи охорони
Створення заповідних територій. Обмеження використання отрутохімікатів. Зміна негативного ставлення до амфібій.

Основні джерела інформації
Марченковская, Янь Ле, 2005; The amphibian, 2006; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Писанець, 2007; Сурядна, Писанець, 2010; AmphibiaWeb, 2011.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Гассо В. Я.

Pelophylax lessonae Camerano, 1882

Жаба ставкова
(Прудовая лягушка)

Таксономічна належність
Клас *Amphibia* – Земноводні – Земноводные. Ряд *Anura* – Безхвості – Безхвостые. Родина *Ranidae* – Жаби – Лягушки.
Один з 23 (22) видів роду. Один з трьох видів фауни України.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Європа від Центральної Франції до Поволжя. В Україні у Поліссі та Лісостепу. По долинах річок заходить у степову зону. В області у північній частині, долинах р. Оріль та Самара.

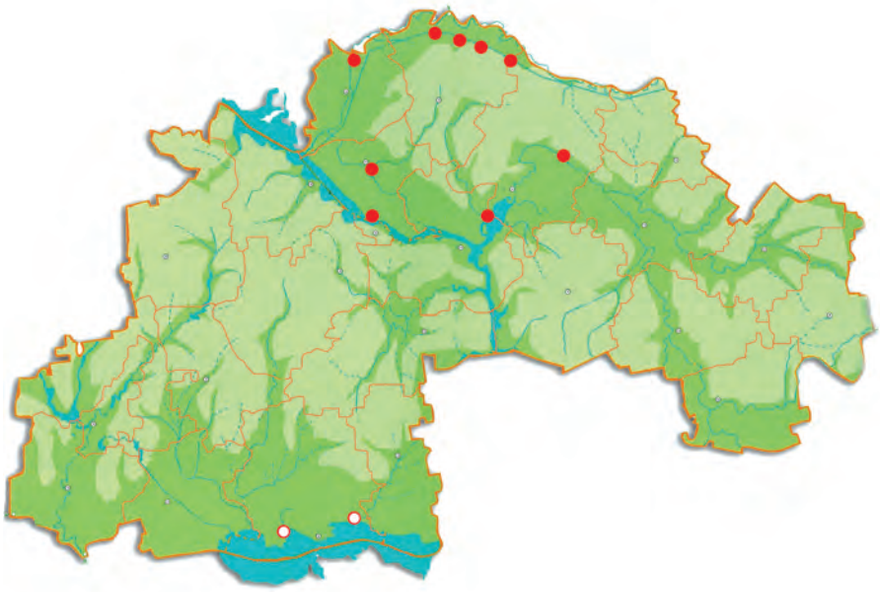
Біоекологічна характеристика
Довжина тіла 4,5–9,0 см. При розташуванні гомілок перпендикулярно до поздовжньої осі тіла, гомілковостопні зчленування не стикаються. Забарвлення зверху від жовтуватого до зеленого з темними плямами. Черево біле або жовтувате, як правило, без плям. Населяє водойми листяних і змішаних лісів. Живиться переважно комахами. Розмноження у водоймах із слабкопроточною або стоячою водою. Здатна до гібридизації з іншими видами зелених жаб України. Зимівля у воді, рідше – на суходолі.

Наукове та практичне значення
Виконує певну роль у природному контролі комах-фітофагів і комарів, функціональна ланка ланцюгів живлення та підтримання рівноваги у біогеоценозах.

Чисельність і причини її зміни
Щільність у деяких популяціях складає 1–4 особини на 1 м берегової лінії. Осушення, руйнування та забруднення водойм, урбанізація. Вилов людьми.

Заходи охорони
Створення заповідних територій у місцях мешкання. Санація водойм і водоохоронних зон. Скорочення вилову. Просвітницька робота.

Основні джерела інформації
The amphibian..., 2006; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Писанець, 2007; Коршунов, 2008; Frost, 2011; особисті повідомлення: Лада Г. А., Шабанов Д. А.

Автори: Булахов В. Л., Гассо В. Я.
Фото: Коршунов О. В.

Pelophylax esculentus Linnaeus, 1758

Жаба їстівна
(Съедобная лягушка)

Таксономічна належність
Клас *Amphibia* – Земноводні – Земноводные. Ряд *Anura* – Безхвості – Безхвостые. Родина *Ranidae* – Жаби – Лягушки.
Один з 23 (22) видів роду. Один з трьох видів фауни України. Деякі дослідники не вважають видом.

Природоохоронний статус
4 (не визначений). МСОП – LC.

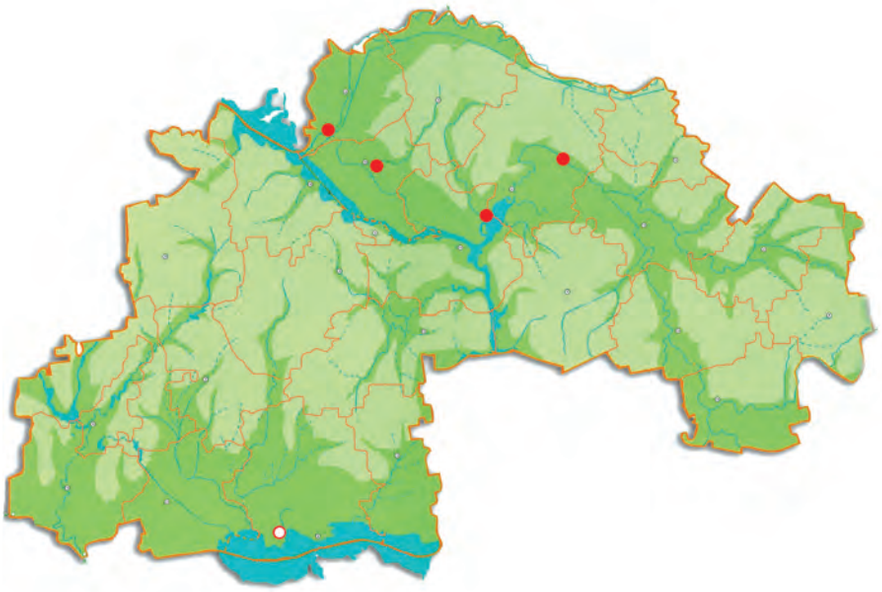
Ареал виду, поширення в області
Європа від Центральної Франції до Поволжя. В Україні на більшості території, але тісно пов'язане з мешканням батьківських видів. По долинах річок заходить у степову зону. В області в заплавних озерах середньої та нижньої частини течії р. Оріль, у Присамар'ї.

Біоекологічна характеристика
Гібридогенний таксон, що утворюється унаслідок гібридизації озерної та ставкової жаб. Схрещується з батьківськими видами. Довжина тіла 4,5–9,5 см. Якщо гомілки розташувати перпендикулярно до поздовжньої осі тіла, гомілковостопні зчленування стикаються. Зверху сірувато-зелена або зелена з темними плямами. Черево світле, звичайно з темними плямами. Резонатори самця сірі. Уникає великих водойм із проточною водою та густих лісів. Зимівля у воді, рідше – на суходолі. Живлення переважно комахами.

Наукове та практичне значення
Виконує певну роль у природному контролі комах-фітофагів і комарів, функціональна ланка ланцюгів живлення та підтримання рівноваги у біогеоценозах.

Чисельність і причини її зміни
У Дніпровсько-Орільському заповіднику чисельність досягає 8–10 ос./100 м берегової лінії. Потребує додаткових досліджень. Осушення, руйнування та забруднення водойм, урбанізація. Вилов людьми.

Заходи охорони
Створення заповідних територій у місцях мешкання. Санація водойм і водоохоронних зон. Скорочення вилову. Просвітницька робота.

Основні джерела інформації
Марченковская, 2005; The amphibian, 2006; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Писанець, 2007; Коршунов, 2008; Сурядна, Писанець, 2010; Frost, 2011, особисті повідомлення: Лада Г. А., Шабанов Д. А.

Автори: Булахов В. Л., Гассо В. Я.
Фото: Коршунов О. В.

Rana temporaria Linnaeus, 1758

Жаба трав'яна
(Травяная лягушка)

Таксономічна належність
Клас *Amphibia* – Земноводні – Земноводные. Ряд *Anura* – Безхвості – Безхвостые. Родина *Ranidae* – Жаби – Лягушки.
Один з 48 видів роду. Один з трьох видів роду фауни України

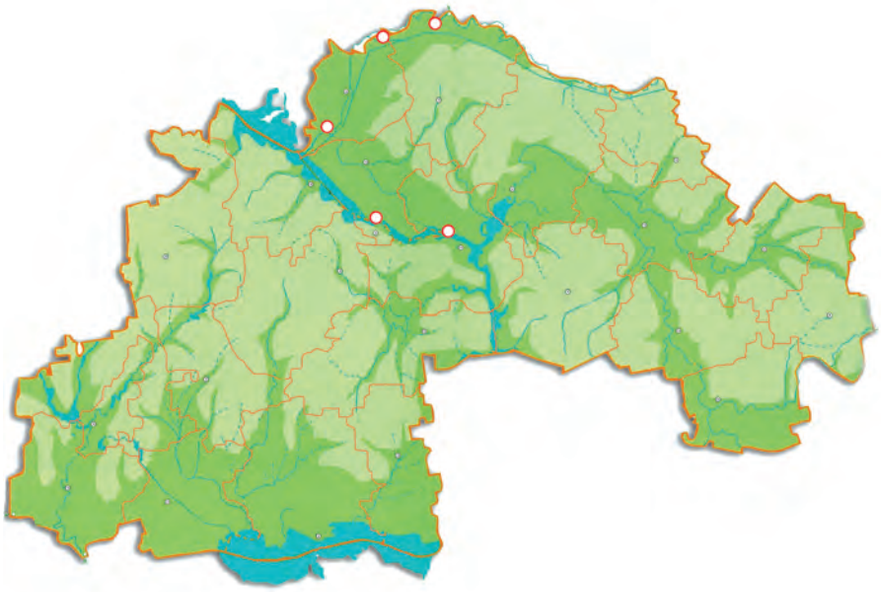
Природоохоронний статус
0 (зниклий). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Європа від Піренеїв до Уралу, Сибіру та Середній Азії. В Україні у Поліссі, Карпатах і Лісостепу. В області зустрічалась у верхів'ї Дніпровського водосховища та долині р. Оріль.

Біоекологічна характеристика
Довжина тіла до 100 мм. Зверху забарвлена різноманітно: від сіро-палевого до темно-коричневого. Черево світле з темними плямами, що утворюють мармуровий рисунок. Від гостромордої жаби відрізняється низьким п'ятковим бугром, плямистим черевом, тупішою мордою та великими розмірами. Зустрічається на затінених ділянках лісів у найвологіших місцях. Активна увечері та вранці, під дощем й удень. Зимує на дні водойм. Виходять із зимівлі раніше за всіх жаб. Розмножуються в стоячих постійних і тимчасових водоймах. Живиться безхребетними.

Наукове та практичне значення
Знищує фітофагів і кровосисних комах. Функціональна ланка ланцюгів живлення, підтримує рівновагу у біогеоценозах.

Чисельність і причини її зміни
Останні 30 років не знаходили. Руйнування біотопів – зникнення малих непроточних водойм, урбанізація, рекреація, забруднення водойм. Загибель на дорогах під час міграцій.

Заходи охорони
Пошук популяцій, що можливо збереглися, та створення заповідних територій у місцях мешкання. Збереження і санація водойм і водоохоронних зон.

Основні джерела інформації
The amphibian, 2006; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Писанець, 2007; Frost, 2011.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Вершинін В. В.

Rana arvalis Nilsson, 1842

Жаба гостроморда
(Остромордая лягушка)

Таксономічна належність
Клас *Amphibia* – Земноводні – Земноводные. Ряд *Anura* – Безхвості – Безхвостые. Родина *Ranidae* – Жаби – Лягушки.
Один з 48 видів роду. Один з трьох видів роду фауни України.

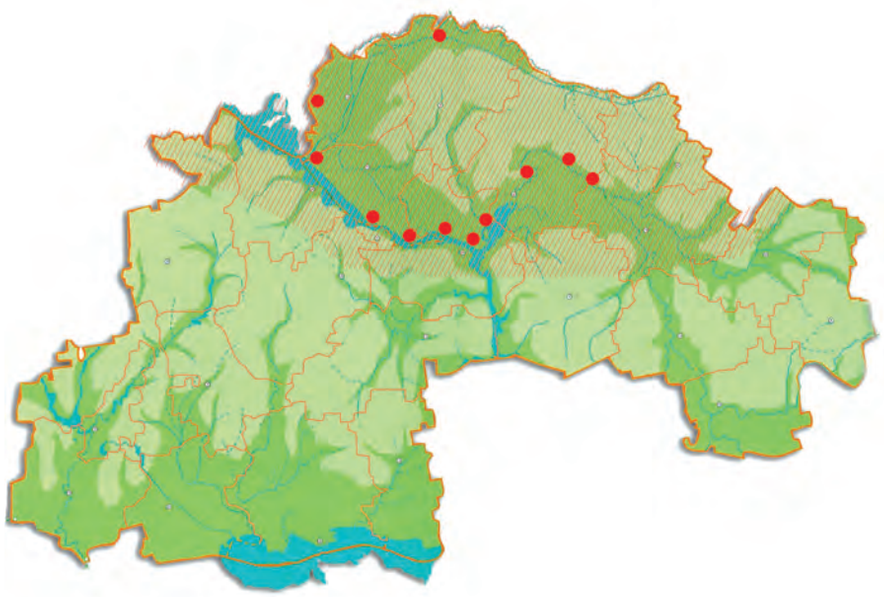
Природоохоронний статус
4 (не визначений). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Євразія, від Франції до Забайкалля. В Україні у Поліссі та Лісостепу, у степову зону заходить по річкових долинах. В області зустрічається у верхів'ях Дніпровського водосховища, долинних лісах Орілі та Самари.

Біоекологічна характеристика
Довжина тіла 3,5–8,0 см. Від ока через барабанну перетинку йде скронева пляма. У самців внутрішні горлові резонатори. Зверху сірувата або світло-коричнева. Черево біле або жовтувате, без малюнка. Під час розмноження самці мають блакитне забарвлення спини. Активна переважно вранці та ввечері. Зимує як на суходолі, так і під водою. Розмноження відбувається у стоячих водоймах при температурі води лише +4...+6°С. Характерне групове ікрометання. Живиться безхребетними.

Наукове та практичне значення
Виконує певну роль у природному контролі фітофагів, кровосисних комах. Є функціональною ланкою ланцюгів живлення, підтримує рівновагу у біогеоценозах.

Чисельність і причини її зміни
Від 7–43 ос./га у тривалозаплавних дібровах до 69–178 ос./га у вільшаниках. Але в останні роки чисельність скоротилась в 3-5 разів. Руйнування біотопів – зникнення малих непроточних водойм, урбанізація, рекреація, забруднення водойм.

Заходи охорони
Створення заповідних територій у місцях мешкання та нересту. Санація водойм і водоохоронних зон.

Основні джерела інформації
Булахов и др., 1975; The amphibian, 2006; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Писанець, 2007; Сурядна, Писанець, 2010; Frost, 2011.

Автори: Гассо В. Я., Марченковська О. О.
Фото: Писанець Є. М.

Emys orbicularis (Linnaeus, 1758)

Черепаха болотна
(Болотная черепаха)

Таксономічна належність
Клас *Reptilia* – Плазуни – Пресмыкающиеся. Ряд *Testudines* або *Chelonia* – Черепахи – Черепахи. Родина *Emydidae* – Прісноводні черепахи – Пресноводные черепахи.
Один з двох видів роду. Єдиний вид у фауні України.

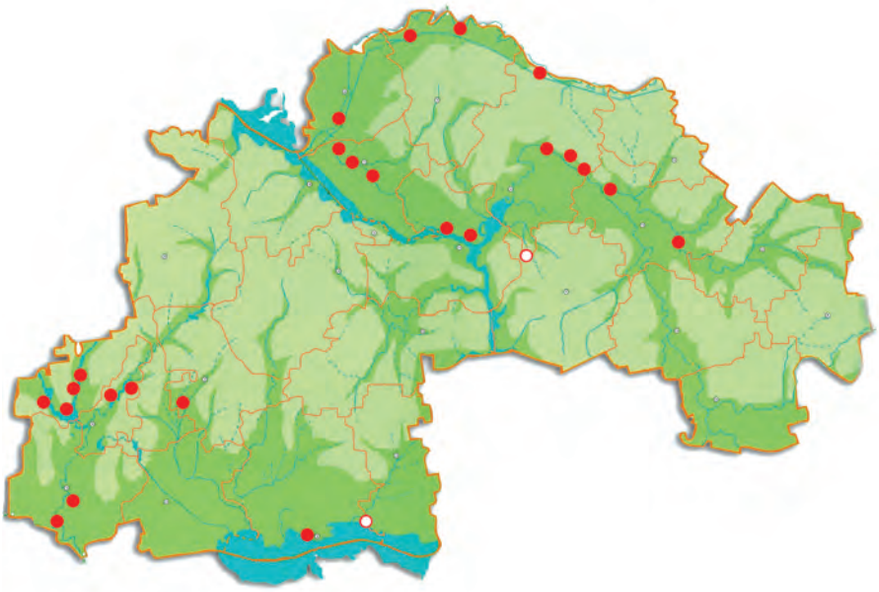
Природоохоронний статус
4 (не визначений). МСОП – NT.

Ареал виду, цпоширення в області
Північно-Західна Африка, Південна та Центральна Європа, Пе-редня Азія. В Україні Полісся, рівнинні райони Карпат, лісостепова смуга, Крим. Долинами річок заходить у степову зону. В області – у заплавах р. Дніпро, Оріль і Самара.

Біоекологічна характеристика
Карапакс овальний, довжина у самців до 179 мм, у саміць до 212 мм. З'єднаний з пластроном рухливим сухожильним зв'язком. Хвіст довгий, до половини довжини панцира. Плавальні перетинки на лапах розвинуті. Тіло вкрите численними жовтуватими цятками. Живе у водоймах із мулистим дном. Активна вдень і в сутінках. Має добрий нюх. Зимує на дні водойм. Три кладки (у травні, червні та липні) по 5–10 яєць. Молодь виходить у вересні–жовтні або зимує. Статевозрілість у 6–8 років. Живиться безхребетними і рослинним кормом.

Наукове та практичне значення
Природна регуляція у біогеоценозах, функціональна ланка ланцюгів живлення. Резервуарний хазяїн деяких паразитів.

Чисельність і причини її зміни
Зменшується. До 0,07 особин на 1 км маршруту у прибережних біотопах. У Дніпровсько-Орільському заповіднику – від 5,2 до 6,4 ос./100 м берегової лінії (Гассо, 2005). Антропогенне руйнування біотопів: осушення водойм, забруднення. Загибель у ставних сітках. Вилов для продажу.

Заходи охорони
Охороняється у Дніпровсько-Орільському заповіднику. Створення природоохоронних територій у Самарському лісі та інших місцях проживання. Боротьба з браконьєрством.

Основні джерела інформації:
Atlas, 2004; Коцюруба, 2005; Гассо, 2005; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007.

Автор: Гассо В. Я.
Фото: Гассо В. Я.

Eremias arguta (Pallas, 1773)

Ящурка різнобарвна
(Разноцветная ящерка)

Таксономічна належність
Клас *Reptilia* – Плазуни – Пресмыкающиеся. Ряд *Squamata* – Лускаті – Чешуйчатые. Родина *Lacertidae* – Справжні ящірки – Настоящие ящерицы.
Один з 33 видів роду. Єдиний вид у фауні України.

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Від Північного Сходу Румунії до Південного Заходу Монголії. Представник середньоазіатської фауни. В Україні – у степовій зоні, заходить у лісостепову. В області зустрічається на відкритих ділянках аренних борів і в степах лівобережжя.

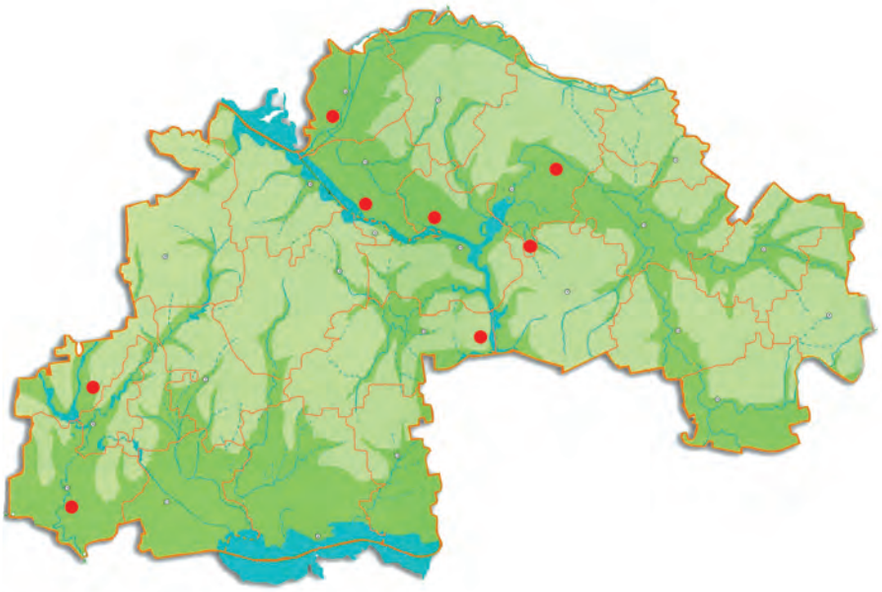
Біоекологічна характеристика
Довжина тіла 60–90 мм. Хвіст при основі потовщений. Голова клиноподібна, різко звужується на кінці. У нашого підвиду *E. a. deserti (Gmel.)* малюнок з 6 рядами білих плям уздовж спини, між якими є темні плями. Живе на легких ґрунтах серед негустої рослинності. Активна вдень, з початку квітня до жовтня. Радіус активності – 12–15 м. Основу раціону складають комахи та павуки.

Наукове та практичне значення
Природна регуляція у біогеоценозах, функціональна ланка ланцюгів живлення.

Чисельність і причини її зміни
Знижується. від 0,01–0,04 ос./га в аренних борах до 0,1–0,3 ос./га на відкритих незакріплених пісках другої тераси. Антропогенне руйнування корінних біотопів, роботи із закріплення відкритих пісків.

Заходи охорони
ОхороняєтьсяуДніпровсько-Оріль-ському заповіднику. Створення природоохоронних територій у місцях проживання. Збереження ділянок незакріплених пісків.

Основні джерела інформації
Булахов, 1975; Разноцветная ящурка, 1993; Ананьева и др., 2004; Atlas, 2004; Коцюруба, 2005; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007. Особисті повідомлення: Пономаренко О. Л., Онуфрієва Р. А.

Автор: Гассо В. Я.
Фото: Гассо В. Я.

Lacerta viridis (Laurenti, 1768)

Ящірка зелена
(Зеленая ящерица)

Таксономічна належність
Клас *Reptilia* – Плазуни – Пресмыкающиеся. Ряд *Squamata* – Лускаті – Чешуйчатые. Родина *Lacertidae* – Справжні ящірки – Настоящие ящерицы.
Один з 9 видів роду. Один з 2 видів роду в фауні України.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Південна і Середня Європа, Північний Захід Малої Азії. Південь Правобережної України. Північна межа проходить між Києвом і Каневом. В області – на правобережжі, знайдена на лівобережжі поблизу с. Любимівка.

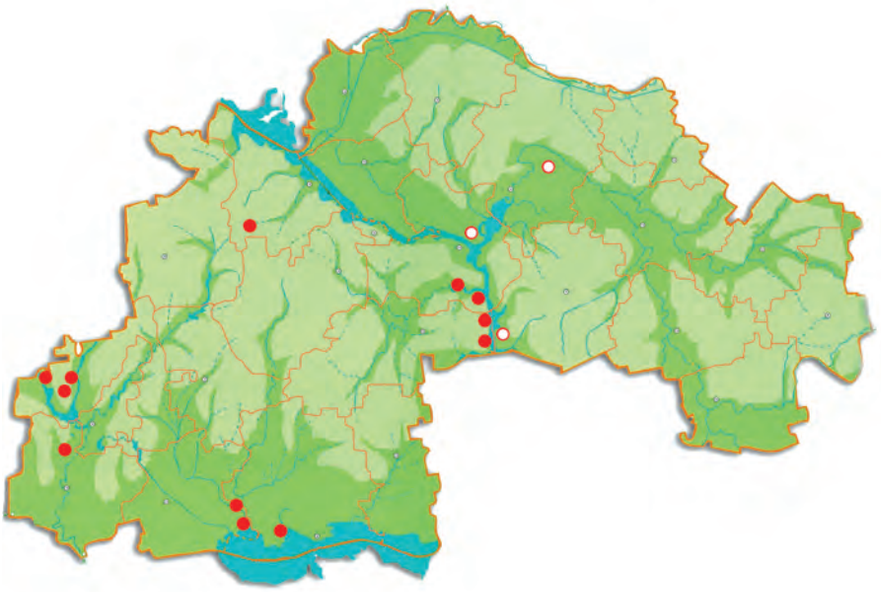
Біоекологічна характеристика
Довжина до 150 мм. Хвіст майже удвічі перевищує довжину тіла. Дорослі самці темно-зелені, горло блакитного кольору. У самок горло білувате. Населяє горбисті місцевості, долини річок, скелясті ділянки, ліси, яри. Добре лазить по деревах, стрибає і плаває. Індивідуальна ділянка до 10 м. Живляться павукоподібними, комахами та молюсками, іноді ящірками та мишами.

Наукове та практичне значення
Природна регуляція у біогеоценозах, функціональна ланка ланцюгів живлення.

Чисельність і причини її зміни
Знижується. Від 0,01 ос./га поблизу водосховищ до 5,4 ос./га у байрачних дібровах. Антропогенне руйнування корінних біотопів, рекреаційне навантаження, вилов аматорами.

Заходи охорони
Охороняється у заказниках «Яців яр», «Інгулецький степ». Створення природоохоронних територій. Заборона вилову, просвітницька робота.

Основні джерела інформації
Коцюруба, 2005; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Котенко, Ситнік, 2009.

Автор: Гассо В. Я.
Фото: Гассо В. Я.

Zootoca vivipara Jacquin, 1787

Ящірка живородна
(Живородящая ящерица)

Таксономічна належність
Клас *Reptilia* – Плазуни – Пресмыкающиеся. Ряд *Squamata* – Лускаті – Чешуйчатые. Родина *Lacertidae* – Справжні ящірки – Настоящие ящерицы.
Єдиний вид роду.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Північна половина Євразії: від Ірландії до Сахаліну, заходить за полярне коло. В Україні у Поліссі, Карпатах і, зрідка, у Лісостепу. В області відома тільки у долині р. Оріль від с. Степанівка до с. Могилів.

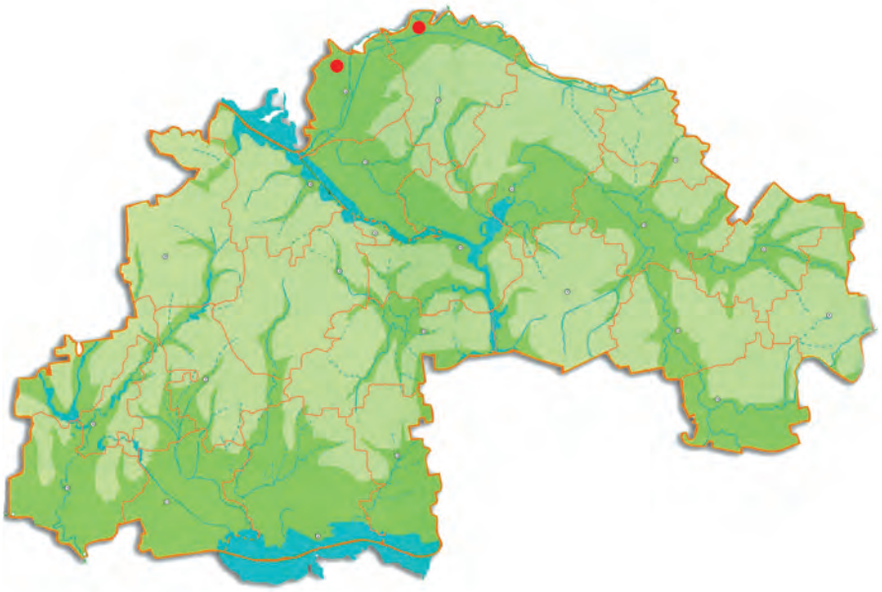
Біоекологічна характеристика
Довжина тулуба 65–75 мм, хвіст трохи довший. Голова вузька, злегка загострена. Забарвлення буре або жовтувато-коричневе з характерним малюнком. Нижній бік черева жовтуватий. Населяє листяні та хвойні ліси. Холодостійкий і вологолюбивий вид. Добре плаває, пірнає та навіть бігає по дну. Власних нір не риє. Індивідуальна ділянка невелика – 8–10 м^2. На півдні Європи відомі яйцекладні популяції. Живляться безхребетними.

Наукове та практичне значення
Природна регуляція у біогеоценозах, функціональна ланка ланцюгів живлення.

Чисельність і причини її зміни
Знижується. Антропогенне руйнування корінних біотопів, збезлісення. Потепління клімату.

Заходи охорони
Охороняється в Орільському ландшафтному заказнику. Відновлення лісів.

Основні джерела інформації
Коршунов, Зиненко, 2003; Ананьева и др., 2004; Atlas..., 2004; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007.

Автор: Гассо В. Я.
Фото: Зиненко О. І.

Natrix natrix persa (Linnaeus, 1758)

Вуж персидський
(Уж персидский)

Таксономічна належність

Клас *Reptilia* – Плазуни – Пресмыкающиеся. Ряд *Squamata* – Лускаті – Чешуйчатые. Родина *Colubridae* – Вужоподібні – Ужеобразные.
Один з чотирьох видів роду. Один з двох видів роду у фауні України. *N. n. persa* – підвид або кольорова морфа (Щербак, 1966; Аль-Завахра, 1997; Ананьева и др., 2004, Кузьмин, Семенов, 2006). Внесений до Червоної книги, щоб найповніше відповідати потребам охорони тваринного світу області. Прецедент існує, як підвид занесений до Червоної книги Дагестану (1998).

Природоохоронний статус

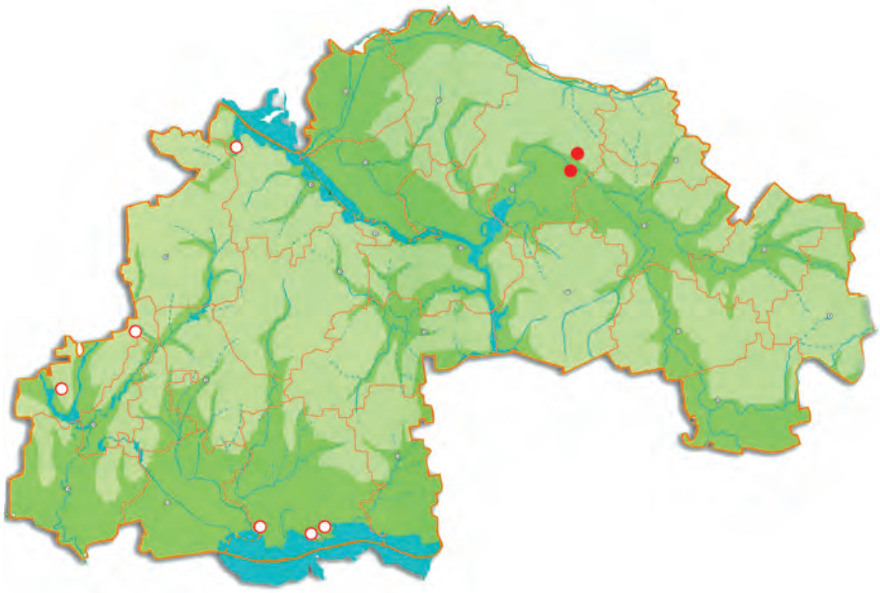
1 (зникаючий – для морфи). МСОП – LR/LC (для виду).

Ареал виду, поширення в області

N. n. persa зустрічається на Балканах, в Малій Азії, у східному Передкавказзі, Закавказзі, південно-західному Туркменістані. В Україні – здебільше у південно-західній частині: в дельті Дунаю (Кармышев, Мануилова, 2003), Криму (Щербак, 1966). В області – у Самарському лісі.

Біоекологічна характеристика

Довжина тулуба звичайно до 1500 мм. Хвіст короткий. Голова тупа, різко відокремлена від тулуба. Забарвлення тіла від світло-сірого до оливкового. Жовті скроневі плями невеликі. Наступні за ними чорні плями часто відсутні. По боках уздовж спини (від потилиці до хвоста) тягнуться дві різко обмежені смуги жовтого або жовто-білого кольору. Евритопний гігрофільний вид. Бувши спійманим випускає з клоаки надзвичайно смердючу жовтувато-білу рідину та прикидається мертвою. Живиться земноводними, рідше ящірками, дрібні птахами і ссавцями.

Наукове та практичне значення

Природна регуляція у біогеоценозах, функціональна ланка ланцюгів живлення. Природний резервуар деяких паразитів.

Чисельність і причини її зміни

Низька і знижується. У Самарському лісі – до 0,1 ос./га. Антропогенний вплив (вирубка лісу, фактор турбування). Загибель на дорогах під час міграцій.

Заходи охорони

Створення природоохоронних територій, особливо у Самарському лісі.

Основні джерела інформації

Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Червона книга України..., 2009 .

Автори: Булахов В. Л., Гассо В. Я.
Фото: Кармишев Ю. В.

Hierophis caspius Gmelin, 1779

Полоз каспійський
(Полоз каспийский)

Таксономічна належність
Клас *Reptilia* – Плазуни – Пресмыкающиеся. Ряд *Squamata* – Лускаті – Чешуйчатые. Родина *Colubridae* – Вужоподібні – Ужеобразные. Один з шести видів роду. Частина дослідників відносять до роду *Dolichophis*. Єдиний вид роду в фауні України.

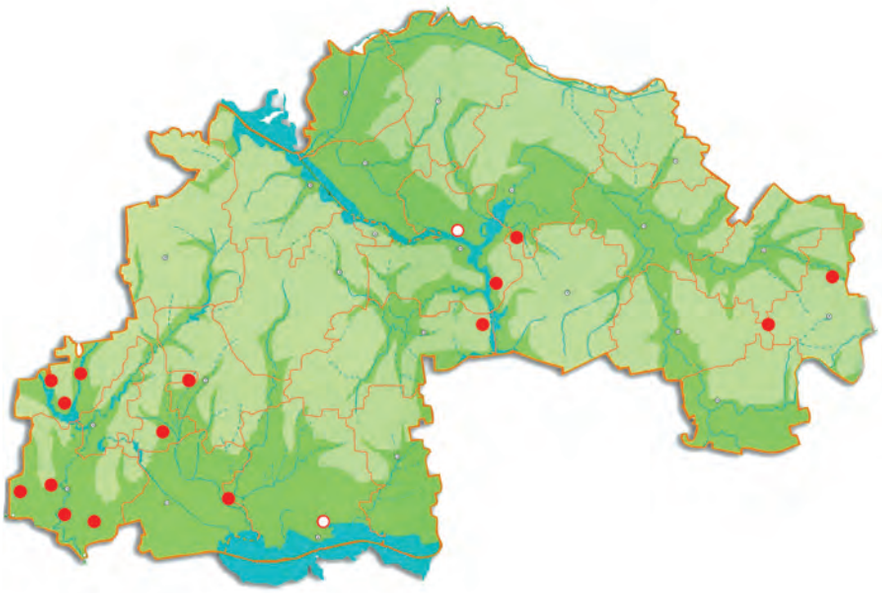
Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Передня Азія, південна Європа (від Албанії та Угорщини до пониззя р. Урал), переважно у степових районах. В Україні – в степовій зоні у заплавах річок, в Криму. В області переважно у східній частині.

Біоекологічна характеристика
Довжина тіла 150–200 см, хвіст короткий. Найбільша змія Європи. Голова майже не відмежована від шиї. Забарвлення від оливково-сірого до майже чорного. Гладка тулубна луска з поздовжньою смужкою та темнішими краями. Населяє відкриті ділянки, чагарники, яри, заплави річок. Живиться гризунами, ящірками, рідше – птахами, зміями та земноводними. Швидкий та агресивний, але неотруйний вид.

Наукове та практичне значення
Природна регуляція у біогеоценозах, контроль гризунів. Функціональна ланка ланцюгів живлення.

Чисельність і причини її зміни
Низька і знижується. До 0,01 ос./га у степових ландшафтах, байрачних дібровах та лісосмугах. Антропогенне руйнування корінних біотопів, знищення людьми. Загибель на дорогах.

Заходи охорони
Створення природоохоронних територій. Зменшення застосування отрутохімікатів. Просвітницька робота.

Основні джерела інформації
Ананьева и др., 2004; Atlas..., 2004; Коцюруба, 2005; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Котенко, Кукушкін, 2009. Особисті повідомлення: Новіцького Р. О., Бондарєва Д. Л.

Автор: Гассо В. Я.
Фото: Писанець Є. М.

Elaphe sauromates (Pallas, 1814)

Полоз палласів (сарматський)
(Палласов полоз)

Таксономічна належність
Клас *Reptilia* – Плазуни – Пресмыкающиеся. Ряд *Squamata* – Лускаті – Чешуйчатые. Родина *Colubridae* – Вужоподібні – Ужеобразные. Один з 11 видів роду. Один з двох видів роду в фауні України.

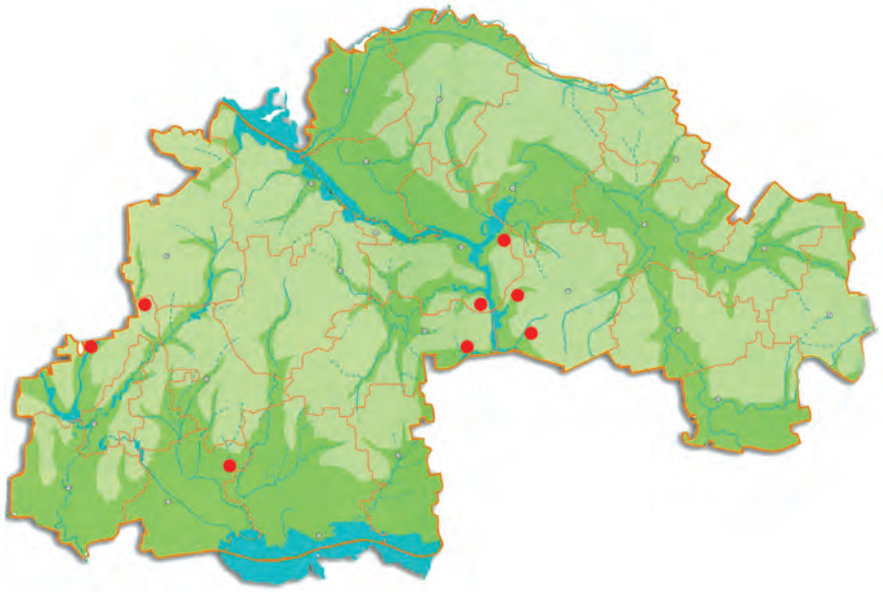
Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Болгарія, Румунія, Молдавія, Ростовська і Астраханська область та Краснодарський край Росії, Кавказ, Мала Азія та Північний Іран. В Україні у степах, особливо на півдні. В області – на берегах Дніпровського водосховища, вздовж річок Кам'янка, Інгулець, Базавлук.

Біоекологічна характеристика
Довжина – до 200 см. Добре помітні ромбічні або овальні бурокоричневі плями уздовж спини. Забарвлення від сірувато-оливкового до коричневого. Від очей до кутів рота йде буро-коричнева смуга. З віком втрачають колірну контрастність. Зустрічається переважно у степових районах. Швидкий, добре лазить по деревах. Живиться дрібними ссавцями, ящірками, птахами та яйцями.

Наукове та практичне значення
Природна регуляція у біогеоценозах, контроль гризунів. Функціональна ланка ланцюгів живлення.

Чисельність і причини її зміни
Низька і знижується. До 0,01 ос./га у степових відкритих ландшафтах і до 0,05–0,07 ос./км маршруту вздовж берегової лінії річок і водосховищ. Антропогенне руйнування корінних біотопів (будівництво, оранка земель тощо), знищення людьми. Загибель на дорогах.

Заходи охорони
Створення природоохоронних територій. Зменшення застосування отрутохімікатів. Просвітницька робота.

Основні джерела інформації
Гассо В. Я., 2002; Atlas..., 2004; Коцюруба, 2005; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Котенко, Кукушкін, 2009.

Автор: Гассо В. Я.
Фото: Гассо В. Я.

Elaphe dione (Pallas, 1773)

Полоз візерунковий
(Узорчатый полоз)

Таксономічна належність

Клас *Reptilia* – Плазуни – Пресмыкающиеся. Ряд *Squamata* – Лускаті – Чешуйчатые. Родина *Colubridae* – Вужоподібні – Ужеобразные. Один з 11 видів роду. Один з двох видів роду в фауні України.

Природоохоронний статус

0 (зниклий). Червона книга України – зникаючий.

Ареал виду, поширення в області

Від Лівобережної України через Поволжя, Закавказзя, Середню Азію, Північний Іран, Пакистан, Казахстан і Південний Сибір до Монголії, Примор'я, Північного Китаю та Кореї. В Україні – у південно-східних степах Луганської та Донецької областей. В області зустрічався на сході (Покровський район).

Біоекологічна характеристика

Довжина тіла до 100 см, хвіст короткий. Луска на боках гладенька, а на спині – зі слабкими реберцями. Від ока до кута рота проходять темні смужки. Забарвлення спини «мармурове», сірувате або сірувато-буре, звичайно з чотирма поздовжніми смугами. По хребту тягнуться поперечні плями (бурі, темні, чорно-бурі). Мешкає у степах, напівпустелях, розріджених лісах, на кам'янистих схилах, у заплавах річок, садах, по узбіччях доріг. Добре лазить по деревах. Живиться гризунами, дрібними птахами і їх яйцями, ящірками, зміями, жабами.

Наукове та практичне значення

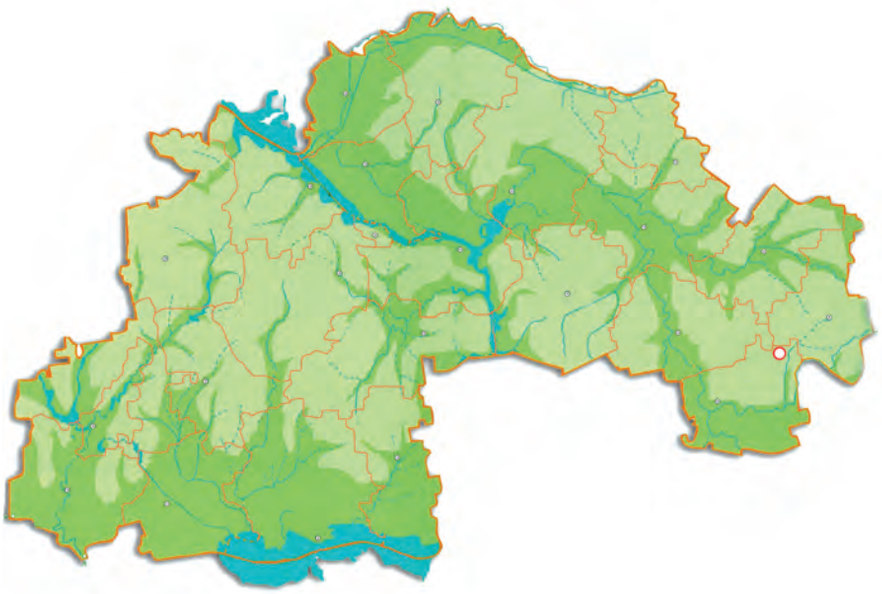
Природна регуляція у біогеоценозах, контроль за гризунами. Функціональна ланка ланцюгів живлення.

Чисельність і причини її зміни

На території області вважається зниклим. Антропогенне руйнування корінних біотопів (розорювання степових схилів, підпалювання степу), знищення людьми, Загибель на дорогах.

Заходи охорони

Створення природоохоронних територій. Зменшення застосування отрутохімікатів. Заборона оранки степових ділянок і підпалювання степів. Просвітницька робота.

Основні джерела інформації

Atlas, 2004; Котенко, Кондратенко, 2005; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Котенко, Курячий, 2009.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Кармишев Ю. В.

Coronella austriaca Laurenti, 1768

Мідянка звичайна
(Обыкновенная медянка)

Таксономічна належність
Клас *Reptilia* – Плазуни – Пресмыкающиеся. Ряд *Squamata* – Лускаті – Чешуйчатые. Родина *Colubridae* – Вужоподібні – Ужеобразные.
Один з трьох видів роду. Єдиний вид роду у фауні України.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – вразливий.

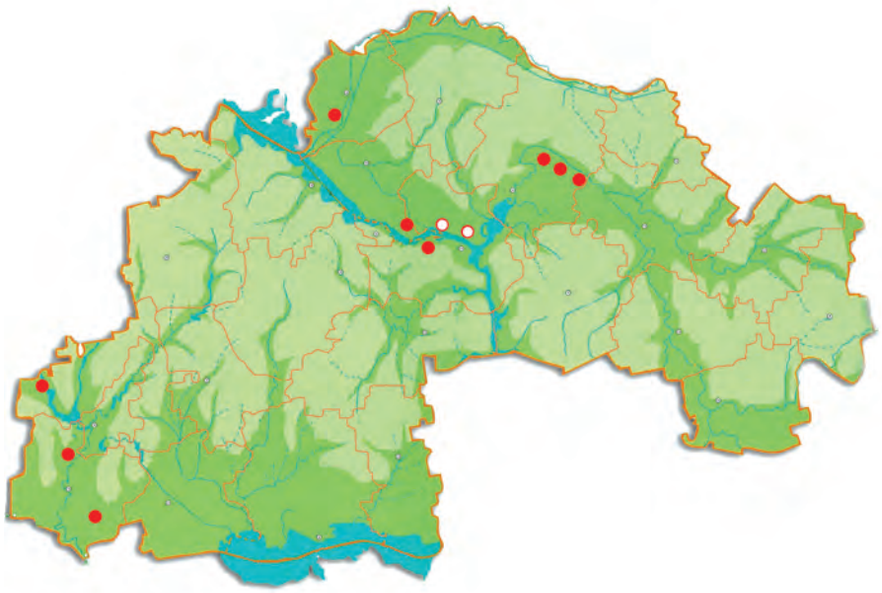
Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Західний Казахстан, північ Малої Азії, Кавказ, Закавказзя та Північний Іран. Майже вся Україна, у Дніпропетровській області в долинних лісах Самари і Орілі.

Біоекологічна характеристика
Довжина тулуба до 65 см, хвоста – до 20 см. Голова помітно сплощена, слабко відмежована від шиї. Спинні луски гладенькі. Від ніздрі до кута рота проходить вузька бура смуга. Населяють різні типи лісу уникаючи сирих місць, але у місцях, де є ящірки, які на 60% складають основу раціону. Яйцеживородні. Для людини безпечні.

Наукове та практичне значення
Природна регуляція у біогеоценозах, функціональна ланка ланцюгів живлення.

Чисельність і причини її зміни
Природна щільність низька і неухильно знижується від 0,01 ос./га у штучних лісових насадженнях до 0,5 ос./га у короткозаплавних дібровах та аренних борах. Антропогенне руйнування корінних біотопів, знищення людьми.

Заходи охорони
Створення природоохоронних територій, особливо у Самарському лісі. Просвітницька робота. Відновлення лісів.

Основні джерела інформації
Atlas..., 2004; Коцюруба, 2005; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Котенко, Кукушкін, Зиненко, 2009.

Автор: Гассо В. Я.
Фото: Гассо В. Я.

Vipera renardi Christoph, 1861

Гадюка степова
(Степная гадюка)

Таксономічна належність
Клас *Reptilia* – Плазуни – Пресмыкающиеся. Ряд *Squamata* – Лускаті – Чешуйчатые. Родина *Viperidae* – Гадюкові – Гадюковые.
Один з 22 видів роду. Один з трьох видів роду в фауні України.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Червона книга України – вразливий.

Ареал виду, поширення в області
Від Румунії, через Україну, Росію, Азербайджан, Казахстан і Киргізію до Китаю. В Україні – Степ, низькогір'я та передгір'я (включаючи Крим), здебільше Лівобережжя. В області – по всій території, але переважно у північній і південно-східній її частині.

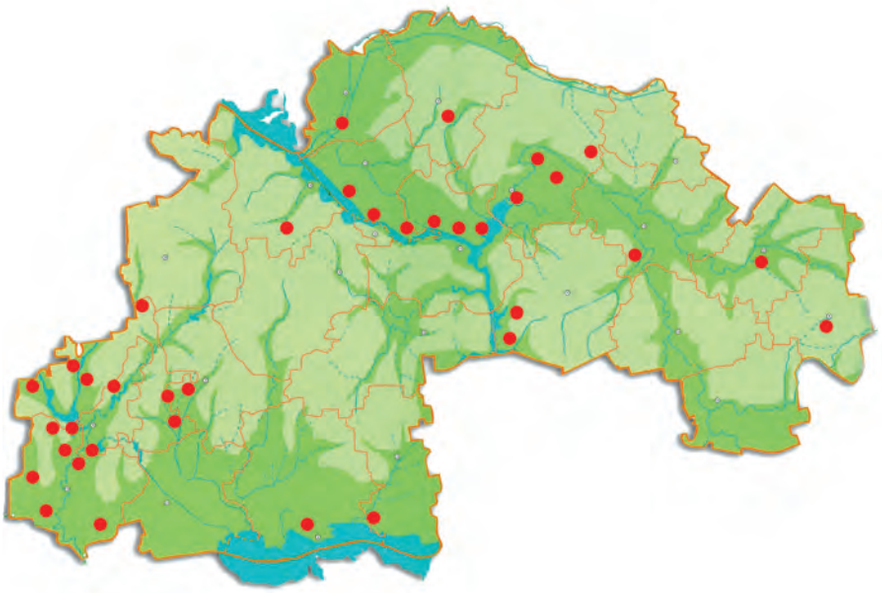
Біоекологічна характеристика
Довжина тіла до 57 см. Хвіст короткий, різко відмежований від тулуба. Боки морди загострені та дещо підняті, а ніздрі прорізають нижні частини носових щитків. Зіниця вертикальна. Тіло буро-сіре з зигзагоподібною темною смугою. Є меланісти. Населяє степові ділянки, кам'янисті схили балок, морське узбережжя, лісосмуги і галявини. Яйцеживородні. Живляться ящірками, гризунами і комахами, іноді птахами.

Наукове та практичне значення
Природна регуляція у біогеоценозах, контроль за гризунами. Функціональна ланка ланцюгів живлення. Отрута становить цінність для фармакології. Випадків укусів небагато, смертельні випадки вкрай рідкісні.

Чисельність і причини її зміни
Низька і знижується. Від 0,01 ос./га у степових і лучних біогеоценозах до 0,2–0,3 ос./га у короткозаплавних і байрачних дібровах та відкритих ландшафтах; до 5–8 ос./га у Дніпровсько-Орільському заповіднику. Антропогенне руйнування корінних біотопів (оранка земель, використання отрутохімікатів, затоплення заплав), знищення людьми.

Заходи охорони
Створення природоохоронних територій та збереження корінних біотопів. Зменшення застосування отрутохімікатів. Просвітницька робота.

Основні джерела інформації
Ананьева и др., 2004; Atlas, 2004; Коцюруба, 2005; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007; Котенко, Кукушкін, 2009б. Особисті повідомлення: Онуфрієв Р. А., Пономаренко О. Л..

Автор: Гассо В. Я.
Фото: Писанець Є. М.

Vipera berus Linnaeus, 1758

Гадюка звичайна
(Обыкновенная (лесная) гадюка)

Таксономічна належність
Клас *Reptilia* – Плазуни – Пресмыкающиеся. Ряд *Squamata* – Лускаті – Чешуйчатые. Родина *Viperidae* – Гадюкові – Гадюковые.
Один з 22 видів роду. Один з трьох видів роду в фауні України.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Лісова зона Північної і Середньої Європи і Північній Азії (від Великобританії до Сахаліну та Кореї). В Україні – у Поліссі та Лісостепу. В області – у північній частині: між р. Оріль і Самара та у верхів'ях Дніпровського водосховища.

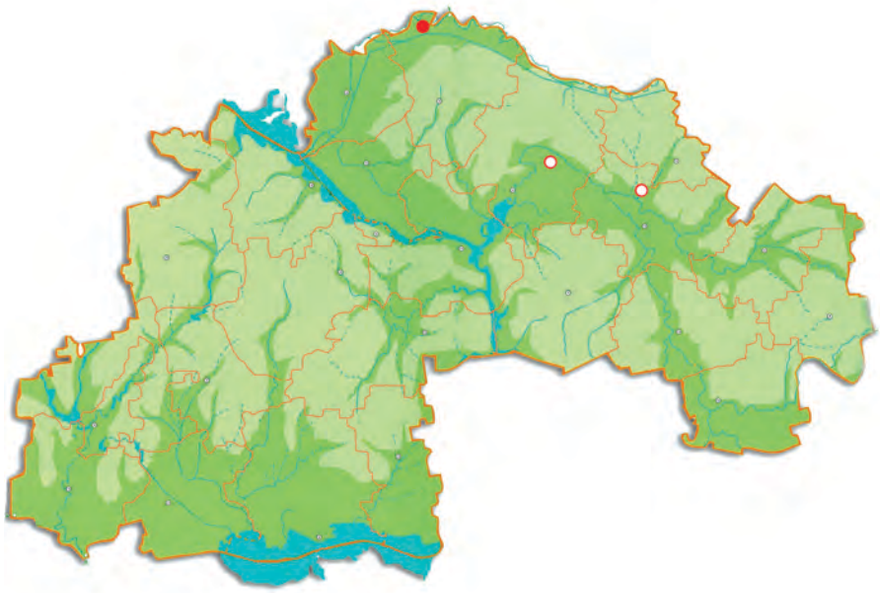
Біоекологічна характеристика
Довжина тіла до 75 см. Тіло коротке, товсте, різко звужується у короткий хвіст. Голова відмежована від шиї. Носовий отвір розташований у центрі носового щитка. Зіниця вертикальна. Забарвлення від сірого та бурого до червоно-бурого. На спині малюнок із темної зигзагоподібної смуги. Від ока до кутів рота йде темна смуга. Відомі меланістичні форми. Зустрічається здебільше у лісових біотопах. Яйцеживородні, розвиток зародків відбувається за рахунок жовтка та через кровоносну систему самки. Живляться здебільше гризунами, менше жабами і ящірками.

Наукове та практичне значення
Природна регуляція у біогеоценозах, контроль за гризунами. Функціональна ланка ланцюгів живлення. Отрута становить цінність для фармакології. Випадків укусів небагато, смертельні випадки одиничні.

Чисельність і причини її зміни
Низька і знижується. До 0,01–0,03 ос./га у заплавних дібровах. Антропогенне руйнування корінних біотопів, знищення людьми, потепління клімату.

Заходи охорони
Створення природоохоронних територій та збереження корінних біотопів. Зменшення застосування отрутохімікатів. Просвітницька робота.

Основні джерела інформації
Ананьева и др., 2004; Atlas..., 2004; Коцюруба, 2005; Булахов, Гассо, Пахомов, 2007.

Автори: Гассо В. Я., Булахов В. Л., Пахомов О. Є.
Фото: Зиненко О. І.

Gavia stellata (Pontoppidan, 1763)

Гагара червоношия
(Гагара краснозобая)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Gaviiformes* – Гагароподібні – Гагарообразные. Родина *Gaviidae* – Гагарові – Гагаровые.

Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Північні зони Європи, Азії та Америки. В Україні – на всій території восени, узимку на півдні. На Дніпропетровщині – на Запорізькому, Дніпродзержинському, Каховському водосховищах та інших великих водоймах.

Біоекологічна характеристика
Найменша з гагар. Розмах крил 980–1140 мм. Вага 1250–2460 г. Пролітний вид водно-болотних угідь. На міграціях активний удень і вночі. Переважно іхтіофаг. Моногам. Дуже добре пірнає. Гніздиться в тундрі, гнізда на землі біля берега. У регіоні трапляється на водоймах із великими плесами. Проліт в області: листопад – грудень, лютий – березень.

Наукове та практичне значення
Умовно мисливський птах (м'ясо з рибним запахом). Здобувався також через шкурки із черева й грудей («пташине хутро»). Шкоди рибному господарству не завдає.

Чисельність і причини її зміни
Дуже низька. Скорочується. Трапляється групами по 2–5 особин. Причини – трансформація водних екосистем, браконьєрське полювання.

Заходи охорони.
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», заказниках «Велика Осокорівка», «Затока Ворона», у нижній частині Самарської затоки. Необхідне посилення боротьби із браконьєрством.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Бредбієра П. В.

– основні райони реєстрації гагари червоношийої

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Конюхов М. Б.

Gavia arctica (Linnaeus, 1758)

Гагара чорношия (чорновола)
(Гагара чернозобая или полосатая)

Таксономічна належність
Клас Aves – Птахи – Птицы. Ряд Gaviiformes – Гагароподібні – Гагарообразные. Родина Gaviidae – Гагарові – Гагаровые.

Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Північні зони й частково степ Європи, Азії та Америки. В Україні – на всій території восени, узимку на півдні. На Дніпропетровщині – на Запорізькому, Дніпродзержинському, Каховському водосховищах та інших великих водоймах.

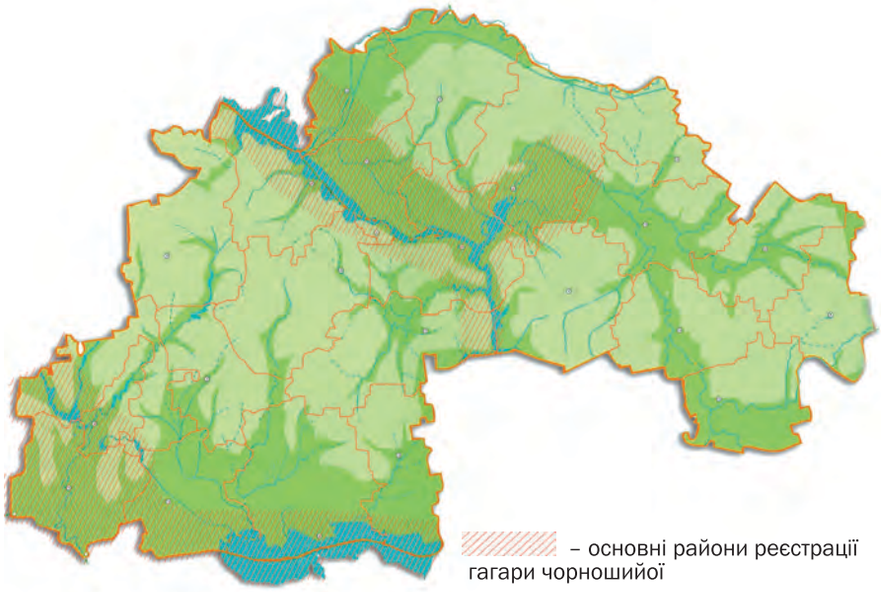
Біоекологічна характеристика
Розміром із велику свійську качку. Розмах крил 1080–1235 мм. Вага 2354–3310 г. Пролітний вид водно-болотних угідь. На міграціях активний удень і вночі. Переважно іхтіофаг. Дуже добре пірнає. Моногам. Гніздується в тундрі, гнізда на землі біля берега. У регіоні трапляється на водоймах із великими плесами. Проліт в області: листопад – грудень, лютий – березень. Іноді й у вересні.

Наукове та практичне значення
Умовно мисливський птах (м'ясо з рибним запахом). Використовуються також шкурки. Шкоди рибному господарству через невелику чисельність не завдає.

Чисельність і причини її зміни
Низька й скорочується. Трапляється частіше, ніж червоношия гагара, групами по 2–7 особин. Причини – трансформація водних екосистем, браконьєрське полювання.

Заходи охорони.
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», заказниках «Велика Осокорівка», «Затока Ворона», у нижній частині Самарської затоки. Необхідне посилення боротьби із браконьєрством.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008; особисте повідомлення В. В. Коцюруби.

– основні райони реєстрації гагари чорношийої

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А., Пахомов О. Є.
Фото: Настаченко О. С.

Podiceps ruficollis (Pallas, 1764)

Пірникоза мала
(Поганка малая)

Таксономічна належність
Клас Aves – Птахи – Птицы. Ряд *Podicipediformes* – Пірникозоподібні – Поганкообразные. Родина *Podicipedidae* – Пірникозові – Поганковые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Європа, Передня Азія, Африка. В Україні по всій території. На Дніпропетровщині в більшості районів.

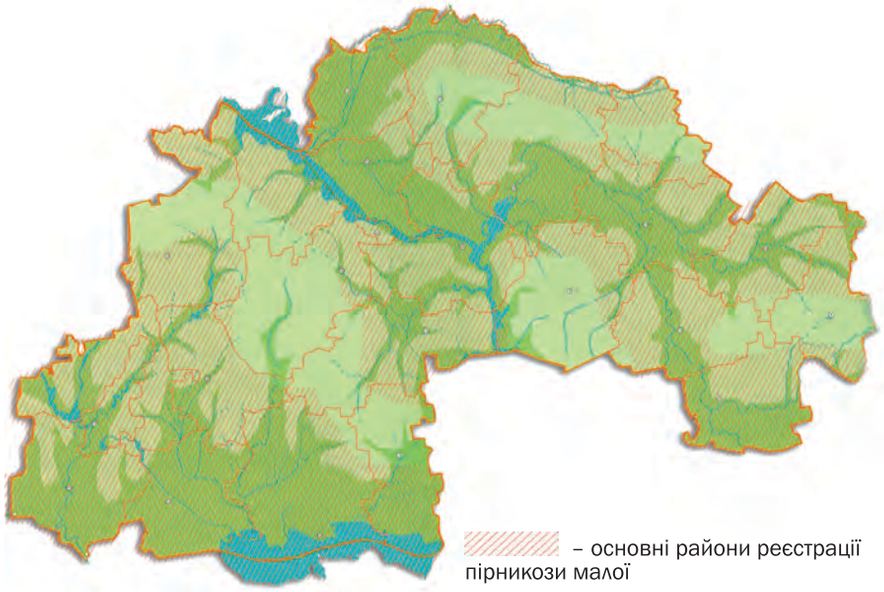
Біоекологічна характеристика
Найменша серед пірникоз. Розміром із голуба. Розмах крил близько 420 мм. Вага 125–200 г. Гніздовий перелітний, частково зимуючий вид водно-болотних угідь. Біотопи – мілководні водойми з макрофітами. Улітку активний удень, на міграціях удень і вночі. Зоофаг (водні безхребетні, іноді дрібна риба). Добре пірнає. З'являється в березні, відлітає у вересні – листопаді. Моногам. Будує плаваючі гнізда.

Наукове та практичне значення
Важлива ланка в трофічних ланцюгах водних екосистем.

Чисельність і причини її зміни
Скорочується. На більшості водойм трапляються 1–4 пари. Причини – антропогенна деградація водойм та зменшення їх кількості, браконьєрське полювання.

Заходи охорони.
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», державних заказниках «Приорільський», «Солоний лиман», «Булахівський лиман», у ряді заказників («Заплава р. Базавлук» Апостолівського р-ну, «Заплава р. Самари» Петропавлівського р-ну та ін.). Необхідне створення об'єкту ПЗФ на території заплавних ділянок Присамар'я (Новомосковський та Павлоградський р-ни). Потребує спеціальних заходів охорони в місцях гніздування.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008, особисті повідомлення Коцюруби В. В., Бредбієра П. В.

– основні райони реєстрації пірникози малої

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А., Пахомов О. Є.
Фото: Пономаренко О. Л.

Podiceps nigricollis (C. L. Brehm, 1831)

Пірникоза чорношия
(Поганка черношейная)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Podicipediformes* – Пірникозоподібні – Поганкообразные. Родина *Podicipedidae* – Пірникозові – Поганковые.

Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Європа, Передня Азія, Африка. В Укра-їні трапляється по всій території. На Дніпропетровщині – у більшості районів.

Біоекологічна характеристика
Трохи менша за ворону, розмах крил 532–595 мм. Вага 300–430 г. Гніздовий перелітний, частково зимуючий вид водно-болотних угідь. Улітку активний удень, на міграціях удень і вночі. Біотопи – ділянки водойми з розрідженою надводною рослинністю. Зоофаг (водні безхребетні, іноді дрібна риба). Добре пірнає. З'являється в квітні – травні, відлітає в листопаді – грудні. Моногам, часто гніздується колоніями. Будує плаваючі гнізда.

Наукове та практичне значення
Малоцінний умовно мисливський птах. Може бути переносником хвороб, небезпечних для людей. Важлива ланка в трофічних ланцюгах водних екосистем.

Чисельність і причини її зміни
Скорочується. На більшості водойм поодинокі пари. Причини – антропогенна деградація водойм та зменшення їх кількості, браконьєрське полювання.

Заходи охорони
Охороняється в заказниках «Приорільський», «Солоний лиман», «Булахівський лиман», «Заплава р. Базавлук», «Заплава р. Самари» та ін.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008, особисте повідомлення Коцюруби В. В. , Бредбієра П. В.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Ільчук В. П.

Podiceps auritus (Linnaeus, 1758)

Пірникоза червоношия
(Поганка красношейная)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Podicipediformes* – Пірникозоподібні – Поганкообразные. Родина *Podicipedidae* – Пірникозові – Поганковые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Європа, Азія, Північна Америка. В Україні на всій території. На Дніпропетровщині рідкісний пролітний вид – Павлоградський, Криворізький, Петриківський райони. Можливі трапляння в інших місцях.

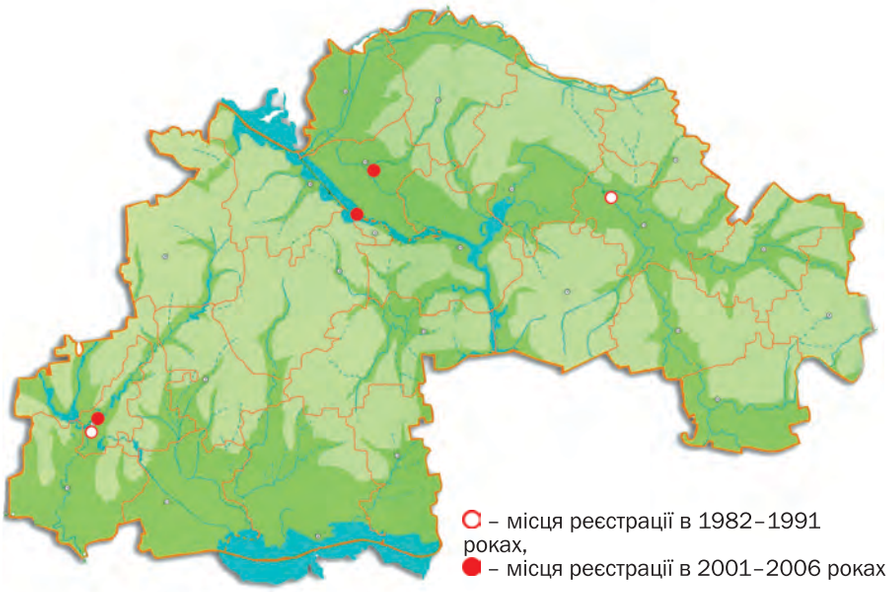
Біоекологічна характеристика
Трохи менша за ворону, розмах крил 540–606 мм. Вага 320–550 г. Пролітний, зимуючий вид водно-болотних угідь. Під час міграцій активний удень і вночі. Біотопи – зарослі ділянки водойми. Зоофаг (дрібна риба, водні безхребетні). Добре пірнає. З'являється в квітні – травні, відлітає в вересні – листопаді. Моногам. Будує плаваючі гнізда.

Наукове та практичне значення
Малоцінні мисливські птахи. Ланка трофічних ланцюгів водних екосистем.

Чисельність і причини її зміни
Дуже низька. Траплялися поодинокі особини в 1982, 1983 (Павлоградський район), 1989, 1990, 1991, 2001 (Криворізький район), 2005, 2006 (Петриківський район) роках. Причини – антропогенне освоєння місць перебування, посилення фактора неспокою, браконьєрське полювання.

Заходи охорони
Спеціальних заходів охорони не впроваджувалось.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008, особисті повідомлення Коцюруби В. В., Бредбієра П. В.

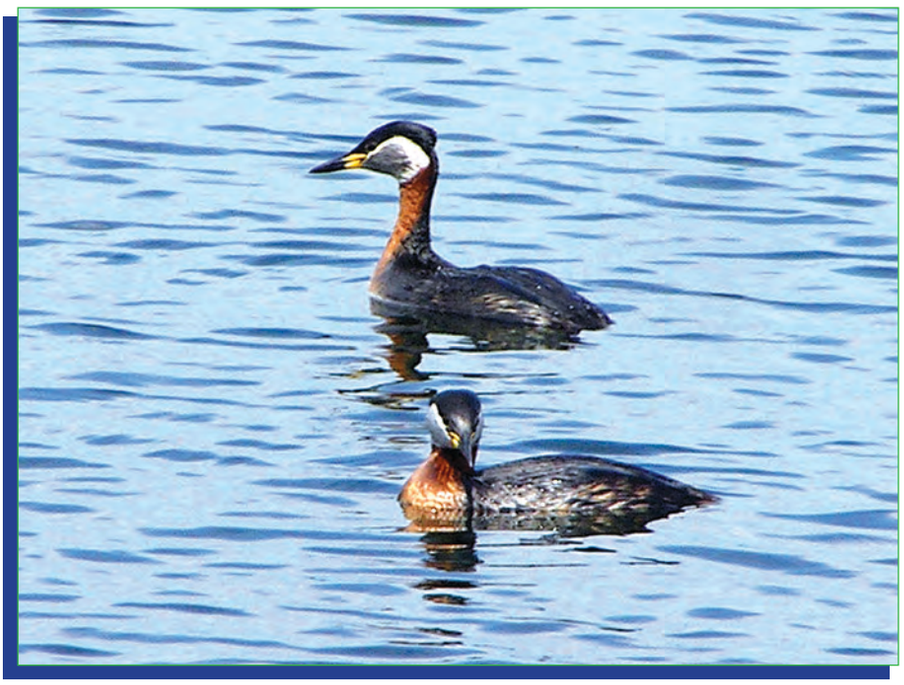

○ – місця реєстрації в 1982–1991 роках,
● – місця реєстрації в 2001–2006 роках

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Podiceps grisegena (Boddaert, 1783)

Пірникоза сірощока
(Поганка серощекая)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Podicipediformes* – Пірникозоподібні – Поганкообразные. Родина *Podicipedidae* – Пірникозові – Поганковые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області.
Європа, Західний Сибір. В Україні трапляється на всій території, крім Карпат. У Дніпропетровській області – на озерах, водосховищах, заплавах річок.

Біоекологічна характеристика
Розміром із ворону, розмах крил 720–765 мм. Вага 570–1000 г. Гніздовий перелітний вид водно-болотних угідь. Улітку активний удень, під час міграцій удень і вночі. Біотопи – улітку дуже зарослі озера, болота, ставки, стариці, заплави, під час міграцій – відкриті ділянки великих водойм. Зоофаг (дрібна риба, жабенята, водні безхребетні). Добре пірнає. Прилітає в березні – квітні, відлітає в жовтні – листопаді. Моногам, іноді гніздується маленькими колоніями. Будує плаваючі гнізда.

Наукове та практичне значення
Малоцінний мисливський птах. Раніше здобувався для одержання «пташиного хутра». Шкода рибному господарству незначна. Переносник деяких хвороб (гельмінтози, пташиний грип H5N1). Регулятор чисельності дрібної риби.

Чисельність і причини її зміни
Скорочується. Трапляється поодинокими парами. Антропогенна трансформація водойм. Посилення фактора неспокою. Браконьєрське полювання.

Заходи охорони
Охороняється у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» та багатьох заказниках із водно-болотними угіддями.

Основні джерела інформації:
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008; особисте повідомлення Коцюруби В. В.

– основні райони реєстрації пірникози сірощокої

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Бучко В. В.

Pelecanus onocrotalus (Linnaeus, 1758)

Пелікан рожевий
(Пеликан розовый)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Pelecaniformes* (*Stoganopodiformes*) – Пеліканоподібні (Веслоногоподібні) – Пеликанообразные (Веслоногие). Родина *Pelecanidae* – Пеліканові – Пеликановые.

Природоохоронний статус
4 (невизначений). Червона книга України – зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Європа, Південно-Західна й Центральна Азія, Екваторіальна Африка, зимує в Південно-Східній Азії, Африці. В Україні – узбережжя Чорного моря, під час зальотів – на всій території. На Дніпропетровщині – крайній південний захід Синельниківського району.

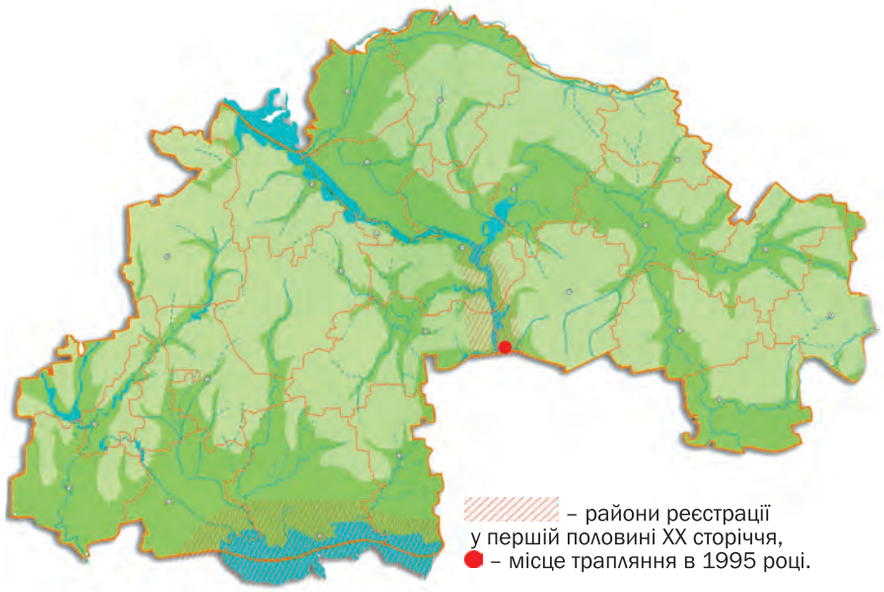
Біоекологічна характеристика
Розміром із лебедя, масивної статури, має масивний дзьоб та великий горловий мішок. Розмах крил 2850–3100 мм. Вага до 11000г. Випадково залітний вид водно-болотних угідь. Активний удень. Іхтіофаг (вживає рибу вагою до 2 кг). Колоніальний моногам, будує гнізда на сплавинах біля води.

Наукове та практичне значення
Може завдавати шкоди рибному господарству, але не завдає із причини вкрай низької чисельності. Об'єкт трофейного браконьєрського полювання. Окраса природи. Регулятор чисельності риб у дельтових екосистемах.

Чисельність і причини її зміни
Невідома. За останні 20 років зареєстрований лише один раз (1 особина) у 1995 році. Антропогенна трансформація акваторій р. Дніпро, посилення фактора неспокою, браконьєрство.

Заходи охорони
На території області не впроваджувались.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисте повідомлення Булахова В. Л.

– райони реєстрації у першій половині XX сторіччя,
– місце трапляння в 1995 році.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Pelecanus crispus (Bruch, 1832)

Пелікан кучерявий
(Пеликан кудрявый)

Таксономічна належність

Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Pelecaniformes* (*Stoganopodiformes*) – Пеліканоподібні (Веслоногоподібні) – Пеликанообразные (Веслоногие). Родина *Pelecanidae* – Пеліканові – Пеликановые.

Природоохоронний статус

1 (зникаючий). Червона книга України – зникаючий. МСОП – (VU).

Ареал виду, поширення в області

Південно-Східна Європа, Передня Середня Азія. Зимує на узбережжі Середземного моря і Перської затоки, на півночі Індії і в Північно-Східному Китаї. Гніздиться у дельті Дніпра і Дністра. У теперішній час зрідка трапляється як залітний птах на Каховському і Запорізькому водосховищах, великих затоках Дніпра (Велика Осокорівка) і на солончакових лиманах (Павлоградський район).

Біоекологічна характеристика

Розміром з лебедя, відрізняється дуже великим дзьобом та червонуватим горловим мішком. Маса тіла до 12000 г, іноді до 13000 г, розмах крил 270–320 см. Випадково залітний, літуючий вид. Активний вдень. З'являється на початку квітня, відлітає у жовтні – листопаді. Заселяє виключно багаті на рибу, переважно великі прісні та солонуваті водойми. Живиться майже виключно рибою. Багаторічний колоніальний моногам. Приступає до гніздування в травні. Гнізда у вигляді великих куп гілок, очерету, водоростей влаштовує на мілководдях.

Наукове та практичне значення

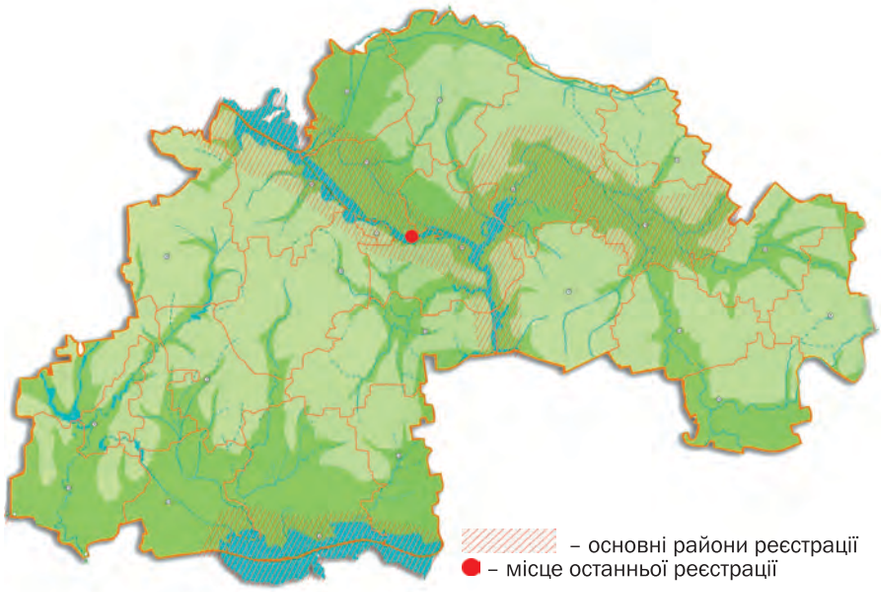
Може поширювати ендопаразитів, що викликають лігульози та трематози, малярію, пташиний грип. В окремих випадках може завдавати шкоди рибним господарствам, але в зв'язку з низькою чисельністю, вплив мінімальний. Один з потенційних об'єктів екотуризму.

Чисельність і причини її зміни

Перелітні зграї можуть налічувати до 300 особин. На території області літують окремі особини, рідше невеликі групи від 2 до 6 особин. Остання зустріч – 1 особина в природномузаповіднику«Дніпровсько-Орільський» на ухвісті острова Крячиний (19.06.2011). Причини зміни чисельності - зарегулювання стоку Дніпра, інтенсивне засвоєння водно-болотяних угідь, посилення фактору непокоєння, збіднення рибних ресурсів.

Заходи охорони

В області заходи охорони не реалізовувалися. Необхідні зменшення дії фактору непокоєння, розведення в зоопарках.

Основні джерела інформації

Вальх, 1900. Птицы Советского Союза, 1954; Жмуд, 2000; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення: Бредбієра П. В., Бондарєва Д. Л.

Автори: Коцюруба В. В., Стригунов В. І.
Фото: Черноволод І. С.

Phalacrocorax pygmaeus (Pallas, 1773)

Баклан малий
(Баклан малый)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Pelecaniformes* (*Stoganopodiformes*) – Пеліканоподібні (Веслоногоподібні) – Пеликанообразные (Веслоногие). Родина *Phalacrocoracidae* – Бакланові – Баклановые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Північна Африка, Західна й Середня Азія. В Україні – дельти Дунаю та Дністра, Сиваш. На Дніпропетровщині – Новомосковський, Петриківський райони.

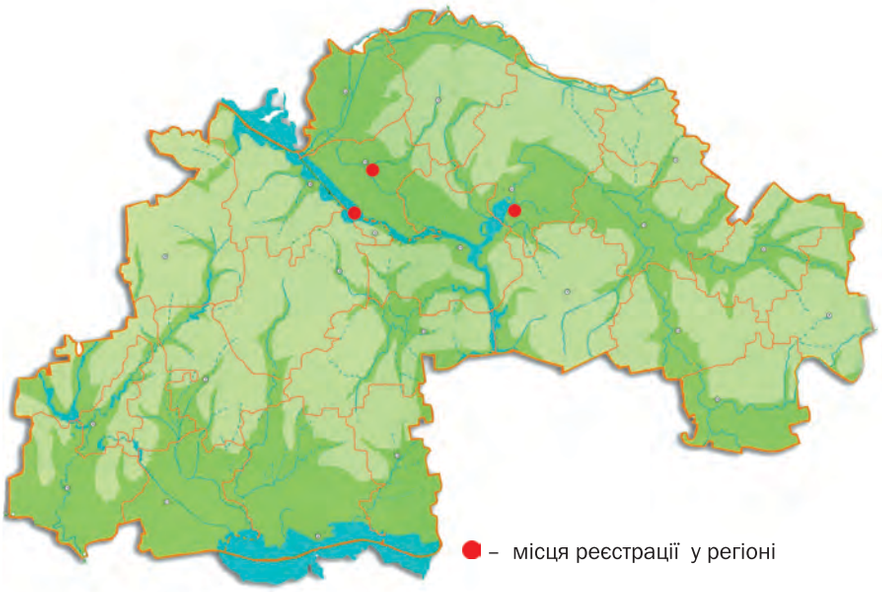
Біоекологічна характеристика
Розміром із ворону. Розмах крил 800–900 мм. Вага 650–800 г. Рідкісний залітний вид водно-болотних угідь. Активний удень. Реєструвався із серпня по травень. Зоофаг, переважно іхтіофаг (дрібна риба, водні безхребетні). Колоніальний моногам, гнізда будує в очереті, на кущах і деревах.

Наукове та практичне значення
Може наносити шкоду на риборозплідних ставках та не робить цього із причини низької чисельності. Природний регулятор чисельності риб.

Чисельність і причини її зміни
Динаміка чисельності в регіоні достеменно не відома. Птах реєструвався в 2001 році - 4 особини, 2008 - 2 особини, 2009 - 5 особин. Деградація місць гніздування, відстріл у рибгоспах.

Заходи охорони
На території області не впроваджувалися.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Сижко, Бредбієр, 2006; Булахов та ін., 2008; особисте повідомлення Бредбієра П. В.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Ручко О. М.

Ardeola ralloides (Scopoli, 1769)

Чапля жовта
(Цапля желтая)

Таксономічна належність
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Ciconiiformes* – Лелекоподібні. Родина – *Ardeidae* – Чаплеві – Цаплевые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Гніздовий ареал охоплює Африку, Пд. Європу та Пд.-Зх. Азію. Зимує на узбережжі Середземного моря в Європі та Африці. В Україні гніздиться в пониззі Дунаю, Дністра і Дніпра, в Криму. В Дніпропетровській області зрідка трапляється в заплавах річок на всій території.

Біоекологічна характеристика
Чапля жовта трохи менша за малу чепуру, має відносно коротку шию та ноги. Розмах крил 800–920 мм. Вага 230–370 г. Гніздовий перелітний вид. Активний вдень. Прилітає в квітні – травні, відлітає у серпні – вересні. Заселяє зарослі очерету на берегах прісних і солонуватих водойм, плавні річок з очеретяними заростями, кущами і деревами. Зоофаг (великі водні безхребетні, риба, амфібії). Моногам. Гнізда влаштовує в колоніях інших птахів на деревах, кущах та очереті.

Наукове та практичне значення
Важливий елемент екосистем заплав.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині відомі поодинокі випадки гніздування (Широківський, Криворізький, Нікопольський, Солонянський, Дніпропетровський райони). Трапляються зазвичай поодинокі особини або групи з 2–3 птахів. Зміни чисельності відбуваються в результаті затоплення плавнів внаслідок будівництва ГЕС, евтрофікації та меліорації водойм, посилення фактору неспокою.

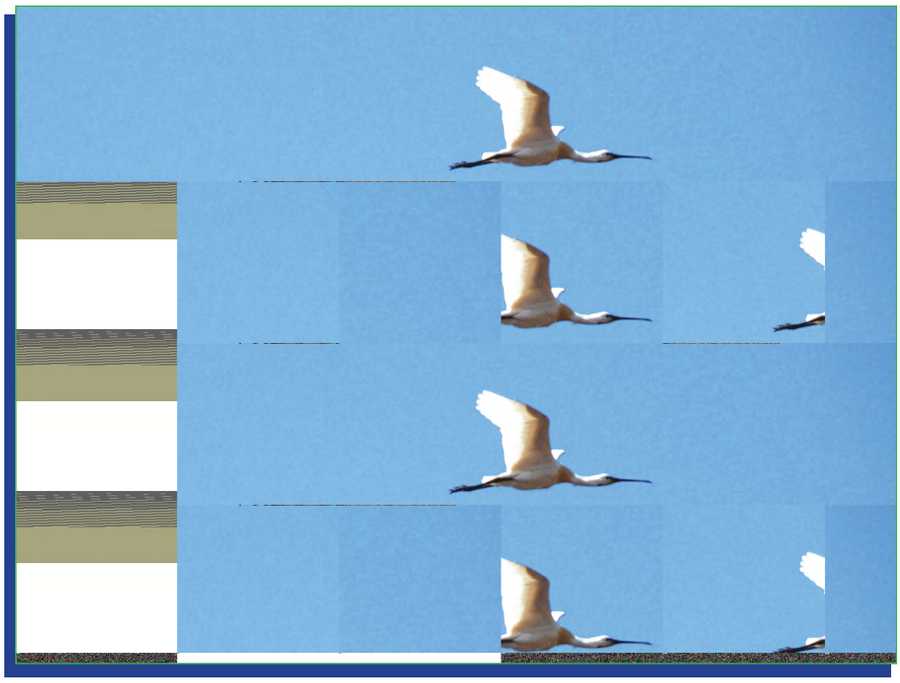
Заходи охорони
Охороняється в державних заказниках «Приорільський», «Солоний лиман», «Булахівський лиман», заказнику місцевого значення «Новоселівський» та інших об'єктах ПЗФ області.

Основні джерела інформації
Birds of Britain and Europe, 2004; Сижко, 2007; Булахов та інші 2008; Лисенко, 2009; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Пономаренка О. Л.

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В., Коцюруба В. В.
Фото: Коцюруба В. В.

Platalea leucorodia (Linnaeus, 1758)

Косар
(Колпица)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Ciconiformes* (*Gressoriformes*) – Лелекоподібні (Голінастоподібні) – Аистообразные (Голенастые). Родина *Threskiornithidae* (*Ibididae*) – Ібісові – Ибисовые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – вразливий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Південна частина Євразії, Північно-Східна Африка. В Україні гніздиться в гирлових заплавах Дунаю, Дністра, на решті територій – залітний птах. На Дніпропетровщині – Павлоградський і Новомосковський райони (солончакові водойми Присамар'я, р. Самара, Самарський рибгосп).

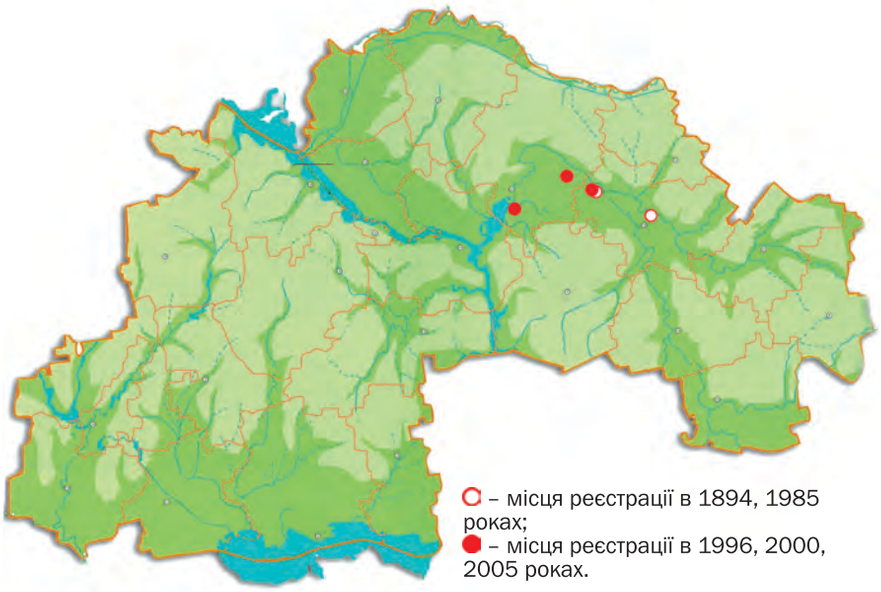
Біоекологічна характеристика
Птах схожий на лелеку, але помітно менший, зі специфічним дзьобом. Розмах крила 1150 – 1450 мм. Вага близько 2000 г. Рідкісний залітний вид водно-болотних угідь. Активний у сутінках. Реєструвався з березня по червень. Біотопи – лимани третьої тераси річок та рибгоспи. Зоофаг (водні безхребетні та мальки риб, пуголовки, жабенята). Колоніальний моногам. Гнізда будує на заломах очерету.

Наукове та практичне значення
Важливий лемент водно-болотяних угідь.

Чисельність і причини її зміни
Динаміка чисельності не відома. Поодинокі птахи траплялися в 1894, 1985, 1996, 2000, 2005 роках. Причина – антропогенна трансформація місць мешкання.

Заходи охорони
Під час зальотів охороняється в заказниках державного значення «Солоний лиман» і «Булахівський лиман».

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисте повідомлення Бредбієра П. В.

○ – місця реєстрації в 1894, 1985 роках;
● – місця реєстрації в 1996, 2000, 2005 роках.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Бокотей А. А.

Plegadis falcinellus (Linnaeus, 1766)

Коровайка
(Каравайка)

Таксономічна належність

Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Ciconiformes* (*Gressoriformes*) – Лелекоподібні (Голінастоподібні) – Аистообразные (Голенастые). Родина *Threskiornithidae* (*Ibididae*) – Ібісові – Ибисовые.

Природоохоронний статус

3 (рідкісний). Червона книга України – вразливий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області

Ареал європейського підвиду – в основному Південна Європа і Південна Азія. В Україні – заплави Дунаю, Дністра, пониззя Дніпра, Каркінітська затока, Сиваш. В інших місцях трапляється як залітній птах. На Дніпропетровщині – Дніпропетровський, Новомосковський, Павлоградський, Криворізький райони.

Біоекологічна характеристика

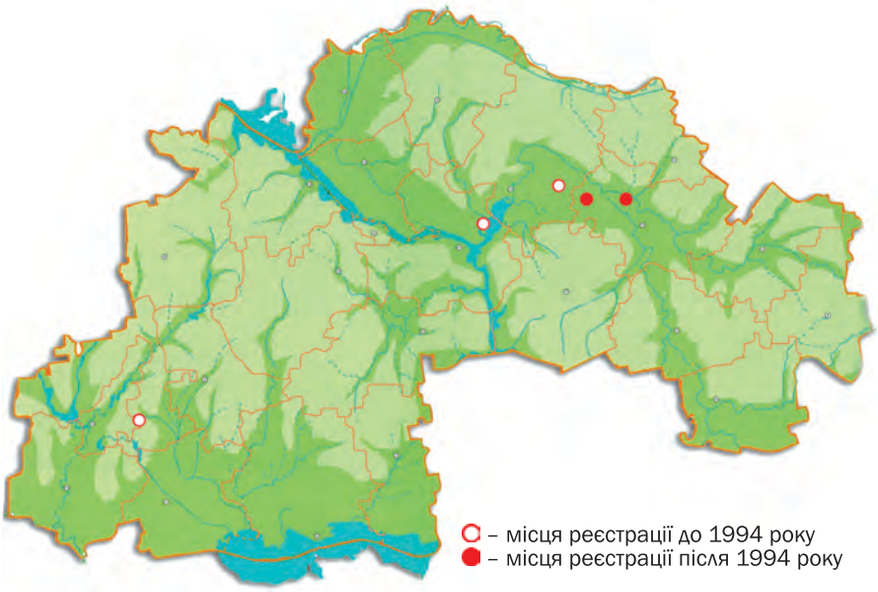
Завбільшки з малу білу чаплю. Розмах крил 870–1500 мм. Вага 530–770 г. Дзьоб довгий, помітно зігнутий донизу. Залітний, можливо спорадично гніздовий птах. Трапляється з березня по жовтень. Біотопи – плавні, зарості очерету, деревної та чагарникової рослинності на озерах, болотах. Під час перельотів трапляється по затокам Дніпра, по водосховищам, ставкам, лиманам. Живиться водними безхребетними, дрібними рибою та амфібіями. Колоніальний моногам. До гніздування приступає в квітні. Гнізда влаштовує на деревах, чагарниках, в заростях очерету.

Наукове та практичне значення

Важливий елемент водних екосистем.

Чисельність і причини її зміни

Чисельність низька і поступово зменшується. В межах області трапляється невеликими зграйками від двох до десяти особин. Вальх відмічав навесні 1894 року в Павлоградському районі. Відомі трапляння цього виду в 1940–1950-х роках на Запорізькому водосховищі. У червні 1976 року на Булахівському лимані були зафіксовані 4 дорослі птахи серед сірих чапель. У 1982 році спостерігався виводок з 4 пташенят у Дніпропетровському й одного зльотка у Новомосковському районах. Останні трапляння: 3 особини (Криворізький район, Красінське водосховище, 1993 рік), 1 молодий птах (Павлоградський район, 2001 рік), Булахівський лиман - по 1-2 особини майже щорічно (1996-2006). Основні причини низької чисельності - незаконне полювання під час прольоту, господарське освоєння територій у місцях гніздування, зимівлі, міграції.

Заходи охорони

Охороняється у державних заказниках «Булахівський лиман», «Солоний лиман».

Основні джерела інформації

Birds in Europe, 2004; Вальх, 1910; Стаховський, Мясоєдова, 1962; Булахов та ін., 2008; особисте повідомлення Бредбієра П. В.

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Пономаренко О. Л.

Ciconia nigra (Linnaeus, 1758)

Лелека чорний
(Аист черный)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Ciconiformes* (*Gressoriformes*) – Лелекоподібні (Голінастоподібні) – Аистообразные (Голенастые). Родина *Ciconiidae* – Лелекові - Аистовые.

Природоохоронний статус
З (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Лісова смуга Центральної, Східної і частково Південної Європи, Азія і Південна Африка. В Україні гніздиться на Поліссі, в Карпатах, подекуди на півночі Лісостепу, на Дніпропетровщині під час міграцій трапляється в більшості районів області, на літуванні – у Дніпропетровському, Павлоградському, Новомосковському, Царичанському, Магдалинівському, Нікопольському, Криничанському, П'ятихатському, Софіївському, Криворізькому, Широківському, Апостолівському районах.

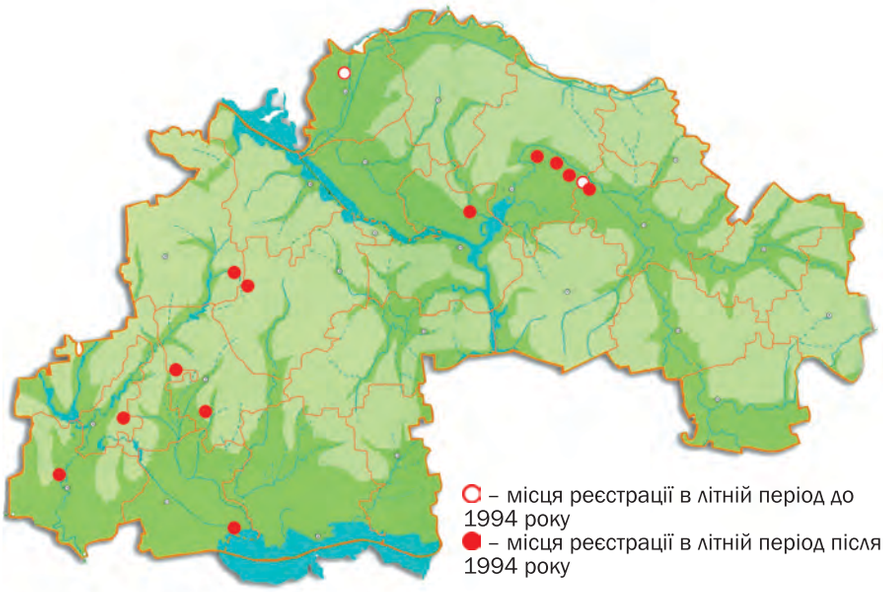
Біоекологічна характеристика
Трохи менший за білого лелеку. Розмах крил – 1850–2050 мм, вага – 3000–3500 г. Пролітний, літуючий. Активний вдень. Оселяється в старих лісах поблизу водойм і боліт, у період міграцій і літування трапляється на луках, пасовищах, полях поряд з водоймами. Живиться рибою, земноводними, водяними комахами, зрідка здобуває плазунів і мишоподібних гризунів. Моногам. Гніздиться в травні. Гнізда на деревах у розгалуженні головного стовбура або на великих бічних гілках, на висоті 3–20 м.

Наукове та практичне значення
Природний регулятор чисельності окремих груп тварин водно-болотяних і лучних екосистем.

Чисельність і причини її зміни
Вальх на початку XX ст. відмічав лелеку чорного як рідкісного пролітного і, можливо гніздового птаха. В подальшому чіткі дані про гніздування, чисельність в області практично відсутні. Лише з 1970-х рр. почали постійно реєструвати цього птаха. Для уточнення характеру перебування необхідні подальші дослідження.

Заходи охорони
Охороняються в долині р. Самара, в державних заказниках «Булахівський лиман» і «Солоний лиман» в Павлоградському районі.

Основні джерела інформації
Сижко, 2002; Фесенко, Бокотей 2006; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Волошина В. А., Настаченка О. С.

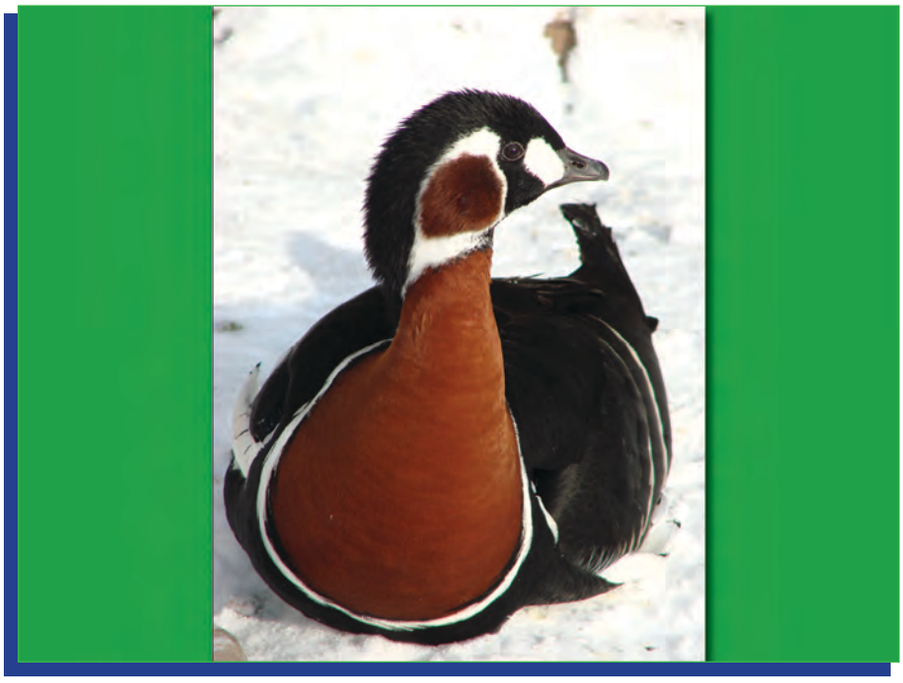

○ – місця реєстрації в літній період до 1994 року
● – місця реєстрації в літній період після 1994 року

Автор: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Бокотей А. А.

Rufibrenta ruficollis (Pallas, 1769)

Казарка червоновола
(Казарка краснозобая)

Таксономічна належність.
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Anseriformes*- Гусеподібні – Гусеобразные. Родина - *Anatidae* - Качкові - Утиные.

Природоохоронний статус.
3 (рідкісний). Червона книга України – вразливий. МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Тундра і лісотундра Сибіру від півострова Ямал до р. Ханти. В Україні трапляється під час прольотів та зимівлі в Азово-Чорноморському регіоні. В Дніпропетровській області трапляється під час міграцій у більшості районів, найчастіше реєстровані в Павлоградському, Дніпропетровському, Новомосковському, Широківському, Криворізькому і Софіївському районах.

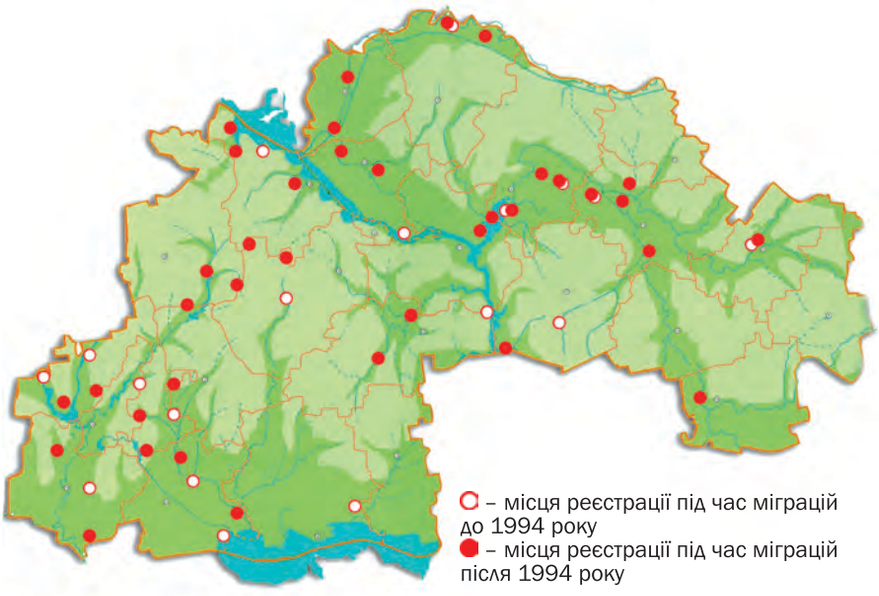
Біоекологічна характеристика
Більше свійської качки. Розмах крил 110–113 см. Вага 890–1700 г. Пролітний вид. Найбільш часто трапляється у березні, жовтні – листопаді. Біотопи – затоки Дніпра, великі водосховища, ставки, лимани, поля. Фітофаг. Колоніальний моногам. Гніздується в тундрі в червні. Гнізда влаштовує на землі.

Наукове та практичне значення
Окраса ландшафту, важливий компонент екосистем, сприяє збагаченню ґрунтів і водойм поживними речовинами.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність низька і поступово зменшується. В останні роки відмічалась тенденція збільшення чисельності під час весняної міграції. В межах області зустрічається невеликими зграйками від двох до десяти особин. Основні причини низької чисельності - незаконне полювання під час прольоту і на зимівлі. Господарське освоєння територій у місцях гніздування і особливо зимівлі та концентрації під час перельотів.

Заходи охорони
Охороняється у державних заказниках «Булахівський лиман», «Солоний лиман», «Велика Осокорівка», а також у заказнику місцевого значення «Балка Ворона». Необхідний додатковий контроль під час полювання.

Основні джерела інформації
Вальх, 1910; Стаховський, Мясоєдова, 1962; Birds in Europe, 2004; Сижко, 2007; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Пономаренка О. Л., Стригунова В. І.

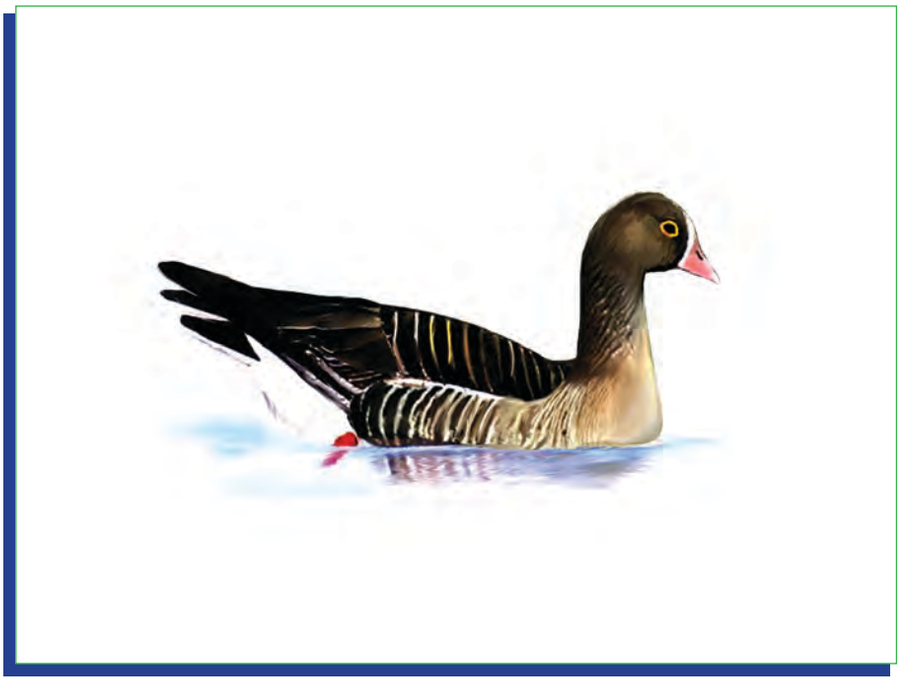

○ – місця реєстрації під час міграцій до 1994 року
● – місця реєстрації під час міграцій після 1994 року

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Шельвінський В. І.

Anser erythropus (Linnaeus, 1758)

Гуска мала, або гуска мала білолоба
(Пискулька)

Таксономічна належність.
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Anseriformes* - Гусеподібні – Гусеобразные. Родина - *Anatidae* - Качкові - Утиные.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – вразливий. МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Тундрова й частково тайгова зона Північної Європи й Азії. В Україні під час міграцій – вся територія. На Дніпропетровщині – Карачунівське водосховище, водосховища Дніпра, водойми Новомосковського, Павлоградського, Магдалинівського, Царичанського й Петропавлівського районів.

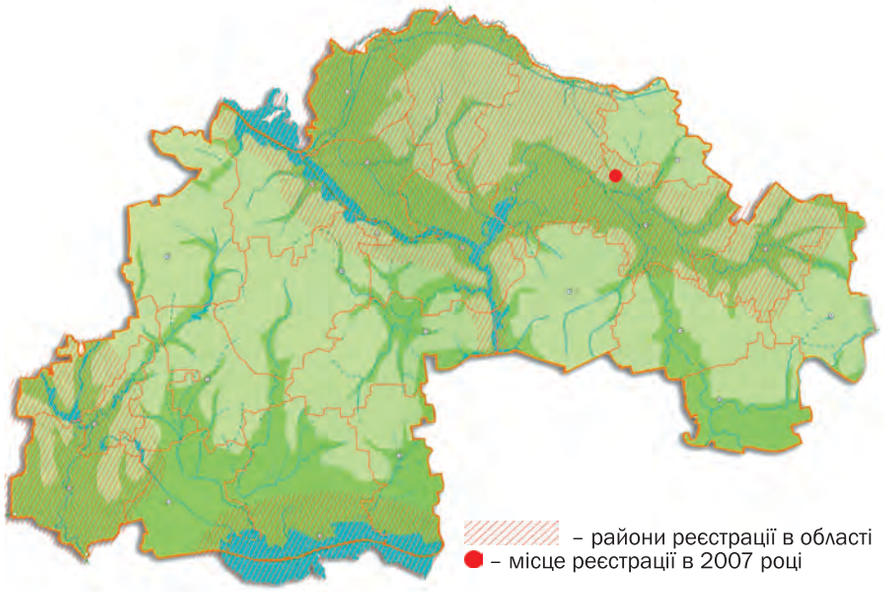
Біоекологічна характеристика
Менша за свійську гуску. Розмах крил 1200–1350 мм. Вага 1600–2500 г. Пролітний вид водно-болотних угідь. Під час міграцій виявляє активність і вдень і вночі. Біотоп під час міграцій – відкриті місця (водосховища, лимани, великі озера, поля, луки). Реєструвався весною в березні-травні, восени – у жовтні – листопаді. Фітофаг (озимина, зелені частини інших рослин). Моногам. Гнізда будує на землі в болотистій тундрі, у чагарниках, на скелях.

Наукове та практичне значення
Цінний мисливський птах. Може бути переносником деяких хвороб, загрозливих і для людини. На місцях гніздування й зимівлі активний учасник міжекосистемних зв'язків.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність скорочується. Зазвичай трапляється невеликими зграйками по 10–20, значно рідше до 100 особин. Останній раз у 2007 році була зареєстрована зграя в долині р. В'язівок чисельністю 78 особин. Причини – освоєння людиною місць гніздування, полювання та браконьєрство під час линяння, міграцій, зимівлі.

Заходи охорони
Охороняється під час перельотів у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» і ряді державних і місцевих заказників із водними угіддями.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1952; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Малюнок: Мурашка Н. С.

Cygnus cygnus (Linnaeus, 1758)

Лебідь-кликун
(Лебедь-кликун)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Anseriformes* – Гусеподібні (Пластинчастодзьобі) – Гусеобразные (Пластинчатоклювые). Родина *Anatidae* – Качкові – Утиные.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Гніздиться в тайзі та тундрі Європи й Азії. В Україні трапляється по всій території. Зимує на Чорноморському узбережжі. В області трапляється під час міграцій у більшості районів, найчастіше – в Дніпропетровському, Павлоградському, Новомосковському, Криворізькому, Широківському районах.

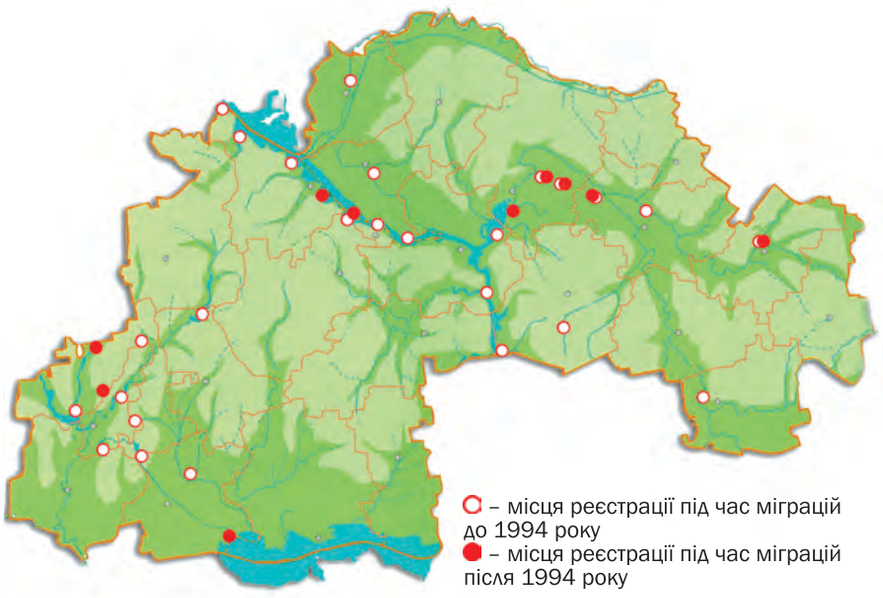
Біоекологічна характеристика
Найбільший серед лебедів. Розмах крил 1800–2500 мм. Вага 6750–12700 г. У молодих птахів дзьоб рожевий з чорним кінчиком. Тримаючись на воді шию тримає вертикально. Пролітний, спорадично зимуючий вид. Активний вдень. Найбільш часто трапляється у березні, жовтні – листопаді. Біотопи – водосховища, затоки Дніпра, річки, великі стави, лимани солончакової тераси Самари й Орелі, шламосховища, гідровідвали Криворіжжя. Поліфаг (водні рослин, безхребетні). Багаторічний моногам. Гнізда влаштовує в травні на землі, мілководді на купах водних рослин в тундрі та тайзі.

Наукове та практичне значення
Важливий елемент водних екосистем.

Чисельність і причини її зміни
З 1950–1960-х років лебідь-кликун став досить рідкісним. Чисельність низька, трапляється нерегулярно найчастіше зграйками по 2–5 птахів, рідко – до 20–30 особин. Основні причини низької чисельності – незаконне полювання під час прольоту і зимівлі, деградація водно-болотяних угідь.

Заходи охорони
Охороняється у державних заказниках «Булаховський лиман», «Солоний лиман» та інших об'єктах ПЗФ області.

Основні джерела інформації
Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Пономаренка О. Л, Барабаша Р. І.

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Листопадський М. А.

Cygnus bewickii (Yarrell, 1830)

Лебідь малий
(Лебедь малый)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Anseriformes* – Гусеподібні (Пластинчастодзьобі) – Гусеобразные (Пластинчатоклювые). Родина *Anatidae* – Качкові – Утиные.

Природоохоронний статус
З (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Гніздиться в зоні тундри Європи й Азії та на деяких островах Льодовитого океану. Зимує на Британських островах, північно-західному узбережжі Європи, у Південно-Східній Азії. В Україні – пролітний на більшій частині території вид. На Дніпропетровщині – Новомосковський, Петриківський райони.

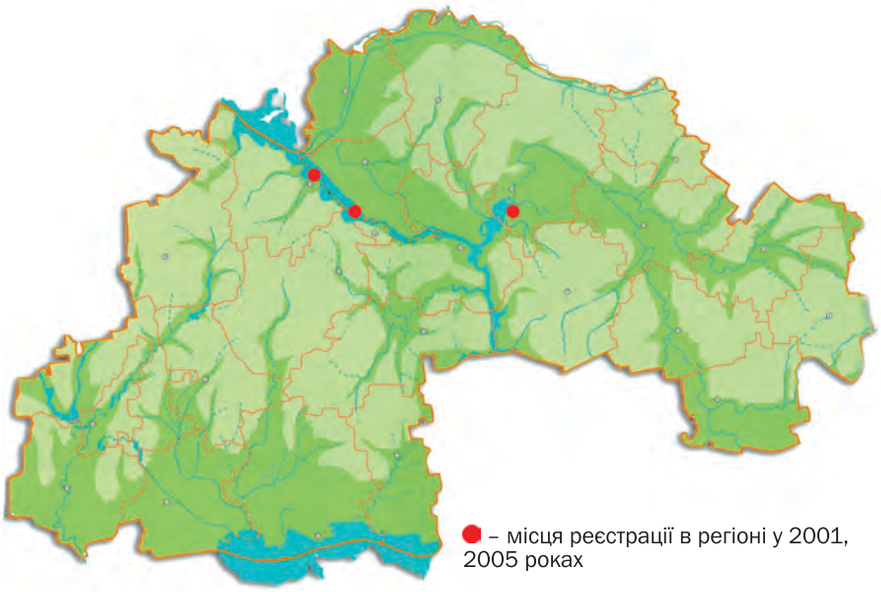
Біоекологічна характеристика
Менший за інших лебедів. Розмах крил 1730–2110 мм. Вага 4500–5000 г. Пролітний вид водно-болотних угідь. Активний вдень. Реєструвався в березні, квітні, грудні. Біотоп в області – водосховища, озера, ставки рибогосподарського призначення. Переважно фітофаг, меншою мірою іхтіофаг. Багаторічний моногам. Гніздується на землі в тундрі на сухих узвишшях біля водойм.

Наукове та практичне значення
Раніше здобувався заради міцної шкіри та пуху. Естетично привабливий птах.

Чисельність і причини її зміни
Динаміка чисельності невідома. У 2001 році реєструвався 1 птах, у 2005 – 2 птахи. Причини зменшення чисельності загалом – господарське освоєння тундри, браконьєрство.

Заходи охорони
Не впроваджувались.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1952; Фесенко, Бокотей, 2002; Сижко, Бредбієр, 2006; Булахов та ін., 2008.

● – місця реєстрації в регіоні у 2001, 2005 роках

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Листопадський М. А.

Tadorna ferruginea (Pallas, 1764)

Огар
(Огарь)

Таксономічна належність
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Anseriformes* – Гусеподібні – Гусеобразные. Родина – *Anatidae* – Качкові – Утиные.

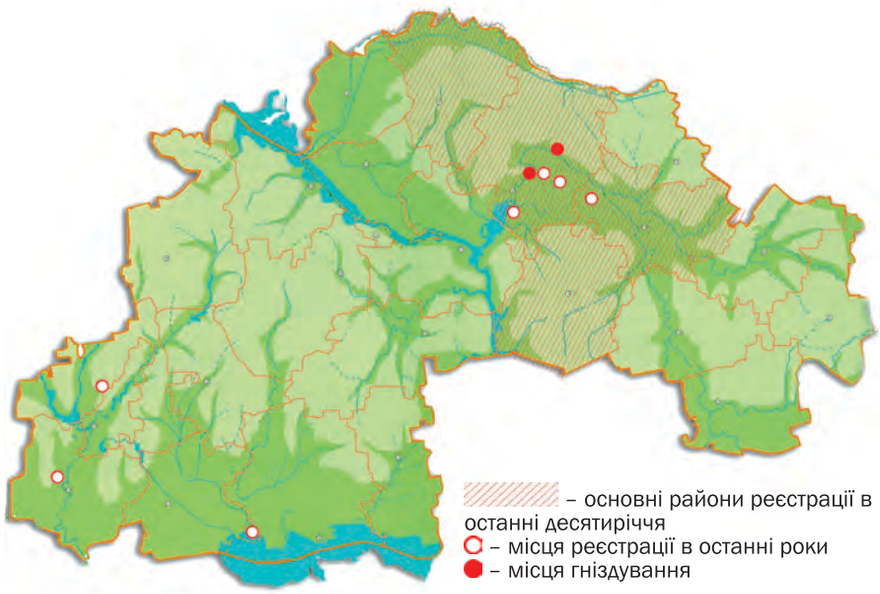
Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – вразливий. МСОП – (LC).

Ареал виду, поширення в області
Поширений у степовій і пустельній зонах від Південної Європи і Північно-Західної Африки до Забайкалля та верхів'їв р. Лена. В Україні поширений на півдні та сході. Зимує на Сиваші та на Південному Сході Криму, на решті території – залітний. На Дніпропетровщині траплявся у Криворізькому, Апостолівському, Новомосковському, Павлоградському районах.

Біоекологічна характеристика
Птах менший за свійську качку. Розмах крил 1047–1120 мм. Вага 800–1600 г. Пролітний, літуючий, спорадично гніздовий вид. Активний вдень. Трапляється з березня по листопад. Біотопи – озера, лимани, урвисті береги річок. Найчастіше трапляється на солончакових терасах річок Вовча, Самара, Оріль, затоках Дніпра, зрідка – відстійниках на Криворіжжі. Поліфаг (зелені частини рослин, насіння, дрібні водні тварини). Моногам. Гніздується в квітні – травні. Гнізда влаштовує у норах лисиць, борсуків, тріщинах, розщелинах берегів.

Наукове та практичне значення
Важливий елемент водних екосистем. Об'єкт спортивного полювання, відстріл заборонений.

Чисельність і причини її зміни
В кінці XIX і на початку XX сторіччя постійно в невеликій кількості гніздився на території області. В подальшому його чисельність різко зменшилась і почала зростати з кінця 1970-х – початку 1980-х років. З 2000 року відмічаються одиничні випадки зальоту 1–3 особин, максимально – до 8 особин, можливе гніздування на заході і півдні області. Останній випадок спроби гніздування спостерігався в яружно-балковій системі Присамар'я у 2005 році.

Причини зміни чисельності
Браконьєрство, зростання чисельності лисиць, утримання птахів у парках, мисливських та приватних господарствах, зоопарках.

Заходи охорони
Охороняється в заказнику державного значення «Комарівщина».

Основні джерела інформації
Сижко, 2007; Булахов, та ін., 2008; Настаченко, 2010; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Черниша С. В.

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Коцюруба В. В.

Tadorna tadorna (Linnaeus, 1758)

Галагаз
(Пеганка)

Таксономічна належність
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Anseriformes* – Гусеподібні – Гусеобразные. Родина – *Anatidae* – Качкові – Утиные.

Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Поширений у степовій і пустельній зонах від Британських островів і Скандинавії до Японії – на півночі, на півдні – від Південної Європи до Тибету, Монголії і Північного Китаю. В Україні поширений в приморських районах, зрідка залітає в інші регіони. У Дніпропетровській області зрідка гніздиться в Широківському, Новомосковському районах, літує у Павлоградському, Новомосковському, Магдалинівському, Дніпропетровському, Апостолівському, Широківському районах.

Біоекологічна характеристика
Значно більший за свійську качку. Розмах крил 1100–1330 мм. Вага 900–1650 г. Літуючий, спорадично гніздовий вид. Активний вдень. Трапляється з березня по жовтень. В області тримається солонкуватих водойм. Траплявся на озерах і лиманах річок Самара й Оріль, солонцюватих та солоних озерах і відстійниках в басейні річки Інгулець. Живиться на воді та на суші як рослинною, так і тваринною їжею. Моногам. Починає гніздуватися в квітні. Гнізда роблять у норах лисиць, борсуків, розщелинах берегів, кар'єрів, відвалів, іноді за 1–1,5 км від берега водойми.

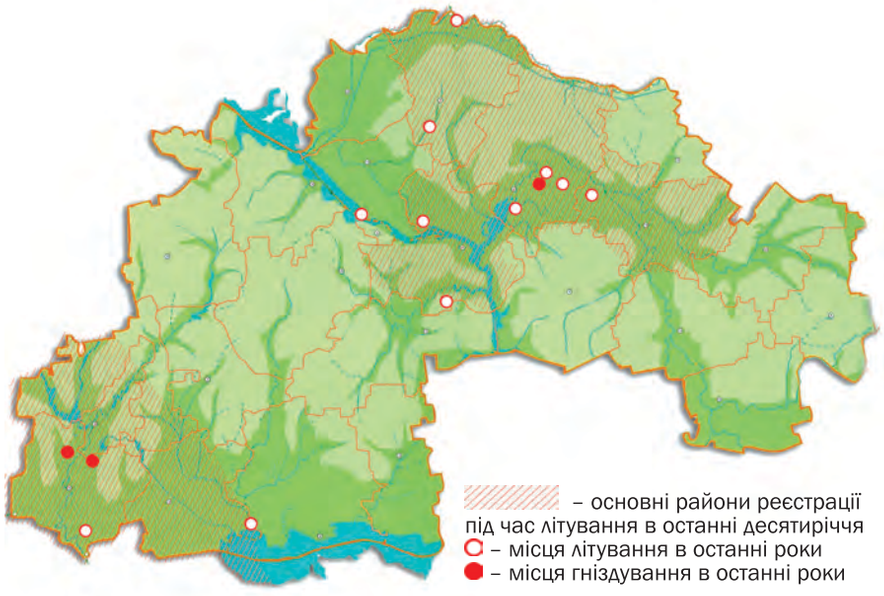
Наукове та практичне значення
Мисливський птах, має цінний пух.

Чисельність і причини її зміни
На літуванні трапляється від 1 до 3–5 особин. З 1950-х років його чисельність різко зменшилась і почала зростати з кінця 1970-х – початку 1980-х років. В Широківському районі гніздиться з 2001 року 1–4 пари, 1 випадок гніздування зареєстрований в Новомосковському районі.

Причини зміни чисельності
Браконьєрство, зростання чисельності лисиць.

Заходи охорони
На території області не впроваджувалися.

Основні джерела інформації
Коцюруба, Тарутін, 2003; Сижко, 2007; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Пономаренка О. Л.

– основні райони реєстрації під час літування в останні десятиріччя
– місця літування в останні роки
– місця гніздування в останні роки

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Коцюруба В. В.

Anas strepera (Linnaeus, 1758)

Нерозень
(Утка серая)

Таксономічна належність
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Anseriformes* – Гусеподібні – Гусеобразные. Родина – *Anatidae* – Качкові – Утиные.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Рівнинні райони Північної Америки; у Євразії від півдня Скандинавії, Нідерландів, Великобританії, на схід до центральних районів Північно-Східного Китаю. В Україні гніздовий ареал охоплює долини Дністра, Дніпра, Прип'яті, дельту Дунаю, північне узбережжя Азовського та Чорного морів. В області гніздиться на Дніпродзержинському та Запорізькому (Самарська затока) водосховищах, водоймах Верхньодніпровського, Царичанського, Магдалинівського, Новомосковського та Павлоградського, Широківського районів. Мігрує скрізь.

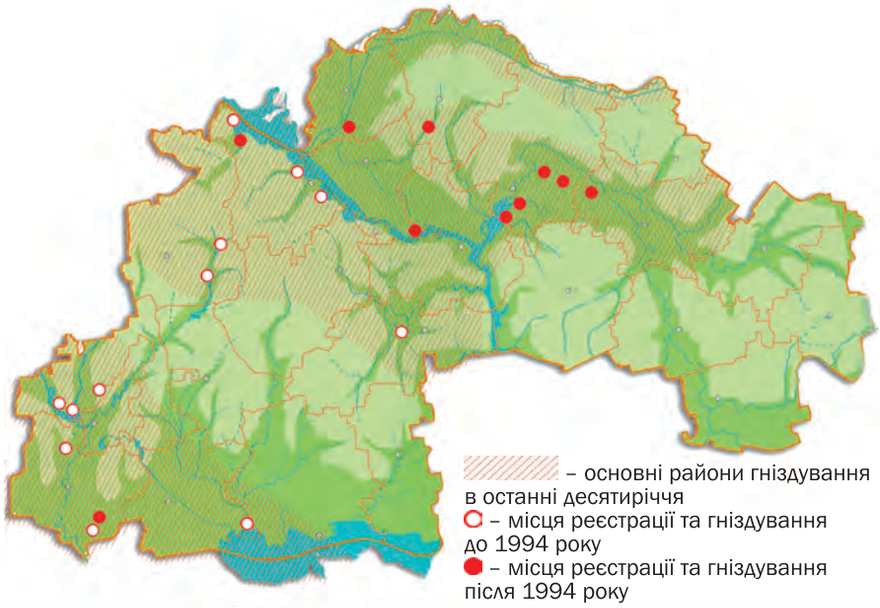
Біоекологічна характеристика
Менший за свійську качку. Розмах крил 840–950 мм. Вага 500–1300 г. Гніздовий, пролітний, іноді зимуючий вид. Активний вдень. Трапляється з березня по листопад (крім випадків зимівлі). Біотопи – водосховища, лимани, степові водойми з багатою рослинністю. Переважно фітофаг; пташенята – зоофаги. Починає гніздуватися в квітні. Гніздиться на землі, зазвичай не в очереті, а на лучних ділянках.

Наукове та практичне значення
Цінний мисливський птах, відстріл заборонено. Може бути переносником деяких хвороб.

Чисельність і причини її зміни
З 1930-х років чисельність постійно знижується. В останні десятиріччя окремі гніздові пари відмічались на Дніпродзержинському та Запорізькому водосховищах, водоймах Верхньодніпровського, Царичанського, Магдалинівського, Новомосковського та Павлоградського, Софіївського, Широківського районів. Чисельність виду в області – від 12 до 50 пар (до 2005 року), в наш час гніздування виду малоймовірне. Причини – господарське і рекреаційне освоєння території, браконьєрство.

Заходи охорони
Охороняється у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», державних заказниках «Приорільський», «Булахівський лиман», «Солоний лиман», «Новоселівський» та інших.

Основні джерела інформації
Сижко, 2007; Булахов та ін., 2009; особисте повідомлення Бредбієра П. В.

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Листопадський М. А.

Anas acuta (Linnaeus, 1758)

Шилохвіст
(Шилохвость)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Anseriformes* – Гусеподібні (Пластинчастодзьобі) – Гусеобразные (Пластинчатоклювые). Родина *Anatidae* – Качкові – Утиные.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Північні й помірні райони Європи, Азії, Північної Америки. Зимівля – захід і південь Європи й Азії. В Україні гніздяться на півночі, місцями на півдні країни, мігрують по всій території. На Дніпропетровщині гніздиться в Новомосковському, Павлоградському, Царичанському, Магдалинівському, Дніпропетровському, Петриківському, Криворізькому, Нікопольському районах. Під час міграції трапляється на всій території. Найчастіше трапляється на озерах і лиманах солончакової тераси річок Оріль і Самара, заплавах річок.

Біоекологічна характеристика
Трохи менша за крижня. Розмах крил 800–950 мм. Вага 700–1200 г. Гніздовий, перелітний вид водно-болотних угідь. Трапляється з березня по жовтень. Активний у присмерки й вдень. Біотоп – різноманітні водойми з водною й прибережною рослинністю. Поліфаг (зелені частини й насіння рослин, молюски, ракоподібні, личинки комах). Моногам. Гніздується в квітні – травні, на землі, острівцях та луках із густою травою.

Наукове та практичне значення
Цінний мисливський птах. Може бути переносником деяких хвороб.

Чисельність і причини її зміни
На гніздуванні більш рідкісний, ніж широконіска, на міграції звичайний птах. В останні роки на гніздуванні трапляються поодинокі пари. Причини – зменшення й деградація водно-болотних угідь, посилення фактора неспокою, браконьєрство, неконтрольоване полювання, весняне випалювання прибережної рослинності.

Заходи охорони
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», у заказниках державного («Приорільський», «Булахівський лиман», «Солоний лиман») та місцевого значення («Новоселівський», «Заплава р. Базавлук», «Заплава р. Самари»). Для охорони гніздової популяції необхідні або повна заборона спортивного полювання на цей вид в області, або хоча б перенесення термінів початку відстрілу цього виду на початок вересня.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1952; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Вернера В. В.

Автори: Онуфріїв Р. О., Пересунько Б. М., Пономаренко О. Л.
Фото: Пономаренко О. Л.

Anas clypeata (Linnaeus, 1758)

Широконіска
(Широконоска)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Anseriformes* – Гусеподібні (Пластинчастодзьобі) – Гусеобразные (Пластинчатоклювые). Родина *Anatidae* – Качкові – Утиные.

Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – LC.

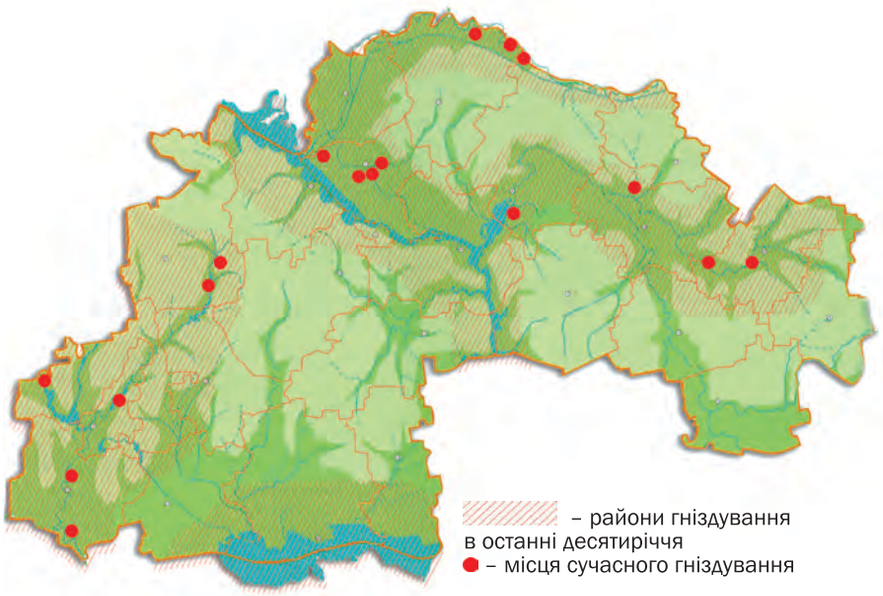
Ареал виду, поширення в області
Помірна й частково північна зона Європи, Азії, Північної Америки. Зимує на півдні й заході Євразії, Північної Америки, в Африці. В Україні – вся територія, крім Карпат і Криму. На території області трапляється в більшості районів, найчастіше трапляються на водоймах третьої тераси Самари й Орілі.

Біоекологічна характеристика
Значно менша крижня Розмах крил 700–840 мм. Вага 450–850 г. Гніздовий перелітний водно-болотний птах. Трапляється з березня по жовтень. Активний у присмерки й вдень. Біотопи – переважно відкриті місця, осокові болота, острови, стариці, солончакові озера, лимани. Переважно зоофаг (дрібні водні безхребетні, зелені частини й насіння рослин). Моногам. Гніздується на землі, недалеко від води, серед негустої рослинності.

Наукове та практичне значення
Цінні мисливські птахи. Можуть бути переносниками хвороб.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність скорочується. Рідкісний у регіоні на гніздуванні. Причини – деградація водно-болотних угідь, рекреація, вплив хижаків, браконьєрство, весняне випалювання прибережної рослинності.

Заходи охорони
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» та заказниках різного статусу з водно-болотними угіддями. Для охорони гніздової популяції необхідні або повна заборона спортивного полювання на цей вид в області, або хоча б перенесення термінів початку відстрілу цього виду на початок вересня.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1952; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Янчука І. С., Вернера В. В.

Автори: Онуфріїв Р. О., Пересунько Б. М., Пономаренко О. Л.
Фото: Пономаренко О. Л.

Netta rufina (Pallas, 1773)

Чернь червонодзьоба
(Нырок красноносый)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Anseriformes* – Гусеподібні (Пластинчастодзьобі) – Гусеобразные (Пластинчатоклювые). Родина *Anatidae* – Качкові – Утиные.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Середня, Центральна Азія, Північна Африка. Зимують птахи в Південній Європі й Південній Азії. В Україні – плавні Дунаю, заплави Дніпра й Дністра, приморські райони. На Дніпропетровщині – Магдалинівський, Павлоградський, Петриківський, Новомосковський, Криничанський райони. Можливі зальоти в інші райони області.

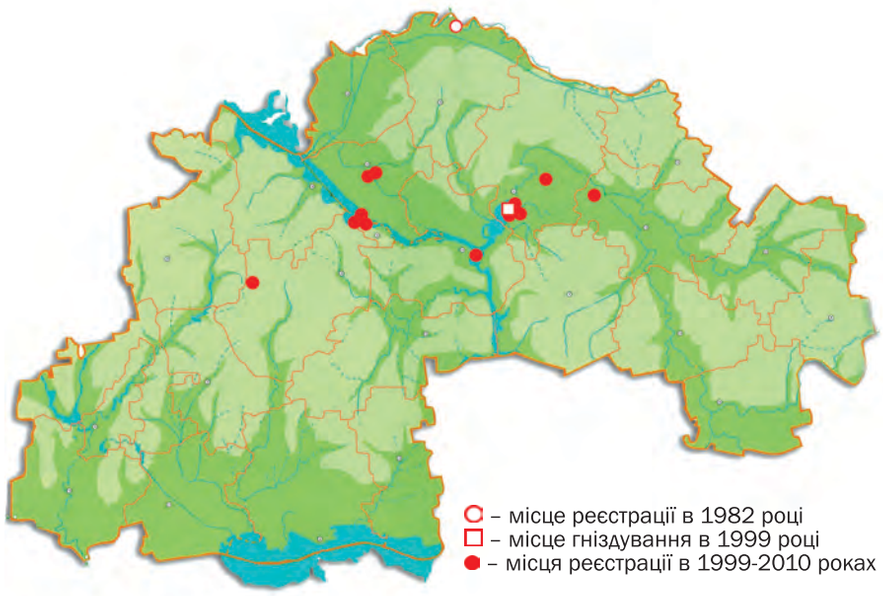
Біоекологічна характеристика
Розміром із крижня. Розмах крил 840–880 мм. Вага 800–1500 г. Умовно гніздовий, перелітний і пролітний вид водно-болотних угідь. Активний вдень. Реєструвався з лютого по липень. Єдиний випадок гніздування реєструвався в 1999 році в Самарському рибгоспі (Новомосковський район). Біотопи – прісні й солонуваті озера, лимани, рибгоспи із заростями очерету й відкритими плесами. Поліфаг (зелені частини водних рослин, дрібні тварини-гідробіонти). Моногам. Гнізда будує на заломах очерету, мілководді, утворюючи штучні острівці із частин водних рослин.

Наукове та практичне значення
Об'єкт спортивного полювання. У зв'язку з низькою чисельністю відстріл заборонено.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид. Трапляються поодинокі особини або невеликі групи. На початку XX сторіччя випадковий залітний вид. Після довгої перерви реєструвався в 1982 - 2 птаха, 1999 - 18 птахів, 2000 - 1 птах, 2001 - 2 птаха, 2002 - 2 птаха, 2004 - 3 птахи, 2005 - 10 птахів, 2008 - 2 птаха, 2010 - 2 птаха роках. Причини – можливі зміни напрямків прольоту й місць зимівлі.

Заходи охорони
Охороняється в державних заказниках «Приорільський», «Булахівський лиман». Необхідна охорона інших місць трапляння.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1952; Фесенко, Бокотей, 2002; Сижко, Бредбієр, 2006; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Волошина В. А.

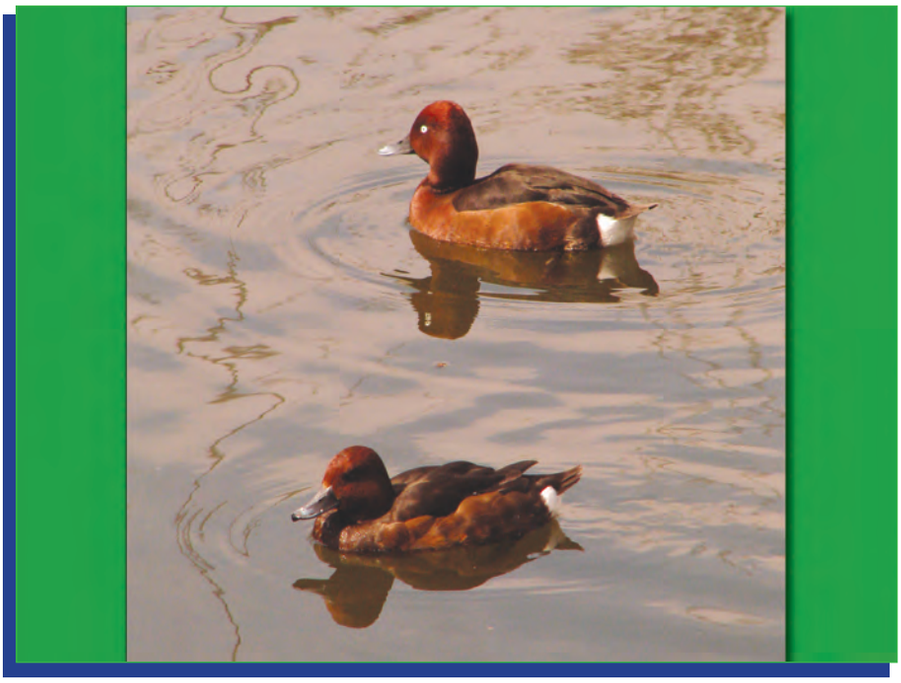

○ – місце реєстрації в 1982 році
□ – місце гніздування в 1999 році
● – місця реєстрації в 1999-2010 роках

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Aythya nyroca (Güldenstedt, 1770)

Чернь білоока
(Нырок белоглазый)

Таксономічна належність
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы . Ряд – *Anseriformes* – Гусеподібні – Гусеобразные. Родина – *Anatidae* – Качкові – Утиные.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – вразливий. МСОП – NT.

Ареал виду, поширення в області
Ареал виду охоплює Південну Європу, Передню і Середню Азію, Північну Африку. В Україні раніше гніздився на всій території, зараз гніздиться на заході та півдні країни, під час міграції трапляється скрізь. На Дніпропетровщині в наш час рідкісний на прольоті, зрідка зимує, на гніздуванні зникає.

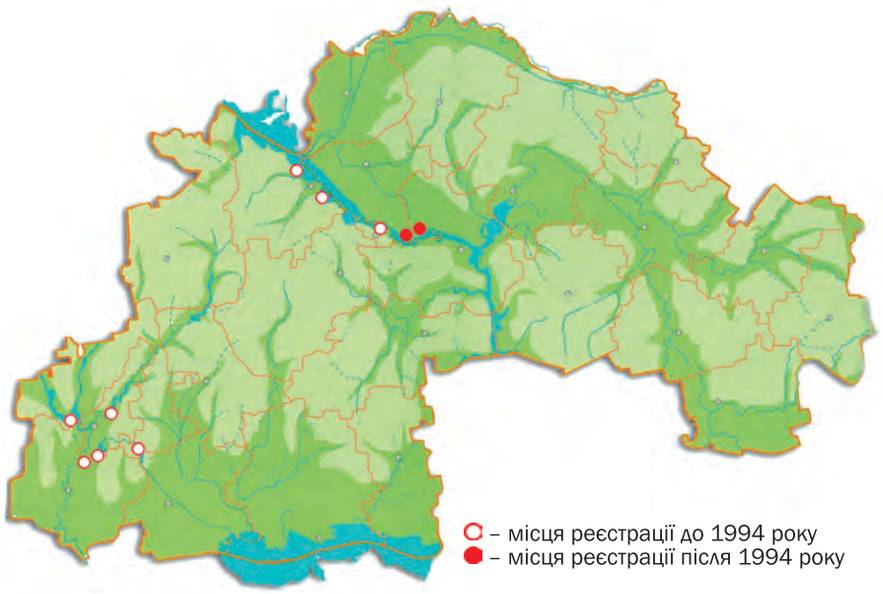
Біоекологічна характеристика
Трохи менша за свійську качку. Розмах крил 630–670 мм. Вага 400–700 г. Пролітний і зимуючий вид. Трапляється в основному у березні, з кінця вересня і до замерзання водойм. Місцеперебування – різнотипні водойми від водосховищ до ставків із заростями водних рослин, очерету і відкритими плесами. Живиться переважно рослинною їжею: зеленими частинами, корінцями і насінням водних рослин, рідше дрібними водними безхребетними та їх личинками. Моногам. Початок гніздування в квітні. Гнізда влаштовують на купинах, заломах очерету, острівцях, завжди біля води.

Наукове та практичне значення
Мисливський птах. Відстріл заборонено.

Чисельність і причини її зміни
Тенденція зниження чисельності тривала до кінця 1990-х років призвівши до практичного зникнення виду на всій території області. Трапляються одиничні особини, або невеликими зграями. Останні зустрічі молодих особин спостерігались у 2005 році в Петриківському районі, після 2005 року траплянь не було. Під час зимівлі окремі особини реєструвались в Криворізькому, Широківському районах, біля м. Дніпродзержинськ. Причини зміни чисельності – посилення фактора непокоєння, браконьєрство, особливо на місцях зимівлі.

Заходи охорони
Охороняється у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський».

Основні джерела інформації
Сижко, 2007; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008; особисте повідомлення Бредбієра П. В.

Автор: Коцюруба В.В.
Фото: Шельвінський В. І.

Clangula hyemalis (Linnaeus, 1758)

Морянка
(Морянка)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Anseriformes* – Гусеподібні (Пластинчастодзьобі) – Гусеобразные (Пластинчатоклювые). Родина *Anatidae* – Качкові – Утиные.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Зони тундри й лісотундри Європи, Азії, Північної Америки. Зимує в більш південних районах. В Україні – системи великих рік, найчастіше на заході та в приморських районах. На Дніпропетровщині – Верхньодніпровський, Петриківський, Криничанський райони.

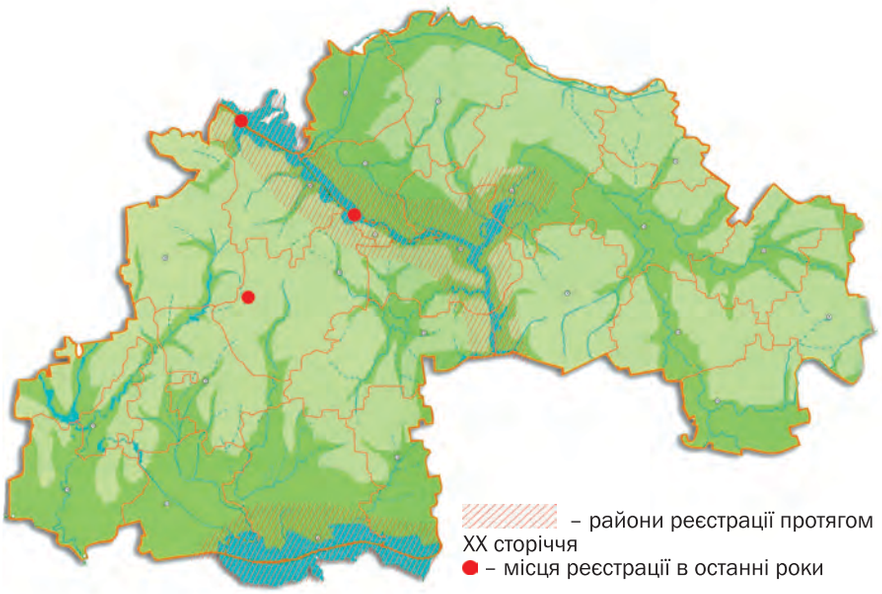
Біоекологічна характеристика
Розміром із крижня. Розмах крил 730–790 мм. Вага 500–900 г. Залітний вид водно-болотних угідь. Активний вдень. Трапляється в березні, квітні, жовтні, листопаді. Біотопи під час міграцій – великі прісноводні водойми (озера, водосховища). Зоофаг (водні комахи, ракоподібні, молюски, дрібна риба). Моногам. Гніздиться в тундрі на сухих місцях біля води.

Наукове та практичне значення
Важливий мисливський птах на півночі Росії. У регіоні – об'єкт спортивного полювання.

Чисельність і причини її зміни
Після 1950-х років дуже низька. Трапляються поодинокі екземпляри за великі проміжки часу. За останнє десятиріччя зафіксовано лише три трапляння: один самець – 19.01.2003, у районі с. Новожитлівка (Криничанський район), одна самиця – 14.11.2006 в районі с. Мішурін Ріг, Верхньодніпровський район), одна самиця – 1.03.2007, в районі греблі Дніпродзержинської ГЕС. Причини – погіршення умов мешкання в місцях гніздувань, надлишковий промисел та браконьєрство.

Заходи охорони
Не здійснювались. Необхідна регуляція спортивного полювання.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1952; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Волошина В. А.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Bucephala clangula (Linnaeus, 1758)

Гоголь
(Гоголь обыкновенный)

Таксономічна належність
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Anseriformes* – Гусеподібні – Гусеобразные. Родина – *Anatidae* – Качкові – Утиные.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Червона книга України – рідкісний. МСОП – (LC).

Ареал виду, поширення в області
Репродуктивна частина ареалу в лісотундрі і тайзі Євразії та Північної Америки. В Україні гніздиться групами на півночі Рівненської області, а також на Дніпрі. Зимує на Дніпрі і Азово-Чорноморському узбережжі, переважно на Утлюцькому лимані та у північній частині Сивашу. У Дніпропетровській області раніше, можливо гніздився у плавнях Дніпра (Нікопольський район), зараз трапляється лише як пролітний птах по всій території області. Періодично зимує на Дніпродзержинському, Південному водосховищах, річках Саксагань та Інгулець, відстійниках Криворіжжя.

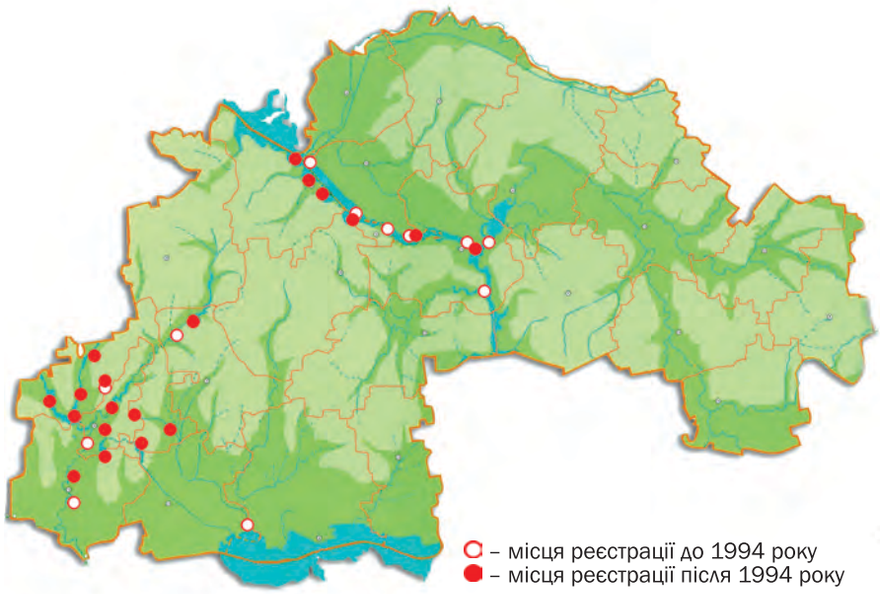
Біоекологічна характеристика
Трохи менший за свійську качку. Розмах крил 850–800 мм. Вага 450–1400 г. Пролітний та зимуючий вид. Трапляється під час міграцій у жовтні – листопаді, березні – квітні майже на всіх великих водоймах. Біотопи – різноманітні водойми. Зоофаг (личинки комах, молюски, ракоподібні, дрібна риба). Їжу здобуває з дна водойми, пірнаючи для цього на глибину до 4 м.

Наукове та практичне значення
Важливий елемент водно-болотяних угідь

Чисельність і причини її зміни
Протягом XX сторіччя чисельність поступово зменшувалась і в останні роки в більшості місць став досить рідкісним видом. Під час перельоту трапляється невеликими групами (до 18), частіше – одиничні особини. Зимують періодично одиничні особини, рідше чисельні зграї – до 25 особин. Причини зміни чисельності – вирубування старих дерев із дуплами, затоплення заплав, антропогенне і господарське освоєння узбережь, фактор неспокою.

Заходи охорони
Охороняється у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський».

Основні джерела інформації
Вальх, 1911; Герасимчук, Коцюруба, 2004; Сижко, 2007; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення: Бредбієра П. В., Пономаренка О. Л.

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Бокотей А. А.

Oxyura leucocephala (Scopoli, 1869)

Савка
(Савка)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Anseriformes* – Гусеподібні (Пластинчастодзьобі) – Гусеобразные (Пластинчатоклювые). Родина *Anatidae* – Качкові (Утиные).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – зникаючий. МСОП – EN.

Ареал виду, поширення в області
Зона посушливих степів і пустель Південної Європи, Азії, Північної Африки. Зимівля – Іран, Ірак, Північна Індія, Північне узбережжя Африки, Каспійське море. В Україні – точно не відомо. Протягом XX сторіччя траплялась в більшості областей України. На Дніпропетровщині на початку XX сторіччя гніздилася в Нікопольських плавнях, була звичайною під час міграцій у Павлоградському районі. Єдине трапляння в останні роки – 9 жовтня 2005 року одного молодого птаха зареєстровано на Петриківському рибгоспі (Петриківський район).

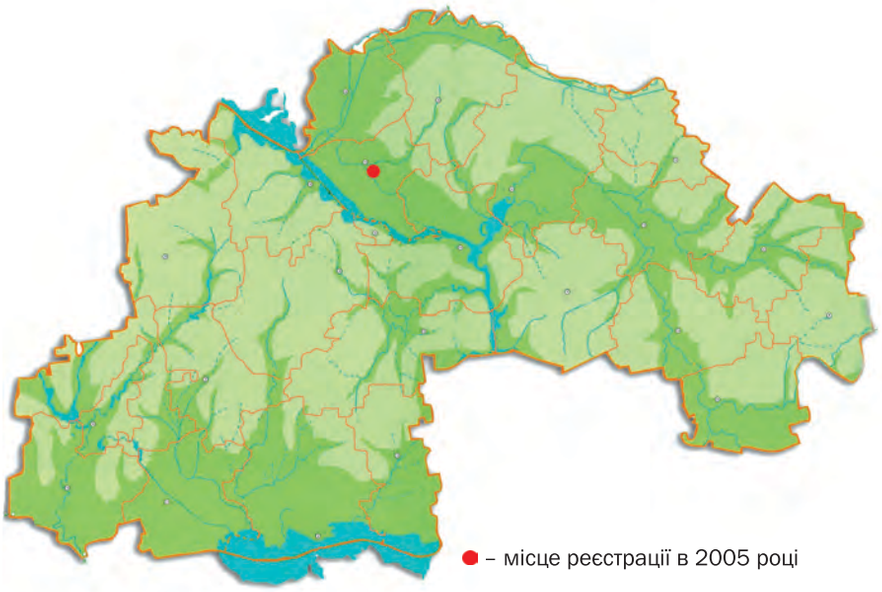
Біоекологічна характеристика
Трохи менша за крижня. Розмах крил 620–700 мм. Вага 400–900 г. Залітний вид водно-болотних угідь. Може траплятися в березні – квітні, вересні – жовтні. Активний вдень і вночі. Біотопи – великі прісні та солонуваті водойми із заростями очерету й плесами. Переважно зоофаг (водні безхребетні та частини водних рослин). Моногам. Гнізда плавучі, серед очерету, зроблені зі сплавин, іноді на гніздах інших птахів.

Наукове та практичне значення
Раніше була мисливським птахом. Зараз вид, який охороняється у всьому світі.

Чисельність і причини її зміни
На початку XX сторіччя досить звичайний на прольоті й рідкісний на гніздуванні. З 1950-х років не реєструвався й тільки в 2005 зареєстрований 1 птах. Причини – трансформація та експлуатація водно-болотних угідь.

Заходи охорони
Не впроваджувалися.

Основні джерела інформації
Вальх, 1911; Птицы Советского Союза, 1952; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисте повідомлення Бредбієра П. В.

● – місце реєстрації в 2005 році

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Черноволод І. С.

Mergus albellus (Linnaeus, 1758)

Крех малий
(Луток)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Anseriformes* – Гусеподібні (Пластинчастодзьобі) – Гусеобразные (Пластинчатоклювые). Родина *Anatidae* – Качкові (Утиные).

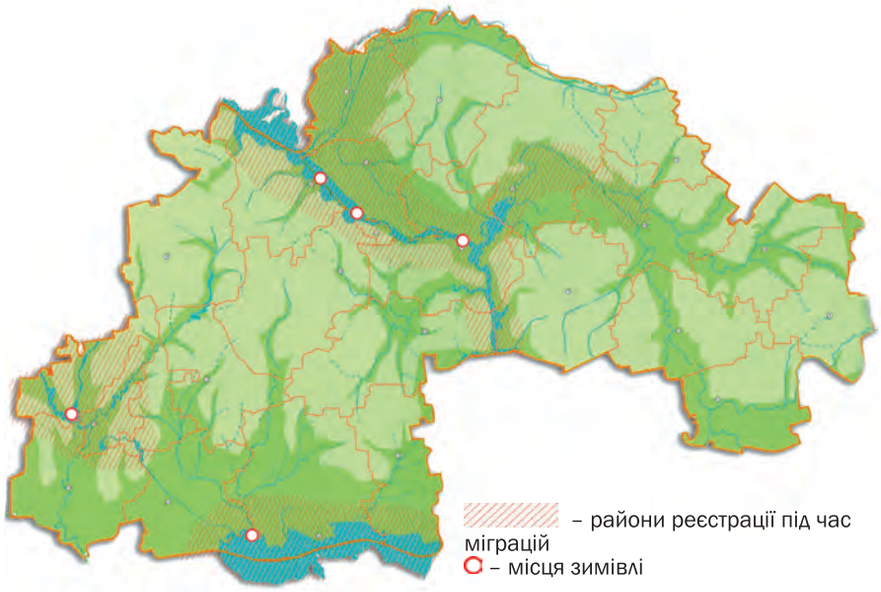
Природоохоронний статус
3 (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Ареал – переважно лісотундра й північна частина лісової зони Євразії, на схід до Якутії. Зимують на великих акваторіях, Європи, Азії, Півночі Африки. В Україні під час міграцій – вся територія, на зимівлі – морське узбережжя, Дніпро, Дунай, Сіверський Донець. На Дніпропетровщині – водосховища, лимани, затоки Дніпра. Найбільше птахів (кілька десятків) зимує біля греблі Дніпродзержинської ГЕС.

Біоекологічна характеристика
Помітно менший за крижня. Розмах крил 550–690 мм. Вага 500–935 г. Пролітний, зимуючий вид водно-болотних угідь. Трапляється з жовтня по березень. Активний вдень. Біотопи – великі відкриті водойми. Зоофаг (водні безхребетні, дрібна риба). Моногам. Гніздиться на півночі по берегах лісових річок. Гнізда влаштовує в дуплах дерев.

Наукове та практичне значення
Об'єкт полювання.

Чисельність і причини її зміни
Низька. Зазвичай трапляються поодинокі особини, іноді групи по 5-15 птахів. На греблі Дніпродзержинської ГЕС під час польоту траплялися скупчення до 60 особин. Причини – деградація місць гніздування, вирубування лісів, дуплистих дерев, браконьєрство.

Заходи охорони
Охороняється на прольоті в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський».

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1952; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Бредбієра П. В., Настаченка О. С.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Mergus serrator (Linnaeus, 1758)

Крех середній
(Крохаль длинноносый)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Anseriformes* – Гусеподібні (Пластинчастодзьобі) – Гусеобразные (Пластинчатоклювые). Родина *Anatidae* – Качкові - Утиные.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – вразливий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Гніздування – переважно зони тундри й лісотундри Євразії й Північної Америки. Зимівля – Західна і Південна Європа, Південна та Південно-Східна Азія, Північна Америка. В Україні гніздиться на узбережжі та островах морів, мігрує по всій території, зимує на морському узбережжі та на окремих водоймах у глибині суходолу. На Дніпропетровщині – лимани солончакової тераси р. Самари (Павлоградський район), Дніпродзержинське, Запорізьке, Каховське водосховище, р. Дніпро, інші великі водойми.

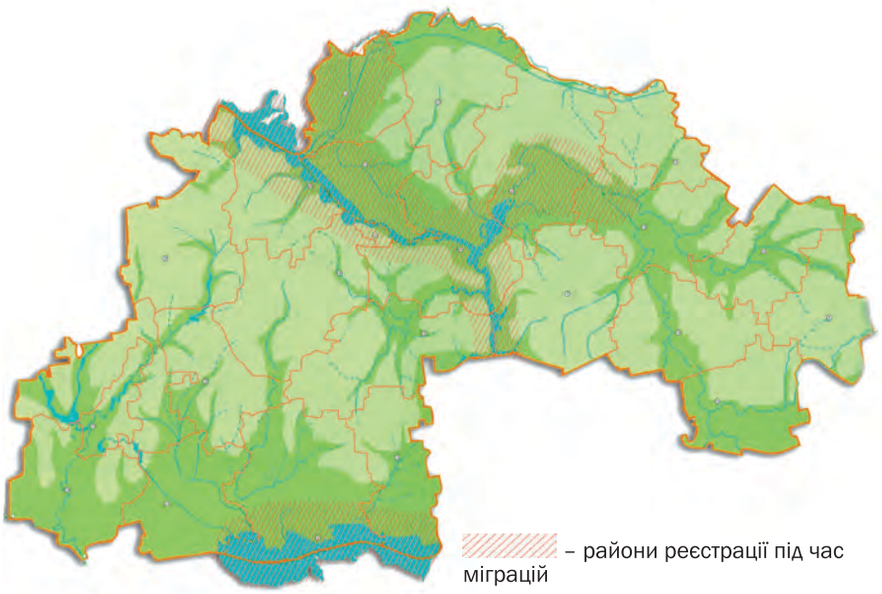
Біоекологічна характеристика
Більший за крижня, із загнутим на кінці дзьобом. Розмах крил 70–860 мм. Вага 1400 г. Пролітний вид водно-болотних угідь. Трапляється зазвичай у лютому – березні, жовтні – листопаді. Активний вдень. Біотоп – великі плеса водойм. Хижак, переважно іхтіофаг (дрібна риба, водні безхребетні). Моногам, гніздиться в травні, гнізда влаштовує на землі в траві.

Наукове та практичне значення
Об'єкт полювання, хоча м'ясо низької якості. Здобувався також через шкурки. Переносник гельмінтів. Шкоди рибному господарству не завдає.

Чисельність та причини її зміни
Рідкісний пролітний вид. Трапляється групами 1–19 особин декілька раз на рік. Причини – деградація водно-болотних угідь, браконьєрство.

Заходи охорони.
Охороняється під час міграцій у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», заказнику державного значення «Солоний лиман».

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1952; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Бредбієра П. В., Вернера В. В.

– райони реєстрації під час міграцій

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Pandion haliaetus (Linnaeus, 1758)

Скопа
(Скопа)

Таксономічна належність
Клас *Aves* - Птахи - Птицы. Ряд *Falconiformes* - Соколоподібні - Соколообразные. Родина *Pandionidae* - Скопові - Скопиные.

Природоохоронний статус виду
3 (рідкісний). Червона книга України – зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Майже всі континенти, окрім Антарктики, Південної Америки і більшої частини Африки. Вся територія України входить до гніздового ареалу виду. Під час міграцій трапляється по всій території країни. На Дніпропетровщині під час літування і міграцій трапляється по всій території. Зимує в Африці.

Біоекологічна характеристика
Великий птах з відносно вузькими крилами. Розмах крил 1450–1700 мм, вага 1100–2000 г. Літуючий, перелітний птах. Перші птахи з'являються на початку березня; основний проліт у третій декаді березня — другій декаді квітня. Осіння міграція з кінця серпня до початку листопада. Активний вдень. Оселяється поблизу великих водойм, які мало відвідуються людиною. Живиться переважно рибою. Моногам. Гніздиться на початку травня. Гнізда розміщують на високих деревах на верхівці або товстих бічних гілках крони.

Наукове та практичне значення
Господарського значення не має.

Чисельність і причини її зміни
Про сучасне гніздування виду на території України і області достовірних відомостей немає.

Заходи охорони
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» та у заказнику державного значення «Солоний лиман».

Основні джерела інформації
Булахов та інші, 2008; Гаврись, Химин, 2009.

– розповсюдження під час літування та міграцій

Автори: Стригунов В. І. Милобог Ю. В.
Фото: Калуга І.

Pernis apivorus (Linnaeus, 1978)

Осоїд
(Осоед обыкновенный)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус
(3) рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Гніздиться практично по всій Європі, в Західному Сибіру доходить на північ до середньої тайги, частково охоплює Кавказ, частину Передньої Азії. Зимує в тропічній Африці. В Україні гніздиться майже по всій території, крім посушливого степу. В області зрідка трапляється на гніздуванні у Павлоградському, Новомосковському та інших районах.

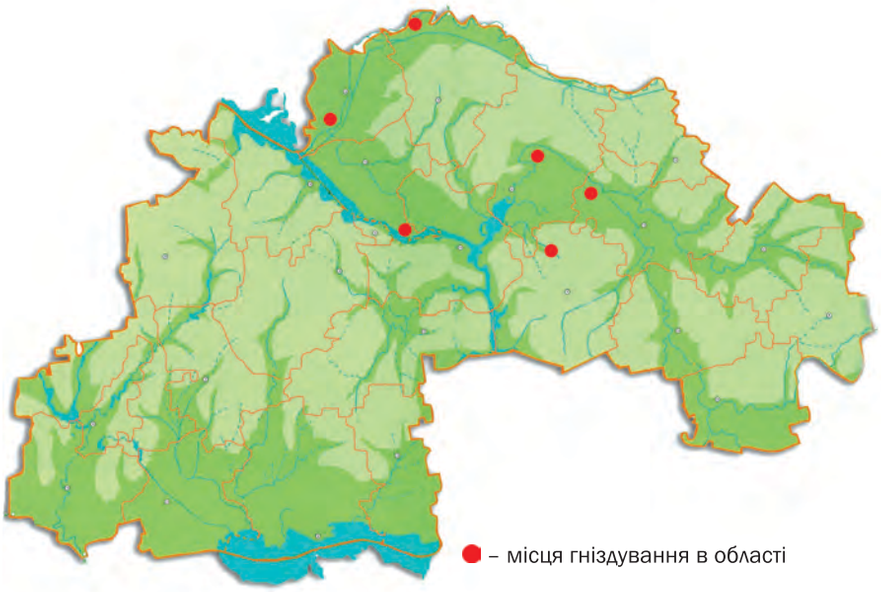
Біоекологічна характеристика
Розміром з крука. Розмах крил 1300–1500 мм, вага 500–1000 г. Гніздовий, перелітний. Навесні з'являється в квітні, відлітає у вересні – жовтні. Активний вдень. В області гніздиться в лісистій місцевості заплав річок і терас. Основою харчування є личинки і лялечки ос, диких бджіл, джмелів, гнізда яких відслідковує по польоту дорослих комах. Моногам. Гніздиться в травні. Гнізда розташовує на деревах в середині крони і добре маскує, оздоблює гілками з зеленим листям.

Наукове та практичне значення
В науковому відношенні цікавий значним поліморфізмом популяцій. Господарського значення не має.

Чисельність і причини її зміни
В Дніпропетровській області стабільно рідкісний вид. Чисельність коливається від 10 до 25 пар. Зміни чисельності обумовлені розповсюдженням ос і джмелів в різні по періодичності посушливі і дощові роки.

Заходи охорони
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» і заказниках державного значення.

Основні джерела інформації
Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та інші, 2008.

● – місця гніздування в області

Автори: Стригунов В. І. Милобог Ю. В.
Фото: Настаченко О. С.

Milvus migrans (Boddaet, 1783)

Шуліка чорний
(Коршун черный)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Червона книга України – вразливий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Гніздовий ареал виду охоплює практично всю Європу, Азію, Африку та Австралію. Підвид, особини якого поширені в Україні, трапляється в Європі, на Кавказі, у Малій Азії, Південно-Західній Африці. Зимує в Центральній Африці, зрідка на Україні. Гніздиться практично по всій території України (крім Криму та високогірних районів Карпат). На Дніпропетровщині гніздиться в більшості районів області.

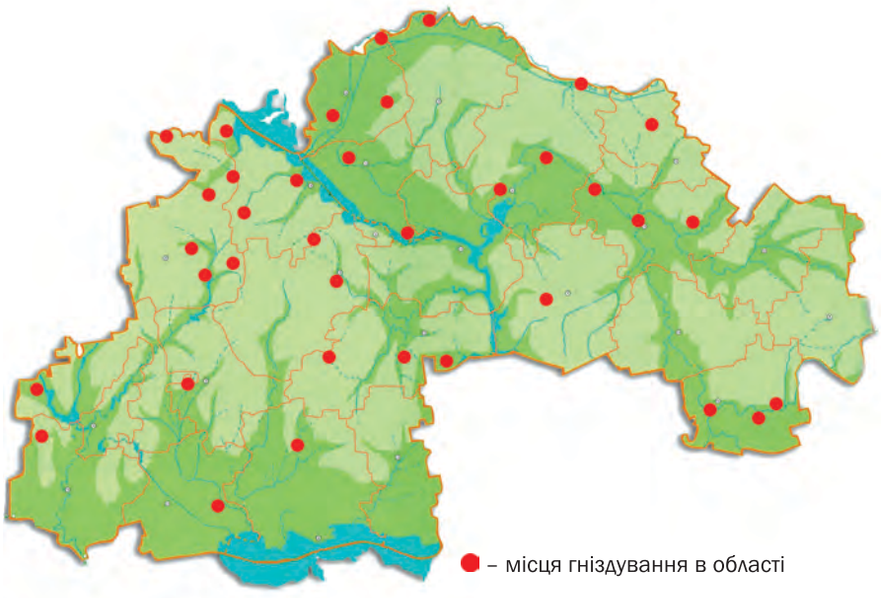
Біоекологічна характеристика
Трохи більший за крука. Розмах крил 1350–1550 мм, вага 900–1200 г. Гніздовий перелітний птах. Весною з'являється у кінці березня або на початку квітня. Осіння міграція – в серпні – вересні. Активний вдень. Гніздиться в старих лісах, розташованих поблизу різних водойм (річок, озер, водосховищ, ставків). Спектр живлення досить широкий — від комах до дрібних птахів, ссавців і падла. Важливе місце у раціоні займає риба і земноводні. Моногам. До гніздування приступає в кінці квітня – на початку травня. Шуліки самі будують гнізда на деревах, іноді займають чужі.

Наукове та практичне значення
Винищує шкідливих гризунів. Виконує санітарні функції, поїдаючи падло і хворих тварин.

Чисельність і причини її зміни
До середини 80-х років XX сторіччя був звичайним на гніздуванні як в країні, так і в області, але протягом останніх 20 років чисельність скоротилась в 3-5 разів. Сучасна чисельність в Дніпропетровській області до 130 гніздових пар. Зараз невідома головна причина різкого скорочення чисельності виду, в тому числі й української популяції.

Заходи охорони
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» та у заказниках державного значення «Приорільський», «Волошанська дача», «Комарівщина», «Дібрівський ліс», «Комісарівський», «Грушеватський».

Основні джерела інформації
Булахов та інші, 2009; Полуда, Химин, 2009.

– місця гніздування в області

Автори: Милобог Ю. В., Стригунов В. І.
Фото: Варламов О.

Circus cyaneus (Linnaeus,1766)

Лунь польовий
(Лунь полевой)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Північна Америка, Європа та Азія. Сучасний гніздовий ареал в Україні включає деякі північні райони Полісся і, можливо, частину Західної України. Зимує на всій території країни, переважно в степовій та лісостеповій смугах. На Дніпропетровщині трапляється тільки під час міграції і взимку по всій області.

Біоекологічна характеристика
Трохи менший за крука. Розмах крил 1116–1198 мм. Вага 400–564 г. Пролітний, зимуючий. Активний вдень. Перші мігранти спостерігаються на початку березня, восени – у жовтні – листопаді. Поселяється на великих лісових галявинах, згарищах, торфових болотах, на луках, полях кормових трав. Живиться переважно дрібними гризунами, іноді птахами, ящірками і комахами. Моногам. До гніздування приступає в травні. Гнізда мостить на землі.

Наукове та практичне значення
Важливий функціональний елемент у регуляції чисельності гризунів. Окраса степу.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині на початку XX сторіччя польовий лунь був рідкісним гніздовим і звичайним на прольоті видом. Протягом сторіччя чисельність цього виду поступово зменшувалась. Останні десятиріччя випадки гніздування не зареєстровано. Причини зміни чисельності: значна деградація гніздових біотопів, викликана осушувальними роботами, надмірним заростанням лук та лісових галявин, збільшення площ весняного випалювання рослинності по балках та долинах річок, а також осіннього випалювання стерні.

Заходи охорони
Охороняється в заказниках державного значення «Інгулецький степ» та у ряді заказників місцевого значення.

Основні джерела інформації
Домашевський, Горбань, 2009.

– розповсюдження під час міграцій та зимівлі

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Домашевський С. В.

Circus macrourus (Gmelin, 1771)

Лунь степовий
(Лунь степной)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – зникаючий. МСОП – NT.

Ареал виду, поширення в області
Євразія від пониззя Дунаю до Забайкалля та північно-західної Монголії. Зимує у Південній Азії, Східній та Південній Африці. В Україні ще у середині XX сторіччя був досить звичайним видом майже усієї степової смуги, але потім перестав гніздитися на усій території. На Дніпропетровщині трапляється під час міграцій скрізь, де є відповідні умови.

Біоекологічна характеристика
Трохи менший за луня польового. Розмах крил 950–1100 мм. Вага тіла 310–550 г. Пролітний. Активний вдень. Весною пролітає з кінця березня до середини квітня. Осіння міграція відбувається наприкінці серпня – у вересні. Полюбляє оселятися в заростях бур'янів, чагарників, іноді серед лучного високотрав'я та на полях озимих. Живиться дрібними гризунами і птахами, рідше плазунами, земноводними і комахами. Моногам, можливі випадки полігамії. До гніздування приступає в травні. Гнізда влаштовує на землі.

Наукове та практичне значення
Потребує спеціальних досліджень для з'ясування причин скорочення ареалу виду.

Чисельність і причини її зміни
На початку XX сторіччя вважався звичайним видом. З 1920-х років чисельність значно скоротилась. На гніздуванні в Україні відсутній. Дуже рідкісний в області під час прольоту. Основні причини зміни чисельності – суцільне розорювання степів, яке призвело до знищення гніздових біотопів, обмежило можливості здобування їжі у високотравних польових культурах; негативний вплив використання пестицидів.

– розповсюдження під час міграцій

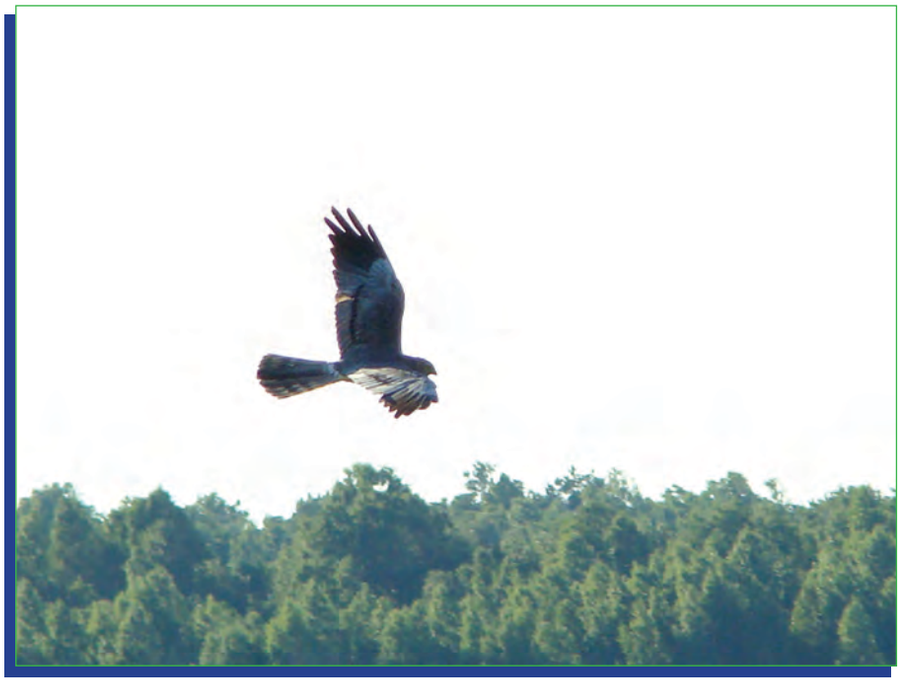
Заходи охорони
Охороняється на територіях заповідників і заказників області.

Основні джерела інформації
Булахов та ін., 2008; Милобог и др., 2008, Ветров, 2009.

Автори: Милобог Ю. В., Стригунов В. І.
Фото: Домашевський С. В.

Circus pygargus (Linnaeus, 1758)

Лунь лучний
(Лунь луговой)

Таксономічна належність

Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус виду

1 (зникаючий). Червона книга України – вразливий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області

Гніздовий ареал охоплює майже всю Європу (за винятком Скандинавського півострова та північних районів Росії), південну половину Західного Сибіру, північний Казахстан, Закавказзя. Райони зимівлі лунів з Європи знаходяться в Екваторіальній та Південній Африці. Майже вся територія України входить до гніздового ареалу, крім Карпат та Кримських гір. На Дніпропетровщині зрідка гніздиться по всій території, де збереглися зволожені біотопи.

Біоекологічна характеристика

Трохи менший за польового луня. Розмах крил 320–395 мм, вага 258–380 г. Гніздовий, прольотний. Активний вдень. Весною з'являється в квітні, відлітає в жовтні-листопаді. Місця перебування – зволожені луки по долинах річок з чагарниками, рідше сухі відкриті території. Зоофаг (основу раціону складають мишоподібні). Моногам. До гніздування приступає в травні. Гнізда влаштовує завжди на землі серед густої високої трави.

Наукове та практичне значення

Важливий функціональний елемент у регуляції чисельності гризунів, але господарське значення невелике у зв'язку з низькою чисельністю.

Чисельність і причини її зміни

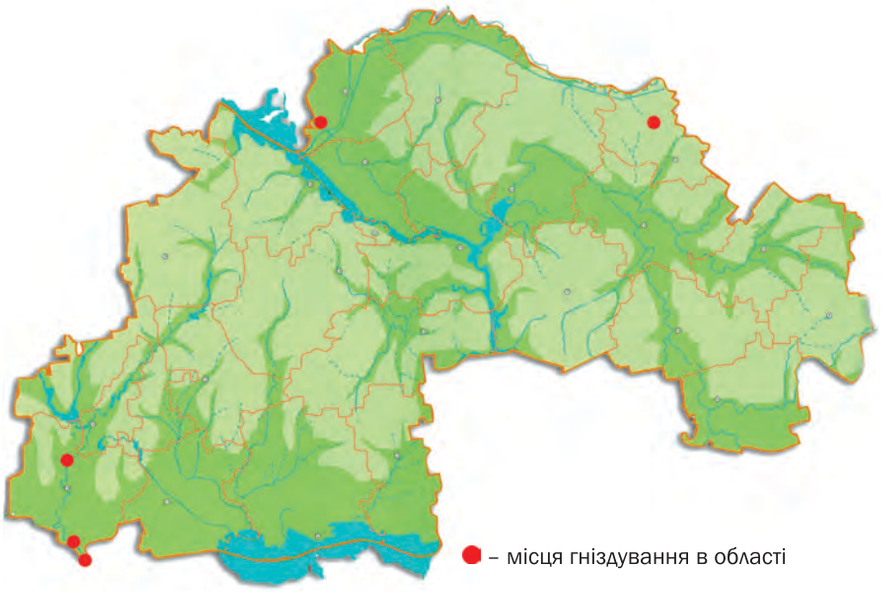
На початку сторіччя лучний лунь був звичайним, навіть численним гніздовим видом на всій території. Зараз гніздиться не більше 30 пар. Причини зниження чисельності – освоєння, деградація місць гніздування, збільшення випасу худоби на луках, посилення фактору неспокою, знищення людиною.

Заходи охорони

На Дніпропетровщині охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» та заказниках державного значення «Приорільський», «Волошанська дача».

Основні джерела інформації

Булахов та ін., 2008; Полуда, 2009.

● – місця гніздування в області

Автор: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Домашевський С. В.

Accipiter brevipes (Severtzov, 1850)

Яструб коротконогий
(Тювик европейский)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України –зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Південь Східної Європи, Західна Азія (Мала Азія, Закавказзя). Зимує на Близькому Сході та у північно-західній Африці. В Україні гніздиться виключно в Луганській області (долина р. Сіверський Донець та пониззя його притоки – р. Деркул). На Дніпропетровщині спостерігається під час міграції.

Біоекологічна характеристика
Розміром з голуба. Розмах крил 640–800 мм, вага тіла 190–280 г. Пролітний. В місцях гніздування з'являється в другій половині квітня. Відлітає у вересні. Активний вдень. Тримається у заплавних світлих мозаїчних лісах (головним чином з тополі або дуба), на відстані не більше 300 м. від берега річки. Живиться ящірками, рідше дрібними птахами, гризунами, великими комахами. Моногам. До гніздування приступає в середині травня. Гнізда влаштовує на деревах.

Наукове та практичне значення
Відомостей немає.

Чисельність і причини її зміни
В Україні протягом XX сторіччя чисельність скорочувалась, стабілізувавшись у 1980–1990 роках на рівні 40–50 пар. Останні роки спостерігається тенденція до її зменшення і загального скорочення ареалу виду, причини якого до кінця не вивчені. В останні роки помітно пливає хижацтво великого яструба.

Заходи охорони
В області не впроваджувалися.

Основні джерела інформації
Белик и др., Ветров и др., 2008; Ветров, 2009.

– розповсюдження під час міграцій

Автори: Стригунов В. І. , Милобог Ю. В.
Фото: Гугуєва О.

Buteo rufinus (Cretzschmar,1827)

Канюк степовий
(Курганник)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Південно-Східна Європа, Мала, Центральна та Південна Азія, Закавказзя, Північна, Південно-Східна Африка. В Україні у лісостеповій, степовій смугах і Криму. Окремі пари гніздяться в лісовій смузі. В Дніпропетровській області гніздиться майже по всій території.

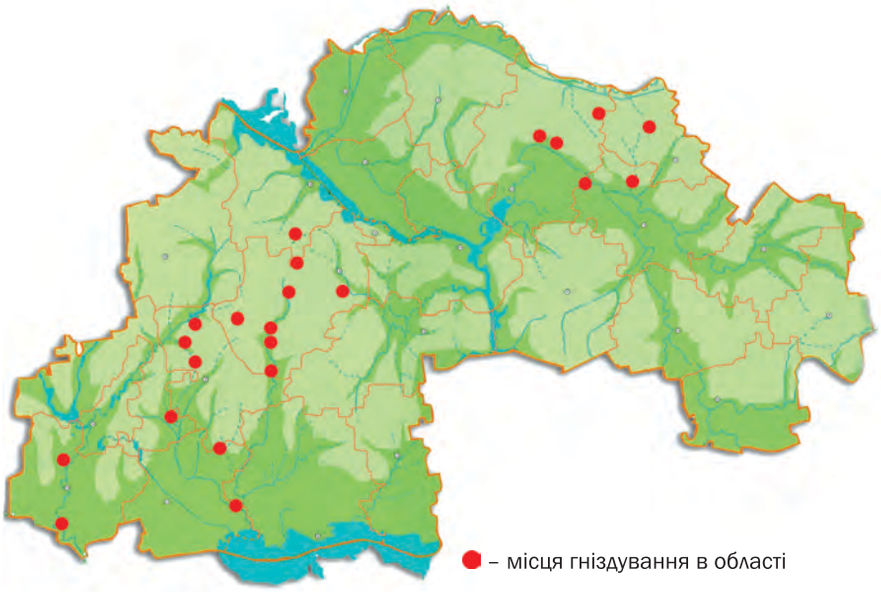
Біоекологічна характеристика
Трохи більший за канюка звичайного. Маса тіла близько 1500 г, розмах крил 1260–1550 мм. Гніздовий, перелітний птах. Активний вдень. Гніздиться на узліссях байрачних та штучних лісів, у старих лісосмугах, рідше на поодиноких деревах і опорах ЛЕП. Живиться мишами, ховрахами, сліпаками, іноді невеликими птахами і плазунами. Моногам. З'являється на гніздових ділянках у березні – на початку квітня. На деревах гнізда будує у верхньому розгалуженні стовбура або бічних гілках (4–20 м від землі).

Наукове та практичне значення
Для науки цікавий як вид, що збільшує свою чисельність і поширення на території України. Знищує мишовидних гризунів-шкідників сільського господарства.

Чисельність і причини її зміни
В Дніпропетровській області чисельність з кожним роком збільшується. На 2011 рік чисельність популяції в Дніпропетровській області оцінюється у 140 пар. Сучасне зростання пов'язане з відновленням кормової бази (сліпаки, дрібні мишоподібні гризуни), наявністю гніздопридатних угідь (байрачні ліси, стиглі лісосмуги), скороченням відстрілу хижих птахів.

Заходи охорони
В області охороняється у заказниках державного значення.

Основні джерела інформації:
Стригунов та інші, 2008; Стригунов, 2009; особисте повідомлення Пономаренка О. Л.

● – місця гніздування в області

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Домашевський С. В.,

Circaetus gallicus (Gmelin, 1788)

Змієїд
(Змееяд)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

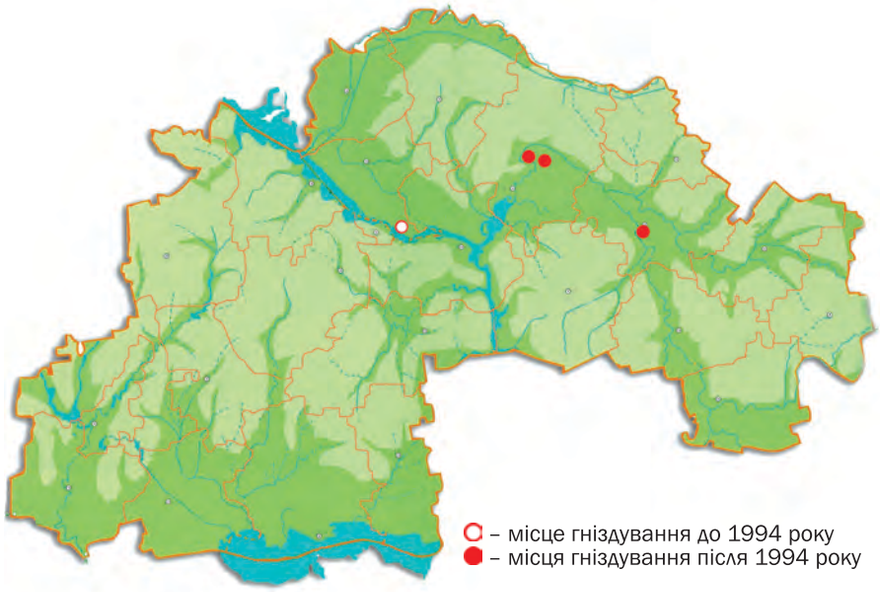
Природоохоронний статус виду
2 (вразливий). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Заселяє Євразію від Західної Європи до Монголії, Північну Африку. В Україні постійно гніздиться у лісовій та лісостеповій смугах, у горах Криму і Карпатах, зрідка у лісах степової зони. Найбільше птахів у гніздовий час зосереджено в Поліссі. На Дніпропетровщині декілька пар гніздиться в Самарському лісі та його околицях.

Біоекологічна характеристика
Трохи більше степового канюка. Розмах крил до 1850 мм, вага тіла до 2300 г. Гніздовий, перелітний. З'являється на початку квітня, відлітає у вересні-жовтні. Активний вдень. Біотопи – старі високостовбурні ліси поблизу галявин, вирубок, боліт і інших місць. Герпетофаг. Живиться рептиліями, зрідка амфібіями і дрібними ссавцями. Моногам. До гніздування приступає в кінці квітня, початку травня. Гнізда влаштовує на деревах.

Наукове та практичне значення
Господарського значення не має.

Чисельність і причини її зміни
В Дніпропетровській області зараз гніздиться 6–8 пар. На чисельність виду негативно впливає знищення старих ділянок лісу, де птахи гніздяться, знищення біотопів полювання, відстріл птахів для виготовлення опудал. Позитивним фактором можна вважати дію потепління клімату за останні 20 років, що вплинуло на збільшення чисельності плазунів, як основних об'єктів живлення.

Заходи охорони
В Дніпропетровській області охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський». Для покращання охорони необхідні: збалансоване ведення лісового господарства, встановлення штучних гніздівель, посилення контролю за незаконним відстрілом, створення об'єкту ПЗФ у Самарському лісі.

Основні джерела інформації
Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Домашевский, Письменний, 2009.

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Милобог Ю. В.

Hieraaetus pennatus (Gmelin, 1788)

Орел-карлик
(Орел-карлик)

Таксономічна належність

Клас Aves – Птахи – Птицы. Ряд Falconiformes – Соколоподібні – Соколообразные. Родина Accipitridae – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус виду

З (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області

Євразія (південна частина та помірний пояс), Північно-західна та Екваторіальна Африка, Австралія. В Україні гніздиться головним чином у лісостеповій смузі, спорадично у степовій (по долинах річок, байрачних і штучних лісах) і лісовій смугах та передгір'ях Карпат. У Дніпропетровській області спорадично поширений по долинам річок і байрачним дібровам (Верхньодніпровський, П'ятихатський, Солонянський, Криничанський, Новомосковський, Павлоградський, Юр'ївський, Покровський райони).

Біоекологічна характеристика

Розміром з крука. Розмах крил 1100–1320 мм, вага тіла 660–960 г. Гніздовий, перелітний. Активний вдень. Весняний проліт починається у квітні, відлітає в кінці вересня – на початку жовтня. Трапляється на ділянках старих широколистяних та мішаних лісів, що межують з відкритими просторами, рідше у байрачних і заплавних лісах степової смуги. Живиться переважно гризунами і птахами дрібних та середніх розмірів. Моногам. З другої половини квітня займає гніздові ділянки і приступає до шлюбних ігор. Гнізда будує у верхній частині старих дерев (найчастіше на дубах).

Наукове та практичне значення

Господарське значення невелике у зв'язку з низькою чисельністю.

Чисельність і причини її зміни

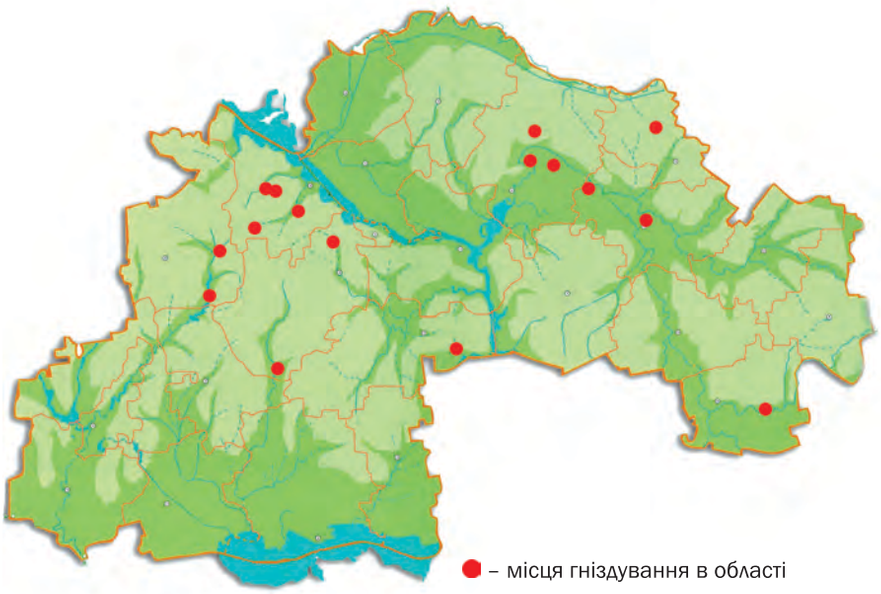
В області завжди був рідкісним, хоча у 1980–90-х роках чисельність його дещо збільшилась. Зараз гніздиться 50–60 пар. Основними причинами зміни чисельності є скорочення площі старих лісів, незаконний відстріл, зменшення чисельності ховрахів як головного об'єкту живлення.

Заходи охорони

Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільский», заказниках державного значення «Солоний лиман», «Волошанська дача».

Основні джерела інформації

Булахов та ін., 2008; Ветров, Милобог, 2009; особисте повідомлення Пономаренка О. Л.

● – місця гніздування в області

Автори: Милобог Ю. В., Стригунов В. І.
Фото: Барабаш Р. І.

Aquila rapax (Temminck, 1828)

Орел степовий
(Степной орел)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Степова смуга Євразії. В Україні зрідка трапляється в Криму під час міграцій та на зимівлі. На Дніпропетровщині – Павлоградський, Васильківський, Покровський райони. Можливі зальоти в інші райони області.

Біоекологічна характеристика
Трохи менший за беркута, розмах крил 1700–2005 мм, маса тіла до 4000 г. Залітний птах. В області траплявся в жовтні – листопаді. Активний вдень. Біотопи – степи, напівпустелі, зрідка околиці пустель. Хижак (переважно міофаг), іноді вживає падло. Моногам. Починає гніздуватися у березні. Гнізда будує на землі (пагорби, викиди землі з нір бабаків), зрідка на деревах або чагарниках, інколи на опорах ЛЕП.

Наукове та практичне значення
Корисний птах, регулятор чисельності гризунів, поїдає сарану під час її масових спалахів. Окраса степових ландшафтів, символ степу.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність дуже низька. Зареєстровано зальоти поодиноких птахів у 1986, 1988, 1995, 2000 роках. Причини – знищення цілинних ділянок степу, поселень ховрахів, загибель птахів на опорах ЛЕП, винищення людиною.

Заходи охорони
В області заходів охорони не впроваджувалось. Необхідні збалансоване ведення сільського господарства, проведення реінтродукції ховрахів, посилення контролю за випадками браконьєрства.

Основні джерела інформації
Birds in Europe, 2004; Булахов та ін., 2008; Домашевский, 2009.

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Листопадський М. А.

Aquila clanga (Pallas, 1811)

Підорлик великий
(Подорлик большой)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус виду
1 (зникаючий). Червона книга України – рідкісний. МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Поширений у Європі від Угорщини та Балканського півострова на схід до Уралу, в Азії — в лісостеповій смузі на схід до Примор'я і Північно-східного Китаю. В Україні сучасний ареал охоплює північно-західні, північні та, можливо, північно-східні області. У зимовий період зрідка трапляється в Азово-Чорноморському районі. З середини XX ст. ареал зменшився, відступив на північ.

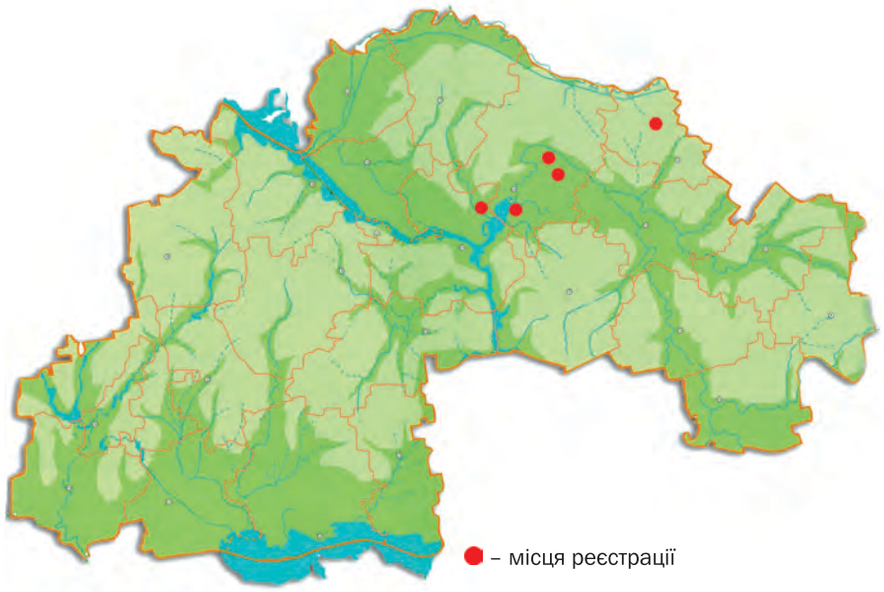
Біоекологічна характеристика
Трохи менший за степового орла. Розмах крил до 1700 мм, вага до 3,2 кг. Пролітний. Пролітає весною в березні-квітні, а восени – вересні – жовтні. Активний вдень. Заселяє високостовбурні листяні і мішані ліси. Живиться амфібіями, рептиліями, птахами, дрібними та середніми за розмірами ссавцями. Моногам. На місцях гніздування з'являється на початку березня. Гнізда розташовує на деревах.

Наукове та практичне значення
Цікавий як вид-двійник малого підорлика. Господарського значення немає.

Чисельність і причини її зміни
У Дніпропетровській області на початку XX ст. був звичайним гніздовим птахом майже всієї території. Проте деякі орнітологи вважають, що в минулому його плутали з могильником. Зараз на гніздуванні відсутній. Починаючи з 1996 року зареєстровано 4 трапляння поодиноких птахів. Основні причини зміни чисельності: знищення ділянок заплавного стиглого лісу біля великих водойм, меліорація, ведення лісорозробок біля гнізд птахів, відстріл мисливцями.

Заходи охорони
Немає.

Основні джерела інформації
Сижко, 2008; Булахов та ін., 2008; Домашевский, 2009; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Вернера В. В.

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Домбровський В. Ч.

Aquila pomarina (Brehm, 1831)

Підорлик малий
(Подорлик малый)

Таксономічна належність

Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус виду

З (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області

Ареал складається з трьох частин, розташованих у Європі, Малій та Південній Азії. У недалекому минулому ареал став розширюватись у східному напрямку. В Україні цей вид поширений на всій правобережній частині (крім південних степів), у північній, північно-східній та центральній частинах Лівобережжя. В Дніпропетровській області зрідка гніздиться в правобережній частині.

Біоекологічна характеристика

Трохи менший за степового орла. Розмах крил 1340–1600 мм, вага тіла 1200–1600 г. Гніздовий, пролітний. Навесні з'являється у третій декаді березня. Восени починає відлітати на початку вересня. Активний вдень. Віддає перевагу ділянкам вологого старого листяного та мішаного лісу, що межує з відкритими просторами (луки, поля, болота). Живиться переважно дрібними ссавцями, а також птахами, рептиліями та амфібіями. Моногам. До гніздування приступає в квітні. Гнізда будує на деревах.

Наукове та практичне значення

Цікавий як вид-двійник великого підорлика. Господарського значення не має.

Чисельність і причини її зміни

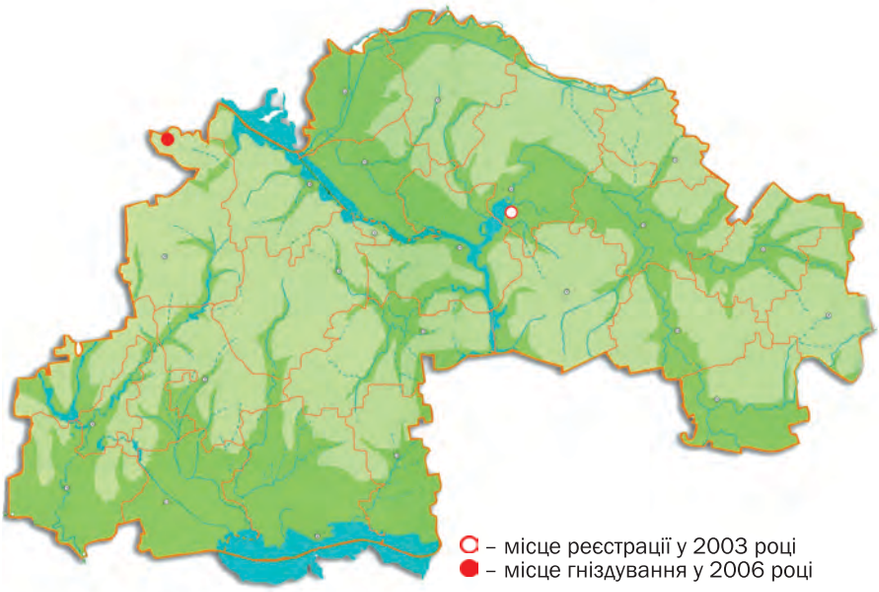
В Дніпропетровській області гніздиться не більше 5–6 пар. На стан популяції негативно впливають меліорація, знищення старих ділянок лісу та місць, де птахи полюють.

Заходи охорони

Для покращання охорони необхідні: збереження старих лісів, влаштування штучних гніздівель, посилення контролю за випадками незаконного відстрілу, моніторинг забруднення оточуючого природного середовища.

Основні джерела інформації

Сижко, Бредбієр, 2006; Булахов та ін., 2008; Домашевський, Стригунов, 2009.

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Милобог Ю. В.

Aquila heliaca (Savigny, 1809)

Могильник
(Могильник)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус виду
3 (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Північна Африка, Азія (Південно-Західна Азія, Казахстан, передгір'я та гірські райони Алтаю, Мінусинська улоговина, Тува, Забайкалля). На Україні поширений в межах лісостепової, окремих лісових масивів та лісосмуг степової зони, в Кримських горах. На Дніпропетровщині поширений в Новомосковському, Павлоградському районі на території Самарського лісу.

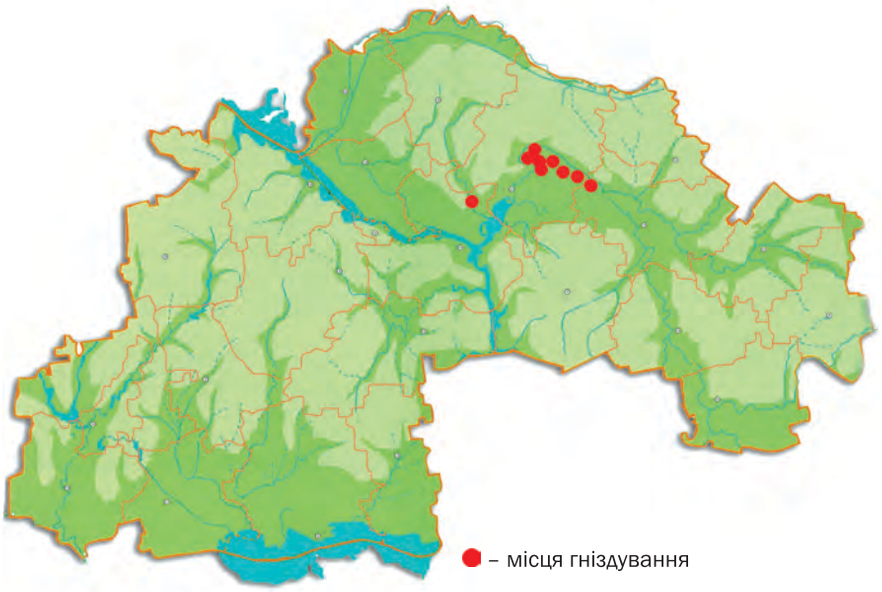
Біоекологічна характеристика
Трохи менший за беркута. Розмах крил 1800–2150 мм. Вага 2500–4000 г. Гніздовий, перелітний птах. Активний вдень. Прилітає в середині березня – на початку квітня. Відлітає в жовтні. Трапляється у лісопосадках, старих високостовбурних, найчастіше соснових, лісах, розташованих біля галявин, схилів, рідше на невеликих ділянках листяного лісу серед цілинних земель, або агроценозів. Живиться ссавцями, птахами середнього розміру та іноді падлом. Моногам. Гніздиться в середині квітня – початку травня. Гнізда влаштовує на верхівках дерев, іноді на опорах ЛЕП.

Наукове та практичне значення
Господарського значення не має.

Чисельність і причини її зміни
В Дніпропетровській області на початку XX сторіччя за Вальхом був досить рідкісним. Зараз в області знайдено 9 пар, а загальна чисельність може складати 20-25 пар. Причини зміни чисельності: вирубування ділянок старого лісу в місцях постійного гніздування, скорочення кормової бази (хом'яки), винищування людиною, загибель птахів на ЛЕП.

Заходи охорони
Необхідне створення об'єкту ПЗФ в борах Самарського лісу.

Основні джерела інформації
Булахов та ін., 2008; Ветров и др, 2008; Ветров, 2009.

Автори: Милобог Ю. В., Стригунов В. І.
Фото: Листопадський М. А.

Aquila chrysaetos (Linnaeus, 1758)

Беркут
(Беркут)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Червона книга України – вразливий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Північна Америка, Євразія. В Україні гніздиться в Карпатах. На Дніпропетровщині трапляється в різних районах під час зимівлі та міграції..

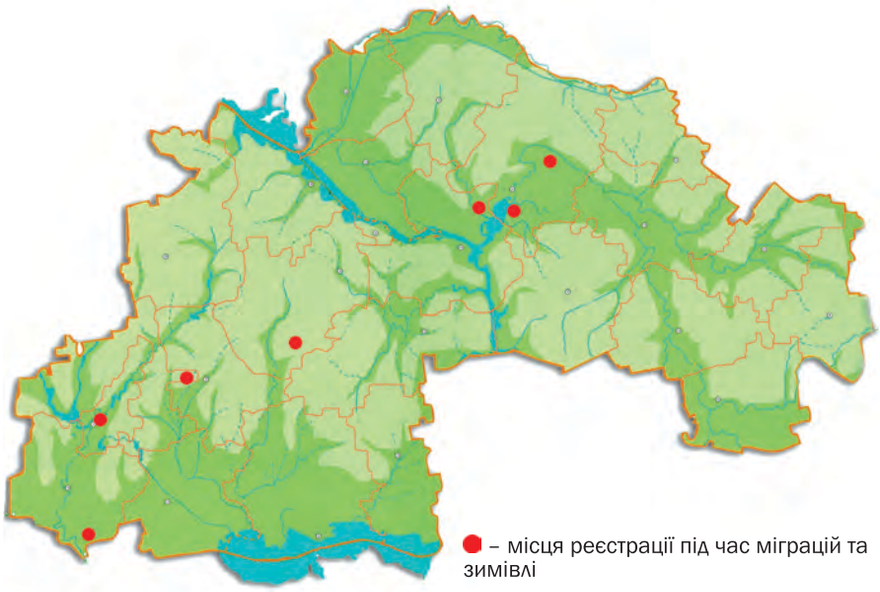
Біоекологічна характеристика
Великий за розміром птах. Розмах крил до 2200 мм. Вага 4500–5500 г. Пролітний, зимуючий вид. Активний вдень. Біотопи – гори, ліси, гніздиться на скелях, в хвойних і широколистяних лісах. Живиться птахами, ссавцями, падлом. Моногам. На гніздових ділянках з'являється в кінці лютого. На Україні гніздиться на деревах.

Наукове та практичне значення
Корисний птах, має естетичне значення, використовується як мисливський птах на соколиному полюванні.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність дуже низька. Зареєстровано поодинокі випадки зимівлі.

Заходи охорони
В області заходи охорони не впроваджувались. Необхідне посилення контролю за випадками браконьєрства.

Основні джерела інформації
Коцюруба, 2002; Вернер, 2007; Янчук, 2008; Домашевський, Годованець, 2009; особисті повідомлення Вернера В. В., Коцюруби В. В.

● – місця реєстрації під час міграцій та зимівлі

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Карякін І.

Haliaeetus albicilla (Linnaeus,1758)

Орлан-білохвіст
(Орлан-белохвост)

Таксономічна належність

Клас Aves – Птахи – Птицы. Ряд Falconiformes – Соколоподібні – Соколообразные. Родина Accipitridae – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус виду

3 (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області

Охоплює значну частину Євразії (переважно лісотундрова та лісова смуги). В Україні гніздиться вздовж Дніпра та його головних приток, на р. Сіверський Донець, р. Дунай, а також поблизу великих ставкових господарств у інших районах. На Дніпропетровщині гніздиться в заплавних лісах Дніпра, Орелі та Самари. Під час кочівель трапляється по всій Україні. На зимівлі - переважно вздовж Дніпра, у північно-західному Причорномор'ї, на Сиваші та спорадично в інших районах.

Біоекологічна характеристика

Дуже великий птах. Розмах крил 2093-2232 мм, вага тіла 3100-5800 кг. Гніздовий, осілий. Активний вдень. На гніздових ділянках з'являються в кінці лютого-березні, відлітають восени, ведуть кочовий спосіб життя. Заселяє заплавні або вологі широколистяні ліси, бори. Живиться у гніздовий період переважно рибою, у зимовий – навколоводними птахами, рибою, падлом. Моногам. До гніздування приступає в лютому – березні. Гніздо влаштовує на старих деревах, може займати їх багато років.

Наукове та практичне значення

Шкоди рибному господарству не наносить, бо споживає перш за все хвору рибу.

Чисельність і причини її зміни

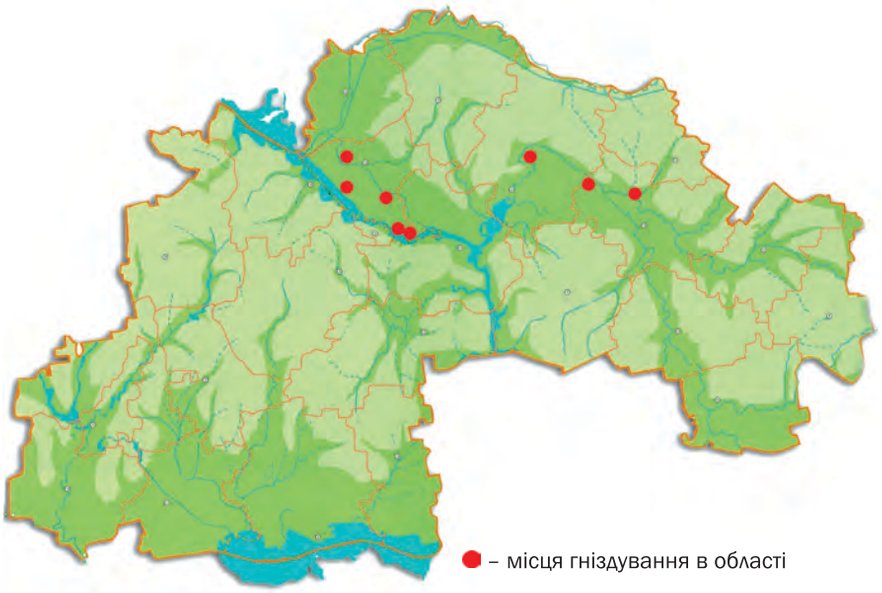
Чисельність виду скорочувалась дуже швидко і вже в 1950-60-х р. залишалось 2–3 гніздових пари. Останні десятиріччя чисельність виду дещо зростає. Зараз гніздиться до 10 пар. Причини змін чисельності – лісогосподарська діяльність, браконьєрство, рекреаційне навантаження поблизу водойм, збіднення кормової бази, забруднення довкілля.

Заходи охорони

На Дніпропетровщині охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», заказниках «Булахівський лиман», «Солоний лиман». Для покращення охорони необхідні: збалансоване ведення лісового господарства, побудова штучних гніздівель, охорона місць масової зимівлі, посилення контролю за незаконним відстрілом, моніторинг забруднення довкілля, широкомасштабна пропаганда.

Основні джерела інформації

Булахов та ін. 2008; Гаврилюк, 2009; особисте повідомлення Пономаренка О. Л.

● – місця гніздування в області

Автори: Милобог Ю. В., Стригунов В. І.
Фото: Колєсніков М. О.

Neophron percnopterus (Linnaeus, 1758)

Стерв'ятник
(Стервятник)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Accipitridae* – Яструбові – Ястребиные.

Природоохоронний статус виду
4 (невизначений). Червона книга України - зникаючий. МСОП – EN.

Ареал виду, поширення в області
Охоплює Південну Європу, Південно-Західну Азію, Африку. В Україні проходить північна межа ареалу. До другої половини XX ст. гніздився в Гірському Криму та на скелястих берегах Дністра. Пізніше траплялися окремі залітні птахи. На Дніпропетровщині заліт було зареєстровано в 2000 році в Новомосковському районі.

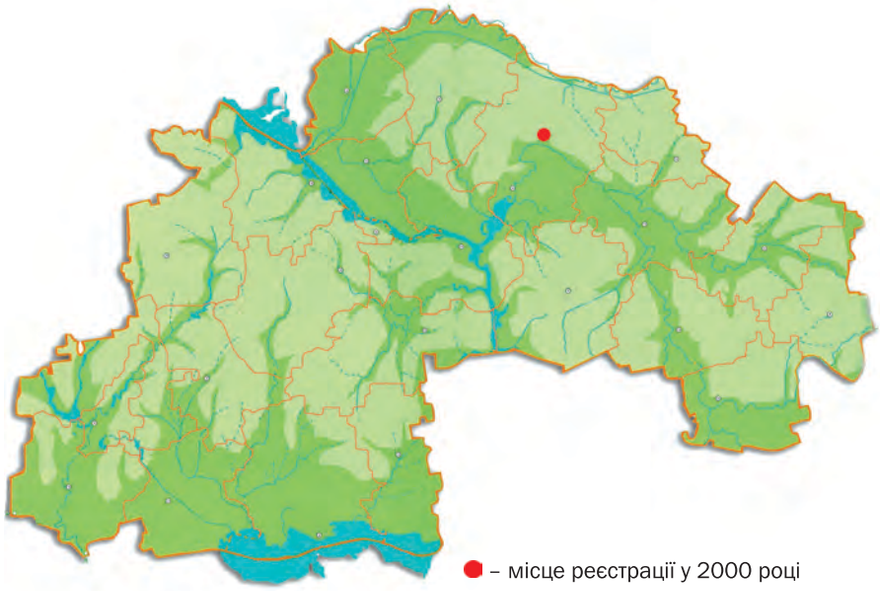
Біоекологічна характеристика
Більший за крука. Розмах крил 1500–1800 мм, маса близько 2000–2500 г. Рідкісний залітний. Активний вдень. Заселяє скелясті місцевості в горах і на рівнинах. Живиться падлом, а також різними органічними рештками. Іноді ловить дрібних тварин. Моногам. На гніздових ділянках з'являється в березні, яйця відкладає у квітні-травні. Гнізда влаштовує у нішах скелястих урвищ.

Наукове та практичне значення
Виконує роль санітара, але господарського значення практично не має.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині випадково залітний птах, зареєстровано лише один випадок трапляння одного птаха. Причини зникнення в Україні невідомі. Можливо, це пов'язано з загальною ситуацією в північній частині ареалу виду, а також зі зменшенням кормової бази та зростанням антропогенного тиску.

Заходи охорони
Заходи охорони в області не впроваджувались

Основні джерела інформації
Пономаренко, 2001; Бескаравайний та ін., 2009.

● – місце реєстрації у 2000 році

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В., Пономаренко О. Л.
Фото: Милобог Ю. В.

Falco cherrug (Gray, 1834)

Балабан
(Балобан)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Falconidae* – Соколові – Соколиные.

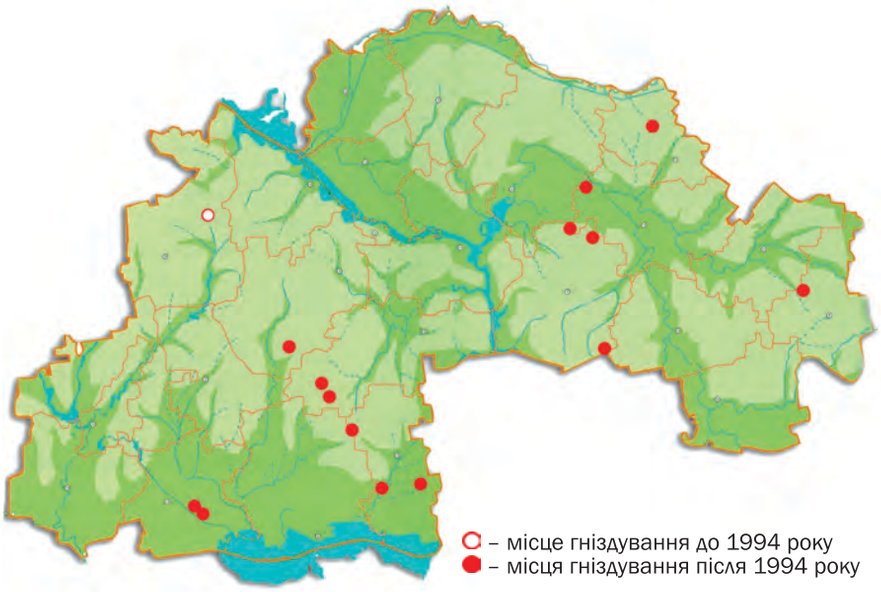
Природоохоронний статус
2 (вразливий). Червона книга України – вразливий. МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює південну частину Центральної та Східної Європи, а також Азію (лісова, степова та пустельна зони, гірські райони). В Дніпропетровській області гніздиться в південних і центральних районах.

Біоекологічна характеристика
Найбільший сокіл в Україні. Маса тіла 800–1100 г, розмах крил 1100–1250 мм. Гніздовий, перелітний. Активний вдень. Гніздові біотопи – ділянки степу і агроландшафти. Найхарактернішою здобиччю є ховрахи. У зв'язку з депресією чисельності гризунів останнім часом живиться граками, голубами та іншими птахами. Моногам. До гніздування приступає в кінці березня – на початку квітня. Гніздиться переважно в гніздах крука, на опорах магістральних ЛЕП.

Наукове і практичне значення
Господарського значення не має. Використовується як мисливський ловчий птах.

Чисельність і причини її зміни
В Дніпропетровській області протягом XIX – першої половини XX ст. вважався малочисельним видом. Гніздився переважно на північному заході Дніпропетровської області в лісах долини Дніпра. Упродовж другої половини XX сторіччя чисельність скорочувалась, у деякі роки складала не більше 1–2 пар. Відновлення чисельності в області почалось з 1980-х рр. Станом на 2011 рік чисельність на території Дніпропетровської області складає 15–18 пар. Основні причини скорочення чисельності: різке зменшення кормової бази, нелегальний відлов самок та вилучення з гнізд пташенят з метою контрабандного вивезення за кордон.

Заходи охорони
В Дніпропетровській області на заповідних територіях не гніздиться. Дієвим заходом охорони балабана є посилення відповідальності за браконьєрський відлов з природи, нелегальні утримання і торгівлю соколами

Основні джерела інформації
Вальх, 1900, 1911; Булахов, Губкин, 1983; Прокопенко, 1994; Чегорка та ін., 1998; Булахов та ін., 2008; Милобог, 2009; особисте повідомлення Вернера В. В.

Автор: Милобог Ю. В.
Фото: Милобог Ю. В.

Falco peregrinus (Tunstall, 1771)

Сапсан
(Сапсан)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Falconidae* – Соколові – Соколиные.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Заселяє усі материки світу крім більшої частини Південної Америки. В Україні гніздиться два підвиди: в Карпатах – номінативний, в Криму – кавказький. В минулому в області гніздився сапсан звичайний. Зараз в області сапсан звичайний зустрічається тільки на зимівлі і міграції. Також має місце зимівля сапсана тундрового.

Біоекологічна характеристика
Крупний сокіл, трохи менший за балабана. Вага самця 600–800 г, самки 1000–1200 г, розмах крил 950–1150 мм. Зимуючий, мігруючий вид. Активний вдень. Раніше в області поселявся на деревах, в гніздах круків. Живиться птахами середніх розмірів, яких здобуває в польоті. Моногам. Весною біля гнізд з'являється наприкінці лютого – на початку березня. В Україні яйця відкладає на виступах скель або вапнякових урвищах.

Наукове і практичне значення
Господарського значення не має. Використовується як мисливський ловчий птах.

Чисельність і причини її зміни
В Дніпропетровській області гніздився до середини XX сторіччя. У наступні роки достовірні дані про гніздування сапсана в області відсутні. Рідкісний цей вид і на зимівлі та прольоті. Причини зміни чисельності – застосування сильнодіючих інсектицидів та винищення хижих птахів людиною.

Заходи охорони
Необхідне посилення відповідальності за браконьєрський відлов соколів.

Основні джерела інформації
Вальх, 1900; Колесников, 1960, 1965, 1979; Birds in Europe, 2004; Прокопенко та ін, 2009.

– розповсюдження в області під час міграцій та зимівлі

Автор: Милобог Ю. В.
Фото: Милобог Ю. В.

Falco subbuteo (Linnaeus, 1758)

Підсоколик великий
(Чеглок)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Falconidae* – Соколові – Соколиные.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Помірна зона Європи, Азії та Північно-Західна Африка. Зимує в південній Африці. Гніздиться по всій території України і Дніпропетровської області.

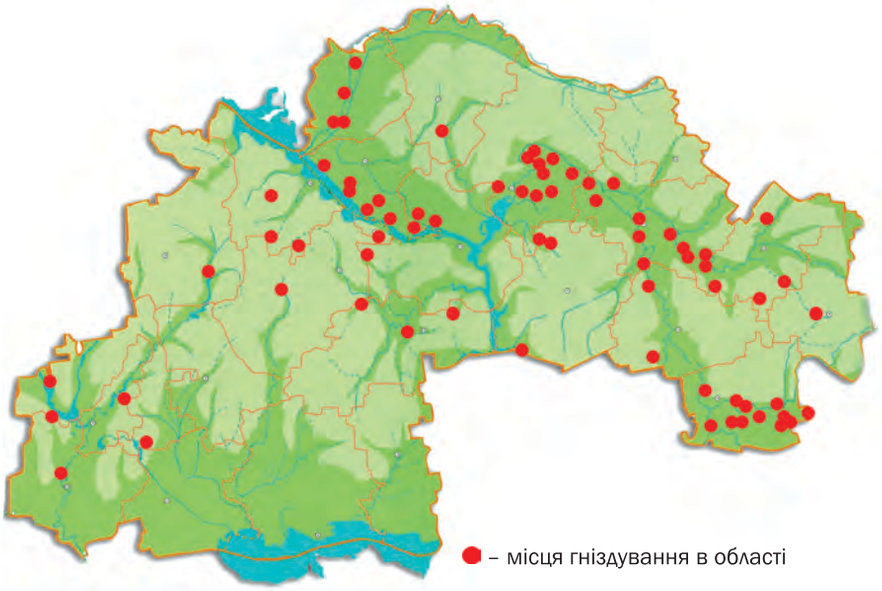
Біоекологічна характеристика
Трохи менший голуба. Розмах крил 240–340 мм, вага 200–290 г. Гніздовий, перелітний. Активний вдень. Мешкає в лісових масивах, долинах річок, агроценозах. Живиться дрібними птахами і комахами. Моногам. З'являється на гніздових ділянках наприкінці квітня – на початку травня. Гніздиться на деревах, опорах ЛЕП. Займає гнізда круків, сірих ворон, граків.

Наукове та практичне значення
Окраса природи. Знищує комах-шкідників сільського господарства.

Чисельність і причини її зміни
До середини XX сторіччя великий підсоколик був звичайним гніздовим видом лісових масивів області. На 2011 р. в області гніздиться близько 400 пар. Причини зміни чисельності – вирубка старих лісів, браконьєрство.

Заходи охорони
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» і заказниках державного значення.

Основні джерела інформації
Стригунов та ін., 2002; Янчук, 2008; Булахов та ін., 2008; Волошин, 2010; Сальник, 2010.

● – місця гніздування в області

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Милобог Ю. В.

Falco vespertinus (Linnaeus, 1978)

Кібчик
(Кобчик)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Falconidae* – Соколові – Соколиные.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). МСОП – NT.

Ареал виду, поширення в області
Поширений у Східній Європі та Сибіру крім Крайньої Півночі. На Україні переважно гніздиться в степовій зоні. В області поширений в південних та східних районах. Зимує в Африці.

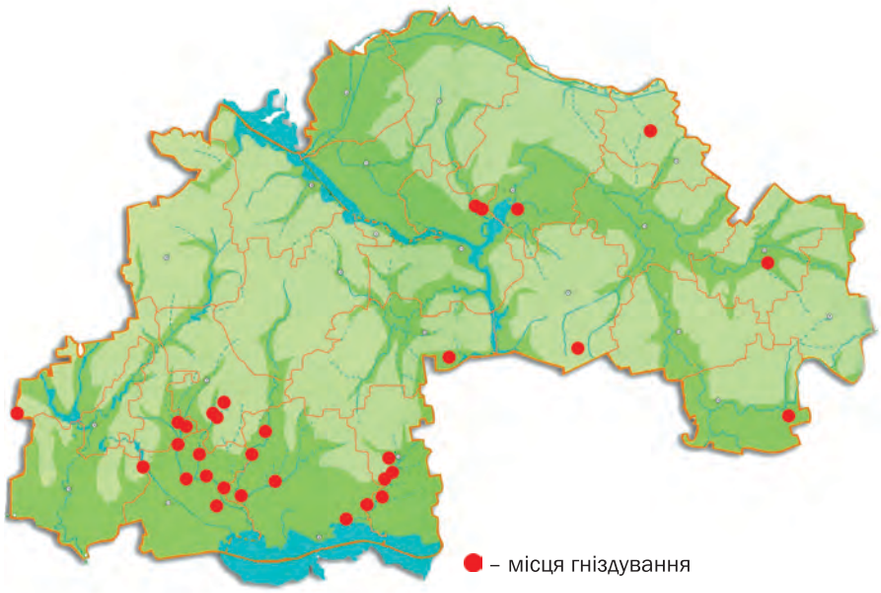
Біоекологічна характеристика
Менший за голуба. Розмах крил 640–700 мм, вага 130–190 г. Гніздовий, перелітний. Активний вдень. Мешкає в долинах річок, агроценозах. Основа живлення – комахи, яких кібчик ловить лапами на льоту або збирає на землі. Моногам. На гніздових ділянках з'являються на початку травня, відлітають на початку вересня. Гніздиться поодинокими парами і колоніально. Використовує гнізда інших птахів – граків, сорок, сірих ворон, воронів.

Наукове та практичне значення
Знищує комах-шкідників сільського господарства.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині до 1980-х років був численним видом. Зараз спостерігається тенденція до різкого скорочення чисельності кібчика в Україні і області. В Дніпропетровській області гніздиться близько 200 пар. На стан популяції виду негативно впливають застосування отрутохімікатів в аграрному секторі.

Заходи охорони
Охороняється в державному заказнику «Богданівський» Нікопольського району та інших об'єктах ПЗФ області.

Основні джерела інформації
Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Вернера В. В., Пономаренко О. Л.

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Милобог Ю. В.

Falco naumanni (Fleischer, 1818)

Боривітер степовий
(Пустельга степная)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Falconiformes* – Соколоподібні – Соколообразные. Родина *Falconidae* – Соколові – Соколиные.

Природоохоронний статус
0 (зниклий). Червона книга України – зникаючий. МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Північна Африка, Західна, Середня та Центральна Азія. В Україні – в південних районах степової зони.

Біоекологічна характеристика
Трохи менший за голуба. Маса тіла 150–210 г, розмах крил 580–720 мм. Залітний птах. Активний вдень. Трапляється на вапнякових, глинистих урвищах, уступах скель, долинах річок, спорудах людини серед степу. Живиться переважно комахами (сарана), дрібними мишоподібними гризунами, плазунами і птахами. Моногам. З'являється в кінці березня – квітні. Відкладає яйця наприкінці квітня – на початку травня. Гнізда влаштовує у норах, розщелинах скель, на карнизах будинків і урвищ.

Наукове та практичне значення
Корисний птах, поїдає сарану під час її масових спалахів.

Чисельність і причини її зміни
В Дніпропетровській області вид гніздився на початку XIX сторіччя. У другій половині XIX сторіччя даних про гніздування степового боривітра в області немає. В останні роки гніздування поодиноких пар ймовірне тільки в Криму, але не виключено, що вид вже зник з гніздової фауни України. Дані різних авторів про гніздування виду на початку XXI ст. в Донецькій, Дніпропетровській, Закарпатській областях та в Криму при перевірці не підтвердились. Головні причини падіння чисельності – тісні зв'язки з динамікою чисельності саранових, розорювання цілини, застосування пестицидів, відстріл.

Заходи охорони
В області заходи охорони не впроваджувались.

Основні джерела інформації
Вальх, 1900; Кінда, 2000; Ветров та ін., 2006; Стригунов та ін., 2009.

– райони можливого гніздування до 1950 року

Автори: Милобог Ю. В., Стригунов В. І.
Фото: Милобог Ю. В.

Grus grus (Linnaeus, 1758)

Журавель сірий
(Серый журавль)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Gruiformes* – Журавлеподібні – Журавлеобразные. Родина *Gruidae* – Журавлеві – Настоящие журавли.

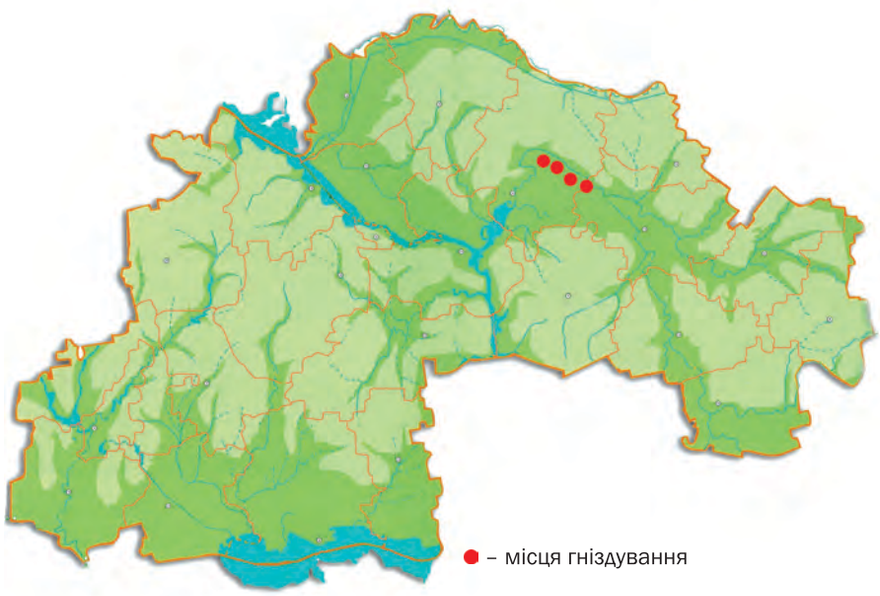
Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Помірна смуга Європи, Азії, Північна Африка. В Україні гніздиться в лісовій, лісостеповій, частково степовій зоні. В інших місцях тільки мігрує. В області гніздиться тільки в Самарському лісі (Новомосковський, Павлоградський райони). Мігрує по всій області.

Біоекологічна характеристика
За будовою та розміром схожий на лелеку, але стрункіший. Розмах крил 2000–2300 мм. Вага 4000–7000 г. Гніздовий перелітний вид. Трапляється з кінця лютого, по вересень. Активний вдень, на міграціях і вночі. Біотоп – лісові болота, малодоступні озера, лимани, під час міграції – сільгоспугіддя. Поліфаг, переважно фітофаг. Багаторічний моногам. Гнізда будує на сухих підвищеннях (купини, купи очерету) посеред болота.

Наукове та практичне значення
Великий, естетично привабливий птах, герой народного фольклору. Шкоди сільському господарству не приносить.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність на гніздуванні скорочується, на даний момент не більше 10–15 пар. Під час міграцій звичайний вид, трапляються зграї до 300-400 особин. Причини – зменшення гніздових територій, посилення фактора неспокою.

Заходи охорони
Під час міграцій охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», заказнику «Булахівський лиман» та ін. Необхідна організація об'єкту ПЗФ у Самарському лісі в місцях гніздування.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисте повідомлення Губенко М. О.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Листопадський М. А.

Anthropoides virgo (Linnaeus, 1758)

Журавель степовий
(Красавка)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Gruiformes* – Журавлеподібні – Журавлеобразные. Родина *Gruidae* – Журавлеві – Настоящие журавли.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Степові та напівпустельні райони Європи, Азії, Північна Африка. В Україні гніздиться на півдні й південному сході степової зони, мігрує скрізь. На Дніпропетровщині гніздиться у Васильківському районі (Дебальцевські лимани), можливе гніздування в Покровському та Межівському районах. Під час міграцій траплявся в Криничанському районі.

Біоекологічна характеристика
Помітно менший за сірого журавля. Розмах крил 1650–1850 мм, вага 2000–3000 г. Гніздовий перелітний птах. Трапляється з березня по вересень. Активний вдень. Біотопи – степові ділянки, схили балок, сільгоспугіддя, зазвичай неподалік від водойм. Поліфаг, переважно фітофаг. Багаторічний моногам. Гнізда у вигляді ямки влаштовує на землі.

Наукове та практичне значення
Великий, естетично привабливий птах, окраса степу.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний гніздовий вид. Регулярно гніздиться в кількості 1–3 пари у Васильківському районі, у 2003 році знайдено одне гніздо в Межівському районі. Можливе гніздування в Покровському районі (весною спостерігаються зграї до 10–20 і більше птахів). Загальна кількість гніздових пар можливо більша, ніж 2–4. Причини – розорення степів, посиленням фактора неспокою.

Заходи охорони
Охороняється в заказнику «Дебальцевські лимани».

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Губенко М. О., Волошина В. А.

– райони можливого гніздування,
● – місце гніздування,
○ – місце реєстрації під час міграції у 2010 році

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Милобог Ю. В.

Crex crex (Linnaeus, 1758)

Деркач
(Коростель)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Gruiformes* – Журавлеподібні – Журавлеобразные. Родина *Rallidae* – Пастушкові – Пастушковые.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Поширений в помірній і північній смузі Європи на схід до р. Лєни і Туви. Зимують в Африці і на Аравійському півострові. В Україні гніздиться на всій території, крім гірських районів. На Дніпропетровщині зустрічається скрізь по балкам і долинам річок.

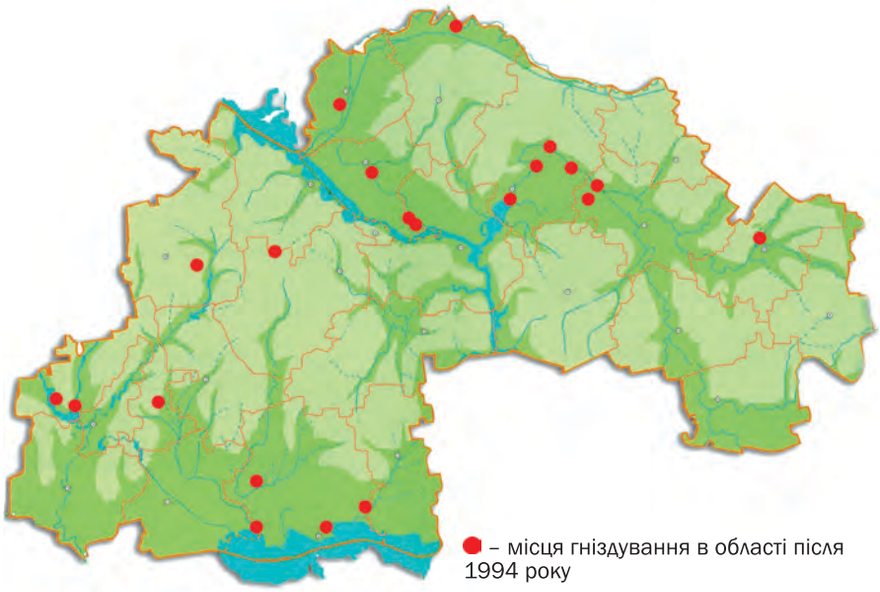
Біоекологічна характеристика
Трохи більший за шпака. Розмах крил 420–490 мм, вага 120–200 г. Гніздовий, перелітний. Активні переважно вночі. Мешкають на луках, сінокосах, галявинах. Живиться дрібними безхребетними тваринами, насінням рослин. Моногам. До гніздування приступає в травні. Гніздо робить в ямці на землі.

Наукове та практичне значення
Сучасна чисельність виду потребує уточнень.

Чисельність і причини її зміни
На початку сторіччя до початку 1950-х рр. був звичайним птахом для більшості території області. Чисельність невідома, але є тенденція до її зменшення через розорювання лук, балок, долин річок, посилення дії фактору непокою.

Заходи охорони
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», заказниках, які включають балки та долини річок («Приорільський», «Солоний лиман», «Булахівський лиман», «Заплава р. Базавлук», «Заплава р. Самари» та ін.).

Основні джерела інформації
Булахов та ін., 2008, Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Янчук, 2010, особисті повідомлення Бредбієра П. В., Коцюруби В. В.

● – місця гніздування в області після 1994 року

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Пономаренко О. Л.

Otis tarda (Linnaeus, 1758)

Дрохва
(Дрофа)

Таксономічна належність

Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Gruiformes* – Журавлеподібні – Журавлеобразные. Родина *Otididae* – Дрохвові – Дрофиные.

Природоохоронний статус

1 (зникаючий). Червона книга України - зникаючий. МСОП – VU.

Ареал виду, поширення в області

Окремі частини лісостепу, степу Європи, Північна Африка. В Україні в невеликій кількості гніздиться в степовій і лісостеповій зонах, а також на Поліссі. На Дніпропетровщині в гніздовий період – Дніпропетровський, Царичанський, Солонянський, Нікопольський, П'ятихатський, Томаківський, Апостолівський, Софіївський, Межівський, Покровський, райони, на зимівлі й міграції – Межівський, Покровський, Софіївський, Апостолівський, Широківський, Криничанський райони. Можливі трапляння в інших районах.

Біоекологічна характеристика

Розміром з індика. Розмах крил 1900–2600 мм. Вага 3000–21600 г. Гніздовий, перелітний, частково зимуючий птах. Трапляється в області протягом року. Активний вдень. Біотопи –цілина, перелоги, чорний пар, схили балок, посіви багаторічних трав. Весною, літом – зоофаг, восени та взимку – фітофаг. Полігам. Гнізда у вигляді ямок влаштовують на землі.

Наукове та практичне значення

Цінний мисливський птах із високоякісним м'ясом. Полювання заборонене. Корисний, знищує шкідників сільського господарства. Регулятор фітофагів у степових екосистемах. Окраса українських степів.

Чисельність і причини її зміни

Дуже низька. На гніздуванні декілька пар, на зимівлі до декількох десятків особин. До 2007 року в Покровському районі постійно гніздилися 1–2 пари. У 2008 р. весною в тому ж районі було знайдено 5 розкиданих яєць дрохви, ділянка випалена. У гніздовий період птахи траплялися в 1983 (3 реєстрації), 1990 (1), 1991 (1), 1995 (1), 1996 (2), 1997 (1), 1999 (3). Також невеликі зграї та поодинокі особини на зимівлі реєструвалися в різних районах області. Причини – знищення степів, браконьєрство, вандалізм, іноді погодні умови.

Заходи охорони

Необхідне створення об'єкту ПЗФ на степових ділянках Покровського району.

Основні джерела інформації

Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Волошина В. А.

– райони реєстрації дрохви у гніздовий період
● – місце гніздування

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Черноволод І. С.

Tetrax tetrax (Linnaeus, 1758)

Хохітва
(Стрепет)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Gruiformes* – Журавлеподібні – Журавлеобразные. Родина *Otididae* – Дрохвові – Дрофиные.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – зникаючий. МСОП – NT.

Ареал виду, поширення в області
Степова, місцями лісова смуга Європи, Західна, Центральна Азія, Південно-Західна Африка. В Україні – переважно Керченський півострів. На Дніпропетровщині – Дніпропетровський, Павлоградський, Покровський райони.

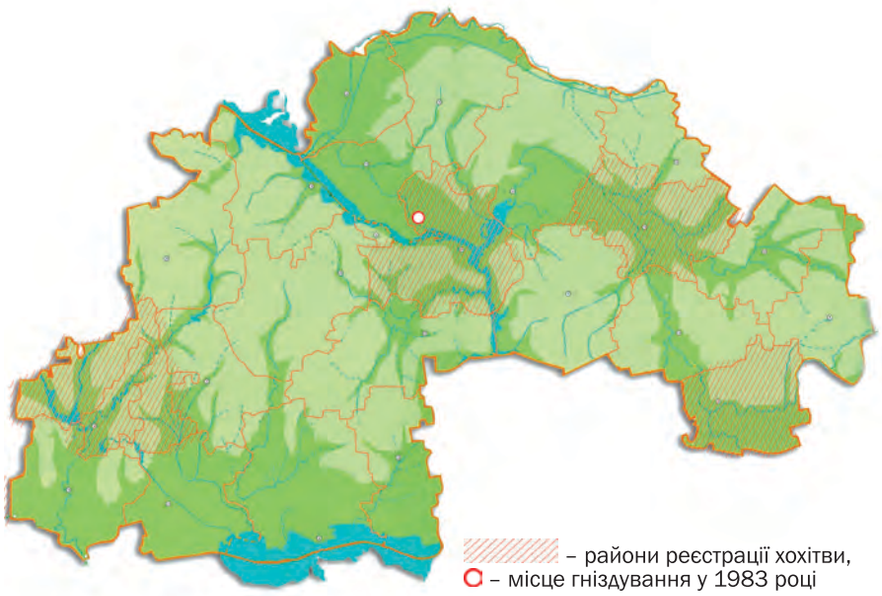
Біоекологічна характеристика
Величиною з невелику курку. Розмах крил 1050–1150 мм. Вага 600–900 г. Можливо гніздовий, перелітний вид. Траплявся протягом теплої пори року. Активний вдень. Біотопи – цілинні ділянки степу, схили балок, луки, солончакові степи. Весною, літом – зоофаг, восени та взимку – фітофаг. Залежно від структури популяції моногам і полігам. Гніздо у вигляді ямки влаштовує на землі, між травою. Єдиний випадок гніздування в останні десятиріччя зареєстровано в 1983 році в Дніпропетровському районі (знайдене гніздо з 5 яйцями).

Наукове та практичне значення
Цінний мисливський птах, окраса степів.

Чисельність і причини її зміни
Дуже низька. Траплявся в 1967 (1 птах), 1979 (4 птаха), у 1983 (кладка з 5 яєць), 1994 (1 птах), 1996 (2 птахи), 2001 (1 птах) роках. Причини – розорювання цілинних степів, браконьєрство.

Заходи охорони
Створення об'єкту ПЗФ на територіях останніх траплянь у Покровському районі.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Charadrius hiaticula (Linnaeus, 1758)

Пісочник великий
(Галстучник)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина *Charadriidae* – Сивкові – Ржанковые.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Зона тундри, місцями лісові й навіть степові зони Євразії й Північної Америки. Зимує в Африці й Малій Азії. В Україні під час міграції трапляється скрізь. У регіоні – Дніпропетровський, Новомосковський, Павлоградський, Петриківський, Софіївський, Криворізький, Широківський райони. Можливі трапляння в інших районах області.

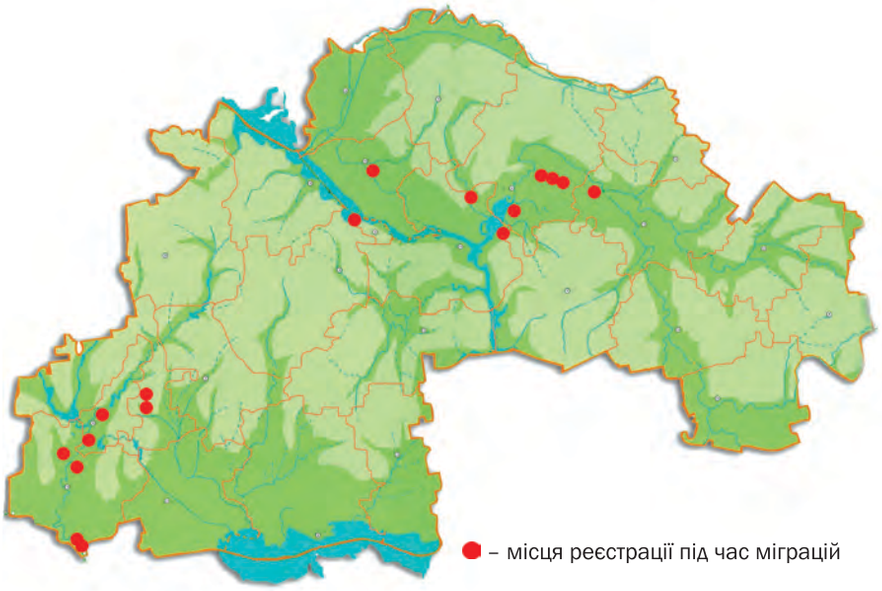
Біоекологічна характеристика
Трохи менший за шпака. Розмах крил 382–410 мм. Вага 44–63 г. Пролітний, літуючий вид водно-болотних угідь. Трапляється в березні – жовтні. Активний вдень. Біотопи – піщані коси, острови, узбережжя річок, лиманів, рибо-розплідні ставки. Зоофаг (безхребетні). Моногам. Гнізда у вигляді ямки влаштовує на землі, недалеко від води.

Наукове та практичне значення
Корисний птах, знищує шкідливих комах. Окраса навколоводних ландшафтів.

Чисельність і причини її зміни
Скорочується. Трапляється поодинокими особинами або групами по 2–4 птаха. Причини – трансформація місць перебування під час міграції.

Заходи охорони
Охороняється в державних заказниках «Булахівський лиман» «Солоний лиман» та інших заказниках із водно-болотними угіддями.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Бредбієра П. В.

● – місця реєстрації під час міграцій

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Charadrius alexandrinus (Linnaeus, 1758)

Пісочник морський
(Морской зуек)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина *Charadriidae* – Сивкові – Ржанковые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – вразливий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Переважно морські узбережжя Європи, Азії (крім північних областей), Африки, Австралії, Тасманії, у Північній і Південній Америці. В Україні – узбережжя морів, переважно на солончаках. На Дніпропетровщині – третя солончакова тераса річок Вовча, Самара, Оріль (Магдалинівський, Новомосковський, Павлоградський райони).

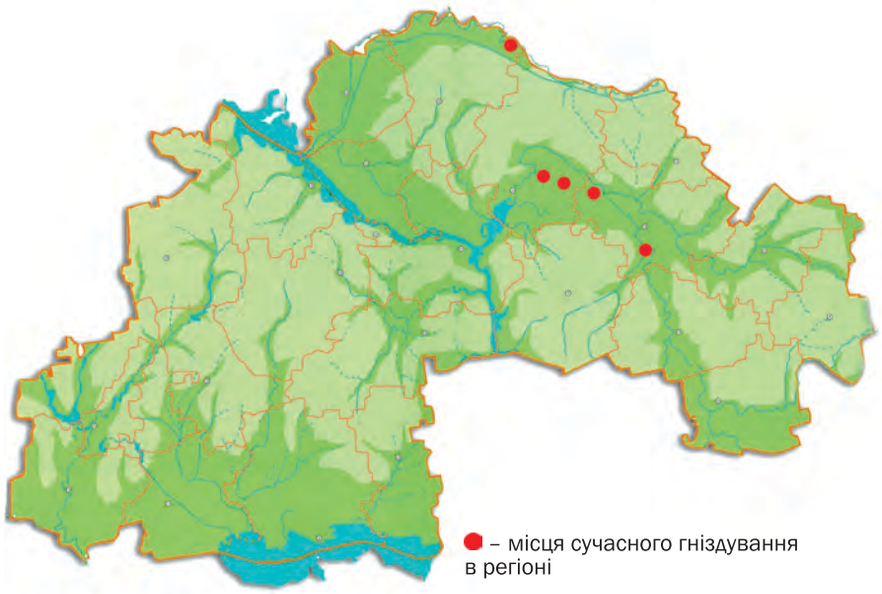
Біоекологічна характеристика
Більший за горобця. Розмах крил 332–370 мм. Вага 30–47,5 г. Гніздовий перелітний водно-болотяний птах. Трапляється в квітні – жовтні. Активний вдень. Біотопи – слабо зарослі піщані й глинисті береги лиманів, озер третьої солончакової тераси. Зоофаг (водні безхребетні). Моногам. Гнізда у вигляді ямок влаштовує на рідкій парості солонців або голій землі.

Наукове та практичне значення
Корисний птах, знищує шкідливих комах. Окраса навколоводних ландшафтів.

Чисельність і причини її зміни
Низька, досить стабільна, у регіоні складає 50–70 гніздових пар. Причини – нестабільність гідрологічного режиму в місцях гніздування, експлуатація солончаків.

Заходи охорони
Охороняється в державних заказниках «Булахівський лиман», «Солоний лиман».

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисте повідомлення Бредбієра П. В.

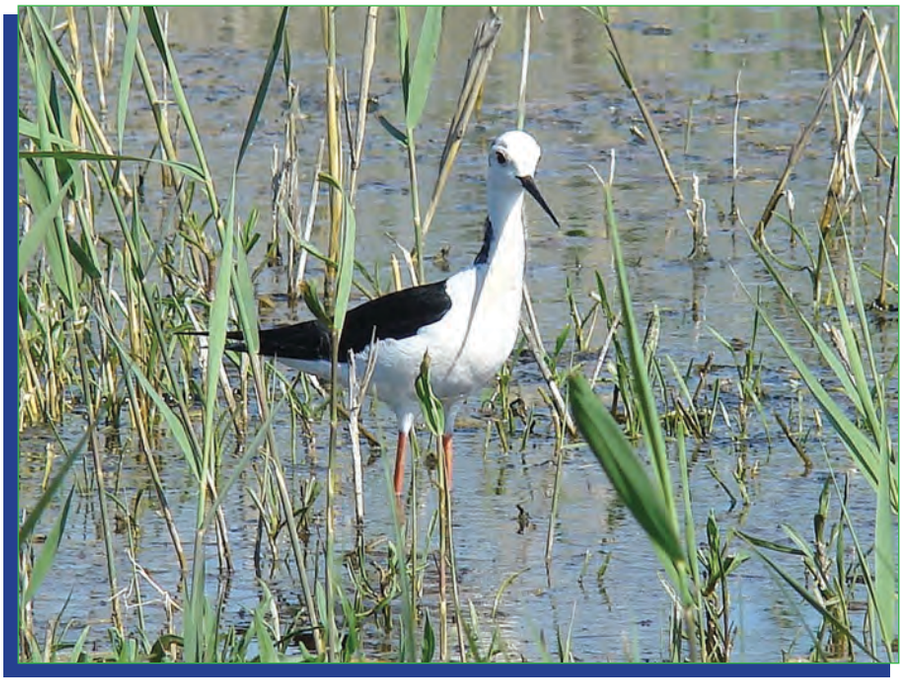

● – місця сучасного гніздування в регіоні

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Настаченко О. С.

Himantopus himantopus (Linnaeus, 1758)

Кулик-довгоніг
(Ходулочник)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина *Recurvirostridae* – Чоботарові – Шилоклювковые.

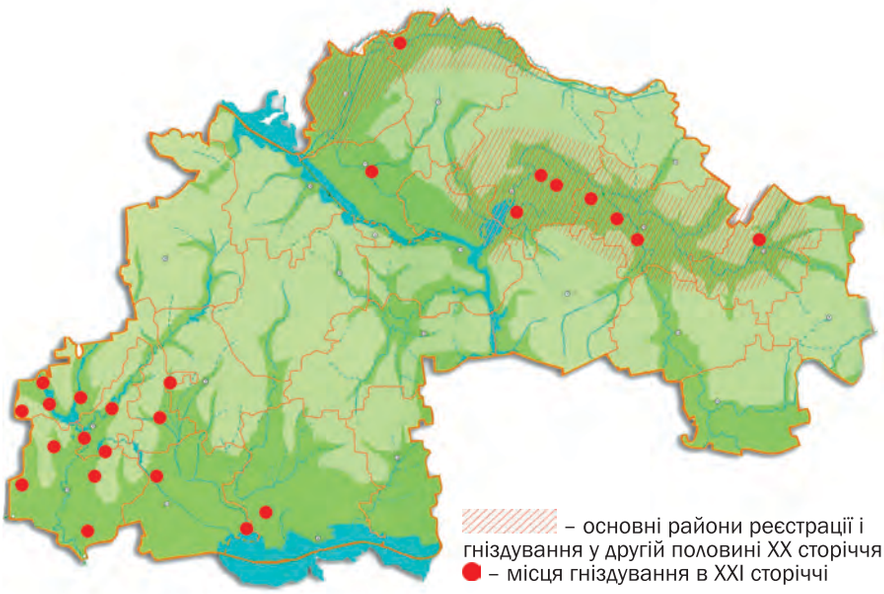
Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – вразливий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Південна Азія, Африка, Австралія, Південна Америка та південь Північної Америки. В Україні гніздиться по узбережжю Чорного і Азовського морів, спорадично на південному сході, в центрі і заході країни. На Дніпропетровщині – Магдалинівський, Новомосковський, Павлоградський, Петропавлівський, Юр'ївський, Софіївський, Криворізькій, Апостолівський, Нікопольський, Солонянський райони та інші райони.

Біоекологічна характеристика
Розміром з галку, з дуже довгими ногами та дзьобом. Розмах крил 670–830 мм. Вага 140–180 г. З 1964 року гніздовий, перелітний птах. Трапляється з кінця березня по вересень. Активний вдень. Біотопи – береги мілководних солонуватих та прісноводних водойм з низькою навколоводною рослинністю. Зоофаг (водні безхребетні). Переважно колоніальний моногам. Гнізда у вигляді вимощених ямок влаштовує в квітні біля води, або на островах, купинах.

Наукове та практичне значення
З наукової точки зору цікавий тим, що останні десятиріччя розширює свій ареал на північ України. Важливий елемент у формуванні біопродуктивності прибережних екосистем. Об'єкт спортивного полювання, відстріл заборонено. Має велике естетичне значення.

Чисельність і причини її зміни
Найбільша чисельність спостерігалася у 1990-х роках – до 1000 гніздових пар. На даний момент – близько 200 пар. Чисельність зараз більш-менш стабільна, хоча спостерігаються коливання по окремих роках. Причини змін чисельності – випасання худоби, коливання рівня води у водоймах в місцях гніздування, зростання чисельності природних ворогів (граків, сірих ворон, лисиць, єнотоподібної собаки), меліорація, фактор неспокою.

– основні райони реєстрації і гніздування у другій половині XX сторіччя
– місця гніздування в XXI сторіччі

Заходи охорони
Охороняється в державних заказниках «Приорільський», «Солоний лиман», «Булахівський лиман».

Основні джерела інформації
Сижко, 2007; Булахов та ін., 2008; Коцюруба, Герасимчук, 2008; Герасимчук, 2008; Корзюков, 2009; Янчук, 2010; Стригунов, Скиба, 2011, особисті повідомлення Бредбієра П. В., Пономаренка О. Л., Коцюруби В. В.

Автор: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Настаченко О. С.

Recurvirostra avosetta (Linnaeus, 1758)

Чоботар
(Шилоклювка)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина *Recurvirostridae* – Чоботарові – Шилоклювковые.

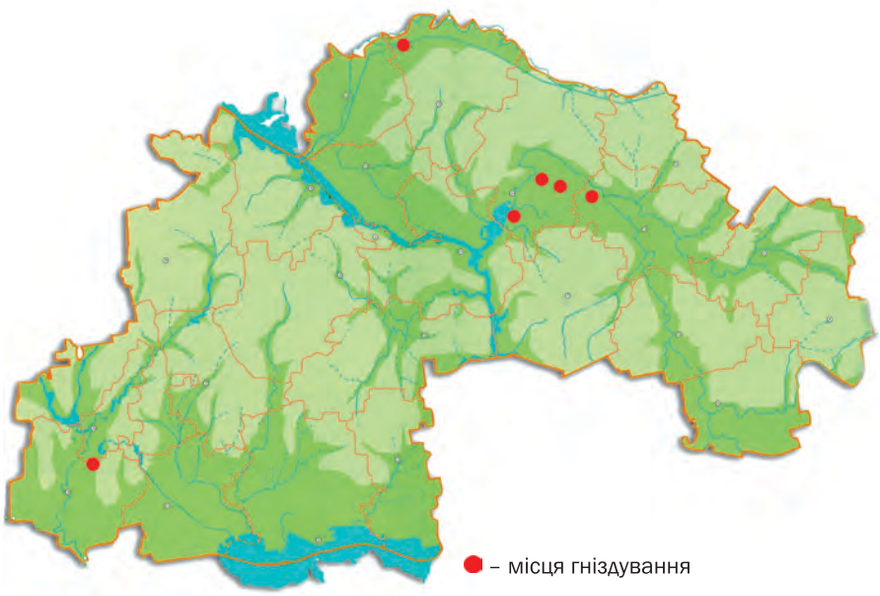
Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Південна Азія, Африка. В Україні – узбережжя Чорного і Азовського морів, значно менше в східному і західному регіонах. На Дніпропетровщині гніздиться переважно в Магдалинівському, Павлоградському й Новомосковському, Широківському районах.

Біоекологічна характеристика
Розміром із курча, з високими ногами, загнутим догори дзьобом. Розмах крил 770–810 мм. Вага 290–400 г. Гніздовий, перелітний вид водно-болотних угідь. Активний вдень. Трапляється із квітня по вересень. Біотопи – солонуваті або солоні водойми з мілководдям, солончаки поблизу води. Гніздується переважно по долинах річок Самара та Оріль, на відстійниках гірничо-промислового комплексу Кривбасу. Переважно зоофаг (водні безхребетні, водорості, насіння). Колоніальний моногам. Гніздо влаштовує в квітні – травні серед рідкої солончакової рослинності, або на голій землі.

Наукове та практичне значення
Полювання заборонене. Окраса водойм.

Чисельність і причини її зміни
На території області на початку XX сторіччя відмічали як рідкісний залітний вид. Уперше на гніздуванні чоботар зареєстрований у 1966 році на Чернечинських озерах (Магдалинівський район); у 1973 році - Булахівському лимані (Павлоградський район); 1976 – Знаменівському і Солоному лиманах (Новомосковський район), у 2008 на відстійнику (Широківський район). На Солоному лимані чисельність коливалась від 4 до 34 пар в період з 1999 по 2006 роки. Максимальна чисельність в області спостерігалась у 1980-х роках – до 50 гніздових пар, в останнє десятиріччя чисельність зменшилась. Зараз на гніздуванні приблизно 15–20 пар. Причини – випас худоби, браконьєрство, вандалізм, конкуренція з жовтоногим мартином за місця гніздування.

Заходи охорони
Охороняється в заказниках державного значення «Приорільський», «Знаменівський лиман», «Солоний лиман» і «Булахівський лиман».

Основні джерела інформації
Вальх, 1911; Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Сижко, 2007; Булахов та ін., 2008; особисте повідомлення Бредбієра П. В.

Автори: Пономаренко О. Л., Коцюруба В. В.
Фото: Настаченко О. С.

Haematopus ostralegus (Linnaeus, 1758)

Кулик-сорока
(Кулик-сорока)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина *Haematopodidae* – Куликосорокові – Кулики-сороки.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Червона книга України – вразливий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Морські узбережжя, береги річок та озер Європи, Азії, Північної та Південної Америки, Австралії, Тасманії. В Україні – узбережжя Чорного й Азовського морів, лиманів, На Дніпропетровщині – Дніпропетровський, Царичанський, Верхньодніпровський, Новомосковський райони (долини річок Дніпро, Оріль, Самара, острови на водосховищах, лимани, рибгоспи).

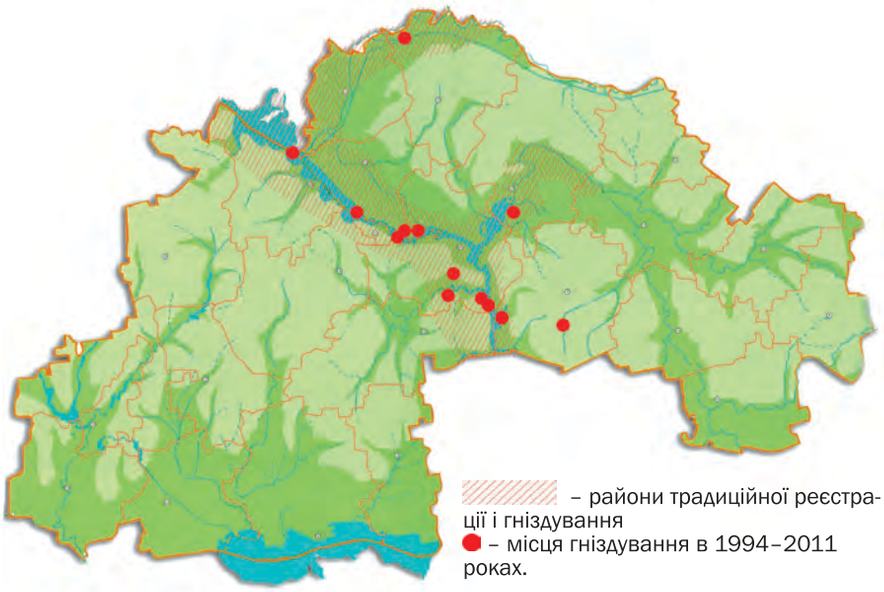
Біоекологічна характеристика
Розміром із невелику курку. Розмах крил 800–860 мм. Вага до 550 г. Гніздовий перелітний птах. Трапляється із квітня по жовтень. Активний вдень. Біотопи – річкові мілини з піщаними косами, острови, береги річок, озер, лиманів, де є хоча б невеликі мілини. Зоофаг (безхребетні). Моногам. Гніздо – майже не вимощена ямка в піску, траві, використовуються також поглиблення в пеньках, зламаних деревах.

Наукове та практичне значення
Цінний мисливський птах. Окраса прибережних біотопів. Важливий елемент у розвитку прибережної гідрофауни острівних і водно-болотних екосистем.

Чисельність і причини її зміни
Невисока й скорочується. Загалом у регіоні гніздиться 30–40 пар. У природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» у 2005 році на гніздуванні реєструвалося 32 пари, у 2006 – 7. Падіння чисельності, найбільш імовірно, із заростанням піщаних кіс із заповіднику. Причини – трансформація річкових долин і русла Дніпра, рекреація, браконьєрство, епідемії.

Заходи охорони
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», заказниках державного («Приорільський», «Булахівський лиман», «Солоний лиман») та місцевого значення («Балка Ворона»).

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008; особисте повідомлення Бредбієра П. В.

– райони традиційної реєстрації і гніздування
– місця гніздування в 1994–2011 роках.

Автори: Пономаренко О. Л., Онуфріїв Р. А., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Настаченко О. С.

Tringa stagnatilis (Bechstein, 1803)

Коловодник ставковий
(Поручейник)

Таксономічна належність

Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина – *Scolopacidae* – Баранцеві – Бекасовые.

Природоохоронний статус

3 (рідкісний). Червона книга України – зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області

Степова і лісостепова зони Європи й Азії на схід до Забайкалля. Зимують птахи в Африці, Південній Азії, Індонезії, Австралії. В Україні гніздиться переважно в межах лівобережного лісостепу, середньому Придніпров'ї, Прикарпатті, Поділлі, деяких інших районах. На Дніпропетровщині – Дніпропетровський, Павлоградський, Новомосковський, Царичанський, Нікопольський, Магдалинівський, Широківський, Криворізький, Софіївський та інші райони.

Біоекологічна характеристика

Розміром із чорниша, але більш стрункий і довгоногий. Розмах крил 390–440 мм. Вага 50–85 г. Пролітний, спорадично гніздовий вид. Активний вдень. Трапляється з квітня по вересень. Місцеперебування – водосховища, затоки р. Дніпро, болотисті береги річок, водойми у долинах річок Самара й Оріль, ставки в різних районах області. Зоофаг (комахи, водні безхребетні). Моногам. Гнізда влаштовує на болотистих берегах водойм, вологих луках найчастіше в травні.

Наукове та практичне значення

Малоцінний мисливський птах. Корисний, як винищувач личинок комарів.

Чисельність і причини її зміни

Низька, загальна чисельність на гніздуванні на початку століття не перевищувала 100 пар. На гніздуванні реєструвався востаннє в 2002, 2004 роках (Булахівський лиман). З 2006 року випадки гніздування не відомі. Під час міграції – одиничні особини та зграйки по 2–15 особин. Навесні більш чисельний. Причини зниження чисельності – господарське освоєння і трансформація місць гніздування птахів, зменшення загальної площі придатних територій, посилення фактора непокоєння і браконьєрство.

Заходи охорони

Охороняється у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» і державному заказнику «Приорільський».

Основні джерела інформації

Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Пономаренка О. Л., Янчука І. С.

○ – місця найбільш частих реєстрацій до 1994 року
● – місця найбільш частих реєстрацій після 1994 року

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Черноволод І. С.

Gallinago media (Latham, 1787)

Баранець великий
(Дупель)

Таксономічна належність
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина – *Scolopacidae* – Баранцеві – Бекасовые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – зникаючий. МСОП – NT.

Ареал виду, поширення в області
Лісова, тундрова, лісостепова зони Європи й Азії на схід до Єнісею. В Україні – на гніздуванні північні, північно-західні регіони. На Дніпропетровщині мігрує долинами річок (Царичанський, Магдалинівський, Павлоградський, Новомосковський, Криворізький райони).

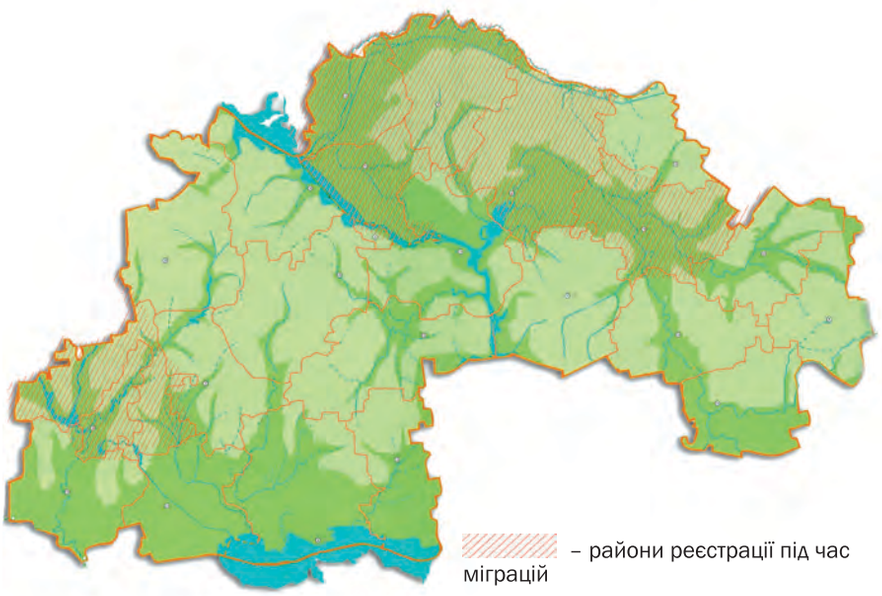
Біоекологічна характеристика
Розміром із дрозда. Розмах крил 430–440 мм. Вага 170–311 г. Пролітний птах. Активний вночі і в сутінках. Біотопи – болота, зволожені луки з купинами, рідкими чагарниками, під час міграцій і інші місця. Переважно зоофаг. Полігам. Гнізда влаштовує в купинах або густій траві.

Наукове та практичне значення
Дуже цінний мисливський птах (смачне м'ясо, цікавий спосіб полювання).

Чисельність і причини її зміни
Дуже низька. Трапляються не кожний рік окремі особини. Причини –скорочення площі місць гніздування, їх господарське освоєння, безлімітний відстріл.

Заходи охорони
Не впроваджувалися.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Бредбієра П. В.

– райони реєстрації під час міграцій

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Numenius arquata (Linnaeus, 1758)

Кульон великий
(Кроншнеп большой)

Таксономічна належність
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина – *Scolopacidae* – Баранцеві – Бекасовые.

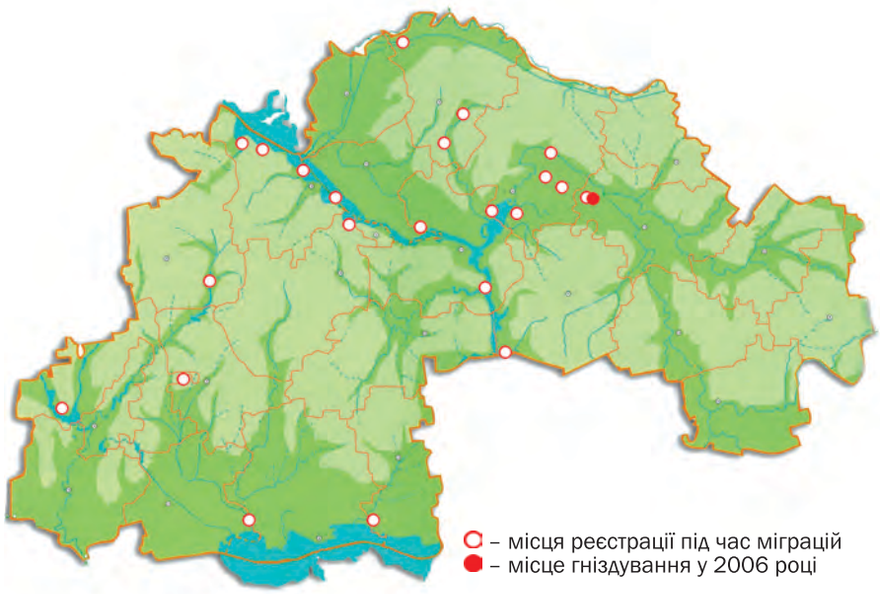
Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – зникаючий. МСОП – NT.

Ареал виду, поширення в області
Поширення спорадичне по всій помірній і частково північній смузі Європи і Західної Азії. На території України спорадично гніздиться на Поліссі, подекуди в Західній Україні, на узбережжі Чорного і Азовського морів. На Дніпропетровщині трапляється на солончакових терасах р. Самара, Оріль в Павлоградському, Новомосковському, Магдалинівському районах, на Карачунівському (Криворізький район) і Каховському водосховищах (Апостолівський і Нікопольський райони), інших водоймах.

Біоекологічна характеристика
Найбільший кулик у фауні України. Розмах крил 1000–1090 мм. Вага до 1000 г. Пролітний, умовно гніздовий вид. Біотопи – морські узбережжя, болота, зволожені луки, солонці. Трапляється з березня по жовтень. На місця гніздування прилітають у березні – квітні. Переважно зоофаг (наземні комахи, водні безхребетні відіграють значно меншу роль). Восени у раціоні є ягоди, насіння рослин. Моногам. Гнізда влаштовує в травні на купинах серед боліт, на суходолі на солончаках.

Наукове та практичне значення
Цінний об'єкт спортивного полювання. Відстріл заборонено. Приносять значну користь сільському господарству, винищуючи велику кількість шкідників, є окрасою водно-болотних угідь.

Чисельність і причини її зміни
У кінці XIX і на початку XX століття був на Дніпропетровщині звичайним і численним пролітним видом. В останні десятиліття не гніздився, став рідкісним під час міграцій, трапляється від 1 до 15 особин. Єдиний випадок гніздування зареєстрований у 2006 році на Булахівському лимані (знайдене 1 пташеня в пуховому вбранні). Причини – осушення боліт, господарське освоєння лук і заплавних земель, випасання худоби, фактор непокоєння, полювання.

Заходи охорони
Охороняється під час прольотів у заказниках державного значення «Приорільський», «Солоний лиман», «Булахівський лиман».

Основні джерела інформації
Вальх, 1900; Сижко, 2007; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Чернічка Й. І., Бокотея А. А., Бредбієра П. В.

Автор: Коцюруба В. В., Пономаренко О. Л.
Фото: Пономаренко О. Л.

Numenius phaeopus (Linnaeus, 1758)

Кульон середній
(Кроншнеп средний)

Таксономічна належність
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина – *Scolopacidae* – Баранцеві – Бекасовые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області.
Лісова, частково лісотундрова смуга Євразії. В Україні – Крим, узбережжя Чорного й Азовського морів. Зрідка трапляються в глибині суходолу. На Дніпропетровщині на початку сторіччя траплявся в заплаві р. Дніпро, зараз – Петриківський, Новомосковський, Павлоградський, Криничанський райони. Може траплятися в інших місцях регіону.

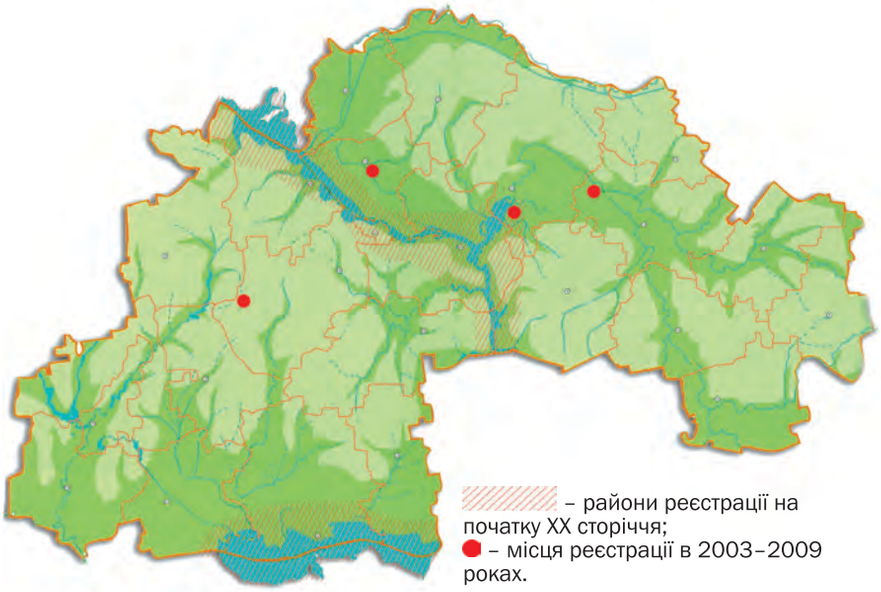
Біоекологічна характеристика
Розміром із курча. Розмах крил 710–810 мм. Вага 335–414 г. Залітний вид. Останні реєстрації відбулися в квітні – травні. Активний вдень. Біотопи – низинні узбережжя лиманів, солоних і прісних озер, водосховищ. Переважно зоофаг (безхребетні, іноді ягоди). Моногам. Гніздо у вигляді ямки влаштовує на землі поблизу куща трави.

Наукове та практичне значення
Колись був об'єктом полювання. Зараз господарського значення не має.

Чисельність і причини її зміни
Дуже низька. Траплявся в 2003 (1 птах), 2004 (2 птаха), 2008 (1 птах), 2009 (2 птаха). Причини зміни чисельності не відомі.

Заходи охорони
Під час зальотів охороняється в державному заказнику «Булахівський лиман».

Основні джерела інформації:
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Волошина В. А.

– райони реєстрації на початку XX сторіччя;
● – місця реєстрації в 2003–2009 роках.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Конюхов М. Б.

Limosa limosa (Linnaeus, 1758)

Грицик великий
(Веретенник большой)

Таксономічна належність
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина – *Scolopacidae* – Баранцеві – Бекасовые.

Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – NT.

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює лісову, лісостепову і частково степову зону Євразії на схід до Єнісею. Зимують грицики в Західній і Південній Європі, в Африці і Південній Азії. В Україні нечисленні, але звичайні гніздові і перелітні птахи в деяких районах Полісся, Лісостепу і частково Степу. На Дніпропетровщині достовірно гніздяться у Магдалинівському, Новомосковському, Юр'ївському, можливо у Царичанському і Павлоградському, Широківському і деяких інших районах. Під час міграцій можуть траплятися в більшості районів, де є відповідні умови.

Біоекологічна характеристика
Більший за голуба, на високих ногах і з довгим прямим дзьобом. Розмах крил 689–798 мм. Вага 235–367 г. Гніздовий, перелітний, літуючий птах. Трапляється з березня по вересень. Біотопи – лимани, болота, озера, заболочені річкові долини, луки, трав'янисті острови. Живляться водними і наземними безхребетними, рідше насінням і частинами водних рослин. Моногам. Гніздиться поодинокими парами або невеликими групами. Гнізда влаштовує в траві, на купинах або серед трави.

Наукове та практичне значення
Цінний мисливський птах. Регулятор шкідливих комах (саранових).

Чисельність і причини її зміни
Нечисленний птах, в останні десятиріччя чисельність зменшилася. Під час міграцій та літування трапляються одиничні особини, або зграйки до 3–12 особин. На гніздуванні можливо до 5 пар. Причини зниження – загальне зменшення кількості придатних для гніздування біотопів, погіршення в них умов існування, посилення дії фактора неспокою, полювання.

Заходи охорони
Охороняються у заказниках державного значення «Приорільський», «Солоний лиман», «Булахівський лиман».

Основні джерела інформації
Bradbeer, 2003; Герасимчук, Коцюруба, 2007; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення: Бредбієра П. В., Пономаренка О. Л.

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Бокотей А. А.

Glareola pratincola (Linnaeus, 1766)

Дерихвіст лучний
(Тиркушка луговая)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина *Glareolidae* – Дерихвостові – Тиркушковые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Південна Європа, Африка, Західна та Середня Азія. В Україні – узбережжя Чорного й Азовського морів, під час міграції можуть спостерігатись і в інших місцях. На Дніпропетровщині – Павлоградський район.

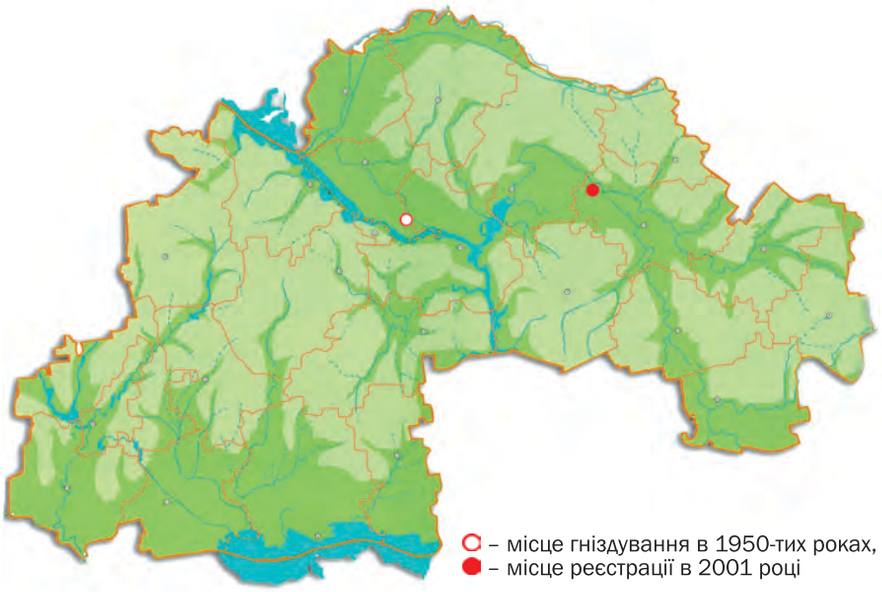
Біоекологічна характеристика
Розміром із дрозда. Розмах крил 575–610 мм. Вага близько 90 г. Залітний птах. Активний вдень. Біотопи – узбережжя солоних і прісних водойм, солонці, луки біля водойм. Ентомофаг. Моногам. Гніздо (ямка на землі) влаштовує в травні.

Наукове та практичне значення.
Корисний вид, винищує шкідників сільського господарства.

Чисельність і причини її зміни
Дуже низька, остання реєстрація відбулася в 2001 році на Булахівському лимані (3 птаха). Причини – трансформація гніздових біотопів, рекреація, випасання худоби, різкі коливання погоди, знищення людиною.

Заходи охорони.
Не впроваджувалися.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Bradbeer, 2003; Булахов та ін., 2008.

○ – місце гніздування в 1950-тих роках,
● – місце реєстрації в 2001 році

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Ручко О. М.

Glareola nordmanni (Nordmann, 1842)

Дерихвіст степовий
(Тиркушка степная)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина *Glareolidae* – Дерихвостові – Тиркушковые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Зона степів Євразії. В Україні – фрагментарно узбережжі морів і в деяких районах Лівобережжя Дніпра. На Дніпропетровщині на гніздуванні трапляється в Павлоградському районі, зареєстрований заліт у Солонянський район (2008).

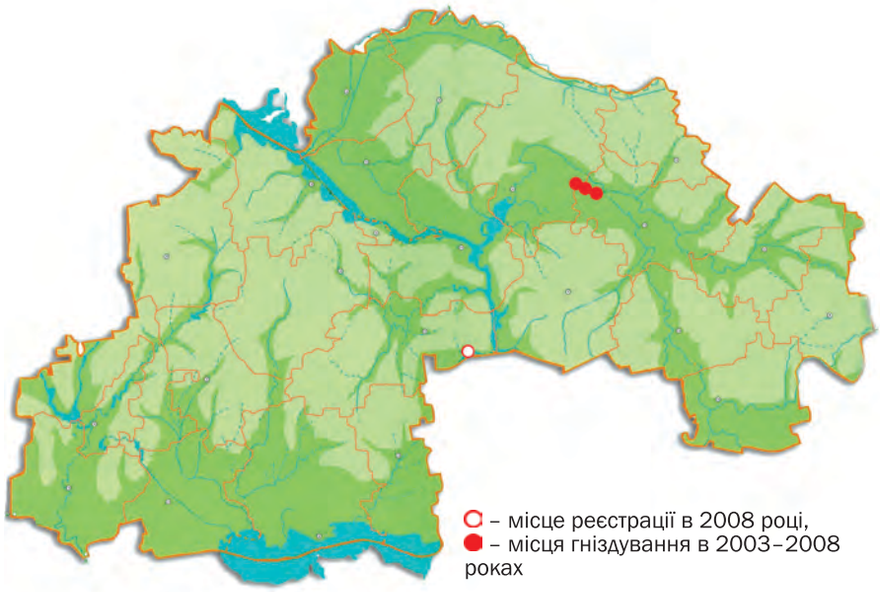
Біоекологічна характеристика
Трохи більший за дрозда. Розмах крил 540–621 мм. Вага 87–105 г. Гніздовий перелітний птах. Трапляється із квітня по вересень. Активний вдень. Біотопи – луки, солончаки, вигони, пасовища з рідкою рослинністю, рідше оброблені сільгоспугіддя. Ентомофаг. Моногам. Схильний до колоніальності. Гніздо влаштовує у ямці на землі.

Наукове та практичне значення
Раніше був об'єктом полювання. Корисний птах, який знищує шкідників сільського господарства. Регулятор чисельності комах-фітофагів у солончакових екосистемах.

Чисельність і причини її зміни
Дуже низька. Протягом останнього десятиріччя на гніздуванні реєструвалися 1–2 пари. Факти гніздування були зафіксовані в 2003, 2005, 2006, 2008 роках. Причини – трансформація місць гніздування, сільгоспроботи (гинуло до 60 % кладок), замулювання після дощів гинуло до 80–90 % кладок, випасання худоби, знищення людиною.

Заходи охорони
Охороняється в заказниках державного значення «Солоний лиман», «Булахівський лиман».

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Bradbeer, 2003; Булахов та ін., 2008., особисті повідомлення Бредбіера П. В., Настаченка О. С.

○ – місце реєстрації в 2008 році,
● – місця гніздування в 2003–2008 роках

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Карякін В.

Larus ichthyaetus (Pallas, 1773)

Мартин каспійський
(Хохотун черноголовый)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина *Laridae* – Мартинові – Чайковые.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Частково Південна Європа, Середня Азія. В Україні – Причорномор'я і Приазов'я. На Дніпропетровщині – р. Дніпро, внутрішні водойми Петриківського, Новомосковського, Павлоградського районів, на яких і гніздився.

Біоекологічна характеристика
Найбільший із наших мартинів. Розмах крил – 1550–1755 мм. Вага близько 2000 г. Перелітний, можливо гніздовий вид водно-болотяних угідь. Трапляється з березня по листопад. Активний вдень. Біотопи – острови р. Дніпро, затоки, водосховища, солончакові лимани, рибороз-плідні ставки. Зоофаг, переважно іхтіофаг. Моногам, гніздиться колоніями з жовтоногим мартином. Гнізда будує на землі.

Наукове та практичне значення.
Господарського значення, як рідкісний вид, практично не має.

Чисельність і причини її зміни
Ще в першій половині останнього десятиріччя гніздувався в заказнику «Солоний лиман» в колонії жовтоногого мартина в кількості не більше 10 пар. Зараз трапляється поодиноко і групами до 30 особин. Трапляння досить великих груп дає надію на гніздування цього виду в регіоні. Причини – антропогенна трансформація гніздових територій, фактор занепокоєння, конкуренція з жовтоногим мартином.

Заходи охорони
Охороняється в заказниках державного значення «Солоний лиман» і «Булахівський лиман».

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Вернера В. В.

– райони реєстрації у весняно-осінній період,
– місце гніздування у першій половині 2000-х років.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Мосейкин В.

Hydroprogne caspia (Pallas, 1770)

Крячок каспійський
(Чеграва)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина *Laridae* – Мартинові – Чайковые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – вразливий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Європа, Азія, Північна Америка, Африка. В Україні гніздяться в Причорномор'ї та Приазов'ї. На Дніпропетровщині залітний вид (Павлоградський, Новомосковський, Петриківський, Нікопольський, Верхньодніпровський райони, можливі зальоти в інші частини області).

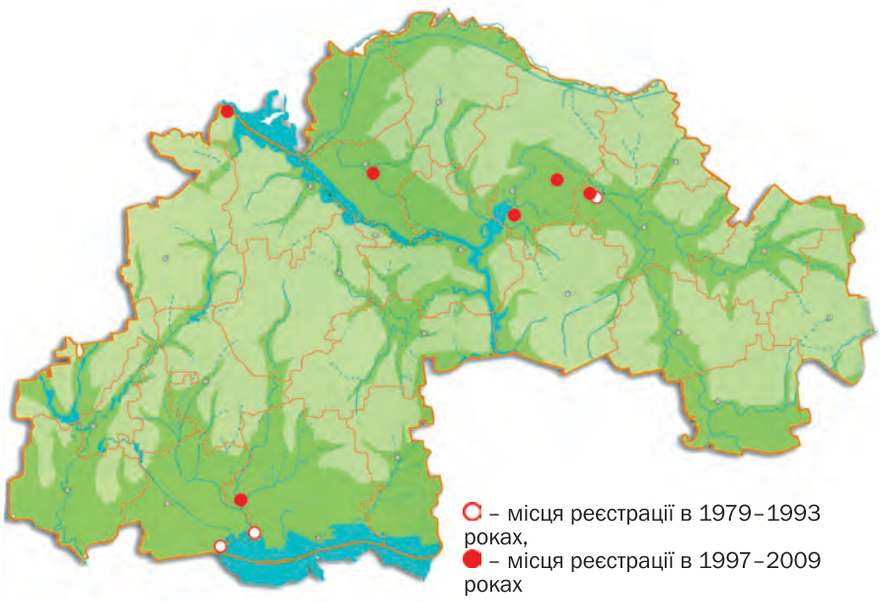
Біоекологічна характеристика
Розміром трохи більший за ворону. Розмах крил 1220–1340 мм. Вага 500–700 г. Залітний вид водно-болотних угідь. Активний вдень. Біотопи – узбережжя водойм, острови на рибгоспах, водосховищах, лиманах. Зоофаг, переважно іхтіофаг. Моногам. Переважно колоніальний вид. Гніздується з квітня. Гніздо – ямка на голому піску.

Наукове та практичне значення.
Споживає малоцінну рибу, тому шкоди рибному господарству не наносить. Окраса водно-болотних угідь.

Чисельність і причини її зміни
Дуже низька. Трапляється поодиноко, або малими групами раз на декілька років. Траплявся в 1979–1981 (по 2 птаха), 1991 (4 птаха), 1993 (3 птаха), 1997 (2 птаха), 1999 (1 птах), 2002 (2 птаха), 2004 (1 птах), 2005 (3 птахи), 2009 (1 птах). Причини зменшення чисельності – зміни рівня води під час штормів, посилення фактора неспокою, знищення кладок людиною.

Заходи охорони
Під час зальотів охороняється в заказниках «Булахівський лиман» «Солоний лиман». Необхідний додатковий контроль під час сезону полювання.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Сижко, Бредбієр, 2006; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Бредбієра П. В.

○ – місця реєстрації в 1979–1993 роках,
● – місця реєстрації в 1997–2009 роках

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Sterna albifrons (Pallas, 1764)

Крячок малий
(Малая крачка)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Charadriiformes* – Сивкоподібні – Ржанкообразные. Родина *Laridae* – Мартинові – Чайковые.

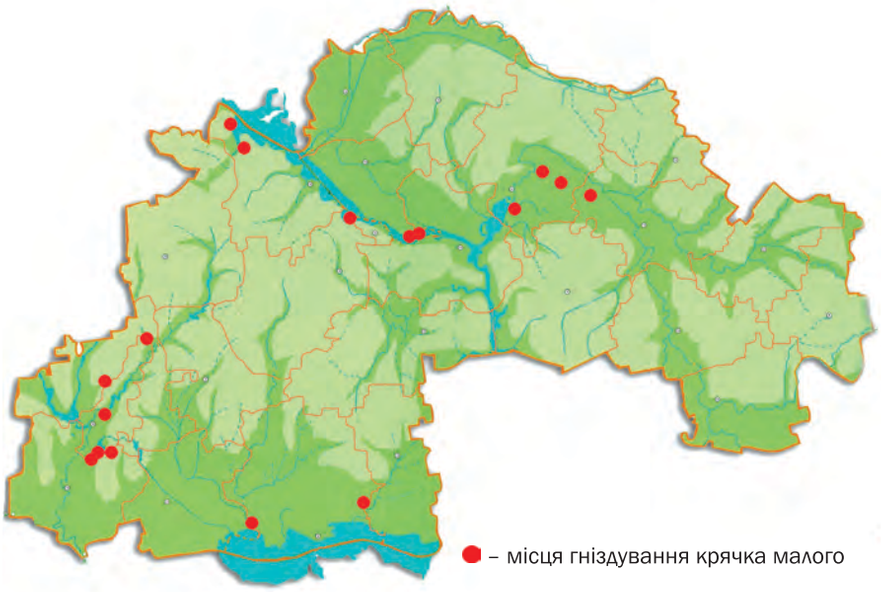
Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Поширений у Європі, Західній Азії, Північній Африці, зимує в Екваторіальній Африці і Південній Азії. На території України гніздиться на всій території, крім гірських районів, під час міграцій трапляється скрізь. На Дніпропетровщині поширений скрізь, де є відповідні умови, по руслах річок, лиманах, великих водоймах, шламосховищах Криворіжжя.

Біоекологічна характеристика
Найменший серед крячків. Розмах крил 514–550 мм. Вага 43–47 г. Гніздовий перелітний вид. Активний вдень. Трапляється у квітні – вересні. Населяє узбережжя й острови Дніпра, інших річок, водосховищ, лиманів, озер, відстійників, де є піщані або глинисті узбережжя, коси, острови. Зоофаг (дрібна риба, безхребетні). Моногам. Гніздиться колоніями, іноді поодинці. Гнізда (ямка в ґрунті) влаштовує в травні-червні.

Наукове та практичне значення
Окраса водно-болотних угідь.

Чисельність і причини її зміни
В області на Дніпрі і значній кількості водойм завжди був досить численним видом, але кількість його поступово (особливо в останні десятиріччя) зменшується. Якщо 1970–80-х років на піщаних островах колонії налічували до 50–100 і навіть більше пар, то вже зараз таких колоній практично немає, більшість колоній – до 2–7 пар (Самарський рибгосп, Булахівський лиман, Солоний лиман, ПЗДО). На Криворіжжі гніздиться переважно на шламосховищах (колонії від 7 до 42 пар), відмічена тенденція до зменшення чисельності. Причини – зменшення придатних для гніздування місць (знищення або заростання піщаних островів, антропогенне освоєння узбережжя), посилення фактора непокоєння.

● – місця гніздування крячка малого

Заходи охорони
Охороняється у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», державних заказниках «Булахівський лиман», «Солоний лиман» та інших об'єктах ПЗФ області.

Основні джерела інформації
Коцюруба, 1994, 2001; Сижко, 2007; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення: Бредбієра П. В., Пономаренка О. Л.

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Настаченко О. С.

Columba oenas (Linnaeus, 1758)

Голуб-синяк
(Клинтух)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Columbiformes* – Голубоподібні – Голубеобразные. Родина *Columbidae* – Голубові – Голубиные.

Природоохоронний статус
1 (зникаючий). Червона книга України – вразливий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області.
Ліси Європи, Західної й Південної Азії, Південної Африки. В Україні гніздиться на півночі, заході, центрі країни, гірському Криму, мігрує скрізь, зимує на півдні. В регіоні ще 1970-ті роки гніздився в Самарському лісі, долинних лісах Орілі, байрачних лісах. Мігрує по всій території області.

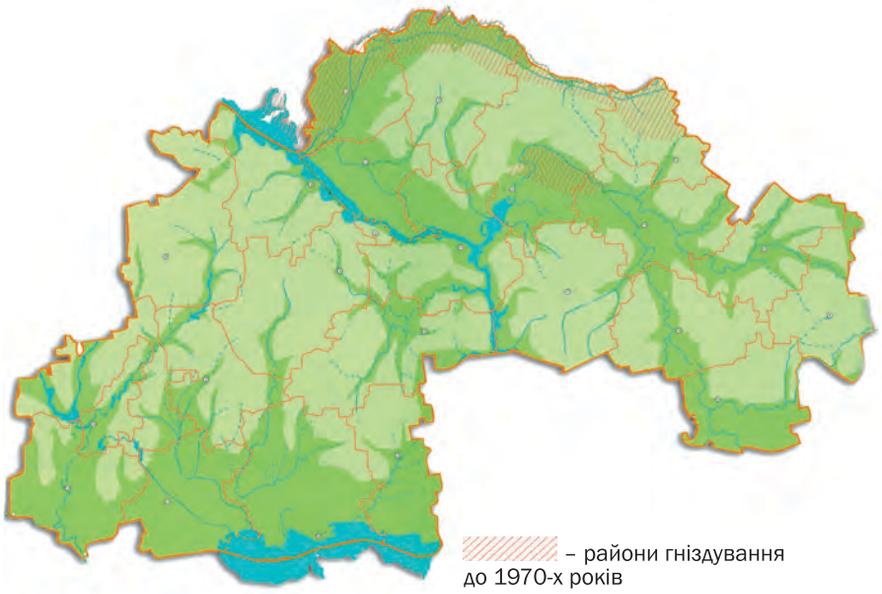
Біоекологічна характеристика
Розміром із сизого голуба. Розмах крил 630–690 мм. Вага до 300 г. Перелітний, з низькою долею ймовірності гніздовий. Активний вдень, під час гніздування дуже сторожкий. Дріміофіл, долинні й байрачні лісові масиви з великою кількістю дуплистих дерев. Фітофаг. Моногам. Перша кладка спостерігається в квітні (дві кладки за сезон). Гнізда влаштовує в дуплах і напівдуплах.

Наукове та практичне значення
Об'єкт спортивного полювання. Полювання заборонене з причини низької чисельності.

Чисельність і причини її зміни
Низька. Трапляється зрідка під час міграцій групами 1–2, рідше до 4 особин. Причини – вирубування лісів, особливо старих дуплистих дерев, посилення дії фактора неспокою.

Заходи охорони
Необхідне збереження старих ділянок лісу, дуплистих дерев, створення об'єкту ПЗФ у заплавній частині Самарського лісу, контроль під час сезону полювання.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Бредбієра П. В.

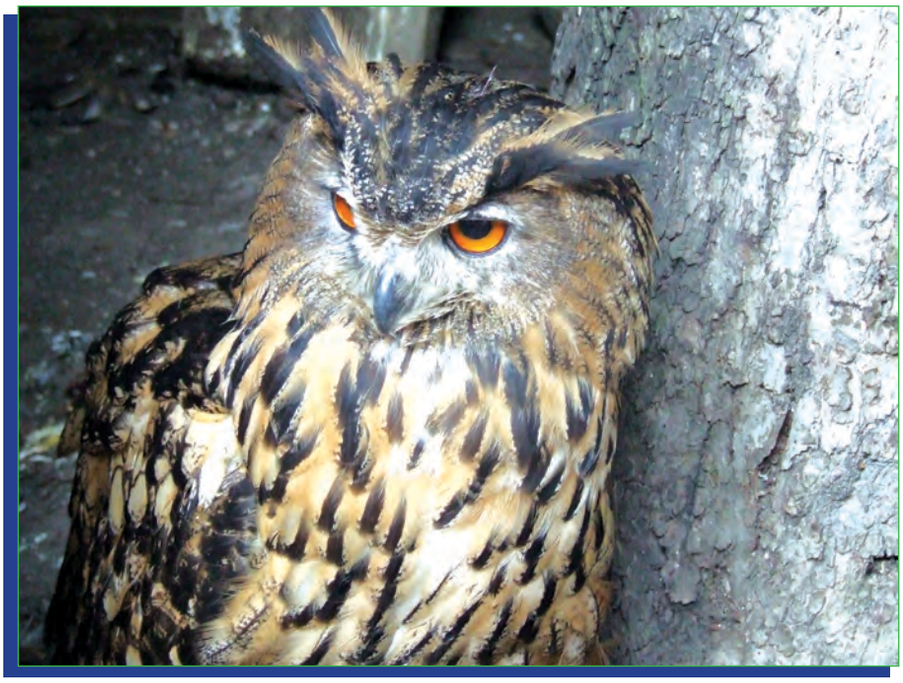

– райони гніздування до 1970-х років

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Бокотей А. А.

Bubo bubo (Linnaeus, 1758)

Пугач
(Филин)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Strigiformes* – Совоподібні – Совообразные. Родина *Strigidae* – Совові – Совиные.

Природоохоронний статус
4 (невизначений). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

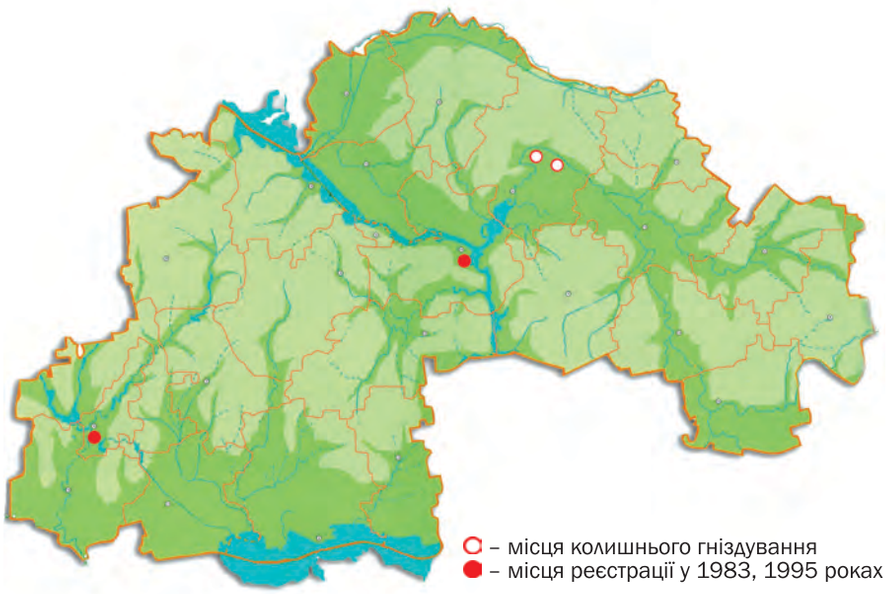
Ареал виду, поширення в області
Охоплює майже всю Євразію та Північну Африку. На території України номінативний підвид *B. b. bubo* заселяє північні і західні райони, а руський (*B. b. interpositus*) – південні і східні (переважно Луганську обл.) На Дніпропетровщині реєструвався на гніздуванні тільки в Самарському лісі Новомосковського району.

Біоекологічна характеристика
Найбільша з наших сов. Розмах крил 1600–1880 мм, вага 1500–4200 г. Осілий. Активний в сутінках і вночі. Гніздиться по глухих ярах, берегових урвищах, скельних виходах, рідше в лісах і на болотах. Спектр живлення дуже різноманітний, переважають птахи, дрібні гризуни і їжаки. Моногам. Гніздиться наприкінці лютого – на початку березня. Гнізда влаштовує в нішах, на виступах або під корінням дерев і чагарників.

Наукове та практичне значення
Займає верхівки трофічних пірамід в екосистемах. Може завдавати шкоду мисливському господарству. Знищує гризунів – шкідників сільського господарства. Санітар природи.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині реєструвався на гніздуванні тільки в Самарському лісі в XIX сторіччі та 1950-х роках. В 1983 році підраненого мисливцями пугача принесли на кафедру зоології Криворізького педагогічного інституту. В 1995 році реєструвався залітний птах на околицях Дніпропетровська. На чисельність негативно впливають переслідування людиною, розлякування самок на ранніх стадіях насиджування, загибель на ЛЕП.

Заходи охорони
Для збереження виду необхідно посилити контроль за незаконним відстрілом у мисливський сезон.

Основні джерела інформації
Булахов та ін., 2008; Ветров, 2009.

Автори: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Коцюруба В. В.

Asio flammeus (Pontoppidan, 1758)

Сова болотяна
(Сова болотная)

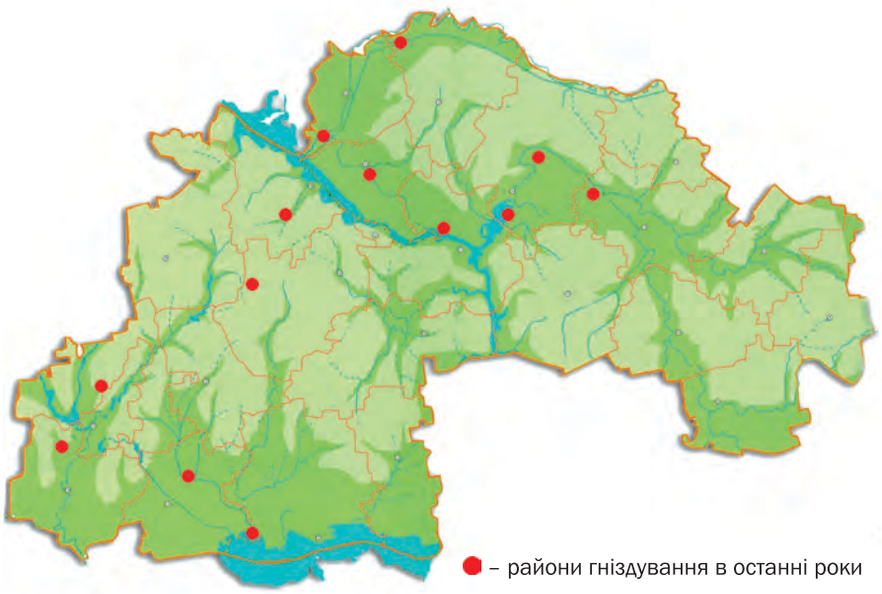

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Strigiformes* – Совоподібні – Совообразные. Родина *Strigidae* – Совові – Совиные.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Північна Євразія, Північна Америка та частково Південна Америка. Гніздиться на усій території України за винятком Карпатських і Кримських гір. Зимує на всій території України.

Біоекологічна характеристика
Розміром як вухата сова. Розмах крил 870–1090 мм. Вага 320–410,5 г. Осілий і кочовий птах. Активний вдень і вночі. В осінньо-зимовий період кочує на досить велику відстань. Заселяє плавні і суходільні луки, низинні болота, дрібнолісся біля кинутих полів, вирубки. Живиться мишоподібними гризунами, птахами і комахами. Моногам. Будує власні гнізда в квітні, на землі, часто на купинах, під кущами.

– райони гніздування в останні роки

Наукове та практичне значення
Знищує багато шкідливих гризунів.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині за останні 10 років достовірні одиничні гніздові знахідки в Павлоградському, Верхньодніпровському, Широківському, Апостолівському, Криворізькому, Новомосковському, Петриківському, Магдалинівському і деяких інших районах. Окремі пари гніздились на відстійниках гірничо-промислового комплексу Кривбасу в очеретяних заростях. Скороченню чисельності сприяють сільгоспроботи з випасання худоби, випалювання рослинності у весняний період та відстріл мисливцями.

Заходи охорони
Охороняється в державних заказниках «Булахівский лиман», «Приорільський» та інших. Необхідно посилити контроль за незаконним відстрілом у мисливський сезон.

Основні джерела інформації
Birds in Europe, 2004; Кузьменко, 2009; Волошин, 2010; особисті повідомлення Волошина В. А., Брєдбієра П. В., Пономаренка О. Л.

Автори: Стригунов В. І., Коцюруба В. В.
Фото: Черноволод І. С.

Otus scops (Linnaeus, 1758)

Совка
(Сплюшка)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Strigiformes* – Совоподібні – Совообразные. Родина *Strigidae* – Совові – Совиные.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

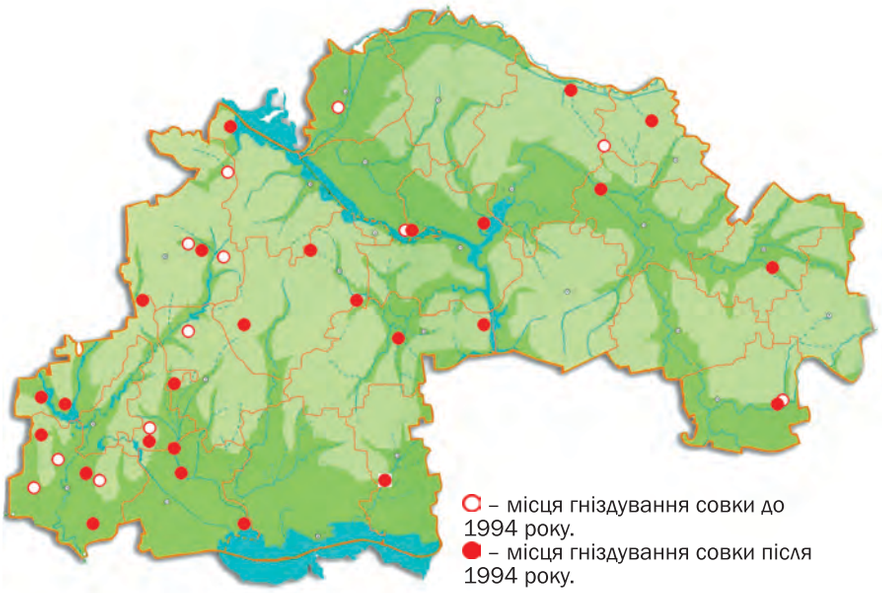
Ареал виду, поширення в області
Південна і Середня Європа, Північна Африка, Середня Азія. В Україні поширені в Криму, Карпатах, степовій зоні і деяких районах південного лісостепу. На Дніпропетровщині гніздиться майже у всіх районах області.

Біоекологічна характеристика
Розміром із дрозда. Розмах крил 500–545 мм. Вага до 180 г. Гніздовий перелітний вид. Активний вночі. Прилітає у квітні, відлітає у вересні. Населяє узлісся, байрачні та штучні ліси, облісені балки, лісосмуги, сади, парки. Живиться переважно комахами, рідше гризунами і дрібними птахами. Моногам. Гнізда влаштовує в траві, в дуплах дерев, старих гніздах воронових, норах, розщелинах, шпаківнях.

Наукове та практичне значення
Корисний птах, знищує шкідників лісового господарства. Оживляє ліси і парки вночі, коли мовчать інші птахи.

Чисельність і причини її зміни
На початку XX сторіччя звичайний вид, була поширена в садах, балках, байраках. В наш час, за винятком деяких місць, є рідкісним, спорадично поширеним видом. Чисельність совок значно вище в заході та півдні Правобережжя, дещо нижче – в лівобережній частині області. В більшості районів області – одиничні гніздові пари. Загальна чисельність в області – 30–100 гніздових пар. Основні причини – розорення гнізд, негативний вплив фактора непокоєння, конкурентні відносини з вухатою совою, вплив воронових.

Заходи охорони
Охороняється в державному заказнику «Волошанська дача» та інших об'єктах ПЗФ області. Виявлення й охорона існуючих у регіоні місць гніздування, зниження в них дії фактора неспокою, розвішування штучних гнізд, приваблювання в сади і парки, створення об'єкту ПЗФ в заплаві Самарського лісу.

○ – місця гніздування совки до 1994 року.
● – місця гніздування совки після 1994 року.

Основні джерела інформації
Вальх, 1908; Герасимчук, Коцюруба, 2007; Сижко, 2007; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Пономаренка О. Л., Волошина В. А., Вернера В. В.

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Пономаренко О. Л.

Athene noctua (Scopoli, 1769)

Сич хатній
(Домовый сыч)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Strigiformes* – Совоподібні – Совообразные. Родина *Strigidae* – Совові – Совиные.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Помірна і південна смуга Європи. В Україні гніздиться на всій території. В області поширений практично у всіх районах.

Біоекологічна характеристика
Розміром менше голуба. Розмах крил 500–560 мм. Вага 130–200 г. Осілий птах. Активний вночі, але може полювати і вдень. Літати починає ще до заходу сонця. Біотопи – населені пункти, промайданчики, скелі, урвища, лісосмуги, лінії електропередач, покинуті будівлі. Зоофаг, хижак (комахи, мишоподібні гризуни, рідше дрібні птахи, ящірки, молоді вужі, жаби). Моногам, утворює постійні пари. Гніздиться в квітні – травні, на даху і нішах будинків, в норах, в дуплах дерев, в залізобетонних опорах.

Наукове та практичне значення
Винищувач шкідників сільського господарства (мишоподібних гризунів, комах).

Чисельність і причини її зміни
Найбільша чисельність спостерігається в населених пунктах, промислових майданчиках, менше – у відкритих просторах, лісах і узбережжях водойм. Чисельність в області від 350 до 800 гніздових пар і на даний час зменшується. До зниження чисельності виду призвела зміна характеру і архітектури будівництва в населених пунктах, посилення фактору непокоєння, розорення гнізд людиною, кішками, куницями.

Заходи охорони
Безпосередній захист птахів та їх гнізд. Проведення роз'яснювальної роботи серед населення. Встановлення штучних гнізд.

Основні джерела інформації
Вальх, 1900; Сижко, 2007; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Пономаренка О. Л., Волошина В. А., Стригунова В. І., Сальніка А. Л.

– розповсюдження під час гніздування

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Настаченко О. С.

Strix aluco (Linnaeus, 1758)

Сова сіра
(Серая неясыть)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Strigiformes* – Совоподібні – Совообразные. Родина *Strigidae* – Совові – Совиные.

Природоохоронний статус
2 (вразливий). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, Західна та Південно-Східна Азія, В Україні трапляється в лісовій, лісостеповій і значній частині степової зони. В області поширений у долинних лісах р. Дніпро, Оріль, Самара, Вовча та інших, у байрачних лісах.

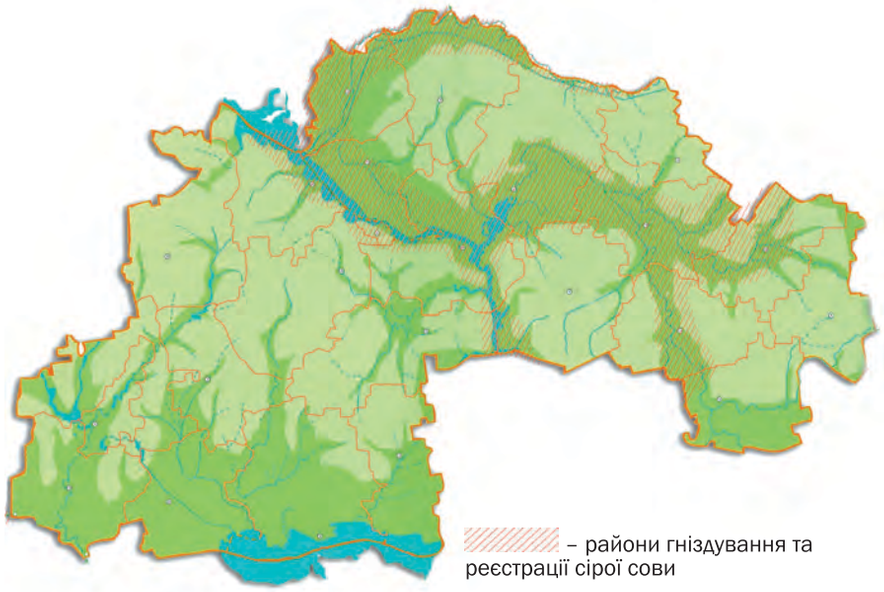
Біоекологічна характеристика
Розміром із ворону. Розмах крил 910–1050 мм. Вага 450–685 г. Осілий птах. Активний влітку вночі, взимку й вдень. Дріміофіл. Хижак (живиться ссавцями та птахами). Моногам. Початок гніздування в лютому – березні. Гнізда влаштовує в дуплах, у гніздах інших птахів.

Наукове та практичне значення
Корисний вид, знищує мишоподібних гризунів. Вид-індикатор старих лісів.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний гніздовий вид. Навіть у місцях придатних до розмноження гніздиться вкрай нерівномірно і з малою щільністю. Причини – вирубування старих лісів, браконьєрська рубка старих дерев.

Заходи охорони
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський». Необхідне збереження старих ділянок лісу, дуплястих дерев, зменшення дії фактора неспокою в місцях гніздування, створення об'єкта ПЗФ на території Самарського лісу.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008.

– райони гніздування та реєстрації сірої сови

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Tyto alba (Scopoli, 1769)

Сипуха
(Сипуха)

Таксономічна належність
Клас – *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Strigiformes* – Совоподібні – Совообразные. Родина – *Tytonidae* – Сипухові – Сипуховые.

Природоохоронний статус
4 (невизначений). Червона книга України – зникаючий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Америка, Передня, Південна і Південно-Східна Азія, Африка, Австралія та острови Океанії. У Європі від Атлантики до центральних областей України. Зареєстрований на гніздуванні в західних і центральних областях України, а також на півночі Одещини. У позагніздовий період може з'являтися в інших районах країни. На Дніпропетровщині зареєстрована в місті Кривий Ріг.

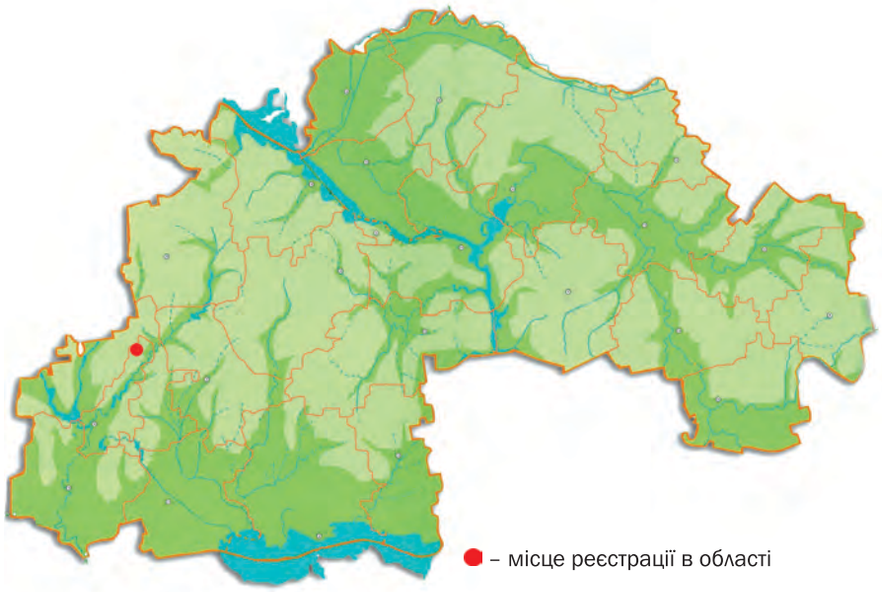
Біоекологічна характеристика
Розміром з голуба. Розмах крил 903–925 мм. Вага 300–355 г. Залітний, можливо гніздовий вид. Активна тільки вночі. Траплялася в зимовий період та навесні. Місцеперебування – поселення людини, включаючи великі міста. Хижак (мишоподібні гризуни, рідше птахи). Моногам. Гнізда влаштовує в квітні – травні, на даху та в нішах будинків, в залізобетонних опорах, руїнах, рідше в дуплах дерев.

Наукове та практичне значення
Винищувач мишоподібних гризунів в урбоекосистемах.

Чисельність і причини її зміни
На території України сипуха досить рідкісний вид. Чисельність в області достеменно не відома. Птах траплявся тричі (жилі квартали і проммайданчики), можливо гніздиться на промисловому майданчику Північного гірничо-збагачувального комбінату, в місті Кривий Ріг.

Заходи охорони
Не впроваджувалися. Необхідні пропаганда і роз'яснювальна робота серед населення, підвищення відповідальності за знищення птахів.

Основні джерела інформації
Коцюруба, Стригунов, 2006; Сижко, 2007; Бокотей, Башта, 2009; Булахов та ін., 2008.

● – місце реєстрації в області

Автор: Коцюруба В. В.
Фото: Пономаренко О. Л.

Coracias garrulus (Linnaeus, 1758)

Сиворакша
(Сизоворонка)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Coraciiformes* – Ракшеподібні – Ракшеобразные. Родина *Coraciidae* – Сиворакшеві – Сизоворонковые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – зникаючий. МСОП – NT.

Ареал виду, поширення в області
Південна Євразія від Піренейського півострова на схід до долини Верхньої Обі, Західного Алтаю, Пакистану, а також Північно-Західної Африки. Зимує в Східній Африці. До 1970-х рр. вид гніздився по всій території України. Зараз став дуже рідкісним або зник у більшості районів Полісся та Лісостепу. На Дніпропетровщині поширений на всій території по долинам річок, урвищах, кар'єрах.

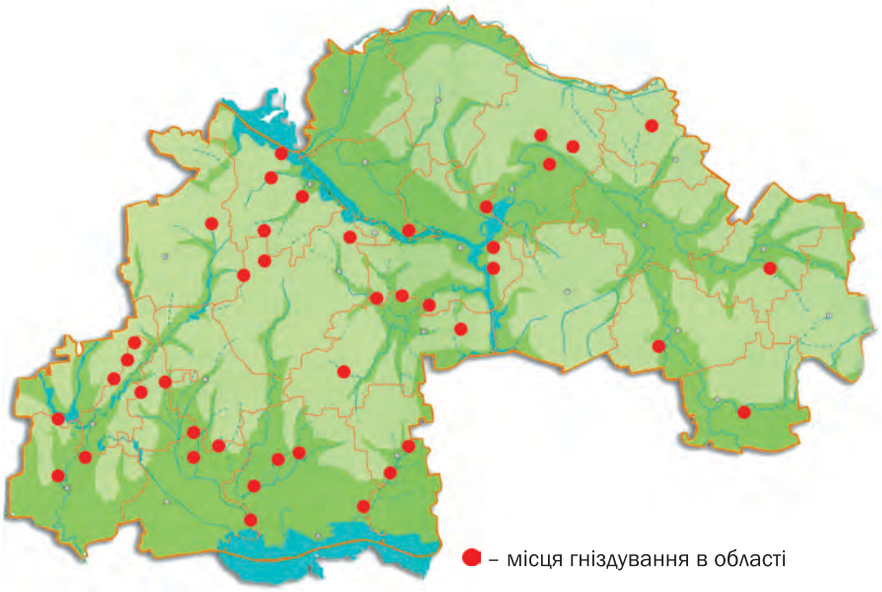
Біоекологічна характеристика
Розміром з галку. Розмах крил 660–730 мм, вага 140–190 г. Гніздовий, перелітний. Активний вдень. Заселяє нори у схилах урвищ, дупла дерев, іноді – бетонні опори ЛЕП. Живиться великими комахами і дрібними хребетними. Моногам. Гніздиться в травні. Гнізда розташовує в норах, дуплах дерев.

Наукове та практичне значення
Приносить користь, знищуючи шкідників сільського господарства.

Чисельність і причини її зміни
В Дніпропетровській області гніздиться не більше 100–150 пар. Причини зміни чисельності: деградація місць гніздування, застосування отрутохімікатів, браконьєрство.

Заходи охорони
Охороняється в заповідниках і заказниках переважно степової смуги.

Основні джерела інформації
Булахов та ін., 2008, Гаврись, 2009; Волошин, 2010; Настаченко, 2010; Янчук, 2010; особисті повідомлення Пономаренка О. Л., Коцюруби В. В.

● – місця гніздування в області

Автор: Стригунов В. І., Милобог Ю. В.
Фото: Домашевський С. В.

Picus viridis (Linnaeus, 1758)

Жовна зелена
(Дятел зеленый)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Piciformes* – Дятлоподібні – Дятлообразные. Родина *Picidae* – Дятлові – Дятловые.

Природоохоронний статус
4 (невизначений). Червона книга України – вразливий. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Західна Євразія до долини р. Волга. В Україні – у лісовій, лісостеповій і частково степовій зонах. На Дніпропетровщині раніше був поширений у долинних лісах р. Самара і Оріль, заплавах Дніпра (Нікопольські плавні). Останній раз реєструвався в Самарському лісі.

Біоекологічна характеристика
Трохи менший за голуба. Розмах крил 400–420 мм. Вага близько 185–200 г. Кочівний, колись гніздовий вид. Активний вдень. Дріміофіл. Біотопи – ділянки старого високостовбурного листяного лісу з густим підліском. Влітку переважно ентомофаг, взимку поліфаг. Моногам. Відкладає яйця в квітні – травні. Гнізда влаштовує в дуплах.

Наукове та практичне значення
Приносить користь, поїдаючи комах-ксилофагів, може наносити шкоду мурашникам.

Чисельність і причини її зміни
Динаміка чисельності не відома. Останній раз реєструвався в 1988 році (1 птах). Причини зменшення – вирубування старих лісових насаджень.

Заходи охорони
Необхідне створення об'єкту ПЗФ у Самарському лісі.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Булахов та ін., 2008.

– райони реєстрації протягом XX сторіччя;
– місце останнього реєстрації у 1988 році

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Черноволод І. С.

Dendrocopos medius (Linnaeus, 1758)

Дятел середній
(Дятел средний)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *i Piciformes* – Дятлоподібні – Дятлообразные. Родина *Picidae* – Дятлові – Дятловые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Листяні ліси Середньої і Південної Європи (крім Піренейського півострова) та Азії. В Україні – лісова та лісостепова зони, північ степової зони. На Дніпропетровщині – долини р. Дніпро, Оріль, Самара, Вовча, байрачні ліси, культурні ландшафти.

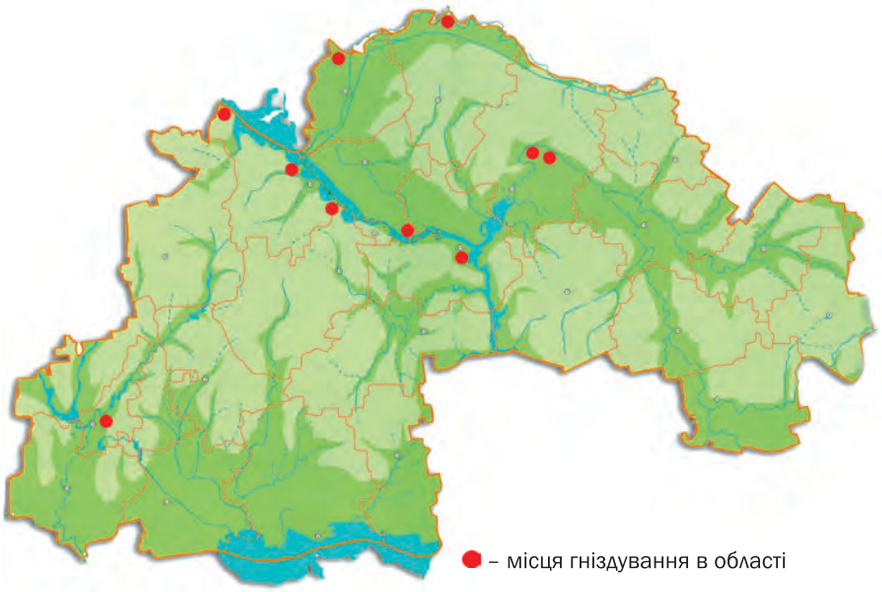
Біоекологічна характеристика
Трохи менший за звичайного дятла. Розмах крил 320–340 мм. Вага близько 70 г. Осілий, кочівний птах. Активний вдень. Дріміофіл. Біотопи – листяні ліси, байрачні діброви, ліси на островах Дніпра і дніпровських водосховищ, а також зелені зони населених пунктів, парки. Влітку ентомофаг, взимку переважно фітофаг. Моногам. Відкладає яйця в квітні – травні. Гнізда влаштовує в дуплах.

Наукове та практичне значення
Корисний птах, знищує шкідників лісового господарства. Окраса лісових ландшафтів.

Чисельність і причини її зміни
Дуже рідкісний птах. Чисельність скорочується. У місцях гніздування трапляються поодинокі пари птахів. Причини – знищення заплавних дібров у період гідробудівництва, вирубування насаджень, посилення фактора неспокою, конкуренція зі звичайним дятлом.

Заходи охорони
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський». Необхідне створення об'єктів ПЗФ у місцях гніздування, перш за все в Самарському лісі.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1951; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; Булахов та ін., 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Янчука І. С., Вернера В. В.

● – місця гніздування в області

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Настаченко О. С.

Dendrocopos leucotos (Bechstein, 1803)

Дятел білоспинний
(Дятел белоспинный)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *i Piciformes* – Дятлоподібні – Дятлообразные. Родина *Picidae* – Дятлові – Дятловые.

Природоохоронний статус
4 (невизначений). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Ліси Північно-Східної Європи й Азії від Байкалу до Сахаліну. В Україні – в основному лісова і лісостепова зони, крім високогір'я Карпат. Відмічався Вальхом (1911) на півночі Катеринославської губернії. Остання зустріч – заліт в околиці міста Кривий Ріг, Дзержинське лісництво (2009).

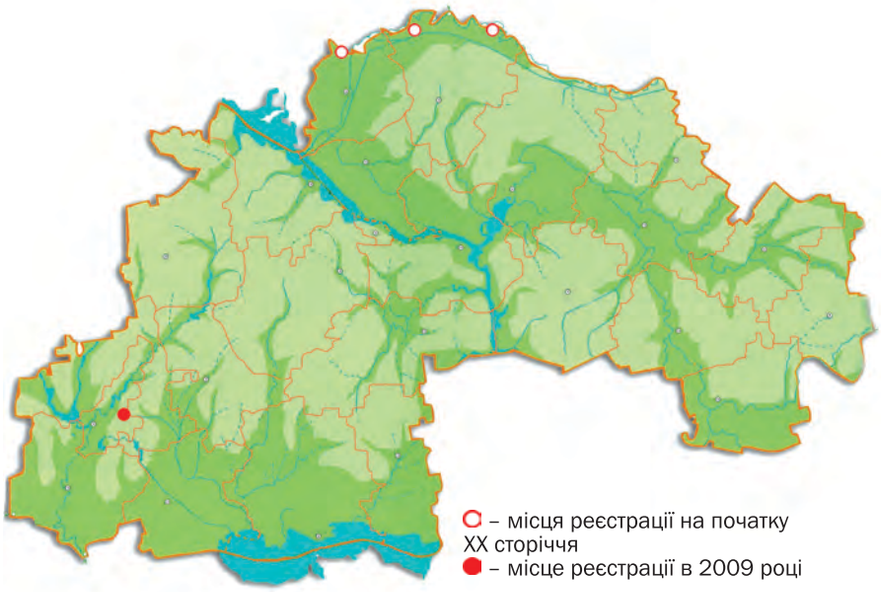
Біоекологічна характеристика
Трохи більший за дятла звичайного. Від звичайного і середнього дятлів відрізняється білою спиною. Розмах крил 447–490 мм. Вага 105–112 г. Залітний вид. Активний вдень. Дріміофіл. Місцеперебування – мішані і листяні ліси, населені пункти. Переважно зоофаг, в теплу пору року живиться комахами-ксилофагами та їх личинками, взимку – додатково горіхами, жолудями, ягодами. Моногам. Гніздиться раніше за інших дятлів. Гнізда влаштовує в кінці березня – квітні, у дуплах, часто в пеньках низько над землею.

Наукове та практичне значення
Знищувач шкідників лісового господарства.

Чисельність і причини її зміни
В Україні нечисленні птахи, на Дніпропетровщині відмічені одиничні випадки зальоту і перебування в гніздовий сезон в басейні річки Оріль, околицях міста Кривий Ріг.

Заходи охорони
В області заходів охорони не впроваджувалось.

Основні джерела інформації
Вальх, 1911; Сижко, 2007; Булахов та ін., 2008; Горбань І. М., Горбань Л. І., Кийко, 2009.

Автори: Янчук І. С., Коцюруба В. В.
Фото: Пономаренко О. Л.

Anthus campesrtris (Linnaeus, 1758)

Щеврик польовий
(Конек полевой)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд – *Passeriformes* – Горобцеподібні – Воробьинобразные. Родина – *Motacillidae* – Плискові – Трясогузковые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Європа, Кавказ, Казахстан, Центральна Азія, Північна Африка. В Україні – гніздиться на всій території, крім гір, мігрує скрізь. На Дніпропетровщині – по всій території.

Біоекологічна характеристика
Трохи більший за горобця. Розмах крил 162–197 мм. Вага 22–25 г. Гніздовий, перелітний птах степових балок, пасовищ, луків, полів, узлісь. Зрідка зустрічається на молодих відвалах і складах чорнозему. Активний вдень. В області трапляється в березні – жовтні. Зоофаг, переважно ентомофаг. Моногам. Починає гніздуватися у квітні. Гнізда, приховані кущами трави, будує на землі.

Наукове та практичне значення
Корисний птах, регулятор чисельності комах-шкідників сільського господарства. Окраса степових ландшафтів.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність низька. Реєструється по всій території області. Звичайний, але нечисленний гніздовий на заході та півдні області (Широківський, Криворізький, Апостолівський, Нікопольський, Криничанський, Софієвський райони) – від 0,1 до 3,4 пар на 1 км маршруту, на лівобережній частині області чисельність значно нижча, гніздування набуває спорадичного характеру. В техногенному ландшафті – одиничні гніздові пари. Причини – знищення цілинних ділянок степу, пали трав, перевипас пасовищ, складування відходів.

Заходи охорони
В області заходів охорони не впроваджувалось. Необхідні збалансоване ведення сільського господарства, посилення контролю за дотриманням норм землекористування, збереження і заповідання ділянок цілинного степу.

Основні джерела інформації
Birds in Europe, 2004; Сижко, 2007; особисті повідомлення Бредбієра П. В., Стригунова В. І., Волошина В. А.

– розповсюдження під час гніздування

Автори: Коцюруба В. В., Пономаренко О. Л.
Фото: Ручко О. М.

Lanius excubitor (Linnaeus, 1758)

Сорокопуд сірий
(Сорокопут серый)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Passeriformes* – Горобцеподібні – Воробьинообразные. Родина *Laniidae* – Сорокопудові – Сорокопутовые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Євразія, крім південно-східної та північної частини, Північна Африка, частина Північної Америки. В Україні зимує на всій території, на гніздуванні трапляється в Карпатах та на півночі країни. У Дніпропетровській області на зимівлі трапляється скрізь, де є відповідні умови.

Біоекологічна характеристика
Розміром із дрозда. Розмах крил 350–387, 355–375 мм. Вага 65–75 г. Зимуючий птах. Активний вдень. Трапляється з вересня по початок квітня. Біотопи – відкриті ділянки з фрагментарною чагарниковою та деревною рослинністю. Переважно зоофаг, активний хижак. Взимку іноді споживає ягоди шипшини. Моногам. Гнізда будує на деревах, кущах в квітні – травні.

Наукове та практичне значення
Корисний птах. Регулятор чисельності гризунів та великих комах. З причини низької чисельності шкоди через знищення корисних комахоїдних птахів не наносить.

Чисельність і причини її зміни
Низька. Рідкісний зимуючий птах. Трапляється кожної зими невеликими групами або поодинці. Причини – посилення фактора неспокою, трансформація місць гніздування.

Заходи охорони.
Охороняється у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський»

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1954; Булахов, Губкин, 1996; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Настаченка О. С.

– розповсюдження в зимовий період

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Ільчук В. П.

Sturnus roseus (Linnaeus, 1758)

Шпак рожевий
(Скворец розовый)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Passeriformes* – Горобцеподібні – Воробьинообразные. Родина *Sturnidae* – Шпакові – Скворцовые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). Червона книга України – рідкісний. МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
В Європі Східна Угорщина, Румунія, Болгарія, Туреччина, також Близький Схід, в Азію проникає до Алтаю. Зимує на Близькому Сході та в Індії. На Дніпропетровщині залітний вид (Криворізький, Апостолівський, Дніпропетровський, Новомосковський, Павлоградський райони, можливі зальоти в інші райони).

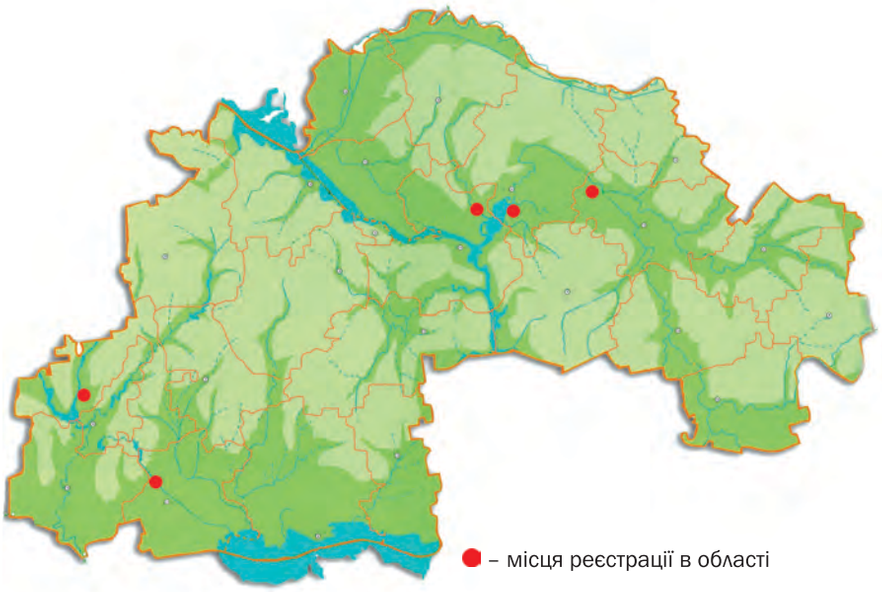
Біоекологічна характеристика
Схожий на звичайного шпака. Розмах крил 370–412 мм. Вага 65–80 г. Раніше гніздовий перелітний, тепер тільки залітний вид. В останні десятиріччя траплявся в травні – червні. Активний вдень. Пойофіл. Біотопи – відкриті рівні або пагорбисті місцевості з прісними водоймами, урвищами на берегах річок, в балках, ярах, під час зальотів також культурні ландшафти. Поліфаг, переважно зоофаг (саранові, метелики, жуки, ягоди, фрукти, насіння). Моногам. Гнізда влаштовує в травні в норах і між камінням.

Наукове та практичне значення
Корисний птах, знищує шкідників сільського господарства. Шкода садам незначна. Природний регулятор чисельності фітофагів степових екосистем та агроценозів.

Чисельність і причини її зміни
Низька. Реєструвався в 1996 (зграя більше 20 особин), 2002 (більше 40 особин), 2002 (1 особина), 2005 (близько 120 особин) роках. Причини – антропогенне освоєння місць гніздування та живлення, використання хімічних методів боротьби із саранчою та іншими комахами, посилення дії фактора неспокою.

Заходи охорони
Спеціальних заходів охорони на даний момент не потребує.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1954; Булахов, Губкин, 1996; Фесенко, Бокотей, 2002; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Бредбієра П. В.

● – місця реєстрації в області

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Locustella fluviatilis (Wolf, 1810)

Кобилочка річкова
(Сверчок речной)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Passeriformes* – Горобцеподібні – Воробьинообразные. Родина *Sylviidae* – Кропив'янкові – Славковые.

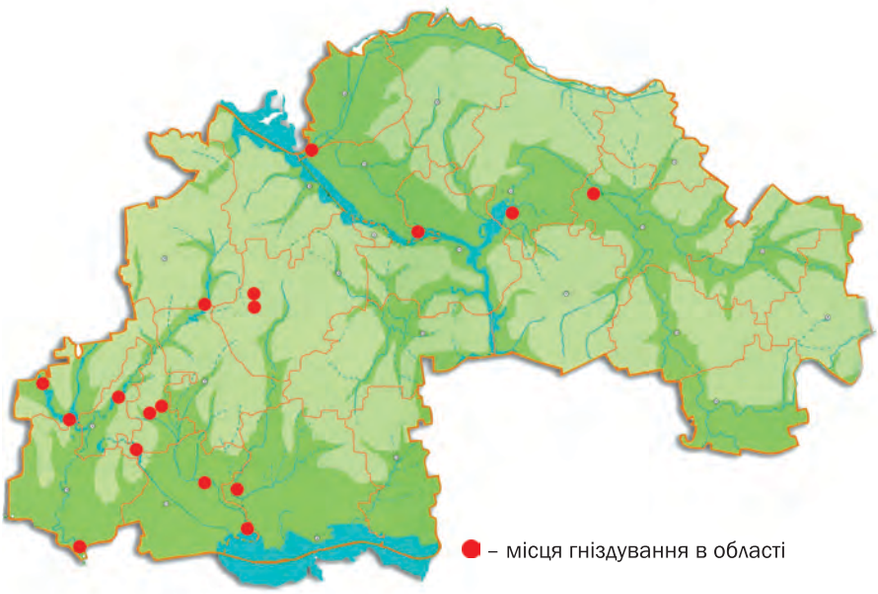
Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Південно-Західна, частина Північної та Східної Європи, крайня Північна Африка, частина Близького Сходу та Середньої Азії. В Україні – вся територія, крім Карпат, Криму, південно-східних районів. На Дніпропетровщині – Петриківський, Царичанський, Новомосковський, Павлоградський, Криворізький, Широківський, Криничанський, Апостолівський, Нікопольський райони. Цілком можливе також гніздування в інших районах області.

Біоекологічна характеристика
Трохи менший за польового горобця. Розмах крил 212–233 мм. Вага 14-24 г. Гніздовий перелітний птах водно-болотяних угідь. Активний вдень. Трапляється із квітня по вересень. Біотопи – вогкі місця з калюжами, підтопленими ділянками і заростями очерету. Зоофаг. Моногам. Гнізда будує на стеблах очерету, у траві, дуже низько над землею.

Наукове та практичне значення
Окраса водно-болотних ландшафтів, знищує кровосисну ентомофауну.

Чисельність і причини її зміни
Низька, на водоймах області гніздуються нерегулярно окремі пари. Причини – інтенсивна меліорація в 1950-60-х роках, надмірна рекреація водно-болотяних угідь у регіоні.

● – місця гніздування в області

Заходи охорони
Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», державному заказнику Булахівський лиман. Рекомендується охорона місць гніздування.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1954; Булахов, Губкин, 1996; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Волошина В. А.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Уколов І. І.

Acrocephalus agricola (Jerdon, 1845)

Очеретянка індійська
(Камышевка индийская)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Passeriformes* – Горобцеподібні – Воробьинообразные. Родина *Sylviidae* – Кропив'янкові – Славковые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Пониззя великих річок Східної Європи, частково між Каспійським морем та західними передгір'ями Алтаю, частково Індостан та Далекий Схід. В Україні – пониззя Дунаю та Дніпра, частково Причорномор'я та Крим. На Дніпропетровщині – Петриківський, Новомосковський, Павлоградський, Юр'ївський райони, можливі трапляння і в інших місцях.

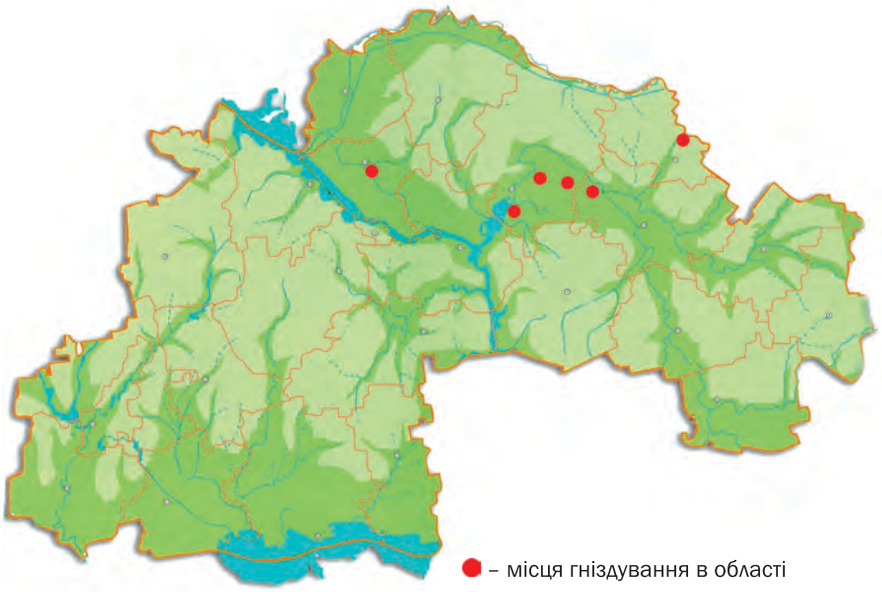
Біоекологічна характеристика
Менша за горобця. Розмах крил 170–178, 165–180 мм. Вага 9,4–11,2 г. Гніздовий перелітний птах водно-болотних угідь. Активний вдень, трапляється з квітня по серпень. Біотопи – зарості очерету, комишу, різноманітних високих осок та іншої водної рослинності. Зоофаг. Моногам. Чашоподібні гнізда в травні влаштовує на стеблах очерету, комишу тощо.

Наукове та практичне значення
Корисний птах, регулює чисельність кровосисних комах. Окраса водно-болотних ландшафтів.

Чисельність і причини її зміни
Низька. Вид гніздується далеко не на всіх водоймах і з малою щільністю. Вперше зареєстрований на території області в 1986 році. Причини появи та нарощування чисельності цього виду достеменно невідомі.

Заходи охорони
Охороняється в заказниках «Булахівський лиман», «Солоний лиман». Рекомендується охорона інших місць гніздування.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1954; Булахов, Губкин, 1996; Фесенко, Бокотей, 2002; Сижко, Бредбієр, 2006; особисте повідомлення Бредбієра П. В.

● – місця гніздування в області

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Барабаш Р. І.

Ficedula parva (Bechstein, 1794)

Мухоловка мала
(Мухоловка малая)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Passeriformes* – Горобцеподібні – Воробьинообразные. Родина *Muscicapidae* – Мухоловкові – Мухоловковые.

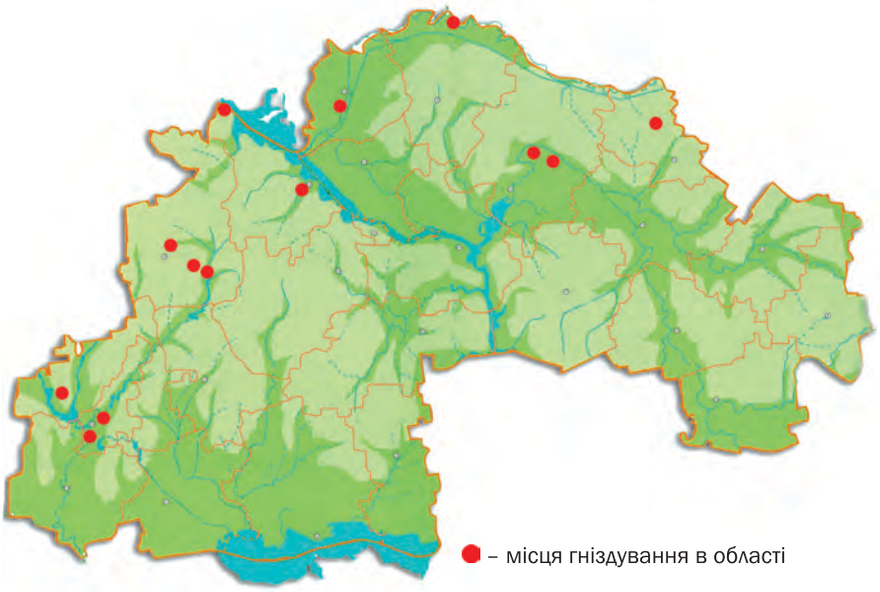
Природоохоронний статус
3 (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Тягнеться смугою через середню Європу, середній та південний Сибір, північно-західні Гімалаї до Тихого океану. В Україні – лісова, лісостепова, північна частина степової зони. На Дніпропетровщині – Криворізький, П'ятихатський, Верхньодніпровський, Новомосковський, Павлоградський, Царичанський, Магдалинівський райони.

Біоекологічна характеристика
Набагато менша за горобця. Розмах крил 195–235 мм. Вага 8,5–9,7 г. Гніздовий перелітний птах. Трапляється з квітня по вересень. Активний вдень. Дріміофіл. Біотопи – ділянки лісу зі старим високим деревостаном та густим підліском. Переважно зоофаг. Моногам. Гнізда влаштовує в травні в дуплах, напівдуплах, під корою, що відстала та інших місцях.

Наукове та практичне значення
Корисний птах, регулює чисельність шкідників лісового господарства. Окраса лісових біотопів.

Чисельність і причини її зміни
Дуже низька. Трапляються по декілька пар у деяких лісових масивах. Найбільша чисельність у Самарському лісі. Причини – надмірна експлуатація лісових угідь, вибіркова вирубка старих дерев у лісах області, дія фактора неспокою.

● – місця гніздування в області

Заходи охорони
Необхідні охорона ділянок лісу зі старим високим деревостаном, створення об'єкту ПЗФ у Самарському лісі.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1954; Булахов, Губкин, 1996; Фесенко, Бокотей, 2002; особисте повідомлення Коцюруби В. В.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Пономаренко О. Л.

Oenanthe pleschanka (Lepechin, 1770)

Кам'янка лиса
(Каменка-плешанка)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Passeriformes* – Горобцеподібні – Воробьинообразные. Родина *Muscicapidae* – Мухоловкові – Мухоловковые.

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Південно-східна Європа, Середня Азія, Південний Сибір, Китай. Зимує в Центральній і Північній Африці, Аравії, Близькому Сході. В Україні гніздовий перелітний птах в степовій зоні та в Криму. На Дніпропетровщині – Дніпропетровський, Новомосковський, Нікопольський, Криворізький, Широківський райони.

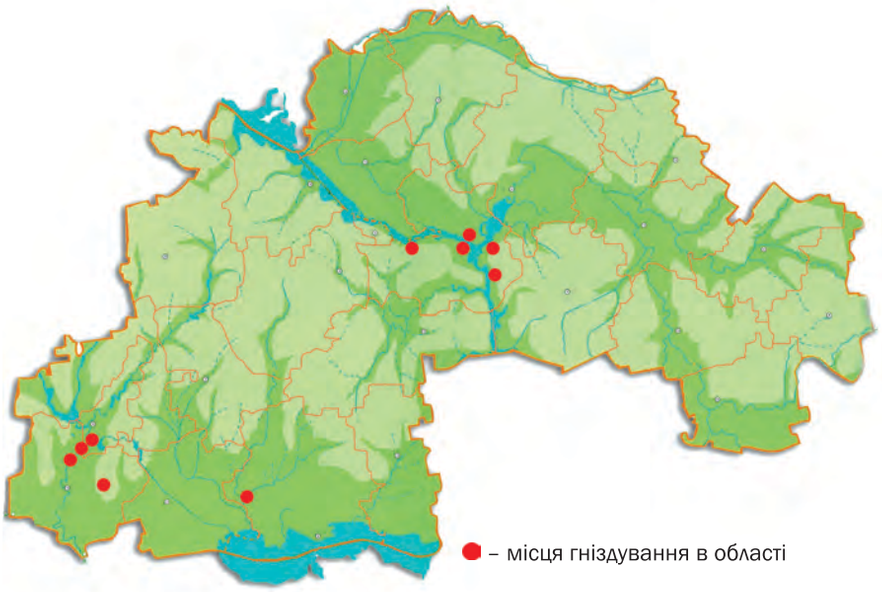
Біоекологічна характеристика
Розміром із горобця. Розмах крил 270–300 мм. Вага 15–22 г. Гніздовий перелітний птах. Трапляється із квітня по вересень. Активний вдень. Пойофіл. Біотопи – різноманітні яруги, урвища в байраках та по берегах річок, канави, насипи і тому подібні місця. Під час гніздування переважно зоофаг, після поліфаг (безхребетні, ягоди). Моногам. Чашоподібні гнізда влаштовує у квітні на урвищах у щілинах ґрунту, під камінням.

Наукове та практичне значення
Корисний вид, знищує шкідників сільського господарства. Окраса відкритих ландшафтів.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид. Чисельність низька. Гніздується спорадично в окремих місцях. Причини – трансформація урвищних форм рельєфу.

Заходи охорони
Необхідне збереження різноманітних форм урвистого рельєфу, які є одним з основних місць гніздування.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1954; Булахов, Губкин, 1996; Фесенко, Бокотей, 2002; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Настаченка О. С., Онуфріїва Р. А.

● – місця гніздування в області

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Настаченко О. С.

Oenanthe isabellina (Temminck, 1829)

Кам'янка попеляста
(Каменка-плясунья)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Passeriformes* – Горобцеподібні – Воробьинообразные. Родина *Muscicapidae* – Мухоловкові – Мухоловковые.

Природоохоронний статус
3 (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Південно-східна Європа, Близький Схід, Передня та Середня Азія до Тибету, далі до Забайкалля та північно-західного Китаю. В Україні – східні, південно-східні райони та Крим. На Дніпропетровщині – Верхньодніпровський, Новомосковський, Павлоградський, Дніпропетровський, Криворізький, Широківський, Апостолівський, Нікопольський райони.

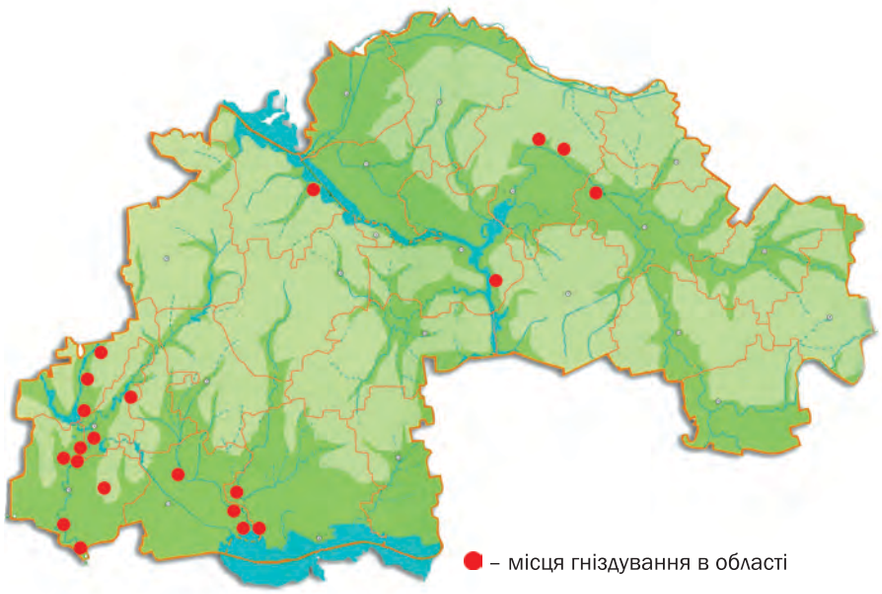
Біоекологічна характеристика
Трохи більша за горобця. Розмах крил 293–315 мм. Вага самців 27–31 г. Гніздовий перелітний птах. Трапляється з березня по вересень. Активний вдень. Пойофіл. Біотопи – змиті схили балок та байраків, ділянки лук, степу. Важливими умовами в гніздуванні є розріджена рослинність та наявність нір гризунів. Зоофаг. Моногам. Блюдцеподібні гнізда влаштовує у квітні – травні в старих норах гризунів, бджолоїдок, у розщелинах ґрунту, під камінням.

Наукове та практичне значення
Корисний птах, знищує шкідників сільського господарства. Окраса відкритих ландшафтів.

Чисельність і причини її зміни
Після довгої перерви була зареєстрована в 1986 році. Зараз чисельність низька, у деяких районах з 1990-х років зменшилася в 2-3 рази. В окремих місцях гніздиться 1-8 пар. Причини – дигресія чисельності гризунів, деградація специфічних місць гніздування з розрідженим травостоєм.

Заходи охорони
Охороняється в державному заказнику «Булахівський лиман». Потребує охорони інших місць гніздування.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1954; Фесенко, Бокотей, 2002; Сижко, Бредбієр, 2006; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Вернера В. В., Стригунова В. І.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Настаченко О. С.

Turdus viscivorus Linnaeus, 1758

Дрізд-омелюх
(Деряба)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Passeriformes* – Горобцеподібні – Воробьинообразные. Родина *Muscicapidae* – Мухоловкові – Мухоловковые.

Природоохоронний статус
З (рідкісний). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Європа, крім крайніх північних, північно-східних та південно-східних районів. В Азії ареал тягнеться широкою смугою до верхів'їв Обі, далі через Середню Азію до півострова Індостан і охоплює Малу Азію. В Україні гніздиться в лісовій, лісостеповій, у деяких районах півночі степової зони. На Дніпропетровщині – єдиний випадок гніздування був зафіксований у Самарському лісі, зимує на всій території.

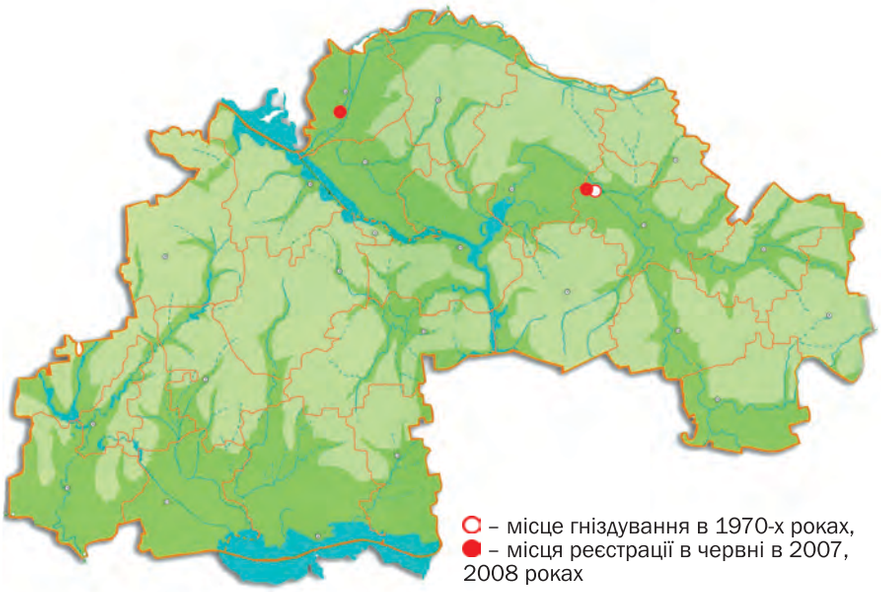
Біоекологічна характеристика
Значно більший за шпака. Розмах крил 435–483 мм. Вага 95–130 г. Перелітний, зимуючий і, можливо, спорадично гніздовий вид. Траплявся в червні, на зимівлі з вересня до початку березня. Дріміофіл. Біотопи – на гніздуванні ділянка старого бору з густим підліском, на зимівлі – різноманітні ліси, чагарники. Тяжіє до омелятників. Влітку зоофаг (безхребетні), взимку фітофаг (ягоди, особливо омели). Моногам. Чашоподібні гнізда влаштовує на деревах у квітні.

Наукове та практичне значення
Об'єкт спортивного полювання в деяких країнах Західної Європи. Зоохор омели.

Чисельність і причини її зміни
Низька. На гніздуванні траплявся 1 раз у 1970-х роках. 2 птаха було зареєстровано в 2007, 2008 роках у червні. Взимку трапляється поодинці або невеликими зграями. Причини – надмірна експлуатація лісових угідь регіону.

Заходи охорони
Охороняється під час зимівлі в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський». Необхідне збереження хоча б частини омелятників та створення об'єкту ПЗФ у Самарському лісі.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1954; Булахов, Губкин, 1996; Фесенко, Бокотей, 2002; Пономаренко, Онуфріїв, 2008; особисті повідомлення Коцюруби В. В., Вернера В. В. , Черниша В. П.

○ – місце гніздування в 1970-х роках,
● – місця реєстрації в червні в 2007, 2008 роках

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Настаченко О. С.

Carpodacus erythrinus (Pallas, 1770)

Чечевица
(Чечевица обыкновенная)

Таксономічна належність
Клас *Aves* – Птахи – Птицы. Ряд *Passeriformes* – Горобцеподібні – Воробьинообразные. Родина *Fringillidae* – В'юркові – Вьюрковые.

Природоохоронний статус
4 (невизначений). МСОП – LC.

Ареал виду, поширення в області
Східна Європа, північ Центральної Європи, південь Скандинавського півострова. Сибір, Камчатка, Середня та Центральна Азія. В Україні гніздовий перелітний вид у лісовій, лісостеповій та місцями півночі степової зони. У Дніпропетровській області реєструвалася на гніздуванні лише в Самарському лісі в Новомосковському районі. На зимівлі трапляється по всій області.

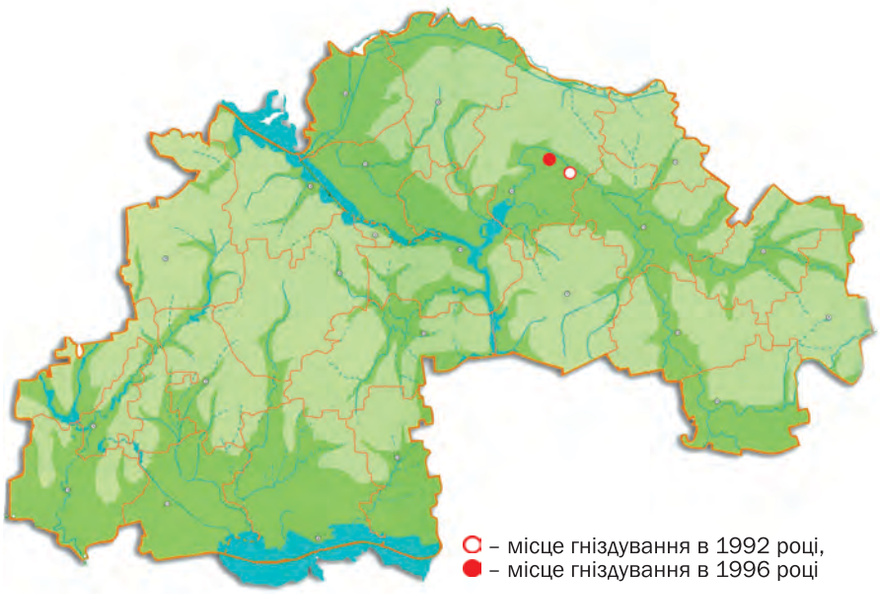
Біоекологічна характеристика
Розміром із горобця. Розмах крил 240–278 мм. Вага близько 20 г. Спорадично гніздовий вид. Трапляється на міграції в квітні–травні, серпні–вересні, на гніздуванні траплявся в червні. Активний вдень. Біотопи – відкриті місця із заростями чагарників, узлісся, заплави річок, вологі луки, культурні ландшафти. Переважно фітофаг (насіння, плоди), незначною мірою зоофаг. Моногам. Чашоподібне гніздо влаштовує в другій половині травня в гущавині гілок кущів або дерев невисоко над землею.

Наукове та практичне значення
Окраса заплавних ландшафтів. Рідкісний вид з ефектною зовнішністю.

Чисельність і причини її зміни
На гніздуванні дуже низька, нестабільна. Останні одиничні випадки гніздування реєструвалися в 1992 і 1996 роках. Під час міграцій та зимівлі трапляється по всій області. Причини – достеменно не відомі.

Заходи охорони
Рекомендується створення об'єкту ПЗФ у Самарському лісі.

Основні джерела інформації
Птицы Советского Союза, 1954; Булахов, Губкин, 1996; Фесенко, Бокотей, 2002; особисте повідомлення Шевцова А. О.

Автори: Пономаренко О. Л., Булахов В. Л., Губкін А. А.
Фото: Бокотей А. А.

Додаток
до розділу «Птахи» Червоної книги Дніпропетровської області

Перелік видів, занесених до Червоної книги України, які траплялися в області протягом XX сторіччя, але не внесені в сучасний перелік за терміном давності (траплялися до 1985 року), або не мають підтверджень у вигляді чітких фото, або здобутого птаха.

Milvus milvus (Linnaeus, 1758)
Шуліка рудий
(Коршун красный)

Статус в Червоній книзі України – зникаючий.
Статус перебування в області – залітний.
За XX сторіччя був зареєстрований лише один заліт цього виду. 24 квітня 1910 р. в околицях м. Верхньодніпровська був здобутий самець рудого шуліки.

Джерела інформації
Барабаш-Нікіфоров, 1928; Булахов та ін., 2008.

Gyps fulvus (Hablizl, 1783)
Сип білоголовий
(Сип белоголовый)

Статус в Червоній книзі України – вразливий.
Статус перебування в області – залітний.
За XX сторіччя були зареєстровані два зальоти цього виду. У 1911 р. спостерігався 1 птах у Верхньодніпровському повіті, у 1918 р. – трапився один птах поблизу Самарського лісу в Новомосковському районі.

Джерела інформації
Барабаш-Нікіфоров, 1928; Булахов та ін., 2008.

Burhinus oedicnemus (Linnaeus, 1758)
Лежень
(Авдотка)

Статус в Червоній книзі України – неоцінений.
Статус перебування в області – гніздовий, перелітний.
До кінця 1970-х – початку 1980-х років траплявся на гніздуванні на піщаних островах Запорізького (Дніпровського) водосховища, на піщаних кучугурах в районі Обухівської заплави та біля с. Ігрень (Дніпропетровський район), на аренній терасі Самарського лісу (с. Знаменівка, Новомосковський район). Після початку 1980-х років достеменних даних про трапляння на території області немає.

Джерела інформації
Булахов та ін., 2008

Numenius tenuirostris (Vieillot, 1817)
Кульон тонкодзьобий
(Кроншнеп тонкоклювый)

Статус в Червоній книзі України – зникаючий.
Статус перебування в області – залітний.
На території області зрідка траплявся на початку XX сторіччя під час міграцій. Достовірних даних про сучасне перебування в області немає.

Джерела інформації
Вальх, 1911; Булахов та ін., 2008.

Aegolius funereus (Linnaeus, 1758)
Сич волохатий
(Сыч мохноногий)

Статус в Червоній книзі України – рідкісний.
Статус перебування в області – залітний.
На території області зрідка траплявся на початку XX ст. як випадково залітний птах у Царичанському, П'ятихатському, Криворізькому районах області. Достовірних даних про сучасне перебування в області немає.

Джерела інформації
Барабаш-Нікіфоров, 1928; Булахов та ін., 2008.

Glaucidium passerinum (Linnaeus, 1758)
Сичик-горобець
(Сыч воробьиный)

Статус в Червоній книзі України – вразливий.
Статус перебування в області – залітний.
З 1950 р. по березень 1961 р. було зареєстровано 7 зальотів цього виду в Грушеватському та Комісарівському штучних лісових масивах (П'ятихатський район) та Самарському лісі (Новомосковський район). Достовірних даних про сучасне перебування в області немає.

Acrocephalus paludicola (Vieillot, 1817)
Очеретянка прудка
(Камышевка вертлявая)

Статус в Червоній книзі України – зникаючий.
Статус перебування в області – гніздовий, перелітний.
Повідомлялося про один випадок гніздування в Магдалинівському районі в 1998 р. році поблизу с. Ковпаківка.

Джерела інформації
Особисте повідомлення Булахова В. Л.

Desmana moschata Linnaeus, 1758

Хохуля звичайна, або руська (російська)
(Выхухоль русская)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Комахоїдні (*Insectivora*), родина – Хохулеві (*Desmanidae*).
Часто цю родину у ранзі підродини *Desmaninae* включають у родину кротових (*Talpidae*).

Природоохоронний статус
0 (зниклий).

Ареал виду, поширення в області
Басейн рр. Дніпра, Дону, Волги та Уралу. В Україні переважно зустрічається у Сумській, Харківській, Луганській та Донецькій областях. У Дніпровському басейні знаходили у Гнилому Ташлику, Сурі та Самарі. В 1947–1950 рр. зустрічалася у заплавних озерах верхів'я Дніпровського водосховища. На території поблизу Нікополя і Тарасівки в алювіальних відкладеннях знайдені її рештки.

Біоекологічна характеристика
Глибокі заплавні озера, затоки та річки з повільною течією. Активна у сутінки і вночі. Нори утворює під водою у прибережній зоні з високими берегами з входом під водою. Моногами. Статевозрілими стають у 7–8 місяців. Приводять 2–5 малят. У віці 3-х місяців розпочинають самостійне життя. Живляться малорухомими формами водних безхребетних. Зимою вживає дрібну рибу та кореневища макрофітів.

Наукове та практичне значення
Цінний промисловий звірок (добування заборонене). Вища ланка в екологічній піраміді у водних екосистемах. В зимовий період відіграє роль природного аератора води.

Чисельність і причини її зміни
В теперішній час відсутня. Причини – рибальське браконьєрство сітками (в сітках гине). Не видержує конкурентних стосунків з ондатрою, обміління і забруднення водойм.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (VU), до Європейського червоного списку (V), до Червоної книги України (зникаючий), до другого додатку Бернської Конвенції та до регіонального Червоного списку (зниклий).

Основні джерела інформації
Шарлемань, 1925; Барабаш-Нікіфоров, 1928; Акімов, 1930; Абеленцев та ін., 1956; Булахов и др., 1983; Червона книга України, 1994; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Чорноволод І.

Talpa europaea Linnaeus, 1758

Кріт європейський, або звичайний
(Крот обыкновенный)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Комахоїдні (*Insectivora*), родина – Кротові (*Talpidae*).

Природоохоронний статус
4 (не визначений).

Ареал виду, поширення в області
Лісова та лісостепова зони Європи та Азії. В Україні переважно у лісовій та лісостеповій зонах. По долинах річок заходить у степову зону. В області зустрічається у заплавних лісах Орелі та Самари (Царичанський, Магдалинівський,Новомосковський та Павлоградський р-ни).

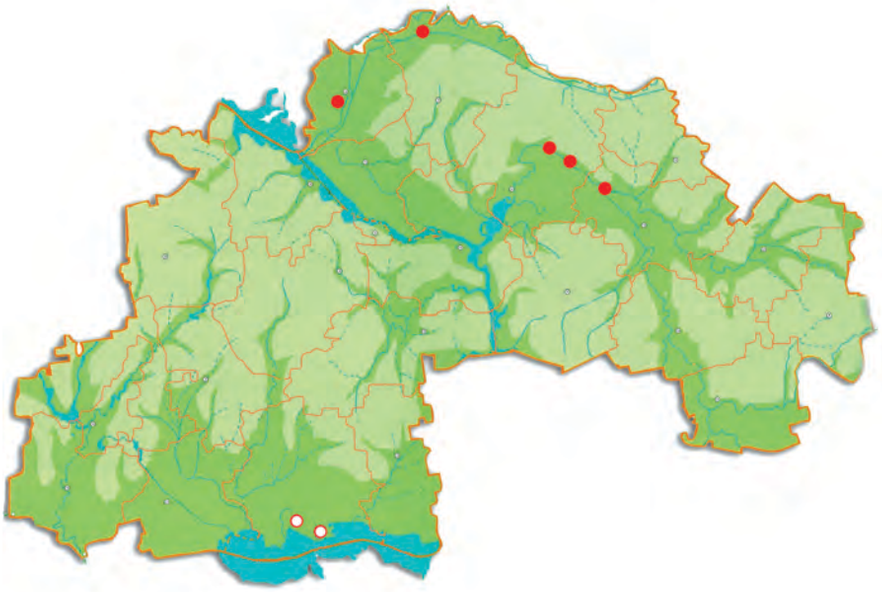
Біоекологічна характеристика
Поселяється у різноманітних біотопах (ліси, луки, поля, сади). В області – заплавні діброви, судіброви та аренні бори. Активний переважно вночі на протязі року. Ґрунторий. До розмноження приступає у березні-квітні. Вагітність 35–40 діб. Протягом року народжують 2–3 приплоди, в кожному із яких від 3–12 малят. Живляться переважно ґрунтовими безхребетними, іноді дрібними гризунами.

Наукове та практичне значення
Цінний промисловий звірок. Активний біотичний функціональний елемент у ґрунтоутворенні та здійсненні природного контролю за розвитком фітофагів.

Чисельність і причини її зміни
До 1980-х рр. налічувалось в різних екосистемах від 0,8 до 7 особин/га. З 1980-х рр. чисельність різко почала знижуватись і у теперішній час налічується 0,1–0,3 особин/га. Причина – пересихання ґрунту у посушливі роки, глибоке промерзання ґрунту без снігового покриву, забруднення ґрунтів.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC). Охороняється у державному Приорільському заказнику. Необхідно організувати заповідний режим у Самарському лісі.

Основні джерела інформації
Барабаш-Нікіфоров, 1928; Стаховский, 1948; Абеленцев та ін., 1956; Писарева, 1960; Булахов, Пахомов, 2006.

Автори: Булахов В. Л. , Пахомов О. Є.
Фото: http://vospitatel.com.ua/zaniatia/priroda/jivotnye/images/krot2.jpg

Neomys fodiens Pennant, 1771

Рясоніжка велика, або кутора водяна
(Кутора водяная)

Таксономічна належність.
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Комахоїдні (*Insectivora*), родина – Землерийкові (*Soricidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

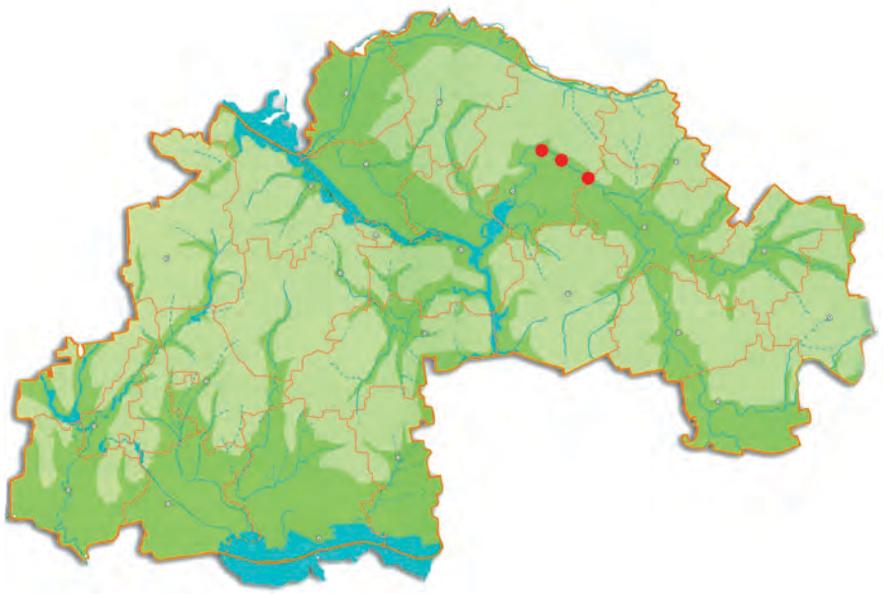
Ареал виду, поширення в області
Від Атлантичного узбережжя Європи до Охотського моря, нижче полярного кола на півночі, на півдні огинає волго-уральські і Казахстанські степи. В Україні поширена у Карпатах, Прикарпатті, Поліссі і Лісостепу. Південна межа проходить через південні райони Вінницької, Черкаської і Луганської областей. У Дніпропетровській області зустрічається лише у Самарському лісі (Новомосковський і Павлоградський р-ни).

Біоекологічна характеристика
Береги озер, річок та струмків. Віддає перевагу заплавним озерам дібров. Активна на протязі року, цілодобово з піком активності вночі. Живе у кублах і норах, які риє сама. Розмноження відбувається з квітня по вересень. Вагітність триває 24 доби. Приносить 2–3 приплоди, у яких налічується 2–10 малят. Статевозрілими стають на 8–9 місяці. У живленні переважають жаби, пуголовки, малюки, плавунці, личинки бабок. Споживає і дрібну рибу.

Наукове та практичне значення
Біотичний аератор прибережних заболочених ґрунтів. Сприяють підвищенню біологічної активності ґрунтів у прибережній зоні.

Чисельність і причини її зміни
До початку 1980-х рр. минулого сторіччя чисельність її була стабільною, нараховувалося 0,4–0,6 особин/га. В останні роки чисельність різко скоротилася (до 0,02–0,1 особин/га). Головна причина – забруднення водойм шахтними водами, що поступають в озера під час розливу р. Самари, а також промерзання ґрунту у безсніжні зими.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), до третього додатку Бернської конвенції та до регіонального Червоного списку (рідкісний). Необхідно організувати заповідний режим у Самарському лісі.

Основні джерела інформації
Барабаш-Нікіфоров, 1928; Стаховский, 1948; Абеленцев та ін., 1956; Писарева, 1960; Барсов та ін., 2002; Рішення обласної Ради, 2002; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: http://www.zoologi.no/patlas/images/vannspissm-RS.jpg

Sorex minutus Linnaeus, 1766

Бурозубка (мідиця) мала
(Бурозубка малая)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Комахоїдні (*Insectivora*), родина – Землерийкові (*Soricidae*).

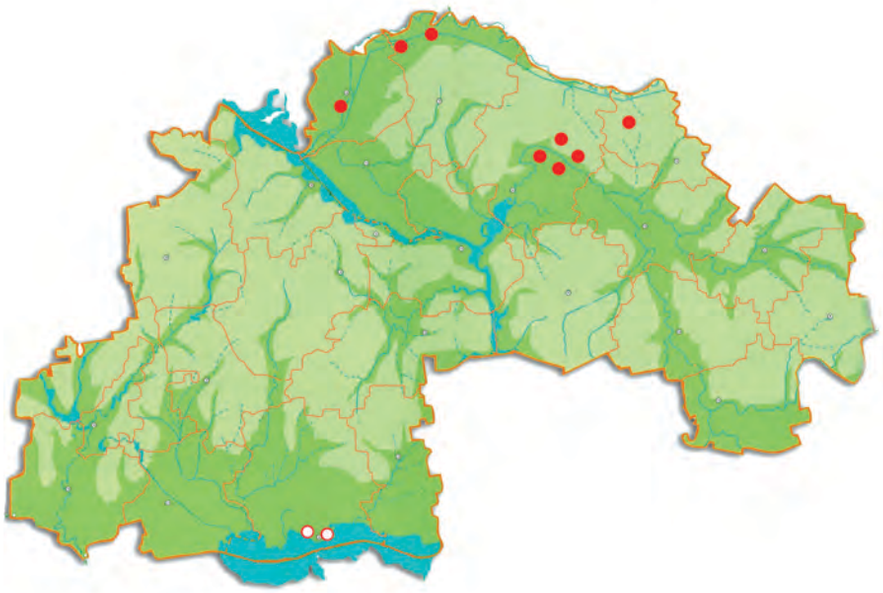
Природоохоронний статус
З (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Лісові, лісостепові, гірські і рівнинні райони Європи, Сибіру і Далекого Сходу. По річкам заходить у степову зону (заплави річок). В Україні поширена у Карпатах, Поліссі, північних районах Лісостепу та у Криму. В області зустрічається по лісах долин рр. Дніпра, Орелі, Самари і Базавлук (Дніпропетровський, Петриківський, Царичанський, Магдалинівський, Новомосковський, Нікопольський р-ни).

Біоекологічна характеристика
Дрібний звірок (2–5 г). Мешкає у різноманітних біотопах. Переваж-но заселяє лісові і лучні біотопи з підвищеною вологістю ґрунту. В області перевагу віддає лісовим екосистемам. Активна протягом року, пік активності – нічний. У популяції переважають самці (60–80 %). Період розмноження – 5–6 місяців. У приплоді 5–8 малят. Живляться в основному різними жуками, лялечками мурах, дощовими черв'яками, багатоніжками.

Наукове та практичне значення
При великій чисельності відіграє значну роль як природний регулятор чисельності фітофагів.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність низька. Завжди поступається нею у десятки разів від звичайної бурозубки. У лісових екосистемах раніше її налічувалось 0,3–1,5 особин/га. В теперішній час – 0,05–0,2. Безсніжні сурові зими, вкриття поверхні ґрунту льодом, рекреаційне освоєння прибережної зони річок.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), додатку III Бернської конвенції і регіонального Червоного списку. З 1983 року охороняється у державному Дніпровсько-Орільському заповіднику і державному Приорільському заказнику.

Основні джерела інформації
Абеленцев і ін., 1956; Писарева, 1960; Булахов и др., 1983; Барсов та ін., 2002; Рішення обласної Ради, 2002; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л., Пахомов О. Є.
Фото: http://www.irelandswildlife.com/wp-content/uploads/2011/07/pygmy-shrew.jpg

Crocidura leucodon Hermann, 1780

Білозубка білочерева, або велика
(Белозубка белобрюхая)

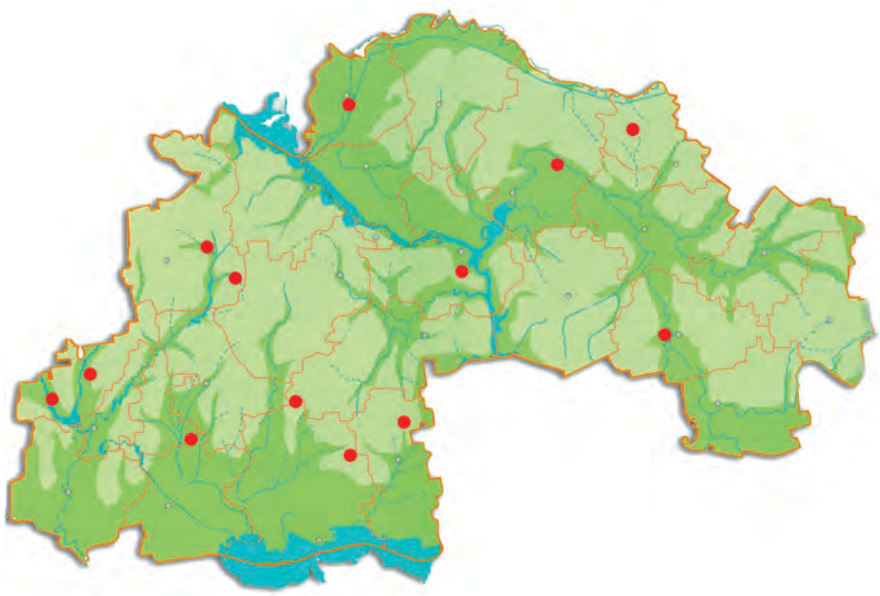

Таксономічна належність.
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Комахоїдні (*Insectivora*), родина – Землерийкові (*Soricidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
У Європі на північ до Голландії, Варшави, Московської області. В Азії до 50–55° північної широти. На Схід до Монголії включно. На півдні – сягає берегів Середземного моря, Північного Іраку та Китаю. В Україні – Карпати, Полісся, Лісостеп та Степ. У Дніпропетровській області зареєстрована по всій території, але спорадично. У Криворізькому районі біля річок Бокова і Боковенька, поблизу Комісарівського лісу (П'ятихатський р-н), у балках долини річок Базавлук і Солона (Апостолівський і Нікопольський р-ни). У степових ділянках і балках Верхнеднiпровського р-ну, у районі Дніпропетровського аеропорту. На лівобережжі – майже в усіх районах.

Біоекологічна характеристика
Віддає перевагу відкритим ландшафтам. Активна на протязі року – переважно уночі. За рік приводить 2–3 приплоди з 5–9 малятами. Живляться безхребетними (слимаки, дощові черв'яки, комахи та їх личинки) та дрібними гризунами. Може споживати цибулини і кореневища рослин, злаки, ягоди і фрукти.

Наукове та практичне значення
При значній кількості може виконувати роль регулятора чисельності фітофагів.

Чисельність і причини її зміни
Скрізь дуже рідкісний вид. В уловах (ловчі циліндри, мишоловки) налічують від 0,03 до 0,1 % від усього улову мікромаммалій. Головна причина – хімізація сільськогосподарських угідь (використання отрутохімікатів).

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), до третього додатку Бернської конвенції, до Червоної книги України (недостатньо відомий), та до регіонального Червоного списку (рідкісний). Необхідно розширити мережу степових і балкових заказників, особливо поблизу байрачних дібров.

Основні джерела інформації
Барабаш-Нікіфоров, 1928; Абеленцев і ін., 1956; Писарева, 1960; Булахов и др., 1983; Барсов та ін., 2002; Рішення обласної Ради, 2002; Булахов, Пахомов, 2006.

Автори: Булахов В. Л., Пахомов О. Є.
Фото: http://www.lavalletta.org/animali/foto/crocidura.jpg

Crocidura suaveolens Pallas, 1811

Білозубка мала
(Белозубка малая)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Комахоїдні (*Insectivora*), родина – Землерийкові (*Soricidae*).

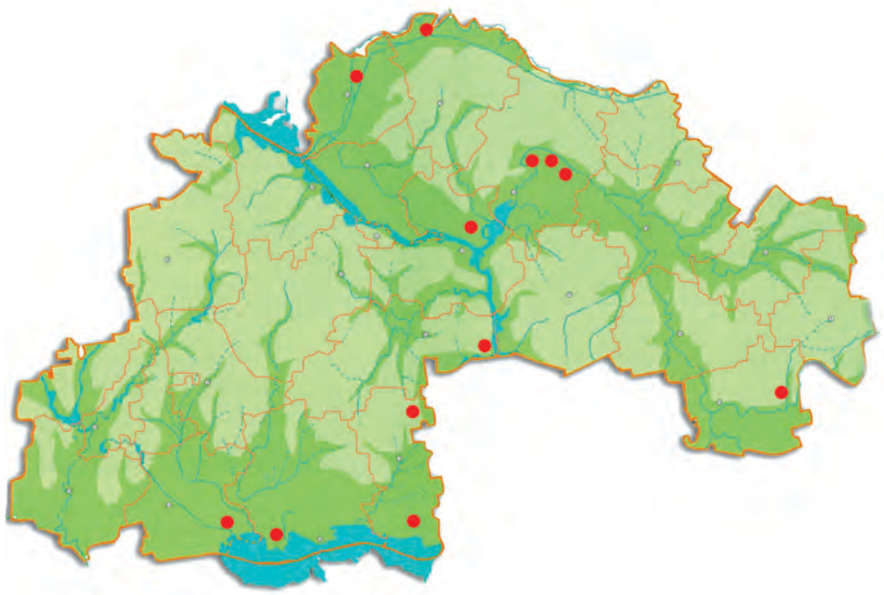
Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Значна територія Євразії. У межах України зустрічається майже скрізь, крім Карпатських полонин і дуже зволоженого західного Полісся. В області зустрічається скрізь, але рідкісно. Найчастіше зустрічається у придолинних і долинних частинах річок Орелі, Самари, Вовчої, Дніпровського водосховища (0,5–3 км від берега), а також на правобережжі в Апостолівському, Нікопольському, Томаківському р-нах).

Біоекологічна характеристика
Майже еврітопний вид. Заселяє лісові, степові і пустельні екосистеми. В умовах області перевагу віддає балкам, полям, садам і штучним лісонасадженням. Активна на протязі року. Розмножується з квітня до жовтня. Приносить 2–3 приплоди з 3–8 малятами. Живляться переважно тваринною їжею, де основу складають слимаки, павуки, багатоніжки, саранові, жуки, метелики і їх гусінь. В шлунку зустрічаються плоди шипшини, насіння гарбузів та овочі.

Наукове та практичне значення
При значній чисельності може відігравати позитивну роль у знищенні слимаків і комах-фітофагів.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність дуже низька. Реєструється у пастках (ловчі циліндри) до кількості 0,0001–0,0003 на 100 пасткодіб. Причини – промислове та сільськогосподарське забруднення степів і полів викидами виробництва та отрутохімікатами. Майже суцільне розорювання земель до меж берегової зони.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), до третього додатку Бернської конвенції та до регіонального Червоного списку (зникаючий). Необхідно збільшити мережу заказників у степових і яружно-балкових екосистемах.

Основні джерела інформації
Барабаш-Нікіфоров, 1928; Корнєєв, 1952; Абеленцев та ін., 1956; Булахов и др., 1983; Барсов та ін., 2002; Рішення обласної Ради, 2002; Булахов, Пахомов, 2006.

Автори: Булахов В. Л., Пахомов О. Є.
Фото: Загороднюк І. В.

Myotis dasycneme (Boie, 1825)

Нічниця ставкова
(Ночница прудовая)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Рукокрилі (*Chiroptera*), родина – Гладконосі, або Справжні кажани (*Vespertilionidae*).

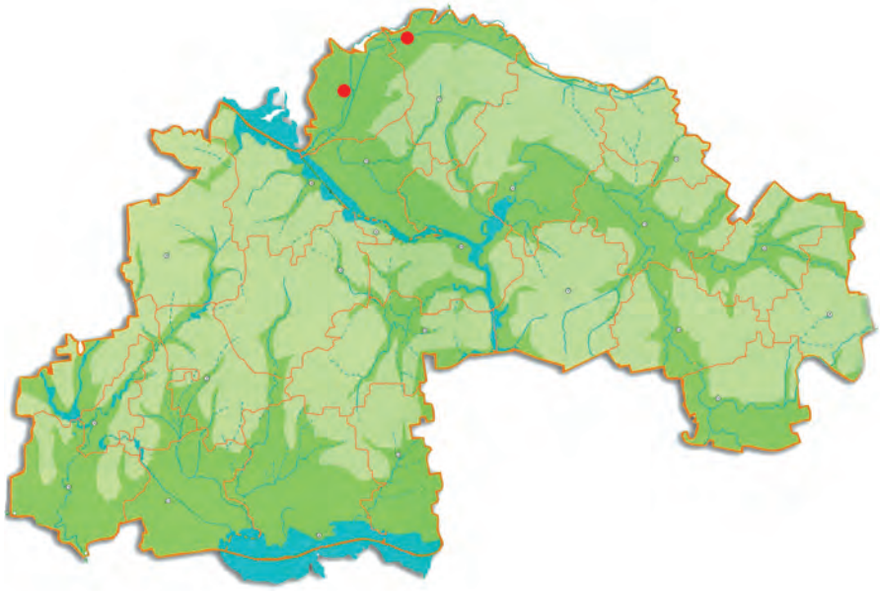
Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал простягається вузькою стрічкою між 45 і 60^0 північної широти від Північної Франції на схід до Єнісею. В Україні переважно зустрічаються у Львівській, Харківській, Київській та Полтавській областях. В області зрідка зустрічається влітку та восени по долині середньої течії р. Орелі у заплавних дібровах між селами Мала та Велика Козирщина (Магдалинівський та Новомосковський р-ни). У 2000 році вона була зареєстрована поблизу с. Китайгород (Царичанський р-н).

Біоекологічна характеристика
Мешканець рівнинних ландшафтів, пов'язаних з водоймами. Місця поселення – купола церков, дахи великих будівель, зрідка – у дуплах. Тримаються зграями. Перелітний вид. З'являються з середини квітня, відлітають у жовтні. Активні переважно у сутінки. Народжують одне маля. Живляться комахами, що літають у повітрі, переважно над водою.

Наукове та практичне значення
Винищувачі кровосисних комах і нічних фітофагів (переважно совок).

Чисельність і причини її зміни
В області її чисельність оцінюється як дуже низька. Причини зміни чисельності заключаються у зменшенні кількості схованок і забрудненні навколишнього середовища.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (NT), до Європейського червоного списку (K), до Червоної книги України (зникаючий), до другого додатку Бернської конвенції. Охороняється у державному Приорільському заказнику. Необхідно зберігати великі дуплисті дерева.

Основні джерела інформації
Абеленцев та ін., 1956; Булахов, Чегорка, 1998; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Годлевська О. В.

Myotis daubentonii (Kuhl, 1817)

Нічниця водяна
(Ночница водная)

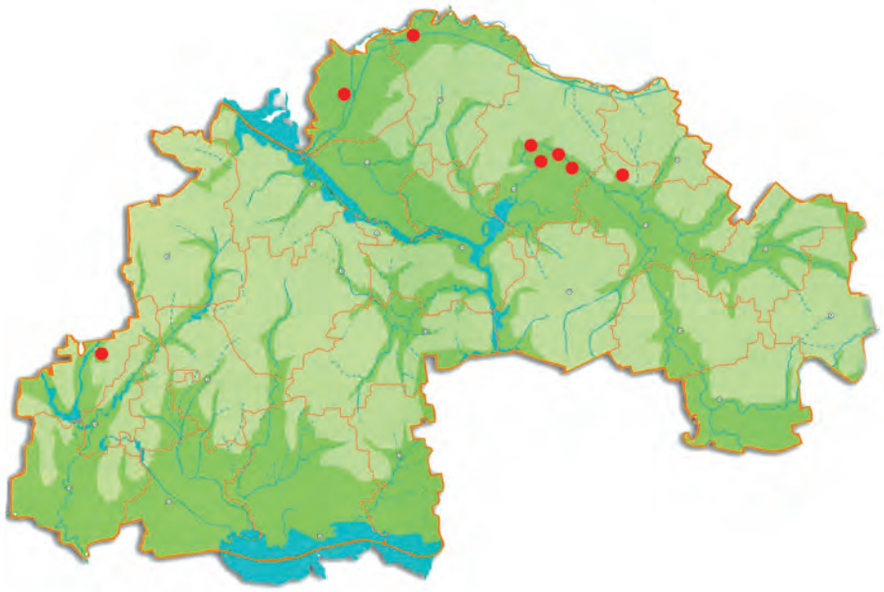

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Рукокрилі (*Chiroptera*), родина – Гладконосі, або Справжні кажани (*Vespertilionidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює територію від західного узбережжя Європи до Камчатки і Сахаліну. На півдні до Сицилії і Монголії, північна границя коливається між 60–65° північної широти. В Україні вся територія крім Запорізької і Донецької областей. У Дніпропетровській області зустрічається у Самарському лісі (Новомосковський і Павлоградський р-ни), в Орільському лісі поблизу с. Могилів (Царичанський р-н) та у долині р. Інгулець (поблизу с. Недайвода Криворізького р-ну).

Біоекологічна характеристика
Мешканець рівнинних ландшафтів, пов'язаних з водоймами. Сховищами служать дупла дерев, дахи дерев'яних будівель, розщілини у скелях. Осілий вид. Зимові сховища – нори у глибоких ярах і річкових обривах. Активні у сутінки. З початку липня – народжують одне маля. Живляться жуками, совками, мухами, комарами.

Наукове та практичне значення
Зменшує кількість носіїв загрозливих інфекцій та входить в захисний блок автотрофного компоненту.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність постійно зменшується. У 1960–70 рр. у Присамар'ї за годину можна було спостерігати 10–15 нічниць. Наприкінці XX – початку XXI сторіччя не кожен день 1–2 особин. Знищення старих дуплистих дерев, забруднення території.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), Червоної книги України (вразливий), до другого додатку Бернської конвенції та регіонального Червоного списку (зникаючий). Охороняється у державних заказниках "Інгулецький степ" і Приорільському. Необхідно надати статус заповідника Самарському лісу. Зберігати старі дерева.

Основні джерела інформації
Абеленцев та ін., 1956; Булахов, Чегорка, 1998; Барсов та ін., 2002; Рішення обласної Ради, 2002; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Годлевська О. В.

Myotis mystacinus (Kuhl, 1817)

Нічниця вусата
(Ночница усатая)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Рукокрилі (*Chiroptera*), родина – Гладконосі, або Справжні кажани (*Vespertilionidae*).

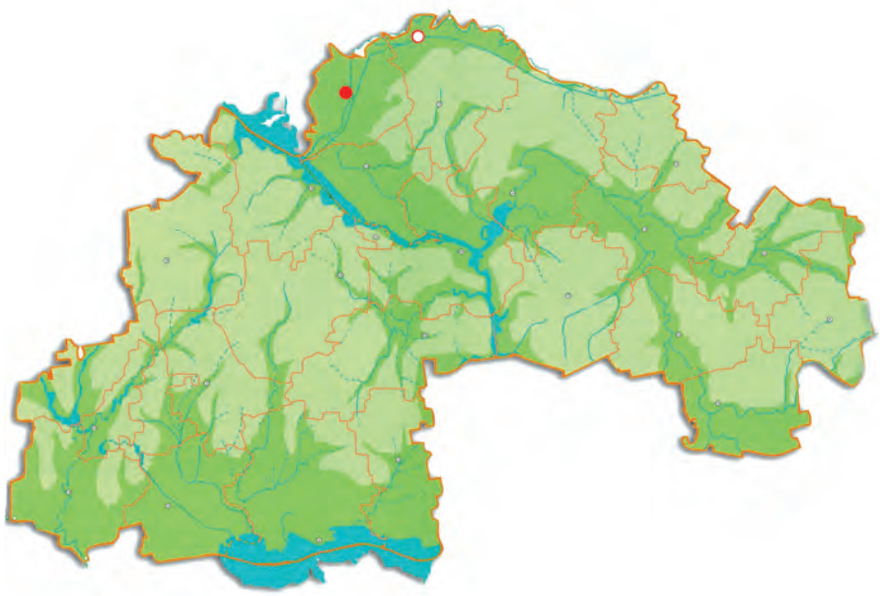
Природоохоронний статус
1–0 (зникаючий, або зниклий).

Ареал виду, поширення в області
До ареалу входить вся Європа та північна і центральна Азія. В Україні поширена у західних, південних та східних областях. У Дніпропетровській області – в лісах середньої течії р. Оріль (околиці сіл Гупалівка і Чернетчина Магдалинівського р-ну). У 1996р. цей вид зустрічався поблизу с. Могилів (Царичанський р-н).

Біоекологічна характеристика
Євритопний вид. Оселяється у лісовій, лісостеповій і степовій зонах, і у гірських районах, у місцях, пов'язаних з річковими долинами та водоймами. Сховища: дахи, обшивка стін, дупла дерев, печери. Перелітний вид. На території області знаходяться з початку квітня до початку жовтня. Народження малят припадає на червень-липень. Живляться метеликами, волохокрильцями, комарами, мошками, жуками.

Наукове та практичне значення
При значній чисельності може бути корисною в оптимізації епізоотичного стану та у знищені нічних фітофагів і кровососів.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність дуже низька. Із 1970 по 1996 р. на території реєструвалася. У 1996 знову появилася у Царичанському р-ні. Після цього не спостерігалася. Причини – перебудова старих будівель, зміни в архітектурі дахів з закритим доступом, забруднення середовища.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), Червоної книги України (вразливий), до другого додатку Бернської конвенції та до регіонального Червоного списку (зниклий). Необхідно збільшити територію Приорільського заказника, включаючи Царичанський р-н (до кінця старого русла р. Оріль).

Основні джерела інформації
Абеленцев та ін., 1956; Булахов, Чегорка, 1998; Барсов та ін., 2002; Рішення обласної Ради, 2002; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Годлевська О. В.

Plecotus auritus (Linnaeus, 1758)

Вухань звичайний
(Ушан)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Рукокрилі (*Chiroptera*), родина – Гладконосі, або звичайні кажани (Vespertilionidae).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

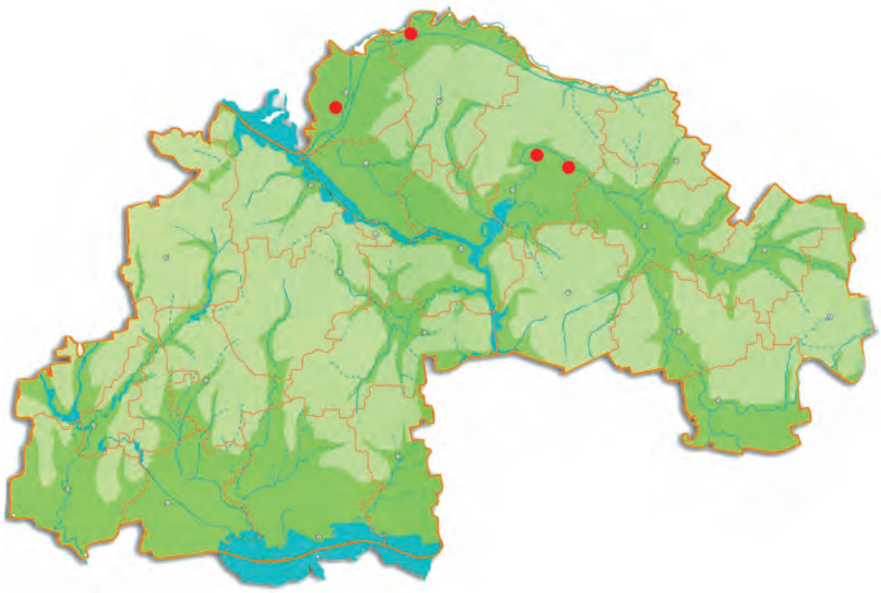
Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює значний простір Європи та Азії. В Україні поширений скрізь, крім Закарпаття. У Дніпропетровській області зустрічається у лісах Присамар'я та Приорілля (Новомосковський, Павлоградський та Царичанський р-ни).

Біоекологічна характеристика
Мешканець різноманітних ландшафтів – ліси, степи, пустелі, прив'язаних до людської оселі. Сховища: горища, дупла дерев, щілини під корою, печери. Осілий вид. Від зимової сплячки прокидається в кінці березня. Активний у присмерки та перед сходом сонця. У червні самка народжує одне маля. Живляться совками, п'ядунами, комарами, мухами, гедзями, зрідка – жуками.

Наукове та практичне значення
При значній чисельності може бути корисним у знищенні гнусу і фітофагів.

Чисельність і причини її зміни
Скрізь в області зустрічається дуже рідкісно. Причини – знищення старих дуплистих дерев, перебудова старих дахів на нові з закритими доступами, забруднення середовища.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), до Європейського червоного списку (I), до Червоної книги України (вразливий), до другого додатку Бернської конвенції та до регіонального Червоного списку (зникаючий). Вид охороняється у державному Приорільському заказнику. Необхідно заповідати Присамар'я. В нових дахах передбачити вільний доступ до них.

Основні джерела інформації
Абеленцев та ін., 1956; Булахов и др., 1983; Булахов, Чегорка, 1998; Барсов та ін., 2002; Рішення обласної Ради, 2002; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Годлевська О. В.

Nyctalus leisleri (Kuhl, 1817)

Вечірниця мала
(Вечерница малая)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Рукокрилі (*Chiroptera*), родина – Гладконосі або Справжні кажани (*Vespertilionidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

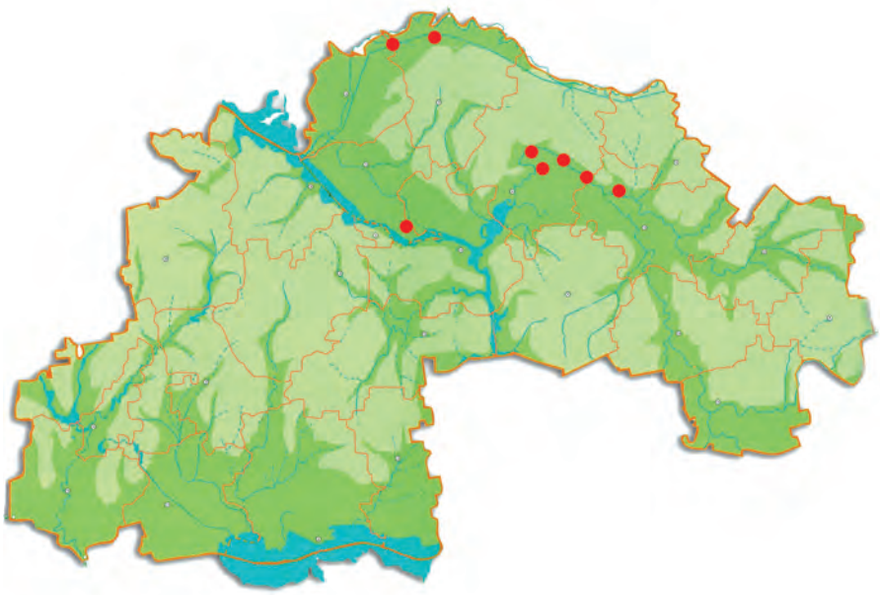
Ареал виду, поширення в області
Ареал займає територію від Ірландії і Північної Німеччини, до Середнього Приволжя, Східного Кавказу, та від північної мережі Східної Європи. Україна належить до ареалу виду. У Дніпропетровській області зустрічається переважно у північних районах: по долині р. Оріль поблизу сіл Могилів (Царичанський р-н), Чернетчина та Бузівка (Магдалинівський р-н), Прещепине (Новомосковський р-н) у долині р. Самари (села Андріївка, Кочережки Павлоградського р-ну), у заплавній діброві на Лівобережжі Дніпра (околиці с. Миколаївки Петриківського р-ну).

Біоекологічна характеристика
У поселенні перевагу віддає листяним лісам і паркам з старими дуплистими деревами. Перелітний вид. Прилітає наприкінці квітня, відлітає на початку вересня. Із середини серпня самка приводить 1–2 малят. Живиться переважно жуками (хрущі, вусачі), метеликами, мухами, ґедзями.

Наукове та практичне значення
При значній кількості може бути корисною у знищенні фітофагів.

Чисельність і причини її зміни
В 1930-40 рр. роки була численним видом. Лише у Самарському лісі нараховувалось у сховищах до 15–30 особин, з загальною чисельністю до декілька сотень. У 1960–70 рр. їх чисельність понизилась у 5 разів, в кінці 20-го і початку 21-го сторіччя – у десятки разів. Причиною є суцільне знищення старих дуплистих дерев і забруднення довкілля.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), до Червоної книги України (рідкісний), до другого додатку Бернської конвенції та до регіонального Червоного списку (зникаючий). Охороняється у Дніпровсько-Орільському заповіднику та у державному Приорільському заказнику. Необхідно організувати в місцях їх основної дислокації Самарський заповідник та зберігати старі дуплисті дерева.

Основні джерела інформації
Абеленцев та ін., 1956; Булахов и др., 1983; Булахов, Чегорка, 1998; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: http://allatvilagunk.hu/emlosok/emlosok/szoroskaru_koraidenever.jpg

Nyctalus noctula (Schreber, 1774)

Вечірниця руда, або дозірна
(Вечерница рыжая)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Рукокрилі (*Chiroptera*), родина – Гладконосі, або Справжні кажани (*Vespertilionidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал – уся Європа від Шотландії до лісів Східної Європи, до північних передгір'їв Алтаю, Гімалаїв і Південної Африки. Зустрічається по всій Україні, а в теплий період року – переважно у лісовій і степовій зоні. В Дніпропетровській області зустрічається як на прольоті так і на поселеннях у літніх сховищах. Основна популяція розміщена у Самарському лісі (Новомосковський і Павлоградський р-ни). Також зустрічається по долині р. Оріль (Царичанський, Магдалинівський та Новомосковський р-ни), р. Вовчій (Павлоградський р-н) та в Придніпровських байрачних дібровах (Солонянський і Верхньодніпровський р-ни).

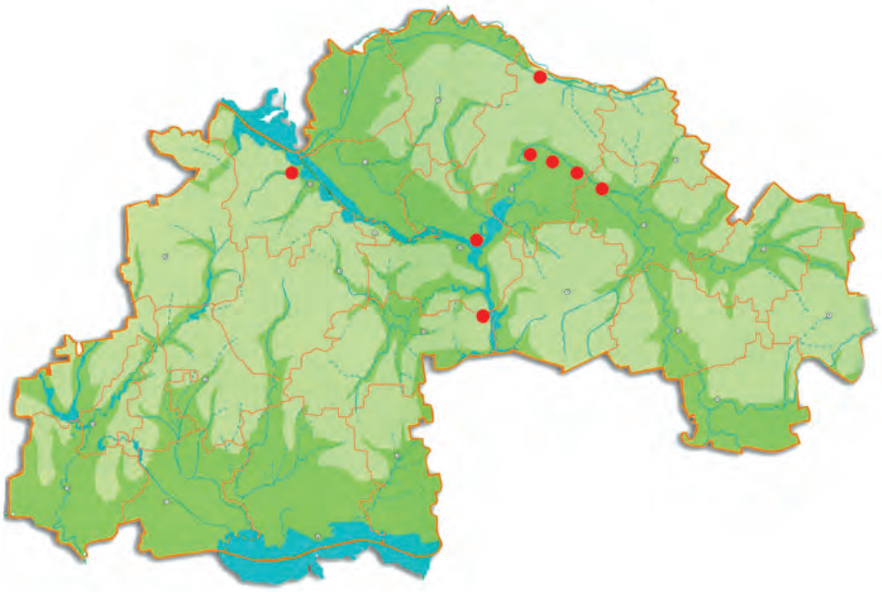
Біоекологічна характеристика
Перелітний вид. В області у сховищах знаходиться з кінця березня до серпня-листопада. Активна увечері після заходу сонця і вдосвіта. Мешканець листяних лісів із старим деревостоєм – заплавних і байрачних дібров. Народжують 1–2 малят у другій половині черв-ня. Живляться жуками (хрущі, туруни, водолюби, плавунці), метеликами (листовійки, шовкопряди, коконопряди, совки, бражники), пильщиками, різними клопами.

Наукове та практичне значення
Знижують велику кількість шкідників лісового господарства. Один із важливих біотичних механізмів контролю за розвитком фітофагів.

Чисельність і причини її зміни
До 1970-х рр. минулого сторіччя була численним видом. Нараховувалось до 500–600 звірків (Орільські ліси), а у заплавних дібровах Присамар'я від 1,2 до 6,4 особин/га. З кінця 1980-х рр. чисельність почала різко знижуватись. Причини – надто швидке зведення старих дуплистих дерев та забруднення довкілля.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), Червоної книги України (вразливий), до другого додатку Бернської конвенції та до регіонального Червоного списку (вразливий). Охороняється у державних заказниках – Приорільському, «Комарівщина», «Урочище Паськове». Необхідно в місці зосередження основної популяції організувати Самарський заповідник.

Основні джерела інформації
Абеленцев та ін., 1956; Булахов, Чегорка, 1998; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Годлевська О. В.

Nyctalus lasiopterus (Schreber, 1781)

Вечірниця велетенська
(Вечерница гигантская)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Рукокрилі (*Chiroptera*), родина – Гладконосі, або Справжні кажани (*Vespertilionidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює територію листяних лісів від Франції до західних кордонів Оренбурзької області. В Україні поширена у лісовій і лісостеповій зонах. В Дніпропетровській області – у Самарському лісі (Новомосковський і Павлоградський р-ни), у заплавних дібровах лівобережжя Дніпра (верхів'я Дніпровського водосховища) та в Орільському лісі (Царичанський і Магдалинівський р-ни).

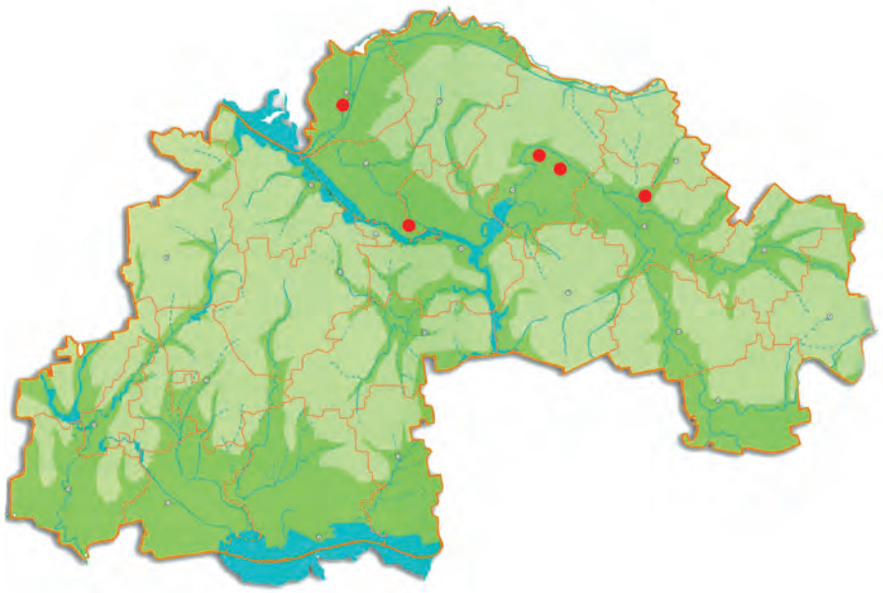
Біоекологічна характеристика
Перелітний вид. В області у сховищах знаходиться з початку квітня і перебуває до початку жовтня. Мешкає у старих листвяних лісах, рідше у хвойних. Селиться невеликими групами. Активна після заходу сонця. Самки раз на рік (середина серпня) народжують двох малят. Жертви здобуває літаючи високо над кронами дерев, та над галявинами. Живляться великими комахами.

Наукове та практичне значення
В зв'язку дуже низькою чисельністю вплив на шкідників лісового господарства не ефективний.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність дуже низька. Зустрічається не регулярно. Причини – знищення дуплистих і високостовбурних старих дерев та забруднення довкілля.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (NT), Європейського червоного списку (R), Червоної книги України (зникаючий), другого додатку Бернської конвенції та до регіонального Червоного списку (зникаючий). Охороняється у Дніпровсько-Орільському заповіднику та у державних заказниках «Приорільський» і «Комарівщина» (Новомосковський р-н). Необхідно організувати Самарський заповідник та збереження високостовбурних і старих дерев.

Основні джерела інформації
Абеленцев та ін., 1956; Булахов и др., 1983; Булахов, Чегорка, 1998; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: http://1.bp.blogspot.com/-RmIu22iSVjc/Tiar5IqIS5I/AAAAAAAAAvw/rBQKxoLbINA/s1600/sint25C325ADtulo25283de62529.jpg

Pipistrellus pipistrellus (Schreber, 1774)

Нетопир звичайний, або карликовий (малий)
(Нетопырь-карлик)

Таксономічна належність

Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Рукокрилі (*Chiroptera*), родина – Гладконосі, або Справжні кажани (*Vespertilionidae*).

Природоохоронний статус

2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області

Уся Європа до 60^0 північної широти і до Середземномор'я на південь. Центральна Азія на схід до Західного Китаю. В Україні поширений у лісовій і лісостеповій зонах, Карпатах і Криму. В області основна популяція зосереджена у Самарському лісі (Новомосковський і Павлоградський р-ни). До 1960 р. зустрічався в Орільському лісі (Магдалинівський р-н).

Біоекологічна характеристика

Мешканець різноманітних ландшафтів. Віддає перевагу населеним пунктам, які розташовані поблизу заплавних лісів. Перелітний вид. На території області перебуває з кінця березня до кінця серпня – початку вересня. Полювання на здобич розпочинають перед заходом сонця (19.30–20.00) і полюють на протязі ночі. Схованками служать дахи будівель та за віконницями, що довго не використовують. Народжують 1–2 малят. Живляться комарами, мошками, нічними метеликами, дрібними жуками. Відловлюють жертву як у польоті, так і тих, що знаходяться на гілках.

Наукове та практичне значення

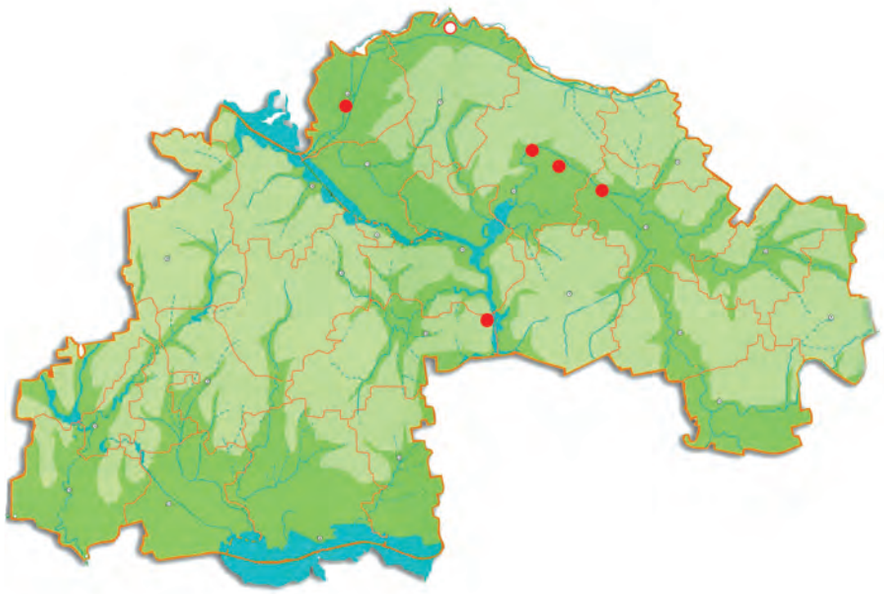
Винищують значну кількість комах-фітофагів та кровососів. Доповнює трофічний тиск на них у нічний період.

Чисельність і причини її зміни

У передвоєнні роки був звичайним по численності видом. У сховищах знаходилось по декілька десятків самок і більше сотні молодих тварин. Скорочення чисельності почалося з 1970-х рр. і продовжується зараз. Головна причина – зміни в структурі будівель з закритим дахом та без віконниць (ставнів), зведення старих дуплистих дерев та забруднення середовища.

Заходи охорони

Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), до Червоної книги України (вразливий), до третього додатку Бернської конвенції та до регіонального Червоного списку (рідкісний). Необхідна організація Самарського заповідника та спорудження в місцях знаходження виду дахів на будівлях з вільним доступом у літній період.

Основні джерела інформації

Абеленцев та ін., 1956; Булахов и др., 1983; Булахов, Чегорка, 1998; Барсов та ін., 2002; Рішення обласної Ради, 2002; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: http://www.milbourne.net/HOSTEDSITES/blagdonlakebirds/Assets/images/EOS44888 Common Pipistrelle, Home Bay.JPG

Pipistrellus nathusii (Keyserling et Blasius, 1839)

Нетопир лісовий, або Натузіса
(Нетопырь Натузиса)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Рукокрилі (*Chiroptera*), родина – Гладконосі, або Справжні кажани (*Vespertilionidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

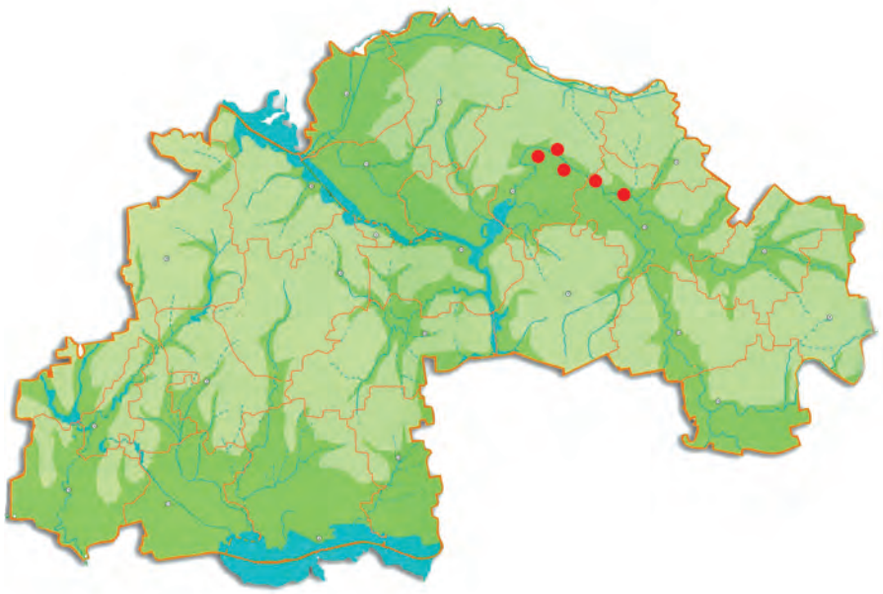
Ареал виду, поширення в області
Південна та Середня Європа від Франції до Приуралля. Північна межа ареалу – узбережжя Балтійського моря, південна – країни Середземного моря і Закавказзя. В Україні поширений переважно у лісовій і лісостеповій зонах. В області зустрічається лише у Самарському лісі (Новомосковський р-н).

Біоекологічна характеристика
Мешканець лісів (переважно узлісся) і рідколісся з великими дуплистими деревами. В населених пунктах майже не зустрічається. Схованки – дупла і щілиноподібні отвори. Перелітний вид. На території області знаходиться з першої половини березня до кінця серпня. Активний усю ніч з перервами. Самки народжують 1–2 малят. Живляться комарами, дзвінцями, совками, бражниками, жуками, клопами і іншими нічними комахами.

Наукове та практичне значення
При досягненні значної кількості може бути корисним у знищенні кровосисних комах та шкідників лісового господарства.

Чисельність і причини її зміни
Рідкісний вид на Дніпропетровщині. У довоєнні роки за п'ятибальною шкалою щільності оцінювався у 4 бали, у 1970-ті рр. – 3 бали. Причини – суцільні вирубки старих дуплистих дерев та рекреаційне навантаження на лісові екосистеми.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), до Червоної книги України (неоцінений), до другого додатку Бернської конвенції та до регіонального Червоного списку (вразливий). Для його збереження необхідно організувати Самарський заповідник (основне місце знаходження цього виду).

Основні джерела інформації
Стаховський, 1948; Абеленцев та ін., 1956; Булахов и др., 1983; Булахов, Чегорка, 1998; Барсов та ін., 2002; Рішення обласної Ради, 2002; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Годлевська О. В.

Pipistrellus kuhlii (Kuhl, 1819)

Нетопир середземноморський
(Нетопырь средиземноморский)

Таксономічна належність.
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Рукокрилі (*Chiroptera*), родина – Гладконосі, або Справжні кажани (*Vespertilionidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал охоплює Південну Європу, Північну Азію та Південну Азію. В Україні раніше був виявлений лише у Криму. Зараз за даними багатьох публікацій його ареал трохи поширився на північ. На території області зафіксована лише одна зустріч (11 липня 2002 р. у передмістях Кривого Рогу). Вірогідно залітний вид.

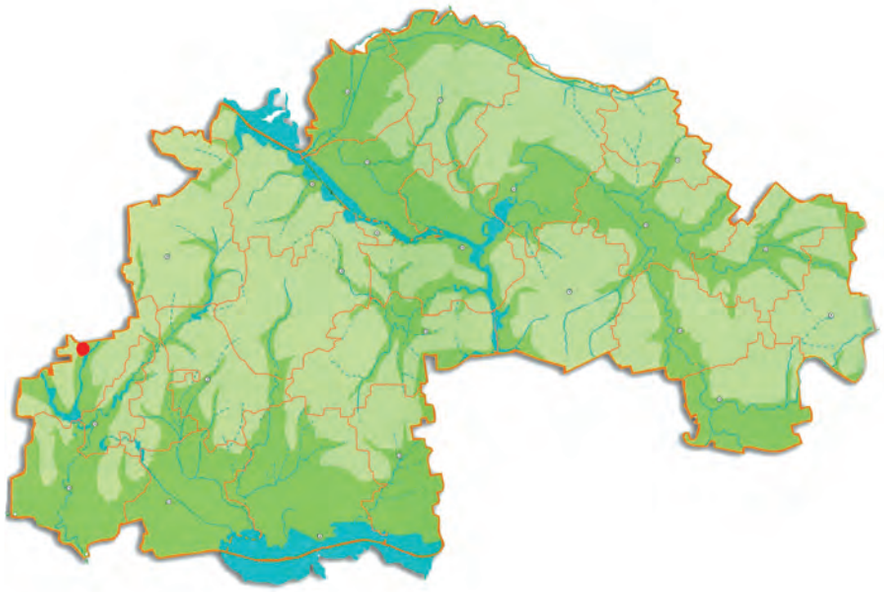
Біоекологічна характеристика
Залітний вид. Віддає перевагу гірській місцевості. Поселяється в розщілинах скель, або у щілинах високих споруд. Наприкінці травня – початку червня народжують по двоє малят. Живиться нічними комахами.

Наукове та практичне значення
Не оцінено.

Чисельність і причини її зміни
Не з'ясовані.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), до Червоної книги України (вразливий), до другого додатку Бернської конвенції. Можлива охорона у державному заказнику «Інгулецький степ».

Основні джерела інформації
Абеленцев та ін., 1956; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Годлевська О. В.

Vespertilio murinus Linnaeus, 1758

Лилик (кажан) двоколірний
(Кожан двухцветный)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Рукокрилі (*Chiroptera*), родина – Гладконосі, або Справжні кажани (*Vespertilionidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Від Англії і Франції до побережжя Тихого океану з північною границею через Норвегію, центральні області Росії, південний Сибір, з південною – через середню Італію, по побережжю Чорного моря, Ірану, Гімалаїв, Північно-Східного Китаю. Україна повністю входить до ареалу виду. В області зустрічається скрізь, але переважно в Новомосковському, Павлоградському, Нікопольському та Дніпропетровському р-нах, у містах і селах, розташованих поблизу до лісових масивів.

Біоекологічна характеристика
Мешканець різноманітних ландшафтів, часто пов'язаних із людським житлом. Схованками служать дахи, обшивки стін, дупла, розщілини скель. Перельотний вид. В області перебувають з квітня по кінець серпня. Активні після заходу сонця на протязі всієї ночі. В кінці червня самки народжують двох малят. Живляться комарами, лускокрилими та жуками.

Наукове та практичне значення
При значній чисельності здатні зменшувати у населених пунктах кількість кровосисних комах та фітофагів.

Чисельність і причини її зміни
Нечисленний вид на протязі часу. З початку XXI сторіччя його численність почала скорочуватись. Причини не з'ясовані. Вірогідно у зв'язку зі змінами в структурі будівель та забрудненням середовища.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), до Червоної книги України (вразливий), до другого додатку Бернської конвенції та до регіонального Червоного списку (не визначений). При забудовах міст і сіл передбачити конструкцію дахів з вільним доступом на горища.

Основні джерела інформації
Абеленцев та ін., 1956; Булахов, Чегорка, 1998; Барсов та ін., 2002; Рішення обласної Ради, 2002; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Годлевська О. В.

Eptesicus serotinus (Schreber, 1774)

Лилик (кажан) пізній
(Кожан поздний)

Таксономічна належність.
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Рукокрилі (*Chiroptera*), родина – Гладконосі, або Справжні кажани (*Vespertilionidae*).

Природоохоронний статус
4 (не визначений).

Ареал виду, поширення в області
Західна та Південна Європа, південь Східної Європи, Північна Африка, Аравія, Мала Азія, Центральна Азія, на схід до Китаю. В Україні і у Дніпропетровській області поширений скрізь.

Біоекологічна характеристика
Мешканець різноманітних ландшафтів, але переважно з людськими поселеннями. Літні сховища облаштовує на горищах, за подвійними стінами, за обшивками, у розщілинах скал. Утворює колонії. Вид осілий. Зимою впадає в сплячку. Але у великих будовах з подвійними стінами може бути активним і у зимовий період (наприклад у приміщенні НДІ трубної промисловості у м. Дніпропетровську). Наприкінці травня – початку червня народжують 1–2 малят. Основна їжа – жуки, нічні лускокрилі, перетинчастокрилі. У зимовий період у приміщенні – прусаки.

Наукове та практичне значення
Вид корисний як винищувач шкідників парків, скверів, лісів і полів, що оточують населенні пункти.

Чисельність і причини її зміни
Найчисленніший з кажанів до початку XXI сторіччя. З 1950-х рр. його чисельність по п'ятибальній шкалі щільності оцінювалась у 4 бали, в 1990-ті рр. – скоротилася до 3, у першому десятиріччі XXI сторіччя - до 2–3 балів. Головною причиною є забруднення середовища.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), до Червоної книги України (вразливий), до другого додатку Бернської конвенції. В регіоні заходи охорони не здійснювались.

Основні джерела інформації
Абеленцев та ін., 1956; Булахов, Чегорка, 1998; Булахов, 2004; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Булахов В. Л.
Фото: Дикий І. В.

Martes martes Linnaeus, 1758

Куниця лісова
(Куница лесная)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Хижі (*Carnivora*), родина – Куницеві (*Mustelidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

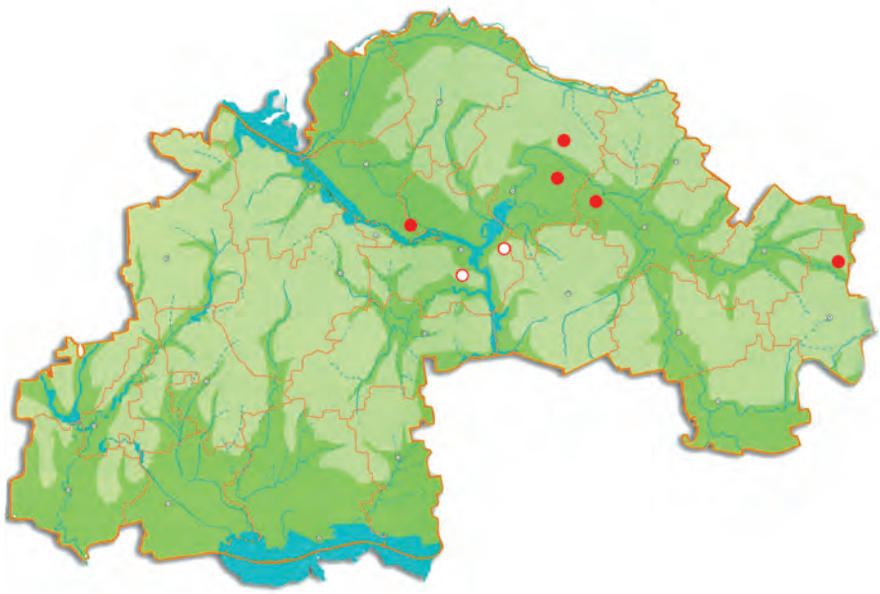
Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа та Західна Азія (лісова та лісостепова зони). В Україні поширена на Поліссі та в Лісостепу, по долинах річок проникає у степову зону. У межах Дніпропетровщини розподіл спорадичний і пов'язаний, головним чином, з найбільш крупними лісовими масивами. Основна популяція розташована у байрачних, заплавних і аренних лісах Присамар'я (Новомосковський і Павлоградський р-ни).

Біоекологічна характеристика
Типовий представник лісового екологічного комплексу. Осілий вид, активний протягом цілого року. Переважно нічна або сутінкова тварина, але розподіл піків добової активності має сезонну специфіку. Сховища влаштовує у дуплах старих дерев. Куниця здатна активно пересуватися по кронах, але полює в основному на землі. Активний хижак з різноманітним трофічним спектром. Раціон лісової куниці в умовах області є найширшим за кількістю об'єктів живлення (181) порівняно з іншими представниками Mustelidae. За відносною біомасою кормів переважають лісові ссавці та птахи (64 і 16,4 % відповідно); до 15–16 % належить рослинним кормам. Статева зрілість наступає в 14–15-місячному віці. Гін відбувається влітку. Вагітність триває 230–276 діб, хоча саме розвиток плоду займає 27–28 діб. Молодь з'являється в березні-травні. Лактація триває півтора місяця. Виводок розпадається на початку вересня. Населяє різноманітні біотопи листяних і хвойних лісів. Іноді може мігрувати між острівними лісовими масивами, але відкритих ландшафтів уникає.

Наукове та практичне значення
Цінний хутровий звір, раніше був об'єктом промислу. Є елементом природної регуляції чисельності мікромаммалій – шкідників лісового господарства.

Чисельність і причини її зміни
Вид зустрічається рідко, його чисельність постійно скорочується. У найбільшому лісовому масиві Дніпропетровщини – Самарському лісі – до катастрофічних пожеж у серпні 2010 р. орієнтовно мешкало не більше 10–15 пар. Причини скорочення чисельності: зменшення площі лісів, вирубка дуплистих дерев, фактор занепокоєння, браконьєрство.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), додатку III Бернської конвенції. Охороняється в природному заповіднику "Дніпровсько-Орільський" та на території інших об'єктів ПЗФ області. Необхідно заповідання типових місцеперебувань (насамперед – організація природного заповідника на території Присамар'я) і збалансоване ведення лісового господарства (збереження стиглих лісових насаджень і дуплистих дерев).

Основні джерела інформації
Сокур, 1961; Абелєнцев, 1968; Абеленцев, 1973; Терновский, 1977; Граков, 1981; Булахов, Пахомов, 2006; Михеев, 2009; Міхєєв, 2010.

Автор: Міхєєв О. В.
Фото: http://www.pinemarten.info/images/larger/aboutpm01.jpg

Mustela erminea Linnaeus, 1758

Горностай
(Горностай)

Таксономічна належність

Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Хижі (*Carnivora*), родина – Куницеві (*Mustelidae*).

Природоохоронний статус

1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області

Більша частина Європи, гори Кавказу та Середньої Азії, Сибір, Північна Азія, Північна Америка. В Україні поширений по всій території (окрім Криму та деяких степових районів у Донецької та Запорізької обл.). У межах Дніпропетровської області зустрічається у дібровних лісових масивах заплав річок Орілі (Магдалинівський, Царичанський, Петриківський р-ни) та Самари (Новомосковський, Павлоградський р-ни), у верхів'ях Дніпровського водосховища, р. Інгульця (Криворізький р-н), у природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», Комісарівському лісі (П'ятихатський р-н), Верхньодніпровських байрачних дібровах (Верхньодніпровський р-н), у лісових насадженнях Межівського та Нікопольського р-нів.

Біоекологічна характеристика

Представник лісового екологічного комплексу. Осілий вид. Активний протягом року. Добова активність переважно сутінкова та нічна. Сховища зазвичай влаштовує у дуплах, у норах дрібних ссавців, а також у порожнинах під корінням дерев і буреломом. За кормовою спеціалізацією горностай – типовий міофаг. У Дніпропетровській обл. його трофічний спектр включає більше 100 об'єктів з числа хребетних і безхребетних тварин, а також рослинних кормів. Основу раціону складають ссавці та птахи (58 і 22,7% загальної біомаси відповідно). Найчастіша здобич – мікромаммалії (миші, нориці, водяні щури). Охоче споживає соковиті плоди (11,8 %). Активно добуває плазунів (2,1 %) – мідянку та вужа звичайного. Може робити запаси із залишків здобичі. Статева зрілість самок наступає рано – на 36–48 добу, самців – у річному віці. Гін відбувається навесні або на початку літа. Вагітність включає ембріональну діапаузу і триває 240–393 діб. Народжує 2–18 (у середньому 4–8) щенят. Линяння відбувається двічі на рік; його строки залежать від метеорологічних умов, вгодованості, віку та статі. Віддає перевагу зволоженим біотопам. Переважні місцеперебування – заплавні ліси, судіброви, береги річок, озер, чагарникові зарості. Іноді може проникати в агроценози та населені пункти.

Наукове та практичне значення

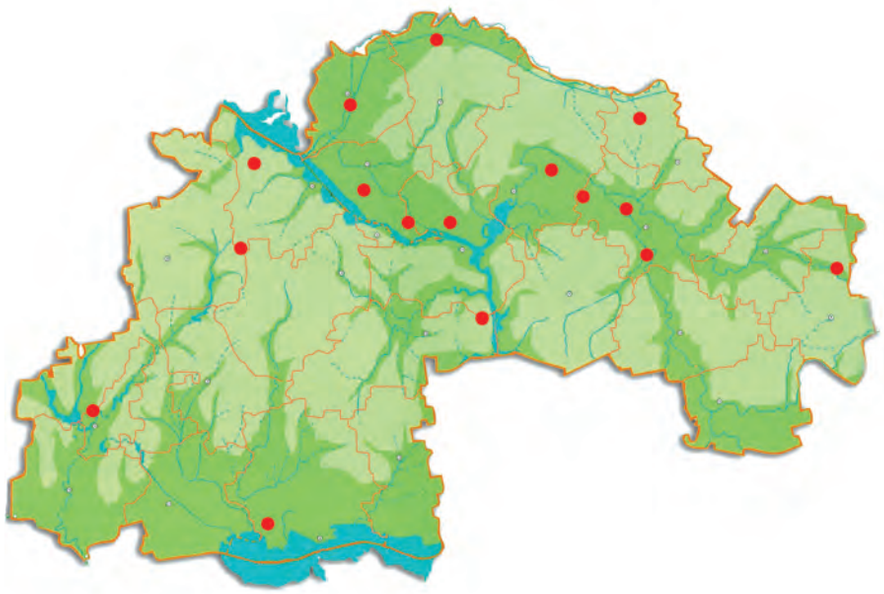
У минулому був мисливським видом. Корисний в аспекті регуляції чисельності потенційно шкідливих гризунів.

Чисельність і причини її зміни

Рідкісна тварина, чисельність якої поступово падає. Багато тварин гине від хвороб (особливо гельмінтозних, які в окремі роки поражають до 50 % звірків), а також від знищення природних лісових та водно-болотних місцеперебувань.

Заходи охорони

Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), додатку III Бернської конвенції, II і III видання ЧКУ (неоцінений).Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», у заказнику Волошанська Дача (Юр'ївський р-н) та на території інших об'єктів ПЗФ області. Необхідне заповідання типових лісових і водно-болотних місцеперебувань (насамперед – організація природного заповідника на території Присамар'я).

Основні джерела інформації

Новиков, 1956; Абелєнцев, 1968; Терновский, 1977; Булахов, Пахомов, 2006; Антонець, 2008; Загороднюк, Коробченко, 2008; Волох, 2009а; Міхєєв, 2010.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Чорноволод І.

Mustela lutreola Linnaeus, 1758

Норка європейська
(Норка европейская)

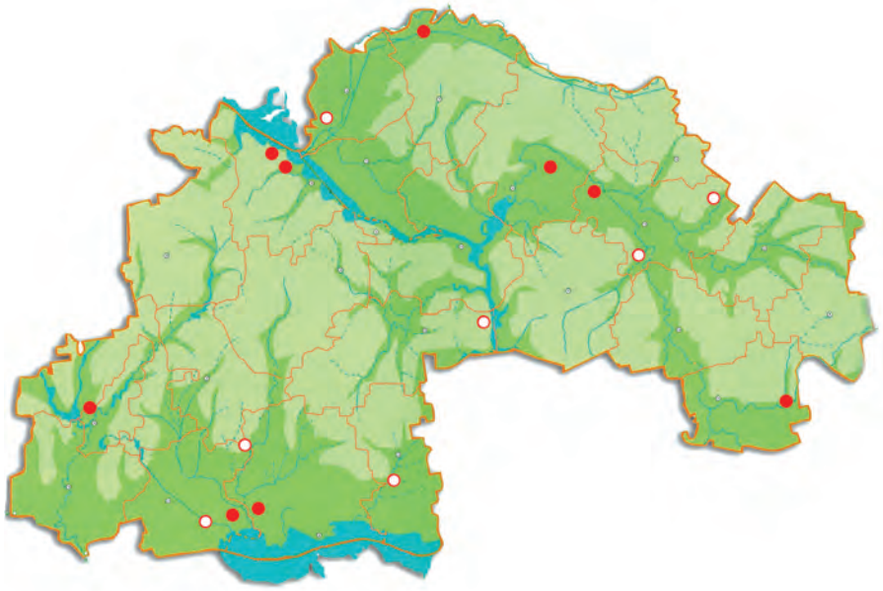

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Хижі (*Carnivora*), родина – Куницеві (*Mustelidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Більша частина Європи, Туреччина, Кавказ, Приуралля. В Україні поширена скрізь. У Дніпропетровській області до 1960-х років зустрічалася по долинах майже всіх річок (Дніпро, Інгулець, Базавлук, Солона, Кам'янка, Томаківка тощо). Зараз рідко зустрічається в районі Карачунівського водосховища (Криворізький р-н), у пониззі річок Базавлук і Кам'янка (Нікопольський та Апостолівський р-ни), у дренажних канавах на початку каналу Дніпро-Донбас (Царичанський р-н), у заплавних дібровах середній течії р. Оріль (Магдалинівський р-н) та р. Самара (Новомосковський і Павлоградський р-ни). Основна популяція сконцентрована у Самарському лісі та на р. Вовча в районі с. Велико-Михайлівка (Покровський р-н).

Біоекологічна характеристика
Належить до водно-болотного екологічного комплексу. Веде осілий спосіб життя. Індивідуальна ділянка охоплює до 1,5–2 км берегової лінії. Узимку здатна здійснювати переходи до 10 км, іноді через вододіли. Активна протягом року, у сутінки та вночі. Може поселятися у норах водяних щурів, хатках ондатр і бобрів, підмивах берегів, пустотах під корінням. Основу раціону складає риба, амфібії, раки, молюски, водяні комахи. Також може добувати дрібних ссавців та водоплавних птахів (нападає на качок, що линяють). У норах часто робить схованки корму. Статевої зрілості досягає у річному віці. Полігамна тварина. Гін – у лютому-квітні. Тривалість вагітності – 42–46 діб. Щенята (3–7) народжуються у травні-червні; стають самостійними у 2–3 місяці. Линяє двічі на рік. У весняний період линяння розтягнуте. Сезонні відмінності хутра незначні. Європейська норка – мешканець невеликих проточних водойм під пологом лісу. Віддає перевагу водоймам із заростями очерету, осики. Може поселятися у меліоративних каналах з поросли гідрофільною рослинністю берегами.

Наукове та практичне значення
Раніше – мисливський хутровий вид.

Чисельність і причини її зміни
Невідома. На території Дніпропетровській області трапляється дуже рідко. Це пов'язано, насамперед, із трансформацією водно-болотних біотопів (зарегулювання річок і спорудження магістральних водних каналів веде до всихання заплав), а також з чинниками антропогенного походження (занепокоєння, браконьєрський промисел).

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія EN), додатку II Бернської конвенції, II і III видання ЧКУ (зникаючий). Охороняється в державному заказнику Велико-Михайлівський. Місця минулого та сучасного поширення виду (насамперед у межах водно-болотних угідь заплавних дібров Самарського лісу) потребують охоронного статусу.

Основні джерела інформації
Сокур, 1961; Абелєнцев, 1968; Терновский, 1977; Сидорович, 1995; Волох, 2004; Булахов, Пахомов, 2006; Волох, Роженко, 2009б.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Чорноволод І.

Mustela eversmanni Lesson, 1827

Тхір степовий
(Хорек степной)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Хижі (*Carnivora*), родина – Куницеві (*Mustelidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Південно-Східна Європа, Середня та Центральна Азія, Сибір, Далекий Схід. В Україні поширений на всій території, але в багатьох місцях зник і зараз зустрічається у степових і лісостепових районах. У межах Дніпропетровщини поширений скрізь.

Біоекологічна характеристика
Вид ссавців, характерний для степового екологічного комплексу. Осілий, але здатний здійснювати міграційні переходи до 10–18 км за ніч. Добова активність переважно сутінкова та нічна, але може полювати й удень. Використовує сховища норного типу, але сам їх риє рідко (здебільшого займає нори ховрахів, сліпаків, лисиць). Головна категорія кормів – гризуни (ховрахи, хом'яки, мишоподібні гризуни). Також добуває птахів, ящірок, комах. За можливістю охоче поїдає рослинні корми, насамперед плоди дерев і чагарників. При надлишку кормів робить запаси. Статева зрілість настає у 8–10 місяців. Парування відбувається у березні–травні. Вагітність триває 37–38 діб, кількість малят у виплоді досягає 12–19 (у середньому 7–9). Період лактації триває до 1,5 місяців. Малят виховують обоє батьків. Линяє двічі на рік. Весняне линяння відбувається у квітні, осіннє – у серпні–листопаді. Основні місцеперебування пов'язані з відкритими ландшафтами: степові ділянки, балки, перелоги, пасовища, луки, сухі річкові долини. Уникає заболочених ділянок, рідко заходить у лісові масиви та населені пункти.

Наукове та практичне значення
Раніше був промисловим видом. Корисний у боротьбі зі шкідниками сільського господарства.

Чисельність і причини її зміни
Зустрічаються лише поодинокі особини, і то зрідка. Скорочення чисельності зумовлено розорюванням степів, використанням отрутохімікатів, депресією популяцій основних трофічних об'єктів – ховрахів і хом'яків.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), додатку II Бернської конвенції, I–III видання ЧКУ (зникаючий). Відновлення та охорона популяцій потребує збільшення кількості та площі заповідних степових ділянок.

Основні джерела інформації
Новиков, 1956; Абелєнцев, 1968; Терновский, 1977; Токарский, 2001; Булахов, Пахомов, 2006; Волох, 2009г.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Чорноволод І.

Mustela putorius Linnaeus, 1758

Тхір лісовий
(Хорек лесной)

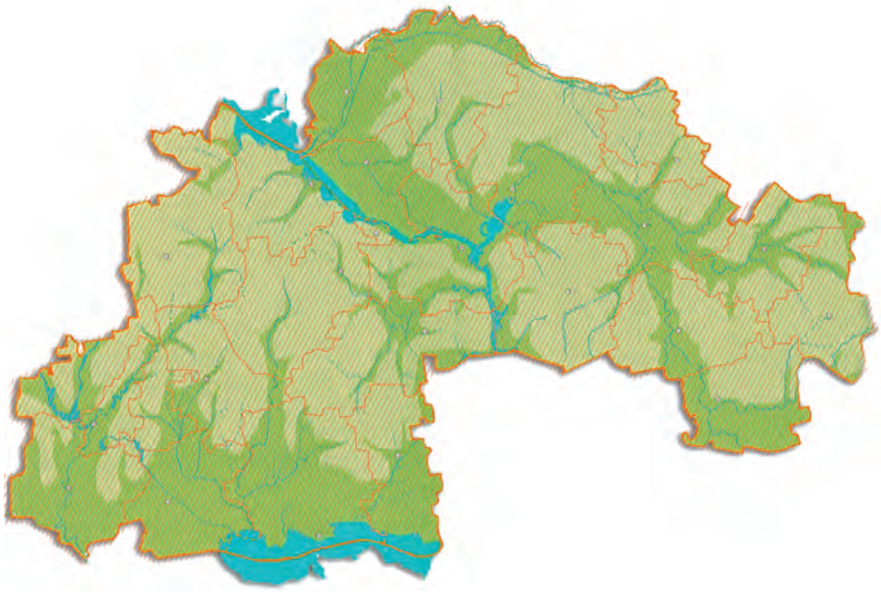

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Хижі (*Carnivora*), родина – Куницеві (*Mustelidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Майже вся Європа, крім північної зони та значної частини Балкан. В Україні зустрічається повсюдно. У степові райони проникає переважно по річковим долинам, але в Криму відсутній. На Дніпропетровщини поширений по всій території.

Біоекологічна характеристика
Осілий вид лісового екологічного комплексу, активний цілорічно. Розмір індивідуальної території (до 250–450 га) залежить від забезпечення кормовими ресурсами. За наявності багатої кормової бази звірок активний в основному вночі, при бідній може проявляти й денну активність. Використовує тимчасові та постійні (виводкові) сховища. Найчастіше займає пусті нори інших ссавців, або придатні природні пустоти (під корінням дерев, купами хмизу, у дуплистих колодах тощо); іноді риє сам. Раціон лісового тхора у регіоні налічує 123 трофічних об'єкта, з яких 36 відносяться до хребетних тварин. Частка цієї здобичі у спожитої біомасі становить 81,4 %. Основні об'єкти полювання цього хижака – ссавці (48,3 %) та птахи (22,3 %). Він здатний добувати навіть молодняк зайців-русаків (1,4 % загальної біомаси раціону). Другорядне значення мають рослинні корми (16,4 %). З числа безхребетних певна роль належить комахам (2,2 %). При нагоді поїдає амфібій (4 %), плазунів (5,6 %) та дрібну рибу (1,2 %). Може запасати корм. Статевої зрілості досягає у 10–12 місяців. Гін у лютому-квітні. Вагітність триває 40–42 діб. У виплоді від 2 до 12, частіше 4–7 малят. Вони стають самостійними у двомісячному віці, але до осені тримаються виводками. Линяння відбувається двічі на рік: із кінця лютого до квітня, і з початку вересня до листопада. Найчастіше заселяє заплавні та байрачні діброви, судіброві, береги рік та стариць, прилеглі території ставків і водосховищ з деревною та чагарниковою рослинністю. Також зустрічається у відкритих біотопах з заростями чагарників, в ярах, балках, садах, парках, в агроценозах поблизу населених пунктів, в лісосмугах. Лісовий тхір є видом з вираженим синантропізмом, тому часто поселяється у населених пунктах (сільського типу).

Наукове та практичне значення
У минулому – мисливський вид. Здатний впливати на чисельність шкідливих гризунів у лісових господарствах. При значній щільності може завдавати шкоди присадибному птахівництву.

Чисельність і причини її зміни
У межах області трапляється спорадично; кількість особин точно невідома. Зниження чисельності продовжується, але повільніше, ніж у тхора степового; причинами слід вважати безпосереднє винищення та використання отрутохімікатів у боротьбі зі шкідниками.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), додатку III Бернської конвенції, III видання ЧКУ (неоцінений). Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» та в ряді ландшафтних заказників (Комісарівський, Грушоватський, Приорільський, Комарівщина, Волошанська Дача, Велико-Михайлівський та ін.).

Основні джерела інформації
Новиков, 1956; Сокур, 1961; Абелєнцев, 1968; Терновский, 1977; Булахов, Пахомов, 2006; Ружіленко, 2009; Міхєєв, 2010.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Чорноволод І.

Vormela peregusna Güldenstädt, 1770

Перегузня
(Перевязка)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Хижі (*Carnivora*), родина – Куницеві (*Mustelidae*).

Природоохоронний статус
0 (зниклий).

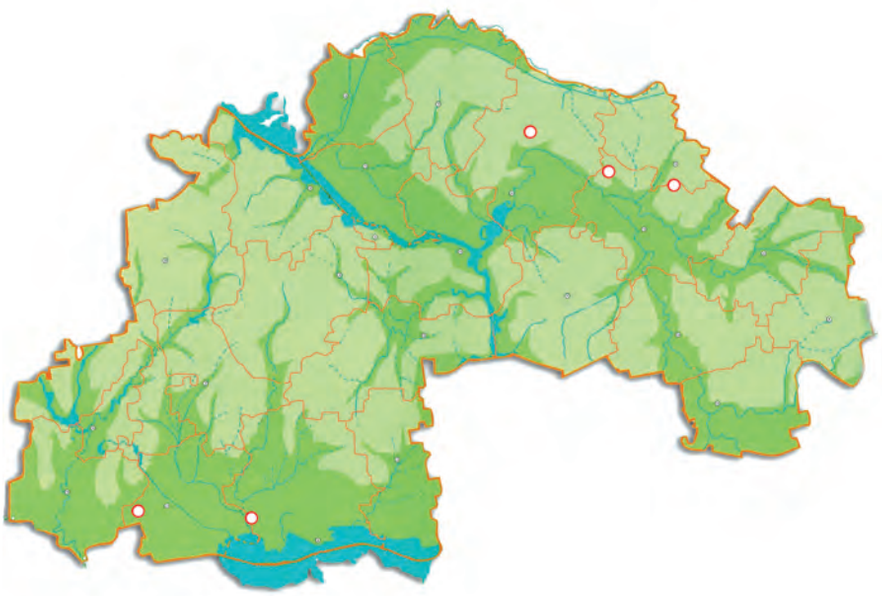
Ареал виду, поширення в області
Південно-Східна Європа; Мала, Передня та Середня Азія, Китай. Ареал в Україні – переважно південна та східна частини степової зони (Запорізька, Донецька та Луганська області). У Дніпропетровській області перегузню зустрічали ще до 1954 року: на узліссях Присамарських байрачних дібров (Новомосковський і Павлоградський р-ни), на степових ділянках у долині р. Базавлук, в околицях с. Гуляйполе (Криничанський р-н). Зараз відомості про її наявність в області відсутні.

Біоекологічна характеристика
Типовий представник степового екологічного комплексу. Осілий вид. Активність на протязі всього року. У добовому циклі переважає сутінково-нічна активність. Площа індивідуальної ділянки не перевищує 30 га. Своїх нір зазвичай не риє, як сховища використовує житла степових гризунів. Найбільше трофічне значення для цього хижака належить степовим видам ссавців (ховрахам, тушканчикам, хом'якам, сліпакам, мишам, норицям тощо). Також полює на птахів і плазунів, охоче споживає рослинні корми (баштанні культури, плоди шипшини, терну тощо). Розмноження перев`язки досліджене недостатньо. Відомо, що для неї характерна латентна фаза розвитку зародка, тому вагітність триває близько п'яти місяців. Гін проходить улітку. Самка народжує 2–14 малят (у середньому 4–6). Статевозрілою стає на другому році життя. Мешканець цілинних степів. Також населяє балки з чагарниковою рослинністю та узлісся байрачних дібров.

Наукове та практичне значення
Не має.

Чисельність і причини її зміни
В області вид не зареєстрований. Причини зникнення: розорювання цілинних степів, нестача основних трофічних об'єктів (ховрахів та інших степових гризунів), надмірне використання добрив, пестицидів, отрутохімікатів.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія VU), Європейського Червоного списку, додатку II Бернської конвенції, I–III видання ЧКУ (рідкісний). У зв'язку з відсутністю виду заходи охорони не здійснюються. З метою відновлення його популяцій необхідно проведення реакліматизаційних робіт.

Основні джерела інформації
Абелєнцев, 1968; Терновский, 1977; Булахов, Пахомов, 2006; Загороднюк, Коробченко, 2008; Волох, 2009б.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Пилипенко Д. В.

Meles meles Linnaeus, 1758

Борсук
(Барсук)

Таксономічна належність

Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Хижі (*Carnivora*), родина – Куницеві (*Mustelidae*).

Природоохоронний статус

2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області

Майже вся Європа (крім північних районів), більша частина Азії, Сибір, Далекий Схід. На Україні поширений скрізь, але розповсюдження нерівномірне (найменше поширений у Приазов'ї та степових районах Криму). На Дніпропетровщині зустрічається повсюдно, але на більшості території розподіл спорадичний. Найбільш розвинуті поселення зареєстровані в заплавних, байрачних і аренних лісах, балках, ярах Новомосковського, Павлоградського, Магдалинівського, Царичанського, Петриківського р-нів).

Біоекологічна характеристика

Характерний для лісового екологічного комплексу. Осілий. Зимо-спляча тварина, але в теплі зими проявляє періодичну активність. Залягає в сплячку в листопаді-грудні. Веде сутінковий спосіб життя. Удень перебуває в норах. Утворює як прості (тимчасові), так і складні підземні поселення, які складаються з розгалуженої багатоярусної системи лабіринтів із численними входами, тупиками та гніздовими камерами. Моногамна тварина. Самки стають статевозрілими у 12–15 місяців, самці – у два роки. Парування може відбуватися у різні строки, у зв'язку з чим змінюється тривалість вагітності (271–450 діб, включаючи латентну фазу). У приплоді 2–6 малят (частіше 3–5), які у 3-місячному віці здатні самостійно добувати їжу. За особливостями трофіки борсук в умовах регіону є вираженим поліфагом. Розподіл відносної біомаси ресурсних груп "хребетні : безхребетні : рослинність" виглядає як "0,63 : 0,19 : 0,18". У трофічному спектрі переважають ссавці (31 %), рептилії (17,5 %), птахи (10,4 %). Частка комах становить 11 %, соковитих плодів – 11,8 %. Порівняно з іншими хижими ссавцями найактивніше споживає дощових черв'яків (7,4 % біомаси раціону). У межах області борсук зустрічається практично у всіх типах плакорних, заплавних і аренних лісів. Також населяє яри і балки, відкрити ділянки та схили горбів уздовж степових річок, порослі терном, шипшиною, грушею.

Наукове та практичне значення

Промисловий хутровий звір. Для лікування туберкульозу, шкірних хвороб і ран застосовують його жир. Риюча активність борсука є важливим чинником ґрунтових процесів.

Чисельність і причини її зміни

Чисельність звіра в найсприятливіших біотопах не перевищує 0,6–0,8 особин/1000 га. Зміни чисельності викликані комплексом причин: трансформація місцеперебувань, забруднення екосистем пестицидами й отрутохімікатами, механізація сільського господарства, браконьєрство, занепокоєння.

Заходи охорони

Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), додатку III Бернської конвенції. Був уключений до II видання ЧКУ (1994). Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» та в ряді державних заказників (Комісарівський, Комарівщина, Урочище Паськове та ін.). Необхідна організація природного заповідника на території Присамар'я. Збереження виду потребує повсюдної охорони розвинутих зимувально-виводкових поселень і боротьби с браконьєрським промислом.

Основні джерела інформації

Новиков, 1956; Сокур, 1961; Абелєнцев, 1968; Терновский, 1977; Шевченко, 1994; Михеев, 2004б; Булахов, Пахомов, 2006; Михеев, Мельник, 2008; Міхєєв, 2009, 2010.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Чорноволод І.

Lutra lutra Linnaeus, 1758

Видра річкова
(Выдра речная)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Хижі (*Carnivora*), родина – Куницеві (*Mustelidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

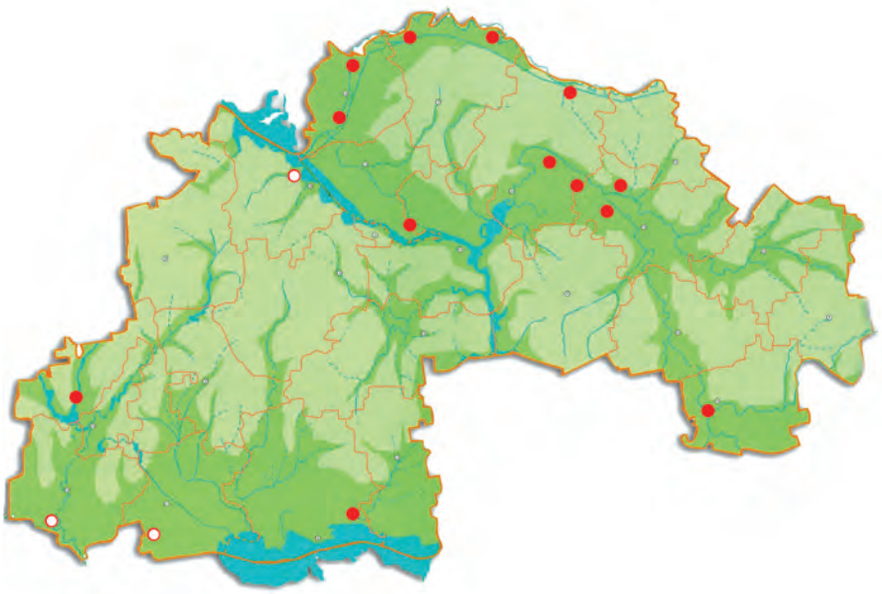
Ареал виду, поширення в області
Європа, значна частина Азії, Північна та Західна Африка. В Україні поширена скрізь (окрім Криму). У Дніпропетровській області – як і взагалі в стоповій зоні – розповсюдження цього звіра визначається, насамперед, станом і характером гідрографічної мережі. У межах регіону зустрічається у заплавних лісах і озерах Приорілля (Царичанський і Магдалинівський р-ни), у Самарському лісі (Новомосковський і Павлоградський р-ни), на р. Вовча (Покровський р-н), Карачунівському водосховищі (Криворізький р-н), у Нікопольських плавнях (Нікопольський р-н), пониззі р. Базавлук (Апостолівський р-н).

Біоекологічна характеристика
Вид водно-болотного екологічного комплексу. Осілий. Активність – протягом усього року. Веде сутінково-нічний спосіб життя, але узимку може проявляти денну активність (здатна долати 15–20 км за добу, здійснюючи кормові переходи). Влаштовує прості нори (1–2 входи, що переважно розташовані під водою). Часто займає ондатрові та боброві хатки. Основна категорія кормів – різні види риб, що становлять 55,2 % загальної біомаси раціону. Другорядне значення мають ссавці (18,2 %). Певна трофічна роль належить безхребетним тваринам, насамперед ракоподібним, молюскам, комахам. Рослинні корми цей хижак вживає у незначному обсязі (1,5 %). Статева зрілість наступає у віці 16–18 місяців, іноді пізніше. Вагітність (з ембріональною діапаузою) може тривати 240–365 діб. Період розмноження розтягнутий у часі, тому пологи можуть відбуватися упродовж всього року (найчастіше – у травні-червні). У виплоді буває 2–3 (до 5) малюків. У 2,5 місяці малята вже здатні до самостійного кормодобування. Виводки тримаються разом до кінця осені. Період линяння дуже розтягнутий. Літні шкурки майже не відрізняються від зимових. Найбільш стенотопний вид серед інших представників хижих ссавців Дніпропетровщини. Улюблені біотопи цього напівводного звіра – лісові озера, стариці, річки з захаращеними берегами та заростями очерету. Проте, мігруючі між водоймами, може значно віддалятися від них і заходити навіть у соснові бори.

Наукове та практичне значення
У минулому – промисловий звір з дуже цінним хутром. При надмірній чисельності може завдавати шкоди у рибогосподарських водоймах.

Чисельність і причини її зміни
В області нараховується орієнтовно 100–110 видр. Існують причини, що заважають збільшенню цього показника: збіднення кормових ресурсів, трансформація водно-болотних біотопів, забруднення та осушення водойм, браконьєрський промисел.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія NT), Європейського Червоного списку, додатку II Бернської конвенції, II і III видання ЧКУ (неоцінений). Охороняється в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський» і Приорільському державному заказнику, у заказнику Нікопольські Плавні. Для охорони найбільшої популяції необхідна організація природного заповідника на території Присамар'я.

Основні джерела інформації
Новиков, 1956; Сокур, 1961; Абелєнцев, 1968; Терновский, 1977; Сидорович, 1995; Волох, 2003; Булахов, Пахомов, 2006; Волох, Роженко, 2009а; Міхєєв, 2010.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Чорноволод І.

Castor fiber Linnaeus, 1758

Бобер річковий
(Бобр речной)

Таксономічна належність

Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Боброві (*Castoridae*).

Природоохоронний статус

4 (невизначений).

Ареал виду, поширення в області

Раніше був поширений у лісової зоні Європи, Азії та Північної Америки. Зараз залишився лише в окремих регіонах (Франція, Німеччина, Польща, Норвегія, Північна та Західна Монголія, Північно-Західний Китай). В Україні поширений у Поліссі та Лісостепу. В умовах Дніпропетровської області з'явився з початку 1990-х років унаслідок охорони та створення каскаду водосховищ на Дніпрі. У теперішній час бобер поширився та зустрічається в заплаві р. Домоткань поблизу с. Заріччя (Верхньодніпровський р-н), поблизу човнової станції "Зозуля" Самарського р-ну м. Дніпропетровськ, у гирлі старого русла р. Оріль (Царичанський р-н).

Біоекологічна характеристика

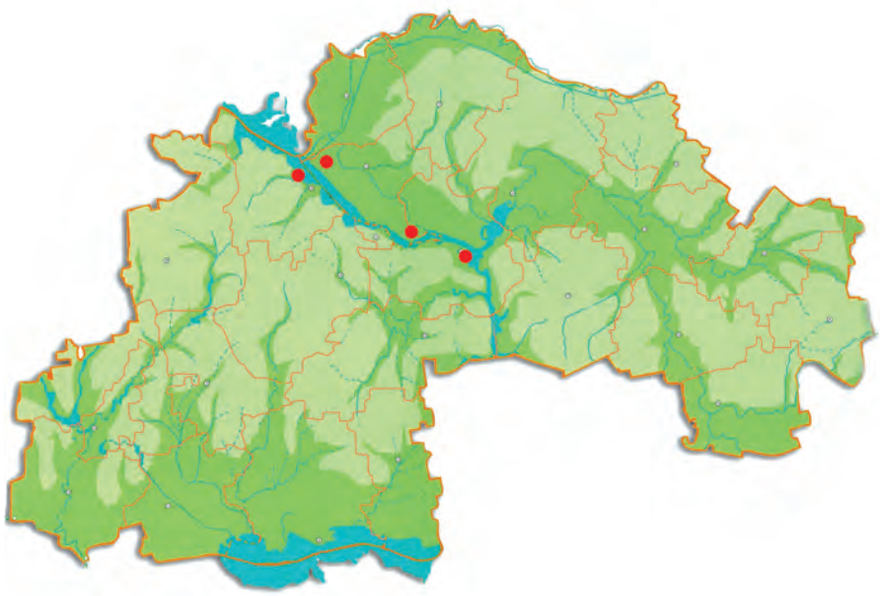
Екологічний комплекс – водно-болотний. Осіла тварина, активна протягом усього року. Добова активність припадає на сутінки та нічний період. Влаштовує характерні сховища – так звані хатки (висотою 2–3 м, діаметром до 7–10 м). Іноді риє нори (вхід розташований під водою). Основний корм бобра – кора, гілки, молоді пагони, різні прибережні макрофіти; особливо охоче споживає кореневища та цибулини цих рослин. Із дерев віддає перевагу м'яким породам – вербі, осиці та іншим. Восени активно заготовляє корми на зимовий період. Статева зрілість настає на третьому році життя. Вагітність триває 105–107 діб. Малята (3–5) народжуються у квітні-травні – зрячими та покритими волоссям. Через 1–2 доби вони можуть плавати. У тритижневому віці переходять на самостійне живлення. Линяння починається навесні (квітень-травень) і триває до середини осені. Оселяється в різних ландшафтах із наявністю водойм, найчастіше – по берегах річок із повільною течією, в озерах і великих ставках з прибережною деревно-чагарниковою рослинністю.

Наукове та практичне значення

Цінний промисловий звір, що раніше високо цінувався за добротне хутро та дієтичне м'ясо, а також "боброву струмину", яка широко вживається в народній медицині та парфумерії. Його конструктивна діяльність є чинником регуляції гідрологічного балансу водних екосистем і сприяє ґрунтоутворювальним процесам.

Чисельність і причини її зміни

В останні часи у зв'язку з охороною та зміною гідрологічного режиму чисельність бобра дещо зросла, він почав розширювати свій ареал. У Дніпропетровській області чисельність виду не перевищує 50–60 особин. Причини зміни чисельності: 1) негативні – обміління водойм, техногенне забруднення середовища, браконьєрство; 2) позитивні – створення каскаду водосховищ, які сповільнюють течії, утворюють умови, близькі до лиманно-озероподібних із численними затоками; будівництво магістральних водних каналів.

Заходи охорони

Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), додатку III Бернської конвенції. Охороняється в природному заповіднику "Дніпровсько-Орільський". Місця постійного перебування виду потребують охоронного статусу. Рекомендовано для відведення під заказники ділянок гирла р. Домоткань і гирла зі старицями колишнього русла р. Оріль.

Основні джерела інформації

Сокур, 1961; Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Дежкин, Дьяков, Сафонов, 1986; Булахов, Пахомов, 2006.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Чорноволод І.

Spermophilus suslicus Güldenstädt, 1770

Ховрах крапчастий
(Суслик крапчатый)

Таксономічна належність

Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Вивіркові (*Sciuridae*).

Природоохоронний статус

1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області

Центральна та західна частини Східної Європи. В Україні вид був поширений майже по всьому Лівобережному Лісостепу, а також у більшій частині правобережних і степових областей. В останні десятиліття зареєстровані лише окремі колонії в Харківській і Луганській областях. Територія правобережжя Дніпропетровської області повністю входить до його ареалу.

Біоекологічна характеристика

Вид степового екологічного комплексу. Осілий. Селиться як колоніями, так й в одиночних норах. На зиму впадає в сплячку (зазвичай з кінця вересня). Пробудження, залежно від умов, у березні-квітні. Добова активність спостерігається вранці та ввечері. Влаштовує нори до 4 м довжиною (з коморами та гніздовими камерами). Основні кормові об'єкти – надземні частини рослин (злаки, сільськогосподарські культури тощо). Також поїдає великих комах. Статева зрілість настає на другому році життя. Гін розпочинається одразу після пробудження. Вагітність триває біля 3 тижнів (іноді до 28–37 діб). Самка народжує від 3 до 8 малят (у середньому – 6–7), які прозрівають на четвертому тижні життя. Лактація триває 25–35 діб. Линяння відбувається один раз на рік; починається через місяць після пробудження, закінчується перед заляганням у сплячку. Вороги крапчастого ховраха – здебільшого хижі птахи (особливо шуліки та канюки), тхори, лисиці. Ховрахи хворіють і переносять віруси кліщового енцефаліту, бактерії чуми, туляремії. Населяє цілинні ділянки різнотравного степу. Оселяється на схилах балок, вигонах, по узбіччях доріг, на перелогових землях, пасовищах, пустошах. Уникає ділянок із густим трав'яним покривом, а також агроценозів.

Наукове та практичне значення

Був об'єктом промислу заради дешевого хутра. Вважався шкідником сільського господарства та переносником інфекцій. Здатний активно сприяти процесу ґрунтоутворення в степових екосистемах.

Чисельність і причини її зміни

Чисельність дуже низька. Тенденція скорочення популяції зумовлена безпосереднім винищенням звірка як "шкідника", трансформуванням природних степових біотопів, використанням отрутохімікатів у сільському господарстві.

Заходи охорони

Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія NT), додатку II Бернської конвенції, III видання ЧКУ (зникаючий). Потребує виявлення та збереження місць мешкання.

Основні джерела інформації

Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Булахов, Пахомов, 2006; Межжерін, 2009а.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Лобков В. О.

Spermophilus pygmaeus Pallas, 1779

Ховрах малий
(Суслик малый)

Таксономічна належність

Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Вивіркові (*Sciuridae*).

Природоохоронний статус

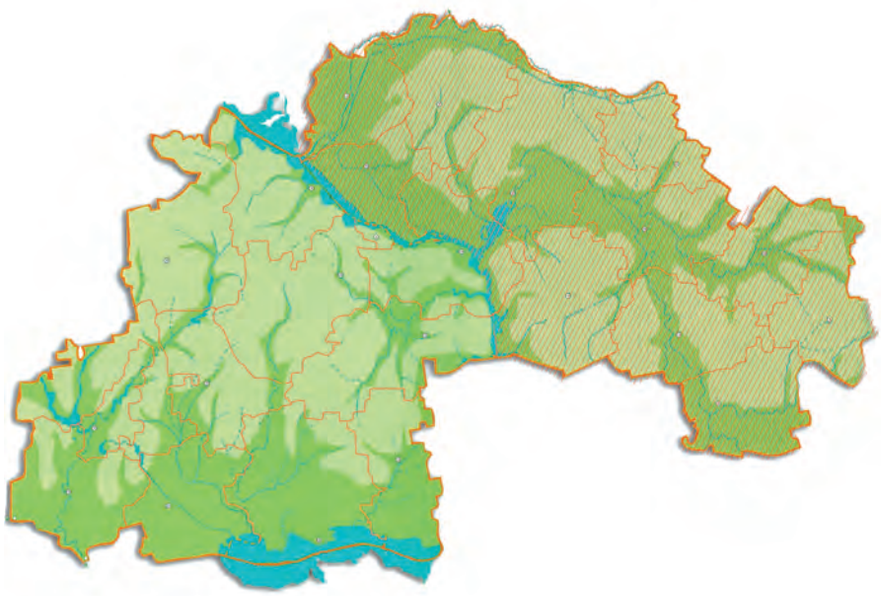
З (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області

Поширений від Дніпра на заході до Караганди на сході. На півдні – від Чорноморського й Азовського узбережжя на схід до Ростова-на-Дону – Ставрополя – Дагестану. В Україні зустрічається тільки на Лівобережжі, де населяє Херсонську, Дніпропетровську, Донецьку, східну частину Полтавської області. Територія лівобережжя Дніпропетровської області повністю входить до його природного ареалу.

Біоекологічна характеристика

Належить до степового екологічного комплексу. Впадає у зимову сплячку, в сухі роки – ще й у літнє оціпеніння. Активний період на протязі року становить 80–100 діб. Строки пробудження та залягання у сплячку розтягнуті і залежать від метеорологічних умов. Іноді літнє оціпеніння може переходити в зимову сплячку. Активний протягом світлої частини доби. Будує складні нори з коморами та гніздовими камерами. Деякі поселення формуються багатьма поколіннями ховрахів на протязі десятиріч. Живиться як підземними, так і надземними частинами рослин. Навесні в живленні переважають цибулини ефемерів, потім – надземні частини, особливо різні вузьколисті злакові. Споживає баштанні та городні культури. За добу з'їдає близько 120 г фітомаси. Особливості розмноження подібні до таких у крапчастого ховраха. Статева зрілість настає на другому році життя. Розмножується один раз на рік. Гін починається після весняного пробудження. Народжується 5–9 малят. У роки зі сприятливими екологічними умовами розмножується до 98 % самок. Линяння відбувається один раз на рік; починається через місяць після пробудження, закінчується перед заляганням у сплячку. Основні вороги – хижі птахи та ссавці (шуліки, канюки, тхори, лисиці). Більш чутливий до тих самих хвороб, що й у крапчастого ховраха. Мешканець відкритих ландшафтів. Населяє цілинні ділянки степу, перелоги, ріллю, вигони, балки, узбіччя доріг. Великих масивів ріллі уникає. Більш ксерофільний вид, ніж крапчастий ховрах.

Наукове та практичне значення

У минулому – другорядний хутровий вид. Вважався шкідником сільського господарства та потенційним джерелом розповсюдження епізоотій.

Чисельність і причини її зміни

Із масового виду став рідкісним. Причинами скорочення чисельності є безпосереднє винищення, деградація природних степових біотопів, застосування отрутохімікатів.

Заходи охорони

Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC). Потребує виявлення та збереження місць мешкання.

Основні джерела інформації

Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Булахов, Пахомов, 2006.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Радченко В.

Dryomys nitedula Pallas, 1779

Вовчок лісовий
(Соня лесная)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина Вовчкові (*Gliridae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Значна частина Європи, Передня та Середня Азія. В Україні вид переважно поширений у Поліссі та лісостепових районах. По лісових насадженнях у річкових долинах проникає до степових районів (Дніпропетровська та Одеська області). Зустрічається здебільшого у центральних і північних районах Дніпропетровщини. Південна межа ареалу простягається від П'ятихаток через Солоне та Васильківку до Покровського і далі до Велико-Михайлівського лісу.

Біоекологічна характеристика
Вид лісового екологічного комплексу. Із жовтня по квітень залягає у сплячку, у відлиги може прокидатися. Добова активність переважно сутінкова, з нічним піком. Веде деревний спосіб життя, але для здобуття корму часто спускається на землю. Зазвичай сховищами є дупла дерев і старі гнізда крупних птахів. Може самостійно влаштовувати кулеподібні гнізда із рослинного матеріалу на деревах і в чагарниках (на висоті до 10–12 м). Іноді оселяється в норах або природних пустотах під корінням, які використовує потім для зимовищ. Живиться в основному кормами рослинного походження (горіхи, насіння, жолуді, ягоди тощо). Також охоче вживає комах (імаго та личинок), за можливістю – пташині яйця, пташенят, молодих гризунів. Робить запаси корму. Розмножується один, рідше два рази на рік (у період з кінця квітня до початку вересня). Вагітність триває до 25 діб. Народжує 2–6 малят, які через два тижні починають виходити із гнізда. Зміна волосяного покриву відбувається раз на рік. Пробуджуються вже з початком линяння, що закінчується перед зимовою сплячкою. Головні вороги вовчків – сови, ворони, сороки, різні куницеві. Мешкає у широколистяних, хвойних і змішаних лісах із розвинутим чагарниковим підліском. Охоче оселяється в дібровах, залісених балках, ярах, штучних дерево-чагарникових насадженнях, старих садах і парках.

Наукове та практичне значення
Не оцінено.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність низька та поступово знижується. Вірогідні причини зміни чисельності – пресинг з боку природних ворогів і фрагментація природних лісових біотопів.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), додатку III Бернської конвенції. Необхідно збереження стиглих лісових насаджень і дуплистих дерев; в місцях, придатних для перебування виду, встановлювати штучні дуплянки. Доцільна організація природного заповідника на території Присамар'я (Новомосковський і Павлоградський р-ни).

Основні джерела інформації
Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Айрапетьянц, 1983; Михеев, 1999, 2003; Булахов, Пахомов, 2006.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Загороднюк І. В.

Sicista betulina Pallas, 1779

Мишівка лісова
(Мышовка лесная)

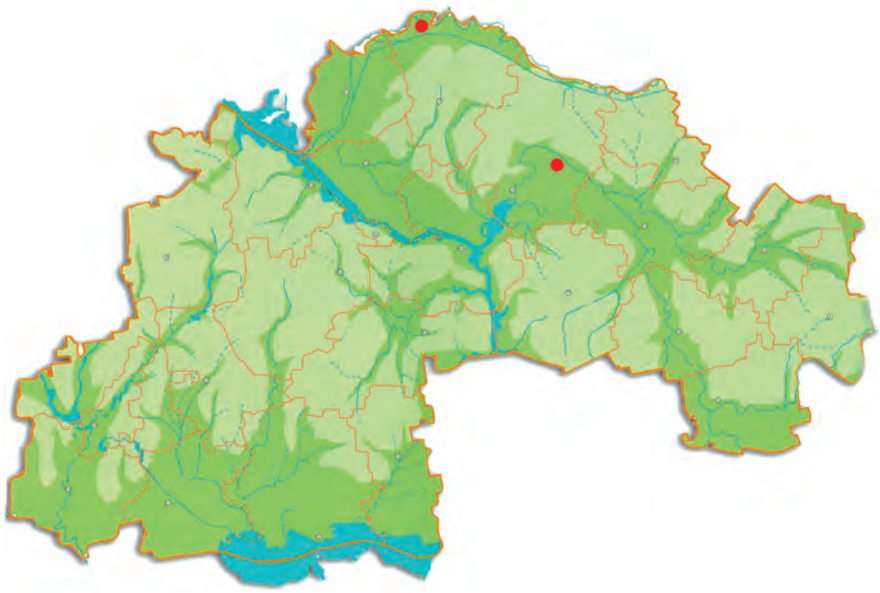

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Мишівкові (*Zapodidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Лісова та гірсько-лісова зони Північної, Центральної та Східної Європи, Північного Казахстану, південних районів Західного Сибіру та Прибайкалля. В Україні вид поширений у лісової та лісостепової зонах (насамперед Київська, Сумська, Чернігівська, Житомирська області). Також місцями проникає в степову зону. На Дніпропетровщині зареєстрована лише у заплавах Орілі (Магдалинівський р-н) та у Самарському лісі (Новомосковський р-н).

Біоекологічна характеристика
Осілий вид, характерний для лісового екологічного комплексу. Лісова мишівка активна з квітня по жовтень. Взимку впадає у сплячку. Добова активність здебільшого сутінкова та нічна. Влаштовує гнізда в пустотах між корінням, в невисоких дуплах, в трухлявій деревині високих пнів. Нори у ґрунті риє рідко. Живиться переважно комахами (насамперед мурахами, личинками жуків). Також використовує рослинні корми – насіння, ягоди тощо. Розмножується один раз на рік. Вагітність триває близько 30 діб. Народжує 2–6 малят (в середньому 4–5). Безпосередню загрозу для цього дрібного звірка становлять сови та хижі ссавці. Населяє соснові ліси, судіброви, діброви з щільним чагарниковим підліском, узлісся лісових масивів, заростаючі вирубки.

Наукове та практичне значення
Не має.

Чисельність і причини її зміни
Дуже рідкісний звірок; є лише поодинокі реєстрації в окремих лісових масивах області. Причини зміни чисельності не відомі.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), додатку II Бернської конвенції, III видання ЧКУ (рідкісний). Потребує виявлення місць мешкання та надання їм охоронного статусу.

Основні джерела інформації
Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Михеев, 2004а; Булахов, Пахомов, 2006; Мішта, 2009.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Федонюк О.

Sicista subtilis Pallas, 1773

Мишівка степова
(Мышовка степная)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Мишівкові (*Zapodidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Степова зона від Угорщини та Румунії до регіонів Центральної Азії. В Україні поширена у степових і лісостепових правобережних і деяких лівобережних областях (Одеській, Миколаївській, Херсонській, Запорізькій, Дніпропетровській, Вінницькій, Київській, Полтавській, Харківській, Луганській, а також у Криму). На території Дніпропетровської області поширена скрізь. Найчастіше мишівка степова зустрічається на Приоріллі (Царичанський і Магдалинівський р-ни), у заказнику Волошанська Дача (Юр'ївський р-н), на лівобережжі р. Самари (Новомосковський р-н), на узліссях Комісарівського лісу, у природному заповіднику "Дніпровсько-Орільський" (Петриківський р-н).

Біоекологічна характеристика
Мешканець степових екосистем. Осілий, зимо-сплячий вид. Веде норний спосіб життя з сутінковою активністю. Риє прості нори, які закінчуються гніздовою камерою, але частіше займає пусті сховища нориць та інших мікромаммалій. Живиться переважно рослинними кормами (насіння, плоди, соковиті підземні частини). Охоче поїдає комах. Статева зрілість настає у 1-й рік життя. Розмноження відбувається 1–2 рази на рік. У приплоді 3–6 малят. Серед ворогів зареєстровані сови, ласки, тхори. Мешканець цілинних степових ділянок з розвинутим трав'яним покривом. Також трапляється на узліссях байрачних лісів, у заростях степових чагарників та на схилах балок.

Наукове та практичне значення
Не має.

Чисельність і причини її зміни
На Дніпропетровщині скрізь нечисленна. Причинами є руйнування цілинних ділянок степу, надмірний випас худоби, пали на сіножатях, фрагментація популяцій.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), додатку II Бернської конвенції, II і III видання ЧКУ (зникаючий). Охороняється в природному заповіднику "Дніпровсько-Орільський" та на території інших об'єктів ПЗФ області. Збереження виду потребує розширення мережі заповідних степових ділянок.

Основні джерела інформації
Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Михеев, 2003; Булахов, Пахомов, 2006; Загороднюк, Коробченко, 2008; Загороднюк, Селюніна, 2009.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Зіненко О.

Allactaga jaculus Pallas, 1788

Тушканчик великий
(Тушканчик большой)

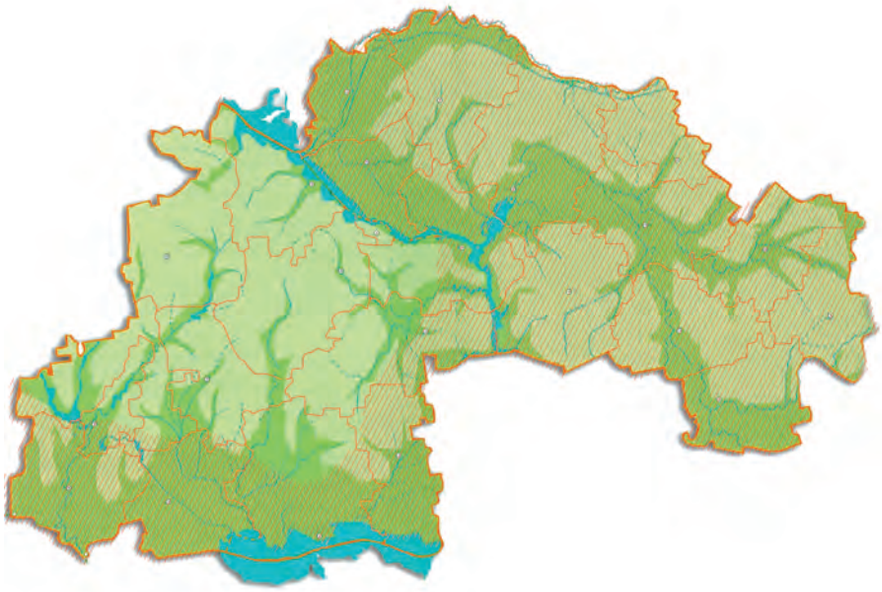

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина Тушканчикові (*Dipodidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Степові райони Східної Європи, Західного Сибіру та Казахстану. В Україні поширений у лісостеповій і степовій зонах (Київська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернігівська, Харківська області, а також всі області Степу, окрім Одеської). На Дніпропетровщині вид поширений скрізь на Лівобережжі та в південній і східній частині Правобережжя.

Біоекологічна характеристика
Представник степового екологічного комплексу. У сплячку впадає протягом кінця жовтня – першої декади листопада. Пробуджується в кінці березня – на початку квітня. Активний у сутінково-нічний період. Живе в норі, яка має гніздову камеру та 1–2 запасних виходи, захищені земляними пробками. Зимувальні нори мають глибину до 2 м. Також утворює прості тимчасові нори. Вживає переважно рослинні корми (цибулини лілійних, насіння злаків, баштанні культури тощо). Раціон також може включати різні види комах. Розмноження триває від весняного пробудження до початку літа. За рік може бути 1–2 виводка (у кожному 3–4, іноді до 8 малят). Головними ворогами звірка є хижі птахи та ссавці (сови, тхори, лисиці тощо). Хворіє на чуму. Основні місцеперебування – степові ділянки, луки, узбіччя ланів і грунтових доріг, схили балок, галявини біля плакорних лісових насаджень, сухі береги різних водойм. Вибирає місця з твердим ґрунтом та розрідженим травостоєм.

Наукове та практичне значення
Потенційно – другорядний хутровий звір. При великій чисельності може завдавати відчутної шкоди баштанам. Зареєстрований як носій ряду загрозливих для людини та домашніх тварин інфекцій. Риюча активність сприяє активізації процесів ґрунтоутворення.

Чисельність і причини її зміни
Рівень чисельності не відомий. Зникнення багатьох популяцій зумовлено знищенням природних степових біотопів і використанням отрутохімікатів у сільському господарстві.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), III видання ЧКУ (рідкісний). Охороняється в державному заказнику “Комарівщина” та на території інших об’єктів ПЗФ області.

Основні джерела інформації
Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Булахов, Пахомов, 2006; Загороднюк, Коробченко, 2008; Волох, 2009в.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Маханьков І. В.

Spalax zemni Erxleben, 1777

Сліпак подільський
(Слепыш подольский)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Сліпакові (*Spalacidae*).

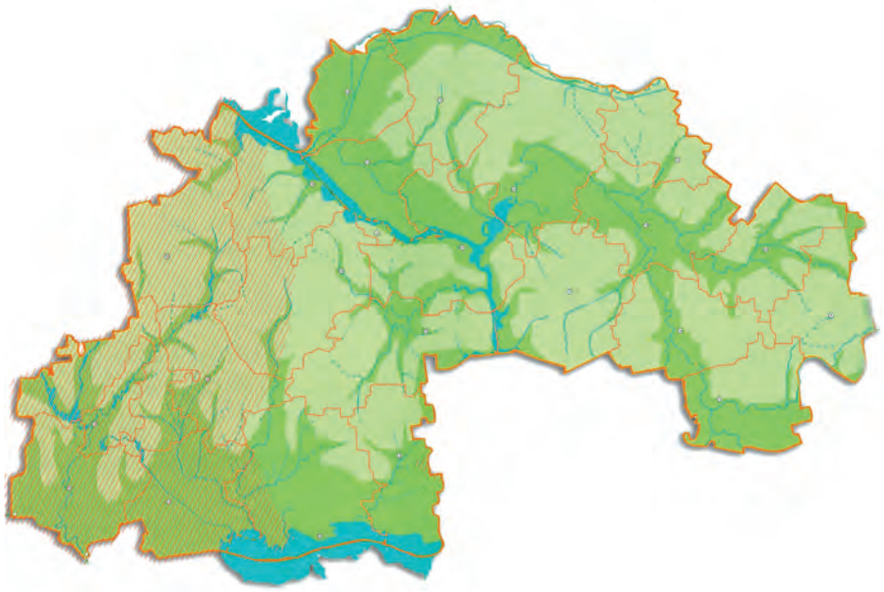
Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Ареал розташований в Україні. Подільський сліпак є ендемічним видом Правобережного Степу і Лісостепу, південної частини лісової зони України, де зустрічається досить спорадично. Північна межа ареалу – р. Прип'ять; західна – рр. Сан і Верхній Дністер; південна – узбережжя Чорного моря; східна – Правобережжя Дніпра. У Дніпропетровській області сліпак з'явився в 1920-х роках. Поширений на Правобережжі. Східна межа ареалу проходить приблизно по лінії "Верхньодніпровськ – Кринички – Нікополь".

Біоекологічна характеристика
Належить до степового екологічного комплексу. Активний протягом року, без зимової сплячки. Осілий, але збіднення кормової бази та промерзання ґрунту можуть зумовлювати сезонні міграції. Добова активність має поліфазний характер: періоди кормодобування змінюються періодами відпочинку. Належить до життєвої форми спеціалізованих землериїв. За допомогою добре розвинутих різців утворює складну систему підземних сховищ: горизонтальні (до 270–300 м) та вертикальні (до 3 м) ходи, житлові та гніздові камери, комори. Живиться корінням трав, чагарників і дерев, кореневищами, цибулинами, стеблами та пагонами різних видів соковитих рослин. У сільгоспугіддях споживає коренеплоди (картопля, буряки тощо). Розмножування мало досліджене. Відомо, що народжує від 1 до 5 малят раз на рік (у лютому-березні). Населяє ділянки цілинних степів, схили та тальвеги балок, узбіччя доріг, піщані пустирі, полезахисні лісосмуги, узлісся байрачних дібров, агроценози, присадибні ділянки.

Наукове та практичне значення
Має потенційне промислове значення як другорядний хутровий звір. У великій чисельності спроможний завдавати шкоду полям і присадибним ділянкам. Постійно здійснюючи свою риючу активність, відіграє важливу роль у едафічних процесах.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність низька, менше 0,1 особини/га. Це зумовлено, насамперед, впливом господарської діяльності людини на степові ценози та фрагментацією популяцій.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (VU), III видання ЧКУ (недостатньо відомий). Потребує виявлення та збереження місць мешкання.

Основні джерела інформації
Булахов, Пахомов, 2006; Межжерін, Філіпчук, 2009.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Міхєєв О. В.

Micromys minutus Pallas, 1771

Мишка лучна (малютка)
(Мышь-малютка)

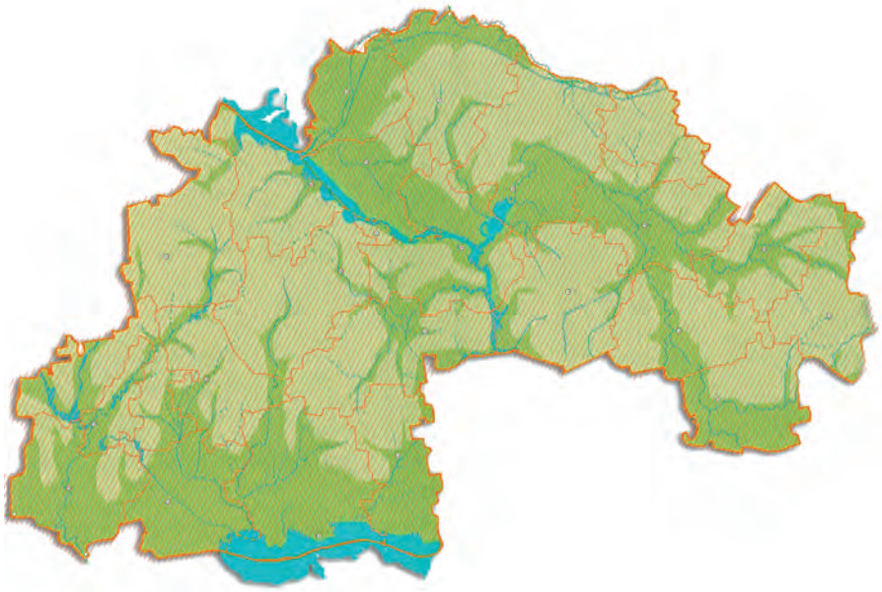

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Мишині (*Muridae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Поширена від Західної Європи до узбережжя Тихого океану, включаючи Північний Казахстан, Південний Сибір і Далекий Схід. В Україні та Дніпропетровській області поширена по всій території.

Біоекологічна характеристика
Вид лісового екологічного комплексу. Осілий, активний протягом року. Добова активність переважно сутінково-нічна. На стеблах злаків та серед гілок чагарників на висоті до 1,5 м над землею будує кулеподібні гнізда з 1–2 входами. Зимою ховається під скиртами соломи, або в норах. Живиться різноманітними рослинними кормами, насамперед – насінням. Також добуває дрібних комах. За літо приводить три-чотири приплоди, у кожному по 5–8 малят. Перший приплід спостерігається на початку травня, останній – у жовтні. Тривалість життя – не більше року; зазвичай за 7–9 місяців відбувається зміна усієї популяції. Широкий спектр ворогів: хижі птахи, граки, ворони, сороки, сорокопуди, сови, ласки, тхори, лисиці тощо. Тримається зволожених біотопів: річкових долин, берегів водойм і чагарникових заростей. Часто зустрічається на полях, особливо на зернових культурах. Оселяється навіть на ділянках лісової рекультивації шахтних відвалів.

Наукове та практичне значення
Не оцінено.

Чисельність і причини її зміни
Під впливом природних (пресинг хижаків) та антропогенних (трансформація природних біотопів) чинників чисельність виду скрізь по області залишається невисокою.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC). Охороняється в природному заповіднику “Дніпровсько-Орільський” та на території інших об’єктів ПЗФ області. Заходи охорони повинні включати обмеження рекреаційного навантаження у місцях постійного перебування виду. Необхідна організація природного заповідника на території Присамар’я (Новомосковський і Павлоградський р-ни).

Основні джерела інформації
Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Михеев, 1999, 2003, 2004а; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Міхєєв О. В.
Фото: Загороднюк І. В.

Cricetus cricetus Linnaeus, 1758

Хом'як звичайний
(Хомяк обыкновенный)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Хом'якові (*Cricetidae*).

Природоохоронний статус
1 (зникаючий).

Ареал виду, поширення в області
Степові та лісостепові регіони Європи, Західного Сибіру, Північного та Східного Казахстану. У минулому сторіччі вид був поширений у лісостеповій і степовій зонах Україні, але зараз трапляється спорадично. У Дніпропетровській області зустрічається по всій території.

Біоекологічна характеристика
Типовий представник степового екологічного комплексу. Осілий вид. Взимку впадає в сон (з жовтня по квітень). Пік добової активності припадає на сутінки та ніч. Цей активний землерий живе поодинці та влаштовує складну нору – розгалужену підземну мережу з багатьма камерами та коморами (глибиною до 2,5 м). Має різноманітний трофічний спектр, що включає зелені частини, насіння та клубні рослин, комах, пташині кладки, пташенят, ящірок, мікромаммалій. На зиму збирає величезні запаси корму (масою до 20–30 кг). Має значний репродуктивний потенціал. Розмноження починається після весняного пробудження; за період до серпня може бути 2–3 приплоди. Вагітність триває 30–35 діб. У приплоді в середньому буває 10–15 (навіть до 20) малят. Статева зрілість наступає у річному віці. Ворогами хом'яка є таки хижаки, як сови, тхори, лисиці, собаки, вовки. Але цей крупний гризун іноді здатний давати їм агресивний опір, особливо у випадках, коли ворог заступає йому доступ до нори. Хворіє на туляремію та одну з форм кліщових сипнотифозних лихоманок. Оселяє відкриті ландшафти: цілинні степові ділянки, агроценози, узлісся, а також лісосмуги, зарості чагарників. Проявляє тенденцію до синантропізації, тому може зустрічатися на городах і подвір'ях.

Наукове та практичне значення
Вважався шкідником сільського господарства. Раніше добувався заради дешевого хутра. За рахунок риючої діяльності бере помітну участь у ґрунтоутворювальних процесах у степових екосистемах.

Чисельність і причини її зміни
У післявоєнні роки чисельність хом'яка була високою: навіть заготконтори заготовляли його шкурки. Щільність оцінювалася 4 балами; зараз вона дуже низька, всього 1 бал. Причини зміни чисельності: безпосереднє винищення, деградація природних степових місцеперебувань, застосування пестицидів і отрутохімікатів.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), додатку II Бернської конвенції, III видання ЧКУ (неоцінений). Необхідно зменшити антропогенний тиск на цілинні степові ділянки та узлісся байрачних дібров, надати статус заповідних територій ділянкам, де зустрічається цей вид.

Основні джерела інформації
Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Булахов, Пахомов, 2006; Межжерін, 2009б.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Пономаренко О. Л.

Cricetulus migratorius Pallas, 1773

Хом'ячок сірий
(Хомячок серый)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Хом'якові (*Cricetidae*).

Природоохоронний статус
3 (рідкісний).

Ареал виду, поширення в області
Степові зони Європи, Передньої, Середньої і Центральної Азії, Південного Сибіру. В Україні поширений у степових, лісостепових областях та у Криму. У Дніпропетровській області займає всю територію, але зустрічається нерівномірно.

Біоекологічна характеристика
Характерний для степового екологічного комплексу. Вид осілий. Активний цілий рік: у зимову сплячку впадає рідко, зазвичай стає малоактивним. Веде сутінково-нічний спосіб життя, зрідка може виходити з нори й у денні часи. Норний звірок. Підземні сховища мають декілька входів і закінчуються коморами або гніздовими камерами. Всеїдна тварина. Живиться переважно рослинами, але також охоче добуває комах, наземних молюсків тощо. У підземних коморах утворює зимові кормові запаси. За сезон самка може 2–3 рази народжувати по 7–8 (до 10) малят. Вагітність триває 17–20 діб. Молодь першого приплоду стає статевозрілою та починає розмножуватися в тому ж році. Вороги цього звірка – хижі птахи, сорокопуди, ласки, кішки тощо. Уражається ектопаразитами – блохами, кліщами. Хворіє на чуму та туляремію. Типові біотопи сірого хом'ячка – цілинні степи, агроценози, пасовища, узлісся байрачних дібров і лісосмуг.

Наукове та практичне значення
Утримується як лабораторна тварина для біомедичних досліджень.

Чисельність і причини її зміни
У межах області завжди був нечисленним видом. Це зумовлено трансформацією степів в агроценози та їх забрудненням отрутохімікатами.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), III видання ЧКУ (недостатньо відомий). Охороняється в заказнику Комарівщина (Новомосковський р-н). Місця постійного перебування виду потребують охоронного статусу.

Основні джерела інформації
Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Булахов, Пахомов, 2006; Межжерін, 2009в.

Автор: Міхєєв О. В.
Фото: www.biologie.uni-halle.de

Ellobius talpinus Pallas, 1770

Сліпачок звичайний
(Слепушонка обыкновенная)

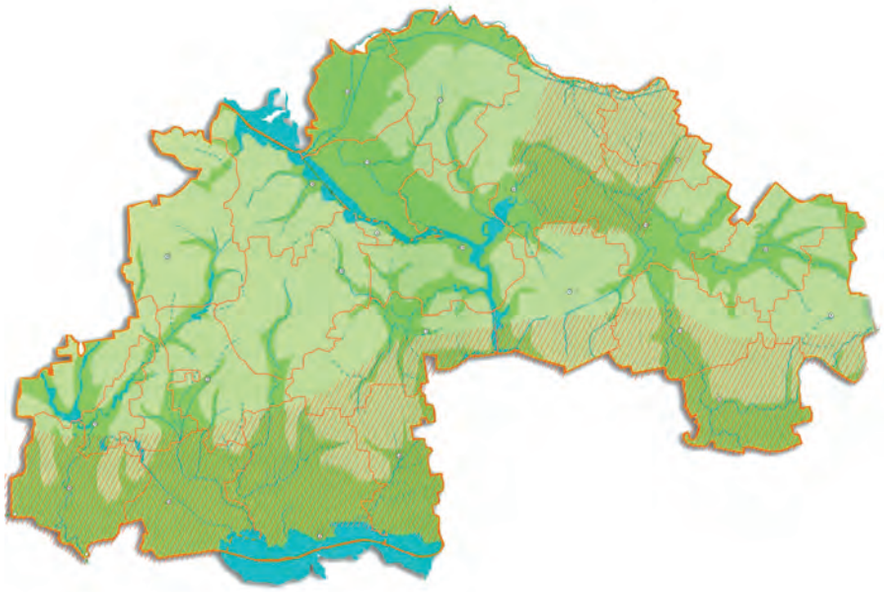
Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Хом'якові (*Cricetidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
За межами України вид зустрічається у степах від Побужжя до Поволжя, Зауралля і Казахстану, у горах і передгір'ях Середньої Азії. В Україні поширений у Дніпропетровській, Херсонській, Миколаївській та Запорізькій, південно-східних районах Донецької області. На Дніпропетровщині зустрічається переважно у центральній та південній частинах; спорадично реєструється в міжріччі рр. Самара та Оріль.

Біоекологічна характеристика
Вид степового екологічного комплексу. Осілий. У сплячку не впадає, але взимку і в літню посуху активність зазвичай знижується. Активність цілодобова, найбільша вночі та вранці. Влаштовує розгалужені норні сховища з тунелями, коморами, вбиральнями та гніздами (довжиною до 60–100 м, глибиною до 30–40 см). Від центральних довгих нір відходять віднорки на 20–50 м. Вдень всі вхідні отвори закупорені землею. Живиться переважно підземними частинами різних рослин (корінням, кореневищами, цибулинами). Вночі виходить на поверхню і живиться також й наземною фітомасою. У підземних коморах робить запаси корму. Протягом теплого періоду року сліпачок приносить 3–4 приплоди (по 2–5 малят). За два місяці молодь виростає до розмірів дорослих тварин. Тривалість життя становить 2–3 роки. Характерний мешканець цілинних степів, агроценозів, сіножатей. Може зустрічатися на орних землях.

Наукове та практичне значення
При великій чисельності може завдавати шкоди городнім і баштанним культурам. Життєва активність цього землерия значно впливає на фізико-хімічні властивості та водно-повітряний режим степових ґрунтів. Утримується як лабораторна тварина для генетичних досліджень.

Чисельність і причини її зміни
Ніколи в умовах області не досягає масової чисельності. В останні роки зустрічається дуже рідко. Причинами є трансформація степових ландшафтів, надмірний випас худоби.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), III видання ЧКУ (зникаючий). Потрібна нормалізація екологічного стану степових насаджень, виявлення та збереження місць мешкання.

Основні джерела інформації
Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Сахно, 1978; Булахов, Пахомов, 2006; Коробченко, Кондратенко, 2009; Міхєєв, 2010.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Фото: Загороднюк І. В.

Lagurus lagurus Pallas, 1773

Строкатка степова
(Пеструшка степная)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Хом'якові (*Cricetidae*).

Природоохоронний статус
0 (зниклий).

Ареал виду, поширення в області
В межах степової та лісостепової зон поширена від Подніпров'я до Єнісею; в Україні – лише в східних областях. На Дніпропетровщині до зникнення зустрічалася в районі середньої течії долини р. Оріль та у верхів'ях долини рр. Самара і Вовча.

Біоекологічна характеристика
Представник степового екологічного комплексу. Осілий вид із цілорічною активністю. Добовий цикл поліфазний. Житло цього гризуна представлено системою підземних ходів. Іноді ховається у щілинах грунту та в інших природних сховищах. Може утворювати колоніальні поселення. Живиться різноманітними рослинними кормами (зелені та підземні частини). Вид, здатний до інтенсивного розмноження (до 4–6 разів на рік). Вагітність триває 14–20 діб. Народжує 3–7 (до 10) малят, які у 1,5–2-місячному віці стають статевозрілими і приступають до розмноження. Вороги строкатки – хижі птахи (кібці, канюки, сови тощо), тхори, ласки, лисиці. Хворіє на туляремію. Віддає перевагу цілинним степам (різнотравно-типчаковим, полиново-злаковим тощо), заростям степових чагарників, посівам багаторічних трав. Може оселятися уздовж польових ґрунтових шляхів.

Наукове та практичне значення
Раніше розглядався як шкідливий мешканець сільськогосподарських угідь. Як землерий бере участь у ґрунтоутворювальних процесах.

Чисельність і причини її зміни
У минулому в умовах області був рідкісним видом. Нині зник. Причини зникнення: розорювання ділянок цілинного степу, надмірний випас худоби, застосування отрутохімікатів.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC), III видання ЧКУ (зникаючий). У зв'язку з відсутністю виду заходи охорони не здійснюються.

Основні джерела інформації
Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Булахов, Пахомов, 2006; Загороднюк, Коробченко, 2008; Загороднюк, 2009; Загороднюк, Кондратенко, 2009.

Автори: Булахов В. Л., Міхєєв О. В., Пахомов О. Є.
Рисунок: Лоза І. М.

Arvicola terrestris Linnaeus, 1758

Щур водяний
(Крыса (полёвка) водяная)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Хом'якові (*Cricetidae*).

Природоохоронний статус
4 (невизначений).

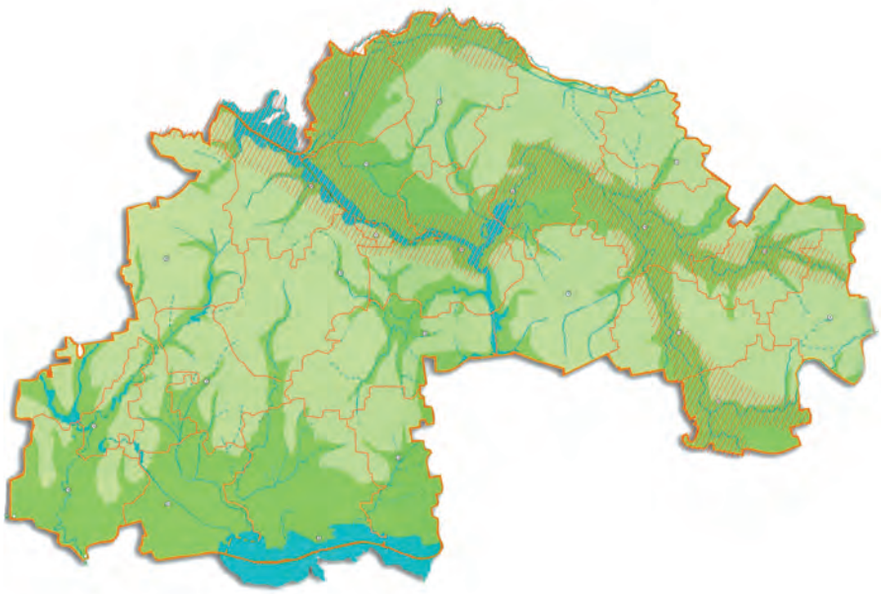
Ареал виду, поширення в області
Північна частина Євразії від лісотундри до пустель включно. На території Україні поширені у Поліссі і Лісостепу. У степову зону проникає по долинах річок. У Дніпропетровській області зустрічається у озерах, ставках, заливах водосховищ (Дніпродзержинського, Дніпровського, Каховського).

Біоекологічна характеристика
Місця поселення тісно пов'язані з водоймами та зволоженими ділянками навколо них у різних ландшафтах. Віддає перевагу заплавним озерам. Риє нори з входами над водою. Активні на протязі року цілодобово, з невеликими перервами. Зиму здебільшого проводять у норах. Розмноження триває на протязі теплого періоду. Самки у теплі роки здатні приносити 4–6 приплодів на рік, у яких по 6–8 малят. Через місяць малята приступають до самостійного життя і протягом року стають статевозрілими. Живляться переважно прибережними та водними рослинами (листя, стебла, кореневища, квіти, насіння), зрідка – дрібною рибою.

Наукове та практичне значення
Другорядний промисловий хутровий звірок. В окремих країнах вид активно добувається (Giraudoux et al., 1997). При масовій чисельності здатен наносити шкоду городним культурам і ставковому рибному господарству. Може бути носієм інфекційних захворювань (туляремії). Виконує роль біотичного гідромеліоратора у водних екосистемах, що сповільнює масове заростання їх макрофітами.

Чисельність і причини її зміни
В умовах області вид не був численним і поступово знижувався. По п'ятибальній системі оцінки щільності з 1950-х рр. до теперішнього часу чисельність знизилась з 4-х до 2-х балів. Причини – пересихання річок і озер на значному просторі, різка зміна рівня води у річках і водосховищах у період розмноження, забруднення водойм отрутохімікатами та промисловими викидами.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC). Охороняється у Дніпровсько-Орільському заповіднику, державному заказнику Приорільському (Магдалинівський р-н) і заказниках місцевого значення "Заплава р. Самари" (Петропавлівський р-н) і "Заплава р. Базавлук" (Апостолівський р-н).

Основні джерела інформації
Стаховський, 1948; Писарева, 1960; Сокур, 1960; Giraudoux et al., 1997; Булахов, Пахомов, 2006.

Автори: Булахов В. Л. , Пахомов О. Є.
Фото: Пономаренко О. Л.

Microtus subterraneus De Selys Longchamps, 1836

Нориця чагарникова
(Полевка кустарниковая)

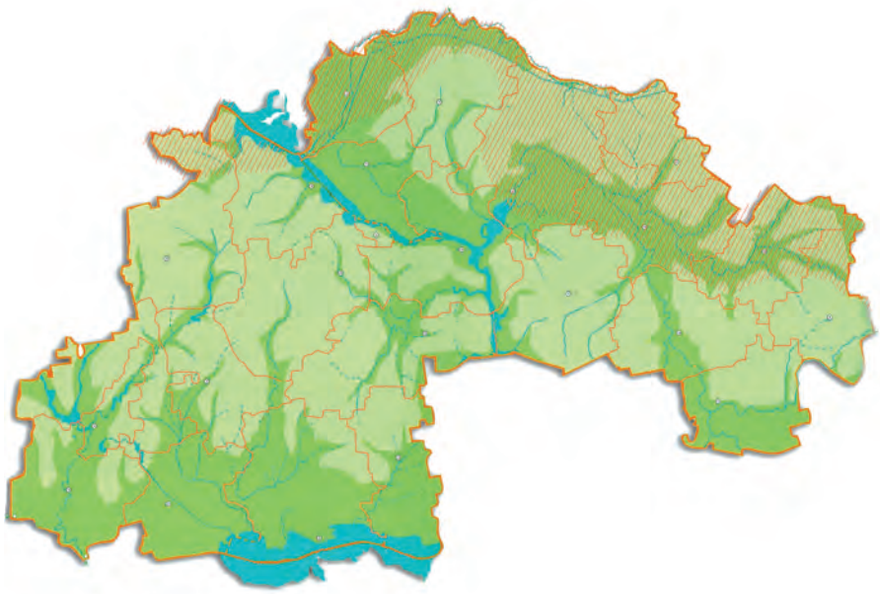

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Гризуни (*Rodentia*), родина – Хом'якові (*Cricetidae*).

Природоохоронний статус
4 (невизначений).

Ареал виду, поширення в області
Поширена в Європі, Передній Азії та на Кавказі. На Україні зустрічається майже по всій території у межах лісової та степової зон (Закарпатська, Вінницька, Житомирська, Рівненська, Волинська, Київська, Полтавська, Чернігівська, Сумська, Харківська області). На Дніпропетровщині поширення обмежене північною частиною в пониззі долин Дніпродзержинського та верхньої частини Дніпровського водосховищ, а також долинами рік Оріль та Самара: Верхньодніпровський, Царичанський, Петриківський, Магдалинівський, Новомосковський, Павлоградський, Юр'ївський та Петропавлівський р-ни.

Біоекологічна характеристика
Належить до лісового екологічного комплексу. Осілий вид. Активна протягом року. Добовий цикл має поліфазний характер. Риє неглибокі нори, які формують досить складну підземну мережу – ходи, комори, гнізда. Живиться переважно рослинними кормами (насіння, жолуді, листя, пагони, а також підземні частини лісових трав). Споживає й доступні тваринні корми (насамперед комах). На зиму у підземних коморах заготовляє запаси корму. Розмноження розтягнуте з березня по вересень. За цей період може бути 3–4 приплоди (у кожному по 3–5 малят). Вороги ті самі, що й для більшості мікромаммалій: хижі птахи та ссавці (сови, яструби, ласки, горностаї, куниці, лисиці тощо). Мешкає в різних типах лісових насаджень, насамперед на ділянках з густою чагарниковою рослинністю та високим травостоєм (заплавні, байрачні діброви тощо). Може проникати в сади.

Наукове та практичне значення
У природних екосистемах є видом, що виконує функцію зоогенного ґрунтоутворення.

Чисельність і причини її зміни
Великої чисельності не досягає. В оптимальних біотопах Самарського лісу (Новомосковський р-н) лише в окремі роки частка в виловах мікромаммалій досягала 10 %. Причини зміни чисельності не з'ясовані.

Заходи охорони
Вид занесений до Червоного списку МСОП (категорія LC). Охороняється в природному заповіднику "Дніпровсько-Орільський" та на території інших об'єктів ПЗФ області. Необхідна організація природного заповідника на території Присамар'я (Новомосковський і Павлоградський р-ни). Доцільне обмеження рекреаційного навантаження у місцях постійного перебування виду.

Основні джерела інформації
Бобринский, Кузнецов, Кузякин, 1965; Турянин, 1969; Флинт, Чугунов, Смирин, 1970; Михеев, 1999, 2003, 2004а; Булахов, Пахомов, 2006.

Автор: Міхєєв О. В.
Рисунок: Лоза І. М.

Capreolus pygargus Pallas, 1771

Сарна (козуля) сибірська, або коза дика сибірська
(Косуля сибирская)

Таксономічна належність

Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Ратичні, або Парнопалі (*Artiodactyla*), родина – Оленячі (*Cervidae*).
Часто приводиться як підвид Сарни європейської – *Capreolus capreolus pigargys Pallas (1771).*

Природоохоронний статус

4 (не визначений).

Ареал виду, поширення в області

Сибір, Середня Азія, Північний Кавказ, центральні області України: Лівобережжя (Самарський ліс, Новомосковський р-н) та у правобережному Лісостепу (у Чорному лісі Кіровоградської області). В сучасний період зустрічається в області у Самарському та у Комісарівському лісах (Новомосковський та П'ятихатський р-ни). У 1970 р. наявність сибірської сарни в області було генетично підтверджено працівниками ІЕМЕЖ (м. Москва).

Біоекологічна характеристика

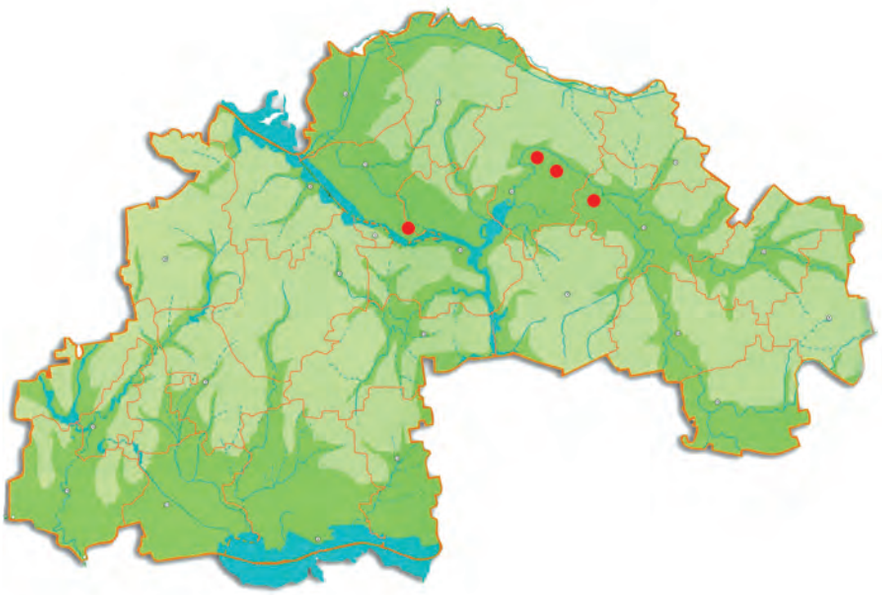
В області віддає перевагу короткозаплавним лісам з наявною другою (аренною) терасою, та старим штучним сосновим насадженням. Осілий вид. У літній період активна вечорами та вдосвіта. У зимовий – вдень. Короткочасні моногами. Гін відбувається у липні-серпні. Вагітність триває до 40 тижнів. Отелення спостерігається у травні-червні. Народжують 1–2 козенят. Статевозрілими стають на другій рік життя. Живляться паростками, листям листових порід дерев та хвоєю сосни, а також трав'яною рослинністю, мохом, ягодами, жолудями, горішками.

Наукове та практичне значення

Цінний промисловий звір. Об'єкт аматорського мисливства, ціниться за смачне м'ясо, гарну шкіру та вишикувані роги. В містах масового знаходження є біотичним елементом що прискорює біологічний кровообіг та процеси мінералізації мертвого опаду (підстилки).

Чисельність і причини її зміни

Рідкісний в області звір. У 1960–70 рр. чисельність оцінювалась у 2 бали, у теперішній час – в 1 бал. Раніше у Самарському лісі вона становила 10–15 % відсотків від загальної кількості обох видів сарн (включаючи сарну європейську), що становили 4–7 особин/1000 га. У теперішній час - 1–2 % (0,1–0,3 особин/1000 га). Причини: розвиток браконьєрства, зведення вікових сосен, зростання чинників неспокою.

Заходи охорони

Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), до третього додатку Бернської конвенції. Охороняється у державному Комісарівському заказнику (П'ятихатський р-н). Необхідно організувати Самарський заповідник та припинити масову вирубку вікових сосен на другій терасі Самарського лісу.

Основні джерела інформації

Браунер, 1915; Барабаш-Никифоров, 1927; Корнєєв, 1952; Булахов, Пахомов, 2006; усні повідомлення: Данилкин А. А., Граевская Б. М. (Москва, 1980).

Автори: Булахов В. Л. , Пахомов О. Є.
Фото: http://animalbox.ru/wp-content/uploads/2011/03/sibirskaya_kosul9.jpg

Alces alces Linnaeus, 1758

Лось європейський
Лось (сохатый)

Таксономічна належність
Клас – Ссавці (*Mammalia*), ряд – Ратичні, або Парнопалі (*Artiodactyla*), родина – Оленячі (*Cervidae*).

Природоохоронний статус
2 (вразливий).

Ареал виду, поширення в області
Північні та середні області Східної Європи, Сибір, Далекий Схід, Північна Америка. В Україні у 1950-ті рр. траплявся зрідка, заходячі із Білорусії і оселявся у Поліссі. Починаючи з середини 1950 рр. став активно поширюватись і з'явився у Полтавській, Сумській, Чернігівській, Житомирській, Волинській та Ровенській областях. З 1957 року з'явився в межах Дніпропетровської області (Присамар'я). Спочатку у долині р. Самари у Петропавлівському р-ні та у заплавах Дніпра (верхня частина Дніпровського водосховища – Петриківський р-н). До 1968 р. він натуралізувався, а з 1970 р. з'явився у всіх лісових масивах з наявними, або штучними сосновими насадженнями.

Біоекологічна характеристика
Мешканець рівнинних тайгових і змішаних лісів. Далеко проникає у тундру і лісостепову зону. Тримається заболочених лісів, околиць озер, вербняків, вирубків, соснових лісів. Вид осілий, із значним діапазоном кочування. В області віддає перевагу суборям, аренним борам, березовим колкам, вільшаникам, молодим сосновим насадженням. Гін триває з вересня по кінець жовтня. Вагітність 225–237 діб. У травні-червні народжують 1–2 лосенят. Статева зрілість наступає наприкінці другого року. Живляться молодими пагонами, листям, та молодою корою майже всіх порід дерев, але перевага віддається осиці, тополям, вербі та березі. У зимовий період – сосні.

Наукове та практичне значення
Цінний промисловий звір. При значній чисельності може наносити шкоду молодим насадженням. Як функціональний біотичний елемент приймає активну участь у оптимізації ґрунтових процесів у степових лісах.

Чисельність і причини її зміни
Чисельність його швидко наростала до кінця 1970-х років. В 1975–1977 рр. його щільність складала у різних екосистемах 1–3 особин на 1000 га. У 1990-ті – 0,5–1,0, у теперішній час – 0,05–0,2. Причина: масове та безконтрольне браконьєрство.

Заходи охорони
Вид занесено до Червоної книги МСОП (LC), до третього додатку Бернської конвенції. Охороняється у Дніпровсько-Орільському заповіднику. Необхідно створити Самарський заповідник як головне місце його знаходження в області та джерело його розповсюдження. Заборонити на нього полювання на 10 років.

Основні джерела інформації
Корнєєв, 1952; Булахов, 1968; Булахов и др., 1998; Булахов, Пахомов, 2006.

Автори: Булахов В. Л. , Пахомов О. Є.
Фото: http://www.safari-ukraina.com/articles/wp-content/uploads/2009/05/104086.jpg

Довідкові матеріали

Червоний список тварин Дніпропетровської області

№	Назва виду			Статус виду та категорії		
	латинська	українська	російська	Червоний список Дніпропетровської області	Червона книга України	Світовий Червоний список
Тип Coelenterata Клас Hydrozoa		**Кишковопорожнинні Гідрозої**	**Кишечнополостные Гидрозои**			
1	*Cordylophora caspia [Pallas, 1771]*	Корділофора каспійська	Кордилофора каспийская	4		
Тип Nemathelmintes Клас Nematoda		**Круглі черви Нематоди**	**Круглые черви Нематоды**			
2	*Chromadorina bioculata (Schultze in Carus, 1857)*	Хромадоріна двоока	Хромадорина двуглазая	4	зникаючий	
Тип Annelida Клас Oligochaeta		**Кільчасті черви Малощетинкові черви**	**Кольчатые черви Малощетинковые черви**			
3	*Eisenia gordejeffi Michaelsen, 1899*	Ейзенія Гордєєва	Эйзения Гордеева	2	вразливий	
Клас Hirudinea		**П'явки**	**Пьявки**			
4	*Fadejewobdella quinqueannulata (Lukin, 1929)*	Псевдотрохета п'ятикільчаста	Псевдотрохета пятикольчатая	2	вразливий	
5	*Hirudo mendicinalis Linnaeus, 1758*	П'явка медична	П'явка медицинская	2	вразливий	
Тип Arthropoda Клас Crustacea		**Членистоногі Ракоподібні**	**Членистоногие Ракообразные**			
6	*Branchinecta minuta (S. Smirnov, 1948)*	Бранхінекта маленька	Бранхинекта маленькая	3	рідкісний	
7	*Branchinectella media (Schmankewitsch, 1873)*	Бранхінектела середня	Бранхинектела средняя	2	вразливий	
8	*Hemidiaptomus rylowi (Charin, 1928)*	Гемідіаптом Рилова	Гемидиаптом Рылова	1	зникаючий	
9	*Alonella extigua Lillieborg 1853*	Алонелла екстигуа	Алонелла екстигуа	3		
10	*Alonopsis elongate Sars 1862*	Алонопсис елонгата	Алонопсис елонгата	3		
11	*Anchistropus emarginalis Sars 1862*	Анхістропус емаргіналіс	Анхистропус емаргиналис	1		
12	*Bytotrephes cederstroemi Shoeder 1877*	Бітотрефес Цедерштрьома	Битотрефес Цедерштрема	2		
13	*Camptocercus lillieborgi Shoeder 1863*	Камптоцерзус Ліліеборга	Камптоцерзус Лилиеборга	3		

14	*Cercopagis tenera Sars 1897*	Церкопагіс тенера	Церкопагис тенера	2		
15	*Ceriodaphnia rotunda Sars 1862*	Ceріодафнія куляста	Цериодафния шаровидная	3		
16	*Ilyocryptus sordidus Lievin 1848*	Іліокріптус сордідус	Илиокриптус сордидус	2		
17	*Leydigia acanthocercoides Fischer 1854*	Лейдігія акантоцеркоідес	Лейдигия акантоцеркоидес	3		
18	*Macrotrix laticornis Jurine 1820*	Макротрікс латікорніс	Макротрикс латикорнис	3		
19	*Monospilus dispar Sars 1862*	Моноспілус непарний	Моноспилус непарный	2		
20	*Pleuroxus uncinatus Baird 1850*	Плеуроксус унцінатус	Плеуроксус унцинатус	3		
21	*Dunhevedia crassa King 1853*	Дунхеведія товста	Дунхеведия толстая	4		
22	*Acanthocyclops gags Claus 1857*	Акантоциклоп гігантський	Акантоциклоп гигантский	2		
23	*Cyclops insignis Claus 1857*	Циклоп примітний	Циклоп примечательный	2		
24	*Macrocyclops fuscus Jurine 1820*	Макроциклоп бурий	Макроциклоп бурый	2		
25	*Paracyclops poppei Rehberg 1880*	Парациклоп рідкісний	Парациклоп редкосный	3		
26	*Thermocyclops dybowsky Lande 1890*	Термоциклоп Дибовского	Термоциклоп Дыбовского	3		
27	*Hemimysis anomala G. Sars, 1907*	Мізида аномальна	Мизида аномальная	1	зникаючий	
28	*Kamamysis warpachowskyi G. Sars, 1893*	Мізида Варпаховського	Мизида Варпаховского	1	зникаючий	
29	*Rivulogammarus kischineffensis Schellenberg, 1937*	Рівулогамарус кішинівський	Ривулогаммарус кишиневский	3		
30	*Synurella ambulans (Müller, 1846);*	Сінурелла амбуланс	Синурелла амбуланс	3		
31	*Jaera sarsi (Valkanov, 1936)*	Ера Сарса	Эра Сарса	4		
Клас Myriapoda		**Багатоніжки**	**Многоножки**			
32	*Scutigera coleoptrata (Linnaeus, 1758)*	Мухоловка звичайна	Мухоловка обыкновенная	3	рідкісний	
Клас Insecta		**Комахи**	**Насекомые**			
33	*Anax imperator Leach, 1815*	Дозорець-імператор	Дозорщик император	2	вразливий	
34	*Calopteryx virgo (Linnaeus, 1758)*	Красуня-діва	Красотка-девушка	2	вразливий	
35	*Iris polystictica (Fisher von Waldheim, 1846)*	Ірис плямистий	Ирис пятнистый	3	рідкісний	

36	*Saga pedo (Pallas, 1771)*	Дибка степова	Дыбка степная	3	рідкісний	
37	*Porphyropha polonica (Linnaeus, 1758)*	Кошеніль польська	Кошениль польская	4	недостатньо відомий	
38	*Brachynema germari (Kolenati, 1846)*	Клоп-щитник брахінема	Клоп-щитник бранхинема	2		
39	*Cephalota atrata (Pallas, 1776)*	Стрибун затемнений	Скакун затемненный	2		
40	*Cephalota elegans (Fischer von Waldheim, 1824)*	Стрибун елегантний	Скакун элегантный	3		
41	*Cephalota besseri (Dejean, 1826)*	Стрибун Бессера	Скакун Бессера	2	рідкісний	
42	*Cylindera arenaria (Fuessly, 1775)*	Стрибун піщаний	Скакун песчаный	3		
43	*Cicindela soluta Latreille & Dejean, 1822*	Стрибун перелісковий	Скакун перелесковый	3		
44	*Leistus terminatus (Panzer, 1793)*	Леістус рудуватий	Леистус рыжеватый	2		
45	*Calosoma sycophanta (Linnaeus, 1758)*	Красотіл пахучий	Красотел пахучий	1	вразливий	
46	*Calosoma investigator (Illiger, 1798)*	Красотіл-дослідник	Красотел-исследова-тель	2		
47	*Carabus stscheglowi Mannerheim, 1827*	Турун Щеглова	Жужелица Щеглова	2	рідкісний	
48	*Carabus excellens Fabricius, 1798*	Турун вишуканий	Жужелица превосходная	3		
49	*Carabus besseri (Fischer von Waldheim, 1822)*	Турун Бессера	Жужелица Бессера	2		
50	*Carabus sibiricus Fischer von Waldheim, 1820*	Турун сибірський	Жужелица сибирская	2		
51	*Carabus estreicheri Fischer von Waldheim, 1822*	Турун Естрайхера	Жужелица Эстрайхера	2	вразливий	
52	*Carabus clathratus Linnaeus, 1761*	Турун золотоямчастий	Жужелица золотоямчатая	2		
53	*Carabus hungaricus (Fabricius, 1792)*	Турун угорський	Жужелица венгерская	2	вразливий	
54	*Blethisa multipunctata (Linnaeus, 1758)*	Блетіза багатокрапкова	Блетиза многоточечная	3		
55	*Blemus discus (Fabricius, 1792)*	Блемус широкий	Блемус широкий	2		
56	*Bembidion ephippium (Marsham, 1802)*	Бембідіон чепраковий	Бембидион чепрачный	2		
57	*Bembidion aspericolle (Germar, 1872)*	Бембідіон шерохуватий	Бембидион шероховатый	2		
58	*Pogonus cumanus Lutschnik, 1916*	Погонус половецький	Погонус половецкий	2		
59	*Pogonistes convexicollis Chaudoir, 1871*	Погоністес опуклий	Погонистес выпуклый	3		

60	*Patrobus atrorufus (Strom, 1768)*	Патробус темно-рудий	Патробус темно-рыжий	3		
61	*Pterostichus macer (Marsham, 1802)*	Птеростіх сплощений	Птеростих уплощенный	3		
62	*Pterostichus melas (Creutzer, 1799)*	Птеростіх темнуватий	Птеростих темноватый	3		
63	*Taphoxenus gigas (Fischer von Waldheim, 1823)*	Тафоксен гігантський	Тафоксен гигантский	2		
64	*Laemostenus terricola (Herbst, 1784)*	Лемостенус земляний	Лемостенус земляной	3		
65	*Agonum atratum (Duftschmid, 1812)*	Агонум чорнуватий	Агонум черноватый	3		
66	*Agonum impressum (Panzer, 1796)*	Агонум вдавлений	Агонум вдавленный	3		
67	*Agonum sexpunctatum (Linnaeus, 1758)*	Агонум шостикрапковий	Агонум шеститочечный	2		
68	*Agonum viridicupreum (Goeze, 1777)*	Агонум мідно-зелений	Агонум медно-зеленый	2		
69	*Amara fulva (O. Muller, 1776)*	Тускляк повнуватий	Тускляк полноватый	3		
70	*Amara equestris (Duftschmid, 1812)*	Тускляк польовий	Тускляк полевой	3		
71	*Anisodastylus poeciloides (Stephens, 1828)*	Анізодактилюс пецилоподібний	Анизодактилюс пецилообразный	3		
72	*Diachromus germanus (Linnaeus, 1758)*	Діахромус германський	Диахромус германский	3		
73	*Harpalus cephalotes Fairmaire & Laboulbene, 1854*	Гарпал-головач	Гарпал-головач	1		
74	*Harpalus steveni Gejean, 1829*	Гарпал Стевена	Гарпал Стевена	1		
75	*Microderes brachypus (Steven, 1809)*	Мікродерус вкорочений	Микродерус укороченный	1		
76	*Ophonus diffinis (Dejean, 1829)*	Офонус мінливий	Офонус изменчивый	3		
77	*Callistus lunatus (Fabricius, 1775)*	Каліст плямистий	Калист пятнистый	2		
78	*Chlaenius festivus (Panzer, 1796)*	Слимакоїд прикрашений	Слизнеед украшенный	2		
79	*Chlaenius alutaceus Gebler, 1829*	Слимакоїд сіро-жовтий	Слизнеед серо-желтый	2		
80	*Badister dorsiger (Duftschmidt, 1812)*	Бадістер плямистий	Бадистер пятнистый	1		
81	*Masoreus wetterhalli (Gyllenhal, 1813)*	Мазореус європейський	Мазореус европейский	1		
82	*Demetrias imperialis (Germar, 1824)*	Деметріус-імператор	Деметриус-император	2		
83	*Polystichus connexus (Geoffroy, 1785)*	Полістихус звичайний	Полистих обыкновенный	1		

84	*Brachinus hamatus Fischer von Waldheim, 1828*	Бомбардир плямистий	Бомбардир пятнистый	1		
85	*Mastax thermarum (Steven, 1806)*	Бомбардир теплолюбний	Бомбардир теплолюбивый	1		
86	*Dytiscus latissimus Linnaeus, 1758*	Плавунець широкий	Плавунец широкий	2	Недостатньо відомий	VU
87	*Hololepta plana (Sulzer, 1776)*	Карапузик сплощений	Карапузик уплощенный	2		
88	*Ocypus ophthalmicus (Scopoli, 1763)*	Оципус гострозорий	Оципус глазастый	3		
89	*Tasgius pedator (Gravenhorst, 1802)*	Тасгіус крокуючий	Тасгиус шагающий	3		
90	*Jurecekia asphaltina (Erichson, 1840)*	Юречекія смоляна	Юречекия смолистая	2		
91	*Emus hirtus (Linnaeus, 1758)*	Стафілін волохатий	Стафилин мохнатый	3	рідкісний	
92	*Bolbelasmus unicornis Schrank, 1789*	Больбелязм однорогий	Больбелязм однорогий	2		
93	*Odonteus armiger Scopoli, 1772*	Одонтеус рухливорогий	Одонтеус подвижнорогий	2		
94	*Ceratophyus polyceros (Pallas, 1771)*	Цератофій багаторогий	Цератофий многорогий	2	вразливий	
95	*Scarabaeus typhon Fischer von Waldheim, 1823*	Скарабей тифон	Скарабей тифон	2		
96	*Gymnopleurus geoffroyi Fuessly, 1775*	Гімноплевр Жоффруа	Гимноплевр Жоффруа	1		
97	*Osmoderma barnabita (Motschulsky, 1845)*	Жук-самітник	Жук-отшельник	1	вразливий	
98	*Protaetia aeruginosa (Drury, 1770)*	Бронзівка золотиста	Бронзовка золотистая	2		NT
99	*Protaetia affinis (Andersch, 1797)*	Бронзівка подібна	Бронзовка схожая	2		
100	*Lucanus cervus (Linnaeus, 1758)*	Жук-олень	Жук-олень	3	рідкісний	
101	*Platycerus caraboides (Linnaeus, 1758)*	Рогачик синій	Рогачик синий	2		
102	*Prionus coriarius (Linnaeus, 1758)*	Вусач-шкіряник	Усач кожевник	2		
103	*Cerambyx cerdo Linnaeus, 1758*	Вусач великий дубовий	Усач дубовый большой	1	вразливий	VU
104	*Aromia moschata (Linnaeus, 1758)*	Вусач мускусний	Усач мускусный	3	вразливий	
105	*Purpuricenus kaehleri (Linnaeus, 1758)*	Вусач-червонокрил Келлера	Усач-краснокрыл Келлера	2	вразливий	
106	*Dorcadion equestre (Laxmann, 1770)*	Вусач земляний хрестоносець	Усач земляной крестоносец	3	вразливий	
107	*Dorcadion elegans (Kraatz, 1873)*	Вусач земляний елегантний	Усач земляной элегантный	2		

108	*Dorcadion pusillum (Kuster, 1847)*	Вусач земляний маленький	Усач земляной маленький	2		
109	*Acmaeoderella flavofasciata (Piller & Mitterpacher, 1783)*	Жовтосмугаста дубова златка	Желтополосая дубовая златка	3		
110	*Anthaxia senicula (Schrank, 1789)*	Золотиста ільмова златка	Золотистая ильмовая златка	3		
111	*Phaenops formaneki Jakobson, 1913*	Златка Форманека	Златка Форманека	3		
112	*Bostrychus capucinus (Linnaeus, 1758)*	Каптурник-капуцін	Капюшонник-капуцин	2		
113	*Anatis ocellata (Linnaeus, 1758)*	Сонечко великооке	Коровка глазчатая	2		
114	*Coccinella magnifica L. Redtenbacher, 1843*	Сонечко відмінне	Коровка отличная	2		
115	*Meloe hungarus (Schrank, 1776)*	Майка угорська	Майка венгерская	3		
116	*Platystomos albinus (Linnaeus 1758)*	Слоник несправжній білуватий	Ложнослоник беловатый	2		
117	*Omias borysthenicus Korotyaev, 1991*	Оміас дніпровський	Омиас днепровский	3		
118	*Mantispa styriaca (Poda, 1761)*	Мантіспа штирійська	Мантиспа штирийская	3	рідкісний	
119	*Bittacus italicus (Müller, 1786)*	Комарівка італійська	Битак итальянский	2	вразливий	
120	*Zygaena laeta (Hübner, 1790)*	Красик веселий	Пестрянка веселая	3	зникаючий	
121	*Zygaena carniolica (Scopoli, 1763)*	Красик еспарцетовий	Пестрянка эспарцетовая	3		
122	*Syrichtus tessellum (Hübner, [1802])*	Товстоголовка мозаїчная	Толстоголовка мозаичная	3		
123	*Papilio machaon (Linnaeus, 1758)*	Махаон	Махаон	2	вразливий	
124	*Iphiclides podalirius (Linnaeus, 1758)*	Подалірій	Подалирий	2	вразливий	
125	*Zerynthia polyxena ([Denis et Schiffermüller], 1775)*	Поліксена	Поликсена	2	вразливий	
126	*Parnassius mnemosyne (Linnaeus, 1758)*	Мнемозіна	Мнемозина	2	вразливий	
127	*Colias myrmidone (Esper, 1781)*	Мірмідона	Мирмидона	3		VU
128	*Colias chrysotheme (Esper, [1777])*	Жовтянка золотиста	Желтушка золотистая	2		VU
129	*Apatura metis (Freyer, 1829)*	Метіс	Переливница красноватая	2		NT
130	*Limenitis populi (Linnaeus, 1758)*	Тополева стьожківка	Ленточница тополевая	3	вразливий	
131	*Neptis sappho (Pallas, 1771)*	Сафо	Пеструшка Сафо	4		NT

132	*Nymphalis xanthomelas (Esper, 1780)*	Ванесса чорно-руда	Многоцветница черно-желтая	2		VU
133	*Nymphalis vaualbum ([Denis et Schiffermüller], 1775)*	Сонцевик фау-біле	Многоцветница v-белое	4	неоцінений	EN
134	*Eophydryas maturna (Linnaeus, 1758)*	Матурна	Шашечница большая	3		VU
135	*Melitaea britomartis (Assman, 1848)*	Бритомартида	Шашечница Бритомартис	2		VU
136	*Lopinga achine (Scopoli, 1763)*	Білозір	Крупноглазка	1		VU
137	*Hipparchia statilinus (Hufnagel, 1766)*	Сатир залізний	Статилин	3	рідкісний	
138	*Esperarge climene (Esper, 1783)*	Клімена	Климена	2	вразливий	
139	*Tomares nogelii (Herrich-Schäffer, 1851)*	Томарес Ногеля	Томарес Ногеля	2	вразливий	EN
140	*Maculinea arion (Linnaeus, 1758)*	Аріон	Арион	2		EN
141	*Maculinea teleius (Bergsträsser, [1779])*	Телей	Телей	3		VU
142	*Polyommatus daphnis ([Denis et Schiffermüller], 1775)*	Мелеагр	Мелеагр	2		
143	*Neolycaena rhymnus (Eversmann, 1832)*	Синявець римнус	Римн	4	неоцінений	EN
144	*Plebeius pylaon (Fisher von Waldheim, 1832)*	Пілаон	Пилаон	2	вразливий	
145	*Pseudophilotes vicrama (Moore, 1865)*	Вікрама	Викрама	2		VU
146	*Pseudophilotes bavius (Eversmann, 1832)*	Бавіус	Бавиус	3	вразливий	EN
147	*Scolitantides orion (Pallas, 1771)*	Оріон	Орион	3		VU
148	*Gastropacha populifolia (Esper, 1784)*	Коконопряд тополеволистий	Коконопряд тополеволистный	1		
149	*Phyllodesma ilicifolium (Linnaeus, 1758)*	Коконопряд верболистий	Коконопряд выямча-токрылый серый	1		VU
150	*Endromis versicolora (Linnaeus, 1758)*	Ендроміс березовий	Шелкопряд березовый	2	вразливий	
151	*Aglia tau (Linnaeus, 1758)*	Сатурнія руда	Сатурния рыжая	2	вразливий	
152	*Saturnia pyri ([Denis et Schiffermüller], 1775)*	Сатурнія велика	Сатурния грушевая	2	вразливий	
153	*Eudia pavonia (Linnaeus, 1758)*	Сатурнія мала	Сатурния малая	3	рідкісний	
154	*Eudia spini ([Denis et Schiffermüller], 1775)*	Сатурнія середня	Сатурния средняя	1	зникаючий	
155	*Lemonia dumi (Linnaeus, 1761)*	Шовкопряд салатний	Шелкопряд салатный	3		

156	*Lemonia taraxaci ([Denis et Schiffermüller], 1775)*	Шовкопряд кульбабковий	Шелкопряд одуванчиковый	2	вразливий	
157	*Acherontia atropos (Linnaeus, 1758)*	Бражник мертва голова	Бражник мертвая голова	3	рідкісний	
158	*Marumba quercus ([Denis et Schiffermüller], 1775)*	Бражник дубовий	Бражник дубовый	3	рідкісний	
159	*Hemaris tityus (Linnaeus, 1758)*	Бражник скабіозовий	Бражник скабиозовый	3	рідкісний	
160	*Proserpinus proserpina (Pallas, 1772)*	Прозерпіна	Прозерпина	3	рідкісний	DD
161	*Teia dubia (Tauscher, 1806)*	Хвилівка сумнівна	Кистехвост сомнительный	3		
162	*Callimorpha dominula (Linnaeus, 1758)*	Ведмедиця-господиня	Медведица-госпожа	2	вразливий	
163	*Callimorpha quadripunctaria (Poda, 1761)*	Ведмедиця гера	Медведица гера	2		
164	*Pericallia matronula (Linnaeus, 1758)*	Ведмедиця велика	Медведица большая	2	вразливий	
165	*Chelis maculosa (Gerning, 1780)*	Ведмедиця плямиста	Медведиця пятнистая	3		
166	*Rhyparia purpurata (Linnaeus, 1758)*	Ведмедиця пурпурова	Медведица пурпурная	3		
167	*Eublemma panonica (Freyer, 1840)*	Совка панонська	Совка панонская	2		
168	*Catocala fraxini (Linnaeus, 1758)*	Стрічкарка блакитна	Орденская лента г олубая	2	вразливий	
169	*Catocala sponsa (Linnaeus, 1767)*	Стрічкарка малинова	Орденская лента малиновая	3	рідкісний	
170	*Catocala pacta (Linnaeus, 1758)*	Стрічкарка рожева	Ленточница розовая	4		
171	*Euchalcia consona (Fabricius, [1787])*	Евхальція оливково-бура	Эвхальция оливково-бурая	3		
172	*Apaustis rupicola ([Denis & Schiffermüller], 1775)*	Апаустіс рупікола	Апаустис рупикола	3		
173	*Cucullia magnifica Freyer, 1839*	Каптурниця пишна	Капюшонница великолепная	3	рідкісний	
174	*Cucullia splendida (Cramer, 1777)*	Каптурниця блискуча	Капюшонница роскошная	3	рідкісний	
175	*Cucullia argentina (Fabricius, 1787)*	Каптурниця сріблясta	Капюшонница серебристая	3	рідкісний	
176	*Cucullia argentea (Hufnagel, 1766)*	Каптурниця срібна	Капюшонница серебряная	3	рідкісний	
177	*Cucullia lactea (Fabricius, 1787)*	Каптурниця молочно-біла	Капюшонница молочно-белая	3		
178	*Cucullia xeranthemi Boisduval, 1840*	Каптурниця ксерантемі	Капюшонница ксерантеми	3		
179	*Cucullia biornata Fischer von Waldheim, 1840*	Каптурниця біорната	Капюшонница биорната	2		

180	*Cucullia chamomillae ([Denis & Schiffermüller], 1775)*	Каптурниця ромашкова	Капюшонница ромашковая	2		
181	*Cucullia dracunculi (Hübner, [1813])*	Каптурниця естрагонова	Капюшонница эстрагонная	2		
182	*Cucullia asteris ([Denis & Schiffermüller], 1775)*	Каптурниця айстрова	Капюшонница астровая	2		
183	*Aedophron rhodites (Eversmann, 1851)*	Совка рожева	Совка розовая	2		
184	*Periphanes delphinii (Linnaeus, 1758)*	Совка сокиркова	Совка шпорниковая	2	вразливий	
185	*Pyrocleptria cora (Eversmann, 1837)*	Піроклептрія кора	Пироклептрия кора	2		
186	*Schinia cardui Hübner, (1790)*	Совка горлицева щетинконога	Совка горлицевая щетинконогая	2		
187	*Schinia cognata (Freyer, 1833)*	Совка когната	Совка когната	2		
188	*Heliothis incarnata (Freyer, 1838)*	Совка одноколірна	Совка одноцветная	3		
189	*Staurophora celsia (Linnaeus, 1758)*	Совка розкішна	Совка роскошная	3	рідкісний	
190	*Gortyna borellii Pierret, 1837*	Совка смовдева	Совка горичниковая	3		
191	*Cervyna cervago (Eversmann, 1844)*	Совка церваго	Совка церваго	3		
192	*Phragmatiphila nexa (Hübner, [1808])*	Совка лепешнякова	Совка манниковая	3		
193	*Perigrapha i-cinctum ([Denis & Schiffermüller], 1775)*	Совка гостроспинна	Совка остроспинная	3		
194	*Hecatera cappa (Hübner, [1809])*	Совка каппа	Совка каппа	2		
195	*Hadena drenowskii lapidea Klyuchko & Hacker, 1996*	Совка Дреновського камінна	Совка Дреновского каменная	3		
196	*Orussus abietinus (Scopoli, 1763)*	Орусус паразитичний	Орусус паразитический	2	рідкісний	
197	*Dolerus subalatus Kerensky, 1926*	Долерус короткокрилий	Долерус короткокрылый	2	вразливий	
198	*Ibalia rufipes Cresson, 1879*	Горіхотворка велетенська	Орехотворка гигантская	2	рідкісний	
199	*Polochrum repandum Spinola, 1805*	Сапіга-полохрум	Сапига-полохрум	2	рідкісний	
200	*Megascolia maculate (Drury, 1773)*	Сколія-гігант	Сколися-гигант	4	неоцінений	
201	*Anoplius samariensis (Pallas, 1771)*	Аноплій самарський	Аноплий самарский	2	рідкісний	
202	*Larra anachema (Rossi, 1790)*	Лярра анафемська	Лярра анафемская	4	неоцінений	
203	*Colletes nasutus Smith, 1859*	Коллет носатий	Коллет носатый	3		

204	*Andrena (Melandrena) nigroaenea (Kirby, 1802)*	Андрена бронзово-чорна	Андрена бронзово-черная	3		
205	*Andrena (Nobandrena) athenensis Warncke, 1965*	Андрена афінська	Андрена афинская	2		
206	*Andrena (Poliandrena) florea Fabricius, 1793*	Андрена переступнева	Андрена переступневая	3		
207	*Andrena (Truncandrena) rufomaculata Friese, 1921*	Андрена рудоплямиста	Андрена рыжепятнистая	2		
208	*Andrena (Truncandrena) tscheki Morawitz, 1872*	Андрена чорнолоба	Андрена чернолобая	1		
209	*Melitturga (Melitturga) clavicornis (Latreille, 1806)*	Мелітурга булавовуса	Мелитурга булавоусая			
210	*Pseudapis (Nomiapis) femoralis (Pallas, 1773)*	Псевдоапіс (бджола-номія) стегновий	Псевдоапис (пчела-номия) бедренный	3		
211	*Melitta (Cilissa) haemorrhoidalis (Fabricius, 1775)*	Меліта червоногуза	Мелитта краснозадая	2		
212	*Dasypoda (Megadasypoda) braccata Eversmann, 1852*	Дазипода (мохнонога бджола) шаровидна	Дазипода (мохноногая пчела) шаровидная	3		
213	*Lithurgus (Lithurgus) cornutus (Fabricius, 1787)*	Літург рогатий	Литург рогатый	3		
214	*Trachusa (Paraanthidium) interrupta (Fabricius, 1781)*	Трахуза переривчаста	Трахуза прерывистая	2		
215	*Hoplitis (Antocopa) mocsaryi (Friese, 1895)*	Гоплітіс Мочара	Гоплитис Мочара	3		
216	*Megachile (Megachile) octosignata Nilander, 1852*	Мегахіла (бджола-листоріз) восьмипозначкова	Мегахила (пчела-листорез) восьмиотметковая	3		
217	*Anthophora (Pyganthophora) erschowi Fedtschenko, 1841*	Антофора Єршова	Антофора Ершова	3		
218	*Anthophora (Paramegilla) podagra Lepeletier, 1841*	Антофора подагра	Антофора подагра	3		
219	*Epeolus schummeli Schilling, 1849*	Епеолус Шуммела	Эпеолус Шуммела	2		
220	*Ceratina (Euceratina) chalcites Germar, 1839*	Цератіна халкітна	Цератина халкитная	3		
221	*Xylocopa (Xylocopa) valga Gerstaecker, 1872*	Ксилокопа (бджола-тесляр) звичайна	Ксилокопа (пчела-плотник) обычная	3	рідкісний	
222	*Xylocopa (Xylocopa) violacea (Linnaeus, 1758)*	Ксилокопа (бджола-тесляр) фіолетова	Ксилокопа (пчела-плотник) фиолетовая	3	рідкісний	
223	*Bombus (Bombus) muscorum (Linnaeus, 1758)*	Джміль моховий	Шмель моховой	3	рідкісний	

224	*Bombus (Cullumanobombus) cullumanus serrisquama Morawitz, 1888*	Джміль Каллума пластинчастозубий	Шмель Каллума пластинчатозубый	1		
225	*Bombus (Megabombus) argillaceus Smith, 1854*	Джміль глинистий	Шмель глинистый	2	вразливий	
226	*Bombus (Megabombus) ruderatus (Fabricius, 1775)*	Джміль червонуватий	Шмель красноватый	3	рідкісний	
227	*Bombus (Subterraneobombus) fragrans (Pallas, 1771)*	Джміль пахучий	Шмель пахучий	1	зникаючий	
228	*Bombus (Thoracobombus) armeniacus Radoszkowski, 1877*	Джміль вірменський	Шмель армянский	1	зникаючий	
229	*Bombus (Thoracobombus) pomorum Panzer, 1805*	Джміль яскравий	Шмель яркий	2	вразливий	
230	*Bombus (Thoracobombus) zonatus Smith, 1854*	Джміль оперезаний	Шмель подпоясанный	3	рідкісний	
231	*Dolichoderus quadripunctatus (Linnaeus, 1771)*	Чотириплямиста мурашка	Четырехточечный муравей	3		
232	*Formica rufa Linnaeus, 1761*	Мурашка руда	Муравей рыжий	2		
233	*Polyergus rufescens (Latreille, 1798)*	Мурашка-амазонка	Муравей-амазонка	3		
234	*Liometopum microcephalum (Panzer, 1798)*	Ліометопум звичайний	Лиометопум обычный	3	рідкісний	
235	*Satanas gigas (Eversmann, 1855)*	Ктир велетенський	Ктирь гиганский	2	вразливий	
Тип Mollusca		**Молюски**	**Молюски**			
236	*Euconulus fulvus (Müller, 1774)*	Равлик конічний звичайний	Молюск конический обыкновенный	2		
237	*Cochlodina laminata (Montagu, 1803)*	Равлик замкнений блискучій	Молюск замкнутый блестящий	2		
238	*Punctum pygmaeum (Draparnoud, 1801)*	Равлик дисковий карликовий	Молюск дисковой карликовый	2		
Chordata		**Хордові**	**Хордовые**			
Ряд Petromyzontiformes		**Міногоподібні**	**Миногообразные**			
239	*Eudontomyzon mariae Berg, 1931*	Мінога українська	Минога украинская	1	зникаючий	DD
Клас Osteichthyes		**Кісткові риби**	**Костные рыбы**			
240	*Huso huso (Linnaeus, 1758)*	Білуга	Белуга	0	зникаючий	EN

241	*Acipenser gueldenstaedtii, Brandt et Ratzeburg, 1833*	Осетер азово-чорноморський (російський)	Осетр азово-черноморский (русский)	0	вразливий	
242	*Acipenser stellatus Pallas, 1771*	Севрюга	Севрюга	0	зникаючий	
243	*Acipenser ruthenus (Linnaeus, 1758)*	Стерлядь	Стерлядь	2	зникаючий	VU
244	*Acipenser nudiventris Lovetzky, 1828*	Шип	Шип	0	зник	EN
245	*Anguilla anguilla Linnaeus, 1758*	Вугор річковий	Угорь речной	1		
246	*Alosa pontica, Eichwald, 1838*	Оселедець чорноморсько-азовський	Сельдь черноморско-азовская	3		
247	*Salmo labrax Pallas, 1814*	Лосось чорноморський	Лосось черноморский	0	зникаючий	
248	*Lota lota Linnaeus, 1758*	Минь річковий	Налим речной	2	вразливий	
249	*Alburnus sarmaticus Freyhof et Kottelat, 2007*	Шемая чорноморська	Шемая черноморская	0	вразливий	
250	*Eupallasella percnurus Pallas, 1814*	Гольян озерний	Гольян озерный	1	зникаючий	
251	*Vimba vimba Linnaeus, 1758*	Рибець звичайний	Рыбец обыкновенный	1		
252	*Gobio gobio (Linnaeus, 1758)*	Пічкур звичайний	Пескарь обыкновенный	2		
253	*Barbus borysthenicus Dybowski, 1862*	Марена дніпровська	Марена днепровская (усач)	0	зникаючий	
254	*Leuciscus leuciscus Linnaeus, 1758*	Ялець звичайний	Елец обыкновенный	2	вразливий	
255	*Leuciscus borysthenicus Kessler, 1859*	Бобирець дніпровський (калинка)	Бобырец днепровский (калинка)	3		
256	*Leuciscus idus (Linnaeus, 1758)*	В'язь	Язь	2		
257	*Rutilus frisii (Nordmann, 1840)*	Вирезуб	Вырезуб	0	зникаючий	DD
258	*Chondrostoma nasus borysthenicum, Linnaeus, 1758*	Підуст звичайний (дніпровський)	Подуст обыкновенный (днепровский)	1		
259	*Alburnoides bipunctatus rossicus Berg, 1924*	Бистрянка російська	Быстрянка русская	1	зникаючий	
260	*Abramis sapa Pallas, 1814*	Білоглазка звичайна, клепець	Белоглазка обыкновенная, клепец	1		
261	*Abramis ballerus Linnaeus, 1758*	Синець	Синец	3		
262	*Carassius carassius Linnaeus, 1758*	Карась звичайний (золотий)	Карась обыкновенный (золотой)	2	вразливий	
263	*Misgurnus fossilis (Linnaeus, 1758)*	В'юн звичайний	Вьюн обыкновенный	3		
264	*Barbatula barbatula Linnaeus, 1758*	Голець вусатий звичайний	Голец усатый обыкновенный	3		

265	*Gasterosteus aculeatus (Linnaeus, 1758)*	Колючка триголкова	Колюшка трехиглая	3		
266	*Gymnocephalus acerinus Gueldenstaedt 1774*	Йорж носар (донський йорж)	Ерш-носарь (донской ерш)	0	зникаючий	
267	*Benthophilus stellatus Sauvage, 1874*	Бичок пуголовок зірчастий	Бычок пуголовка звездчатая	2	вразливий	
268	*Benthophiloides brauneri Beling et Iljin 1927*	Бичок-пуголовочок Браунера	Бычок-пуголовочка Браунера	3	рідкісний	
269	*Stizostedion volgense Gmelin, 1789*	Берш, судак волзький	Берш, судак волжский	1	зникаючий	
270	*Percarina demidoffii Nordmann, 1840*	Перкарина чорно-морсько-азовська	Перкарина черноморско-азовская	3	статус не визначений	
Клас Amphibia		**Земноводні**	**Земноводные**			
271	*Lissotriton vulgaris (Linnaeus, 1758)*	Тритон звичайний	Тритон обыкновенный	3		LC
272	*Hyla arborea (orientalis) (Linnaeus, 1758)*	Райка звичайна (східна)	Квакша обыкновенная	2		LC
273	*Bufo bufo (Linnaeus, 1758)*	Ропуха звичайна або сіра	Жаба серая	2		LC
274	*Bufo viridis Laurenti, 1768*	Ропуха зелена	Жаба зеленая	4		LC
275	*Pelophylax lessonae Camerano, 1882*	Жаба ставкова	Лягушка прудовая	3		LC
276	*Pelophylax esculentus Linnaeus, 1758*	Жаба їстівна	Лягушка съедобная	4		LC
277	*Rana temporaria Linnaeus, 1758*	Жаба трав'яна	Лягушка травяная	0		LC
278	*Rana arvalis Nilsson, 1842*	Жаба гостроморда	Лягушка остромордая	4		LC
Клас Reptilia		**Плазуни**	**Рептилии**			
279	*Emys orbicularis (Linnaeus, 1758)*	Черепаха болотяна	Черепаха болотная	4		NT
280	*Eremias arguta (Pallas, 1773)*	Ящірка різнобарвна	Ящурка разноцветная	2		
281	*Lacerta viridis (Laurenti, 1768)*	Ящірка зелена	Ящерица зеленая	2	вразливий	LC
282	*Zootoca vivipara Jacquin, 1787*	Ящірка живородна	Ящерица живородящая	1		LC
283	*Natrix natrix persa (Pallas, 1814)*	Вуж персидський	Уж персидский	1		LR
284	*Hierophis caspius Gme1in, 1779*	Полоз жовточеревий або каспійський	Полоз желтобрюхий или каспийский	1	вразливий	
285	*Elaphe sauromates (Pallas, 1814)*	Полоз сарматський або Палласів	Полоз сарматский или Палласов	1	вразливий	
286	*Elaphe dione (Pallas, 1773)*	Полоз візерунковий	Полоз узорчатый	0	зникаючий	

287	*Coronella austriaca Laurenti, 1768*	Мідянка звичайна	Медянка обыкновенная	1	вразливий	
288	*Vipera renardi Christoph, 1861*	Гадюка степова	Гадюка степная	2	вразливий	
289	*Vipera berus Linnaeus, 1758*	Гадюка звичайна або лісова	Гадюка обыкновенная	1		LC
Клас Aves		**Птахи**	**Птицы**			
290	*Gavia stellata (Pontoppidan, 1763)*	Гагара червоношия	Краснозобая гагара	3		LC
291	*Gavia arctica (Linnaeus, 1758)*	Гагара чорношия	Чернозобая гагара	3		LC
292	*Podiceps ruficollis (Pallas, 1764)*	Пірникоза мала	Малая поганка	3		LC
293	*Podiceps nigricollis C. L. Brehm, 1831*	Пірникоза чорношия	Черношейная поганка	3		LC
294	*Podiceps auritus (Linnaeus, 1758)*	Пірникоза червоношия	Красношейная поганка	1		LC
295	*Podiceps grisegena (Boddaert, 1783)*	Пірникоза сірощока	Серощекая поганка	3		LC
296	*Pelecanus onocrotalus Linnaeus, 1758*	Пелікан рожевий	Розовый пеликан	4	зникаючий	LC
297	*Pelecanus crispus Bruch, 1832*	Пелікан кучерявий	Кудрявый пеликан	1	зникаючий	VU
298	*Phalacrocorax pygmaeus (Pallas, 1773)*	Баклан малий	Малый баклан	3	зникаючий	LC
299	*Ardeola ralloides (Scopoli, 1769)*	Чапля жовта	Желтая цапля	1	рідкісний	LC
300	*Platalea leucorodia Linnaeus, 1758*	Косар	Колпица	3	вразливий	LC
301	*Plegadis falcinellus (Linnaeus, 1766)*	Коровайка	Каравайка	3	вразливий	LC
302	*Ciconia nigra (Linnaeus, 1758)*	Лелека чорний	Черный аист	3	рідкісний	LC
303	*Rufibrenta ruficollis (Pallas, 1769)*	Казарка червоновола	Краснозобая казарка	3	вразливий	EN
304	*Anser erythropus (Linnaeus, 1758)*	Гуска мала	Пискулька	3	вразливий	VU
305	*Cygnus cygnus (Linnaeus, 1758)*	Лебідь-кликун	Лебедь-кликун	3		LC
306	*Cygnus bewickii Yarrell, 1830*	Лебідь малий	Малый лебедь	3	рідкісний	LC
307	*Tadorna ferruginea (Pallas, 1764)*	Огар	Огарь	3	вразливий	LC
308	*Tadorna tadorna (Linnaeus, 1758)*	Галагаз	Пеганка	3		LC
309	*Anas strepera Linnaeus, 1758*	Нерозень	Серая утка	3	рідкісний	LC

310	*Anas acuta Linnaeus, 1758*	Шилохвіст	Шилохвость	2		LC
311	*Anas clypeata Linnaeus, 1758*	Широконіска	Широконоска	3		LC
312	*Netta rufina (Pallas, 1773)*	Чернь червонодзьоба	Красноносый нырок	2	рідкісний	LC
313	*Aythya nyroca (Gòldenstadt, 1770)*	Чернь білоока	Белоглазая чернеть	1	вразливий	NT
314	*Clangula hyemalis (Linnaeus, 1758)*	Морянка	Морянка	1		LC
315	*Bucephala clangula (Linnaeus, 1758)*	Гоголь	Обыкновенный гоголь	2	рідкісний	LC
316	*Oxyura leucocephala (Scopoli, 1869)*	Савка	Савка	1	зникаючий	EN
317	*Mergus albellus Linnaeus, 1758*	Крех малий	Луток	3		LC
318	*Mergus serrator Linnaeus, 1758*	Крех середній	Длинноносый крохаль	3	вразливий	LC
319	*Pandion haliaeetus (Linnaeus, 1758)*	Скопа	Скопа	3	зникаючий	LC
320	*Pernis apivorus (Linnaeus, 1758)*	Осоїд	Обыкновенный осоед	3		LC
321	*Milvus migrans (Boddaert, 1783)*	Шуліка чорний	Черный коршун	2	вразливий	LC
322	*Circus cyaneus (Linnaeus, 1766)*	Лунь польовий	Полевой лунь	2	рідкісний	LC
323	*Circus macrourus (S. G. Gmelin, 1771)*	Лунь степовий	Степной лунь	3	зникаючий	NT
324	*Circus pygargus (Linnaeus, 1758)*	Лунь лучний	Луговой лунь	1	вразливий	LC
325	*Accipiter brevipes (Severtzov, 1850)*	Яструб коротконогий	Европейский тювик	1	зникаючий	LC
326	*Buteo rufinus (Cretzschmar, 1827)*	Канюк степовий	Курганник	3	рідкісний	LC
327	*Circaetus gallicus (Gmelin, 1788)*	Змієїд	Змееяд	2	рідкісний	LC
328	*Hieraaetus pennatus (Gmelin, 1788)*	Орел-карлик	Орел-карлик	3	рідкісний	LC
329	*Aquila rapax (Temminck, 1828)*	Орел степовий	Степной орел	1	зникаючий	LC
330	*Aquila clanga Pallas, 1811*	Підорлик великий	Большой подорлик	1	рідкісний	VU
331	*Aquila pomarina C. L. Brehm, 1831*	Підорлик малий	Малый подорлик	3	рідкісний	LC
332	*Aquila heliaca Savigny, 1809*	Могильник	Могильник	3	рідкісний	VU
333	*Aquila chrysaetos (Linnaeus, 1758)*	Беркут	Беркут	2	вразливий	LC
334	*Haliaetus albicilla (Linnaeus, 1758)*	Орлан-білохвіст	Орлан-белохвост	3	рідкісний	LC

335	*Neophron percnopterus (Linnaeus, 1758)*	Стерв'ятник	Стервятник	4	зникаючий	EN
336	*Falco cherrug Gray, 1834*	Балабан	Балобан	2	вразливий	VU
337	*Falco peregrinus Tunstall, 1771*	Сапсан	Сапсан	3	рідкісний	LC
338	*Falco subbuteo Linnaeus, 1758*	Підсоколик великий	Чеглок	3		LC
339	*Falco vespertinus Linnaeus, 1766*	Кібчик	Кобчик	3		NT
340	*Falco naumanni Fleischer, 1818*	Боривітер степовий	Степная пустельга	0	зникаючий	VU
341	*Grus grus (Linnaeus, 1758)*	Журавель сірий	Серый журавль	3	рідкісний	LC
342	*Anthropoides virgo (Linnaeus, 1758)*	Журавель степовий	Красавка	1	зникаючий	LC
343	*Crex crex (Linnaeus, 1758)*	Деркач	Коростель	2		LC
344	*Otis tarda Linnaeus, 1758*	Дрохва	Дрофа	1	зникаючий	VU
345	*Tetrax tetrax (Linnaeus, 1758)*	Хохітва	Стрепет	1	зникаючий	NT
346	*Charadrius hiaticula Linnaeus, 1758*	Пісочник великий	Галстучник	2	рідкісний	LC
347	*Charadrius alexandrinus (Linnaeus, 1758)*	Пісочник морський	Морской зуек	3	вразливий	LC
348	*Himantopus himantopus (Linnaeus, 1758)*	Кулик-довгоніг	Ходулочник	3	вразливий	LC
349	*Recurvirostra avosetta Linnaeus, 1758*	Чоботар	Шилоклювка	3	рідкісний	LC
350	*Haematopus ostralegus Linnaeus, 1758*	Кулик сорока	Кулик-сорока	2	вразливий	LC
351	*Tringa stagnatilis (Bechstein, 1803)*	Коловодник ставковий	Поручейник	3	зникаючий	LC
352	*Gallinago media (Latham, 1787)*	Баранець великий	Дупель	1	зникаючий	NT
353	*Numenius arquata (Linnaeus, 1758)*	Кульон великий	Большой кроншнеп	3	зникаючий	NT
354	*Numenius phaeopus (Linnaeus, 1758)*	Кульон середній	Средний кроншнеп	3	зникаючий	LC
355	*Limosa limosa (Linnaeus, 1758)*	Грицик великий	Большой веретенник	3		NT
356	*Glareola pratincola (Linnaeus, 1766)*	Дерихвіст лучний	Луговая тиркушка	1	зникаючий	LC
357	*Glareola nordmanni Nordmann, 1842*	Дерихвіст степовий	Степная тиркушка	1	зникаючий	NT
358	*Larus ichtyaetus Pallas, 1773*	Мартин каспійський	Черноголовый хохотун	1	зникаючий	LC
359	*Hydroprogne caspia (Pallas, 1770)*	Крячок каспійський	Чеграва	3	вразливий	LC

360	*Sterna albifrons Pallas, 1764*	Крячок малий	Малая крачка	3	рідкісний	LC
361	*Columba oenas Linnaeus, 1758*	Голуб-синяк	Клинтух	1	вразливий	LC
362	*Bubo bubo (Linnaeus, 1758)*	Пугач	Филин	4	рідкісний	LC
363	*Asio flammeus (Pontoppidan, 1763)*	Сова болотяна	Болотная сова	3	рідкісний	LC
364	*Otus scops (Linnaeus, 1758)*	Совка	Сплюшка	2	рідкісний	LC
365	*Athene noctua (Scopoli, 1769)*	Сич хатній	Домовый сыч	2		LC
366	*Strix aluco Linnaeus, 1758*	Сова сіра	Серая неясыть	2		LC
367	*Tyto alba Scopoli, 1769*	Сипуха	Сипуха	4	зникаючий	LC
368	*Coracias garrulus Linnaeus, 1758*	Сиворакша	Сизоворонка	3	зникаючий	NT
369	*Picus viridis Linnaeus, 1758*	Жовна зелена	Зеленый дятел	4	вразливий	LC
370	*Dendrocopos medius (Linnaeus, 1758)*	Дятел середній	Средний дятел	3		LC
371	*Dendrocopos leucotos (Bechstein, 1803)*	Дятел білоспинний	Белоспинный дятел	4	рідкісний	LC
372	*Anthus campestris (Linnaeus, 1758)*	Щеврик польовий	Полевой конек	3		LC
373	*Lanius excubitor Linnaeus, 1758*	Сорокопуд сірий	Серый сорокопут	3	рідкісний	LC
374	*Sturnus roseus Linnaeus, 1758*	Шпак рожевий	Розовый скворец	3	рідкісний	LC
375	*Locustella fluviatilis (Wolf, 1810)*	Кобилочка річкова	Речной сверчок	3		LC
376	*Acrocephalus agricola (Jerdon, 1845)*	Очеретянка індійська	Индийская камышевка	3		LC
377	*Ficedula parva (Bechstein, 1794)*	Мухоловка мала	Малая мухоловка	3		LC
378	*Oenanthe pleschanca (Lepechin, 1770)*	Кам'янка лиса	Каменка-плешанка	2		LC
379	*Oenanthe isabellina (Temminck, 1829)*	Кам'янка попеляста	Каменка-плясунья	3		LC
380	*Turdus viscivorus Linnaeus, 1758*	Дрізд-омелюх	Деряба	3		LC
381	*Carpodacus erythrinus (Pallas, 1770)*	Чечевиця звичайна	Обыкновенная чечевица	4		LC
Клас Mammalia		**Ссавці**	**Млекопитающие**			
382	*Desmana moschata Linnaeus, 1758*	Хохуля руська	Выхухоль	0	зникаючий	VU
383	*Talpa europaea Linnaeus, 1758*	Кріт європейський	Крот европейский	4		LC

384	*Neomys fodiens Pennant, 1771*	Кутора водяна	Кутора водяная	3		LC
385	*Sorex minutus Linnaeus, 1766*	Бурозубка мала	Буро зубка малая	2		LC
386	*Crocidura leucodon Hermann, 1780*	Білозубка велика	Белозубка большая	1	недостатньо відомий	LC
387	*Crocidura suaveolens Pallas, 1811*	Білозубка мала	Белозубка малая	2		LC
388	*Myotis dasycneme Boie, 1825*	Нічниця ставкова	Ночница прудовая	1	зникаючий	NT
389	*Myotis daubentonii Kuhl, 1817*	Нічниця водяна	Ночница водная	1	вразливий	LC
390	*Myotis mystacinus Kuhl, 1817*	Нічниця вусата	Ночница усатая	0	вразливий	LC
391	*Plecotus auritus Linnaeus, 1758*	Вухань звичайний	Ушан	1	вразливий	LC
392	*Nyctalus leisleri Kuhl, 1817*	Вечірниця мала	Вечерница малая	1	рідкісний	LC
393	*Nyctalus noctula Schreber, 1774*	Вечірниця руда	Вечерница рыжая	2	вразливий	LC
394	*Nyctalus lasiopterus Schreber, 1780*	Вечірниця велетенська	Вечерница гигантская	1	зникаючий	NT
395	*Pipistrellus pipistrelus Schreber, 1774*	Нетопир звичайний	Нетопыр обыкновенная	2	вразливий	LC
396	*Pipistrellus nathusii Keyserling et Blasius, 1839*	Нетопир Натузіуса	Нетопыр Натузиуса	2	неоцінений	LC
397	*Pipistrellus kuhli Kuhl, 1819*	Нетопир середземноморський	Нетопырь средиземноморская	1	вразливий	LC
398	*Vespertilio murium Linnaeus, 1758*	Лилик двоколірний	Кажан двуцветная	2	вразливий	LC
399	*Eptesicus serotinus Schreber, 1774*	Кажан пізній	Кажан поздний	4	вразливий	LC
400	*Martes martes Linnaeus, 1758*	Куниця лісова	Куница лесная	2		LC
401	*Mustela erminea Linnaeus, 1758*	Горностай	Горностай	1	неоцінений	LC
402	*Mustela lutreola Linnaeus, 1758*	Норка європейська	Норка европейская	1	зникаючий	EN
403	*Mustela eversmanni Lesson, 1827*	Тхір степовий	Хорек степной	1	зникаючий	LC
404	*Mustela putorius Linnaeus, 1758*	Тхір лісовий	Хорек лесной	3	неоцінений	LC
405	*Vormela peregusna Guldenstaedt, 1770*	Перегузня	Перевязка	0	рідкісний	VU
406	*Meles meles Linnaeus, 1758*	Борсук	Борсук	2		LC
407	*Lutra lutra Linnaeus, 1758*	Видра річкова	Выдра	2	неоцінений	NT
408	*Castor fiber Linnaeus, 1758*	Бобер річковий	Бобер речной	4		LC

409	*Spermophilus suslicus Guldenstaedt, 1770*	Ховрах крапчастий	Суслик крапчастый	1	зникаючий	NT
410	*Spermophilus pygmaeus Pallas, 1779*	Ховрах малий	Суслик малый	3		LC
411	*Dryomys nitedula Pallas, 1779*	Вовчок лісовий	Соня лесная	3		LC
412	*Sicista betulina Pallas, 1779*	Мишівка лісова	Мышовка лесная	1	рідкісний	LC
413	*Sicista subtilis Pallas, 1773*	Мишівка степова	Мышовка степная	1	зникаючий	LC
414	*Allactaga jaculus Pallas, 1788*	Тушканчик великий	Тушканчик большой	1	рідкісний	LC
415	*Spalax zemni Erxleben, 1777*	Сліпак подільський	Слепыш подольский	2	недостатньо відомий	VU
416	*Micromys minutus Pallas, 1771*	Мишка лугова (малютка)	Мышь-малютка	3		LC
417	*Cricetus cricetus Linnaeus, 1758*	Хом'як звичайний	Хомяк обыкновенный	1	неоцінений	LC
418	*Cricetulus migratorius Pallas, 1773*	Хом'ячок сірий	Хомячок серый	3	недостатньо відомий	LC
419	*Ellobius talpinus Pallas, 1770*	Сліпачок звичайний	Слепушонка обыкновенная	2	зникаючий	LC
420	*Lagurus lagurus Pallas, 1773*	Строкатка степова	Пеструшка степная	0	зникаючий	LC
421	*Arvicola terrestris Linnaeus, 1758*	Щур водяний	Крыса водная	4		LC
422	*Microtus subterraneus De Selys Longchamps, 1836*	Нориця чагарникова	Полевка кустарниковая	4		
423	*Capreolus pygargus Pallas, 1771*	Сарна (козуля) сибірська	Сарна (косуля) сибирская	4		LC
424	*Alces alces Linnaeus, 1758*	Лось	Лось	2		LC

Література

1. Абеленцев В. И. Лесная куница. Украина и Молдавия // Соболь, куницы, харза. – М.: Наука, 1973. – С. 161–172.
2. Абелєнцев В. І. Куницеві // Фауна України. Ссавці. – К.: Наук. думка, 1968. – Т. 1. – Вип. 3. – 280 с.
3. Айрапетьянц А. Э. Сони. – Л.: ЛГУ, 1983. – 192 с.
4. Акімов М. П. Головні пам'ятки середньої Над-дніпрянщини // Охороняймо пам'ятки природи. – Дніпропетровськ., 1930. – С. 21–41.
5. Аль-Завахра Х. К систематике ужа обыкновенного // Чтения памяти В. А. Попова. – Казань: Казанский ГУ, 1997. – С. 20–24.
6. Амброз А. И. Рыбы Днепра, Южного Буга и Днепровско-Бугского лимана. – К.: АН УССР, 1956. – 404 с.
7. Ананьева Н. Б., Орлов Н. Л., Халиков Р. Г., Даревский И. С., Рябов С. А., Барабанов А. В. Атлас пресмыкающихся Северной Евразии (таксономическое разнообразие, географическое распространение и природоохранный статус). – С-Пб.: Зоол. ин-т РАН, 2004. – 232 с.
8. Аннотированный каталог круглоротых и рыб континентальных вод России // под ред. Ю. С. Решетникова. – М.: Наука, 1998. – 218 с.
9. Аннотированный список рыб Днепровского водохранилища и его притоков// Р. А. Новицкий, О. А. Христов, В. Н. Кочет, Д. Л. Бондарев / Вісник Дніпропетр. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2005. – Вип. 13, т. 1. – С. 185–201.
10. Антонець Н. Раритетні види ссавців Дніпровсько-Орільського природного заповідника // Раритетна теріофауна та її охорона / Праці Теріологічної школи. – Луганськ, 2008. – Вип. 9. – С. 76–79.
11. Апостолов Л. Г. Вредная энтомофауна лесных биогеоценозов Центрального Приднепровья. – К.: Вища школа, 1981. – 232 с.
12. Арнольди К. В. О лесостепных источниках и характере проникновения в степь лесных насекомых при степном лесоразведении // Зоол. журнал. – 1953. – Т. 32, вып. 2. – С. 175–194.
13. Арнольди К. В. Очерк энтомофауны и характеристика энтомокомплексов лесной полстилки в районе Деркула // Труды Ин-та леса АН СССР. – 1956. – Т. 30. – С. 279–342.
14. Атлас пресноводных рыб России: В 2 т. – Т. 1. / Под ред. Ю. С. Решетникова. – М.: Наука, 2002. – 379 с.
15. Афанасьєва В. О., Голобородько К. К. Нові знахідки совок (Lepidoptera: Noctuidae), занесених до Червоної книги України // Сучасні проблеми ентомології. Ентомол. наук. конф., присвячена 60-й річниці створення Укр. ентомол. т-ва. – Умань, 2010. – С. 44.
16. Афанасьева В. О., Голобородько К. К. Сезонні особливості комплексу совкоподібних (Lepidoptera: Noctuoidea: Lymantriidae, Noctuidae, Arctiidae) лускокрилих Самарського лісу // Молодь та поступ біології. Матер. V Міжнар. наук. конфер. – Львів, 2009. – С. 137–138.
17. Барабаш-Никифоров І. І. До орнітофауни колишньої Катеринославської губернії // Зап. Дніпропетр. ін-ту народної освіти. – Д., 1928. – Т. 2. – С. 217–226.
18. Барабаш-Нікіфоров І. І. Нариси фауни степової Наддніпрянщини. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1928. – 138 с.
19. Барановський Б. О., Бондаренко Л. В., Миколайчук Т. В. Современная гидробиологическая характеристика реки Орель // Проблеми створення Орільського національного природного парку. – Дніпродзержинськ, 2000. – С. 25–28.
20. Барановский Б. А., Загубиженко Н. И., Миколайчук Т. В. Биоразнообразие основных групп гидробионтов водоемов поймы р. Самары // Біорізноманіття та роль зооценозу в природних і антропогенних екосистемах. Матер. III Міжнар. наук. конф. – Д.: ДНУ, 2005. – С. 22.
21. Барановский Б. А., Загубиженко Н. И., Миколайчук Т. В., Христов О. А., Кочет В. Н. Биоразнообразие Запорожского водохранилища, его динамика и прогноз // Проблеми природокористування, сталого розвитку та техногенної безпеки регіонів. Матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. – Д., 2003. – С. 160–161.
22. Барановский Б. А., Загубиженко Н. И., Новицкий Р. А., Христов О. А. О биоразнообразии гидробионтов в водоемах степной зоны Украины // Довкілля XXI. Матер. молодіжної наук. конф. – Ч. 2. – 2002. – С. 47.
23. Барсов В. А. К фауне дневных бабочек (Lepidoptera, Rhopalocera) окрестностей Днепропетровска // Вопросы степного лесоведения и охраны природы. – Вып.1. – Днепропетровск: ДГУ, 1968. – С. 145–149.
24. Барсов В. А. Некоторые данные о фауне чешуекрылых байрачных лесов порожистой части Днепра // Вопросы степного лесоведения и охраны природы. – Вып. 1. – Днепропетровск: ДГУ, 1968а. – С. 174–176.
25. Барсов В. А. К фауне чешуекрылых степей юго-востока Украины // Вопросы степного лесоведения и охраны природы. – Вып. 5. – Днепропетровск: ДГУ, 1975. – С. 205–211.
26. Барсов В. А. К фенологии комплексов весенних чешуекрылых в лесных биогеоценозах юго-восточной Украины // Вопросы степного лесоведения и охраны природы. – Вып. 7. – Днепропетровск: ДГУ, 1977. – С. 102–108.
27. Барсов В. А. Охрана открытых ландшафтов, их растительности и энтомофауны в условиях степного Приднепровья // Исчезающие и редкие растения, животные и ландшафты Днепропетровщины. – Днепропетровск: ДГУ, 1983. – С. 103–110.
28. Барсов В. А., Пилипенко А. Ф., Кораблев А. М. Методические указания к изучению темы «Редкие и исчезающие беспозвоночные Приднепровья в курсах «Рациональное природопользование» и «Охрана окружающей среды». – Днепропетровск: ДГУ, 1984. – 43 с.
29. Барсов В. А. Популяция Neolycaena rhymnus (Pall.) (Lepidoptera, Lycaenidae) в Днепропетровской области УССР // Вестник зоологии. – 1988. – № 4. – С. 87.
30. Бартенев А. Ф. Жуки-усачи Левобережной Украины и Крыма. – Харьков, 2009. – 404 с.
31. Безхребетні тварини України під охороною Бернської конвенції. – К., 1999. – 60 с.
32. Белик В. П., Ветров В. В., Милобог Ю. В. Ренессанс клинтуха в Восточной Европе: демографический потенциал новой адаптации // Стрепет. – 2010. – Т. 8, вып. 1. – С. 70–74.
33. Берг Л. С. Рыбы пресных вод СССР и сопредельных стран. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1949. – Ч. 2. – С. 469–925.
34. Беспозвоночные и рыбы Днепра и его водохранилищ / Л. Н. Зимбалевская, П. Г. Сухойван, М. И. Черногоренко и др., отв. ред. Г. И. Щербак. – К.: Наук. думка, 1989. – 248 с.

35. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Круглороті (Cyclostomata). Риби (Pisces) / В. Л. Булахов, Р. О. Новіцький, О. Є. Пахомов, О. О. Христов. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2008. – 304 с.

36. Бирштейн Я. А. Пресноводные ослики (Asellota) / Фауна СССР. Ракообразные. – Т. 7, вып. 5. – М.-Л.: Наука, 1951. – 143 с.

37. Бобринский Н. А., Кузнецов Б. А., Кузякин А. П.

Определитель млекопитающих СССР. – М.: Просвещение, 1965. – 384 с.

38. Бобылев Ю. П. Кадастровая характеристика герпетофауны центрального степного Приднепровья // Всесоюзн. совещ. по проблеме кадастра и учета животного мира. Тез. докл. – Уфа, 1989. – С. 261–263.

39. Бобылев Ю. П., Константинова Н. Ф. Уточнение границ распространения амфибий и рептилий в Приднепровском регионе // Тез. докл. VIII Всесоюзн. зоогеограф. конф. – М.: МГУ, 1985. – С. 274–276.

40. Богуцкая Н. Г. О таксономическом статусе ельца Данилевского (Cyprinidae) // Тр. Зоол. ин-та АН СССР. – 1987. – Т. 162. – С. 73–80.

41. Большаков Л. В. Разноусые чешуекрылые Тульской области (Lepidoptera: Sphingidae, Saturniidae, Endromidae, Lemoniidae, Lasiocampidae, Arctiidae): региональный хорологого-экологический и созобиологический анализ (с привлечением данных по соседним областям). – Тула: Гриф и К°, 2000. – 72 с.

42. Бондарев Д. Л., Христов О. А. Комплексна оцінка іхтіофауни водойм Дніпровсько-Орільського природного заповідника // Наук. записки Терноп. нац. пед. ун-ту. Сер. Біол. – 2010. – № 2 (43). – С. 35–38.

43. Бондарев Д. Л., Христов О. А., Кочет В. Н. Ихтиофауна водоемов Днепровско-Орельского заповедника: ретроспективный анализ и современное состояние // Вісник Дніпроп. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2003. – Вип. 11, т. 1. – С. 13–20.

44. Брамсон К. Л. Вредные насекомые и меры борьбы с ними. Часть 1. Насекомые вредные для большей части культурних растений. Насекомые вредные для полеводства, луговодства и огородничества – Екатеринослав : Типография Я. М. Чаусскаго, 1881. – 177 с.

45. Брамсон К. Л. Вредные насекомые и меры борьбы с ними. Часть 2. Насекомые, вредные для лесоводства, садоводста и виноградарства – Екатеринослав : Типография Я. М. Чаусскаго, 1883. – 360 с.

46. Брамсон К. Л. Вредные насекомые и меры борьбы с ними. Часть 1. Насекомые вредные для большей части культурних растений. Насекомые вредные для полеводства, луговодства и огородничества. Узд. 2-е. – Екатеринослав : Типо-литография Я. М. Чаусскаго, 1894. – 263 с.

47. Брамсон К. Л. Вредные насекомые и меры борьбы с ними. Часть 2., Насекомые вредные для лесоводства, садоводства и виноградарства. Изд. 2-е – Екатеринослав : Печатня С. П. Яковлева, 1896. – 360 с.

48. Бредбиер П. Результаты наблюдений околоводных птиц у плотины Днепродзержинской ГЭС // Птахи степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє. – Дніпропетровськ, 2007. – С. 125–133.

49. Бригадиренко В. В. Скакуны рода Cicindela L. (Coleoptera, Carabidae) Западного Донбасса // Изв. Харьковск. энтомол. о-ва. – 1997а. – Т. 5, № 1. – С. 89–91.

50. Бригадиренко В. В. Редкие виды жужелиц трибы Carabini степного Приднепровья // Франція та Україна, науково-практичний досвід у контексті діалогу національних культур. Тези доп. IV Міжнар. конф. – Т. 2, ч. 2. – Дніпропетровськ: Поліграфіст, 1997б. – С. 11–13.

51. Бригадиренко В. В. Жужелицы рода Anisodactylus (Coleoptera, Carabidae) Степного Приднепровья // Экология и молодёжь. (Исследования экосистем в условиях радиоактивного и техногенного загрязнения окружающей среды). Матер. 1 Междунар. научно-практ. конф. – Гомель: Гомельский госуниверситет, 1998а. – Т. 1, ч. 1. – С. 7–8.

52. Бригадиренко В. В. Жужелицы трибы Platynini (Coleoptera, Carabidae) Присамарья Днепровского // Франція та Україна, науково-практичний досвід у контексті діалогу національних культур. Тези доп. V Міжнар. конф. – Т. 2, ч. 3. – Дніпропетровськ: Поліграфіст, 1998б. – С. 3–5.

53. Бригадиренко В. В. Закономерности распределения редких жужелиц трибы Carabini (Coleoptera, Carabidae) Самарского бора // Роль охоронюваних територій у збереженні біорізноманіття. – Канев, 1998в. – С. 157–159.

54. Бригадиренко В. В. Рідкісні та зникаючі види турунів (Coleoptera, Carabidae) України // Наук. вісн. Львівськ. лісотехн. ун-ту: "Сучасна екологія і проблеми сталого розвитку суспільства". – 1999а. – № 9.8. – С. 11–15.

55. Бригадиренко В. В. Туруни (Coleoptera, Carabidae) сепових ділянок Західного Донбасу // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Біологія. Екологія. – 1999б. – № 6. – С. 222–226.

56. Бригадиренко В. В. Жужелицы (Coleoptera, Carabidae) заказника Булаховский лиман (Днепропетровская область) // Изв. Харьковск. энтомол. о-ва. – 2000. – Т. 8, № 1. – С. 86–94.

57. Бригадиренко В. В. Влияние подтопления шахтными водами на фауну жужелиц (Coleoptera, Carabidae) третьей солонцово-солончаковой террасы Западного Донбасса // Структура и функциональная роль животного населения в природных и трансформированных экосистемах. Тез. I Междунар. конф. – Днепропетровск: ДНУ, 2001а. – С. 61–63.

58. Бригадиренко В. В. Редкие жужелицы трибы Callistini (Coleoptera, Carabidae) степного Приднепровья // Биосфера и человек. Матер. Междунар. научно-практ. конф. – Майкоп, 2001б. – С. 138–140.

59. Бригадиренко В. В. Жужелицы (Coleoptera, Carabidae) как компонент герпетобия пойменных липовых и береcто-ясеневых дубрав степной зоны Украины // Відновлення порушених природних екосистем. Матер. I Міжнар. конф. – Донецьк: Лебідь, 2002а. – С. 40–45.

60. Бригадиренко В.В. Распределение жужелиц трибы Pogonini (Coleoptera, Carabidae) в различных растительных ассоциациях солончаковых экосистем Днепропетровской области // Проблеми сучасної екології. Тези Міжнар. конф. – Запоріжжя, 2002б. – С. 37–38.

61. Бригадиренко В. В. Первая находка Leistus terminatus и Epaphius secalis (Coleoptera, Carabidae) в степной зоне Украины // Вестник зоологии. – 2003а. – Т. 37, № 2. – С. 96.

62. Бригадиренко В. В. Фауна жужелиц (Coleoptera, Carabidae) Днепропетровской области // Проблемы экологии и охраны природы техногенного региона. – Вып. 3. – Донецк: ДонНУ, 2003б. – С. 78–88.

63. Бригадиренко В. В. Использование топологических спектров в зоологической диагностике почв на примере семейства жужелиц (Coleoptera, Carabidae) // Экология и ноосферология. – 2003в. – Т. 13, № 1–2. – С. 119–130.

64. Бригадиренко В. В. Закономерности распределения под-

стилочных беспозвоночных степных экосистем центрального степного Приднепровья // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2004а. – Вип. 12, т. 1. – С. 13–18.

65. Бригадиренко В. В. Обзор энтомофауны заказника «Плавни Новая Одесса» (Николаевская обл.) // Человек и животные. Матер. II Междунар. научно-практ. конф. – Астрахань: Астраханский ун-т, 2004б. – С. 52–54.

66. Бригадиренко В. В. Екологічні особливості герпетобію ольсів степової зони України // Типологія лісів степової зони, їх біорізноманіття та охорона. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005а. – С. 156–157.

67. Бригадиренко В. В. К фауне охраняемых насекомых Днепропетровской области // Рідкісні та зникаючі види комах і концепції Червоної книги України. – К.: УЕТ, 2005б. – С. 6–8.

68. Бригадиренко В. В. Экологические аспекты взаимодействия муравьев (Hymenoptera, Formicidae) с подстилочными беспозвоночными в условиях степных лесов // Питання степового лісознавства та лісової рекультивації земель. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005в. – Вип. 9 (34). – С. 181–192.

69. Бригадиренко В. В. Шляхи оптимізації фауни безхребетних тварин в умовах урбоекосистем м. Дніпропетровськ // Питання степового лісознавства. – Вип. 11. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 140–148.

70. Бригадиренко В. В., Кабар А. Н. Жужелицы (Coleoptera, Carabidae) как компонент герпетобия ботанического сада Днепропетровского национального университета // Питання степового лісознавства та лісової рекультивації земель. – Вип. 6. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – С. 134–140.

71. Бригадиренко В. В., Колісник В. В. Особливості структури герпетобію урочища «Римський ліс» // Римський ліс. – Дніпропетровськ: Орлан, 2004. – С. 35–38.

72. Бригадиренко В. В., Федорченко Д. О. Різноманіття угруповань підстилкових безхребетних лісових екосистем національниго заповідника “Хортиця” (Запоізька область) // Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Біологія. – 2007. – Вип. 21. – С. 152–157.

73. Бригадиренко В. В., Федорченко Д. О. Морфологічна мінливість популяції Carabus hungaricus scythus (Coleoptera, Carabidae) в умовах острова Хортиця (Запорізька область) // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2008. – Вип. 16, т. 1. – С. 20–27.

74. Будашкин Ю. И., Ключко З. Ф. Совки (Lepidoptera, Noctuidae) // Флора и фауна заповедников СССР. Чешуекрылые Карадагского заповедника. – М., 1987. – С. 6–21.

75. Булахов В. Л. Об экологических условиях развития рыбца в Днепровских водохранилищах // Вопр. экологии. – 1962. – С. 19–22.

76. Булахов В. Л. Обогащение ихтиофауны Ленинского водохранилища путем акклиматизации полупроходных видов рыб: Дис. ... канд. биол. наук. – Д.: ДГУ, 1966. – 268 с.

77. Булахов В. Л. Морфологическая характеристика и роль ящурки разноцветной в биогеоценозах степной зоны УССР // Вопросы степного лесоведения и охраны природы. – Вып. 5. – Днепропетровск: ДГУ, 1975. – С. 217–228.

78. Булахов В. Л. Состояние популяций амфибий и рептилий и меры по их охране в промышленных регионах центрально-степного Приднепровья // Мат. I конф. Укр. герпетол. тов-ва. – К., 2005. – С. 27–32.

79. Булахов В. Л., Бобылев Ю. П., Константинова Н. Ф. Земноводные и пресмыкающиеся и их роль в жизни степных лесов // Вопросы степного лесоведения. – Вып. 8. – Днепропетровск: ДГУ, 1977. – С. 124–130.

80. Булахов В. Л., Василенко В. В., Тарасенко С. Н. Характеристика ихтиофауны и рыбного промысла Запорожского водохранилища // Биол. аспекты охраны и рационал. использ. окружающей среды. – Д.: ДГУ, 1977. – С. 51–59.

81. Булахов В. Л., Гассо В. Я., Пахомов О. Є. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Земноводні та плазуни (Amphibia et Reptilia) / За заг. ред. О. Є. Пахомова. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2007. – 420 с.

82. Булахов В. Л., Губкин А. А. Современное состояние орнитофауны Днепропетровщины // Пр. Укр. орнітол. т-ва. – К.: УОТ, 1996. – Т. 1. – С. 3–18.

83. Булахов В. Л., Губкин А. А. Экология балобана в Приднепровье // Экология хищных птиц. – М.: Наука, 1983. – С. 97–98.

84. Булахов В. Л., Губкін А. А., Пономаренко О. Л., Пахомов О. Є. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Птахи: Негоробцеподібні (Aves: Non-Passeriformes) / За загальн. ред. О. Є. Пахомова. – Д.: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2008. – 624 с.

85. Булахов В. Л., Константинова Н. Ф. О закономерностях распределения амфибий и рептилий лесов Приорелья // Вопросы степного лесоведения и охраны природы. – Вып. 5.– Днепропетровск: ДГУ, 1975. – С. 211–216.

86. Булахов В. Л., Новіцький Р. О., Христов О. О. Іхтіологічні та рибогосподарські дослідження на Дніпровському водосховищі // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2003. – Вип. 11, т. 2. – С. 7–18.

87. Булахов В. Л., Пахомов О. Є. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Ссавці (Mammalia). – Д.: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2006. – 356 с.

88. Вакаренко Е. Г., Хоменко В. Н. Карабидофауна (Coleoptera, Carabidae) агроценозов буферной зоны заповедника Аскания-Нова и пути ее формирования // Вестник зоологии. – 1994. – № 3. – С. 19–24.

89. Вальх Б. С. Материалы для орнитологии Екатеринославской губернии // Тр. о-ва естествоиспытат. прир. Харьковск. ун-та. – Т. 34. – Харьков, 1900. – 90 с.

90. Вальх В. Материалы для орнитологии Екатеринославской губернии. Перечень птиц, найденных в губернии с 1892 по 1910 гг. // Орнитолог. вестник. – 1911. – № 3–4. – С. 242–271.

91. Ветров В. В. Пугач // Червона книга України. Тваринний світ / За ред І. А. Акімова – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 463.

92. Ветров В. В., Милобог Ю. В. Новые данные о распространении и численности могильника на востоке Украины. Орнитология в Северной Евразии. Матер. XIII Междунар. орнитол. конф. Северной Евразии. – Оренбург: Изд-во ОГПУ, 2010. – С. 82.

93. Ветров В. В., Милобог Ю. В. Новые данные о распространении курганника (Buteo rufinus) на востоке Украины // Птицы бассейна Северского Донца. Матер. XIII–XIV совещаний «Изучение и охрана хищных птиц Северского Донца». – 2007. – № 10. – С. 109–110.

94. Ветров В. В., Милобог Ю. В. Орел-карлик // Червона книга України. Тваринний світ / За ред І. А. Акімова – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 426.

95. Ветров В. В., Милобог Ю. В. Распространение могильника (Aquila heliaca) в степной зоне Украины // Новітні дослідження соколоподібних та сов. – К., 2008. – С. 51–54.

96. Ветров В. В., Милобог Ю. В. Распределение орла-могильника в степной зоне Украины // Пернатые хищники и их охрана. – 2008. – № 14. – С. 28–30.

97. Ветров В. В., Милобог Ю. В. Современное состояние европейского тювика в Украине // Изучение и охрана хищных птиц Северной Евразии. Матер. V Междунар. конф. по хищным птицам Северной Евразии. – Иваново: Иван. гос. ун-т, 2008. – С. 210–211.

98. Ветров В. В., Милобог Ю. В., Стригунов В. И. О современном статусе степной пустельги в Украине // Орнитологические исследования в Северной Евразии. Тез. XII Междунар. орнитол. конф. Северной Евразии. – Ставрополь: СГУ, 2006. – С. 111–112.

99. Вєтров В. В., Милобог Ю. В., Стригунов В. І. Обліки хижих птахів на півночі правобережного степу України // Зоологічні дослідження в Україні на межі тисячоліть. Матер. Всеукр. зоол. конф. – Кривий Ріг: «І.V.І.», 2001. – С. 113.

100. Вєхов М. В. Бранхінекта маленька // Червона книга України. Тваринний світ. – К.: "Українська енциклопедія" ім. Бажана, 1994.– С. 31.

101. Вєхов М. В. Бранхінектела середня // Червона книга України. Тваринний світ. – К.: "Українська енциклопедія" ім. Бажана, 1994.– С. 36.

102. Волкович М. Г. Обзор златок трибы Acmaeoderini (Coleoptera, Buprestidae) фауны СССР и сопредельных стран // Морфология, систематика и фаунистика малоизученных групп насекомых / Труды Зоол. ин-та АН СССР. – 1986. – Т. 140. – С. 16–43.

103. Волох А. М. Горностай // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009а. – С. 539.

104. Волох А. М. Перегузня // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009б. – С. 538.

105. Волох А. М. Поширення і чисельність європейської норки (Mustela lutreola L., 1766) в Україні // Вісн. Львів. нац. ун-ту. Серія: Біологія. – Львів, 2004. – № 38. – С. 118–128.

106. Волох А. М. Сучасне поширення видри (Lutra lutra L., 1758) в Україні та її чисельність // Вісник Запорізького держ. ун-ту. Фіз.-мат. та біол. науки. – 2003. – № 1. – С. 133–139.

107. Волох А. М. Тушканчик великий // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І.А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009в. – С. 525.

108. Волох А. М. Тхір степовий // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009г. – С. 541.

109. Волох А. М., Роженко М. В. Видра річкова // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009а. – С. 543.

110. Волох А. М., Роженко М. В. Норка європейська // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009б. – С. 540.

111. Волошин В. А. Житлова балка та її відгалуження як місце спостережень за птахами // Птахи степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє (Матер. II Вальховських читань). – Дніпропетровськ, 2010. – С. 22–32.

112. Волошин В. А. Про гніздування підсоколика великого (Falco subbuteo L.) в гніздах круків (Corvus corax L.) на опорах ЛЕП //Птахи степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє (Матеріали II Вальховських читань). – Дніпропетровськ, 2010. – С. 32–34.

113. Вредители сельскохозяйственных культур и лесных насаждений / Под ред. В. П. Васильева. – Т. 1. – К.: Урожай, 1973. – 496 с.

114. Вредители сельскохозяйственных культур и лесных насаждений / Под ред. В. П. Васильева. – Т. 2. – К.: Урожай, 1974. – 607 с.

115. Гаврись Г. Г. Сиворакша // Червона книга України. Тваринний світ / За ред І. А. Акімова – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – С. 471.

116. Галинский В. Л. Литоральный зоопланктон Запорожского водохранилища как кормовая база рыб // Сб. научных трудов НИИ Биологии ДГУ. – Д.: ДГУ, 1985. – С. 85–88.

117. Гассо В. Я. Некоторые эколого-биохимические показатели состояния степной гадюки в Днепровско-Орельском заповеднике // Экология. Экологическое образование. Нелинейное мышление. Тез. докл. III Междунар. конф. из серии "Нелинейный мир". – Воронеж, 1997. – С. 53–54.

118. Гассо В. Я. Мониторинговые исследования фауны пресмыкающихся Днепровско-Орельского природного заповедника // Биологические исследования на природоохранных территориях и биологических стационарах. Тез. докл. юбилейн. конф., посвящ. 85-летию биол. станции Харьковск. гос. ун-та. – Харьков, 1999. – С. 43–44.

119. Гассо В. Я. Пресмыкающиеся в условиях интенсивного промышленного загрязнения биогеоценозов // Екологія кризових регіонів України. Тези допов. Міжнар. конф. – Д.: РВВ ДНУ, 2001. – С. 59.

120. Гассо В. Я. Чотирисмугий полоз – вразливий і нешкідливий // Свята справа. – 2002. – № 2–3 (6). – С. 45–46.

121. Гассо В. Я. До характеристики популяції болотної черепахи у Дніпровсько-Орільському природному заповіднику // Біорізноманіття та роль зооценозу в природних і антропогенних екосистемах. Матер. III Міжнар. конф. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 386–387.

122. Герасимчук О. О. Спостереження рідкісних видів птахів в м. Кривому Розі та його околицях // Знахідки тварин Червоної книги України. – К., 2008. – С. 49–50.

123. Герасимчук О. О., Коцюруба В. В. До питання збереження орнітофауни балки Кобильня // Біологія XXI століття: Теорія, практика, викладання. Матер. Міжнар. наук. конф. – К.: Фітосоціоцентр, 2007. – С. 143–147.

124. Герасимчук А. О., Коцюруба В. В. К фауне гусеобразных техногенных водоемов Кривбасса // Гусеобразные Северной Евразии. – СПб, 2005. – С. 39–44.

125. Герасимчук О. О., Коцюруба В. В. Пролітні та зимуючі птахи шламосховищ Центрального та Південного гірничо-збагачувальних комбінатів // Регіональні проблеми природокористування та охорона рослинного і тваринного світу. – Кривий Ріг, 2003. – С. 4–6.

126. Гильденштедт И. А. Дневник путешествия в южную Россию академика Санкт-Петербургской Академии наук Гильденштедта в 1773–1774 г. / перевод с немецкого М. Шугурова // Записки Одесского общества истории и древностей, 1879. – Т. 11. – С. 180–228.

127. Глотов С. В. Материалы к фауне жуков-стафилинид (Coleoptera, Staphylinidae) отделения Луганского природного заповедника Провальская степь // Біорізноманіття та роль тварин в екосистемах. Матер. IV Міжнар. наук. конф. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 245–246.

128. Голобородько К. К. Ландшафтно-біотопічний аналіз фауни денних лускокрилих (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea)

Дніпропетровської області // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Біологія, екологія. – 2003. – Вип. 11, т. 1. – С. 85–96.

129. Голобородько К. К., Пахомов О. Є. Біорізноманіття та еколого-фауністичний огляд синявців (Lepidoptera, Lycaenidae) Дніпропетровської області // Екологія та ноосферологія. – 2005. – Т. 16, № 1–2. – С. 68–73.

130. Голобородько К. К., Пахомов О. Є. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Булавовусі лускокрилі (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea). – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2007. – 302 с.

131. Голобородько К. К., Плющ І. Г., Пахомов О. Є. Сучасний стан поширення видів надродини Bombicoidea (Lepidoptera) у Степовому Придніпров'ї // Зоолог. наука у сучасному сусп. Матер. Всеукр. наук. конф., присв. 175-річчю заснув. каф. зоології. – К.: Фітосоціоцентр, 2009. – С. 125–127.

132. Голобородько К. К., Плющ І. Г., Пахомов О. Є. Біорізноманіття України. Дніпропетровська область. Вищі різновусі лускокрилі. Частина 1 (Lepidoptera: Lasiocampoidea, Bombicoidea, Noctuoidea (частина)). – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2010. – 296 с.

133. Граков Н. Н. Лесная куница. – М.: Наука, 1981. – 109 с.

134. Гридина Т. И. Роль рыжих лесных муравьев в сообществе хищных герпетобионтных членистоногих в лесах Среднего Урала: Автореф. дис. ... канд. биол. наук. – Новосибирск, 1997. – 21 с.

135. Дедю И. И. Амфиподы пресных и солоноватых вод юго-запада СССР. – Кишинев, 1980. – 224 с.

136. Дедю И. И. Подкласс Высшие ракообразные // Мшанки, моллюски, членистоногие. – Кишинев, 1984. – С. 140–190.

137. Дежкин В. В., Дьяков Ю. В., Сафонов В. Г. Бобр. – М.: Агропромиздат, 1986. – 256 с.

138. Державец Ю. А. Обзор системы бражников (Lepidoptera, Sphingidae) со списком видов фауны СССР // Ентомолог. обозр. – 1984. – Т. 63, вып. 3. – С. 604–620.

139. Дехтяр М. М. Хромадорина двоока // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. М. М. Щербака. – К.: Українська енциклопедія, 1994. – С. 21.

140. Дехтяр М. М. Хромадоріна двоока // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 14.

141. Добровольский Б. В. Вредные жуки. – Ростов-на-Дону: Росиздат, 1951. – 455 с.

142. Довгаль І. В. Бранхінектела середня // Червона книга України. Тваринний світ / За ред І. А. Акімова – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – С. 30.

143. Долгий В. Н. Ихтиофауна бассейнов Днестра и Прута. – Кишинев: Штиинца, 1993. – 319 с.

144. Долинський В. Л., Гончаренко Н. І., Афанасьєв С. О., Кирилюк О. П. Раритетна іхтіофауна прісних водойм України (крім Карпатського регіону). – К.: Фітосоціоцентр, 2008. – 100 с.

145. Домашевський С. В., Годованец Б. Й. Беркут // Червона книга України. Тваринний світ / За ред І. А. Акімова – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 431.

146. Доценко И. Б. Змеи. (Каталог коллекций Зоологического музея ННПМ НАН Украины). – К.: Зоомузей ННПМ НАН Украины, 2003. – 85 с.

147. Дунаев Е. А., Орлова В. Ф. Разнообразие змей (по материалам экспозиции Зоологического музея МГУ). – М.: МГУ, 2003. – 376 с.

148. Дядечко Н. П. Кокцинеллиды Украинской ССР. – К.: АН УССР, 1954. – 156 с.

149. Евланов И. А., Козловский С. В., Антонов П. И. Кадастр рыб Самарской области. – Тольятти: ИЭВБ РАН, 1998. – 222 с.

150. Евтушенко Є. Х. Комплексы наземных позвоночных отвалов Кривбасса и пути их оптимизации // Проблемы регион. эколог. жиз. в цикле зоол. дисц. педвуза. Тез. докл. III Всесоюзн. конф. зоол. пед. институтов. – Витебск, 1984. – Ч. 1. – С. 68–70.

151. Евтушенко Є. Х. Некоторые данные по видовому составу населения наземных позвоночных техногенных территорий Кривбасса // Всесоюзн. совещ. по проб. кадастра и учета животного мира. – М., 1986. – Ч. 2. – С. 201–281.

152. Евтушенко Є. Х. Угрупування наземних хребетних тварин техногенних екотопів // Проблеми фундаментальної екології. Матер. II Всеукр. конф. – Кривий Ріг, 1997. – Ч. 2. – С. 78–81.

153. Евтушенко Є. Х. Формирование комплексов наземных позвоночных животных техногенного ландшафта Кривбасса // Вестник зоологии. – 1984. – № 3. – С. 65–68.

154. Евтушенко Є. Х. Формирование населения наземных позвоночных техногенных территорий Кривбасса: Автореф. дис. ... канд. биол. наук. – К., 1986. – 16 с.

155. Евтушенко Є. Х. Численность некоторых видов земноводных и пресмыкающихся юга Днепропетровской области // Всесоюзное совещание по проблеме кадастра и учета животного мира. Тез. докл. – Уфа: Башкир. книжн. изд–во, 1989. – Ч. 3. – С. 271–273.

156. Емельяненко П. Рыбы Днепровского бассейна // Вестн. рыбопромышленности. – Петроград, 1914. – № 10/11. – 52 с.

157. Емтыль М. Х. Рыбы Краснодарского края и Республики Адигея. – Краснодар: Кубан. гос. ун-т, 1997. – 157 с.

158. Ефетов К. А., Будашкин Ю. И. Бабочки Крыма (Высшие разноусые чешуекрылые). – Симферополь: Таврия, 1990. – 112 с.

159. Єфетов К. О. Пістрянка весела // Червона книга України. Тваринний світ / Під заг. ред. М. М. Щербака. – К.: Укр. енциклопедія, 1994. – С. 164.

160. Єфетов К. О., Плющ І. Г. Красик веселий // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 196.

161. Єрмоленко В. М. Дибка степова // Червона книга України. Тваринний світ. – К.: Укр. енциклопедія, 1994. – С. 78.

162. Єрмоленко В. М. Ірис плямистокрилий // Червона книга України. Тваринний світ. – К.: Укр. енциклопедія, 1994. – С. 72.

163. Єрмоленко В. М., Лобко В. М. Ктир гігантський // Червона книга України. Тваринний світ. – К.: Укр. енциклопедія, 1994. – С. 234.

164. Єрмоленко В. М., Лобко В. М., Корнєєв В. О. Ктир гігантський // Червона книга України. Тваринний світ. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 278.

165. Жизнь животных / Под ред. В. Е. Соколова. – Т. 3. Членистоногие // Под ред. М. С. Гилярова, Ф. Н. Правдина и др. – М.: Просвещение, 1984. – 463 с.

166. Жизнь пресных вод СССР. – М., 1940. – Т. 1. – 460 с.

167. Жмуд М. Е. Изменение статуса пеликанов в Северном Причерноморье на рубеже тысячелетий // Бранта: Сб. науч. тр. Азово-Черноморской орнитол. станции. – Мелитополь–Симферополь, 2000. – С. 112–116.

168. Жуков О. В., Пахомов О. Є., Кунах О. М. Біологічне різ-

номаніття України. Дніпропетровська область. Дощові черв'яки (Lumbricidae) / За заг. ред. О. Є. Пахомова. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2007. – 371 с.

169. Журавель П. А. О появлении гидроидного полипа кордилофоры каспийской Палласа в Самарском отроге Днепровского водохранилища // Бюлл. ин-та биологии водохранилищ. – 1958. – № 4. – С. 26–28.

170. Журавель П. А. Новая для системы Днепра мизида Hemimysis anomala в Днепровском водохранилище // Доповіді АН УРСР. – 1959. – № 1. – С. 85–87.

171. Журавель П. А. Мизида Hemimysis anomala Sars (Crustacea, Malacostraca) в Днепровском водохранилище и ее кормовое значение для рыб // Зоол. журн. – 1960. – Т. 39, вып. 10. – С. 1571–1573.

172. Загайкевич І. К. Комахи – шкідники деревних і чагарникових порід західних областей України. – К., 1959. – 132 с.

173. Загороднюк І. Поширення і чисельність Lagurus (Mammalia) в Україні // Вісті біосф. заповідника "Асканія-Нова". – 2009. – Т. 11. – С. 90–105.

174. Загороднюк І. В., Кондратенко О. В. Строкатка степова // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 535.

175. Загороднюк І. В., Коробченко М. Раритетна теріофауна східної України // Раритетна теріофауна та її охорона. – Луганськ, 2008. – Вип. 9. – С. 107–156.

176. Загороднюк І. В., Селюніна З. В. Мишівка степова // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 529.

177. Зайцев Ф. А. Плавунцовые и вертячки / Фауна СССР. Насекомые жесткокрылые. – М.–Л.: АН СССР, 1953. – Т. 6. – 377 с.

178. Закон України «Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 50. – Ст. 278.

179. Захаров А. А. Организация сообществ у муравьев. – М.: Наука, 1991. – 277 с.

180. Зелинская Л. М., Петренко А. А. Структура сообществ стафилинид (Coleoptera, Staphylinidae) на Ивано-Рыбальчинском участке Черноморского заповедника // Природные комплексы Черноморского биосферного заповедника. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 83–90.

181. Зражевский А. И. Дождевые черви как фактор плодородия почв. – К.: Изд-во АН УССР, 1957. – 272 с.

182. Зуев В. Путешественные записки Василья Зуева от С.-Петербурга до Херсона в 1781 и 1782 году. – СПб., 1787. – 353 с.

183. Зюганов В. В. Фауна СССР. Рыбы. – Т. 5, вып. 1. Семейство колюшковых (Gasterosteidae) мировой фауны. – Л.: Наука, 1991. – 261 с.

184. Иванов С. П., Филатов М. А., Фатерыга А. В. Новые сведения об экологии пчел рода Xylocopa (Hymenoptera: Apidae: Xylocopinae) в Крыму // Заповедники Крыма: Заповедное дело. Биоразнообразие. Экообразование / Мат-лы III науч. конф. Ч. II. Зоология беспозвоночных. Зоология позвоночных. Экология. - Симферополь, 2005. – С. 17–23.

185. Кабаков О. Н. Пластинчатоусые жуки подсемейства Scarabaeinae фауны России и сопредельных стран. – М.: КМК, 2006. – С. 61–75.

186. Кармышев Ю. В., Мануилова О. Н. Морфологическая изменчивость ужа обыкновенного (Natrix natrix) на юге Украины // Вестн. зоологии. – 2003. – № 37 (4). – С. 81–83.

187. Катаев Б. М. Обзор жужелиц подрода Harpalophonus Ganglb. (Coleoptera, Carabidae, род Harpalus Latr.) // Энтомол. обозр. – 1984. – Т. 63, № 3. – С. 518–532.

188. Каталог чешуекрылых (Lepidoptera) России / Под ред. С. Ю. Синева. – СПб, М.: КМК, 2008. – 424 с.

189. Кесслер К. Ф. Естественная история губерний Киевского учебного округа: Рыбы. – К., 1856. – 98 с.

190. Кесслер К. Ф. Путешествие с зоологической целью к северному берегу Черного моря и в Крым в 1858 году. – К., 1860. – 248 с.

191. Ключко З. Ф. Ніктеоліни, вусатки, стрічкарки, отреїни, евтеліїни, пантеїни, металовидки, яспідіїни // Фауна України. – Т. 16, вип. 6. – К., 1978. – 414 с.

192. Ключко З. Ф. Совки України. – К.: Вид-во Раєвського, 2006. – 248 с.

193. Ключко З. Ф., Голобородько К. К., Пахомов О. Є., Афанасьєва В. О. Біорізноманіття України. Дніпропетровська область. Вищі різновусі лускокрилі. Ч. 2. Совки (Lepidoptera: Noctuidae). – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2011. – 504 с.

194. Ключко З. Ф., Плющ И. Г., Шешурак П. М. Аннотированный каталог совок (Lepidoptera, Noctuidae) фауны Украины. – К.: Ин-т зоологии НАНУ, 2001. – 884 с.

195. Кожанчиков И. В. Насекомые чешуекрылые. Совки (подсем. Agrotinae) // Фауна СССР. Насекомые чешуекрылые. – Т. 13, вып. 3. – М.-Л., 1937. – 674 с.

196. Комаров Е. В. Жужелицы рода Badister Clairv. (Coleoptera, Carabidae) фауны СССР // Энтомол. обозр. – 1991. – Т. 70, № 1. – С. 93–108.

197. Комаров О. С., Бригадиренко В. В. Особливості формування фауни підстилкових безхребетних аренних лісів ріки Дніпро в умовах Полтавської області // Екологія та ноосферологія. – 2008. – Т. 19, № 1–2. – С. 68–77.

198. Коновалова И. Б. Фауна шмелей (Hymenoptera, Apidae, Bombus) Западного региона Украины: изменения в ее структуре и в распространении отдельных видов // Иссл. По перепончатокрылым насекомым / Сб. научн. работ. – М.: Товарищество научн. изданий МКМ, 2007. – С. 136–144.

199. Корзюков А. І. Кулик довгоніг // Червона книга України. Тваринний світ / За ред І. А. Акімова – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 449.

200. Коробченко М. А., Кондратенко О. В. Сліпачок звичайний // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 536.

201. Короткий Й. І. Іхтіофауна порожистої частини р. Дніпра та її зміни під впливом побудування греблі Дніпрельстану // Вісн. Дніпропетр. гідробіол. станції. – 1937. – Т. 2. – С. 133–141.

202. Короткий Й. І. Нотатки про іхтіофауну Дніпровського водосховища // Зб. робіт біол. фак. ДДУ. – 1938. – Вип. 2. – С. 49–54.

203. Коротяев Б. А. Новые и малоизвестные палеарктические долгоносики (Coleoptera: Apionidae, Curculionidae) // Энтомол. обозр. – 1991. – Т. 70, № 4. – С. 875–902.

204. Коршунов Ю. П. Булавоусые чешуекрылые Северной Азии. – М.: КМК, 2002. – 424 с.

205. Котенко Т. И. О степной гадюке на юге Украини // Вопр. герпетологии. – Л.: Наука, 1981. – С. 73.

206. Котенко Т. И. Охрана амфибий и рептилий в заповедниках Украины // Амфибии и рептилии заповедных территорий. Сб.

научн. тр. ЦНИЛ Главохоты РСФСР. – М., 1987. – С. 60–80.

207. Котенко Т. И., Кондратенко А. В. О распространении узорчатого полоза, Elaphe dione (Reptilia, Colubridae), в Украине // Вестн. зоологии. – 2005. – Т. 39, № 2. – С. 46.

208. Коцюруба В. В. Некоторые изменения гнездовой орнитофауны Криворожья // Матер. I конф. молодих орнітологів України. – Чернівці, 1994. – С. 11–12.

209. Коцюруба В. В. О находке беркута (Aquila chrysaetos Linnaeus) в Криничанском районе // Беркут. – Чернівці, 2002. – Т. 1–2. – С. 172.

210. Коцюруба В. В. Орнитокомплексы шламо- и хвостохранилищ Кривбасса // Матер. I конф. молодих орнітологів України. – Чернівці, 1994. – С. 123–125.

211. Коцюруба В. В. Особливості екології та біології малого крячка (Sterna albifrons Pall. на Криворіжжі // Зоологічні дослідження в Україні на межі тисячоліть. Матер. Всеукр. зоол. конф. – Кривий Ріг, «І.В.І.», 2001. – С. 118–120.

212. Коцюруба В. В. Тваринний світ Криворіжжя // Природнича географія Кривбасу. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – С. 105–112.

213. Коцюруба В. В., Бородай Я. В. До питання загибелі хордових тварин на автошляхах Криворіжжя // Проблеми екології та екологічної освіти. Матер. IV Міжнар. конф. – Кривий Ріг, 2007.

214. Коцюруба В. В., Герасимчук О. О. Гніздування ходулочника (Himantopus himantopus Linnaeus, 1758) на відстійниках гірничо-рудної промисловості Кривбасу. – Херсон, 2005. – С. 45–47.

215. Коцюруба В. В., Герасимчук А. О. Зимующие гусеобразные птицы Кривбасса / Гусеобразные Северной Евразии. – СПб, 2005. – С. 137–145.

216. Коцюруба В. В., Губенко Н. А. Авифауна крупного диффузного города и пути ее преобразования // Урбанізоване навколишнє середовище: охорона природи та здоров'я людини. – К., 1996. – С. 111–114.

217. Коцюруба В. В., Стригунов В. И. Гнездование ходулочника на Криворожье // Экология и охрана птиц Азово-Черноморского региона. – Симферополь: Сонар, 1999. – С. 68–72.

218. Коцюруба В. В., Стригунов В. И. О находе сипухи (Tyto alba guttata) в Кривом Роге // Бранта. – 2006. – Вып. 6. – С. 201–202.

219. Коцюруба В. В., Тарутин Т. С. К зимней фауне птиц нижнего течения реки Саксагань // Регіональні проблеми природокористування та охорона рослинного і тваринного світу. – Кривий Ріг, 2003. – С. 26–29.

220. Коцюруба В. В., Тарутин Т. С. Новые данные о гнездовании пеганки (Tadorna tadorna L.) в Днепропетровской области // Бранта. – 2006. – Вып. 6. – С. 202–203.

221. Коцюруба В. В., Шупова Т. В. К фауне ракшеобразных Кривбасса // Матер. I конф. молодих орнітологів України. – Чернівці, 1994. – С. 54–55.

222. Коцюруба В. В., Шупова Т. В. Орнитофауна государственного заказника «Балка Красная Северная» // Проблеми фундаментальної та прикладної екології. – Кривий Ріг, 2000. – С. 79–82.

223. Коцюруба В. В., Ярыгин А. Н. Фауна и население птиц перспективной IBA-территории «Базавлуцкие плавни» // Регіональні проблеми природокористування та охорона рослинного і тваринного світу. – Кривий Ріг, 2003. – С. 29–30.

224. Кочет В. Н., Новицкий Р. А., Христов О. А., Ущаповский И. П. Экзотические рыбы на водоемах Днепропетровской области // Рыбн. хоз-во Украины. – 2002. – № 3–4. – С. 16.

225. Кравченко С. Г. Канюк степовий (Buteo rufinus (Cretzschm) в околицях Самарського лісу // Птахи степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє (Матеріали II Вальховських читань). – Дніпропетровськ, 2010. – С. 68–77.

226. Красная книга Республики Дагестан. Редкие, находящиеся под угрозой исчезновения виды животных и растений / Отв. ред. Г. М. Абдурахманов. – Махачкала: Дагестанское книжн. изд-во, 1998. – 338 с.

227. Кришталь О. П. Ентомофауна ґрунту та підстилки в долині середньої течії р. Дніпра. – К.: Вид-во КДУ, 1956. – 423 с.

228. Крыжановский О. Л. Красотелы родов Calosoma Web. и Callisthenes Fischer (Coleoptera, Carabidae) фауны СССР // Энтомол. обозр. – 1962. – Т. 41, вып. 2. – С. 163–181.

229. Крыжановский О.Л. О восточных границах ареалов некоторых европейских Coleoptera // VII Междунар. симпоз. по энтомофауне Средней Европы. – Л., 1979. – С. 176.

230. Крыжановский О. Л. Жуки подотряда Adephaga: сем. Rhysopidae, Trachypachydae; сем. Carabidae (вводн. часть, обзор фауны СССР). – Л.: Наука, 1983. – 341 с.

231. Крыжановский О. Л., Рейнхард А. Н. Жуки надсемейства Histeroidea (семейства Sphaeritidae, Histeridae, Syntelliidae) // Фауна СССР. – Т. 5, вып. 4. – Л.: Наука, 1974. – 434 с.

232. Кузьменко Ю. В. Сова болотяна // Червона книга України. Тваринний світ / За ред І. А. Акімова – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 464.

233. Кузьмин С. Д., Семенов Д. В. Конспект фауны земноводных и пресмыкающихся России. – М.: КМК, 2006. – 139 с.

234. Кумаков А. П., Коршунов Ю. П. Чешуекрылые Саратовской области. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1979. – 240 с.

235. Левчинская Г. Н. Жуки-нарывники (Coleoptera, Meloidae) восточной части разнотравно-типчаково-ковыльной степи Левобережной Украины // Тр. Харьк. ун-та. – 1963. – Т. 34, вып. 10. – С. 45-56.

236. Липин А. И. Пресные воды и их жизнь. – М.: Учпедгиз, 1950. – 347 с.

237. Лисенко В. І. Чапля жовта // Червона книга України. Тваринний світ / За ред І. А. Акімова – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 402.

238. Лиховидов В. Е. О питании муравьев в период депрессии численности массовых видов вредителей в лесах Присамарья // Вопросы степного лесоведения. – Днепропетровск: ДГУ, 1972. – Вып. 3. – С. 84–87.

239. Лоза І. М., Бригадиренко В. В. Еколого-біологічна характеристика герпетобію та рослинного покриву осиково-березових колків // Вісник Харків. нац. аграрн. ун-ту. Біологія. – 2005. – Вип. 1 (6). – С. 125–130.

240. Лоза І. М., Бригадиренко В. В. Роль осиково-березових колків у збереженні різноманіття ґрунтів і безхребетних тварин степової зони України // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2007. – Вип. 15, т. 1. – С. 87–90.

241. Лукин Е. И. Пиявки / Фауна СССР. – М., 1976. – Т. 1. – 484 с.

242. Макаревич О. М. Liometopum microcephalum (Hymenoptera, Formicidae) у Нижньому Придніпров'ї // Вестник зоологии. – 2003. – Т. 37, № 4. – С. 51–56.

243. Мануйлова Е. Ф. Ветвистоусые рачки фауны СССР. – М.-Л.: Наука, 1964. – 328 с.

244. Маркевич О. П., Короткий Й. І. Визначник прісноводних риб УРСР. – К.: Рад. школа, 1954. – 208 с.

245. Марченковська О. О. Деякі фенологічні показники безхвостих амфібій на території Дніпровсько-Орільського заповідника // Біорізноманіття та роль зооценозу в природних і антропогенних екосистемах. Матер. II Міжнар. науков. конф. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С. 225–226.

246. Марченковская А. А. Влияние урбанизации на видовое разнообразие и состояние популяций земноводных Приднепровья // Матер. I конф. Укр. герпетол. т-ва. – К.: Зоомузей НАН України, 2005. – С. 105–107.

247. Марченковская А. А., Мисюра А. М., Гассо В. Я. Состояние фауны земноводных Украины в различных условиях обитания // Біорізноманіття природних і техногенних біотопів України. Матер. Всеукр. конф., – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С. 77–81.

248. Марченковская А. А., Янь Л. Т. Сравнительная характеристика экологических показателей популяций зеленой жабы (Bufo viridis) из разных мест обитания // Современные проблемы зоологии и экологии. Мат. межд. конф., посвящ. 140-летию основания Одесского нац. ун-та. – Одесса, 2005 – С. 181–183.

249. Мателешко О. Ю. Водні твердокрилі Українських Карпат. – Ужгород: Мистецька лінія, 2008. – 198 с.

250. Медведев С. И. Жесткокрылые – Coleoptera // Животный мир СССР. – Т. 3. Зона степей. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1950. – С. 294–347.

251. Медведев С. И. Пластинчатоусые (Scarabaeidae). Подсем. Cetoniinae, Valginae / Фауна СССР. Жесткокрылые. – М.–Л.: Наука, 1964. – Т. 10, вып. 5. – 376 с.

252. Межжерін С. В. Ховрах крапчастий // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009а. – С. 518.

253. Межжерін С. В. Хом'як звичайний // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009б. – С. 531.

254. Межжерін С. В. Хом'ячок сірий // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009в. – С. 532.

255. Межжерін С. В., Філіпчук Н. С. Сліпак подільський // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 521.

256. Мельников Г. Б. Зоопланктон порожистої дільниці Дніпра та його зміни під впливом побудування греблі Дніпрельстану // Вісник Дніпропетровської гідробіологічної станції. – Т. 2. – Д.: ДГУ, 1937. – С. 76–84.

257. Мельников Г. Б. Ихтиофауна озера Ленина (Днепровского водохранилища) после его восстановления // Вестн. Днепропетр. НИИ гидробиол. – 1955. – Т. 11. – С. 163–188.

258. Методические указания к изучению темы «Редкие и исчезающие позвоночные Придніпров'я» // В. Л. Булахов, А. А. Губкин, О. М. Мясоедова и др. – Д.: ДГУ, 1983. – 87 с.

259. Миколайчук Т. В. Фітопланктон, зоопланктон, зообентос річки Домоткань // Домоткань: минуле, сучасне, майбутнє. – Д. 2003 – С. 47–55.

260. Миколайчук Т. В., Барановский Б. А. Биоразнообразие пойменных макрофитных озер Днепровско-Орельского природного заповідника // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2003. – Вип. 11, т. 1. – С. 34–37.

261. Миколайчук Т. В., Зоопланктон Запорізького водосховища // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2006. – Вип. 14, т. 2. – С. 107–113.

262. Милобог Ю. В. Балабан // Червона книга України. Тваринний світ / За ред І. А. Акімова – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 436.

263. Милобог Ю. В. Вєтров В. В. Новые данные о гнездовании орлана-белохвоста (Haliaeetus albicilia) в Днепропетровской и Луганской областях // Изучение и охрана птиц бассейна Северского Донца. Матер. XV конф. – Харків, 2007.

264. Милобог Ю. В., Ветров В. В. Распространение могильника (Aquila heliaca Sav.) в степной зоне Украины // Матер. III Міжнар. конф. «Хижі птахи України». – Кривий Ріг, 2008.

265. Милобог Ю. В., Ветров В. В. Современный статус степного луня (Circus macrourus (Gm.)) в Украине // Новітні дослідження соколоподібних та сов. Матер. III Міжнар. наук. конф. «Хижі птахи України». – Кривий Ріг, 2008. – С. 255–259.

266. Милобог Ю. В., Ветров В. В., Стригунов В. И. О распространении и численности малого подорлика в степной зоне Украины / Изучение и охрана большого и малого подорликов в Северной Евразии. Матер. V Междунар. конф. по хищным птицам Северной Евразии. – Иваново: Иванов. гос. ун-т, 2008. – С. 215–217.

267. Милобог Ю. В., Ветров В. В., Стригунов В. И. Современное состояние хищных птиц бассейна р. Ингулец // Бранта: Сб. тр. Азово-Черноморской орнитол. станции. – Мелитополь-Симферополь: Бранта-Сонат, 2002. – Вып. 5. – С. 14–24.

268. Милобог Ю. В., Ветров В. В. Стригунов В. И., Белик В. П. Балобан (Falco cherrug) в Украине и на сопредельных территориях // Бранта: Сб. научн. тр. Азово-Черноморской орнитол. станции. – 2010. – Вып. 13. – С. 143–167.

269. Милобог Ю. В., Прокопенко С. П., Вєтров В. В. Поширення сапсана в Україні // Знахідки тварин Червоної книги України. – К., 2008. – С. 208–211.

270. Милобог Ю. В., Стригунов В. І., Вєтров В. В. Поширення канюка степового, Buteo rufinus (Cretzschm.), в Україні // Знахідки тварин Червоної книги України. – К., 2008. – С. 367–372.

271. Мисюра А. Н., Марченковская А. А. Характеристика популяций остромордой лягушки (Rana arvalis) в Днепровско-Орельском заповеднике // Биоразнообразие и роль зооценоза в естественных и антропогенных экосистемах: Матер. II Междунар. научн. конф. – Д.: ДНУ, 2003а. – С. 228–229.

272. Мисюра А. Н., Марченковская А. А. Экологическая характеристика обыкновенной квакши (Hyla arborea) из биотопов Днепровско-Орельского заповедника // Питання степового лісознавства та лісової рекультивації земель. – Д.: РВВ ДНУ, 2003б. – С. 226–230.

273. Мисюра А. Н., Марченковская А. А. Влияние различного типа промышленного загрязнения на видовое разнообразие земноводных в техногенных экосистемах Приднепровского региона // Проблемы экологии и охраны природы техногенного региона. – Донецк: ДонНУ, 2005. – С. 84–94.

274. Михеев А. В. Биотопическое размещение и численность популяций редких видов микромаммалий в условиях Самарского леса // Беловежская пуща на рубеже третьего тысячелетия: Матер. научно-практ. конф., посвящ. 60-летию со дня образования Гос. запов. «Беловежская пуща». – Минск, 1999. – С. 325–326.

275. Михеев А. В. Видовое разнообразие комплекса микромаммалий в условиях Самарского леса (Днепропетровская область) // Вестник зоологии. – 2003. – Т. 37, № 4. – С. 85–88.

276. Михеев А. В. Влияние миграционных процессов на видовое разнообразие сообществ микромаммалий // Вестник зоологии. – 2004а. – Т. 38, № 2. – С. 21–27.

277. Михеев А. В. Информационное поле лесной куницы

– Martes martes (Linnaeus, 1758) в снежный период года в условиях степных лесов Украины // Поволжский экологический журнал. – 2009. – № 3. – С. 228–237.

278. Михеев А. В. Характеристика поселений барсука в лесных биогеоценозах степной зоны Украины // Ґрунтознавство. – 2004б. – Т. 5, № 1–2. – С. 58–70.

279. Михеев А. В., Мельник И. А. Охрана популяций барсука: вопросы биоэтики // Живые объекты в условиях антропогенного пресса: Матер. X Междунар. научно-практ. конф. – Белгород, 2008. – С. 135–136.

280. Міхєєв О. В. Біогеоценотична характеристика інформаційного поля борсука (Meles meles L.) в лісах степової зони України // Вісник Львівського ун-ту. Сер. біол. – 2009. – Вип. 51. – С. 63–70.

281. Міхєєв О. В. Опосередковані інформаційні процеси ссавців у лісових біогеоценозах південного сходу України: Автореф. дис. ... д-ра біол. наук. – Д.: ДНУ ім. Олеся Гончара, 2010. – 42 с.

282. Мішта А. В. Мишівка лісова // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 527.

283. Мовчан Ю. В. До характеристики різноманіття іхтіофауни прісноводних водойм України (таксономічний склад, розподіл по річковим басейнам, сучасний стан) // Зб. праць Зоол. музею. – 2005. – № 37. – С. 70–82.

284. Монченко В. І. Циклопи / Фауна України. – Т. 27, вип. 3. – К.: Наукова думка, 1974. – 452 с.

285. Монченко В. И. Свободноживущие циклопообразные копеподы Понто-Каспийского бассейна. – К.: Наукова думка, 2003. – 350 с.

286. Моргун Д. В. Булавоусые чешуекрылые европейской России и сопредельных стран. Определитель-справочник. – М.: МГСЮН, 2002. – 208 с.

287. Мухин Ю. П. Эколого-фаунистическая характеристика пчелиных (Apoidea) Волгоградской области // В кн.: Проблемы сохранения биоразнообразия аридных регионов России: Материалы международной научно-практической конференции, Волгоград, 11-17 сент. – Волгоград, 1998. – С. 137-139.

288. Мэйтленд П. С., Линсел К. С., Сиделева В. Г. Атлас рыб: определитель пресноводных видов Европы. – СПб.: Амфора, 2009. – 287 с.

289. Назаренко В. Ю. Довгоносикоподібні жуки (Coleoptera, Curculionoidea) Рівненського природного заповідника та прилеглих територій // Збереження та відтворення біорізноманіття природно-заповідних територій. Матер. міжнар. науково-практ. конф., присвяч. 10-річчю Рівненського природного заповідника. – Рівне: Рівненська друкарня, 2009. – С. 497–505.

290. Насекомые и клещи – вредители сельскохозяйственных культур. – Т. 2. Жесткокрылые. – Л.: Наука, 1974. – 335 с.

291. Настаченко О. С. Про спостереження «червонокнижних» птахів в Дніпропетровській області у 2010 році // Птахи степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє (Матеріали II Вальховських читань). – Дніпропетровськ, 2010. – С. 51–53.

292. Наумов Д. В. Гидроиды гидромедузы морских, солоноватоводных и пресноводных бассейнов СССР. – М.-Л., 1960. – 585 с.

293. Никитенко Г. Н., Петренко А. А. Жуки-стафилиниды (Coleoptera, Staphylinidae) плодовых садов Украины. – К., 1992. – 64 с. (Препринт / АН Украины. Ин-т зоологии: 92.8).

294. Новиков Г. А. Хищные млекопитающие фауны СССР. – М.-Л.: АН СССР, 1956. – 295 с.

295. Новицкий Р. А. О поимках угря речного Anguilla anguilla (L.) в Каховском водохранилище в 1998–2000 гг. // Вестник зоологии. – 2001. – Т. 35, вып. 1. – С. 38.

296. Новицкий Р. А. Экологическая характеристика берша Stizostedion volgensis (Pisces, Percidae) Днепровского водохранилища // Вестник зоологии. – 1999. – Т. 33, № 6. – С. 63–72.

297. Новицкий Р. А., Христов О. А., Кочет В. Н., Бондарев Д. Л. Аспекты аутакклиматизации рыб в Днепровском (Запорожском) водохранилище // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Біологія, екологія. – 2002. – Вып. 10, т. 1. – С. 87–90.

298. Новіцький Р. О. Берш Stizostedion volgense (Gmelin, 1789) (Pisces, Percidae) Дніпровського водосховища / Автореф. дис. ... канд. біол. наук. – К., 2004. – 20 с.

299. Новіцький Р. О. Нові види гідробіонтів-аутовселенців у Дніпровському водосховищі // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту. Сер. Біол. – 2010. – № 2 (43). – С. 373–377.

300. Новіцький Р. О. Сучасний склад фауни риб Дніпровського (Запорізького) водосховища // Наук. Зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. Біол. – 2005. – № 3 (26). – С. 321–323.

301. Новіцький Р. О., Мовчан Ю. В. Знахідка міноги української Eudontomyzon mariae (Berg, 1931) (Petromyzontidae, Petromyzontiformes) в р. Оріль на території Дніпропетровської області // Вісник зоології. – 2009. – Т. 43, № 6. – С. 528.

302. Новіцький Р. О., Семенова О. В. Морфо-екологічна характеристика оселедця чорноморсько-азовського Alosa pontica pontica Дніпровського (Запорізького) водосховища // Питання біоіндикації та екології. – Запоріжжя: ЗДУ, 2010. – Вип. 14, № 2. – С. 204–214.

303. Новіцький Р. О., Христов О. О., Бондарєв Д. Л. Бичок пуголовка Браунера Benthophiloides brauneri Beling et Iljin, 1927 (Gobiidae, Perciformes) – новий вид іхтіофауни Дніпровського (Запорізького) водосховища // Вісник зоології. – 2008. – Т. 42, № 6. – С. 524.

304. Новіцький Р. О. , Білик С. В. , Міщенко А. О. Перша знахідка пуголовки зірчастої Benthophilus stellatus stellatus на середній течії р. Самара в Дніпропетровській області // Вісник зоології. – 2006. – Т. 40, № 6. – С. 528.

305. Новицкий Р. А., Жуков А. В. Внутрипопуляционный полиморфизм берша Stizostedion volgensis (Gmelin, 1788) Днепровского водохранилища // Вестник зоологии. – 2000. – Т. 34, № 1. – С. 63–70.

306. Новицкий Р. А. Экологическая характеристика берша Stizostedion volgensis (Pisces, Percidae) Днепровского водохранилища // Вестник зоологии. – 1999. – Т. 33, № 6. – С. 63–72.

307. Новицкий Р. А. К вопросу о максимальных размерах и массе рыб в днепровских водохранилищах // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Біологія, екологія. – 2004. – Вип. 12, т. 1. – С. 126–133.

308. Новицкий Р. А., Свириденко С. Г. Налим речной (Lota lota) как представитель Красной книги Украины в водоемах Степного Приднепровья // Научн.-практ. конф. гидробиологов-экологов, посвящ. памяти проф. Х. М. Курбангалиевой. – Казань: КГУ, 2010. – С. 66–67.

309. Определитель пресноводных беспозвоночных Европейской части СССР. – Л.: Гидрометеоиздат, 1977. – 512 с.

310. Определитель насекомых Дальнего Востока СССР. – Т. 3. Жесткокрылые, или жуки. Ч. 3 / Под ред. П. А. Лера. – Владивосток: Дальнаука, 1996. – 556 с.

311. Определитель насекомых европейской части СССР. – М.–Л.: Наука, 1965. – Т. 2. Жесткокрылые и веерокрылые. – 668 с.

312. Определитель насекомых, повреждающих деревья и кустарники полезащитных полос / Под ред. Л. В. Арнольди, К. В. Арнольди, Г. Я. Бей-Биенко. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1950. – 442 с.

313. Определитель пресноводных беспозвоночных России и сопредельных территорий // Под ред. С. Я. Цалолихина. – СПб: Наука, 1994. – 400 с.

314. Осичнюк Г. З. Фауна України. Бджолині. Бджоли-колетиди. – К.: Наук. думка, 1970. – Т. 12, вип. 4. – 159 с.

315. Осичнюк Г. З. Фауна України. Бджолині. Бджоли-андреніди. – К.: Наук. Думка, 1977. – Т. 12, вип. 5. – 328 с.

316. Осичнюк Г. З., Радченко В. Г. Мелітурга булавовуса // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І.А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 246.

317. Осычнюк А. З., Панфилов Д. В., Пономарева А. А. Надсемейство Apoidea – Пчелиные // Определитель насекомых Европейской части СССР. Перепончатокрылые. Первая часть. – Л.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 79–519.

318. Павлова Г. Н. Изменение комплекса жужелиц (Coleoptera, Carabidae) южной типчаково-ковыльной степи при антропогенном воздействии // Вестник зоологии. – 1979. – № 2. – С. 54–58.

319. Павлова Г. Н. Сезонная динамика активности жужелиц (Carabidae) южных типчаково-ковыльных степей // Фауна и экология беспозвоночных. – М.: МГПИ им. В. И. Ленина, 1977. – Ч. 1. – С. 91–102.

320. Паули В. Л. Определитель мизид Черноморско-Азовского бассейна // Тр. Севастопол. биол. станции. – М., 1957. – Т. 9. – С. 113–166.

321. Паншин Т. Б. До іхтіофауни р. Дніпра в районі від Дніпропетровська до Нікополя // Зб. праць Дніпрянської біол. ст. – 1931. – № 6. – С. 112–138.

322. Петренко А. А. К фауне стафилинид (Coleoptera, Staphylinidae) Черноморского государственного заповедника // 50 лет Черноморскому гос. запов. Матер. респ. семинара-совещания. – К.: Наукова думка, 1978. – С. 117–120.

323. Петренко А. А. Хищные жуки-стафилиниды (Coleoptera, Staphylinidae) Каневского заповедника и его окрестностей // Пробл. общ. и молекул. биол. – К.: Выща школа, 1989. – № 8. – С. 57–74.

324. Петренко А. А. Жуки-стафилиниды (Coleoptera, Staphylinidae) в Красной книге Украины // Рідкісні та зникаючі види комах і концепції Червоної книги України. – К., 2005. – С. 93–97.

325. Петренко А. А., Павленко О. М. Некоторые особенности фауны и экологии стафилинид (Coleoptera, Staphylinidae) Каневского заповедника // Заповідна справа в Україні. – 1996. – Т. 2. – С. 54–56.

326. Петренко А. А., Форощук В. П., Шешурак П. Н. К изучению жуков семейства Staphylinidae Latreille, 1802 (Coleoptera) Луганского природного заповедника // Стан і проблеми природного та соціально-економічного середовища регіонів України. Матер. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 65-річчю утворення Луганської області. В рамках V Всеєвроп. конф. “Довкілля для Європи”. – Луганськ, 2003. – С. 59–61.

327. Петрусенко А. А., Петрусенко С. В. К изучению жужелиц трибы Pogonini (Coleoptera, Carabidae) фауны Украины // Вестн. зоологии. – 1970а. – № 4. – С. 70–72.

328. Петрусенко А. А., Петрусенко С. В. Эколого-фаунистический обзор скакунов рода Cicindela L. (Coleoptera, Carabidae) Украины // Вестник зоологии. – 1970б. – № 6. – С. 35–40.

329. Петрусенко А. А., Петрусенко С. В. Эколого-фаунистический обзор жужелиц рода Chlaenius Bon. (Coleoptera, Carabidae) Украины // Вестн. зоологии. – 1971. – № 6. – С. 28–34.

330. Піндрус О. М. Ейзенія Гордєєва // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 15.

331. Писанець Є. М. Земноводні України. – К.: Вид-во Раєвського, 2007. – 192 с.

332. Плавильщиков Н. Н. Жуки-дровосеки / Фауна СССР. – Т. 23, ч. 2. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1940. – 785 с.

333. Плавильщиков Н. Н. Жуки-дровосеки (Cerambycidae) / Фауна СССР. – Т. 23, ч. 3. – М.-Л.: Наука, 1958. – 592 с.

334. Плигинский В. Г. Жуки Крыма. V // Записки Крымск. о-ва естествоисп. и любителей природы. – 1928. – Т. 10. – С. 40–100.

335. Плющ И. Г. Голубянка Римнус // Редкие и исчезающие растения и животные Украины / Отв. ред. К. М. Сытник. – К.: Наук. думка, 1988. – С. 135.

336. Плющ И. Г., Будашкин Ю. И., Жаков А. В. Бионomия голубянки Tomares nogeli dobrogensis Car. (Lepidoptera, Lycaenidae) // Экология и таксономия насекомых Украины. – К.-Одесса: Выща школа, 1989. – Вып. 3. – С. 100–105.

337. Плющ И. Г., Моргун Д. В., Довгайло К. Е., Рубин Н. И., Солодовников И. А. Дневные бабочки (Hesperioridea и Papilionoidea, Lepidoptera) Восточной Европы. CD определитель, база данных и пакет прикладных программ “Lysandra”. – Минск, 2005.

338. Плющ И. Г., Шешурак П. Н. Разноусые чешуекрылые Черниговской области Украины. Ч. 2. – К.: ООО “Международное финансовое агентство”, 1997. – 126 с.

339. Пономаренко А. Л. О залете стервятника (Neophron percnopterus) на территорию Днепропетровской области // Вестник зоологии. – Т. 35, № 5. – С. 96.

340. Пономаренко О. Л., Онуфріїв Р. А. Характеристика орнітофауни Дніпровсько-Орільського природного заповідника // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер. біол. – 2008. – Вип. 23. – С. 114–119.

341. Попов В. В. Зоогеографический характер палеарктических представителей рода Xylocopa (Hymenoptera, Apoidea) и их распределение по меллитофильной растительности // Изв. АН СССР. Серия: Биология. – 1947. – Т. 1. – С. 29–52.

342. Попов В. В. Эколого-фаунистический обзор дождевых червей родов Nicodrilus, Lumbricus и Eisenia (Oligochaeta, Lumbricidae) Харьковской области // Изв. Харьк. энтомол. о-ва. – 1998. – Т. 6. – Вып. 1. – С. 120–124.

343. Правила любительського і спортивного рибальства / Наказ Держ. комітету рибн. г-ва України № 19 від 15.02.1999 р.

344. Правила промислового рибальства в рибогосподарських водних об’єктах України / Наказ Держ. комітету рибн. г-ва України № 33 від 18.03.1999 р.

345. Прокопенко С. П. Балобан // Червона книга України. Тваринний світ. – К.: Укр. енциклопедія, 1994. – С. 337.

346. Прокопенко С. П., Вєтров В. В., Милобог Ю. В. Сапсан // Червона книга України. Тваринний світ / За ред І. А. Акімова – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 437.

347. Прохоров А. В. Аннотированный список жуков-златок (Coleoptera, Buprestidae) лесостепной и степной зон Украины // Українська ентомофауністика. – 2010. – Т. 1, № 4. – С. 4–35.

348. Птицы Советского Союза / Под ред. Г. П. Дементьева, Н. А. Гладкова. – М.: Советская наука, 1951. – Т. 1. – 653 с.

349. Птицы Советского Союза / Под ред. Г. П. Дементьева, Н. А. Гладкова. – М.: Советская наука, 1951. – Т. 2 – 485 с.

350. Птицы Советского Союза / Под ред. Г. П. Дементьева, Н. А. Гладкова. – М.: Советская наука, 1951. – Т. 3 – 684 с.

351. Птицы Советского Союза / Под ред. Г. П. Дементьева, Н. А. Гладкова. – М.: Советская наука, 1952. – Т. 4 – 646 с.

352. Птицы Советского Союза / Под ред. Г. П. Дементьева, Н. А. Гладкова. – М.: Советская наука, 1954. – Т. 5 – 803 с.

353. Птицы Советского Союза / Под ред. Г. П. Дементьева, Н. А. Гладкова. – М.: Советская наука, 1954. – Т. 6 – 792 с.

354. Пучков А. В. Новые таксоны жуков-скакунов рода Cicindela (Coleoptera, Carabidae) из Украины и Туркменистана // Журн. Укр. энтомол. о-ва. – 1993. – № 1. – С. 11–14.

355. Пучков А. В. Обзор жужелиц трибы Pterostichini фауны Украины // Изв. Харьков. энтомол. о-ва. – 2007. – Т. 15, вып. 1–2. – С. 57–61.

356. Пучков А. В. Обзор жужелиц рода Carabus L. (Coleoptera, Carabidae) фауны Украины // Вестник зоологии. – 2008а. – Т. 43, № 3. – С. 209–219.

357. Пучков А. В. Обзор жужелиц трибы Nebriini (Coleoptera, Carabidae) фауны Украины // Тези доп. Міжнар. наук. конф., присвяч. 50-річчю стаціонару «Пожижевська». – Львів, 2008б. – С. 345–346.

358. Пучков А. В., Петренко А. А. Экологическая характеристика стафилинид (Coleoptera, Staphylinidae) пшеничного поля в степи УССР // Вестник зоологии. – 1986. – № 2. – С. 46–50.

359. Пучков В. Г. Щитники Средней Азии. – Фрунзе: Илим, 1965. – 322 с.

360. Пушкар Т. І., Єрмоленко В. М. Ірис плямистий // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 75.

361. Пушкар Т. І., Назаренко В. Ю., Єрмоленко В. М. Дибка степова // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 81.

362. Радченко В. Г. Методика накопления и поддержания численности опылителей люцерны в естественных условиях // Насекомые-опылители с.-х. культур. – Новосибирск: СО ВАСХН, 1982. – С. 132–135.

363. Радченко В. Г. Биология шмелиной семи. – К.: Ин-т зоол. АН УССР, 1989. – 55 с.

364. Радченко В. Г., Песенко Ю. А. Биология пчел. – СПб.: Зоол. ин-т РАН, 1994. – 350 с.

365. Радченко О. Г., Дудка С. В. Мурашки (Hymenoptera: Formicidae) Канівського заповідника // Изв. Харьков. энтомол. о-ва. – 2001. – Т. 9, № 1–2. – С. 123–143.

366. Разноцветная ящурка / Под ред. Н. Н. Щербака. – К.: Наук. думка, 1993. – 240 с.

367. Решетников Ю. С., Богуцкая Н. Г., Васильева Е. Д., Дорофеева Е. А., Насека А. М., Попова О. А., Савваитова К. А., Сиделева В. Г., Соколов Л. И. Список рыбообразных и рыб пресных вод России // Вопр. ихтиологии. – 1997. – Т. 37, № 6. – С. 723–771.

368. Різун В. Б. Туруни Українських Карпат. – Львів, 2003. – 207 с.

369. Різун В. Б., Коновалова І. Б., Яницький Т. П. Рідкісні і зникаючі види комах України в ентомологічних колекціях Державного природознавчого музею. – Львів, 2000. – 72 с.

370. Рихтер В. А. Сем. Asilidae – Ктыри // Определитель насекомых европейской части СССР. – Л.: Наука, 1969. – Т. 5, ч. 1. – С. 521.

371. Рожко-Рожкевич С. Зоопланктон допливів та водойм балок порожистої частини Дніпра, та його зміни під впливом побудування греблі Дніпрельстану // Вісник Дніпропетр. гідробіол. станції. – Т. 2. – Д., 1937. – С. 85–104.

372. Ромасенко Л. П. Пчелы-мегахилиды (Apoidea, Megachilidae) “Каменных могил” // Тр. филиала УСПЗ “Каменные могилы” (Юбилейный сб.). – К.: Фитосоциоцентр, 1998. – Вып. 1. – С. 104–110.

373. Руднев Д. Ф. Большой дубовый усач в лесах Советского союза. – К., 1957. – 142 с.

374. Ружіленко Н. С. Тхір лісовий // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 542.

375. Савченко Е. М. Матеріали до фауни УРСР. Пластинчатовусі жуки (Coleoptera, Scarabaeidae). – К.: Вид-во АН УРСР, 1938. – С. 126–127.

376. Сальнік А. А. Моніторінгові дослідження стану популяції хижих птахів в західній частині Дніпропетровської області // Птахи степового Придніпров’я: минуле, сучасне, майбутнє (Матер. II Вальховських читань). – Дніпропетровськ, 2010. – С. 53–60.

377. Самчишина Л. В. Бранхінекта маленька // Червона книга України. Тваринний світ / За ред І. А. Акімова – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – С. 25.

378. Сахно И. И. Материалы к экологии слепушонки обыкновенной в Ворошиловградской области // Вестник зоологии. – 1978. – № 1. – С. 74–76.

379. Световидов А. Н. Рыбы Черного моря. – М.-Л.: Наука, 1964. – 550 с.

380. Сидорович В. Е. Норки, выдра, ласка и другие куньи. – Минск: Ураджай, 1995. – 190 с.

381. Сижко В. В. Головні зміни в орнітофауні Дніпропетровської області протягом останніх 115 років // Птахи степового Придніпров’я: минуле, сучасне, майбутнє: (Матеріали I Вальхівських читань). – Дніпропетровськ, 2007. – С.74–98.

382. Сижко В. В. Зимова орнітофауна Дніпропетровської області // Птахи степового Придніпров’я: минуле, сучасне, майбутнє (Матеріали I Вальховських читань). – Дніпропетровськ, 2007. – С. 146–153.

383. Сижко В. В. К вопросу о статусе большого подорлика (Aquila clanga Pall., 1811) и могильника (Aquila heliaca Sav., 1809) в Днепропетровской области // Новітні дослідження соколоподібних та сов. Матер. III Міжнар. наук. конф. «Хижі птахи України». – Кривий Ріг, 2008. – С. 354–358.

384. Сижко В. В. Птахи Римського лісу // Наш Римський ліс. Зб. наук.-публіц. мат. – Верхньодніпровськ–Дніпропетровськ, 2004. – С. 39–43.

385. Сижко В. В. Сучасна гніздова орнітофауна заказника «Волошанська дача» // Птахи степового Придніпров’я: минуле, сучасне, майбутнє (Матеріали II Вальховських читань). – Дніпропетровськ, 2010. – С. 17–22.

386. Сижко В. В., Бредбієр П. Нові види птахів Дніпропетровщини // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2006. – Вип. 14, т. 1. – С. 182–189.

387. Синадский Ю. В. О золотистой ильмовой златке // Защита

растений от вредителей и болезней. – 1961. – № 4. – С. 53.

388. Скориков А. С. Шмели Палеарктики. Ч. І. Общая біология (со включеним зоогеографии). – Петроград: Сев. обл. станция защиты раст., 1922. – Т. 4., вып. 1. – 160 с.

389. Смирнов С. С. Листоногие раки (Phyllopoda) // Жизнь пресных вод СССР, Т. 1. – М. –Л.: Изд. АН СССР, 1940. – С. 313–330.

390. Смирнов С. С. Новые виды жаброногов (Crustacea, Anostraca) / Труды Зоологического института АН СССР, 1948, Т. 7, В.3. – С. 184–199.

391. Сокур І. Т. Історичні зміни та використання фауни ссавців України. – К.: Вид-во АН Української РСР, 1961. – 86 с.

392. Соловьев С. В., Бригадиренко В. В. Зоологическая индикация пойменного почвообразования в условиях Днепровско-Орельского заповідника // Роль природно-заповідних територій у підтриманні біорізноманіття. Матер. конф., присвяч. 80-річчю Кенівського природного заповідника. – Канів, 2003. – Т. 2, ч. 3.– С. 332–333.

393. Стригунов В. І., Вєтров В. В., Милобог Ю. В. Боривітер степовий // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 438.

394. Стригунов В. І., Вєтров В. В., Милобог Ю. В Миграции розового скворца (Sturnus roseus) в правобережной степи Украины // Птицы Азово-Черноморского региона. Мониторинг и охрана: Матер. II съезда и научн. конф. АЧОС (23 АЧОРГ). – Николаев: Николаев. гос. ун-т, 2003. – Вип. 1. – С. 102.

395. Стригунов В. І., Вєтров В. В., Милобог Ю. В Находки ходулочника (Himantopus himantopus) и авдотки (Burhinus oedicnemus) на правобережной степи Украины // Птицы Азово-Черноморского региона. Мониторинг и охрана: Матер. II съезда и научн. конф. АЧОС (23 АЧОРГ). – Николаев: Николаев. гос. ун-т, 2003. – Вип. 1. – С. 101–102.

396. Стригунов В. І., Вєтров В. В., Милобог Ю. В. Пеганка (Tadorna tadorna) в степной части правобережной Украины и Крыма // Гусеобразные птицы Северной Евразии. Тез. докл. III Междунар. симпозиума. – СПб: Картфабрика ВСЕГЕИ, 2005. – С. 250–251.

397. Стригунов В. І., Вєтров В. В., Милобог Ю. В. Поширення канюка степового, Buteo rufinus (Cretzschm.), в Україні // Знахідки тварин Червоної книги України. – К., 2008. – С. 367–372.

398. Стригунов В. І., Вєтров В. В., Милобог Ю. В. Поширення підорлика малого, Aquila pomarina C. L. Brehm, на півдні України // Знахідки тварин Червоної книги України. – К., 2008. – С. 365–366.

399. Стригунов В. И., Милобог Ю. В. Зимний учет хищных птиц в правобережной степи Украины // Зимние учеты птиц на Азово-Черноморском побережье Украины. Сб. матер. X1X совещ. Азово-Черноморской орнитол. рабочей группы. – Мелитополь-Одесса-Киев, 1999. – С. 66–67.

400. Стригунов В. И., Милобог Ю. В. Состояние фауны хищных птиц степи междуречья Днепра и Южного Буга // Актуальные проблемы изучения и охраны птиц Восточной Европы и Северной Азии: Матер. междунар. конф. (11 орнитолог. конф.). – Казань: Матбугат йорты, 2001. – С. 575–576.

401. Стригунов В. И., Милобог Ю. В., Ветров В. В. К вопросу о распространении и численности курганника (Buteo rufinus) в Украине // Бранта: Сб. тр. Азово-Чернорморской орнитол. станции. – Мелитополь, 2003. – № 6. – С. 59–66.

402. Стригунов В. И., Милобог Ю. В., Коцюруба В. В. Хищние птицы Гуровского лесничества // Фауна, экология и охрана птиц Азово-Черноморського региона. – Симферополь: Сонат, 1999. – С. 36–37.

403. Стригунов В. І., Потопа А. В. Сучасне поширення кулика-довгоніга (Himantopus himantopus Linnaeus) на території України // Фальцфейнівське читання. Зб. наук. праць. – Херсон: ПП Вишнегорського, 2011. – С. 44–47.

404. Сумароков А. М. Редкие виды жесткокрылых (Coleoptera) Днепропетровской области и пути сохранения ее видового разнообразия // Рідкісні та зникаючі види комах і концепції Червоної книги України. – К., 2005. – С. 104–108.

405. Сумароков А. М. Восстановление биотического потенциала биогеоценозов при уменьшении пестицидных нагрузок. – Донецк: Вебер, 2009. – 193 с.

406. Сурядна Н. М., Писанець Є. М. Земноводні (Amphibia: Caudata, Anura). Каталог колекцій. Вип. 1. – Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2010. – 92 с.

407. Сыроватский И. Я., Гудимович П. К. Рыболовство в районе Днепровских порогов // Тр. Гос. ихтиол. опытн. ст. – 1927. – Т. 3, вып. 1. – С. 109–178.

408. Татаринов А. Г., Седых К. Ф., Долгин М. М. Фауна европейского Северо-Востока России. Высшие разноусые чешуекрылые. – СПб: Наука, 2003. – 223 с.

409. Терновский Д. В. Биология куницеобразных. – Новосибирск: Наука, 1977. – 280 с.

410. Токарский В. А. Степной хорек (Mustela eversmanni) в степном биоценозе Восточной Украины // Вестник зоологии. – 2001. – Т. 35, № 3. – С. 78.

411. Третьяков Д. К. Визначник круглоротих і риб УРСР. – К.: АН УРСР, 1947. – 111 с.

412. Троицкий С. К., Цуникова Е. П. Рыбы бассейнов Нижнего Дона и Кубани. – Ростов-на-Дону: Рост. кн. изд-во, 1988. – 112 с.

413. Турянин И. И. Об экологии подземной полевки Microtus (Pitymys) subterraneus subterraneus de Selys Longch в Украинских Карпатах // Вопр. охр. прир. Карпат. – Ужгород: Карпаты, 1969. – С. 222–237.

414. Турянин І. І. Риби карпатських водойм. – Ужгород: Карпати, 1982. – 144 с.

415. Унифицированные методы исследования качества вод // Методы биологического анализа вод. – Ч. 3. Атлас сапробных организмов. – М., 1977. – 228 с.

416. Фали Л. І. Стафілініди (Coleoptera, Staphylinidae) як компонент герпетобію лісових екосистем Присамар'я Дніпровського // Питання степового лісознавства та лісової рекультивації земель. – Д.: ДНУ, 2005. – Вип. 9 (34). – С. 138–144.

417. Фауна позвоночных Днепропетровщины // В. Л. Булахов и др. – Д.: ДГУ, 1984. – 68 с.

418. Фауна України. В 40 т. – Т. 8. Риби. Вип. 2. Коропові. Ч. 1. Плітка, ялець, гольян, краснопірка, амур, білизна, верхівка, лин, чебачок амурський, підуст, пічкур, марена // Ю. В. Мовчан, А. І. Смірнов. – К.: Наук. думка, 1981. – 428 с.

419. Фауна України. В 40 т. – Т. 8. Риби. Вип. 4. Окунеподібні // А. Я. Щербуха. – К.: Наук. думка, 1982. – 384 с.

420. Федий С. П. Рыбы и рыбный промысел нижнего Днепра // Вестн. НИИ гидробиологии. – 1952. – Т. 9. –С. 99–119.

421. Фесенко Г. В. Бокотей А. А. Лелека чорний // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 405.

422. Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Птахи фауни України (польовий визначник). – К.: Новий друк. – 2002. – 414 с.

423. Флинт В. Е., Чугунов Ю. Д., Смирин В. М. Млекопитающие СССР. – М.: Мысль, 1970. – 437 с.

424. Фрейберг П. Г. О коллекции пауков из Екатеринославской губернии, собранной С. Г. Григорьевым // Изв. общ-ва любит. естествозн., антропол. и этнографии. – 1897. – Т. 86. Дневн. зоол. отд. общ-ва. – Т. 2. – Вып. 5. – С. 13-16.

425. Христов О. О., Кочет В. М. Характеристика іхтіофауни ріки Дніпро в районі міста Дніпропетровськ // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2008. – Вип. 16, т. 2. – С. 186–193.

426. Чаплина А. М. Ихтиофауна Самарского водохранилища после его восстановления // Вестн. научно-исслед. ин-та гидробиологии. – 1955. – Т. 11. – С. 155–162.

427. Червона книга України. Тваринний світ. / За ред. М. М. Щербака. – К.: Укр. енциклопедія, 1994. – 461 с.

428. Червона книга України. Тваринний світ // За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.

429. Червоний список тварин Дніпропетровської області // Затверджений рішенням Дніпропетровської облради від 19.03.2003 р. № 526/XXIII.

430. Шарова И. Х. Жизненные формы жужелиц (Coleoptera, Carabidae). – М.: Наука, 1981. – 360 с.

431. Шевченко Л. С. Борсук / Червона книга України. Тваринний світ / За ред. М. М. Щербака. – К.: Укр. енциклопедія, 1994. – С. 407.

432. Шелюжко Л. А. Матеріали до лепідоптерофауни Київщини Bombyces і Sphinges // Тр. зоолог. музею. – Т. 1. – К.: Вид-во Київ. держ. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка, 1941. – С. 1–101.

433. Щеголев Г. Г. О величине, достигаемой медицинскими пиявками. К вопросу о частоте кормлений // Зоол. журн. – 1945. – Т. 24, № 5. – С. 273–276.

434. Щербак Н. Н. Земноводные и пресмыкающиеся Крыма. – К.: Наук. думка, 1966. – 238 с.

435. Щербуха А. Я. Риби наших водойм. – К.: Рад. школа, 1981. – 176 с.

436. Щербуха А. Я., Дячук І. Є. Промислова популяція судака берша Stizostedion volgensis (Actinopterigii, Percidae) в Україні: морфо-екологічна характеристика та охорона // Вестник зоологии. – 2000. – Т. 34, № 4–5. – С. 73–76.

437. Щербуха А. Я., Шевченко П. Г., Коваль Н. В., Дячук И. Е., Колесников В. Н. Многолетние изменения и проблемы сохранения видового разнообразия рыб бассейна Днепра на примере Каховского водохранилища // Вестник зоологии. – 1995. – № 1. – С. 22–32.

438. Юнаков Н. Н. К познанию короткохоботных долгоносиков (Coleoptera: Curculionidae, Entiminae) Украины // Изв. Харьков. энтомол. о-ва. – 1999. – Т. 7, вып. 1. – С. 9–16.

439. Янчук І. С. Птахи агроценозів східного Криворіжжя // Птахи степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє (Матер. II Вальховських читань). – Дніпропетровськ, 2010. – С. 45–51.

440. Яблоков-Хнзорян С. М. Жужелицы (Carabidae) // Фауна Армянской ССР. Насекомые жесткокрылые. – Ч. 1. – Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1976. – 297 с.

441. Якобсон Г. Г. Жуки России и Западной Европы. – СПб.: Изд-во Девриена, 1905–1916 (не оконч.). – 1024 с.

442. Янчук І. С. Соколоподібні птахи (Falconiformes) східних околиць Кривого Рогу // Новітні дослідження соколоподібних і сов // Новітні дослідження соколоподібних та сов. Матер. III Міжнар. наук. конф. «Хижі птахи України». – Кривий Ріг, 2008. – С. 395–401.

443. Ярошевский В. А. К сведениям о фауне чешуекрылых насекомых (Lepidoptera) Харькова и его окрестностей // Тр. о-ва испыт. прир. при Имп. Харьков. ун-те. – 1879 (1880). – Т. 13. – С. 69-88.

444. Ярошенко В. А., Тхабисимова А. У. Биотопическое распределение семейства Meloidae в экосистемах Адыгеи // Проблемы биологии – Биологические науки. – 2005. – С. 255–256.

445. Яхонтов А. А. Денні метелики. – К.: Радянська школа, 1939. – 185 с.

446. A Checklist of the Ground-Beetles of Russia and Adjacent Lands (Insecta, Coleoptera, Carabidae) / O. L. Kryzhanovskij, I. A. Belousov, I. I. Kabak et al. – Sofia-Moscow: Pensoft Publishers, 1995. – 271 p.

447. Amphibian populations in the commonwealth of independent states: Current status and declines / S. L. Kuzmin, K. Dodd, M. M. Pikulik (Eds.). – Moscow: Pensoft, 1995. – 160 p.

448. Atlas of amphibians and reptiles of Europe / J. P. Gasc, A. Cabela, J. Crnobrnja-Isailovic et al. (eds.). – Paris: Muséum National d'Histoire Naturelle, 2004. – 516 p.

449. Bănărescu P. Fauna Republicii Populare Romine. Pisces Osteichthyes. – Bucuresti: Acad. Rep. Popul. Romine, 1964. – Vol. 5, N 13. – 962 p.

450. Bílý S. Summary of the bionomy of the Buprestid beetles of Central Europe (Coleoptera, Buprestidae) // Acta Ent. Mus. Nat. Pragae. – 2002. – Suppl. 10. – P. 9–32.

451. Birds in Europe: Population estimates, trends and conservation status. – 2004. – P. 89.

452. Böber R. Ueber einige entomologische Merkwürdigkeiten von Taurien // Magazine des Thierreichs, 1793. – 1: 135-140.

453. Bradbeer P. About some rare species of waders in Dnepropetrovsk region, 2000–2003 // Бранта: сборник трудов Азово-Черноморской орнитологической станции. – 2003. – Вып. 6. – С. 205–207.

454. Bramson K. L. Die Hymenoptera Mellifera der Umgegend von Ekaterinoslaw // Bull. Soc. Nat. Moscou, 1879 – 54 – P. 253–306.

455. Brooks R. W. Systematics and phylogeny of the anthophorine bees (Hymenoptera: Anthophoridae; Anthophorini). University of Kansas Science Bulletin, 1988, 53(9). – p. 436-575.

456. Carter D. J., Hargreaves B. Caterpillars of butterflies and moths in Britain and Europe. – London: Collins, 1986. – 296 p.

457. Catalogue of Palearctic Coleoptera / Eds. J. Lobl & A. Smetana. – Vol. 1. Archostemmata – Myxophaga – Adephaga. – Stenstrup: Apollo Books, 2003. – 819 p.

458. Catalogue of Palearctic Coleoptera / Eds. I. Lobl, G. V. Nikolajev, D. Kral. – Vol. 3. Scarabaeoidea – Scirtoidea – Dascilloidea – Buprestoidea – Byrrhoidea. – Stenstrup: Apollo Books, 2006. – 690 p.

459. Catalogue of Palearctic Coleoptera / Eds. J. Lobl, A. Smetana. – Vol. 4, p. 2. – Stenstrup: Apollo Books, 2007. – 935 p.

460. Cmoluch Z. Kobielatkowate – Anthribidae // Klucze do oznaczania owadów Polski. – Warszawa-Wrocław: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1989. – Cz. 19, Chrząszcze – Coleoptera, z. 95. – 41 p.

461. Collette B. B., Bănărescu P. Systematics and zoogeography of the fishes of the family Percidae // J. Fish. Res. Board Can. – 1977. – Vol. 34. – P. 1450–1463.

462. Czernay A. Verzeichniss der Lepidopteren des Charkowschen, Poltawschen und Ekaterinoslawschen Gouvernements // Bull. Soc. Natur. Moscou. –1854. – Vol. 27. – S. 212-225.

463. Danner F., Eitschberger U., Surholt B. Die Schwammer der Westlichen Palaearktic. Bausteine zu einer Revision (Lepidoptera; Sphingidae). Textband // Herbipoliana. Buchereiche zur Lepidopterologie. – Bd. 4/1. – Markleuthen, 1998. – 368 s.

464. Danner F., Eitschberger U., Surholt B. Die Schwammer der Westlichen Palaearktic. Bausteine zu einer Revision (Lepidoptera; Sphingidae). Tafelband // Herbipoliana. Buchereiche zur Lepidopterologie. – Bd. 4/2. – Markleuthen, 1998. – 720 s.

465. Die Kafer Mitteleuropas / H. Freude, K.-W. Harde, G.A. Lohse. – Bd. 2. Adephaga. 1. Carabidae (Laufkafer). – Munchen: Elsevier, Spektrum Akademischer Verlag, 2004. – 521 s.

466. Dubatolov V. V., Zolotuhin V. V. A list of the Lasiocampidae from the territory of the former USSR (Insecta, Lepidoptera) // Atalanta, Marktleuthen. – 1992. – Vol. 23, N 3/4. – P. 531–548.

467. Fauna republicii populare Romine / Crustacea. – Editura Academiei republicii populare Romine, 1955. – 410 p.

468. Fibiger M. Noctuidae Europaeae. – Vol. 2. Noctuinae II. – Soro: Entomological Press, 1993. – 230 p.

469. Flegg J., Hosking D. Birds of Britain and Europe / Photographic Field Guides. – New Holland Publishers Ltd. (UK), 2004. – 256 p.

470. Freina J., Witt T. J. Die Bombyces und Sphinges der Westpalearktis. – Bd. 1–2. – München: Forschung & Wissenschaft Verlag GmbH, 1987. – 708 s.

471. Frost D. R. Amphibian Species of the World: an Online Reference, 2011. – Ver. 5.5 (31.01.2011). – Electronic Database accessible at http://research.amnh.org/vz/herpetology/amphibia/ American Museum of Natural History, New York, USA.

472. Gasso V. Y. Some ecological parameters and heavy metals body burden of the steppe viper Vipera renardi in the Dniprovsko-Orelsky nature reserve, Ukraine // 12th SEH Ordinary Gener. Meet. Abstr. – St-Petersburg, Russia, 2003. – P. 63.

473. Goater B., Ronkay L., Fibiger M. Noctuidae Europaeae. – Vol. 10. Catocalinae & Plusiinae. – Soro, Entomological Press, 2003. – 452 p.

474. Grace A. Introductory Biogeography to Bees of the Eastern Mediterranean and Near East. – Bexhill Museum Sussex, United Kingdom, First Edition published, 2010. – 284 p.

475. Hacker H., Ronkay L., Hreblay M. Noctuidae Europaeae. Vol. 4. Hadeninae I. – Sorø, Entomol. Press, 2002. – 419p.

476. IUCN Red List of Threatened Animals / Compiled and edited by J. Baillie, B. Groombridge. – Gland, Switzerland: The IUCN SSC, 1996. – 378 p.

477. IUCN Red List of Threatened Animals / Intern. Union for Conservation of Nature and Natural Resources, USA. – Printed by Kelvin Press, 2004. – 342 p.

478. Konovalova I. B. The first record of Bombus argillaceus (Scopoli, 1763) (Hymenoptera, Apidae, Bombini) from the Transcarpathians' Lowland // Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія: Біологія. – 2008. – Вип. 23. – С. 180–181.

479. Leraut P. Papillons de Nuit d'Europe. – Vol. 1. Bombyx, Sphinx, Écailles. – Verréres le Buisson: N.A.P. Editions, 2006. – 387 p.

480. McPhail J. D., Lindsey C. C. Freshwater fishes of Northwestern Canada and Alaska // Fish. Res. Board Canada. Bull. – Ottawa, 1970. – № 173. – 381 p.

481. Miller P. J. Gobiidae // Clofnam. – Paris: Unesco, 1973. – P. 483–515.

482. Motýli České Republiky: Rozšíření a ochrana I, II / J. Beneš, M. Konvička, J. Dvořák, Z. Fric, Z. Havelda, A. Pavlíčko, V. Vrabec, Z. Weidenhoffer. – Praha, 2002. – P. 857.

483. Murzin V. The tiger moths of the former Soviet Union (Insecta: Lepidoptera: Arctiidae). – Sofia-Moscow, 2003. – 243 p.

484. Nelson J. S. Fishes of the World / 3rd edition. – New York – Singapore: J. Wiley&Sons, 1994. – 600 p.

485. Novitsky R. A., Khristov O. A. Invasion of alien animal species in Dniprovs'ke reservoir: Urgent problem // Биоразнообразие. Экология. Эволюция. Адаптація. Матер. III Междунар. конф. молодых ученых. – Одесса, 2007. – С. 257.

486. Panin S. Coleoptera. Fam. Cicindelidae. Faune republicii populare Romane. – Bucuresti: Ed. Academiei R. P. R., 1952. – 55 p.

487. Riger D. A. Pentatomidae // Catalogue of Heteroptera of Palearctic Region / Eds B. Aukema, C. Rieger. – Vol. 5. – Wageningen: Netherlands Entomological Society, 2001. – P. 233–402.

488. Roine A. The Lepidoptera of Europe. CD-ROM. – Helsinki, 2000.

489. Rougeot P. C., Viette P. Die Nachtfalter Europas und Nordafrikas. – Teil 1. Schwärmer und Spinner (Bombycoidea, Notodontoidea, Sphingidae, Ctenuchidae). – Keltern: Bauer, 1983. – 281 s.

490. Ronkay G., Ronkay L. Noctuidae Europaeae. – Vol. 6. Cuculliinae 1. – Soro, Entomological Press, 1994. – 282 p.

491. Sauer F. Heimische Nachtfalter nach Farbfotos erkannt. – Karlsfeld: Fauna-Verl., 1993. – 300 s.

492. Scott W. B., Crossman E. J. Freshwater fishes of Canada // Fish. Res. Board Canada. Bull.: Ottawa. – 1973. – Vol. 184. – 966 p.

493. Stöck M., Dubey S., Klütsch C., Litvinchuk S. N., Scheidt U., Perrin N. Mitochondrial and nuclear phylogeny of circum-Mediterranean tree frogs from the Hyla arborea group // Molecular Phylogenetics and Evolution. – 2008. – Vol. 49. – P. 1019–1024.

494. The amphibian tree of life / D. R. Frost, T. Grant, J. N. Fajvovich et al. // Bull. American Museum of Natural History, 2006. – Vol. 297. – 370 p.

495. The Carabidae (Coleoptera) of Fennoscandia and Denmark / C. H. Lindroth, F. Bangsholt, R. Baranowski et al. // Fauna Entomologica Scandinavica. – 1985. – Vol. 15, p. 1. – 495 p.

496. The genus Carabus in Europe / Ed. H. Turin, L. Penev, A. Casale. – Sofia–Moscow: Pensoft, 2003. – 512 p.

497. Thorell T. Verzeichniss Sudrussischer Spinnen // Horae Soc. Ent. Ross. – 1875. - № 11. – P. 39-122.

498. Updating the taxonomy and distribution of the european Osmoderma, and strategies for their conservation (Coleoptera, Scarabaeidae, Cetoniinae) / P. Audisio, H. Brustel et al. // Fragmenta Entomologica. – 2007. – Vol. 39, N 2. – P. 273–290.

499. Vetrov V. V., Milobog Y. V. Updating the present status of Long-Legged Buzzards Buteo rufinus in Ukraine // VI World Conference on Birds of Prey and Owls. Abstracts. – Budapest, Hungary, 2003. – P. 37.

500. Vetrov V. V., Prokopenko S. P., Milobog Y. V. Disrtribution and number of the Peregrine in Ukraine // Peregrine Falcon population – status and perspectives in 21st century / J. Sielicki, T. Mizera (eds.). – Warsaw–Poznan: Turul / Poznan University of Life Sciences Press, 2009. – P. 277–280.

501. Wiesner J. Ver der Sandlaufkafer der Welt (Coleoptera, Cicindelidae). – Verlag: Erna Braun, 1992. – 364 s.

502. Zilli A., Ronkay L., Fibiger M. Noctuidae Europaeae. – Vol. 8. Apameini. – Soro, Entomological Press, 2005. – 323 p.

Алфавітний покажчик латинських назв тварин

Латинська назва	Сторінка
Abramis ballerus Linnaeus, 1758	273
Abramis sapa Pallas, 1814	272
Acanthocyclops gags Claus 1857	34
Accipiter brevipes (Severtzov, 1850)	337
Acherontia atropos (Linnaeus, 1758)	169
Acipenser gueldenstaedtii, Brandt et Ratzeburg, 1833	253
Acipenser nudiventris Lovetzky, 1828	256
Acipenser ruthenus (Linnaeus, 1758)	255
Acipenser stellatus Pallas, 1771	254
Acmaeoderella flavofasciata (Piller & Mitterpacher, 1783)	121
Acrocephalus agricola (Jerdon, 1845)	388
Aedophron rhodites (Eversmann, 1851)	195
Aglia tau (Linnaeus, 1758)	163
Agonum atratum (Duftschmid, 1812)	77
Agonum impressum (Panzer, 1796)	78
Agonum sexpunctatum (Linnaeus, 1758)	79
Agonum viridicupreum (Goeze, 1777)	80
Allactaga jaculus Pallas, 1788	427
Alburnoides bipunctatus rossicus Berg, 1924	271
Alburnus sarmaticus Freyhof et Kottelat, 2007	261
Alces alces Linnaeus, 1758	437
Alonella extigua Lillieborg 1853	21
Alonopsis elongate Sars 1862	22
Alosa pontica, Eichwald, 1838	258
Amara equestris (Duftschmid, 1812)	82
Amara fulva (O. Muller, 1776)	81
Anas acuta Linnaeus, 1758	322
Anas clypeata Linnaeus, 1758	323
Anas strepera Linnaeus, 1758	321
Anatis ocellata (Linnaeus, 1758)	125
Anax imperator Leach, 1815	45
Anchistropus emarginalis Sars 1862	23
Andrena (Nobandrena) athenensis Warncke, 1965	217
Andrena (Poliandrena) florea Fabricius, 1793	218
Andrena (Melandrena) nigroaenea (Kirby, 1802)	216
Andrena (Truncandrena) rufomaculata Friese, 1921	219
Andrena (Truncandrena) tscheki Morawitz, 1872	220
Anguilla anguilla Linnaeus, 1758	257
Anisodastylus poeciloides (Stephens, 1828)	83
Anoplius samariensis (Pallas, 1771)	213
Anser erythropus (Linnaeus, 1758)	316
Anthaxia senicula (Schrank, 1789)	122
Anthophora (Pyganthophora) erschowi Fedtschenko,1841	229
Anthophora (Paramegilla) podagra Lepeletier, 1841	230
Anthropoides virgo (Linnaeus, 1758)	354
Anthus campestris (Linnaeus, 1758)	384
Apatura metis (Freyer, 1829)	141
Apaustis rupicola ([Denis & Schiffermüller], 1775)	184
Aquila chrysaetos (Linnaeus, 1758)	345
Aquila clanga Pallas, 1811	342
Aquila heliaca Savigny, 1809	344
Aquila pomarina C. L. Brehm, 1831	343
Aquila rapax (Temminck, 1828)	341
Ardeola ralloides (Scopoli, 1769)	311
Aromia moschata (Linnaeus, 1758)	116
Arvicola terrestris Linnaeus, 1758	434
Asio flammeus (Pontoppidan, 1763)	375
Athene noctua (Scopoli, 1769)	377
Aythya nyroca (Gòldenstadt, 1770)	325
Badister dorsiger (Duftschmidt, 1812)	92
Barbatula barbatula Linnaeus, 1758	276
Barbus borysthenicus Dybowski, 1862	265
Bembidion aspericolle (Germar, 1872)	69
Bembidion ephippium (Marsham, 1802)	68
Benthophiloides brauneri Beling et Iljin 1927	280
Benthophilus stellatus Sauvage, 1874	279
Bittacus italicus (Müller, 1786)	131
Blemus discus (Fabricius, 1792)	67
Blethisa multipunctata (Linnaeus, 1758)	66
Bolbelasmus unicornis Schrank, 1789	104
Bombus (Megabombus) argillaceus Smith, 1854	237
Bombus (Thoracobombus) armeniacus Radoszkowski, 1877	240
Bombus (Cullumanobombus) cullumanus serrisquama Morawitz, 1888	236
Bombus (Subterraneobombus) fragrans (Pallas, 1771)	239
Bombus (Bombus) muscorum (Linnaeus, 1758)	235
Bombus (Thoracobombus) pomorum Panzer, 1805	241
Bombus (Megabombus) ruderatus (Fabricius, 1775)	238
Bombus (Thoracobombus) zonatus Smith, 1854	242
Bostrychus capucinus (Linnaeus, 1758)	124
Brachinus hamatus Fischer von Waldheim, 1828	96
Brachynema germari (Kolenati, 1846)	50

Branchinecta minuta (S. Smirnov, 1948)	18
Branchinectella media (Schmankewitsch, 1873)	19
Bubo bubo (Linnaeus, 1758)	373
Bucephala clangula (Linnaeus, 1758)	327
Bufo bufo (Linnaeus, 1758)	285
Bufo viridis Laurenti, 1768	286
Buteo rufinus (Cretzschmar, 1827)	338
Bytotrephes cederstroemi Shoeder 1877	24
Callimorpha dominula (Linnaeus, 1758)	174
Callimorpha quadripunctaria (Poda, 1761)	175
Callistus lunatus (Fabricius, 1775)	89
Calopteryx virgo (Linnaeus, 1758)	46
Calosoma investigator (Illiger, 1798)	58
Calosoma sycophanta (Linnaeus, 1758)	57
Camptocercus lillieborgi Shoeder 1863	25
Capreolus pygargus Pallas, 1771	436
Carabus besseri (Fischer von Waldheim, 1822)	61
Carabus clathratus Linnaeus, 1761	64
Carabus estreicheri Fischer von Waldheim, 1822	63
Carabus excellens Fabricius, 1798	60
Carabus hungaricus (Fabricius, 1792)	65
Carabus sibiricus Fischer von Waldheim, 1820	62
Carabus stscheglowi Mannerheim, 1827	59
Carassius carassius Linnaeus, 1758	274
Carpodacus erythrinus (Pallas, 1770)	393
Castor fiber Linnaeus, 1758	421
Catocala fraxini (Linnaeus, 1758)	180
Catocala pacta (Linnaeus, 1758)	182
Catocala sponsa (Linnaeus, 1767)	182
Cephalota atrata (Pallas, 1776)	51
Cephalota besseri (Dejean, 1826)	53
Cephalota elegans (Fischer von Waldheim, 1824)	52
Cerambyx cerdo Linnaeus, 1758	115
Ceratina (Euceratina) chalcites Germar, 1839	232
Ceratophyus polyceros (Pallas, 1771)	106
Cercopagis pengoi (Ostroumov, 1891)	26
Ceriodaphnia rotunda Sars 1862	27
Cervyna cervago (Eversmann, 1844)	203
Charadrius alexandrinus (Linnaeus, 1758)	359
Charadrius hiaticula Linnaeus, 1758	358
Chelis maculosa (Gerning, 1780)	177
Chlaenius alutaceus Gebler, 1829	91
Chlaenius festivus (Panzer, 1796)	90
Chondrostoma nasus borysthenicum, Linnaeus, 1758	270
Chromadorina bioculata (Schultze in Carus, 1857)	14
Cicindela soluta Latreille & Dejean, 1822	55
Ciconia nigra (Linnaeus, 1758)	314
Circaetus gallicus (Gmelin, 1788)	339
Circus cyaneus (Linnaeus, 1766)	334
Circus macrourus (S. G. Gmelin, 1771)	335
Circus pygargus (Linnaeus, 1758)	336
Clangula hyemalis (Linnaeus, 1758)	326
Coccinella magnifica L. Redtenbacher, 1843	126
	249
Colletes nasutus Smith, 1859	215
Colias chrysotheme (Esper, [1777])	140
Colias myrmidone (Esper, 1781)	139
Columba oenas Linnaeus, 1758	373
Coracias garrulus Linnaeus, 1758	380
Cordylophora caspia [Pallas, 1771]	13
Coronella austriaca Laurenti, 1768	299
Crex crex (Linnaeus, 1758)	355
Cricetus cricetus Linnaeus, 1758	430
Cricetulus migratorius Pallas, 1773	431
Crocidura leucodon Hermann, 1780	399
Crocidura suaveolens Pallas, 1811	400
Cucullia argentea (Hufnagel, 1766)	188
Cucullia argentina (Fabricius, 1787)	187
Cucullia asteris ([Denis & Schiffermüller], 1775)	194
Cucullia biornata Fischer von Waldheim, 1840	191
Cucullia chamomillae ([Denis & Schiffermüller], 1775)	192
Cucullia dracunculi (Hübner, [1813])	193
Cucullia lactea (Fabricius, 1787)	189
Cucullia magnifica Freyer, 1839	185
Cucullia splendida (Cramer, 1777)	188
Cucullia xeranthemi Boisduval, 1840	190
Cyclops insignis Claus 1857	35
Cygnus bewickii Yarrell, 1830	318
Cygnus cygnus (Linnaeus, 1758)	317
Cylindera arenaria (Fuessly, 1775)	54
Dasypoda (Megadasypoda) braccata Eversmann, 1852	224
Demetrias imperialis (Germar, 1824)	94
Dendrocopos leucotos (Bechstein, 1803)	383
Dendrocopos medius (Linnaeus, 1758)	382
Desmana moschata Linnaeus, 1758	395
Diachromus germanus (Linnaeus, 1758)	84
Dolerus subalatus Kerensky, 1926	209
Dolichoderus quadripunctatus (Linnaeus, 1771)	243
Dorcadion elegans (Kraatz, 1873)	119
Dorcadion equestre (Laxmann, 1770)	118
Dorcadion pusillum (Kuster, 1847)	120
Dryomys nitedula Pallas, 1779	424
Dunhevedia crassa King 1853	33

Dytiscus latissimus Linnaeus, 1758	98
Eisenia gordejeffi Michaelsen, 1899	15
Ellobius talpinus Pallas, 1770	432
Elaphe dione (Pallas, 1773)	298
Elaphe sauromates (Pallas, 1814)	298
Emus hirtus (Linnaeus, 1758)	103
Emys orbicularis (Linnaeus, 1758)	293
Endromis versicolora (Linnaeus, 1758)	162
Epeolus schummeli Schilling, 1849	231
Eptesicus serotinus Schreber, 1774	412
Eremias arguta (Pallas, 1773)	292
Esperarge climene (Esper, 1783)	150
Eublemma panonica (Freyer, 1840)	179
Euchalcia consona (Fabricius, [1787])	183
Euconulus fulvus (Müller, 1774)	248
Eudia pavonia (Linnaeus, 1758)	165
Eudia spini ([Denis et Schiffermüller], 1775)	166
Eudontomyzon mariae Berg, 1931	251
Eupallasella percnurus Pallas, 1814	262
Euphydryas maturna (Linnaeus, 1758)	146
Fadejewobdella quinqueannulata (Lukin, 1929)	16
Falco cherrug Gray, 1834	348
Falco naumanni Fleischer, 1818	352
Falco peregrinus Tunstall, 1771	349
Falco subbuteo Linnaeus, 1758	350
Falco vespertinus Linnaeus, 1766	351
Ficedula parva (Bechstein, 1794)	389
Formica rufa Linnaeus, 1761	246
Gallinago media (Latham, 1787)	364
Gasterosteus aculeatus (Linnaeus, 1758)	277
Gastropacha populifolia (Esper, 1784)	160
Gavia arctica (Linnaeus, 1758)	303
Gavia stellata (Pontoppidan, 1763)	302
Glareola nordmanni Nordmann, 1842	369
Glareola pratincola (Linnaeus, 1766)	368
Gobio gobio (Linnaeus, 1758)	264
Gortyna borellii Pierret, 1837	202
Grus grus (Linnaeus, 1758)	353
Gymnocephalus acerinus Gueldenstaedt 1774	278
Gymnopleurus geoffroyi Fuessly, 1775	108
Hadena drenowskii lapidea Klyuchko & Hacker, 1996	207
Haematopus ostralegus Linnaeus, 1758	362
Haliaetus albicilla (Linnaeus, 1758)	346
Harpalus cephalotes Fairmaire & Laboulbene, 1854	85
Harpalus steveni Gejean, 1829	86
Hecatera cappa (Hübner, [1809])	206
Heliothis incarnata (Freyer, 1838)	200

Hemaris tityus (Linnaeus, 1758)	171
Hemidiaptomus rylowi (Charin, 1928)	20
Hemimysis anomala G. Sars, 1907	39
Hieraaetus pennatus (Gmelin, 1788)	340
Hierophis caspius Gme1in, 1779	296
Himantopus himantopus (Linnaeus, 1758)	360
Hipparchia statilinus (Hufnagel, 1766)	149
Hirudo mendicinalis Linnaeus, 1758	17
Hololepta plana (Sulzer, 1776)	99
Hoplitis (Antocopa) mocsaryi (Friese, 1895)	227
Huso huso (Linnaeus, 1758)	252
Hydroprogne caspia (Pallas, 1770)	371
Hyla arborea (orientalis) (Linnaeus, 1758)	284
Ibalia rufipes Cresson, 1879	210
Ilyocryptus sordidus Lievin 1848	28
Iphiclides podalirius (Linnaeus, 1758)	136
Iris polystictica (Fisher von Waldheim, 1846)	47
Jaera sarsi (Valkanov, 1936)	43
Jurecekia asphaltina (Erichson, 1840)	102
Kamamysis warpachowskyi G. Sars, 1893	40
Lacerta viridis (Laurenti, 1768)	293
Laemostenus terricola (Herbst, 1784)	76
Lagurus lagurus Pallas, 1773	433
Lanius excubitor Linnaeus, 1758	385
Larra anachema (Rossi, 1790)	214
Larus ichtyaetus Pallas, 1773	370
Leistus terminatus (Panzer, 1793)	56
Lemonia dumi (Linnaeus, 1761)	167
Lemonia taraxaci ([Denis et Schiffermüller], 1775)	168
Leuciscus borysthenicus Kessler, 1859	267
Leuciscus idus (Linnaeus, 1758)	268
Leuciscus leuciscus Linnaeus, 1758	266
Leydigia acanthocercoides Fischer 1854	29
Limenitis populi (Linnaeus, 1758)	142
Limosa limosa (Linnaeus, 1758)	367
Liometopum microcephalum (Panzer, 1798)	246
Lissotriton vulgaris (Linnaeus, 1758)	283
Lithurgus (Lithurgus) cornutus (Fabricius, 1787)	225
Locustella fluviatilis (Wolf, 1810)	387
Lopinga achine (Scopoli, 1763)	148
Lota lota Linnaeus, 1758	260
Lucanus cervus (Linnaeus, 1758)	112
Lutra lutra Linnaeus, 1758	420
Macrocyclops fuscus Jurine 1820	36
Macrotrix laticornis Jurine 1820	30
Maculinea arion (Linnaeus, 1758)	152
Maculinea teleius (Bergsträsser, [1779])	153

Mantispa styriaca (Poda, 1761)	130
Martes martes Linnaeus, 1758	413
Marumba quercus ([Denis et Schiffermüller], 1775)	170
Masoreus wetterhalli (Gyllenhal, 1813)	93
Mastax thermarum (Steven, 1806)	97
Megachile (Megachile) octosignata Nilander, 1852	228
Megacyclops (Acanthocyclops) gigas Claus 1857	34
Megascolia maculate (Drury, 1773)	212
Meles meles Linnaeus, 1758	419
Melitta (Cilissa) haemorrhoidalis (Fabricius, 1775)	223
Melitaea britomartis (Assman, 1848)	147
Melitturga (Melitturga) clavicornis (Latreille, 1806)	221
Meloe hungarus (Schrank, 1776)	127
Mergus albellus Linnaeus, 1758	329
Mergus serrator Linnaeus, 1758	330
Microderes brachypus (Steven, 1809)	87
Micromys minutus Pallas, 1771	429
Microtus subterraneus De Selys Longchamps, 1836	435
Milvus migrans (Boddaert, 1783)	333
Misgurnus fossilis (Linnaeus, 1758)	275
Monospilus dispar Sars 1862	31
Mustela erminea Linnaeus, 1758	414
Mustela eversmanni Lesson, 1827	416
Mustela lutreola Linnaeus, 1758	415
Mustela putorius Linnaeus, 1758	417
Myotis dasycneme Boie, 1825	401
Myotis daubentonii Kuhl, 1817	402
Myotis mystacinus Kuhl, 1817	403
Natrix natrix persa (Pallas, 1814)	295
Neolycaena rhymnus (Eversmann, 1832)	155
Neomys fodiens Pennant, 1771	397
Neophron percnopterus (Linnaeus, 1758)	347
Neptis sappho (Pallas, 1771)	143
Netta rufina (Pallas, 1773)	324
Numenius arquata (Linnaeus, 1758)	365
Numenius phaeopus (Linnaeus, 1758)	366
Nyctalus lasiopterus Schreber, 1780	407
Nyctalus leisleri Kuhl, 1817	405
Nyctalus noctula Schreber, 1774	406
Nymphalis vaualbum ([Denis et Schiffermüller], 1775)	145
Nymphalis xanthomelas (Esper, 1780)	144
Ocypus ophthalmicus (Scopoli, 1763)	100
Odonteus armiger Scopoli, 1772	105
Oenanthe isabellina (Temminck, 1829)	391
Oenanthe pleschanca (Lepechin, 1770)	390
Omias borysthenicus Korotyaev, 1991	129

Ophonus diffinis (Dejean, 1829)	88
Orussus abietinus (Scopoli, 1763)	208
Osmoderma barnabita (Motschulsky, 1845)	109
Otis tarda Linnaeus, 1758	356
Otus scops (Linnaeus, 1758)	376
Oxyura leucocephala (Scopoli, 1869)	328
Pandion haliaeetus (Linnaeus, 1758)	331
Papilio machaon (Linnaeus, 1758)	135
Paracyclops poppei Rehberg 1880	37
Parnassius mnemosyne (Linnaeus, 1758)	138
Patrobus atrorufus (Strom, 1768)	72
Pelecanus crispus Bruch, 1832	309
Pelecanus onocrotalus Linnaeus, 1758	308
Pelophylax esculentus Linnaeus, 1758	288
Pelophylax lessonae Camerano, 1882	287
Percarina demidoffii Nordmann, 1840	282
Pericallia matronula (Linnaeus, 1758)	176
Perigrapha i-cinctum ([Denis & Schiffermüller], 1775)	205
Periphanes delphinii (Linnaeus, 1758)	196
Pernis apivorus (Linnaeus, 1758)	332
Phaenops formaneki Jakobson, 1913	123
Phalacrocorax pygmaeus (Pallas, 1773)	310
Phragmatiphila nexa (Hübner, [1808])	204
Phyllodesma ilicifolium (Linnaeus, 1758)	163
Picus viridis Linnaeus, 1758	381
Pipistrellus kuhli Kuhl, 1819	410
Pipistrellus nathusii Keyserling et Blasius, 1839	409
Pipistrellus pipistrelus Schreber, 1774	408
Platalea leucorodia Linnaeus, 1758	312
Platycerus caraboides (Linnaeus, 1758)	113
Platystomos albinus (Linnaeus 1758)	128
Plebeius pylaon (Fisher von Waldheim, 1832)	156
Plecotus auritus Linnaeus, 1758	404
Plegadis falcinellus (Linnaeus, 1766)	313
Pleuroxus uncinatus Baird 1850	32
Podiceps auritus (Linnaeus, 1758)	306
Podiceps grisegena (Boddaert, 1783)	307
Podiceps nigricollis C. L. Brehm, 1831	305
Podiceps ruficollis (Pallas, 1764)	304
Pogonistes convexicollis Chaudoir, 1871	71
Pogonus cumanus Lutschnik, 1916	70
Polochrum repandum Spinola, 1805	211
Polyergus rufescens (Latreille, 1798)	245
Polyommatus daphnis ([Denis et Schiffermüller], 1775)	154
Polystichus connexus (Geoffroy, 1785)	95
Porphyropha polonica (Linnaeus, 1758)	49
Prionus coriarius (Linnaeus, 1758)	114

Proserpinus proserpina (Pallas, 1772)	172
Protaetia aeruginosa (Drury, 1770)	110
Protaetia affinis (Andersch, 1797)	111
Pseudapis (Nomiapis) femoralis (Pallas, 1773)	222
Pseudophilotes bavius (Eversmann, 1832)	158
Pseudophilotes vicrama (Moore, 1865)	157
Pterostichus macer (Marsham, 1802)	73
Pterostichus melas (Creutzer, 1799)	74
Punctum pygmaeum (Draparnoud, 1801)	250
Purpuricenus kaehleri (Linnaeus, 1758)	117
Pyrocleptria cora (Eversmann, 1837)	197
Rana arvalis Nilsson, 1842	290
Rana temporaria Linnaeus, 1758	289
Recurvirostra avosetta Linnaeus, 1758	361
Rivulogammarus kischineffensis Schellenberg, 1937	41
Rhyparia purpurata (Linnaeus, 1758)	178
Rufibrenta ruficollis (Pallas, 1769)	315
Rutilus frisii (Nordmann, 1840)	269
Saga pedo (Pallas, 1771)	48
Salmo labrax Pallas, 1814	259
Satanas gigas (Eversmann, 1855)	247
Saturnia pyri ([Denis et Schiffermüller], 1775)	164
Scarabaeus typhon Fischer von Waldheim, 1823	107
Schinia cardui Hübner, (1790)	198
Schinia cognata (Freyer, 1833)	199
Scolitantides orion (Pallas, 1771)	159
Scutigera coleoptrata (Linnaeus, 1758)	44
Sicista betulina Pallas, 1779	425
Sicista subtilis Pallas, 1773	426
Sorex minutus Linnaeus, 1766	398
Spalax zemni Erxleben, 1777	428
Spermophilus pygmaeus Pallas, 1779	423
Spermophilus suslicus Guldenstaedt, 1770	422
Staurophora celsia (Linnaeus, 1758)	201
Sterna albifrons Pallas, 1764	372
Stizostedion volgense Gmelin, 1789	281
Strix aluco Linnaeus, 1758	378
Sturnus roseus Linnaeus, 1758	386
Synurella ambulans (Müller, 1846)	42
Syrichtus tessellum (Hübner, [1802])	134
Tadorna ferruginea (Pallas, 1764)	319
Tadorna tadorna (Linnaeus, 1758)	320
Talpa europaea Linnaeus, 1758	396
Taphoxenus gigas (Fischer von Waldheim, 1823)	75
Tasgius pedator (Gravenhorst, 1802)	101
Teia dubia (Tauscher, 1806)	173
Tetrax tetrax (Linnaeus, 1758)	357
Thermocyclops dybowsky Lande 1890	38
Tomares nogelii (Herrich-Schäffer, 1851)	151
Trachusa (Paraanthidium) interrupta (Fabricius, 1781)	226
Tringa stagnatilis (Bechstein, 1803)	363
Turdus viscivorus Linnaeus, 1758	392
Tyto alba Scopoli, 1769	379
Vespertilio murium Linnaeus, 1758	411
Vimba vimba Linnaeus, 1758	263
Vipera berus Linnaeus, 1758	301
Vipera renardi Christoph, 1861	300
Vormela peregusna Guldenstaedt, 1770	418
Xylocopa (Xylocopa) valga Gerstaecker, 1872	233
Xylocopa (Xylocopa) violacea (Linnaeus, 1758)	234
Zerynthia polyxena ([Denis et Schiffermüller], 1775)	137
Zootoca vivipara Jacquin, 1787	294
Zygaena carniolica (Scopoli, 1763)	133
Zygaena laeta (Hübner, 1790)	132

Алфавітний покажчик українських назв тварин

Українська назва	Сторінка
Агонум вдавлений	78
Агонум мідно-зелений	80
Агонум чорнуватий	77
Агонум шостикрапковий	79
Акантоциклоп гігантський	34
Алонелла екстигуа	21
Алонопсис елонгата	22
Андрена афінська	217
Андрена бронзово-чорна	216
Андрена переступнева	218
Андрена рудоплямиста	219
Андрена чорнолоба	220
Анізодактилюс пецилоподібний	83
Аноплій самарський	213
Антофора Єршова	229
Антофора подагра	230
Анхістропус емаргіналіс	23
Апаустіс рупікола	184
Аріон	152
Бавіус	158
Бадістер плямистий	92
Баклан малий	310
Балабан	348
Баранець великий	364
Бембідіон чепраковий	68
Бембідіон шерохуватий	69
Беркут	345
Берш, судак волзький	281
Бистрянка російська	271
Бичок пуголовок зірчастий	279
Бичок-пуголовочок Браунера	280
Білоглазка звичайна, клепець	272
Білозір	148
Білозубка велика	399
Білозубка мала	400
Білуга	252
Бітотрефес Цедерштрьома	24
Блемус широкий	67
Блетіза багатокрапкова	66
Бобер річковий	421
Бобирець дніпровський (калинка)	267
Больбелязм однорогий	104
Бомбардир плямистий	96
Бомбардир теплолюбний	97
Боривітер степовий	352
Борсук	419
Бражник дубовий	170
Бражник мертва голова	169
Бражник скабіозовий	171
Бранхінекта маленька	18
Бранхінектела середня	19
Бритомартида	147
Бронзівка золотиста	110
Бронзівка подібна	111
Бурозубка мала	398
Ванесса чорно-руда	144
Ведмедиця велика	176
Ведмедиця гера	175
Ведмедиця-господиня	174
Ведмедиця плямиста	177
Ведмедиця пурпурова	178
Вечірниця велетенська	407
Вечірниця мала	405
Вечірниця руда	406
Видра річкова	420
Вирезуб	269
Вікрама	157
Вовчок лісовий	424
Вугор річковий	257
Вуж персидський	295
Вусач великий дубовий	115
Вусач земляний елегантний	119
Вусач земляний маленький	120
Вусач земляний хрестоносець	118
Вусач мускусний	116
Вусач-червонокрил Келлера	117
Вусач-шкіряник	114
Вухань звичайний	404
В'юн звичайний	275
В'язь	268
Гагара червоношия	302
Гагара чорношия	303
Гадюка звичайна або лісова	300
Гадюка степова	301
Галагаз	320
Гарпал-головач	85
Гарпал Стевена	86
Гемідіаптом Рилова	20
Гемізіз аномальний	39
Гімноплевр Жоффруа	108
Гоголь	327
Голець вусатий звичайний	276
Голуб-синяк	373

Гольян озерний	262
Горіхотворка велетенська	210
Гоплітіс Мочара	227
Горностай	414
Грицик великий	367
Гуска мала	316
Дазипода (мохнонога бджола) шаровидна	224
Деметріус-імператор	94
Дерихвіст лучний	368
Дерихвіст степовий	369
Деркач	355
Джміль вірменський	240
Джміль глинистий	237
Джміль Каллума пластинчастозубий	236
Джміль моховий	235
Джміль оперезаний	242
Джміль пахучий	239
Джміль червонуватий	238
Джміль яскравий	241
Діахромус германський	84
Дибка степова	48
Дозорець-імператор	45
Долерус короткокрилий	209
Дрізд-омелюх	392
Дрохва	356
Дунхеведія товста	33
Дятел білоспинний	383
Дятел середній	382
Евхальція оливково-бура	183
Ейзенія Гордєєва	15
Ендроміс березовий	162
Епеолус Шуммела	231
Ера Сарса	43
Жаба гостроморда	290
Жаба їстівна	288
Жаба ставкова	287
Жаба трав'яна	289
Жовна зелена	381
Жовтосмугаста дубова златка	121
Жовтянка золотиста	140
Жук-олень	112
Жук-самітник	110
Журавель сірий	353
Журавель степовий	354
Златка Форманека	123
Змієїд	339
Золотиста ільмова златка	122
Іліокріптус сордідус	28
Ірис плямистий	47
Йорж носар (донський йорж)	278
Кажан пізній	412
Казарка червоновола	315
Каліст плямистий	89
Камптоцерзус Ліліеборга	25
Кам'янка лиса	390
Кам'янка попеляста	391
Канюк степовий	338
Каптурник-капуцін	124
Каптурниця айстрова	194
Каптурниця біорната	191
Каптурниця блискуча	186
Каптурниця естрагонова	193
Каптурниця ксерантемі	190
Каптурниця молочно-біла	189
Каптурниця пишна	185
Каптурниця ромашкова	192
Каптурниця срібляста	187
Каптурниця срібна	188
Карапузик сплощений	99
Карась звичайний (золотий)	274
Кібчик	351
Клімена	150
Клоп-щитник брахінема	50
Кобилочка річкова	387
Коконопряд верболистий	161
Коконопряд тополеволистий	160
Коллет носатий	215
Коловодник ставковий	363
Колючка триголкова	277
Комарівка італійська	131
Корділофора каспійська	13
Коровайка	313
Косар	312
Кошеніль польська	49
Красик веселий	132
Красик еспарцетовий	133
Красотіл-дослідник	58
Красотіл пахучий	57
Красуня-діва	46
Крех малий	329
Крех середній	330
Кріт європейський	396
Крячок каспійський	372
Крячок малий	372
Ксилокопа (бджола-тесляр) звичайна	233
Ксилокопа (бджола-тесляр) фіолетова	234
Ктир велетенський	247
Кулик-довгоніг	360
Кулик сорока	362

Кульон великий	365
Кульон середній	366
Куниця лісова	413
Кутора водяна	397
Лебідь-кликун	317
Лебідь малий	318
Леістус рудуватий	56
Лейдігія акантоцеркоідес	29
Лелека чорний	314
Лемостенус земляний	76
Лилик двоколірний	411
Ліометопум звичайний	246
Літург рогатий	225
Лосось чорноморський	259
Лось	437
Лунь лучний	336
Лунь польовий	334
Лунь степовий	335
Лярра анафемська	214
Мазореус європейський	93
Майка угорська	127
Макротрікс латікорніс	30
Макроциклоп бурий	36
Мантіспа штирійська	130
Марена дніпровська	265
Мартин каспійський	370
Матурна	146
Махаон	135
Мегахіла (бджола-листоріз) восьмипозначкова	228
Мегациклоп гігантський	34
Мелеагр	154
Меліта червоногуза	223
Мелітурга булавовуса	221
Метіс	141
Минь річковий	260
Мишівка лісова	425
Мишівка степова	426
Мишка лучна (малютка)	429
Мідянка звичайна	299
Мізида аномальна	38
Мізида Варпаховського	40
Мікродерус вкорочений	87
Мінога українська	251
Мірмідона	139
Мнемозіна	138
Могильник	344
Моноспілус непарний	31
Морянка	326
Мурашка-амазонка	245
Мухоловка звичайна	44
Мухоловка мала	389
Нерозень	321
Нетопир звичайний	408
Нетопир Натузіуса	409
Нетопир середземноморський	410
Нічниця водяна	402
Нічниця вусата	403
Нічниця ставкова	401
Нориця чагарникова	435
Норка європейська	415
Огар	319
Одонтеус рухливорогий	105
Оміас дніпровський	129
Орел-карлик	340
Орел степовий	341
Оріон	159
Орлан-білохвіст	346
Орусус паразитичний	208
Оселедець чорноморсько-азовський	258
Осетер азово-чорноморський (російський)	253
Осоїд	332
Офонус мінливий	88
Оципус гострозорий	100
Очеретянка індійська	388
Парациклоп рідкісний	37
Патробус темно-рудий	72
Пелікан кучерявий	309
Пелікан рожевий	308
Перегузня	418
Перкарина чорноморсько-азовська	282
Підорлик великий	342
Підорлик малий	343
Підсоколик великий	350
Підуст звичайний (дніпровський)	270
Пілаон	156
Пірникоза мала	304
Пірникоза сірощока	307
Пірникоза червоношия	306
Пірникоза чорношия	305
Піроклептрія кора	197
Пісочник великий	358
Пісочник морський	359
Пічкур звичайний	264
Плавунець широкий	98
Плеуроксус унцінатус	32
Погоністес опуклий	71
Погонус половецький	70
Подалірій	136

Поліксена	137
Полістихус звичайний	95
Полоз візерунковий	298
Полоз жовточеревий або каспійський	296
Полоз сарматський або Палласів	297
Прозерпіна	172
Псевдоапіс (бджола-номія) стегновий	222
Псевдотрохета п'ятикільчаста	16
Птеростіх сплощений	73
Птеростіх темнуватий	74
Пугач	374
П'явка медична	17
Равлик дисковий карликовий	250
Равлик замкнений блискучій	249
Равлик конічний звичайний	248
Райка звичайна (східна)	284
Рівулогамарус кишинівський	41
Рибець звичайний	263
Рогачик синій	113
Ропуха звичайна або сіра	285
Ропуха зелена	286
Руда лісова мурашка	244
Савка	328
Сапіга-полохрум	211
Сапсан	349
Сарна (козуля) сибірська	436
Сатир залізний	149
Сатурнія велика	164
Сатурнія мала	165
Сатурнія руда	163
Сатурнія середня	166
Сафо	143
Севрюга	254
Сиворакша	380
Синець	273
Синявець римнус	155
Сипуха	379
Сич хатній	377
Сінурелла амбуланс	42
Скарабей тифон	107
Сколія-гігант	212
Скопа	331
Слимакоїд прикрашений	90
Слимакоїд сіро-жовтий	91
Сліпак подільський	428
Сліпачок звичайний	432
Слоник несправжній білуватий	128
Сова болотяна	375
Сова сіра	378
Совка	376
Совка горлицева щетинконога	198
Совка гостро спинна	205
Совка Дреновського камінна	207
Совка каппа	206
Совка когната	199
Совка лепешнякові	204
Совка одноколірна	200
Совка панонська	179
Совка рожева	195
Совка розкішна	201
Совка смовдева	202
Совка сокиркова	196
Совка церваго	203
Сонечко великооке	125
Сонечко відмінне	126
Сорокопуд сірий	385
Сонцевик фау-біле	145
Стафілін волохатий	103
Стерв'ятник	347
Стерлядь	255
Стрічкарка блакитна	180
Стрічкарка малинова	181
Стрічкарка рожева	182
Стрибун Бессера	53
Стрибун елегантний	52
Стрибун затемнений	51
Стрибун перелісковий	55
Стрибун піщаний	54
Строкатка степова	433
Тасгіус крокуючий	101
Тафоксен гігантський	75
Телей	153
Термоциклоп Дибовского	38
Товстоголовка мозаїчная	134
Томарес Ногеля	151
Тополева стьожківка	142
Трахуза переривчаста	226
Тритон звичайний	283
Турун Бессера	61
Турун вишуканий	60
Турун Естрайхера	63
Турун золотоямчастий	64
Турун сибірський	62
Турун угорський	65
Турун Щеглова	59
Тускляк повнуватий	81
Тускляк польовий	82
Тушканчик великий	427
Тхір лісовий	417
Тхір степовий	416

Хвилівка сумнівна	173
Ховрах крапчастий	422
Ховрах малий	423
Хом’як звичайний	430
Хом’ячок сірий	431
Хохітва	357
Хохуля руська	395
Хромадоріна двоока	14
Цератіна халкітна	232
Цератофій багаторогий	106
Церіодафнія куляста	27
Церкопагіс пенгоі	26
Циклоп примітний	35
Чапля жовта	311
Черепаха болотяна	291
Чернь білоока	324
Чернь червонодзьоба	324
Чечевиця звичайна	393

Чоботар	361
Чотириплямиста мурашка	243
Шемая чорноморська	261
Шилохвіст	322
Шип	256
Широконіска	323
Шовкопряд кульбабковий	168
Шовкопряд салатний	167
Шпак рожевий	386
Шуліка чорний	333
Щеврик польовий	384
Щур водяний	434
Юречекія смоляна	102
Ялець звичайний	266
Яструб коротконогий	337
Ящірка живородна	294
Ящірка зелена	293
Ящірка різнобарвна	292

Алфавітний покажчик російських назв тварин

Російська назва	Сторінка
Агонум вдавленный	78
Агонум медно-зеленый	80
Агонум черноватый	77
Агонум шеститочечный	79
Акантоциклоп гигантский	34
Алонелла екстигуа	21
Алонопсис елонгата	22
Андрена афинская	217
Андрена бронзово-черная	216
Андрена переступневая	218
Андрена рыжепятнистая	219
Андрена чернолобая	220
Анизодактилюс пецилоподобный	83
Аноплий самарский	213
Антофора Ершова	229
Антофора подагра	230
Анхистропус емаргиналис	23
Апаустис рупикола	184
Арион	152
Бавиус	158
Бадистер пятнистый	92
Баклан малый	310
Балобан	348
Белоглазка обыкновенная, клепец	272
Белозубка большая	399
Белозубка малая	400
Белоспинный дятел	383
Белуга	252
Бембидион чепрачный	68
Бембидион шероховатый	69
Беркут	345
Берш, судак волжский	281
Битак итальянский	131
Битотрефес Цедерштрема	24
Блемус широкий	67
Блетиза многоточечная	66
Бобер речной	421
Бобырец днепровский (калинка)	267
Болотная сова	375
Больбелязм однорогий	104
Большой веретенник	367
Большой кроншнеп	365
Большой подорлик	342
Бомбардир пятнистый	96
Бомбардир теплолюбивый	97
Борсук	419
Бражник дубовый	170
Бражник мертвая голова	169
Бражник скабиозовый	171
Бранхинекта маленькая	18
Бранхинектела средняя	19
Бронзовка золотистая	110
Бронзовка схожая	111
Бурозубка малая	398
Быстрянка русская	271
Бычок пуголовка звездчатая	279
Бычок-пуголовочка Браунера	280
Вечерница гигантская	407
Вечерница малая	405
Вечерница рыжая	406
Викрама	157
Выдра	420
Вырезуб	269
Выхухоль	395
Вьюн обыкновенный	275
Гагара краснозобая	302
Гагара чернозобая	303
Гадюка обыкновенная	300
Гадюка степная	301
Галстучник	358
Гарпал-головач	85
Гарпал Стевена	86
Гемидиаптом Рылова	20
Гемизиз аномальный	39
Гимноплевр Жоффруа	108
Гоголь	327
Голец усатый обыкновенный	276
Гольян озерный	262
Гоплитис Мочара	227
Горностай	414
Дазипода (мохноногая пчела) шаровидная	224
Деметриус-император	94
Деряба	392
Диахромус германский	84
Дозорщик император	45
Долерус короткокрылый	209
Домовый сыч	377
Дрофа	356
Дунхеведия толстая	33
Дупель	364
Дыбка степная	48
Елец обыкновенный	266
Ерш-носарь (донской ерш)	278

Жаба зеленая	286
Жаба серая	285
Желтополосая дубовая златка	121
Желтушка золотистая	140
Жужелица Бессера	61
Жужелица венгерская	65
Жужелица золотоямчатая	64
Жужелица Эстрайхера	63
Жужелица превосходная	60
Жужелица сибирская	62
Жужелица Щеглова	59
Жук-олень	111
Жук-отшельник	109
Зеленый дятел	381
Златка Форманека	123
Змееяд	339
Золотистая ильмовая златка	122
Илиокриптус сордидус	28
Индийская камышевка	388
Ирис пятнистый	47
Казарка краснозобая	315
Калист пятнистый	89
Каменка-плешанка	390
Каменка-плясунья	391
Камптоцерзус Лилиеборга	25
Капюшонник-капуцин	124
Капюшонница астровая	194
Капюшонница биорната	191
Капюшонница великолепная	185
Капюшонница ксерантеми	190
Капюшонница молочно-белая	189
Капюшонница ромашковая	192
Капюшонница роскошная	186
Капюшонница серебристая	187
Капюшонница серебряная	188
Капюшонница эстрагонная	193
Каравайка	313
Карапузик уплощенный	99
Карась обыкновенный (золотой)	274
Квакша обыкновенная	284
Кистехвост сомнительный	173
Климена	150
Клинтух	373
Клоп-щитник бранхинема	50
Кобчик	351
Кожан двуцветный	411
Кожан поздний	412
Коконопряд выямчатокрылый серый	161
Коконопряд тополеволистный	160
Коллет носатый	215
Колпица	312
Колюшка трехиглая	277
Кордилофора каспийская	13
Коровка глазчатая	125
Коровка отличная	126
Коростель	355
Коршун черный	333
Кошениль польская	49
Красотел-исследователь	58
Красотел пахучий	57
Красотка-девушка	46
Крот европейский	396
Крохаль длинноносый	330
Крупноглазка	148
Крыса водная	434
Ксилокопа (пчела-плотник) обычная	233
Ксилокопа (пчела-плотник) фиолетовая	234
Ктирь гиганский	247
Кулик-сорока	362
Куница лесная	414
Курганник	338
Кутора водяная	397
Лебедь-кликун	317
Лебедь малый	318
Леистус рыжеватый	56
Лейдигия акантоцеркоидес	29
Лемостенус земляной	76
Ленточница тополевая	142
Ленточница розовая	182
Лиометопум обычный	246
Литург рогатый	225
Ложнослоник беловатый	128
Лосось черноморский	259
Лось	437
Луговая тиркушка	368
Лунь луговой	336
Лунь полевой	334
Лунь степной	335
Луток	329
Лягушка остромордая	290
Лягушка прудовая	287
Лягушка съедобная	288
Лягушка травяная	289
Лярра анафемская	214
Мазореус европейский	93
Майка венгерская	127
Макротрикс латикорнис	30
Макроциклоп бурый	36
Малая крачка	372
Малая мухоловка	389

Малый подорлик	343
Мантиспа штирийская	130
Марена днепровская (усач)	265
Махаон	135
Мегахила (пчела-листорез) восьмиотметковая	228
Мегациклоп гигантский	34
Медведица большая	176
Медведица гера	175
Медведица-госпожа	174
Медведица пурпурная	178
Медведиця пятнистая	177
Медянка обыкновенная	299
Мелеагр	154
Мелитта краснозадая	223
Мелитурга булавоусая	221
Мизида Варпаховского	40
Микродерус укороченный	87
Минога украинская	251
Мирмидона	139
Мнемозина	138
Многоцветница черно-желтая	144
Многоцветница v-белое	145
Могильник	344
Молюск дисковой карликовый	250
Молюск замкнутый блестящий	249
Молюск конический обыкновенный	248
Моноспилус непарный	31
Морской зуек	359
Морянка	326
Муравей-амазонка	245
Мухоловка обыкновенная	44
Мышовка лесная	425
Мышовка степная	426
Мышь-малютка	429
Налим речной	260
Нетопырь Натузиуса	409
Нетопырь обыкновенная	408
Нетопырь средиземноморская	410
Норка европейская	415
Ночница водная	402
Ночница прудовая	401
Ночница усатая	403
Нырок белоглазый	325
Нырок красноносый	324
Обыкновенная чечевица	393
Огарь	319
Одонтеус подвижнорогий	105
Омиас днепровский	129
Орденская лента голубая	180
Орденская лента малиновая	181
Орел-карлик	340
Орехотворка гигантская	210
Орион	159
Орлан-белохвост	346
Оруссус паразитический	208
Осетр азово-черноморский (русский)	253
Осоед	332
Офонус изменчивый	88
Оципус глазастый	100
Парациклоп редкосный	37
Патробус темно-рыжий	72
Пеганка	320
Пелекан кучерявый	309
Пелекан розовый	308
Перевязка	418
Переливница красноватая	141
Перкарина черноморско-азовская	282
Пескарь обыкновенный	264
Пеструшка степная	433
Пеструшка Сафо	143
Пестрянка веселая	132
Пестрянка эспарцетовая	133
Пилаон	156
Пироклептрия кора	197
Пискулька	316
Плавунец широкий	98
Плеуроксус унцинатус	32
Поганка красношейная	306
Поганка малая	304
Поганка серощекая	307
Поганка черношейная	305
Погоністес выпуклый	71
Погонус половецкий	70
Подалирий	136
Подуст обыкновенный (днепровский)	270
Полевка кустарниковая	435
Полевой конек	384
Поликсена	137
Полистих обыкновенный	95
Полоз желтобрюхий или каспийский	296
Полоз сарматский или Палласов	297
Полоз узорчатый	298
Поручейник	364
Прозерпина	172
Псевдоапис (пчела-номия) бедренный	222
Псевдотрохета пятикольчатая	16
Птеростих темноватый	74
Птеростих уплощенный	73
Пустельга степная	352
Пьявка медицинская	17

Речной сверчок	387
Ривулогаммарус кишиневский	41
Римн	155
Рогачик синий	113
Розовый скворец	386
Рыбец обыкновенный	263
Рыжий лесной муравей	244
Савка	328
Сапига-полохрум	211
Сапсан	349
Сарна (косуля) сибирская	436
Сатурния грушевая	164
Сатурния малая	165
Сатурния рыжая	163
Сатурния средняя	166
Севрюга	254
Сельдь черноморско-азовская	258
Серая неясыть	378
Серый журавль	353
Серый сорокопут	385
Сизоворонка	380
Синец	273
Синурелла амбуланс	42
Сипуха	379
Скакун Бессера	53
Скакун затемненный	51
Скакун перелесковый	55
Скакун песчаный	54
Скакун элегантный	52
Скарабей тифон	107
Сколися-гигант	212
Скопа	331
Слепушонка обыкновенная	432
Слепыш подольский	428
Слизнеед серо-желтый	91
Слизнеед украшенный	90
Совка горичниковая	202
Совка горлицевая щетинконогая	198
Совка Дреновского каменная	207
Совка каппа	206
Совка когната	199
Совка манниковая	204
Совка одноцветная	200
Совка остроспинная	205
Совка панонская	179
Совка розовая	195
Совка роскошная	201
Совка церваго	203
Совка шпорниковая	196
Соня лесная	424

Сплюшка	376
Средний дятел	382
Средний кроншнеп	366
Статилин	149
Стафилин мохнатый	103
Степная тиркушка	369
Степной журавль	354
Степной орел	341
Стервятник	347
Стерлядь	255
Стрепет	357
Суслик крапчастый	422
Суслик малый	423
Тасгиус шагающий	101
Тафоксен гигантский	75
Телей	153
Термоциклоп Дыбовского	38
Толстоголовка мозаичная	134
Томарес Ногеля	151
Трахуза прерывистая	226
Тритон обыкновенный	283
Тускляк полевой	82
Тускляк полноватый	81
Тушканчик большой	427
Тювик европейский	337
Угорь речной	257
Уж персидский	295
Усач дубовый большой	115
Усач земляной крестоносец	118
Усач земляной маленький	120
Усач земляной элегантный	119
Усач кожевник	114
Усач-краснокрыл Келлера	117
Усач мускусный	116
Утка серая	321
Ушан	404
Филин	374
Ходулочник	360
Хомяк обыкновенный	430
Хомячок серый	431
Хорек лесной	417
Хорек степной	416
Хромадорина двуглазая	14
Цапля желтая	311
Цератина халкитная	232
Цератофий многорогий	106
Цериодафния шаровидная	27
Церкопагис пенгои	26
Циклоп примечательный	35
Чеглок	350

Чеграва	371
Черепаха болотная	291
Черноголовый хохотун	370
Черный аист	314
Четырехточечный муравей	243
Шашечница большая	146
Шашечница Британартис	147
Шелкопряд березовый	162
Шелкопряд одуванчиковый	168
Шелкопряд салатный	167
Шемая черноморская	261
Шилоклювка	361
Шилохвость	322
Шип	256
Широконоска	323
Шмель армянский	240
Шмель глинистый	237
Шмель Каллума пластинчатозубый	236
Шмель красноватый	238
Шмель моховой	235
Шмель пахучий	239
Шмель подпоясанный	242
Шмель яркий	241
Эвхальция оливково-бурая	183
Эйзения Гордеева	15
Эпеолус Шуммела	231
Эра Сарса	43
Юречекия смолистая	102
Язь	268
Ящерица живородящая	294
Ящерица зеленая	293
Ящурка разноцветная	292

Для нотаток

Червона книга Дніпропетровської області. (Тваринний світ)

Під редакцією проф. О. Є. Пахомова

Дизайн та макетування: Д. О. Невмивако

• ЧЕРВОНА КНИГА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ • ТВАРИННИЙ СВІТ •

Дніпропетровська обласна державна адміністрація
Дніпропетровська обласна рада

ЧЕРВОНА КНИГА

ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ТВАРИННИЙ СВІТ

м. Дніпропетровськ
2011